

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI**

**İSLAM HUKUKUNA GÖRE KREDİ KARTLARI VE
HÜKÜMLERİ**

Ömer TUNCAY

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Orhan ÇEKER

KONYA-2024

ÖZET

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan kredi kartları, klasik dönem fukahâsının karşılaşmadığı yeni bir meseledir. Bu çalışmada kredi kartları sisteminin işleyişi, kredi kartının altı tarafı arasındaki ilişkinin fikhî niteliği ve hükümleri değerlendirilmiştir.

Çalışma, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, önemi, amacı; meselelerin irdelenme yöntemi ve kaynaklarına dair bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde kredi kartının kavramsal çerçevesi, ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, kredi kartları ve benzeri kart türleri, ülkemizde BKM'nin kuruluşu ve kredi kartı sisteminin işleyişi ele alınmıştır. İkinci bölümde kredi kartının altı tarafı arasındaki ilişkinin fikhî durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre kart çıkaran kuruluş ile kart hamili, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri, kart hamili ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluş ve kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar arasındaki ilişkilerin fikhî temellendirilmesi araştırmaya tabi tutulmuştur. Üçüncü ve son bölümde ise İslam hukukunun akid teorisine göre kredi kartları için yapılan işlemlerin veya bu kartlarla işlem yapılması sonucunda doğan hükümler incelenmiştir. Çalışma, varılan neticeleri ve önerileri içeren bir sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, akid teorisi, kredi kartı sistemi, fikhî tahlil,

ABSTRACT

Credit cards emerged towards the end of the nineteenth century, posing a new issue that the jurists of the classical period had not encountered before. This study evaluates the functioning of the credit card system, the jurisprudential nature of the relationship between the six parties involved, and its provisions. The study consists of an introduction and three chapters. The introduction provides the subject, importance, and purpose of the study, the method for analyzing the issues, and the sources of the study. The first chapter discusses the conceptual framework of the credit card, its emergence and historical development, various types of credit cards, the establishment of the BKM (Interbank Card Center) in our country, and the operation of the credit card system. The second chapter aims to determine the jurisprudential status of the relationship between the six parties involved in a credit card. Consequently, we have examined the jurisprudential foundation of the connections among the issuer and the card holder, the acquirer and the merchant, the acquirer and the issuer, the network operator, and the member institutions.

The third and final part analyzed the provisions arising from credit card transactions or transactions made with these cards using the contract theory of Islamic law. A concluding chapter, containing conclusions and recommendations, concluded the study.

Keywords: Islamic law, contract theory, credit card system, jurisprudential analysis,

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xi

GİRİŞ

I. ÇALIŞMANIN KONUSU VE ÖNEMİ.....	1
II. ÇALIŞMANIN AMACI.....	4
III. ÇALIŞMANIN SINIRLARI	6
IV. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	6
V. ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI.....	9
A. KLASİK KAYNAKLAR	9
B. MODERN ÇALIŞMALAR	10
1. <i>Kredi Kartı Sisteminin İşleyişiyle İlgili Kaynaklar</i>	11
2. <i>Fıkîhî Değerlendirmelerde Esas Teşkil Eden Kaynaklar</i>	14
a. Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar.....	14
b. Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar.....	19

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I. KREDİ KARTININ ANLAMI.....	21
A. KREDİ VE KART KAVRAMLARININ SÖZLÜK ANLAMI	21
B. KREDİ KARTININ SÖZLÜK ANLAMI	22
C. KREDİ KARTININ TERİM ANLAMI	23
D. BANKACILIK SİSTEMİNDE KREDİ KARTININ TANIMI	24
E. KANUNA GÖRE KREDİ KARTININ TANIMI.....	25
F. ÇAĞDAŞ FUKAHÂYA GÖRE KREDİ KARTININ TANIMI.....	26
G. TEKNİK ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN KREDİ KARTI	29
II. KREDİ KARTLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	31
A. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE KREDİ KARTLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	31
B. AVRUPA KITASINDA KREDİ KARTLARININ GELİŞİM SÜRECİ	38
C. TÜRKİYE'DE KREDİ KARTLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	40
III. KREDİ KARTLARININ TÜRLERİ	44
A. KART HAMİLİNE GÖRE KREDİ KARTLARI	44
1. <i>Asıl Kredi Kartı</i>	44
2. <i>Ek Kredi Kartı</i>	44
B. ÖDEME SORUMLULUĞUNA GÖRE KREDİ KARTLARI	44
1. <i>Bireysel Müşteri Kartı</i>	44
2. <i>Şirket Kartı (Company Cards)</i>	45
C. ÇIKARAN KURULUŞA GÖRE KREDİ KARTLARI	45

D. SAĞLADIĞI OLANAKLARA GÖRE KREDİ KARTLARI	46
1. <i>Kredilendirilebilen Kredi Kartları</i>	46
E. ÜRÜN / HİZMET SUNAN İŞYERLERİ TARAFINDAN ÇIKARILAN MAĞAZA KARTLARI (STORE CARDS)	48
F. KREDİ KARTI BENZERİ KARTLI ÖDEME ARAÇLARI.....	48
1. <i>Banka Kartı (Debit / ATM Card)</i>	48
2. <i>Ön Ödemeli (Prepaid) Kart</i>	49
3. <i>Çek Kartı / Eurocheque Kart / Garantili Çek Kartı</i>	50
4. <i>Ortak Kart / Co-brand / Affinity Card</i>	50
5. <i>Akıllı Kartlar / Çipli Kartlar</i>	51
6. <i>Sanal Kart / Virtual Card</i>	51
IV. BANKALARARASI KART MERKEZİ (BKM).....	52
A. KURULUŞU	52
1. <i>Ortaklar</i>	52
B. BKM’NİN FAALİYETLERİ.....	54
C. KOMİTELER	54
D. HİZMETLER	55
1. <i>Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma (YTH) Sistemi</i>	55
2. <i>Yönlendirme Hizmetleri</i>	57
a. Switch Sistemi.....	57
b. Birleşik Uyarı Listesi (BUL).....	58
3. <i>3D Secure sistemi</i>	59
4. <i>Veri Tabanları / Yönetim Sistemleri</i>	59
a. BKM Veri Ambarı MIS ve Raporlama Hizmetleri	59
b. Merkezi İşyeri Veri Tabanı	59
c. Merkezi POS Veri tabanı	60
d. BKM Cihaz Yönetim Sistemi.....	60
e. Harcama İtirazı Yönetim Sistemi (HİYS)	60
f. BKM Online	60
5. <i>Güvenlik Hizmetleri</i>	61
V. KREDİ KARTI SİSTEMLERİ.....	61
A. İKİ TARAFLI SİSTEM	61
B. ÜÇ TARAFLI SİSTEM	63
1. <i>Basit Üç Taraflı Sistem</i>	63
2. <i>Genişletilmiş Üç Taraflı Sistem</i>	65
C. KARMA SİSTEM	68
VI. KREDİ KARTI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ	69
A. KREDİ KARTI SİSTEMİNDE YER ALAN TARAFLAR	71
1. <i>Kart Çıkaran Kuruluş</i>	71
a. Bankalar.....	71
b. Diğer kuruluşlar	72
2. <i>Kart Hamili (Cardholder)</i>	73
3. <i>Üye İşyeri (Merchant)</i>	75
B. KREDİ KARTI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ İÇİN DÜZENLENEN SÖZLEŞMELER VE BELİRLENEN TEMEL UNURLAR.....	75
1. <i>Kredi Kartı Sözleşmesi</i>	75
a. Kredi Kartı Limitinin Belirlenmesi	78
b. Kredi Kartı Yıllık Üyelik Ücreti.....	80
2. <i>Üye İşyeri Sözleşmesi</i>	81
a. Kart Çıkaran Kuruluş ile Üye İşyerlerinin Anlaşması.....	82
b. Üye İşyeri Anlaşması Yapan Kuruluşlar Tarafından Gerekli Araç ve Gereçlerin Sağlanması.....	83
c. Kredi Kartının Kullanımı, Kontrol ve Kabulü	83
d. Harcama Tutarlarının Üye İşyeri Anlaşması Yapan Kuruluşlar Tarafından Üye İşyerlerine Ödenmesi	84
e. Üye İşyeri Tarafından Komisyon Ödenmesi	84
f. Üye İşyeri Tarafından Düzenlenen Harcama Belgesi	86
g. Üye İşyeri Tarafından Düzenlenen Nakit Avans Belgesi (Cash Slip)	87

h. Üye İşyeri Tarafından Düzenlenen Alacak Belgesi	87
C. POS (POINT OF SALE) HARCAMA BELGELERİ	88
D. OTORİZASYON / PROVİZYON (YETKİLENDİRME).....	89
1. Kredi Kartlarında Yurtiçi Otorizasyon Süreci.....	90
2. Kredi Kartlarında Uluslararası Otorizasyon Süreci.....	92
E. KREDİ KARTI İŞLEMLERİNDE MUTABAKAT HESABI VE TAKAS SÜRECİ	94
F. ÜYELER ARASI YURTIÇİ TAKAS KOMİSYONLARI.....	96
1. Kredi Kartı Takas Komisyon Oran Tablosu.....	96
a. Kredi Kartı Takas Komisyonu.....	97
b. Banka Kartı Takas Komisyonu	97

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTI TARAFLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

I. KART ÇIKARAN KURULUŞ İLE KART HAMİLİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 99

A. KEFÂLET İLİŞKİSİ	100
1. <i>İslam Hukukunda Kefâlet Akdi</i>	100
a. Kefaletin Meşruiyeti	103
i. Kur'ân-ı Kerîm	103
ii. Sünnet.....	103
iii. İcmâ	105
iv. Aklî delil.....	105
b. Kefaletin Türleri.....	105
c. Hanefî Mezhebine Göre Kefaletin Rükünleri	106
d. Cumhura Göre Kefaletin Rükünleri.....	106
d. Kefaletin Sıhhat Şartları	106
2. <i>Aralarındaki İlişkinin Kefalet Akdine Dayandırılması</i>	<i>107</i>
3. <i>Kefalet Görüşünü Savunanların Fıkhi Delilleri / Tahlilleri.....</i>	<i>108</i>
a. Kefalet Mefhumu Bakımından Mukayese	108
b. İleride Doğabilecek veya Meçhul Borca Kefalet.....	108
c. Kart Kuruluşunun Borcu Ödedikten Sonra Hamilden Alacağını Talep Etmesi	112
d. Kredi Kartı Limitinin Belirlenmesi	112
e. Kredi Kartı Sisteminde Borçların Talep Edildiği Taraf	113
f. Sözleşmenin Feshi ve Kartın İptali ile Kefaletten Rücû.....	114
g. Teminatlar.....	116
h. Farklı İşyerlerinde Harcama Yapma ve Nakit Çekme.....	117
i. Kartın Geçerlilik Süresi ve Kartla Yapılan İşlem Tekrarı	117
j. Üye İşyeri Tarafından Düzenlenen Harcama Belgesi.....	118
k. Hesap Özeti ve Son Ödeme Tarihi.....	119
4. <i>Kefalet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar.....</i>	<i>120</i>
a. Borcun Zimmette Lâzım, Sabit ve Malum olma Şartı	120
b. Henüz Zimmette Sabit Olmayan Borçlara Kefaletin Câiz Olmadığına Dair Deliller	121
i. Kur'ân-ı Kerîm	121
ii. Sünnet	121
c. Fıkhi Tahliller ve Aklî Deliller.....	121
d. Kart Kuruluşu Hamilin Harcama Tutarlarını Ödedikten Sonra Hamilden Alacağını Talepte Bulunması	124
e. Sözleşmenin Feshi ile Kartın İptali	124
f. Kredi Kartı Sisteminde Borçların Talep Edildiği Taraf	126
5. <i>Kefalet Akdinde Borçların Talep Edildiği Taraf ile İlgili Fakihlerin Görüşleri</i>	<i>126</i>
a. Birinci Görüş.....	126
b. İkinci Görüş	127
c. Birinci Görüşün Delilleri.....	127
i. Sünnetten Birinci Delil.....	127
ii. Sünnetten İkinci Delil	129
iii. Kıyas Delili.....	129
d. İkinci Görüşün Delilleri.....	131
i. Sünnet	131

ii. Kıyas Delili.....	132
e. Kefalet Akdinde Borçların Talep Edildiği Taraf Hakkında Tercihe Değer Görüş.....	133
6. Kart Çıkaran Kuruluş ile Kart Hamili Arasında Ücretli Kefalet İlişkisi.....	134
a. İslam hukukuna Göre Ücretli Kefalet Hükümü.....	135
i. Birinci Görüş	135
ii. İkinci Görüş	136
iii. Üçüncü Görüş	137
B. VEKÂLET İLİŞKİSİ	139
1. İslam Hukukunda Vekâlet.....	139
a. Vekâletin Meşruiyeti.....	141
i. Kur'ân-ı Kerîm	141
ii. Sünnet	141
iii. İcmâ	142
iv. Akdî Delil	142
b. Vekâlet Hükümü	142
c. Vekâlet Akdinin Rükünleri	142
2. Aralarındaki İlişkinin Vekâlet Akdine Dayandırılması.....	143
3. Aralarındaki İlişkinin Ücretli Vekâlet Akdine Dayandırılması	145
4. Aralarındaki İlişkinin Vekâlet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar.....	147
5. Aralarındaki İlişkinin Ücretli Vekâlet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar	148
C. KARZ İLİŞKİSİ	153
1. İslam Hukukunda Karz Akdi.....	153
a. Karz Akdinin Meşruiyeti	154
i. Kur'ân-ı Kerîm	155
ii. Sünnet	155
b. Karz Akdinin Rükünleri.....	156
2. Kredi Kartı Sözleşmesinin Karz Akdi Rükünlerine Dayandırılması	156
a. Kredi Kartı Sözleşmesinde Akdin Tarafları	156
b. Kredi Kartı Sözleşmesinde İrade beyanı	157
c. Kredi Kartı Sözleşmesinde İvaz / Karz.....	157
3. Karz Akdinde Mülkiyetin İntikaline Dair Hükümler	158
a. Karz Olarak Alınan Malın Kabz Edilmesi ile Mülkiyetin İntikali.....	158
b. Karz Olarak Alınan Malda Tasarrufta Bulunarak Mülkiyetin İntikali.....	160
c. Karz Akdinin Kurulması ile Mülkiyetin İntikali	160
d. Karz Olarak Alınan Malın Tüketilmesi ile Mülkiyetin İntikali.....	161
4. Aralarındaki İlişkinin Kabz Ekseninde Karz Akdine Dayandırılması	161
5. Aralarındaki İlişkinin Karz Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar	162
D. BİLEŞİK AKİDLER İLİŞKİSİ.....	165
1. İslam Hukukunda Bileşik Akidler	165
2. İslam Hukukunda Bileşik Akidlerin Hükümü	166
3. Aralarındaki İlişki Kart Kullanımının Zamansal Ayırımı Dikkate Alınarak Bileşik Akidlere Dayandırılması.....	168
a. Aralarındaki İlişkinin Kartın Kullanımından Sonraki Döneme Nispetle Havâle ve Karz Akdi	168
i. İslam Hukukunda Havâle Akdi	168
b. Aralarındaki İlişkinin Kartın Kullanımından Sonraki Döneme Nispetle Havâle ve Karz Akdine Dayandırılması	170
c. Aralarındaki İlişkinin Kartın Kullanımından Önceki Döneme Nispetle Kefalet Akdine Dayandırılması	171
d. Aralarındaki İlişkinin Kefalet, İkrâz ve Vekâlet Akdine Dayandırılması	173
e. Aralarındaki İlişkinin Kefalet, İkrâz ve Vekâlet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtiraz	173
f. Aralarındaki İlişkinin Kefalet, Vekâlet, Karz ve Havâle Akidlerine Dayandırılması.....	176
g. Aralarındaki İlişkinin Kefalet, Vekâlet, Karz ve Havâle Akidlerine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar.....	177
4. Aralarındaki İlişkinin Kart Kullanımının Zamansal Ayırımı Yapılmadan Bileşik Akidlere Dayandırılması.....	178
5. Aralarındaki İlişkinin Bileşik Akidlere Dayandırılmasının Genel Değerlendirilmesi	178
6. Aralarındaki İlişkinin Hizmet Sunma Esasına Dayandırılması.....	179
a. İslam Hukukunda İcâre Akdi.....	179
i. İcâre Akdinin Meşruiyeti.....	180
ii. İcâre Akdinin Rükünleri	181
iii. İcâre Akdinin Hükümü	181
iv. İcâre Akdinin Kısımları.....	182
7. Aralarındaki İlişkinin Değerlendirilmesi ve Tercih	183

II. KART ÇIKARAN KURULUŞ İLE ÜYE İŞYERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 185

A. SATIM (BEY‘) İLİŞKİSİ	185
1. <i>İslam hukukuna Göre Satım (Bey‘)</i>	185
a. Satım Akdinin Meşruiyeti	186
i. Kur‘ân-ı Kerîm	186
ii. Sünnet	187
iii. İcmâ ve Akli Delil	187
2. <i>Aralarındaki İlişkinin Satım Akdine Dayandırılması</i>	187
3. <i>Aralarındaki İlişkinin Satım Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar</i>	189
B. SIMSARLIK İLİŞKİSİ	194
1. <i>İslam hukukuna Göre Simsarlık Akdi</i>	194
a. Simsarlık Akdinin Meşruiyeti	194
2. <i>Aralarındaki İlişkinin Simsarlık Akdine Dayandırılması</i>	195
3. <i>Aralarındaki İlişkinin Simsarlık Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar</i>	196
C. CUÂLE İLİŞKİSİ	197
1. <i>İslam Hukukunda Cuâle Akdi</i>	197
a. Cuâle Akdinin Meşruiyeti	198
i. Kur‘ân-ı Kerîm	198
ii. Sünnet	198
iii. İcmâ	199
vi. Akli Delil	199
b. Cuâle Akdinin Hükmü	200
2. <i>Aralarındaki İlişkinin Cuâle Akdine Dayandırılması</i>	200
3. <i>Aralarındaki İlişkinin Cuâle Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar</i>	201
D. ÜCRETİ KEFALET İLİŞKİSİ	203
1. <i>Aralarındaki İlişkinin Ücretli Kefalet Akdine Dayandırılması</i>	203
2. <i>Aralarındaki İlişkinin Ücretli Kefalet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar</i>	203
E. ÜCRETİ VEKÂLET İLİŞKİSİ	204
1. <i>Aralarındaki İlişkinin Ücretli Vekâlet Akdine Dayandırılması</i>	204
2. <i>Aralarındaki İlişkinin Ücretli Vekâlet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar</i>	205
F. İNDİRİMLİ SULH (SULHU‘L-HATÎTA) İLİŞKİSİ	207
1. <i>İslam Hukukunda Sulh Akdi</i>	207
a. Sulh Akdinin Meşruiyeti	207
b. Haneî Mezhebinde İndirimli Sulh (Sulhu‘l-Hatîta) Akdi	208
2. <i>Aralarındaki İlişkinin İndirimli Sulh (Sulhu‘l-Hatîta) Akdine Dayandırılması</i>	210
3. <i>Aralarındaki İlişkinin İndirimli Sulh (Sulhu‘l-Hatîta) Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar</i>	211
G. KARMA AKİD İLİŞKİSİ	212
1. <i>Karma Akid İlişkinin Dayandırılması</i>	212
2. <i>Karma Akid İlişkinin Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar</i>	212
H. ARALARINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE TERCİH	218

III. KART HAMİLİ İLE ÜYE İŞYERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 218

A. HAVÂLE İLİŞKİSİ	218
1. <i>Aralarındaki İlişkinin Havâle Akdine Dayandırılması</i>	218
2. <i>Aralarındaki İlişkinin Havâle Akdine Dayandırılması Hakkında Değerlendirme ve Tercih</i>	221
B. BEY‘ VEYA İCÂRE AKDİ İLİŞKİSİ	222
1. <i>Aralarındaki İlişkinin Bey‘ veya İcâre Akdine Dayandırılması</i>	222
2. <i>Aralarındaki İlişkinin Bey‘ veya İcâre Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar</i>	222
3. <i>Aralarındaki İlişkinin Bey‘, İcâre ve Havâle Akdine Dayandırılması Hakkında Genel Değerlendirme ve Tercih</i>	224

IV. ÜYE İŞYERİ ANLAŞMASI YAPAN KURULUŞ İLE ÜYE İŞYERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 225

V. ÜYE İŞYERİ ANLAŞMASI YAPAN KURULUŞ İLE KART ÇIKARAN KURULUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİ 227

VI. KARTLI SİSTEM KURULUŞLARI İLE ÜYE KURULUŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ	228
---	------------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KARTLARI İLE İLGİLİ İŞLEMLERİN HÜKÜMLERİ

I. KREDİ KARTI SÖZLEŞMESİNDE FAİZ ŞARTI	229
A. FÂSİD ŞARTIN AKİD ÜZERİNDE DOĞURDUĞU SONUÇ	230
B. FÂSİD ŞART KARŞILIĞINDA ÖDÜNC VERMENİN KARZ AKDİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	235
C. FÂSİD ŞARTLA AKDİN HÜKÜMSÜZ OLACAĞINI SAVUNANLARIN DELİLLERİ	236
D. FÂSİD ŞARTLA AKDİN HÜKÜMSÜZ OLMAYACAĞINI SAVUNANLARIN DELİLLERİ	236
1. <i>Sünnet</i>	236
2. <i>Sünnetin Hükme Delâleti</i>	237
3. <i>Berîre Hadisinin Değerlendirilmesi</i>	237
E. ŞARTLARIN AKİD ÜZERİNDE DOĞURDUĞU SONUÇ HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME	238
II. FAİZ ŞARTI BARINDIRAN KREDİ KARTI SÖZLEŞMESİNİN HÜKMÜ	240
A. FAİZ ŞARTI BARINDIRAN KREDİ KARTI SÖZLEŞMESİNDE AKDİN GEÇERLİ, ŞARTIN GEÇERSİZ OLDUĞUNU SAVUNANLAR	240
B. FAİZ ŞARTI BARINDIRAN KREDİ KARTI SÖZLEŞMESİNDE AKDİN GEÇERSİZ OLDUĞUNU SAVUNANLAR	242
C. FAİZ ŞARTI BARINDIRAN AKDİN GEÇERLİ, ŞARTIN GEÇERSİZ OLDUĞUNU SAVUNANLARA YAPILAN İTİRAZLAR	246
D. FAİZ ŞARTI BARINDIRAN KREDİ KARTI AKDİNİN HÜKMÜ HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME	248
III. ZAMANINDA ÖDENMEYEN KREDİ KARTI BORÇLARINA UYGULANAN GECİKME FAİZİ VEYA BEDELİ	250
IV. KREDİ KARTLARI VE BANKA KARTLARININ HÜKMÜ	253
A. KREDİLENDİRİLEMİYEN KREDİ KARTLARININ HÜKMÜ	253
B. BANKA / DEBİT KARTLARININ HÜKMÜ	255
C. ÖN ÖDEMELİ / PREPAID KARTLARIN HÜKMÜ	257
V. KART KURULUŞLARININ KARTLI SİSTEM KURULUŞLARINA ÜYE OLMASININ HÜKMÜ	258
VI. ÜYE İŞYERİNDEN KOMİSYON ÜCRETİNİN ALINMASININ HÜKMÜ	259
A. ÜYE İŞYERİNDEN KOMİSYON ÜCRETİNİN ALINMASINI CÂİZ GÖRMİYENLER	260
B. ÜYE İŞYERİNDEN KOMİSYON ÜCRETİNİN ALINMASINI CÂİZ GÖRENLER	261
C. ÜYE İŞYERİNDEN KOMİSYON ÜCRETİNİN ALINMASI HAKKINDA DEĞERLENDİRME VE TERCİH	264
VII. KART HAMİLİNDEN KREDİ KARTI ÜCRETLERİNİN ALINMASININ HÜKMÜ	265
A. KART HAMİLİNDEN KREDİ KARTI ÜCRETLERİNİN ALINMASINI CÂİZ GÖRMİYENLER	265
B. KART HAMİLİNDEN KREDİ KARTI ÜCRETLERİNİN ALINMASINI CÂİZ GÖRENLER	266
C. KART HAMİLİNDEN KREDİ KARTI ÜCRETLERİNİN ALINMASI HAKKINDA DEĞERLENDİRME VE TERCİH	268
VIII. KREDİ KARTI SEKTÖRÜNDE KOMİSYON VE ÜCRETLERİN ALINMASI HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME VE TERCİH	268
IX. KREDİ KARTI İLE ALTIN GÜMÜŞ VE DÖVİZ SATIN ALINMASI	273
A. İSLAM HUKUKUNDA KABZIN TANIMI	274

1. İslam Hukukunda Kabz İşleminin Mahiyet ve Keyfiyeti	274
2. Kabz İşleminin Çağdaş Şekil ve Hükümleri Hakkında İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin Kararı	277
B. KREDİ KARTI İLE ALTIN GÜMÜŞ VE DÖVİZ SATIN ALINMASINI CÂİZ GÖRENLER	279
C. KREDİ KARTI İLE ALTIN GÜMÜŞ VE DÖVİZ SATIN ALINMASINI CÂİZ GÖRMİYENLER	282
D. KREDİ KARTI İLE ALTIN GÜMÜŞ VE DÖVİZ SATIN ALINMASINA DAİR DEĞERLENDİRME VE TERCİH	285
X. KREDİ KARTI YURT DIŞI KULLANIMINDA SARF (KAMBİYO) İŞLEMİ	287
A. İSLAM HUKUKUNDA SARF AKDİ	287
B. ZİMMETTE SABİT OLAN NAKDİN NAKİTLE MÜBADELESİ	288
1. Birinci Görüş	288
2. İkinci Görüş	289
3. Birinci Görüşün Sünnetten Delili	289
4. İkinci Görüşün Sünnetten Delili:	290
5. İkinci Görüşün Aklî Delili	290
C. ZİMMETTE SABİT OLAN NAKDİN NAKİTLE MÜBADELESİ HAKKINDA DEĞERLENDİRME VE TERCİH ..	291
D. KREDİ KARTI YURT DIŞI KULLANIMINDA SARF İŞLEMİNİN HÜKMÜ	292
E. KREDİ KARTI YURT DIŞI KULLANIMINDA SARF İŞLEMİNİN YAPILMASINA DAİR TERCİH	293
XI. KOMİSYON ÜCRETİ KARŞILIĞINDA KREDİ KARTI İLE NAKİT PARA ÇEKİMİ	294
A. KOMİSYON ÜCRETİ KARŞILIĞINDA KREDİ KARTI İLE NAKİT PARA ÇEKİMİNİN HÜKMÜ	295
1. Birinci Görüş	295
2. İkinci Görüş	296
B. KOMİSYON ÜCRETİ KARŞILIĞINDA KARTLARLA NAKİT PARA ÇEKİMİNİN HÜKMÜ HAKKINDA DEĞERLENDİRME VE TERCİH	298
SONUÇ	300
BİBLİYOGRAFYA	307

Kısaltmalar Listesi

AAOIFI	: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (İslamî Finans Kurumlarının Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)
A.Ş.	: Anonim Şirketi
ATM	: Automatic Teller Machine
BaK	: Bankacılık Kanunu
b.	: İbn
BDKK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKKKK	: Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Kanun
BKM	: Bankalararası Kart Merkezi
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
h.	: Hicrî
md.	: Madde
ö.	: Ölüm tarihi
(sav)	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
Pin	: Personal identification number
POS	: Point of Sale
(ra)	: Radiyallahı anhu
RG	: Resmî Gazete
(sav)	: Sallallahu aleyhi ve sellem
s.	: Sayfa
SMS	: Short Message Service
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve sair
Yay.	: Yayın
YTH	: Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma

ÖNSÖZ

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Alemlerin Rabbi olan Allah’a hamd, O’nun kulu ve Rasûlü olan Hz. Muhammed’e (sav), âline ve ashabına salât u selâm olsun...

Yakın zamanlara kadar ekonomik ilişkilerde ya da ticarî hayatta en temel ödeme aracı altın, gümüş ya da bunlara eş değer kabul edilen nakit para idi. Ticari hayatın genişlemesi, her zaman sıcak paranın taşınamaması ya da bulundurma riskleri nedeniyle çek, senet, poliçe gibi ödeme araçları geliştirilerek ödeme araçları arasında yerini almıştır. Özellikle “çek ile ödeme uygulaması”, adeta nakit gibi kabul edilmekteydi. Ne var ki kullanılan bu çeklerin karşılıksız çıkma riski, satıcılar nezdinde çeke olan güvenin azalmasına neden olmuştur.

Ekonomi ve ticarete klasik ödeme aracı nakit para iken ticari hayatın evrenselliği ve dinamizmi nedeniyle zamanla çek, senet, poliçe gibi ödeme araçları geliştirilerek klasik ödeme araçları arasında yerini almıştır. Sözelimi yakın zamanlara kadar ödeme aracı olarak çek uygulaması, nakit yerine kullanılmaktaydı. Ne var ki çekin karşılıksız çıkma riski, satıcılar nezdinde çeke olan güvenin azalmasına neden olmuştur.

Günümüzde teknolojiye paralel olarak değişen üretim şekilleri insanların tüketim alışkanlıklarını etkilemiştir. Aslında ihtiyaç olmayan bazı araç-gereç ve eşyalar ihtiyaçmış gibi sunulmaya başlanmış, bu ise insanların tüketim taleplerini daha da artırmıştır. Artan taleplerin karşılanma zorunluluğu finansman problemlerini ortaya çıkarmıştır. İşte tam da bu noktada bankalar ve diğer kuruluşlar kullanılarak hem satıcıların hem de tüketicilerin önüne alışverişlerini kolaylaştıracak değişik finans enstrümanları konmuştur. Bu enstrümanlardan birisi kredi kartlarıdır.

Bu çalışmada kredi kartı sisteminin işleyişi, kredi kartı ödeme sisteminin İslam hukukuna göre tahlili ve hükümleri konu edinmiştir.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın konusu, önemi, amacı; meselelerin incelenme yöntemi ve araştırmanın kaynaklarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Birinci bölümde kredi kartının kavramsal çerçevesi ortaya konulmuştur. Bu bölümde kredi kartlarının ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, kredi kartları ve kredi kartı benzeri kartlı

ödeme araçlarının türleri, ülkemizde kredi kartı serüveni için en önemli gelişme olan BKM'nin kuruluşu ve kredi kartı sisteminin işleyişi yer almıştır.

Birinci bölümde ortaya konan sistemin işleyişinden yola çıkarak ikinci bölümde kredi kartı ile ilgili altı taraf arasındaki ilişkinin fikhî niteliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu itibarla kart çıkaran kuruluş ile kart hamili, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri, kart hamili ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluş ve kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar arasındaki ilişkilerin fikhî durumu irdelenmiştir.

Çalışmamızın son bölümü olan üçüncü bölümde ise önceki bölümlerin bir sonucu olarak İslam hukukuna göre kredi kartları için yapılan işlemlerin veya bu kartlarla işlem yapılması sonucunda doğan hükümler incelenmiştir. Çalışma, varılan neticeleri ve önerileri içeren bir sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Bu vesileyle çalışma konusunun seçilmesine ve çalışmanın nihayete ermesine kadar istisnasız her aşamada desteklerini esirgemeyen ve tezin ilmi konularının tahlil edilmesinde, değerli bilgilerinden istifade ettiğim danışmanım Prof. Dr. Orhan ÇEKER hocama, kitabın tüm bölümlerini okuyup değerli görüşlerini sunan Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK'e, malî muâmelât uzmanlarından Şeyh Eşref Devvâbe'ye ve kendilerinden her zaman yardım gördüğüm Doç. Dr. Abdullah ACAR, Doç. Dr. Huzeyfe ÇEKER, Prof. Dr. Aydın TAŞ ve Doç. Dr. Hacı ÖNEN'e, tez savunma esnasındaki katkılarıyla da Doç. Dr. Necmeddin GÜNEY, Doç. Dr. Yusuf Erdem GEZGİN ve Doç. Dr. Ahmet AKMAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Yetişip bugünlere gelmemde kelimelerin kifayetsiz kaldığı maddi-manevi emeği bulunan ve tez savunmasından kısa bir süre sonra rahmeti Rahman'a kavuşan fedakâr ve vefakâr anneme sonsuz teşekkür ederim.

Ömer Tuncay

KONYA-2024

GİRİŞ

Kredi kartlarının hem ödeme aracı hem de kredi sağlama özelliği nedeniyle teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin de etkisiyle, dünyadaki gelişiminin bir uzantısı olarak İslam ülkelerinde ve ülkemizde de kullanımı yaygınlaşmıştır. Kredi kartları ile ödeme işlemlerinin hızlı, kolay ve güvenilir olması, tüketici ve işyerlerinin kredi kartlarının kullanımı yönünde eğilimi arttırmıştır. Kredi kartları, tüketicileri yüklü para taşıma riskinden yalın bir ifade ile paranın çalınma ve kaybolma tehlikelerine karşı korumaktadır. Kredi kartları tüketicilere her an harcama yapabilme gücünün ve hazır para varlığının güven duygusunu aşmaktadır. Müşteri sayısını arttırması nedeniyle üye işyerleri, bu kartlar sayesinde iş hacmini genişletmekte ve işyerlerinin sattığı mal ya da sunduğu hizmetin karşılığında sıcak para temin etmesi ile nakit akışı düzene girmektedir.

Teknolojik gelişime paralel olarak artan tüketici ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, yeni ödeme araçlarına gereksinim duyulması, kartlı ödeme sistemlerinin gelişmesinde etkin rol oynayan sebeplerin başında gelmektedir. Ödeme kartları genel olarak kredi kartı (*credit card*), harcama kartı (*charge card*), banka kartı (*debit card*) ve ön ödemeli kart (*prepaid card*) olmak üzere dört temel gruba ayrılmaktadır.

Müşteri istek ve ihtiyaçları doğrultusunda ürünlerini çeşitlendirebilmek ve tüketici tatmini sağlayarak müşteri sadakati oluşturabilmek için kart çıkaran kuruluşlar arasında kıyasıya rekabet yaşanmaktadır. Kredi kartı piyasasındaki bu büyük rekabet sonucunda bankaya düzenli olarak nakit girişi sağlayan kredi kartları, taksit yapan, kredi veren, yapılan harcamalar karşılığında üyelerine karşılıksız mal veya alışveriş olanağı sağlayan, sigorta vs. hizmetleri veren enstrüman haline dönüşmüştür. Kredi kartları, bunun yanında, kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması hususunda da büyük önem taşımaktadır.

I. ÇALIŞMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın konusu, kredi kartları sisteminin işleyişi, tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliği ve bunun sonucu olarak kredi kartlarının hükümleridir.

Klasik dönem fıkhında kredi kartları olmadığından dolayı öncelikle kredi kartlarının kavramsal çerçevesi, türleri ve tarihi arka planı konularının bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Kredi kartları serüveni açısından ülkemizde en önemli gelişme Bankalararası Kart Merkezinin (BKM) kuruluşu olması nedeniyle bu kuruluşun faaliyet, komite ve hizmetlerine yer vermemek çalışma için bir eksiklik olurdu.

Meselenin fikhî çerçevesinin tahlil edilerek sonuca ulaşabilmek için kredi kartı sisteminin işleyişinin net bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Bu yüzden kredi kartı sistemleri, kredi kartı sisteminde yer alan taraflar, kredi kartı sisteminin işleyişi için düzenlenen sözleşmeler ve belirlenen temel unsurlar irdelenmiştir. Öte yandan POS (Point Of Sale) harcama belgelerine, otorizasyon / yetkilendirme, takas ve mutabakat vb. işlemlere yer verilmiştir.

Kart çıkaran kuruluş tarafından faiz şartını barındıran kredi kartının çıkarılması, hamil tarafından kullanılması veya üye işyerinden komisyon, kart hamilinden ise üyelik ücretinin alınması vb. kredi kartlarıyla yapılan malî işlemlerin hükmünü tespit edebilmek için kredi kartının tarafları arasındaki fikhî ilişkinin bilinmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu kapsamda kart çıkaran kuruluş ile kart hamili, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri, kart hamili ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluş ve kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar olmak üzere altı taraf arasındaki ilişkilerin fikhî temellendirilmesi araştırmaya tabi tutulmuştur.

Buna göre kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyetini kefalet, vekâlet ve karz esasına dayalı olarak değerlendiren farklı yaklaşımlar araştırmanın başlıca konuları arasındadır. Kredi kartları yeni akidlerden olan birden fazla akdin bir araya gelmesiyle oluşan bileşik akidler esasına dayalı olarak da değerlendirilmiştir. Buradan hareketle; kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin kartın kullanımından sonraki döneme nispetle havâle ve karz akdinin birleşimine; kartın kullanımından önceki döneme nispetle kefalet akdine dayandırılması incelenmiştir. Bunun yanında bahsi geçen ilişki, kefalet, ikrâz ve vekâlet akidlerinin birleştirilmesine veya bir başka yaklaşım olarak kefalet, vekâlet, karz ve havâle akidlerinin birleştirilmesi tezine dayalı olarak da tahlil edilmiştir. Kartın kullanımından önceki evreye nispetle amel (iş görme) üzerine kurulan icâre akdinin “hizmet sunma” esasına dayalı; kartın kullanımından sonraki evreye nispetle “havâle” akdi esasına dayalı irdelenmesi de çalışmanın temel konuları arasında yer almaktadır.

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki malî ilişkinin cevâzının tespiti, aralarındaki ilişkinin fikhî niteliğinin bilinmesine bağlıdır. Bu nedenle sözü edilen ilişkinin fikhî durumu için bey‘, simsarlık, cuâle, ücretli kefalet, ücretli vekâlet ve indirimli sulh (*sulhu’l-hatîta*) akidleri esasına dayalı olarak farklı yaklaşımların araştırmaya tabi tutulması çalışmanın başlıca konuları arasında yer almaktadır. Öte yandan ülkemizde mezkûr ilişkiyi

mesnetsiz ve ilim dünyasında örneği olmayan bir şekilde *karma akid* kapsamında değerlendiren yaklaşım, çalışmada eleştirel olarak ele alınmıştır.

Kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin bey‘, icâre ve havâle akidleri esasına dayalı olarak farklı yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmış olması, kredi kartı ödeme sisteminin anlaşılması ve mezkûr ilişkinin bir sonucu olarak doğan hükümler bakımından önemlidir.

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluş ve kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar arasındaki ilişkilerin fikhî niteliklerinin tespiti, kredi kartı etrafında teşekkül eden karmaşık ilişkiler ağının bir bütün olarak fikhî açıdan keyfiyetinin ve bunun sonucunda doğan hükümlerin açığa kavuşmasında önemli mihenk taşlarındandır.

Müslüman tüketici, banka ve diğer kuruluşlar bakımından kredi kartları için veya kredi kartları ile yapılan işlemlerin fikhî hükümlerinin bilinmesi hayati öneme sahiptir. O nedenle çalışmada faiz şartı barındıran kredi kartı sözleşmesi için akdin geçerli, şartın geçersiz olduğunu savunanlar ile akdin geçersiz olduğunu savunanların leh ve aleyhteki delil ve fikhî tahlillerine yer verilerek irdelenmiştir.

Faize bulaşmadan iktisadî hayatlarını bireysel ve kurumsal olarak İslamî esaslara göre sistematize etmek, Müslümanların en fazla önem verdiği konulardan biridir. Buna göre zamanında ödenmeyen kredi kartı borçlarına faizli bankalar tarafından uygulanan gecikme faizi konusu ve kredi kartı borçlarının ödeme işleminin yapılmamasını ya da geciktirilmesini önlemek için katılım bankalarının gecikme bedelini alıp hayır işlerinde kullanması araştırmaya tabi tutulmuştur.

Kart çıkaran kuruluşun hamilin borçlarını ödedikten sonra hamilden alacağını tahsil etmesi şekli nedeniyle çalışmada en fazla faiz şartını barındıran kredi kartları araştırmaya konu olmuştur. Öte yandan ödeme sisteminin faiz hassasiyetine sahip Müslümanlar için uygun olmasından dolayı katılım bankaları tarafından çıkarılan ödeme kartı / harcama kartı (*charge card*) olarak anılan kredilendirilemeyen kredi kartlarının ele alınması yanında banka kartları ve ön ödemeli kartların incelenmesi çalışmanın önemli kilometre taşları arasında yer almıştır.

Çalışmada kart kuruluşlarının kartlı sistem kuruluşlarına üye olmasının fikhî değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bu konunun ele alınması, İslamî kuruluşların bankacılık

sektörüne giriş yapması ve faizsiz bankacılık sisteminin güçlenmesi için önemli olduğu söylenebilir.

Üye işyeri ve Müslüman tüketiciden her biri kart çıkaran kuruluşla ayrı ayrı düzenlenen sözleşmelere taraf olup kredi kartlarını alarak bunlarla işlem yapmalarının hükmü incelenmiştir. Bu konuyla ilgili olarak üye işyerinden komisyon, kart hamilinden ise kart ücretlerinin alınmasının hükmü araştırmada tetkik edilmiştir.

Müslüman tüketici, üye işyeri, banka ve diğer kuruluşlar için önemli malî işlemlere konu olan kredi kartları ile altın, gümüş ve döviz satın alınabilmesi, kabz işleminin gerçekleşmesine bağlıdır. O bakımdan İslam hukukunda kabz işleminin mahiyet ve keyfiyeti özellikle altın, gümüş ve döviz satın alınabilmesi için kabz işleminin çağdaş şekil ve hükümleri irdelemeye tabi tutulmuştur. Kredi kartları ile altın, gümüş ve döviz satın alınmasını câiz gören ve görmeyen ulemânın delil ve fikhî tahlillerine detaylı bir şekilde yer verildikten sonra konunun değerlendirme ve tercihi yapılmıştır.

Paranın parayla mübadelesi konusunda Müslümanların faize düşmemeleri, sarf akdinin hükümlerine riayet etmelerine bağlıdır. Bunun çağdaş uygulamalarından biri de kart hamilinin kredi kartı yurt dışı alışveriş kullanımı sonucunda doğan borçlarını, kart çıkaran kuruluş tarafından yabancı bir para birimi ile ödendikten sonra hamilden yerel para biriminin alınması konusudur. Ayrıca banka veya ATM cihazlarından komisyon ücreti karşılığında nakit para çekimi için kredi kartlarının kullanılmasının fikhî hükmü de ele alınmıştır.

II. ÇALIŞMANIN AMACI

Kredi kartları, klasik dönem fukahâsının karşılaşmadığı bir mesele olmasının bir sonucu olarak klasik fıkıh literatüründe yer almayan “yeni akidler” kapsamında değerlendirilmektedir. Zira ödeme aracı olarak kredi kartlarının ilk uygulaması 19. Yüzyılın sonlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde başlamıştır.

Çağdaş fukahâ tarafından kredi kartlarının ciddi bir şekilde değerlendirilmesinin tarihi geçmişî yaklaşık olarak otuz beş yılı bulmaktadır. Kredi kartları için yapılan çalışmaların bir kısmında kredi kartları sistemi açık bir şekilde ortaya konulmamasının bir sonucu olarak kredi kartlarının fikhî keyfiyeti veya hükümlerinin tespitinde isabet edilmeme problemini doğurmuştur. Bu çalışmaların bir kısmında da kredi kartı taraflarının yalnızca fikhî keyfiyeti değerlendirilip kredi kartlarının hükümleri irdelenmemiştir. Yapılan bazı çalışmalarda her iki konu incelenmişse de kredi kartlarının fikhî keyfiyeti veya hükümleri dağınık ve eksik bir

şekilde ele alınmıştır. Mezkûr problemleri çözüme kavuşturmak için çalışmada kredi kartı sisteminin oturduğu metodolojik zemin ve bu zemin üzerine bina edilecek şekilde kredi kartı altı tarafının fikhî keyfiyeti ve bunun doğurduğu hükümler tahlil edilmiştir. Böylece resmi bir bütün olarak görerek çözüm getirebilmek için kredi kartının bütün taraflarını kapsayacak şekilde kredi kartı problemi sistematik bir şekilde irdelenmesi büyük önemi haizdir.

Kredi kartı sektöründe Müslümanlar için en önemli gündem başlığı olması hasebiyle faiz şartını barındıran kredi kartı için kart çıkaran kuruluş ile kart hamilinin sözleşme yapması, böyle bir kartın kuruluş tarafından çıkarılması ve hamilin bunu alıp kullanmasının hükmü tetkik edilmiştir. “Hâcet” veya “umûmü’l-belvâ” durumlarında İslamî banka veya kuruluşlarına ait kredi kartlarının bulunmadığı dârüislâm olmayan ülkelerde yaşayan Müslümanların durumu göz ardı edilmemiştir.

Gerek bireysel gerekse kurumsal olarak faizsiz hayat nizamını kurmak ve ona göre yaşamak Müslümanların temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle zamanında ödenmeyen kredi kartı borçlarına uygulanan gecikme faizi problemi incelenmiştir. Bunun yanında kredi kartı borçlarının ödeme işleminin yapılmamasını veya geciktirilmesini önlemek amacıyla katılım bankalarınca gecikme bedelinin alınıp hayır işlerinde kullanılmasının fikhî hükmünün açığa kavuşturulması, araştırmanın temel amaçları arasındadır.

Modern ekonomilerde nakit taşıma fikrinden giderek uzaklaşılmasının bir sonucu olarak kredi kartları, nakit yerine ödeme aracı olarak kabul görmüştür. Çağımızda plastik para olarak bilinen kredi kartları baş döndürücü bir şekilde insan hayatına girmiştir. Kredi kartları insanların günlük yaşamını öylesine etkilemiştir ki adeta kartsız bir hayatı düşünmek imkânsız hale gelmiştir. Buradan hareketle ödeme sistemi fikhîen uygun olan katılım bankaları tarafından çıkarılan harcama kartı (*charge card*) olarak anılan kredilendirilemeyen kredi kartları ve ödeme aracı olarak kullanılan kredi kartı benzeri banka kartları ve ön ödemeli kartların alınıp kullanılmasının cevâz şartları beyan edilerek Müslüman tüketiciler için çözüm üretilmiştir.

Çalışmada kart kuruluşlarının kartlı sistem kuruluşlarına üye olması, üye işyeri ve Müslüman tüketiciden her biri kart çıkaran kuruluşla ayrı ayrı sözleşme düzenleyerek kredi kartlarını alıp bunlarla işlem yapmaları ve üye işyerinden komisyon, kart hamilinden ise kart ücretlerinin alınması problemlere çözüm getirilmiştir.

Müslüman tüketici, üye işyeri, kart çıkaran kuruluş üçgeninde gerçekleşen altın, gümüş ve döviz satım işlemi için şart olan kabz probleminin çağdaş şekil ve hükümleri tahlil

edilmiştir. Öte yandan faiz tehlikesinden kaçınmak amacıyla yurtdışı banka veya ATM cihazlarından komisyon ücreti karşılığında nakit para çekimi için kredi kartlarının kullanılmasının fikhî hükmü araştırmaya tabi tutulmuştur.

III. ÇALIŞMANIN SINIRLARI

Çalışmanın üç ana konusu olan kredi kartları sisteminin işleyişi, tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliği ve bunun sonucu olarak kredi kartlarının hükümleri ile sınırlandırılmıştır. Takdir edilmelidir ki, kredi kartları ile ilgili tüm konuların bir çalışmada bütün yönleriyle ele alınması mümkün değildir. Bu nedenle kart çıkaran kuruluşların sigorta, hediye, ödül ve puan olmak üzere kart hamiline sağladığı olanakların yansırı ürün ve hizmetlerin iade edilmesi, kartların reklam ve pazarlanmasının hükmü kapsam dışında bırakılmıştır. Öte yandan henüz kullanımı yaygın olmayan veya teorik aşamada tartışılan kredi kartlarına şer‘î olarak alternatif ödeme araçları da kapsam dışında bırakılmıştır.

IV. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada tasavvur ve mukayese metodu esas alınarak kaynak tarama yöntemi takip edilmiştir. Konuların bir bütün halinde anlaşılmasını sağlamak için iktisat, Kanun, fıkıh ve sektör unsurlarından elde edilen bilgiler tedrici olarak irdelenmiştir.

Üç bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde kredi kartlarının fikhî durumu ve hükümlerini tespit edebilmek için ulusal ve uluslararası çağdaş kaynaklardan yararlanarak kredi kartları sisteminin işleyişi ele alınmıştır. Kredi kartı sisteminin oturduğu metodolojik zemini oluşturmak için Bankalararası Kart Merkezi (BKM) bilgileri yanında araştırmalar, tamamlanmış tezler, kavram / terim sözlükleri vb. kaynaklara da başvurmak suretiyle konunun farklı boyutları tespit edilmiştir.

Kredi kartları sektöründeki kavramların kullanımı, kredi kartı sisteminde yer alan taraflar, sistemin işleyişi için düzenlenen sözleşmeler ve belirlenen temel unsurlar vb. konuların genel çerçevesi için Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunun'da (BKKKK) yer alan bilgilerden azami derecede istifade edilmiştir. Bu itibarla banka ve diğer kuruluşları ifade etmek için kart çıkaran kuruluş, üye işyeri ile sözleşme yapan kuruluşu ifade etmek üzere üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ve çatı organizasyonu sağlayan evrensel kuruluşların karşılığı olarak kartlı sistem kuruluşu terimleri kullanılmıştır. Sözü edilen terimlerin çok sık kullanılmasının bir sonucu olarak kulağı tırmalamaması için bazen Bankalararası Kart Merkezi (BKM) ve modern kaynakların tercih ettikleri terimlerin kullanımına da yer verilmiştir.

İkinci bölümde kredi kartı tarafları arasındaki ilişkilerin fikhî değerlendirmesi, üçüncü bölümde ise kredi kartlarının hükümleri, tasavvur ve mukayese yöntemi ile ele alınmıştır. Araştırmaya tabi tutulan konuların İslam hukukunun akid teorisine göre temellendirilmesinin yapılabilmesi için ahkâm ayetleri ve tefsirleri ile ahkâm hadisleri ve şerhlerine yer verilmesi furû fikhın metodolojisi açısından son derece önem arz etmektedir.

Kredi kartının altı tarafının fikhî keyfiyeti ve bunun sonucunda hükümlerini tespit etme konusunda İslam hukukuna göre daha önce benzeri görülmemiş bir mesele için fikhî keyfiyeti ve hükümlerini tespit etmekteki yöntemle başvurulmuştur. Buna göre fikhî değerlendirme, fikhî nitelik, fikhî durum vb. terimlerle ifade edilebilen fikhî keyfiyet, (*et-tekyîf'ü-l-fikhî*) şöyle tanımlanmaktadır: Daha önce benzeri bulunmayan bir meseleyi tam olarak tasavvur etmek ve şer'î hükmüne ulaşmak için meselenin râci olduğu aslı değerlendirmektir. Tanımda yer alan “asıl” ifadesi, delil veya muteber bir kaide ya da hükmü hususunda nas olan bir mesele olmaktadır. Tanımda en önemli olan ifade, “şer'î hükmüne ulaşmak için meselenin râci olduğu aslı değerlendirmek” kaydıdır. Çünkü “asıl” yanlış tasavvur edildiği zaman daha önce benzeri bulunmayan bir meselenin asla ilhakı sahih olmaz.¹

Buradan hareketle daha önce benzeri bulunmayan meseleler, “kredi kartının altı tarafının fikhî keyfiyeti ve bunun sonucunda doğan hükümleri” olmaktadır. Meselelerin ilhak edildiği “asıllar”, çalışmada tespit edilen akidlerdir. Daha önce benzeri olmayan bu meselelerin fikhî keyfiyetinin tespiti için aslın doğru bir şekilde tasavvur edilmesi kilit konumundadır. Kredi kartı meselesinin dayandırıldığı aslın, ya şer'î bir delil veya muteber bir kaide ya da hükmü hususunda nas olan bir mesele olmak zorundadır. Bu nedenle sözü edilen yöntemin araştırmanın tümü için uygulanması kanaatimizce bir zorunluluk arz etmektedir.

Kredi kartı için belirlenecek fikhî keyfiyetin anlamı, yeni bir mesele olan kredi kartının ilhak edileceği akid türünün tespit edilmesi ve belirlenen bu akdin üzerine hükmün bina edilmesidir. Buradan hareketle çağdaş bazı fukahânın başlangıç itibariyle kredi kartının fikhî keyfiyeti için kefalet akdi tespit ederken sonuç kısmında ise kefalet karşılığında ücret alınmasının câiz olmadığı yönünde görüş beyan etmeleri eleştirilere maruz kalmıştır.² Kredi

¹ Misfer b. Alî b. Muhammed el-Kahtânî, “et-Tekyîf'ü-l-fikhî li'l-'amâli'l-masrifîyye / Mefhûmuhi ve ehemmiyetuhu ve davâbituhu”, *Dâiretü's-şuûni'l-İslâmiyye ve'l-'ameli'l-hayriyy*, (03 Mayıs 2009), 17,18; Detaylı açıklama için bk. Muhammed Abdülhalim Ömer, “Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhaylî'nin ‘Finans ve Borsa’ Konulu Tebliğiyle İlgili Müzakere Raporu”, *I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, ed. Mehmet Bayyigit (Konya: Kombad Yayınları, 1996), 1/357.

² Abdülhalim Ömer, “Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhaylî'nin ‘Finans ve Borsa’ Konulu Tebliğiyle İlgili Müzakere Raporu”, 1/357; Kahtânî, “et-Tekyîf'ü-l-fikhî li'l-'amâli'l-masrifîyye”, 17,18.

kartının fikhî keyfiyeti için kefalet akdi tespit edilmişse bunun zorunlu bir sonucu olarak üye işyerinden alınan komisyonun bazı çağdaş fukahânın düşündüğü gibi “ücretli kefalet” hükmünün câiz olduğu kabul edilmesi gerekecekti. Aksi takdirde tutarsızlık söz konusu olacaktır. Bu nedenle kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin belirlenmesinde en sağlıklı usûlün çağdaş yaklaşımlardan farklı olarak doğurduğu sonuç üzerinden hareketle ele alınması gerektiğine inanıyoruz. Kartın kullanımından önce veya sonra hangi aşamada olursa olsun kartla veya kart için yapılan işlemler dikkate alınarak fikhî temellendirme yapılmasının en isabetli yöntem olacağı kanaatindeyiz. Böylece asıl kabul edilen akid türü isabetli bir şekilde tespit edilecektir. Bu tezimizi destekleyen en önemli argüman, kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için tespit edilen akdin başı ve sonu itibariyle bir tutarlılık içerisinde olmasıdır.

Kredi kartları tarafları arasındaki ilişkilerin fikhî durumu beyan edilirken meselenin ne olduğu anlaşılması için araştırmanın yöntemi olarak başlangıç aşamasında meselenin genel çerçevesini ortaya koymak önem arz etmektedir. Bu kapsamda genel hatlarıyla taraflar arasındaki ilişkilerin fikhî değerlendirmesi tasavvur yöntemiyle konumlandırılmaktadır. Kredi kartı etrafında yer alan aktörlerin durumuna göre İslam hukukunun akid teorisinden hangi akidle örtüştüğü ve bu tarafların rolleri belirlenmiştir.

İkinci adım olarak meseleyi köklü bir temele oturtmak, kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin dayandırıldığı akdin örtüşme şeklini anlamaya bağlıdır. Bu nedenle mesele için tespit edilen akdin yalnızca bilinmesi zorunlu olan fikhî hükümlerine farklı ekollere ait klasik fıkıh kitaplarına müracaat edilerek konunun ana teması belirlenmiştir. Kredi kartı sisteminin işleyişi ve bu sistemde yer alan aktörlerin rolleri ile İslam hukukunun akid teorisine göre belirlenen akidle irtibatını sağlamak için tespit edilen akdin hükümleri asgari düzeyde ele alınması gerekir. Kredi kartı üzerinde çalışma yapan dünyadaki tüm fukahâ da bu metodu uygulamıştır. Aksi takdirde konunun fikhî alt yapısını hazırlamayarak temellendirmeden yoksun bir şekilde kredi kartı tarafları arasındaki ilişki için tespit edilen akde hangi yönüyle dayandırıldığı anlaşılmaksızın temellendirilme yoluna gidilmiş olacaktır.

Üçüncü adım olarak kredi kartının tarafları arasındaki ilişkinin dayandırıldığı akdin bir sonucu olarak kredi kartları için yapılan işlemlerin ya da bu kartlarla işlem yapılması sonucunda doğan hükümlerin savunucuları tarafından ortaya konan argümanlara yer verilmiştir. Dördüncü adım olarak da mezkûr ilişkinin dayandırıldığı akde veya kredi kartları için tespit edilen hükümlere yapılan itirazlar incelenmiştir. Son olarak kredi kartları sisteminin

işleyişi, klasik fıkıhın verilerine uygun bir şekilde mukayeseli olarak tahlil edilip gerekçe ve delilleriyle birlikte objektif bir metotla kredi kartının fikhî keyfiyeti ve bunun sonucunda doğan hükümlerde tercihte bulunulmuştur.

V. ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI

Çalışmada, Kur'an, Sünnet nasları ile icmâ ve akli delil başta olmak üzere, sahâbe ve tâbiûn fetvalarına ve klasik fıkıh literatürünün kaynaklarına başvurulmuştur. Çalışmada yer alan meseleler için fukahânın görüşleri, ana kaynaklardan taranmış, fikhî mezheplerin ortaya çıkış aşamalarına göre farklı eserlerden konular irdelenmiştir. Fukahânın görüşleri ele alınırken öncelikle dört mezhebin kaynaklarına müracaat edilmekle birlikte Zâhirî ve Zeydî fakihlerin görüşlerine de atıf yapılmıştır. Bununla beraber yer yer Câferî mezhebinin çağdaş yazarların görüşlerine de yer verilmiştir. Öte yandan müstakil olarak kaleme alınan fetva eserlerine de müracaat edilmiştir. Mezheplere isnat edilen görüşler için, her mezhebin kabul ettiği asli kaynaklarına başvurulmuştur. Mezhep içi farklı yaklaşımlardan tercihe değer olan görüşlere öncelik verilmiştir. Tercihe değer olmayan görüşler ise mezhep içinde kabul görme hiyerarşisini ifade eden terimler kullanılarak yer verilmiştir. Fukahanın ittifakla kabul ettiği görüşler hakkında icmâ iddiası, ya mezheplerin temel kaynaklarından ya da icmâa dair kaleme alınan müstakil eserlerden teyit edilmiştir. Ayrıca kavâid türü eserler, hadis ve tefsir literatüründen istifade edilmiştir.

Modern dönemde kaleme alınan sözlükler, ansiklopedi maddeleri, tezler, fetva heyetlerine sunulan araştırma makaleleri, konferans bildirileri, gazete ve konuyla doğrudan alakalı spesifik çalışmalardan azami derecede yararlanılmıştır. Özellikle ulusal ve uluslararası fıkıh akademileri ve fetva kuruluşlarının kararlarına çok sık bir şekilde başvurulmuştur. Çalışmanın fikhî yönü dışında, teknik açıdan; kanun, yönetmelik ve mevzuatlarla birlikte, resmî kurum veya özel kuruluşların web sayfalarından istifade edilmiştir. Yapılan mülakatlar, araştırma için önemli kaynak olmuştur.

Çalışmanın kaynakları klasik ve modern kaynaklar olmak üzere iki grupta ele alınacaktır. Klasik kaynaklar mezheplere göre ayrılacak olup; modern kaynaklar ise “kredi kartı sisteminin işleyişiyle ilgili kaynaklar” ve bunun sonucu olarak “fikhî değerlendirmelere esas teşkil eden kaynaklar” şeklinde iki ana başlıkta irdelenecektir.

A. Klasik Kaynaklar

Çalışmanın konusu kredi kartı sisteminin işleyişi, altı tarafı arasındaki ilişkinin fikhî niteliği ve hükümleri olduğu için konuya dair tespit edilen akidlerin klasik fıkıh kaynaklarından

irdelenmesi doğrudan ilgi odağı olmuştur. Buna göre kefalet, vekâlet, karz, havâle, bileşik akidler, bey‘, murâbaha, icâre, akid, vaad, simsarlık, cuâle, indirimli sulh (*sulhu’l-hatîta*), fâsid şart, ribâ, sarf, kabz vb. klasik fıkıh kitaplarında yer alan akid türleri ve işlemler incelenmiştir. Çalışmada kurucu imamlarının vefat yıllarına göre mezheplerin başvuru furû‘ fıkıh kaynaklarının bazıları şöyledir:

Hanefî fukahâsından Serahsî’nin (ö. 483/1090) el-Mebsût’u, Kâsânî’nin (ö. 587/1191) Bedâ’i’u’s-şanâ’i’i, Mergînânî’nin (ö. 593/1197) el-Hidâye’si, İbnü’l-Hümâm’ın (ö. 861/1457) Fethü’l-kadîr’i, İbn Âbidîn’in (ö. 1252/1836) Reddü’l-muhtâr adlı eserlerine; Mâlikî mezhebinden İbn Rüşd el-Ced’in (ö. 520/1126) el-Mukaddimâtü’l-mümehhidât’ı, İbn Rüşd el-Hafîd’in (ö. 595/1198) Bidâyetü’l-müctehid’i, İbn Cüzey’in (ö. 741/1310) el-Kavânînu’l-fikhiyye ve Allâme Halîl’in (ö. 776/1374 [?]) el-Muhtaşar adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Şâfiîlerden İmam Şâfiî’nin (v. 204/820) el-Üm’ü, Mâverdî’nin (ö. 450/1058) el-Hâvi’l-kebîr’i, Nevevî’nin (ö. 676/1277) Ravzatü’t-tâlibîn’i, el-Ezkâr’ı ve el-Mecmû‘u, Şîrbînî’nin (ö. 977/1570) Muğni’l-muhtâc’ı, Remlî’nin (ö. 1004/1596), Nihâyetü’l-Muhtâc’ı, Kalyûbî (ö. 1069/1659) ile Umeyre’nin (957/1550) Hâşiyetâ ‘alâ kenzi’r-râğibîn şerhi minhâci’t-tâlibîn adlı eserlerine; Hanbelî fukahâsından ise İbn Kudâme’nin (ö. 620/1223) el-Muğni’si, Ebü’l-Ferec İbn Kudâme’nin (ö. 682/1283) eş-Şerhu’l-kebîr’i, Buhûtî’nin (v. 1051/1641), Şerh münteha’l-İrâdât’ı ve Keşşâfü’l-kînâ‘ adlı eserlerine müracaat edilmiştir. Bunlardan başka Hanbelî mezhebinin gelişmesine büyük katkılar sağlayan İbn Teymiyye’nin (ö. 728/1327) Mecmû‘u’l-fetâvâ’sı ve öğrencisi İbn Kayyım’ın (ö. 751/1350) İ‘lâmü’l-muvakki‘în adlı eserleri tercih edilmiştir. Zâhirî mezhebinden, İbn Hazm’ın (ö. 456/1064) el-Muhallâ’sı, San‘ânî’nin (ö. 1182/1768) Sübülü’s-selâm ve Şevkânî’nin (ö. 1250/1834) Neylû’l-evtâr adlı eserlerinden istifade edilmiştir. Çalışmanın yapılmasında yararlanılan ve burada ismine yer verilmeyen oldukça fazla olan eser kaynakça da görülecektir.

Çalışmayla doğrudan ilgili olan fıkıh dışındaki literatüre bakıldığında tefsir literatüründe rey ve ahkâm tefsirleri ile hadis literatüründe ise ahkâm hadislerinin ele alındığı sünen türü eserlerin irdelendiği görülecektir.

B. Modern Çalışmalar

Modern çalışmalar iki ana başlıkta irdelenecektir. İlk olarak “kredi kartı sisteminin işleyişiyle ilgili kaynaklar” ve bunun sonucu olarak “fikhî değerlendirmelere esas teşkil eden kaynaklar” şeklinde iki ana başlıkta ele alınacaktır.

1. Kredi Kartı Sisteminin İşleyişiyle İlgili Kaynaklar

1. Kredi kartı sisteminin işleyişi ile ilgili yapılmış ilk kapsamlı çalışma, Ömer Teoman'ın Ocak 1989 tarihinde İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne sunduğu *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması* adlı profesörlük takdim tezidir. Bu eser, kredi kartı uygulamasına dair sonraki dönemde yazılmış çalışmalara öncülük etmiştir. Kredi kartlarına dair geniş kapsamlı çalışmalar o güne kadar ülkemizde bulunmaması nedeniyle bu çalışmada başta Keller olmak üzere Weller, Würsch, Giger, Pütthoff, Dichtl vb. yabancı araştırmacılara oldukça fazla atıf yapılmış akademik bir üslupla konular ele alınmıştır. Bankalar Arası Kart Merkezi'nin (BKM) kurulması vs. kredi kartlarındaki gelişmelere paralel olarak çalışma, 1996 yılında yeniden kaleme alınarak güncellenmiştir. Takdir edileceği üzere karmaşık ilişkiler ağının bulunduğu kredi kartı sisteminin işleyişini anlatmak için bir çalışma yeterli olmayacaktır. Bunun için izleyen dönemde yeni çalışmalar yapılmıştır.

2. Mustafa Çeker'in *Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı* konulu çalışması Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Ancak çalışma, jüri üyelerinin eleştirileri dikkate alınarak ve çalışmanın tamamlanmasından sonra yayımlanan Yargıtay Kararları araştırmada yer verildikten sonra 1996 yılında yayıma hazırlanmıştır. Yazar, yukarıda yer verdiğimiz üzere Türkiye'de Ömer Teoman'ın profesörlük tezinden başka geniş kapsamlı bir araştırmacının olmaması nedeniyle Almanya'da araştırma yapmış Alman, İsviçre ve Avusturya hukuklarındaki kitap, tez ve mahkeme kararlarından yararlanmıştır.

3. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Bölümünde Belgin Çırpan'ın kredi kartlarının işleyişini özellikle uluslararası takas işlemlerini konu edinen *Kredi Kartları* başlıklı 1996 yılında yapılmış yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Daha sonra iktisat teorisi ile ilgili bazı bölümler çıkarılmış ve kredi kartı işleyişine dair bazı bölümler de eklenerek 2000 yılında yayıma hazırlanan araştırmanın yararlı olabileceği düşünülmüştür.

4. Plastik kartlarla alakalı kavramsal bilgiler, kredi kartı uygulaması ve ekonomi üzerindeki etkileri ile sektördeki gelişimlerin ele alındığı *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri* adlı Eyüp Yılmaz'ın çalışmasının temelini aynı isimle hazırladığı doktora tezi oluşturmaktadır. 2000 tarihinde yayımlanan kitabın hazırlanmasında o güne kadar ülkemizde elde bulunan sınırlı sayıda kitap, makale, kredi kartı sektörüyle ilgili dergiler, kart kuruluşlarına ait Web sayfalarından BKM'nin yayınları ve yurtdışı kaynaklarından istifade edilmiştir.

5. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel (Medeni) Hukuk Anabilim Dalı Başkanlığı'nda Hacı Ali Açıkgül'ün, *Kredi Kartı Sözleşmeleri* başlıklı yüksek lisans tezi 2007 yılında hazırlanmıştır. Daha sonra Avukat Emine Açıkgül tarafından anılan çalışma, ele alınmış olup yeni uygulamalar esas alınarak genişletilmiş ve Yargıtay içtihatları eklenmek suretiyle çalışma *Teori ve Uygulamada Kredi Kartı Sözleşmeleri* adıyla güncellenmiştir. Bu çalışma Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu (BKKKK) yürürlüğe girdikten sonra kredi kartları hakkında yayımlanan en kapsamlı çalışma olma özelliğini taşımaktadır.

6. İlhan Sungur'un, 2007 tarihinde *Uygulamacı Gözüyle Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması: İlişkiler, Belgeler, Çekişmeli Konular* adlı çalışması kredi kartları sektöründe hukuksal kavramlarla kredi kartı uygulamasını okuyuculara özellikle sektör çalışanlarına sunmaktadır.

7. Ferudun Kaya'nın *Kredi Kartları: (Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu İlaveli)* başlıklı çalışmasında konuların teorik açıklamaları basit düzeye indirgenmiş, çeşitli tablo, şekil, belge veya bilgi notu halinde ek bilgilerle çalışma görselleştirilmiştir. Çalışmada konuların özüne inerek kredi kartlarına ilişkin mevzuat ve düzenlemelere atıflarda bulunulmuştur. Çalışmanın hazırlanmasında Türkiye bankalar birliği (TBB), TCMB, Kredi Kayıt Bürosu (KKB) BKM ve üye kuruluşların Web sayfalarındaki bilgi kaynaklarından istifade edilmiştir. Ferudun Kaya'nın 2009'da yayımlanan bu çalışması, esasında Ocak 2008'de Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan *Kredi Kartları ve Bireysel Müşterilerin Kredi Kartı Tercihine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma* konulu doktora tezinden yararlanmıştır.

8. Kart hamillerinin durumları da göz önünde bulundurularak; banka kartları ve kredi kartları ilişkisinden kaynaklanan hukuki meseleler, basit bir üslupla emekli hâkim Efrail Aydemir tarafından *Hukuksal Uyuşmazlıklar Yönünden Banka Kartları ve Kredi Kartları* başlıklı 2012'de yayımlanan çalışmada ele alınmıştır. Çalışmada ilgili Kanunların genel kuralları çerçevesindeki yerine değinildikten sonra, bunların sonucunda doğan uyuşmazlıklar irdelenmiştir.

9. Tüketim olgusu ve davranışı özetlendiği bilgiler ışığında bireysel kredi kartı piyasasının analizi yapılan çalışma, Figen Yıldırım'ın *Bireysel Kredi Kartları ve Tüketici Davranışı* konulu çalışması bulunmaktadır. Araştırmada bireysel gereksinim ve bazı psikolojik alt yapılarının yansira bireylerin bulundukları sosyo-kültürel çevrenin etkili olduğu satın alma tutumları incelenmiştir. Bu çalışmada kredi kartının işleyişine çok az değinilmiştir. Ancak yine

de kredi kartı olgusuna bir başka açıdan özellikle kredi kartı benzeri kartlar konusunda istifade edilmesi gereken bir çalışmadır.

10. Avukat olan Oğuzhan Buhur tarafından yüksek lisans olarak hazırlanan *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı* adlı çalışmanın üzerinden 16 yıl geçtikten sonra meydana gelen mevzuat değişiklikleri, öğreti, içtihatlar ve uygulamadaki yenilikler göz önüne alınarak çalışma, 2020 yılında bir hukukçu gözüyle güncellenmiştir. Teknolojik gelişimlere paralel olarak çalışmaya örnek içtihatlar ve mevzuatın yalnızca ilgili kısımları eklenmiştir. Araştırma, konuları dağınık bir şekilde ele almakta, ifadeleri sürekli tekrar etmekte ve kapalı bir üslupla konuları ele almıştır. Bu bağlamda zorluk çekilmiş olsa da kitaptan yararlanılmıştır.

11. Kredi kartının hukuksal yönü yanında teknik yönlerinin de ele alındığı Ali Tolga Erendaç'ın 2020'de kaleme aldığı *Kredi Kartı Sözleşmesi* konulu çalışması bir doktora tezidir. En son yapılan çalışmalardan olması nedeniyle daha önce yapılan çalışmalardan fazlasıyla yararlanmıştır. Çalışmada kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki hukuki ilişki irdelenmiştir. Araştırmada kredi kartı sözleşmesi beş bölümde incelenmiş olup bizim çalışmamızı yakından ilgilendiren birinci bölümde, kredi kartı ve sistemi ele alınmıştır. Diğer bölümler de incelenmiştir.

12. Kredi kartı sisteminin işleyişi ve kredi kartlarına dair kavramsal bilgiler için Bankalar Arası Kart Merkezi'nin (BKM) resmî Web sayfası en önemli başvuru kaynaklarından biridir. Çünkü teknolojik gelişime bağlı olarak kredi kartı sistemindeki çok hızlı bir şekilde meydana gelen gelişmelere paralel olarak yeni uygulamalar hakkındaki bilgiler, BKM'nin resmî sitesinde hemen güncellenmektedir. Diğer taraftan kitaplardaki bazı bilgiler güncelliğini korumayabilir. Bu bağlamda kredi kartlarının fikhî keyfiyeti ve hükümlerini isabetli bir şekilde tespit edebilmek için kredi kartı sisteminin işleyişi için güncel bilgiler hayati öneme sahiptir.

13. Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu (BKKKK) yönetmeliğinde yer alan düzenlemeler, bağlayıcı olarak bir başvuru kaynağı niteliğini taşımaktadır.

14. Kart çıkaran kuruluşların web sayfalarında yer alan *kredi kartı sözleşmeleri* ve *üye işyeri sözleşmeleri*, kredi kartı sisteminde yer alan taraflar, taraflar arasında yapılan sözleşmeler tarafların hak ve yükümlülüklerinin bilinmesi açısından yine önemli kaynaklar arasındadır. Bunların dışında kredi kartı ve banka kartları hakkında kavramsal bilgiler sunan Paynet sitesi incelenmiştir.

15. Kredi kartlarının işleyişi ve ekonomi üzerinde etkilerini konu edinen *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye* doktora tezi, Âmâl Zehrân tarafından Cidde'de hazırlanmış olup ülkemizde yapılan tezlerle mukayeseli olarak irdelenmiştir.

2. Fikhî Değerlendirmelerde Esas Teşkil Eden Kaynaklar

Kredi kartları için yapılan çalışmalar 90'lı yılların başından 2000'li yılların başına kadar genelde fetvâ kuruluşları tarafından yayımlanan fetvâ kararları ve makale tarzında küçük çaplı araştırmalar olarak kayda geçmiştir. 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren makale çalışmaları ve fetvâ kararları yanında kitap, yüksek lisans ve doktora tezlerinin de bulunduğu nispeten daha geniş çaplı araştırmalar günümüze kadar devam etmiştir. Bu cümleden olarak kredi kartları literatür çalışmasını genel olarak 2000'li yıllardan önce ve sonra iki evreye ayırmak yerinde olacaktır.

Fikhî değerlendirmeye esas teşkil eden kaynaklar, yurt içinde ve yurt dışında olmak üzere iki ana başlıkta ele alınacaktır.

a. Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar

1. Kredi kartları meselesiyle alakalı temel kaynak, İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'ndeki dönem toplantılarında birçok fakihin sunduğu makale ve müzakerelerdir. Benzeri olmayan bir meselenin fikhî tahlili için ilim ehlini bu kadar meşgul eden ve uzun süren başka bir meselenin varlığı hakkında bilgi sahibi değiliz. Bu toplantılarda kredi kartının taraflarının fikhî keyfiyetinin tespiti konusu Mecma'u'l-Fıkhi'l-İslâmî fukahâsını son derece zorlamıştır. İslam Fıkıh Akademisi'ne 19 araştırma makalesi sunulmuştur. İslam Fıkıh Akademisi'nde kredi kartları meselesini fikhen çözüme kavuşturmak için ilki 1992 tarihinde olmak üzere 2004 yılına kadar 12 yılda altı dönem toplantısında tartışılmıştır.

- ✓ Kredi kartları için İslam Fıkıh Akademisi'nin toplantısının İlki 1992 tarihinde Bahreyn'de düzenlenen toplantının sonuç bildirgesinde önerilerde bulunulmuştur.
- ✓ 9-14 Mayıs 1992 tarihleri arasında Cidde'de düzenlenen yedinci dönem toplantısında kredi kartının İslam hukukuna göre kapsayıcı bir şekilde tanımı yapılmıştır. Bu tanım arada geçen 32 yıla rağmen nerede ise tüm ulemâ ve fetva heyetleri tarafından kabul görmüş fetvalarında ve çalışmalarında bu tanıma yer verilmiştir. Bu toplantıda dört araştırma makalesi sunulmuştur. Bunlar

Abdussettâr Ebû Gudde, Muhammed Ali el-Karî, b. ‘Îd, Refîk Yûnus el- Mısırî ve Beytû’t-Temvîlî’l-Kuveytî’ye ait makalelerdir.

- ✓ 1993 tarihinde sekizinci dönem toplantısında Muhammed Ali el-Karî ve Hasan el-Cevâhirî’ye ait makaleler olmak üzere iki makale sunulmuştur.
- ✓ 1997 yılında Cidde’de düzenlenen onuncu dönem toplantısında Abdülvehhâb İbrahim Ebû Süleymân’ın kapsamlı çalışması sunulmuştur.
- ✓ 23-28 Eylül 2000 tarihleri arasında Riyad’da düzenlenen on ikinci dönem toplantısında altı makale sunulmuştur. Bunlar; Ebû Gudde, Nezih Kemâl Hammâd, Muhammed Ali el-Karî, Muhammed Bilvâlî, es-Sıddîk Muhammed el-Emîn ed-Darîr ve Ali ‘Andelîb ile Muhammed Ali et-Teshîrî’ye ait çalışmalardır.
- ✓ 6-11 Mart 2004 tarihleri arasında Umman’da düzenlenen on beşinci dönem toplantısında altı makale sunulmuştur. Bunlar; Darîr, Vehbe ez-Zuhaylî, Abdurrahman b. Sâlih el-Atram, Karî, Cevâhirî ve Şevkî Ahmed Dünyâ’a ait makalelerdir.

Yapılan bu çalışmaların en belirleyici olanları yedinci ve on ikinci dönem toplantısındaki makalelerdir. Farklı dönem toplantılarında makale sunan aynı fakihlerin genel itibariyle önceki dönem toplantılardaki görüşlerini tekrar ettikleri görülmüştür. Kredi kartının tarafları arasındaki ilişkinin hiçbirinin fikhî keyfiyeti için Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî, kolektif olarak bir karar çıkarmamıştır. Çünkü ulemâ, bu konuda çok fazla ihtilaf etmiştir. Dolayısıyla bu serüven 2004 yılındaki toplantısıyla son bulmuştur. Ancak kredi kartları için yapılan işlemlerin veya bu kartlarla işlem yapılması sonucunda doğan hükümler hakkında tüm dünyada atıfta bulunulan Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî kuruluşunun kararları bulunmaktadır.

2) Kredi kartları meselesini inceleyen fetva kuruluşlarının kararları açısından değerlendirildiğinde konu yelpazesi en geniş olanı, AAOIFI’nin 30 Ocak 2021 tarihli (61) numaralı olan şer‘î standartıdır. AAOIFI’nin (61) numaralı şer‘î standartı, en son kaynak olması nedeniyle daha önceki dönemde yapılmış tüm çalışmaları görüp değerlendirmiş olacak ki kuşatıcı bakış açısıyla kredi kartları meselesini tahlil etmiştir. Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî’den farklı olarak kredi kartının tarafları arasındaki ilişkilerin fikhî durumuna dair kararları da bulunmaktadır. Öte yandan kredi kartları ile ilgili daha önce farklı açıdan değinilmemiş meselelerin fikhî hükümlerine ayrıntılı olarak değinmiştir. AAOIFI’nin 31 Mayıs 2000 tarihli (2) numaralı olan şer‘î standart da çalışmamız kapsamında tetkik edilmiştir.

3) Albaraka İslam İktisadî, Râcihî Bankası ve Beytü't-Temvîlî'l-Kuveytî Şer'î Heyetlerinin kolektif olarak çıkardıkları fetvalar, dünya ulemâsı tarafından sık başvuru alan temel kaynaklar arasındadır. Mecma'ü'l-Fıkhi'l-İslâmî (el-Hind) fetva heyetinin kredi kartlarının hükümlerine dair kurul fetvaları çok az olsa da literatürde yerini alan önemli bir kaynaktır.

4) Kredi kartlarının fikhî değerlendirilmesi tarihi açısından banka kartlarına dair erken dönemde yazılan ender çalışmalardan biri de Suudi Arabistan'da yazılan Abdülvehhâb İbrahim Ebû Süleymân'ın *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye ve's-sahbü'l-mübâşiru mine'r-rasîd* başlıklı çalışmasıdır. Bu eser, kredi kartlarını kanun ve fikhî durumu açısından incelemiştir. Bu çalışmanın literatür çalışmasına sağladığı en büyük katkı kredi kartının kavramsal çerçevesinin doğru analiz edilmesi konusudur. Kredi kartının güvene dayalı bir enstrüman olup olmadığı konusunu tartışmaya açmıştır. Eser, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiyi karz esasına dayalı tahlil edilmesinde öncülük etmiştir. Bu çalışma Suriye'de yayımlanmıştır. Eserde yalnızca kredi kartının yani kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği değerlendirilmiştir. Konu kredi kartının tarafları arasındaki diğer ilişkiler açısından incelenmediği gibi çok azı dışında kredi kartlarının hükümleri bakımından da irdelenmemiştir.

5) Mısır'da el-Ezher Üniversitesi Şeriat Fakültesinde ders kitabı olarak okutulan Abdülfettâh Mahmûd İdrîs'in *Bitâkâtü'l-i'timân* çalışması temel kaynaklar arasındadır. Kredi kartının tarafları arasındaki ilişkilerin fikhî durumu ile kredi kartının hükümlerini aynı çalışmada değerlendirilmesi açısından bu eser, konu yelpazesi en geniş olan çalışmadır. Eser, kitap bölümü olmasına rağmen tekrarlara yer vermeyen veciz ifadelerle birçok konu, ilmî üslupla tahlil edilmiştir. Eserde, Mecma'ü'l-Fıkhi'l-İslâmî'nin 2000 yılındaki araştırma makalelerine atıfta bulunulmaması, eserin 2000 yılından önce yazıldığı anlaşılmaktadır. Eser bu yönüyle Mecma'ü'l-Fıkhi'l-İslâmî'nin 2000 yılı ve izleyen dönemde yazılan çalışmaları ile yukarıda işaret edilen AAOIFI'nin çalışmalarını görüp değerlendirememiştir. Eserde, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluş ve kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar arasındaki ilişkiler de ele alınmamıştır.

6) Mahmûd İdrîs'in tezinden kısa süre sonra konuyu akademik üslupla fikhî açıdan ele alıp irdeleyen diğer bir çalışma, Mısır'da el-Ezher Üniversitesi Şeriat Fakültesinde Pakistanlı olan Manzûr Ahmed el-Ezherî'nin *Mevkifü's-şeri'ati'l-İslâmiyye mine'l-bitâkâtü'l-benkiyye* konulu doktora tezi bulunmaktadır. Bu çalışma 2007 yılında Mektebetü's-Sahâbe tarafından yayımlanmıştır. Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde banka kartları ile ilgili

olarak kavramsal bilgiler ve kredi kartı uygulamasına dair konular incelenmiştir. İkinci bölümde banka kartlarının fikhî niteliği ve bunun sonucunda doğan hükümlere yer verilmiştir. Eserde, kredi kartının tarafları arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyetleri incelenirken bir önceki paragrafta işaret edilen Mahmûd İdrîs'in *Bitâkâtü'l-i'timân* çalışmasında yer alan akidlerden daha fazla akid sayısı bulunmaktadır. Zira bu eser daha sonra yazıldığı için tabiatıyla kendi dönemine kadar kredi kartının tarafları arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyeti için benimsenen yaklaşımları da ele almıştır. Ancak incelediği konular bakımından Mahmûd İdrîs'in çalışması hacim bakımından çok daha az olmasına rağmen daha fazla ilmî derinliğe sahip olduğunu söylememiz gerekir. Ezherî'nin çalışması, Mecma'u'l-Fıkhi'l-İslâmî'nin 2004 tarihindeki on beşinci dönem toplantısında makale sunan Şevkî Ahmed Dünyâ tarafından istifade edilmesi gereken birkaç eserden biri olarak gösterilmiştir. Eser, istifade edilmesi gereken başat modern kaynaklar arasındadır. Eserde, kredi kartının tarafları arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyetlerini ilmî bir üslupla incelenmiştir. Ne var ki bu eserde de üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluş ve kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar arasındaki ilişkiler de ele alınmamıştır. Daha da önemlisi kredi kartları ile ilgili hükümleri beyan ederken çok dağınık ve eksik bir şekilde bir kısmını birinci bölümde diğer kısmını ise ikinci bölümde yer vermek suretiyle belirlediği plana bağlı kalmamıştır. Kredi kartları ile ilgili hükümleri eksik ve dağınık bir şekilde ele alması nedeniyle bu konularda atıf yapılmamıştır.

7) Fas'ta Muhammed el-Hâmis Üniversitesi Âdâb ve'l-Ûlûmu'l-İnsâniyye Fakültesinde Rıdvan Guneymî *Bitâkâtü'l-i'timân beyne'l-vad'i'l-kânûni'l-masrifî ve't-te'sîli'l-fikhî* konulu doktora tezi hazırlamıştır. Çalışma, bankacılık kanunu ve fikhî açıdan kredi kartını incelemiştir. Bu çalışma, 2012 yılında kitap olarak yayımlanmıştır. Çalışmada, klasik fıkıh kaynaklarından Mâlikî mezhebinin kaynaklarına daha fazla atıf yapılmıştır. Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki; vekâlet, kefalet ve karz ile kefalet akidleri kapsamında incelenmiştir. Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için kefalet akdini, kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için de bey' ve icâre akidlerini tercih ederek çok kısa bir şekilde ele alınmıştır. Halbuki mezkûr ilişkiler hakkında farklı çok daha fazla kabul edilen akidler kapsamında görüşler bulunmaktadır. Kredi kartlarının hükümlerine dair konuları da çok eksik, kısa ve dağınık bir şekilde incelenmiştir.

8) Kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliği hususunda Ürdün'de Şarkü'l-Evsat li'd-Dirâsâti'l-Ûlyâ, Üniversitesi 'Ûlûmî'l-Kânûniyye Fakültesinde 'Azbe Sâmi Hamîd el-Câdir, *el-'Alâkâtü't-te'âkudiyye el-münbesika 'an istihdâmi bitâkati'l-i'timân* başlıklı

yüksek lisansı bulunmaktadır. Kredi kartı tarafları arasındaki ilişkilerin fikhî keyfiyetini ele alan en kapsamlı çalışmalardandır. Bu yönüyle tez, bir önceki paragrafta bahsi geçen doktora tezinden çok daha fazla istifade edilecek bir çalışma olduğu kanaatindeyiz. Tabiatıyla tez, belirlediği çalışma kapsamına sadık kalarak işaret edilen bazı konular dışında kredi kartlarının hükümlerine değinmemiştir.

9) Bankacılık hizmetlerini incelerken kitabın bir bölümünü de kredi kartlarına ayıran Eşref Muhammed Devvâbe'nin *el-Hidmâtü el-masrifîyyetü'l-İslâmiyye el-esâsü'l-fikriyyü ve't-tetbîkiyyü* başlıklı çalışması bulunmaktadır. Kredi kartının kavramsal çerçevesini, işleyişini ele aldıktan sonra kredi kartının altı tarafının fikhî keyfiyetini ve hükümlerini kısa bir şekilde ele alır. Kitapta farklı görüşlere yer verilmemekte sadece yazarın benimsediği görüşler bulunmaktadır. Bizim araştırmamız sonucunda kredi kartının altı tarafının fikhî keyfiyetini dünyada değerlendiren tek kişi Ebu Gudde'nin İslam Fıkıh Akademisi'nin on ikinci dönem toplantısında sunduğu *Bitâkâtü'l-i'timân tasvuvuhâ ve'l-hukmîş'şer'î 'aleyhâ* konulu makalesinde görülmektedir. Eşref Devvâbe de bu makalede yer alan Ebu Gudde'nin görüşlerini olduğu gibi çalışmasında yer vermiştir. Çalışmada Mecma'u'l-Fıkhi'l-İslâmî ile Albaraka İslam İktisadı kararları ve AAOIFI'nin ilgili şer'î standartına atıfta bulunulmuştur. Bunların dışında farklı görüşler bulunmayan küçük çaplı bir çalışma olarak literatürde yerini almıştır

10) Ali Cumu'a Muhammed vd. editörlüğünde hazırlanan malî muâmelât fetvalarının toplandığı 22 ciltlik eserde kredi kartlarının hükümlerine farklı ciltlerde çağdaş fetva heyetlerinin kararlarına yer veren *Mevsu'atü fetâvâ el-muâmelât el-mâliyye li'l-masârif ve'l-müessesâti'l-mâliyyeti'l-İslâmiyye* konulu eser önemli kaynaklardandır.

11) Ürdün'de Ömer Süleymân Aşkar'ın *Dirâsetün şeriyyetün fi'l-bitâkâti'l-i'timâniyye* başlıklı eseri 2008 yılında yayımlanmıştır. Bu eser, kredi kartlarına dair kendinden önceki yapılan çalışmaların listesini verdikten sonra kredi kartının işleyişi, türleri ve fikhî durumunu incelemektedir. Kendinden önceki yapılan çalışmalardaki konuya ilişkin genel değerlendirmesini yapar. Eserin temayüz ettiği nokta, "Fukahânın Kredi Kartı Tarafları Arasındaki İlişkinin Fikhî Niteliğini Tespit Etmede Hayrete Düşmeleri" başlığı altında sayfalarca çağdaş fukahânın kredi kartının fikhî keyfiyetini belirlemede tereddütte düşmelerini etüt etmektedir. Fukahânın kredi kartının fikhî keyfiyetini belirlemede hayret etmelerinin nedenlerini incelemektedir.

12) Erken dönemde kaleme alınan hacmi küçük olan Bekr b. Abdillâh Ebû Zeyd'in *Bitâkatü'l-i'timân* başlıklı makalesi ile 2018 yılında Ürdün'de yayımlanan 'Arif Halil Ebû

’İd’in el-Bitâkâtü’l-benkiyye / Dirâse fıkhiyye kânûniyye adlı çalışması kredi kartlarının fikhî değerlendirmesine dair müstakil çalışmalardır. Bu çalışmalar kredi kartlarının meselelerinden bazı konuları incelemiştir. Amerika Şariat Fakihleri Akademisi fâkihi, Muhammed Zuhaylî, *Bitâkâtü’l-i’timân ve eserü’d-darûrati ve’l-hâceti ve umûmi’l-belvâ fihâ ve mâ yehillu ve mâ yehrumu minhâ fî diyâri’l-İslâmî ve hâricihâ* adlı makalesi çalışmamız kapsamında incelenmiştir. Genel hatlarla kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliğini ve hükümlerini inceleyen Nevvâf Abdullah Ahmed Bâtûbâre’nin *et-Tekyîfu’ş-şer’î libitâketi’l-i’timân* konulu çalışması da bulunmaktadır.

b. Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar

1) Kredi kartlarının hükümlerine dair Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığının kurul fetvaları az olsa da yurt içi literatürde yerini alan temel kaynaktır. Katılım bankalarının sitesinde yer alan icazet belgeleri kredi kartlarıyla yapılan işlemlerin fikhî boyutunun anlaşılması bakımından müracaat edilecek en önemli kaynaklardandır. Hayrettin Karaman’ın Yeni Şafak gazetesinde yayımlanan gazete makalesi de literatürde yerini almıştır

2) 1996 yılında Konya’da düzenlenen I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresinde Vehbe Zuhaylî, *Finans ve Borsa* adlı çalışması ve kredi kartı konusunda öncü çalışmalarıyla tanınan Abdülhalim Ömer, “Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhaylî’nin *Finans ve Borsa Konulu Tebliğiyle İlgili Müzakere Raporu* en temel kaynak olarak saymak gerekir. Adı geçen müzakere raporu özellikle kredi kartı veya daha önce benzeri görülmemiş bir meseleyi fikhî açıdan çözüme kavuşturmak için çok esaslı usûl belirlemiştir. Yalın bir ifade ile kredi kartı meselelerinin fikhî açıdan çözümü için önce sağlam bir zemin oluşturmak sonra onun üzerine hüküm bina etmek için kaide ortaya koymuştur.

3) Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi’nde yayımlanan Ahmet Yılmaz’ın *İslam Hukukuna Göre Kredi Kartı* adlı makalesi bulunmaktadır. Bu çalışmada, kredi kartının kavramsal çerçevesi, işleyişi, fikhî niteliği ve hükümlerine genel itibariyle yer verilmiştir.

4) Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi’nde yayımlanan İshak Emin Aktepe *Kredi Kartı Sistemi ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi* konulu makalesi de bulunmaktadır. Kredi kartının işleyişi, harcama kartı (*charge card*) ile kredi kartının ilişkisinin fikhî niteliği ele alınmıştır. Alternatif faizsiz kartlar, kart hamillerinden alınan ücretler ve banka ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî durumu hakkındaki farklı yaklaşımlara çok özet mahiyetinde yer vererek değerlendirilmiştir.

5) Nihat Dalgın'ın *Gündemdeki Tartışmalı Konular 2* adlı çalışması, güncel konulardan kredi kartlarına kitabın üçüncü bölümünde yer verilmektedir. Bu çalışmada kredi kartının sistemi, tarafları, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri ve kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkilerin fikhî nitelikleri incelenmiştir. Bunun yanında kredi kartlarına ilişkin birtakım hükümlere yer verilmiştir.

6) Mesut Bayar, *İslam Hukukunda Banka Kartları ve Kredi Kartları* başlıklı yüksek lisans tezini D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlamıştır. Dört bölümden oluşan tezin sadece dördüncü bölümünde İslam hukukunda banka kartları ve kredi kartlarının hükmüne kısaca değinmektedir.

7) M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Mehmet Akif Can'ın *Banka Kartlarının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi* adlı yüksek lisans tezi de çalışmamız kapsamında değerlendirilmiştir.

8) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Seracettin Yıldız'ın *Kredi Kartı Uygulamasında Banka ile Üye İşyeri Arasındaki İlişkinin Fikhî Durumu* başlıklı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Çalışmada, ikinci bölümde çalışmayla alakalı olmayan kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında yapılan kredi kartı sözleşmesinde yer alan faiz şartı konusu, üye işyeri sözleşmesi kapsamına dahil edilerek fikhî açıdan değerlendirilmiştir. Tezin tercihte bulunduğu görüşü değerlendirmemizde görüleceği üzere tezin bazı konuları isabetli olmayan bir zeminde ele alınmıştır.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere kredi kartları literatür çalışmasını genel olarak 2000'li yıllardan önce ve sonra iki evreye ayırmıştık. Yurt içi yapılmış çalışmalarda genel olarak kredi kartları için yapılan çalışmalar 90'lı yılların başından 2000'li yılların başına kadar genelde fetvâ kuruluşları tarafından yayımlanan fetvâ kararları ve makale tarzında küçük çaplı araştırmalarda yer alan değerlendirmeler bulunmaktadır. 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren makale çalışmaları ve fetvâ kararları yanında kitap, yüksek lisans ve doktora tezlerinin bulunduğu geniş çaplı çalışmalar bulunmamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde kredi kartının sözlük ve ıstılahtaki anlamlarına, kredi kartlarının türlerine, tarihi arka planına, Bankalararası Kart Merkezinin (BKM) kuruluş, faaliyet, komite ve hizmetleri araştırmaya tabi tutulacaktır. Meselenin fikhî çerçevesinin tahlil edilerek sonuca ulaşabilmek için kredi kartı sistemleri, kredi kartı sisteminde yer alan taraflar, kredi kartı sisteminin işleyişi için düzenlenen sözleşmeler ve belirlenen temel unsurlar irdelenecektir. Son olarak POS (Point Of Sale) harcama belgelerine, otorizasyon / yetkilendirme, takas ve mutabakat işlemlerine yer verilecektir. Böylece konunun ana hatları ve genel çerçevesi ortaya konulmuş olacaktır.

I. KREDİ KARTININ ANLAMI

A. Kredi ve Kart Kavramlarının Sözlük Anlamı

Latince “credere” kelimesinden türeyen kredi kavramı, bir kimseye emniyet ve itimat etmek anlamına gelmektedir. Kredi kartı çıkaran kuruluş da kart hamiline kartı ancak gerekli incelemeleri yapıp, onun ödemelerini zamanında yerine getireceğine dair kanaat getirip, güvenden sonra vermektedir.³ Kredi sözcüğünün İngilizce karşılığı olan “credit” kelimesi, kişinin saygın olması, gurur duyması, bir aidiyeti olması ve yetkinliğinin kabul görmesi anlamları yanında kişinin ilkeli, güvenilir ve bankada işlem yapabilecek kredi ve yetkinliğe sahip olması anlamlarına gelmektedir. Aynı zamanda kişinin ödemelerini yerine getireceğine dair güven duyulmasına dayalı olarak nakit ödemeksizin ihtiyaçlarını karşılayabilme gücüne sahip olması ve iş hayatında itibarlı ve saygın olması manasında kullanılmaktadır.⁴

Kredinin Arapça karşılığı olan i’timân (ائتمان) kelimesi, sülâsi mücerred kalıbı (أمن) fiili olup sülâsi mezîd kalıbı ise i’temene (اتمن) fiilinden ifti‘âl vezninden ism-i mastardır. Karşılıklı güven anlamına gelmektedir. Korku ve hıyanetin zıddı olan (الأمن) kelimesi ile emanet, sadakat ve güvenilirlik anlamındaki (الأمانة) kelimesi, i’timân sözcüğünün türevleridir. Arap dilinde

³ Ömer Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması* (İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, 1996), 6,7.

⁴ *The Concise Oxford Dictionary*, “credit card” (U.S.A, 1990).

(ائتمن فلانا) ifadesi, bir kişiye güven duydu/emin oldu manasında kullanılır. (استأمن فلانا) ifadesi ise ondan eman diledi, güvence ve himaye istedi manasında anlaşılır.⁵

Bankalar Arası Kart Merkezi (BKM) “kredi” kavramını “Kredi, borç veren bir kurumla (banka, işyeri veya Kredi Kartı Şirketi) borç alan kişinin arasındaki anlaşmadır. Bu kredi; elden, banka hesabına ya da bir kredi kartına belli bir miktar para kullanma limiti koyulması anlamına gelmektedir. Faizler de dahil olmak üzere geri ödemeyle ilgili tüm kurallar daha önceden belirlenir ve kartın aldığı bankanın kart sahibiyle yaptığı anlaşmada belirtilir”⁶ şeklinde tanımlamıştır.

“Kredi kartı” ifadesinin diğer bir parçası olan “card” kavramı ise İngilizce’de pek çok anlamı bulunmaktadır. Yaygın olan manası, bankanın veya başka bir kuruluşun hamili için çıkarmış olduğu ve hamile ait bazı özel bilgilerin yer aldığı düz kalın bir kâğıt veya plastik bir madde anlamındadır. Kart kelimesinin kullanımı “credit” için olursa, nakit ya da borç elde etme amacıyla çıkarılan bir enstrümanı ifade eder.⁷

B. Kredi Kartının Sözlük Anlamı

Kredi kartı; İngilizcede credit cards, Almancada kredit karte, Fransızcada cartes de credit Arapçada ise bitâkatü’l-i’timan olarak anılmaktadır.

Oxford sözlüğünde, iki kelimedden oluşan kredi kartı (credit card): herhangi bir banka veya kuruluş tarafından çıkarılan ve hamiline, ihtiyaç duyduğu ürünleri borç olarak satın alma olanağını sağlayan bir kart türü⁸ olarak tanımlanmıştır.

Bankalar Arası Kart Merkezine göre kredi kartı; “Kredi kartı bir ödeme aracıdır. Kredilendirme imkânı ise sadece gerekli durumlarda kullanılmak üzere eklenmiş bir yan fonksiyondur. Bankaların kredi kullanmak isteyenlere %1 ile %2,5 oranında faizlerle sunduğu çeşitli alternatif kredi türleri bulunmaktadır. Kredi kartları tüm kullanıcılarına, ödemelerini faizsiz olarak maksimum 1 ay süreyle yapma imkânı tanımaktadır. Aynı zamanda alışverişlerde kazandırdığı, nakit para gibi harcanabilen çeşitli ödüllerle, aile bütçesine katkıda bulunmaktadır. Bugüne kadar, kredi kartı kullanıcılarına, bankalar ve üye işyerleri tarafından

⁵ Ebû Abdillâh Zeynüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkâdir er-Râzî, *Muhtârü’s-sıhâh* (Beyrut-Saydâ: el-Mektebetü’l-asriyye/ed-Dârü’n-nemûzeciyye, 1420–1999), “emine”, 22; Ebü’t-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya’kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü’l-muhtâ* (Kahire: Dârü’l-ga’d-di’l-cedid, 1435 2014), “emine”, 83; Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, *el-Mu‘cemü’l-vasîf* (Kahire: Dârü’d-da‘ve, ts.), “i’temene”, 28.

⁶ *Faydalı Bilgiler/Sözlük*, “kredi”, 08 Şubat 2023.

⁷ *The Concise Oxford Dictionary*, “credit card”.

⁸ *The Concise Oxford Dictionary*, “credit card”.

toplam cironun ortalama %2'si kadar nakit gibi harcanabilen ödül verilmiştir" şeklinde açıklanmıştır.⁹

C. Kredi Kartının Terim Anlamı

Kredi kartı, kart çıkaran finans kurumu ile kart talep eden reşit kişi arasındaki sözleşme uyarınca verilmektedir. Kredi kartı sözleşmesi adı verilen bu anlaşmaya göre kartı çıkaran banka, müşterisinin harcama yaptığı üye işyerlerine harcama bedellerini, kartı kabul eden banka aracılığıyla ödeme yapmayı taahhüt etmektedir.¹⁰

Bir tanıma göre kredi kartı, "hak sahibi kişiye (yetkili hamile), belirli işyerlerinden nakit ödemeksizin mal satın alma ve sunulan hizmetlerden yararlanma olanağı sağlayan bir ödeme aracıdır."¹¹

Bu tanımda kredi kartı, sadece anlaşmalı olduğu üye iş yerleri ile banka müşterisinin nakit kullanmaksızın ürün ve hizmet alımlarında kullanılan bir ödeme enstrümanı olduğuna dikkat çekilmiştir. Ancak aşağıda değineceğimiz üzere kredi kartının aynı zamanda nakit çekme olanağı sağlayan bir araç olmasına tanımda değinilmemiştir.

Kart hamili kredi kartını üye iş yerine ibraz etmesiyle, o an için mal ve hizmet alımının bedelini ödemekten kurtulur. Bu harcamadan doğan borç, kart hamili tarafından üye iş yerine değil, anlaşmaya göre belirlenen tarihte daha sonra kartı çıkaran kuruluşa ödenir.¹²

Bunun sonucu olarak kart hamili, yanında nakit taşıma külfet ve tehlikesinden kurtulduğu gibi alışveriş ile borcun son ödeme tarihine kadar geçen sürede, dönem borcunun tamamını ödemesi halinde faiz ödeme borcu doğmaması, fiili (faizsiz) bir krediden yararlanmış olur.¹³ Ayrıca kredi kartı çıkaran kuruluşların harcama bedellerinin ödenmesinde taksitlendirme imkanını sunması durumunda kart hamili kredi kullanma hakkına sahip olmuş olur.¹⁴ Öte yandan ilgili ticari işletmeler de nakit talep etmeden alışveriş yapabilme fırsatını elde etmesi nedeniyle onların da iş hacmi artmaktadır.¹⁵ Bu nedenle kredi kartı, kredi

⁹ *Faydalı Bilgiler/Sözlük*, "kredi kartı", 08 Şubat 2023.

¹⁰ Eyyüp Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri* (İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000), 124.

¹¹ Mustafa Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı* (Cebeci, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1997), 33.

¹² Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 33.

¹³ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 33; Ali Tolga Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi* (Şişli, İstanbul: On İki Levha, 2020), 26.

¹⁴ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 33,34.

¹⁵ Emine Açıkgül - Hacı Ali Açıkgül, *Teori ve Uygulamada Kredi Kartı Sözleşmeleri* (Ankara: Seçkin, 2007), 19.

sağlamanın yanında ödeme enstrümanı olarak kullanılmaktadır. Bu gelişmelerin sonucu olarak kredi kartları çok fonksiyonlu ve evrensel nitelik kazanmıştır.¹⁶

Diğer bir tanıma göre kredi kartı; “kart sahibine belirli iş yerlerinden nakit ödemeksizin mal ve hizmet satın alma ve banka şubeleri ile otomatik para çekme cihazlarından kredi çekme imkânı veren ödeme ve kredi aracıdır.”¹⁷

Bu tanımda, kredi kartının iki önemli fonksiyonu olan “kredi çekme” ve “ödeme aracı” olduğuna işaret edilmiştir. Ancak kredi çekme olanağı sadece banka şubeleri ve otomatik para çekme cihazları ile sınırlı değildir. Sözleşme gereğince kart hamiline ilgili alışveriş noktalarından para çekme yetkisi tanınmışsa, kart hamili ürün ve hizmet alımı yerine alışveriş noktalarından para çekmek suretiyle de kredi kullanabilecektir.¹⁸

D. Bankacılık Sisteminde Kredi Kartının Tanımı

Kredi kartı, kart çıkaran banka tarafından belirlenen limit dahilinde kredi kullanmak suretiyle harcama yapılmasına imkân sağlayan para yerine geçen ve hamiline nakit kredi sağlayan bir kart türüdür. Nakit kredi kullanımının artışına bağlı olarak bankaların kredi kartlarından elde ettikleri kar oranları da artmaktadır.¹⁹

Geniş bir tanıma göre kredi kartı; “banka ve kartlı sistem kurma ya da kart çıkarma amacıyla kurulmuş işletmelerin kendi kurdukları sistem çerçevesinde yurt içinde ya da dışında kartlı sistem kurma ya da kart çıkarma yapabilecekleri işletmeler ile yaptıkları anlaşmalara dayanarak, sahipliği kendilerine ait çıkardıkları, taşıyana mal, hizmet ya da para sağlama ile her türlü ödemeleri yapma olanağı sağlayan karttır.”²⁰

Kredi kartı, üye iş yerleri ile önceden yapılan sözleşmeler gereğince kart hamilinin harcamalarını nakit yerine bu kart aracılığıyla yapması ve kartın ibraz edilmesinden başka bir şartın aranmaması, üye iş yeri tarafından kartın ödeme aracı olarak kabul edilmesi esası üzerine kurulmuş bir sistemdir. Buna göre kart çıkaran kuruluş, hem kart hamili olmak isteyen kişilerle hem de ürün ve hizmet sunan üye işyerleri ile ayrı ayrı sözleşmeler imzalayarak sistemin organizesini sağlamış olacaktır.²¹ Kart hamili üye iş yerinden yapacağı harcama tutarlarını kredi kartıyla ödeyebilmek için kartı üye iş yerine ibraz etmesi ve harcama belgesinin

¹⁶ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 20.

¹⁷ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 124.

¹⁸ Efrail Aydemir, *Hukuksal Uyumazlıklar Yönünden Banka Kartları ve Kredi Kartları* (Ankara: Seçkin, 2013), 39.

¹⁹ Figen Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları ve Tüketici Davranışı* (İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2013), 50.

²⁰ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 50.

²¹ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 20.

düzenlenebilmesi için POS cihazına kart şifresini tuşlaması gerekecektir. Üye iş yeri ise kart hamili tarafından yapılan harcama bedellerini kartı çıkaran kuruluştan tahsil edecektir. Kart hamili ise belirtilen sürede harcama tutarlarını müşterisi olduğu bankaya ödeyecektir.²²

E. Kanuna Göre Kredi Kartının Tanımı

01.03.2006 tarihli 26095 sayılı Resmî Gazete ‘de yayınlanan 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunun 3. Maddesinin “e” bendi uyarınca kredi kartı; “Nakit kullanımı gerekmeksizin mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartı veya fizikî varlığı bulunmayan kart numarasını”²³ şeklinde tanımlanmıştır.

Taslaktaki bu tanım çerçevesinde kart kuruluşları tarafından verilen plastik kartların yanında teknolojik gelişmelere paralel olarak elektronik ticaretin yaygınlaşmasıyla bu alanda ödeme aracı olarak kullanıma olanak sağlayan fizikî bir varlığı bulunmayan kart numarası da kredi kartı kabul edilmiştir.²⁴ Bu düzenlemeyle kart çıkaran kuruluşlara fizikî bir varlığı olmamasına rağmen kredi kartının hukukî sonuçlarını doğuran kart numaralarını oluşturmak suretiyle elektronik ortamda alışveriş yapma imkanı sağlayan yeni bir kart tipinin oluşturulmasına hukukî dayanak sağlanmıştır.²⁵ Bir başka ifade ile bankaların çıkarmış olduğu klasik plastik şeklindeki kredi kartları yanında sanal ortamlarda kart hesabının kullanılmasına olanak sağlayan kod numaraları da kredi kartı sayılmıştır.²⁶ Günümüzde bu tür ürünler sanal kart adıyla pazarlanmaktadır.²⁷

Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunun / BKKKK’da kredi kartı için yapılan mezkûr tanımdan, kart çıkaran kuruluş tarafından kart sahibine nakit kullanımı gerekmeksizin mal veya hizmet satın alabilme veya nakit çekme olanağı sağladığı anlaşılmaktadır.²⁸

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki; yapılan sözleşme uyarınca kredi kartı sadece mal veya hizmet satın alma ya da nakit çekme için kullanılan bir ödeme aracı değildir. Bunların dışında vekalet, eser ve hizmet sözleşmeleri gibi diğer borç ilişkilerinden doğan para borçlarını ödemek için de kullanılır. BKKKK’da kredi kartı için yapılan tanım, kredi kartının diğer işlevlerine değinilmemesi bu açıdan bir eksiklik teşkil ettiği kanaatindeyiz. “Kart hamili

²² Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 20.

²³ Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu (BKKKK), *Resmî Gazete* 26095 (23 Şubat 2006), Kanun No. 5464, md. 3/e.

²⁴ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 19.

²⁵ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 50,51; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 19.

²⁶ İlhan Sungur, *Uygulamacı Gözüyle Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması: İlişkiler, Belgeler, Çekişmeli Konular* (Ankara: Seçkin, 2007), 23.

²⁷ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 51.

²⁸ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 65,66.

açısından kredi kartı kullanımı neticesinde para borcu doğuran diğer borç ilişkilerini de kapsar” şeklinde bir ifadeye yer verilmesi daha doğru olacağını düşünüyoruz.²⁹

F. Çağdaş Fukahâya Göre Kredi Kartının Tanımı

Kredi kartı sistemi, 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan bir mesele olması nedeniyle klasik dönem fukahâsı döneminde ele alınmamıştır. Ancak klasik dönem fukahâsı, ortaya çıkacak tüm yeni uygulamalara hüküm teşkil edecek genel ilke ve kurallar belirlemişlerdir. Bazıları, gelecek asırlarda ortaya çıkacak uygulamaları, örneğin Hanefi mezhebinde olduğu gibi fikh-ı takdîr-î olarak bilinen, iftirâdî / varsayıma dayalı meseleler olarak değerlendirmişlerdir. Bu durum İslam fukahâsının bıraktıkları dev mirasla ne derece derin bir ufuk sahibi olduklarını göstermektedir.³⁰

İslam hukuku malî muâmelât konularında kredinin Arapça karşılığı i'timân (ائتمان) kavramı yerine, isti'mân (استئمان) kavramına yer verilmiştir. İsti'mân (استئمان) kavramı sözlük anlamı eman dilemektir. Teknik olarak gayrı Müslimlerle anlaşmalar yapmak, Müslümanlar arasında güven ve huzur içerisinde ikame etmelerini garanti etmeyi ifade eder. İslam fikhında İsti'mân akdi, istirsâl ve istislâm akdi anlamında kullanılmıştır. Bu akid, alım veya satım talebinde bulunan kişinin, akdin diğer tarafında yer alan kişiye, satım konusu olan malın tutarı hakkında bilgisinin olmadığını, ondan insanlara sattığı veya onlardan satın aldığı piyasa değeri üzerinden, kendisine satmasını veya kendisinden satın alması şeklinde, güven esasına dayalı gerçekleşen bir akid türüdür. Hattâb, isti'mân ve istirsâl akdini; malın piyasadaki güncel değerini bilmeyen satıcının, müşteriye “insanlardan satın aldığın rayiç bedel üzerinden benden satın al” demesi üzerine müşterinin belirlemiş olduğu fiyatla malı satın alması, şeklinde tanımlamıştır.³¹ İsti'mân kavramı etrafında yapılan bu açıklamalar ışığında isti'mân akdinin müstakil bir akid türü olduğu bitâkâtü'l-i'timân / kredi kartları akidleri ile bir ilişkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.³²

Kur'ân-ı Kerîm'de i'timân kavramı; (فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ) “Eğer birbirinize güvenirseniz kendisine güvenilen kimse emanetini (borcunu) ödesin”³³ şeklinde yer almıştır. Borçlu kimse, alacaklının kendisine olan itimadına uygun davranması teşvik edilmiştir. Borçlu kişi, karşılığında rehin / ipotek talebinde bulunmadan alacaklının güvene

²⁹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 65,66.

³⁰ Manzûr Ahmed el-Ezherî, *Mevkifü's-şeri'ati'l-İslâmiyye mine'l-bitâkâti'l-benkiyye* (İmârât-Şârîka: Mektebetü's-Sahâbe, 2007), 21.

³¹ Nezih Kemâl Hammâd, *M'ucemü'l-mustalahât'il-iktisâdiyye fî lûgat'il-fukahâ* (Dimaşk: Darü'l-kalem, 1429 2008), “isti'mân”, 59,60.

³² Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 22.

³³ *Kur'ân Yolu*, 2024, (Erişim 5 Ocak 2024), el-Bakara 2/283.

dayalı vermiş olduğu hakkını ödesin. Borç, emanet olarak isimlendirilmiş ve tazmini gerekli olan bir şeydir. Zira borçluya duyulan güvenden dolayı, borca karşılık rehin talebinde bulunulmamıştır.³⁴

Çağdaş fukahâdan Vehbe ez-Zuhaylî kredi kartı için şöyle bir tanıma yer vermiştir: “Kredi kartını çıkaran kuruluşun, aralarındaki sözleşmeye binaen gerçek veya tüzel kişilere verdiği ve onların ürün alıp satmasına ya da onlara hizmet sunma veya hizmet almalarına olanak sağlayan bir teminat senedidir.”³⁵ Tanımda ürün veya hizmet alıp satmasını, alış işlemini kart hamili tarafından, satış işlemini ise üye işyeri tarafından kredi kartıyla işlem yapılmasının kabul edilmesi şeklinde anlamak gerekir.

Bir tanıma göre “kredi kartı, aralarındaki sözleşmeye binaen kart kuruluşunun gerçek ve tüzel kişilere verdiği, ürün alıp satma veya hizmet alma ya da sunma imkânı sağlayan bir belgedir.”³⁶

Daha geniş bir tanıma göre ise: “Banka veya yetkili kurumlar tarafından verilen ve hesabında para bulunmamasına karşın hâmiline belirli kredi meblağı dâhilinde peşin para ödmeden mal ve hizmet satın alma, nakit çekme ve diğer bir takım bankacılık işlemlerinden yararlanma imkânı sağlayan banka kartına kredi kartı denir.”³⁷

İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi, 9-14 Mayıs 1992 tarihleri arasında Cidde’de düzenlenen yedinci dönem toplantısında (7/1) 65 sayılı kararında kredi kartını şöyle tanımlamıştır: ³⁸

“Aralarındaki sözleşmeye binaen kart çıkaran kuruluşun gerçek veya tüzel kişiye (kart hamiline) vermiş olduğu ve kart çıkaran kuruluşun ödeme işlemini tekeffül etmesi / üstlenmesi üzerine, kart hamilinin, harcama bedellerini peşin ödemeksizin kredi kartına itimat eden üye işyerinden ürün ve hizmet satın almasına olanak sağlayan bir belgedir. Bu belgenin bazı türleri,

³⁴ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an haqâ'iki't-tenzîl ve 'uyûni'l-eşkâvil fî vücûhi't-te'vîl* (Beyrut-Lübnan: Dârü'l-ma'rife, 2005), 157; Ebü'l-Berekât Hâfizüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Tefsîrû'n-Nesefî/Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl* (Dımaşk-Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2018), 1/230.

³⁵ Vehbe ez-Zuhaylî, “Finans ve Borsa”, *I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*, ed. Mehmet Bayyigit (Konya: Kombad Yayınları, 1996), 1/278.

³⁶ Hasan el-Cevâhirî, “Bitâkâtü'l-i'timân”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 8/2 (1414–1993), 606.

³⁷ Servet Bayındır, *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005), 188.

³⁸ Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî MMFİ, “el-Karâr”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 717; bk. Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî MMFİ, “el-Karâr”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 675,676.

bankalardan nakit çekme olanağı sağlamaktadır.” Kredi kartlarının çeşitli şekilleri bulunmaktadır:

- Nakit para çekimi ve ödeme işlemlerinin kart çıkaran kuruluşun hesabından olmayıp bilakis hamilin banka nezdindeki hesabından yapılan kredi kartları türleri için “ön ödemeli kartlar” denir. Ödeme işlemlerinin kart çıkaran kuruluşun hesabından yapıldıktan sonra belirlenen dönem içerisinde alacakların tahsil edilmesi için hamile rücu edilmesi şeklinde olan kredi kartları ise “ön ödemeli olmayan kartlar” olarak anılır.
- Belirlenen dönem içerisinde ödenmeyen borç tutarı üzerinden faizin hesaplandığı kredi kartı türleri bulunduğu gibi faizin hesaplanmadığı kredi kartı türleri de bulunmaktadır.
- Kart çıkaran kuruluşlar tarafından kredi kartlarının çoğu için kart hamilinden yıllık kart ücreti talep edilirken bazıları için mezkûr ücret talep edilmemektedir.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak kart sektöründeki gelişim ve değişimler dikkate alındığında İslam Fıkıh Akademisi tarafından yapılan bu tanım, o dönem içerisindeki kartın fonksiyonlarını yansıtmaya yönünden ve kartın tarafları dikkate alınarak yapılan en kapsayıcı tanım olduğu kanaatindeyiz.

Tanımı, taraflar açısından değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda şu özellikler ön plana çıkmaktadır:

1. Kartı çıkaran tarafın banka veya bir kuruluşun olması.
2. Kartı kullanacak hamil tarafının gerçek veya temsile yetkili kişiler tarafından kurumsal olarak -örneğin firma kredi kartı şeklinde düzenlenen- tüzel kişi olması.
3. Kartı kabul eden üye iş yerinin olması.
4. Kart kuruluşu ile kart hamili arasında kartlı sisteminin şartlarına dair bir sözleşmenin yapılmış olmasıdır.

Tanımı, kartın fonksiyonu açısından değerlendirdiğimizde kredi kartının şu özelliklerine işaret edilmiştir:

1. Kredi kartı, nakit kullanmaksızın ürün ve hizmet alımında bir ödeme aracı olduğu.
2. Kredi kartının bir belge niteliğinde olduğu.

3. Üye işyeri tarafından verilen ürün ve hizmetlerin bedellerinin tahsil edileceğine dair güvenin oluşmasının sebebi, kredi kartına itimat edilmesi özelliğinden kaynaklanması.

4. Kredi kartı kullanımı sonucunda oluşan harcamaların tutarlarını kartı çıkaran kuruluş tarafından ödemeyi tekeffül etmesi / yüklenmesi.

5. Kartı çıkaran kuruluşa bağlı olarak, kredi kartı ile nakit çekme imkânı olmasıdır.

Kart kuruluşu ile kart hamili arasında kartın kullanım şartlarına dair bir sözleşme yapıldığı gibi ayrıca kart kuruluşu ile kartı kabul eden üye işyeriyle de sözleşme yapılmaktadır. Bu cümleden olarak İslam Fıkıh Akademisi'nin tanımında buna işaret eden açık bir ifadeye yer verilmemesi, bu yönüyle bir eksiklik olduğu düşünülebilir.³⁹ Ancak üye iş yeri tarafının karta itimat ederek nakit almaksızın hamile mal satması veya hizmet sunması, yapılan harcamaların bedellerini, kartı çıkaran kuruluştan tahsil edeceğini garanti eden bir sözleşmenin varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu özelliği sebebiyle Türkçe karşılığı "itibar kartı" veya "güven kartı" ifadesi yerine kurumu açıklama yönünden yeterli olması nedeniyle "kredi kartı" terimi yerleşmiştir.⁴⁰ Öte yandan tanımda, harcamaların tutarlarını kartı çıkaran kuruluş tarafından üye iş yerine karşı ödemeyi tekeffül etmesi / yüklenmesi açıkça anlaşılmaktadır. Bu ifade aralarında bir anlaşmanın yapılmış olmasını zorunlu kılmaktadır.

Şunu belirtmek gerekir ki; tanımda kart kuruluşunun hamilin harcamalarını ödedikten sonra hamilden ödemelerini tahsil edeceğine dair açık bir ifade yer almamaktadır.⁴¹ Ancak kart kuruluşunun hamili adına yapmış olduğu ödemeleri hamilden tahsil etmesini, kart kuruluşu ile kart hamili arasında yapılan sözleşmeyle garanti edilmiştir. Bu sözleşmeye de tanımda işaret edilmiştir.

G. Teknik Özellikleri Açısından Kredi Kartı

Plastik kartlarının fiziki özellikleri itibariyle boyutları yaklaşık olarak 8,5 x 5,5 cm olan, üzerinde kart hamili bilgilerini taşıyan üç ayrı alana sahiptir.⁴²

Ön yüzde kabartma bilgileri alanı: ön yüzünde kartın geçerlilik süresi, kart numarası, kart çıkaran finans kurumunun ve (şayet varsa) finans kurumuna lisans veren uluslararası kredi kartı kuruluşlarının ambleminin yansısı kart hamilinin adı ve soyadı, tüzel kişilerde ise ticaret

³⁹ 'Arif Halil Ebû 'Îd, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye/Dirâse fıkhiyye kânûniyye* (Ürdün: Darü'n-nefâis, 2018), 31.

⁴⁰ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 7.

⁴¹ Ebû 'Îd, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye*, 31.

⁴² Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 23.

unvanı yer almaktadır.⁴³ Kartın üzerinde belirtilen ayın son günü dahil, kredi kartı kullanılabilir. Ancak o ay bittiğinde artık kart kabul edilmez. Güvenlik amacıyla üretilmiş olan özel bir güvenlik karakteri yanında bazı kredi kartlarında hamilin resmi de konulabilmektedir.⁴⁴

Kart numarası 13-19 karakterden oluşan kartın hangi banka veya kuruluş tarafından çıkarıldığını, hangi sınıf veya hangi programa ait bir kart olduğunu gösteren bir sayıdır. İlke olarak her bir kartın numarası farklı olmaktadır. Ancak bazı kart çıkaran kuruluşlar ek kartlara asıl kart numarasını verebilmektedir.⁴⁵

Arka yüzde yer alan manyetik şerit: kart hamiline ilişkin bilgilerin saklandığı manyetik alan ve ele geçirilmesi halinde finansal işlem gerçekleştirebilecek kart hamiline ait özel güvenlik numaraları CVV1/CVC1 (Card Verification Value 1/ Card Verification Code 1), CVV2/CVC2 (Card Verification Value 2/ Card Verification Code 2) gibi bilgiler yer almaktadır.⁴⁶ Elektronik cihazların ve iletişim teknolojisinin gelişmesine paralel olarak imprinterler (El Silip Makineleri) yerlerini POS adı verilen üye işyeri satış terminallerine bırakmıştır. Bu terminaller, güvenlik amaçlı bahsi geçen bilgilerin yansıra başka bilgileri okuyarak çok seri bir şekilde otorizasyon (yetkilendirme) almayı ve işlemi hafızasına kaydederek anlaşmalı oldukları kuruluşa periyodik olarak aktarmayı sağlamak suretiyle güvenlik ve zaman tasarrufu sağlamaktadır.⁴⁷

Ön yüzde yer alan Yonga (chip): teknolojik gelişmeler kart sektörünün meşru oyuncularının hayatını kolaylaştırdığı gibi maalesef sektörün parazitleri durumundaki kötü niyetli kişilerin de hayatını kolaylaştırmıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte sistemlerin ucuzlamasını değerlendirerek kartlarla sahtecilik yapmaya niyetli kişilerin manyetik şeritleri kopyalayarak başka kartlara aktarmalarını ve bu sahte kartlarla alışveriş yapmalarını kolaylaştırmıştır.⁴⁸ Güvenlik zaafını gidermek için chipli kartlar üretilmiş, tüm işlemlerin şifre ile yapılması sistemine geçilerek ve şifre chip üzerinde kontrol edilmeye başlanmıştır. Böylece işlemler henüz kopyalanamayan ya da kopyalanması çok zor olan ve maliyeti çok daha fazla olan teknolojisi sayesinde manyetik bant yerine chip üzerinden yürütülmesi ile kartların kopyalanmasının önüne geçilmiştir.⁴⁹

⁴³ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 34; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 10; Oğuzhan Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı* (İstanbul: onikilevha, 2021), 14.

⁴⁴ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 23; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 20.

⁴⁵ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 23.

⁴⁶ Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 14.

⁴⁷ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 24.

⁴⁸ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 24.

⁴⁹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 24.

Kredi kartının kanuna göre tanımında yer verilen fiziki olarak basılı olmayan sanal kredi kartlar ise sadece kart hamilinin adı soyadı, kartın en son geçerlilik tarihi, kart numarasından ibaret bilgiler bulunmaktadır.⁵⁰

II. KREDİ KARTLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Kartlı ödeme fikri ilk kez 1887 tarihinde kaleme alınan “Looking Backward Or Life In The Year 2000” isimli bilim kurgu romanında ortaya atılmıştır. Romanda, 2000’li yıllarda yapılacak alışveriş ödemelerinin karttan koparılan parçalar aracılığıyla yapılabileceği ve bu ödemelerin kart bitene dek sürebileceği fikri ortaya atılmıştır.⁵¹ 19. Yüzyılın başında, kredi kartının ne olduğu bilinmiyor iken, 19. Yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde dünyada 1,25 milyar kredi kartının dolaşımı söz konusu idi. Bu çarpıcı gelişme dünya çapında çeşitli ekonomik ve sosyal gelişmelere yol açmıştır. Plastik para adı altında kredi kartları piyasada büyük bir devrim yapmıştır.⁵²

Bazı kimselerin zannettiği gibi kredi kartı ilk kez bankacılık sektöründe ortaya çıkmış bir olgu değildir. Kredi kartı başlangıcı itibariyle bazı büyük kuruluş, mağaza ve seyahat acenteleri tarafından kullanılmıştır. Bankalar bu yeni ödeme aracının riskli boyutlarını idrak ederek bankacılık tecrübelerini harekete geçirerek kredi kartı ile yakından ilgilenmiş ve onu geliştirmiştir.⁵³

A. Amerika Birleşik Devletleri’nde Kredi Kartlarının Tarihsel Gelişimi

Kredi kullanımı, paranın ödeme aracı olarak kabul edilmesinden önceki dönemlerde bile varken, modern anlamda “kredi” 19. Yüzyılın başlarında Amerika’da kullanımı başlamıştır. ABD’de, iç savaş sonrasındaki endüstrileşmenin oluşması ve dayanıklı tüketim mallarının yaygınlaşmasına bağlı olarak “kredi ihtiyacı” ve bunun neticesinde “kredi kartı” fikrini ortaya çıkarmıştır. ABD’de, önceleri bazı akaryakıt istasyonu, otel ve mağazalar kredi hesabına sahip olan müşterileri belirleyerek, özellikle perakendeciler, piyasadaki taksitli satış sisteminin bir uzantısı olacak bir mekanizma geliştirmek amacıyla özel kredi kartlarını kendi adlarına çıkartmıştır.⁵⁴

⁵⁰ Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 14.

⁵¹ Ferudun Kaya, *Kredi Kartları: (Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu İlaveli)* (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2009), 9.

⁵² Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 63.

⁵³ ‘Azbe Sâmi Hamîd el-Câdır, *el-’Alâkâtü’t-te’âkudiyye el-münbesika ’an istihdâmi bitâkati’l-i’timân* (Amman-Ürdün: Câmi’atü’ş-Şarki’l-Evsat li’d-Dirâsâti’l-’Ulyâ, Külliyyetü’l-’Ülûmi’l-Kânûniyye, Kısmü’l-Kânûni’l-Hâs, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 7.

⁵⁴ Belgin Çırpan, *Kredi Kartları* (Bursa: Ceren Basım Yayın, 2000), 3; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 63.

Nakit ödemeksizin ürün ve hizmet satın alma olanağı sağlayan kredi kartlarının Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk uygulaması 19. Yüzyılın sonlarında başlamıştır.⁵⁵

Kredi kartının Amerika Birleşik Devletleri'nde tarihsel gelişim sürecinin kronolojik olarak şu şekilde arz edebiliriz;

- 1894 yılında ABD'de ilk kredi kartı, turizm sektöründe sınırlı bir önem arz eden Hotel Credit Letter Company tarafından çıkarılmıştır.⁵⁶
- 1914 yılında Western Union Bank, “şimdi al sonra öde” sloganı ile belirli ölçüde kredi kullandırma işlevine de sahip olan kredi kartı düzenlemiştir.⁵⁷
- 1915 yılında Shoppers Plates denilen büyük mağazalar tarafından müşterilerine vermiş oldukları kartlar çıkarılmıştır.⁵⁸
- 1924 yılında Kaliforniya'da General Petroleum Corp Mobil Oil, ilk petrol kredi kartını çıkarmıştır. Kredi kartının bu ilk uygulamalarından sonra büyük mağazalar, müşterilerine müşteri hesap numaralarının basıldığı metal jetonlar vermişlerdir.⁵⁹
- Karayolları taşımacılığının gelişim süreci ile benzin şirketleri müşterilerine “courtesy cards” olarak tanımlanan kartlar aracılığıyla tüm istasyonlardan benzin alma imkânı sağlamışlardır.⁶⁰

O dönemde çıkarılan bu kartlar kredi kullandırma işlevine sahip değildi. Sadece para yerine geçen ve mağazaların farklı satış yerlerinde kullanılabilen birer ödeme aracıydılar. Bu kartların kullanım alanı belirli bir sektör, belirli bir işlev veya belirli bir bölge ile sınırlıydı. Kartlar, müşterileri nakit taşıma külfetinden kurtardığı gibi, kart kuruluşlarının ciroları da artış göstermekteydi.⁶¹

Aracı olarak, banka veya kartı piyasaya süren herhangi bir kuruluş girmediği için bu ilk uygulamalar iki taraflı sistem olarak nitelendirilmektedir. İzleyen dönemde bu sistem, bazı

⁵⁵ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 13.

⁵⁶ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 13; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 2; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 9.

⁵⁷ Âmâl Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye* (Cidde: Fihrist mektebeti'l-Melik Fehd el-vataniyye, 1429), 36; Kaya, *Kredi Kartları*, 9; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 22; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 13.

⁵⁸ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 23.

⁵⁹ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 37; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 13; Kaya, *Kredi Kartları*, 9.

⁶⁰ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 13; Kaya, *Kredi Kartları*, 9.

⁶¹ Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 4; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 23.

telefon şirketleri ve kiralık otomobil hizmeti veren girişimler tarafından da uygulanmıştır. İki taraflı sistem, gelişmiş ülkelerde yaygın olarak halen kullanılmaktadır.⁶²

ABD'deki ilk kredi kartları uygulama örneklerinin sınırlı kullanım alanına sahip olması, kredi kartı çıkaran kuruluşları daha geniş kullanım alanına sahip bir model üzerinde çalışmaya itmiştir. Özellikle iş adamlarının eyaletler arası ticari gezilerinin sayısı giderek artış göstermesi, kullanımı dar bir bölgeyle sınırlı olmayan kredi kartlarının oluşturulması zorunluluğunu doğurmuştur. Bu gerekçe ile ABD'nin belirli bir eyaletinde olan benzin şirketi, diğer eyaletlerdeki benzin şirketleri tarafından da benimsenen kartlar çıkarmıştır. Bu uygulama ile üç taraflı sistem diye nitelendirilen sistemin ilk temeli atılmıştır. Bu modelin en önemli gerekçesi ABD'deki çek sisteminin kıta Avrupa'sından özellikle Almanya'daki çek sisteminden çok farklı oluşudur. ABD'deki bankaların faaliyet alanı belirli bir eyaletle sınırlı olması nedeniyle, müşterilerin bir bankadan aldığı çekin, başka bir banka tarafından kabul görmesi o dönemlerde oldukça güç olmaktaydı. Bir başka deyişle, çeki keşide eden müşteri, hesabının bulunduğu bankanın merkezinden uzaklaşmasına paralel olarak, çekin ödeme enstrümanı olarak kabul görmesi giderek olanaksızlaşmaktadır.⁶³

- 1928 yılında, First National City Bank ilk bireysel kredi kartı birimini New York'da kurmuştur. Bu dönemde büyük işletmeler müşterilerine harcama kartı (*charge cards*) dağıtmaya başlamışlardır.⁶⁴
- 1929 yılına gelindiğinde kredi kartlarına olan talep büyük dünya bunalımı ile daralma gözlenmiş; ikinci Dünya savaşı döneminde ise kredi kartı kullanımı ABD'de düzenlenen yasalar ile kısıtlanma yoluna gidilmiştir.⁶⁵
- 1949 yılında The Flat Bush National bankası, "Charge it" kredi kartını piyasaya sürerek bankacılık sektöründe bir ilki gerçekleştirmiştir. İzleyen dönemde bunu yüzden fazla banka takip etmiştir. Ancak bu bankaların kredi kartlarını çıkarma hususunda zarar etmeleri sebebiyle bu girişimler hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştır. Bahsi geçen bankaların en güçlüsü 1951 yılında kurulacak olan "Franklin National Bank" olacaktır.⁶⁶

⁶² Kaya, *Kredi Kartları*, 10; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 23.

⁶³ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 14,15; Kaya, *Kredi Kartları*, 10.

⁶⁴ Kaya, *Kredi Kartları*, 10.

⁶⁵ Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 4; Kaya, *Kredi Kartları*, 10.

⁶⁶ Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 9,10.

Bankacılık sektörü dışındaki bazı kuruluşlar ellili yılların başında da Amerika’da kredi kartı uygulamasına giriş yapmışlardır.⁶⁷

- 1950 yılında belirli bir bölgeyle sınırlı olmayıp ABD’nin diğer eyaletlerinde de kullanılabilen çeşitli sektörlerde para yerine ödeme aracı kabul edilen basit üç taraflı sistemin ilk örneğini oluşturan plastik kredi kartı, New York’da Diners Club tarafından çıkarılmıştır.⁶⁸ Bir başka deyişle, Diners Club kartı, kullanım alanı ve bölgesiyle sınırlı olmayan basit üç taraflı sistemin ilk örneği olmaktadır.⁶⁹ Belli bir ücret karşılığında sahip olduğu bu kartla hamil, büyük mağazalardan ürün ve hizmet alma, restoran, otel gibi birçok işletmede ödeme aracı olarak kullanıyordu.⁷⁰

Anılan şekliyle kredi kartının oluşum fikri çok ilginç bir olayla başlamıştır. 1950 yılında ABD’de Frank Mc Namara isimli bir avukat önemli bir müvekkilini restorana yemeğe davet eder. Yemekten sonra hesabı ödemek isteyen Frank Mc Namara yanında para olmadığını fark etmiş. Davetlisi olan müvekkiline mahcup olmamak için kartvizitinin arkasını imzalamak suretiyle yemek bedelini sonra ödeyeceğini taahhüt etmiştir. Bu olaydan ders çıkaran Mc Namara, insanların böyle durumlarda yanlarında nakit para olmaması halinde ödeme yapabilecekleri bir sistem geliştirebilmek için kafa yormaya başlar. Plastik bir kart ve kâğıt üzerine atılacak bir imza ile ödemenin mümkün olabileceğini gözlemleyen Mc Namara, Diners Club kredi kartını kurar. Bu cümleden olarak Mc Namara, Rolpa E. Schnider ve Alfred S. Bloomingdale ile seyahat ve yemeklerde hesabın ödenmesini sağlayan modern kredi kartı sisteminin temellerini atmışlardır. Restoranlarda kullanılmak amacıyla geliştirilen “Diners Club’ün” kurucusu Frank Mc Namara, 27 farklı restoranda kullanabilme imkânı sağlayan bu kartı, 200 müşterisine göndermiştir. Kartın sloganı “dine and sign” (ye ve imzala) olup “Diners” kelimesinin de buradan geldiği anlaşılmaktadır.⁷¹

⁶⁷ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 38.

⁶⁸ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 38; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 15; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 9; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 2.

⁶⁹ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 2; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 2; Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 38.

⁷⁰ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 23; Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 38.

⁷¹ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 5; Kaya, *Kredi Kartları*, 10,11; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 15.

Diners Club'ün kurulması ve “universal card” diye nitelendirilen her yerde geçerli bir kartın oluşturulması ile ABD’de büyük bir yoğunluk kazanmış olan kredi kartı uygulaması, giderek evrensel bir hale dönüşmüş ve ülke sınırlarını aşarak Avrupa kıtasına da taşmıştır.⁷²

ABD’de kredi kartı uygulaması giderek yaygınlık kazanması sonucunda kartları piyasaya süren bankalara büyük karlar sağladığını gören diğer bankaların da ilgilenmelerini zorunlu kılmıştır.⁷³

- 1951 yılında Franklin National Bank tarafından New York’da kart hamiline kredi kullanma imkânı veren ilk kredi kartı çıkarılmıştır.⁷⁴
- 1956 yılında yüzden fazla banka kart ürünlerini piyasaya sürmüştür. Bu dönemde Diners Club, pazarlama enstrümanı olarak kart hamillerine sigorta yapmaya başlamıştır. Aynı yıl Detroit’te J.L. Hudson kartlı ödeme uygulamasına 30 günlük faizsiz hesap dönemi sistemini getirmiştir.⁷⁵ İzleyen dönemde kart piyasasında duraklama gözlemlenmiş bu durum kart çıkaran banka sayısını 27’ye düşürmüştür.⁷⁶
- 1958 ve 1959 yıllarına gelindiğinde Bank of America, Fresno / Kaliforniya’da Bank Americard’ı çıkarması ve Chase Manhattan’ın 40 banka ile oluşturmuş olduğu sistemden sonra ekonomik yaşantıda, kredi kartı artık vazgeçilmez bir ödeme aracı olarak yerini almıştır.⁷⁷ Bahsi geçen yıllar aynı zamanda bankacılık sektörünün gerçek anlamda kredi kartı piyasasına giriş yaptığı yıllar olarak kayda geçmiştir.⁷⁸ 1958 yılında Bank of America tarafından “Bank Americard”, American Express Company tarafından “American Expres” adları altında çıkarmış oldukları kartlar, çok geniş sahada kabul gören ilk evrensel kartlar olma özelliğini taşımaktadırlar. Böylece ödeme sistemi olarak kredi kartı daha geniş bir üye işyeri ağına yayılması sağlanmıştır.⁷⁹

⁷² Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 15; Kaya, *Kredi Kartları*, 11; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 5.

⁷³ Kaya, *Kredi Kartları*, 11; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 17.

⁷⁴ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 38; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 16; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 23.

⁷⁵ Kaya, *Kredi Kartları*, 12.

⁷⁶ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 38,39.

⁷⁷ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 39; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 16; Erendağ, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 9.

⁷⁸ Câdır, *İstihdâmü bitâkâti'l-i'timân*, 10.

⁷⁹ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 5; Erendağ, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 9; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 63.

Bank Americard lisansına sahip ve bir grup bankanın lideri olan Dee Hock, kuruluşundan yaklaşık 10 yıl sonra, ödemeler sistemi için tüm üyelerin ortak olacağı ve herkesin menfaatine olacak yeni bir sistem önerdi. Hock bu yeni yapının lideri ve ilk yöneticisi oldu.⁸⁰

- 1959 yılından itibaren kredi kartlarını piyasaya süren bankalar, kart hamilleri tarafından ödemesi yapılmayan bakiyelere ilk kez faiz uygulamasına başlamışlardır.⁸¹
- 1964 yılında havayolu şirketleri, seyahat ve eğlence (T&E) kartlarını dağıtımına başlamıştır. 1959-1963 yılları arasında kart çıkaran bankalar umdukları sonuçları elde edememişti. Kredi kartları, devasa yatırımları tedrici olarak yutmaktaydı. Kartların kanunsuz yollarla kullanılması, büyük sorunlara yol açmıştı. Bu durum pek çok bankanın kredi kartı sisteminden ayrılmasına neden olmuştu. 1964 yılına gelindiğinde piyasada var olan 200 banka kartından geriye sadece 80 kart kalmıştı.⁸²
- 1965 yılında ise kart sisteminin başarısı için büyük bir atılım gözlemlenmektedir. Merkezi Kaliforniya olan Bank of America; “Bank Americard” kartını geliştirmiş olması, söz konusu atılımda büyük rol oynamıştır. Ulusal düzeyde kartın piyasaya sürülmesi ve kullanılmasına imkân sağlamıştır. Bank of America, ülke çapında başka bankaların “Bank Americard”ı çıkarabilmeleri için lisans vermeye başlamış olup bir yıl sonra ABD dışında lisans ettirdiğini açıklamıştır. Bank of America, bankalar için “Bank Americard”ı çıkarma ve lisans işlemlerini yürütmesi amacıyla ABD çapında faaliyet gösteren ve simgesi “B.S.C” olan “Bank America Service Corporation” şirketini kurmuştur. 1965 yılının bir başka gelişmesi ise Amerika’da “Bank Americard”a rakip olarak 14 bankanın International Card Association (ICA) ismi altında bankalar arası ulusal bir takas kurumu oluşturmasıdır.⁸³
- 1969 yılında International Card Association (ICA), “Western States Bank Card Association” kuruluşundan “Master Charge” ismini satın almıştır. 1969 yılının bir başka gelişmesi de Docutel nakit ödeme makinesinin ilk örneğini monte etmiş ve banka kartı kuruluşları yeni bir pazarlama anlayışı geliştirerek talep edilmeden müşterilerine kitle halinde kartları göndermeye başlamışlardır.⁸⁴

⁸⁰ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 11.

⁸¹ Kaya, *Kredi Kartları*, 12.

⁸² Câdır, *İstihdâmü bitâkati 'l-i 'timân*, 11; Kaya, *Kredi Kartları*, 12.

⁸³ Câdır, *İstihdâmü bitâkati 'l-i 'timân*, 11,12; Kaya, *Kredi Kartları*, 12.

⁸⁴ Câdır, *İstihdâmü bitâkati 'l-i 'timân*, 12; Kaya, *Kredi Kartları*, 12.

- 1970 yılında FTC, talep gelmeden müşterilerine kartın postalanmasını geçici olarak yasaklamış, izleyen dönemde ABD başkanı Nixon geçici olan bu yasağın kalıcı hale gelmesini onaylamıştır.⁸⁵
- 1971 yılında Los Angeles’te ilk taklit kredi kartı vakası ortaya çıkmıştır.
- 1970-1974 yılları arasında Amerika’nın batısındaki 14 eyaletin bankaları birleşerek Master Charge programına katılmıştır. ABD dışındaki birçok banka da bahsi geçen programa katılmıştır. Kredi kartı sisteminde meydana gelen uluslararası büyüme sonucunda International Bank Americard Corporation (IBANCO) birliği 1974 yılında kurulmuştur.⁸⁶
- 1975 yılı itibariyle American Express gold kartı çıkarmıştır.⁸⁷
- 1977 yılında Bank Americard’ın adı VİSA olarak değiştirilmiştir. Bu kuruluş bazı şartlara binaen uluslararası arenada herhangi bir bankanın Visa kartı sistemine dahil olmalarına izin vermiştir. Bu cümleden olarak sisteme dahil olan bankaların artması nedeniyle Visa kuruluşu, iki şube daha oluşturmuştur. Biri, “National Bank Americard Incorporated” adı “Visa USA” olarak değiştirilmiştir. Diğeri ise “IBANCO Visa”, uluslararası arenada lisans çıkartma işini üstlenen “Visa International”a dönüşmüştür. 1977 yılının bir başka gelişmesi olarak Visa ilk banka kartı (debit kart) olan Entree’yi piyasaya sürmüştür.⁸⁸
- 1979 yılında iççice geçmiş iki yuvarlağı logo olarak benimseyen Interbank, Master Charge’yi, merkezi New York olan bugünkü “Mastercard” adına geçiş yapmıştır.⁸⁹
- 1981 yılına gelindiğinde Citicorp Diners Club International’ı devralmıştır. Başkan Carter döneminde, kart tüketicisinin giderek artan oranda borçlanması göz önüne alınarak kredi kartlarının çıkarılmasına bazı yasal kısıtlamalar getirilmeye çalışılmış, bu durum izleyen yıllarda birçok kredi kartı kurumunu Mastercard veya Visacard ile birleşmek zorunda bırakmıştır.⁹⁰
- 1983 yılı itibariyle Mastercard, sonraları endüstrileşecek olan hologramı ilk kez uygulamıştır.⁹¹

⁸⁵ Kaya, *Kredi Kartları*, 12,13.

⁸⁶ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 6; Kaya, *Kredi Kartları*, 12.

⁸⁷ Kaya, *Kredi Kartları*, 13.

⁸⁸ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li’l-bitâkâtî’l-benkiyye*, 39,40; Kaya, *Kredi Kartları*, 12,13; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 6.

⁸⁹ Câtır, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 13; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 6.

⁹⁰ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 17.

⁹¹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 12.

- 1984 yılına gelindiğinde ise Amerika’da kredi kartı kullanımı oldukça yaygınlaşmış toplumun 17-65 yaş grubundaki bireylerin %70’i kart sahibi olmuştur. 1985 yılı itibariyle Visa ve Mastercard tarafından hediye kazanabilme şansı veren, hak sahipliği kazandıran ilk Affinity tipi kartlar piyasaya sürülmüştür.⁹²
- 1986 yılında Visa kurumu, plus ATM kartlarını piyasaya sürmeye başlaması, bankalardaki kart hamillerinin hesaplarından nakit çekebilme imkanını sağlamış oldu.⁹³
- 1988 yılı itibariyle Mastercard tarafından Cirrus ATM kartı programı başlatıldı.⁹⁴

1995 yılı, kartların gelişiminin bugünkü basamağını oluşturan akıllı kartların (smart kartlar) gelişim sürecinin başlangıcı olmaktadır. New York’ta 1996 yılında akıllı kart (*Smart Card*) uygulamasının ilk örneği olarak başlatılmıştır.⁹⁵

B. Avrupa Kıtasında Kredi Kartlarının Gelişim Süreci

ABD’de olduğu gibi Avrupa kıtasında kredi kartı uygulaması hızlı bir gelişme göstermemiştir. Ancak kredi kartı sistemi 1970’li yıllardan itibaren Avrupa’da da yaygınlaşmaya başlamıştır.⁹⁶ B. Avrupa Kıtasında Kredi Kartlarının Gelişim Süreci

Almanya’da kredi kartı uygulamasına karşı önceleri çekingen davranılmıştır. Kredi kartı sistemi, Alman bankalarının o güne kadarki en cesur girişimi olarak görülmüştür. Öyle ki, mali alanda bir “Rus ruleti oyunu” olarak nitelendirilmiştir. Kredi kartı uygulamasının geç kabul edilmesinin sebebi, geniş ölçüde kabul gören ve müşterilerin ödeme aracı olarak kullanabilecekleri garantili çekler tercih edilmesidir. Eurocheck uygulamasında olduğu gibi, çek karnelerinin her yaprağının hesap sahiplerine verilip belirli bir tutara kadar ödemeyi taahhüt ederek, işyerlerinin müşterilerinden para tahsil etmeksizin mal ya da hizmet edimleri sunabilmelerine olanak sağlamışlardır.⁹⁷

İngiltere’de 1955 yılında “Barclayscard” isimli, bankalar arası ilk kredi kartı piyasaya sürülmüştür. Americard (Visa) ile yapılan iş birliği sonucu çıkartılan Barclayscard’ın uluslararası düzeyde geçerliliği bulunmaktadır. Barclays Bank’ın kredi kartı uygulamasını başlatması diğer bazı İngiliz bankalarını da sektöre katılmasını sağlamıştır. Kredi kartı

⁹² Kaya, *Kredi Kartları*, 13,14; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 64.

⁹³ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 12.

⁹⁴ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 12.

⁹⁵ Kaya, *Kredi Kartları*, 14; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 64.

⁹⁶ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 6; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 2.

⁹⁷ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 18; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 6,7; Câdır, *İstihdâmü bitâkati’-l-i’timân*, 14.

çıkarmak amacıyla National Westminster Bank ve Lloyds Bank ile Joint Credit Bank Compony Limited Şirketini kurmuşlardır. Royal Bank of Scotland ve Williams and Glayn's Bank'ın da aralarında olduğu diğer bir grup bankanın 1972 yılında "Access" ismi altında kredi kartını piyasaya sürmüşlerdir. Bu oluşum 1975 yılında Mastercard ile anlaşma yapmıştır. Bunun sonucunda Access kartı uluslararası arenada kullanılır hale gelmiştir. Bu anlaşma sayesinde Mastercard İngiltere'deki Access kartı kabul eden işletmelerde, Access kartı da Mastercard'ı kabul eden işletmelerde kabul edilmeye başlanmıştır.⁹⁸

Fransa'da 1960'lı yıllarda "Card Blanche" kredi kartı piyasaya sürülmüş, uygulama 1970'lerden sonra yaygınlaşmıştır.⁹⁹

Avrupa'da, Amerikan kredi kartı sisteminin tamamlayıcısı olan "Eurocard" adı altında bir sistem geliştirilmiştir. İş birliği sonucunda Eurocard hamilleri, aynı zamanda Access ve Mastercard'ın da üyesi olmakta, dolayısıyla kurulan bu ağ sayesinde bazı Japon kredi kartı kurumları ile Uzakdoğu pazarı da etkilenmiştir.¹⁰⁰

Dünya çapında oldukça fazla kredi kartı kuruluşu faaliyet göstermektedir. Uluslararası düzeyde kullanımı en yaygın olan kredi kartları Visa, Mastercard, American Express, Amex, Eurocard, JCB ve Diners Club'tur.¹⁰¹

VİSA ve Mastercard kuruluşları, kart piyasasının yaklaşık %90'ına sahip olmaktadır. İkisi de üye bankalar aracılığıyla kartlarını piyasaya sürerek, sistemin işleyiş kurallarını belirleyip uygularlar. Söz konusu her iki kuruluş da üye bankaların üst seviye yöneticilerinden oluşan kurullarla yönetilmektedir. Bankacılık sektöründe kart pazarı büyüdükçe, kart çıkarmakla ilgilenen tüm bankalar ya Mastercard ya da VİSA üyesi oldular. Üye bankalar kart programlarının giderlerini bölüştüler, böylelikle mezkûr programlar en küçük iktisadi birimler tarafından dahi ulaşılabilir hale gelmiş oldu. Birlik yasalarının değişmesinden sonra bankalar, Mastercard ve VİSA kuruluşlarına aynı anda üye olup, müşterilerine iki kartı verme olanağına sahip oldular.¹⁰²

⁹⁸ Kaya, *Kredi Kartları*, 13,14; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 63.

⁹⁹ Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 6; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 63.

¹⁰⁰ Kaya, *Kredi Kartları*, 15.

¹⁰¹ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâtî'l-benkiyye*, 40; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 23; Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 7.

¹⁰² Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 12.

C. Türkiye’de Kredi Kartlarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de kredi kartlarının gelişim evresi Avrupa’daki gelişim süreci ile paralellik göstermektedir. ABD ve Avrupa’da önce tüketici kredisi uygulaması başlatılmış, daha sonra tüketici kredilerinin verilmesini kolaylaştırmak ve kullanılmasını sağlamak üzere plastik kredi kartları dağıtılmıştır. Türkiye’de ise batıdaki uygulamanın aksine önce kredi kartları kullanılması sağlanmış, daha sonra tüketici kredileri hizmeti verilmeye başlanmıştır. Başka ülkelerde kullanılabilen, lisansı Türkiye’ye ait bir kredi kartı yoktur. Ülkemizdeki bankalar, lisansı başka ülkelerdeki kuruluşlara ait ve dünyada geçerliliği olan sistemleri kullanan kredi kartlarını çıkarmaktadır. Kredi kartlarının Türkiye’deki kronolojik gelişimi şöyle olmuştur:¹⁰³

- 1968 yılında Türkiye’de çıkarılan ilk kredi kartı “Diners Club” olup Koç Grubuna bağlı “Servis Turistik A.Ş.” tarafından Diners Club’tan yurt içi kart dağıtma yetkisi alınarak piyasaya sürülmüştür.¹⁰⁴ Setur’un Diners Club tecrübesinden sonra Türk Ekspres Havacılık ve Turizm Limited Şirketi “American Express” kartları ile pazara girmiştir.¹⁰⁵ Bahsi geçen iki kart, rakipsiz olarak piyasadaki faaliyetlerini 1975 yılına kadar sürdürmüştür.¹⁰⁶
- 1975 yılından sonra Eurocard, Mastercard ve Access kredi kartları Interbank grubuna bağlı olarak piyasaya giriş yapmıştır. Bu üçlü grubun temsilciliği daha sonra Pamukbank ve Genel Sigortanın önemli oranda hissedarı oldukları Anadolu Kredi Kartları Turizm A.Ş.’ye devredilmiştir.¹⁰⁷
- 1984 yılında Visa’nın Türkiye ofisini açmasıyla sektöre hareketlilik getirmiştir. 1980’lerin ikinci yarısından itibaren Türkiye’de Emlakbank, İktisat Bankası, Vakıfbank gibi bankaların öncülüğünde kredi kartı faaliyetleri başlamış, böylece kart pazarı yaygınlaşmıştır. Bu dönemde diğer bankalar tarafından da kartlar çıkarılmıştır.¹⁰⁸
- 1987 yılında ilk ATM hizmete girmiştir. 1987 yılının bir başka gelişmesi olarak mağazalar (Beymen, Atalar, Printemps, vb.) ikili sistem şeklinde işleyen kartları müşterilerine vermiştir.¹⁰⁹

¹⁰³ Kaya, *Kredi Kartları*, 17; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 7.

¹⁰⁴ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 23; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 7; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 10.

¹⁰⁵ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 64.

¹⁰⁶ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 7.

¹⁰⁷ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 65; Kaya, *Kredi Kartları*, 17; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 10.

¹⁰⁸ Kaya, *Kredi Kartları*, 17; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 65; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 10.

¹⁰⁹ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 65.

- 1989 yılı itibariyle “Shell Card” Türkiye’deki ilk petrol kartı olarak piyasaya sürülmüş, yapılan harcama tutarlarının belirli bir dönem içinde ödeme olanağını sağlayan masraf kartı niteliğindedir.¹¹⁰
- 1990 yılına gelindiğinde 13 özel ve kamu bankası ortaklığı ile switch hizmeti vermek amacı ile Bankalararası Kart Merkezi BKM A.Ş. kurulmuştur.¹¹¹ 1990’lı yılların başında yapılan harcamalar karşılığında puan kazanımı ve hediye puan karşılığında bankalarca listelenen kataloglardan ürün seçimi şeklinde puanların kullanım serüveni başlamıştır.¹¹²
- 1991 yılında ilk elektronik POS terminali kullanımı Türkiye’de de başlamıştır. Bu dönemde Yapı Kredi Bankası’nın “satış noktası terminali” adı altında ve çevrimiçi (online) provizyon (ön onay süreci) almayı sağlayan POS (Point of Sale) makinelerinden kullandırmaya başlaması ile kredi kartı kullanımında ivmeyi artırmıştır.¹¹³
- 1992 yılında dünyada ilk olarak fotoğraflı kredi kartı Türkiye’de Pamukbank tarafından piyasaya girmiştir.¹¹⁴
- 1993 yılında sektörde BKM Switch Sistemi uygulaması başlanmıştır. Böylece bankaların ATM ve POS ağlarının BKM Switch Sistemi üzerinden iletişim ağlarına tek noktadan bağlantı kurulmuş oldu. Bunun sonucu olarak kartlı ödeme piyasasındaki büyüme ivme kazanmıştır.¹¹⁵ 1993 yılının bir başka gelişmesi olarak Europay/Mastercard Türkiye’de ilk ofisini açmış ve kart sayısı giderek artmıştır.¹¹⁶
- 1994 yılında Türkiye’de ilk çipli kart uygulamaya girmiştir. Bu dönemde Dünyada ilk kez çok ortaklı kart uygulamasına Türkiye’de pazara girmiştir.¹¹⁷
- 1998 yılında alışıla gelen ödeme yöntemlerinden senet ve veresiyenin yerini taksitli kredi kartı işlemleri aldı.¹¹⁸
- 2000 yılı BKM üye kuruluşları chip&PIN uygulamasına geçiş kararı aldıkları tarih olarak kayda geçmiştir.¹¹⁹

¹¹⁰ Kaya, *Kredi Kartları*, 18.

¹¹¹ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 65.

¹¹² Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 65.

¹¹³ Kaya, *Kredi Kartları*, 18,19.

¹¹⁴ Kaya, *Kredi Kartları*, 19.

¹¹⁵ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Kronoloji” (22 Şubat 2023).

¹¹⁶ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 65.

¹¹⁷ BKM, “Kronoloji” (22 Şubat 2023).

¹¹⁸ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “BKM ile Kartların 25 Yıllık Serüveni” (22 Şubat 2023).

¹¹⁹ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 65.

- 2001’de Chip&PIN uygulamasına geçiş sağlamak amacıyla EMV yurtiçi standartları oluşturulmuştur.¹²⁰
- 2002’de BKM tarafından EMV çip sertifikasyonu hizmeti devreye girilmiştir.¹²¹
- 2006’da Avrupa’da temassız kredi kartı kullanımının ilk örneği olarak Türkiye’de kullanıma sunulmuştur. Öte yandan Türkiye, Fransa ve İngiltere’nin ardından Avrupa’da 3.ülke olarak chip&PIN uygulamasına geçiş yapmıştır.¹²²
- 30 Haziran 2007 yılı chip&PIN geçiş sürecinin tamamlandığı tarihtir. BKM tarafından internet üzerinden kredi kartı ile yapılacak alışverişlerde, kart sahiplerine ticari sitelere güvenli bir şekilde alışveriş imkânı sağlayan BKM 3D Secure platformu oluşturmuştur. Yine bu yıl da Türkiye’de ilk temassız toplu taşıma uygulamasının başlangıcı olmaktadır.¹²³
- 2008’de BKM ve Turkcell iş birliği sonucunda dünyada ilk kez 3D Secure ve Turkcell mobil imzanın entegrasyonu yapılmıştır. Mobil imzanın bankacılık işlemlerinden sonra dünyada ilk kez, kredi kartı ile yapılacak alışverişlerde de kullanıma sunulmuştur.¹²⁴
- 21 Haziran 2012 yılında BKM tarafından Dünyanın ilk ulusal dijital cüzdanı olan BKM Express uygulaması başlanmıştır. Bankalar ve e-ticaret sektörünün önde gelen firmalarının iş birliği ile geliştirilip yönetilen BKM Express, kredi kartı, banka kartı ve ön ödemeli kartları dijital ortamda tek bir cüzdanda birleştirilmiş olması e-ticarete devrim niteliği taşımaktadır.¹²⁵
- 17 Ocak 2013 yılında Konya Ulaşım Projesi kapsamında toplu taşımada tüm bankaların temassız özelliği taşıyan kartları kullanılmaya başlanmıştır.

25 Temmuz 2013 yılında BKM Express mobil uygulamasıyla cep telefonundan, cep telefonuna para transfer dönemi başladı. Bu uygulama ile İnternet’ten güvenli, kolay ve hızlı alışveriş yapabilme olanağı sağlanmış oldu. App Store’dan ücretsiz olarak kolayca indirile bilinen BKM Express mobil uygulamasından para gönderme işlemi 1 dakika bile sürmemektedir. Mobil uygulamanın ana menüsünde yer alan önce para gönder seçeneği, sonra alıcı seçimi yapılır, ardından para gönderilecek telefon veya kart numarası ekrandaki ilgili yere girilmektedir. Daha sonra paranın

¹²⁰ Kaya, *Kredi Kartları*, 20.

¹²¹ BKM, “Kronoloji” (22 Şubat 2023).

¹²² Kaya, *Kredi Kartları*, 20.

¹²³ Kaya, *Kredi Kartları*, 20.

¹²⁴ Kaya, *Kredi Kartları*, 20.

¹²⁵ BKM, “Kronoloji” (22 Şubat 2023).

gönderileceği banka ya da kredi kartını, ödeme türünü ve tutarını belirledikten sonra para transferi işlemi tamamlanmış olmaktadır. Alıcı da ATM'den 7/24 gönderilen parayı cep telefonuna gelen SMS'te bulunan şifre ile çekebilmektedir.

BKM, 26 Kasım 2013 yılında kamuda kartlı ödemelere yönelik projeyi ilk kez SGK ile uygulamaya başladı. Kart kullanıcıları, SGK prim borçlarını, Bankalararası Kart Merkezi ve Sosyal Güvenlik Kurumu iş birliğinde oluşturulan ödeme platformu ile internet üzerinden 7/24 hızlı, güvenli ve kolay ödemelerini yapabileceklerdir.¹²⁶

- 28 Ağustos 2014 yılında Tek bir POS uygulaması olan TechPOS ile tüm bankalara bağlantı sağlandı ve işlemler geçmeye başladı. TechPOS Projesi, sektör paydaşlarının kolay ve hızlı entegrasyonu sağlanması amacıyla standartları belirli bir POS yazılımı ile tüm bankaların ve POS üreticilerinin BKM üzerinden ortak çalışabildiği bir altyapı hizmetidir. Bu uygulama tüm bankalara ve yazarkasa üreticilerine eşit mesafede olup üye işyerlerine proje kapsamındaki dilediği cihaz üzerinden dilediği banka ile çalışabilme olanağı sağlamaktadır.¹²⁷
- 10 Ocak 2015 yılında E-Devlet Kapısı'nda ödeme alınmaya başlanmıştır. BKM ve Türksat'ın iş birliğinde hazırlanan altyapı ile E-Devlet Kapısı üzerinden Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü tapu harcı tahsilatları ilk kez tüm bankacılık kartları ile ödenmeye başlandı.

Çanakale ulaşımında 12 Temmuz 2015 yılında tüm temassız bankacılık kartlarının kullanımı kabul edildi.

18 Ekim 2015 yılında BKM Yeni Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma Sistemi hizmete sunulmuştur. BKM üyesi tüm kurum ve kuruluşlar arasında, kredi kartı ve banka kartıyla yürütülen, çevrim içi ve çevrim dışı tüm işlemlerin takas, hesaplaşma ve netleştirme prosedürlerini gerçekleştiren Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma Sistemi, yeni teknolojik altyapısı, yedekli yapısı ve yüksek performansı ile yeniden geliştirerek sektörün hizmetine sunulmuştur.

BKM, 20 Ekim 2015'te ulusal üye olarak EAST'a kabul edildi. Bankalararası Kart Merkezi ATM güvenliği arenasında dünya çapında faaliyetlerde bulunan European ATM Security Team adlı organizasyona ulusal üye olmuştur.¹²⁸

¹²⁶ BKM, "Kronoloji" (22 Şubat 2023).

¹²⁷ BKM, "Kronoloji" (22 Şubat 2023).

¹²⁸ BKM, "Kronoloji" (22 Şubat 2023).

III. KREDİ KARTLARININ TÜRLERİ

Kredi kartları ile ilgili yapılan akademik araştırmalar incelendiğinde çeşitli kriterlere göre sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir. Sosyal, hukukî, özellikle ekonomik boyutları itibariyle kredilendirilebilme özelliği ile kişiye sağladığı olanaklar, kredi kartı benzeri diğer ödeme araçları vs. kıstaslara göre sınıflandırma yapılabilir.

A. Kart Hamiline Göre Kredi Kartları

Kart hamilinin adı, kredi kartı üzerinde yazılarak düzenlenir. Kart hamilinin talebi doğrultusunda üçüncü bir kişi adına da ikinci bir kart düzenlenebilir. Kredi kartı sözleşmesinde kart çıkaran kuruluşun muhatabı olan kart hamili adına düzenlenen kart, “asıl kredi kartı veya asıl kart”; üçüncü kişi adına düzenlenen kart, “ek kredi kartı veya ek kart” denir.¹²⁹

1. Asıl Kredi Kartı

Kart çıkaran kuruluş tarafından kredi kartının limiti, asıl kart hamili için belirlenir ve kartın üzerinde sözü edilen şahsın adı yazılır. Ek kart düzenlendiği takdirde kart hamilleri arasında ayırım yapılabilmesi için “asıl kart hamili (main card holder)” ifadesi kullanılıyor iken ek kart düzenlenmediği hallerde ise yalnızca “kart hamili” ifadesinin kullanımı yeterlidir.¹³⁰

2. Ek Kredi Kartı

Ek kredi kartı, kart çıkaran kuruluş tarafından ek kart hamili adına ayrı bir kredi değerlendirilmesi yapılmamaktadır. Bilakis asıl kart limitine bağlı çalışan ve asıl kart hamilinin talebiyle örneğin eş veya çocukları gibi üçüncü bir kişi için düzenlenen kredi kartıdır. Anılan kredi kartı hamili için “ek kart hamili (supplementary card holder)” terimi kullanılır.¹³¹

B. Ödeme Sorumluluğuna Göre Kredi Kartları

1. Bireysel Müşteri Kartı

Kredi kartı sözleşmesi bir gerçek kişi adına düzenlenmekte ve bireysel olarak kart sahibinin tüm harcamalardan sorumlu olduğu kartlardır. Bireysel müşteri kartı, kullanılan kredi kartlarının en yaygın olan türüdür. Kartların gerçek kişi adına düzenlenmiş olması, tüm ödemelerden kart sahibinin asli olarak tek başına sorumlu olması ve anılan kredi kartlarının

¹²⁹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 26,27; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 55; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 42.

¹³⁰ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 42; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 27; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 55; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 54.

¹³¹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 27; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 42; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 55; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 54.

birden fazla kişi tarafından kullanılamaması bireysel kredi kartlarının belirleyici özellikleri olmaktadır.¹³²

2. Şirket Kartı (*Company Cards*)

Şirket kredi kartları (*Businesscard*), bir tüzel kişi olan şirket veya tüzel kişinin yetkilisi adına düzenlenir. Şirket kredi kartları büyük ölçüde bireysel kredi kartlarına benzemekle birlikte en önemli fark şirket yönetiminin müteselsilen harcamalardan sorumlu olmasıdır. Hesap şirket adına açılır ve yapılan harcamalardan tek başına tüzel kişi sorumlu olur. Mezkûr kartlar, genellikle harcama limiti olmaması nedeniyle iş amacıyla seyahat eden iş adamları, şirketin üst düzey yöneticileri ve pazarlama elemanlarına yönelik olarak düzenlenir.¹³³

Şirket kredi kartı, şirketteki görevli gerçek bir kişinin adına düzenleneceği gibi bazen kart hamili olarak yalnızca tüzel kişi adına da düzenlenebilir. Öte yandan bu tür kredi kartları düzenlenirken hem tüzel kişi olarak şirket hem de tüzel kişiyi temsile yetkili gerçek kişinin adının birlikte yer alması da mümkündür.¹³⁴

C. Çıkaran Kuruluşa Göre Kredi Kartları

Finansal kuruluşların yansıra perakende sektöründe mal ve hizmet sunan iş yerleri müşterileri için kredi kartı çıkarmaktadır. Finansal kuruluşların amacı sistemden kar elde etmek iken perakendecilerin amacı ise müşteri sadakatini oluşturarak müşterileri kendilerine bağlı tüketiciler haline getirmektir.¹³⁵

Bankalar kredi kartlarını iki şekilde piyasaya sürebilir.

a) Bankalar, kartlı sistem kuruluşları ile lisans anlaşması yapmak suretiyle bulunduğu ülkede uluslararası kuruluşların lisansına sahip kredi kartlarını çıkararak, pazarlama yetkisi alabilir. Bir kart, lisans anlaşmaları nedeniyle birden fazla banka tarafından piyasaya arz edilebilir.¹³⁶

b) Bankalar kendi çıkarmış olduğu kredi kartlarını piyasaya sürebilir. Bankanın böyle bir hizmet sunabilmesi için yeterli sayıda müşteri kitlesi ve üye işyeri ağına sahip olması

¹³² Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 53; Çırpan, *Kredi Kartları*, 54; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 53,54; Kaya, *Kredi Kartları*, 79.

¹³³ Çırpan, *Kredi Kartları*, 55; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 54; Kaya, *Kredi Kartları*, 79,80; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 53,54; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 41,42.

¹³⁴ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 54; Çırpan, *Kredi Kartları*, 55; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 53,54; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 41,42; Kaya, *Kredi Kartları*, 79.

¹³⁵ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 40; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 55.

¹³⁶ Çırpan, *Kredi Kartları*, 52; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 55; Kaya, *Kredi Kartları*, 65; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 95.

gerekmektedir. Aksi takdirde bu durum hem kart hamillerinin hem üye işyerlerinin memnuniyetsizliğine neden olur.¹³⁷

Öte yandan kredi kartlarının kullanım yerlerine göre yurtiçi kredi kartları (domestic card) ve uluslararası kredi kartları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹³⁸

D. Sağladığı Olanaklara Göre Kredi Kartları

Bütün kredi kartlarının ortak özelliği, nakit para ödemeksizin harcama yapma imkânı sağlayan ödeme kolaylığı sağlamaktadır. Bu sayede, kart hamili nakit taşıma külfetinden kurtulur. Bazı kredi kartları ödeme kolaylığının yanında hamiline kredi kullanma imkânı da sağlar. Bu itibarla kredi kartlarını, kredi kullanma imkânı sağlayan kartlar ve yalnızca ödeme kolaylığı sağlayan kartlar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.¹³⁹

1. Kredilendirilebilen Kredi Kartları

Hamil, para borçlarını hesap özetinde belirlenen tarihlerde bir seferde ödeyebildiği gibi, taksitlendirerek de ödeme olanağı sağlayan kartlardır. Kart hamili para borçlarını taksitle ödeme işlemini tercih ederse kart çıkaran kuruluş, borç üzerine belli bir oranda faiz uygulamaktadır. Borcun üzerine faiz uygulanması, faizli kart çıkaran kuruluşların daha fazla gelir elde etmesini sağladığından, uygulamada kredi kartlarını bu özelliğe sahip olarak çıkartmaktadırlar.¹⁴⁰

Kartlı sistem kuruluşları ile lisans anlaşması yapılarak çıkarılan kredi kartları ile dünyanın her yerinde alışveriş yapmak ve gerek banka şubeleri gerekse ATM'lerden nakit çekme mümkün hale gelmektedir.¹⁴¹ Kart kuruluşlarınca ihraç edilen kredi kartlarının en önemli özelliği belirli bir limit dahilinde nakit kredi kullanma imkânı sağlamaktadır. Önceleri kredi kartlarının ödeme aracı olması ön planda iken bugün genellikle hesapta para olmasa dahi nakit kredi olanağı sağlama yönü ile ön plandadır.¹⁴²

Buna göre kredi kartlarının üç belirgin işlevi bulunmaktadır;¹⁴³

- Mal ve hizmet alımı içim ödeme aracı,
- Nakit temin etme aracı,

¹³⁷ Çırpan, *Kredi Kartları*, 52; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 54.

¹³⁸ Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 12.

¹³⁹ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 42,43.

¹⁴⁰ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 43.

¹⁴¹ Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 12.

¹⁴² Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 55; Çırpan, *Kredi Kartları*, 52.

¹⁴³ Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 11,12.

- Devamlı nitelikli bir kredi kaynağı olmasıdır.

Talep doğrultusunda müşterilerin sosyo-ekonomik özelliklerine göre klasik, gold, premium veya platinum kart şeklinde farklı limit ve imkanlara göre alternatifler sunan kredi kartları sınıflandırılmaktadır. Klasik kartlar, ödeme gücü nispeten daha az olan kart hamilleri için tahsis edilirken gold ve platinum kartlar ise farklı ayrıcalıklar sağlayarak harcama ve iş yeri limitleri daha yüksektir. Ne var ki; platinum kartlar diğer kartların sunduğu tüm fırsatların yanında bazı ek ayrıcalıklar sunmaktadır.¹⁴⁴

2. Kredilendirilemeyen Kredi Kartları

Hamilin borcunu taksitle ödeme hakkına sahip olmadığı sadece ödeme kolaylığı sağladığı kredi kartlarıdır.¹⁴⁵ Ödeme kartı, harcama kartı veya borçlandırıcı kredi kartı (*charge card*) isimleri ile adlandırılan bu kartlar bankalardan temin edilme prosedürü diğer kredi kartları gibidir. Kredi kartlarına benzeyen bu kartlar sadece alışveriş işlemlerinde kullanılabilmektedir.¹⁴⁶

Kredilendirilebilen kredi kartlarından en önemli farkı, dönem borcunun ödenmesinde ortaya çıkmaktadır. Bu tip kartlarda dönem içerisinde (örneğin bir ay) yapılan harcamaların veya nakit çekimlerinin hesap ekstresinde gözüken toplam tutarın yeniden kredilendirme özelliği bulunmamaktadır. Buna ilaveten kart çıkaran kuruluşa belirlenen dönem içerisinde gecikmeye düşmeden son ödeme gününe kadar dönem borcunun tamamının ödenme zorunluluğu bulunmaktadır. Belirlenen süre içerisinde kart hamili dönem borcunu ödemediği takdirde temerrüt söz konusu olacağından, kart çıkaran kuruluş borçlunun temerrüdü çerçevesinde kendisine tanınan hakları kullanabilmektedir.¹⁴⁷ Katılım bankalarının müşterilerine verdikleri kartlar, bu tip kartlar olup kart hamili borcunu geciktirmesi halinde hamilden gecikme cezası alınmaktadır. Ancak gecikme cezası tutarları ayrıştırılarak katılım bankacılığı ilkeleri çerçevesinde kullanıldığı katılım bankaları tarafından ifade edilmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 16; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 54; Kaya, *Kredi Kartları*, 80,81.

¹⁴⁵ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 43.

¹⁴⁶ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 43; Kaya, *Kredi Kartları*, 59; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 52; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 9.

¹⁴⁷ Kaya, *Kredi Kartları*, 59; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 43; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 52; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 9.

¹⁴⁸ Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. (Albaraka), “Kredi Kartı İcazet Belgesi” (21 Mayıs 2024).

E. Ürün / Hizmet Sunan İşyerleri Tarafından Çıkarılan Mağaza Kartları (Store Cards)

Bazı ticari işletmeler tarafından müşterileri mağazaya çekmek ve müşteri sadakatini oluşturmak amacıyla sadece kendi müşteri kitlesine verilmek üzere mağaza kartları çıkarılmaktadır. Bu kartlar yalnızca kartı veren işyeri veya ilgili işyerinin bayilerinde kullanılabilmektedir. Mağaza kartları, sözü edilen işyerinin şubelerinde kullanıldığında, puan biriktirmekte, ekstra indirim ve taksit olanakları sunmaktadır.¹⁴⁹

İşyeri tarafından çıkarılan bu kartların hizmetlerini de işyeri kendisi yapmaktadır. Mağaza kartlarının işleyişinde, bankalar ve diğer mali kuruluşlar organizasyon ve idare konularında katkıda bulunabilir.¹⁵⁰ Mağaza kartıyla harcama yapıldıktan sonra işyeri müşterisine aylık hesap özeti göndererek toplu veya taksitle ödeme işlemini yapılmasını talep etmektedir.¹⁵¹ Mağaza kart hamilleri, işyeri tarafından belirlenen limit dahilinde alışveriş yapmakta ve ödemelerini belirli bir plan çerçevesinde yapmakla birlikte harcama tutarlarını peşin ödemeleri halinde belirli bir indirim oranıyla ödül kazanmaktadır.¹⁵² Bazı mağaza kartlarının harcama tutarlarını tahsilat işlemleri için bankalarla anlaşmalar yapılmaktadır.¹⁵³

Mağaza kartları, bankalarca çıkarılan kredi kartlarına karşılık olarak tüketiciye güçlü bir alternatif sunmakta ve bu itibarla her geçen gün kredi kartı piyasası büyüme göstermektedir.¹⁵⁴

F. Kredi Kartı Benzeri Kartlı Ödeme Araçları

Kredi kartının başlıca işlevlerinden biri müşterilerine alışveriş sırasında ödeme alternatiflerini sunmasıdır. Bu nedenle kredi kartı benzeri kartlı ödeme araçlarının irdelenmesinde yarar vardır.¹⁵⁵

1. Banka Kartı (Debit / ATM Card)

Kart sektöründe banka kartı, debit kartı ve ATM kartı terimleri aynı anlamda kullanılmaktadır. Banka kartın en önemli özelliği kart hamiline bir kredi imkânı sağlamamakta bilakis hamilin hesabına ulaşarak hesap bakiyesi kadar para çekilmesine ve alışveriş

¹⁴⁹ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 55; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 15; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 40.

¹⁵⁰ Çirpan, *Kredi Kartları*, 52,53.

¹⁵¹ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 41.

¹⁵² Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 56.

¹⁵³ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 15.

¹⁵⁴ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 56.

¹⁵⁵ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 56.

yapılmasına olanak sağlamaktadır.¹⁵⁶ Debit kartın en büyük yararı nakit taşıma külfetini ortadan kaldırarak kart hamiline bir şifre ile 7 gün 24 saat ATM ve POS cihazları aracılığıyla vadesiz hesabına ulaşarak hesap bakiyesindeki tutar kadar nakit çekebilme veya alışveriş yapabilme olanağını sunmasıdır.¹⁵⁷

Banka kartları ATM’lerde bir şifre ile giriş yapılarak kart hamiline tanınan belirli günlük nakit çekme limitiyle sınırlı olarak izin verilmekte kart limitinin aşılması durumunda ise sistem izin vermemektedir.¹⁵⁸ Kredi kartından ayıran özelliği ise bir mevduat hesabına bağlı olma zorunluluğu yanında kredi ve taksit olanağı sunmamasıdır. Kart hamilleri bakımından banka kartların en dezavantajlı yönü nakit çekme, alışveriş vb. yapılan işlemin mevduat hesabından anında düşülmesidir.¹⁵⁹

Dünyada kullanımı en yaygın debit kartları Visa Electron ile Mastercard kuruluşuna ait Maestro’dur. Ülkemizde ise kart çıkaran kuruluşların tamamına yakın kısmı yurtdışında kullanılabilen yerel banka kartları çıkarmakta olup, bunlar, Telecard, Bankamatik, ES24 vs. isimlerle bilinmektedir.¹⁶⁰

2. Ön Ödemeli (Prepaid) Kart

Ön ödemeli diğer adıyla prepaid kart şöyle tanımlanmaktadır: “Harcama yapmadan önce içine para yüklenen kart türüdür. İçine yüklenen para kadar harcama yapılmasını sağlar. Bakiyesi bittiğinde yeniden para yüklenip harcama yapılabilir.”¹⁶¹ Kredi kartları gibi ödeme araçlarından biri olup kart hamili veya bir başkasının karta para yüklemesi ile ödeme işlemi yapılabilir. Kısaca bir banka veya finans kuruluşunca verilen ön ödemeli kart, hamilin harcama yapmadan önce para yüklemesi gerekir.¹⁶² BKM, ön ödemeli kartı “kredi / banka kartı gibi çalışan ancak sadece üzerinde yüklü parayı harcamayabildiğiniz, banka hesabına bağlı olmayan bir ödeme kartıdır”¹⁶³ şeklinde tanımlamıştır.

Ön Ödemeli Kartların Sağladığı Avantajlar¹⁶⁴

- ✓ Düşük tutarlı işlemler
- ✓ Güvenlik

¹⁵⁶ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 12; bk. BKKKK, md. 3/k; Çırpan, *Kredi Kartları*, 30.

¹⁵⁷ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 56; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 57.

¹⁵⁸ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 12,13.

¹⁵⁹ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 56; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 13.

¹⁶⁰ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 13.

¹⁶¹ Alternatifbank Anonim Şirketi (Alternatifbank), “Ön Ödemeli Kart Nedir?” (20 Mayıs 2024).

¹⁶² “Prepaid (Ön Ödemeli) Kart Nedir ve Avantajları Nelerdir?” (24 Mayıs 2024).

¹⁶³ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

¹⁶⁴ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

- ✓ Yeniden yüklenilebilir olması
- ✓ Kullanılabilirlik
- ✓ Yaş veya gelir sınırlamasının olmaması
- ✓ Kullanım sınırlamalarının tanımlanabilmesi

Ön Ödemeli Kart Türleri¹⁶⁵

- ✓ Hediye kartı
- ✓ Devlet yardımları
- ✓ Maaş kartlar (payroll cards)
- ✓ Vergi geri ödemeleri
- ✓ Seyahat kartları
- ✓ Belirli gruplara özel kartlar (yeni anneler, gençlik kartları)
- ✓ Etkinlik kartları (Spor Kulüplerinin kombine kartları, olimpiyat kartları)

3. Çek Kartı / Eurocheque Kart / Garantili Çek Kartı

Çek kartı, ticari mevduat sahiplerine verilmekte olup düzenlenen çeklerin bedelinin, belli bir miktarın ödenmesi hususunda banka tarafından garanti edilmesidir.¹⁶⁶

Eurocheque kart, Avrupa ve batı Akdeniz ülkelerinde kullanılan bir çeşit “çek kartı” niteliğindedir. Kart hamillerine bu kartlarla sisteme dahil olan ülkelerin para birimleri üzerinden banka şubeleri ve ATM’lerden nakit para çekebilme yanında mal ve hizmet satın alma olanağı sunmaktadır.¹⁶⁷

Garantili çek kartları ise, bankalarca bazı mevduat sahiplerine verilmek üzere belirli bir tutara kadar olmak koşuluyla bankanın ödeme garantisi ile çıkarılan kartlardır.¹⁶⁸

4. Ortak Kart / Co-brand / Affinity Card

Ortak kartlar, ürün satan veya hizmet sunan işyerlerinin kart çıkaran kuruluşlarla anlaşma yaparak ortaklaşa çıkardıkları ve kredi kartlarının taşıdığı tüm özelliklere sahip olmakla birlikte hamiline ek bazı avantajlar sağlayan kart çeşididir. Co-brand ve Affinity kartlar olarak bilinen ortak kartlar, kart hamilinin anlaşmalı olduğu işyerlerinde ürün ve hizmet

¹⁶⁵ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

¹⁶⁶ Çırpan, *Kredi Kartları*, 50.

¹⁶⁷ Çırpan, *Kredi Kartları*, 50; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 13.

¹⁶⁸ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 57.

alımında indirim, kayıp çalıntı kart sigortası, puan-ödül kazanma ve taksit gibi avantajlardan yararlanmasını sağlar.¹⁶⁹

Co-brand kartlar, kart çıkaran bir kuruluş ile bir işyerinin tek başlarına veremeyecekleri bir hizmeti, bir araya gelerek ortaklaşa çıkardıkları ve kart sahiplerine sunmuş oldukları kart çeşididir. Hizmeti verecek olan ticari işletmenin başarılı olabilmesi için ya birçok mağaza ve şubesi olması ya da marka bir isme sahip olması gerekir¹⁷⁰

Affinity kartlar, kart hamiline bir avantaj sağlamak yerine, kart hamilinin üyesi olduğu ya da gönül bağı ile bağlı olduğu kurum veya kuruluşa yapılan işlemlerle komisyon ödenmesi şeklinde işlev gören kartlardır. Sosyal bir amaca yönelik olan hayır kurumu, vakıf, dernek ve spor kulübü gibi kuruluşlar için affinity kartlar üretilir. Axsess Galatasaray Lisesi Vakfı Affinity kartı buna bir örnek olarak verilebilir.¹⁷¹

5. Akıllı Kartlar / Çipli Kartlar

Akıllı kartlar, gelişen teknoloji ile manyetik bantlı plastik kartlara alternatif olarak yarı iletken çipli (küçük bilgisayarlı denilebilen) kartlar üretilmiştir. Akıllı kart denilmesinin nedeni, plastik kart üzerinde bulunan ve yapılan işlemlerle kart hamilinin bilgilerini kaydeden bu çipin olmasıdır. Anılan çip sayesinde kartlı işlemler daha güvenli gerçekleşmektedir. Kartla işlem sırasında kayıp çalıntı durumu, limit bilgisi, kart borcu ödenmesinin gecikme durumu vb. çipteki kartla ilgili bilgiler sayesinde kartın işlem yapmaya uygun olup olmadığı kısa sürede anlaşılmasını sağlamaktadır.¹⁷²

6. Sanal Kart / Virtual Card

Sanal kart, fiziksel olarak bulunmayan müşterilere verilen şifre ile internet ortamında güvenli bir alışveriş yapılmasını sağlayan bir kart türüdür. Hamilin üzerinde taşınması gerekmeyen, E-kart manyetik şeridi ve chipi bulunmayan internet ortamı dışında fiziksel olarak kart kullanımını gerektiren alışverişlerde geçersiz olan plastik bir karttır. Kart sahibinin adı, son kullanma tarihi, güvenlik kodu, kart numarası bulunan sanal kartlarla tahsis edilen limitler dahilinde kullanıma olanak vermektedir.¹⁷³

¹⁶⁹ Kaya, *Kredi Kartları*, 81; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 57; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 14.

¹⁷⁰ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 14; Kaya, *Kredi Kartları*, 82; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 57,58.

¹⁷¹ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 15; Kaya, *Kredi Kartları*, 82.

¹⁷² Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 58; Çırpan, *Kredi Kartları*, 106; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 15.

¹⁷³ Kaya, *Kredi Kartları*, 83; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 58; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 16.

IV. BANKALARARASI KART MERKEZİ (BKM)

A. Kuruluşu

Ülkemizde kredi kartları serüveninde yaşanan en büyük gelişme, Bankalararası Kart Merkezinin (BKM) kurulmuş olmasıdır.¹⁷⁴

Türkiye’deki banka ve kredi kartı kullanımındaki artışa paralel olarak Bankalararası Kart Merkezi, 1990 yılında 13 kamu ve özel Türk bankasının ortaklığıyla kurulmuş bir hizmet şirketidir. BKM üyelerinin tamamı Europay International ve Visa International kuruluşlarından birine üye olmaktadır. BKM’den hizmet alan üyelerin bazıları anılan şirkete ortak, bazıları ise sadece hizmet alan üye pozisyonundadırlar.¹⁷⁵

1. Ortaklar¹⁷⁶

- ✓ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A.Ş.
- ✓ Türkiye Halk Bankası A.Ş.
- ✓ T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
- ✓ T. Garanti Bankası A.Ş.
- ✓ Akbank T.A.Ş.
- ✓ Türkiye İş Bankası A.Ş.
- ✓ Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
- ✓ T. Vakıflar Bankası T.A.O.
- ✓ QNB Finansbank A.Ş.
- ✓ ING Bank A.Ş.
- ✓ Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

2. Üyeler¹⁷⁷

a. Banka Statüsünde BKM Üyeleri

1. Akbank T.A.Ş.
2. Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
3. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
4. Alternatifbank A.Ş.
5. Anadolubank A.Ş.
6. Arap Türk Bankası A.Ş.

¹⁷⁴ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 20.

¹⁷⁵ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 105.

¹⁷⁶ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Ortaklar” (22 Şubat 2023).

¹⁷⁷ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Üyeler” (22 Şubat 2023).

7. Burgan Bank A.Ş.
8. Citibank A.Ş.
9. Denizbank A.Ş.
10. Fibabanka A.Ş.
11. Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.
12. HSBC Bank A.Ş.
13. ICBC Turkey Bank A.Ş.
14. ING Bank A.Ş.
15. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
16. Odea Bank A.Ş.
17. QNB Finansbank A.Ş.
18. Şekerbank T.A.Ş.
19. Garanti Bankası A.Ş.
20. Vakıflar Bankası T.A.O.
21. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
22. Turkish Bank A.Ş.
23. Turkland Bank A.Ş.
24. Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
25. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.
26. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
27. Türkiye Halk Bankası A.Ş.
28. Türkiye İş Bankası A.Ş.
29. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.
30. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
31. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

b. Kuruluş Statüsünde BKM Üyeleri

1. Birleşik Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para A.Ş.
2. İninal Ödeme ve Elektronik Para Hizmetleri A.Ş.
3. İyzi Ödeme ve Elektronik Para Hizmetleri A.Ş.
4. Lydians Elektronik Para ve Ödeme Hizmetleri A.Ş.
5. Ozan Elektronik Para A.Ş.
6. Paladyum Elektronik Para ve Ödeme Hizmetleri A.Ş.
7. Papara Elektronik Para A.Ş.

8. Posta ve Telgraf Teşkilatı A.Ş.
9. Sipay Elektronik Para ve Ödeme Hizmetleri A.Ş.
10. TT Ödeme ve Elektronik Para Hizmetleri A.Ş.
11. TURK Elektronik Para A.Ş.
12. Turkcell Ödeme ve Elektronik Para Hizmetleri A.Ş.

c. Hizmet Sağlayan Üye Statüsünde BKM Üyeleri

1. Bileşim Alternatif Dağıtım Kanalları A.Ş.
2. CIB Finansal Danışmanlık Hizmetleri A.Ş.
3. Dgpay Bilişim Hizmetleri Anonim Şirketi
4. Garanti Ödeme Sistemleri A.Ş.
5. KARBİL Yazılım ve Bilişim Teknolojileri Tic. A.Ş.
6. Paycore Ödeme Hizmetleri Takas ve Mutabakat Sistemleri A.Ş.
7. Turk Finansal Teknoloji A.Ş.

B. BKM'nin Faaliyetleri

BKM'nin faaliyetleri, kartlı ödeme sistemi içerisinde ortak sorunlara çözüm bulmak, banka ve kredi kartları kural ve standartlarını geliştirmek, nakit kullanımına gerek kalmadan her türlü para transferini ve ödemeyi sağlayan veya destekleyen sistem, platform ve altyapıları oluşturmak, işletmek, geliştirmek ve uygulamalarını takip etmektir. BKM, yurt içi ve yurt dışı bankalar arasındaki takas, hesaplama, provizyon/otorizasyon işlemlerini yürütmek, yurt dışı kuruluş ve komisyonlarla ilişkiler kurmak ve ihtiyaç halinde üyelerini bu kuruluşlarda temsil etmektedir. Her banka tarafından gerçekleştirilen işlemleri daha güvenli, daha az maliyetli ve süratli bir şekilde tek bir merkezden yürütmek, BKM'nin faaliyetleri arasında yer almaktadır.¹⁷⁸

Görüldüğü üzere genel itibariyle BKM aslında kartlı ödeme sistemleri ile ilgili olarak kredi kartı çıkaran tüm kuruluşlara hizmet sunmayı öngören bir yapıya sahiptir.¹⁷⁹

C. Komiteler¹⁸⁰

BKM yapısı, farklı görev ve sorumluluğu olan çeşitli komitelerden oluşmaktadır. Bu komiteler şöyledir:

¹⁷⁸ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 25; Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 107; Bankalararası Kart Merkezi (BKM), "Tarihçe" (22 Şubat 2023); Kaya, *Kredi Kartları*, 20,21.

¹⁷⁹ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 25.

¹⁸⁰ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), "Komiteler" (22 Şubat 2023).

- Güvenlik Komitesi
- Operasyon ve Teknoloji Komitesi
- Pazar Geliştirme Komitesi
- İş Geliştirme Komitesi
- Harcama İtirazı Kuralları ve Hakem Komitesi
- ATM Paylaşım Komitesi

BKM Hakem Komiteleri

- Hakem Komitesi
- Anlaşmalı İşlem Hakem Komitesi

D. Hizmetler

1. Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma (YTH) Sistemi

YTH Sistemi, bir kart çıkaran kuruluşun kartı ile farklı POS bankasından veya ATM'den işlem yapılması durumunda, iki kuruluş arasındaki işlemin takas ve hesaplaşmasını sağlayan sistemdir. YTH Sistemine kuruluşlar tarafından kayıtlar gönderilmekte ve bu kayıtların günlük olarak ücretlendirme, takas ve hesaplaşma işlemleri yapılmaktadır. Bu sistem, Harcama belgelerinin tek tek ibrazına ihtiyaç bırakmayan, global seviyede bir takas anlamına gelmektedir. Üyelik ve hizmet sözleşmesi gereğince YTH Modülü ve BKM Takas Merkezi aracılığıyla üye banka ya da kuruluşlar arasında kredi kartı işlemlerinden kaynaklanan borç ve alacaklar net olarak T.C. Merkez Bankası nezdindeki BKM hesabından tasfiyesi sağlanmaktadır. 1991 yılında kurulan YTH sisteminin kesintisiz işletilmesinden sorumlu BKM'dir.¹⁸¹

POS bankaları giden takas verilerini bir önceki gün saat 18:00'den, takasın yapılacağı gün saat 10:00'a kadar bırakabilmektedirler. Takas günü saat 10:00'dan saat 13:30'a kadar takas ve netleştirme işlemleri gerçekleştirilir. Takas günü saat 13:30'da ise gelen Takas verileri ve Mutabakat raporları kuruluşlarla paylaşımı sağlanır. Takasın ertesi günü saat 12:00'ye kadar borçlu kuruluşlar ödemelerini yapmakla yükümlüdür. BKM, takasın ertesi günü saat 14:00 itibariyle alacaklı kuruluşlara ödemeleri yapar.¹⁸²

¹⁸¹ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 27,28; Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 109,110; Bankalararası Kart Merkezi (BKM), "Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma (YTH) Sistemi" (01 Haziran 2024); Kaya, *Kredi Kartları*, 24,25.

¹⁸² BKM, "Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma (YTH) Sistemi" (01 Haziran 2024); bk. Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 110.

Yurtiçi takas ve hesaplaşma (YTH) sistemi üç adımda çalışmaktadır;¹⁸³

1.Takas:

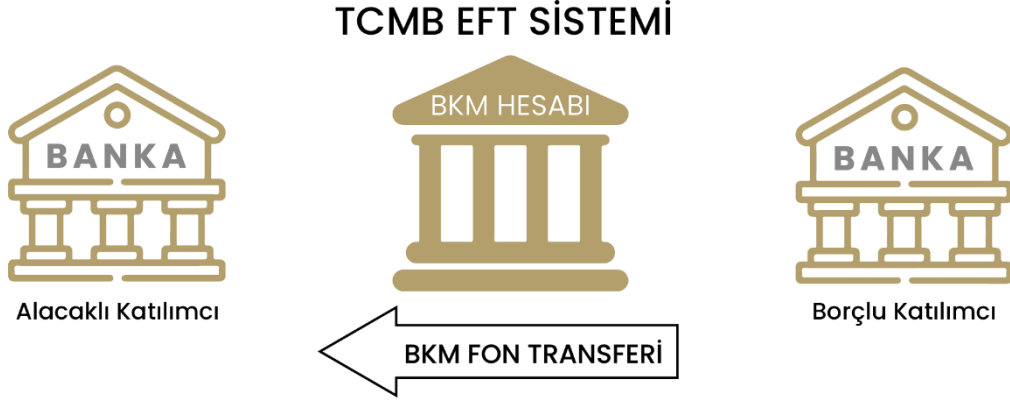
Kart ile yapılan alışveriş işlemlerinde, gün sonu itibari ile üye işyeri aldığı tüm satış kayıtlarını üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa iletir. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, satış işlemlerini “giden takas dosyası” ile BKM’ye bildirir. BKM ise tüm kuruluşların ilettiği takas dosyalarını YTH sistemi aracılığıyla işleyerek, kaydın muhatabı banka bazında “gelen takas dosyalarını” oluşturduktan sonra her kuruluşla ilgili dosyaların paylaşımını sağlar.

2. Netleştirme:

Bir kuruluşun gönderdiği ve aldığı satış işlemleri sonucunda oluşan alacak ve borç tutarlarının mahsup edilmesinden sonra tek bir alacak ya da borca dönüştürülmesi işlemidir.

3. Mutabakat:

¹⁸³ BKM, “Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma (YTH) Sistemi” (01 Haziran 2024).

Takas ve netleştirme işlemleri sonucu, YTH sistemine borçlu olan kuruluşlar tarafından BKM hesabına ilgili takas gününe ait ödemeler yapılır. Toplanan ödemeler, BKM tarafından alacak tutarlarına uygun olarak, alacaklı kuruluşların daha önce BKM’ye bildirilen hesaplarına ödeme gerçekleştirilir.

2. Yönlendirme Hizmetleri

Yönlendirme hizmetleri, switch sistemi ve birleşik uyarı listesi (BUL) hizmetleri olmak üzere iki hizmet vermektedir.

a. Switch Sistemi

BKM üye kuruluşlarının ATM ve POS terminalleri vasıtasıyla diğer üye kuruluşlara ait kart işlemlerini kabul ederek, ilgili üyeye otorizasyon (kart çıkaran kuruluştan alınan onay) sorgusu için yönlendirilmesini sağlayan hizmettir.¹⁸⁴

Mezkûr sistemde üye iş yeri, kart kullanıcısının kartını satış noktası terminali (POS) cihazına yerleştirdiğinde anılan cihazın o sırada kullanılmakta olan kartı çıkaran bankaya (issuer) ait olması, yalın bir anlatımla POS bankası ve kart bankasının aynı olması durumunda direk olarak kredi kartı çıkaran bankaya ulaşım sağlanmakta ve satış tutarlarının gerektirdiği tüm bilgiler iki nüshadan oluşan rulo şeklindeki bir kâğıda hemen dökümü yapılmaktadır.¹⁸⁵

Switch sistemi, kart kullanıcısının kredi kartının POS cihazından geçirilmesinin ardından kartın farklı bir bankaya ait olması halinde BKM sistemi kartı çıkaran bankayla

¹⁸⁴ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Yönlendirme Hizmetleri” (22 Şubat 2023).

¹⁸⁵ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 29.

hemen iletişime geçerek tüm bilgilerin harcama belgesine iki nüsha halinde çıkmasını sağlamaktadır.¹⁸⁶

BKM Yönlendirme / switch sistemi, üye kuruluşlarına banka ve kredi kartı yönlendirme hizmeti vermek amacıyla 1 Ağustos 1993 tarihinde uygulamaya alınmış bir sistemdir. Her bir kartı işleme alan (acquirer) ile kart üreten (issuer) arasında doğrudan bir iletişim kurulması mümkün olmadığından dolayı Switch adı verilen yönlendirme sistemlerine ihtiyaç doğmuştur. Uluslararası kart kuruluşlarının standartları gereği, üzerinde mezkûr kuruluşların logoları bulunan her kartın, uluslararası kart kuruluşları ile anlaşmalı kart kabul eden (acquirer) üyelerin kabul etme zorunluluğu bulunmaktadır.¹⁸⁷

Kart kabul eden üye kuruluşların (acquirer), anlaşmalı oldukları üye işyerleri ya da ATM'lerinde başka kuruluşlara ait kartlar ile yapılan işlemlerde (not-on-us)¹⁸⁸ rizikolarını en aza indirmek için, yapılmak istenen işlem için kart üreten kuruluştan (issuer) olumlu ya da olumsuz bir yanıt almaları gerekmektedir.¹⁸⁹

Switch sistemi sayesinde kredi kartı on-line otorizasyon, banka kartı POS paylaşımı, banka kartı ATM paylaşımı ve yurtdışına, yurtdışından yönlendirme işlemleri yürütülebilmektedir. Bu uygulama ile üyeler harcamalardan büyük oranda tasarruf sağlamış olur. Bu sistem olmasaydı her üye kendisi benzer sistemleri kurmak zorunda kalacaktı.¹⁹⁰

b. Birleşik Uyarı Listesi (BUL)

“Birleşik uyarı listesi” (BUL), kartların kayıp, çalıntı, sahte olması halinde veya tahsil güçlüğü çıkaran müşteriler vb. sebeplerden ötürü kart çıkaran üye tarafından, kullanımı engellenmek istenen kartların numaralarının listelendiği dosyadır. Öte yandan online / çevrimiçi otorizasyona çıkılamadığı durumlarda kartı işleme alan üyelerin rizikosunu kendinde olmak şartıyla, belli limitler dahilinde onay vermek amacıyla kontrol ettiği, offline / çevrimdışı çalışan “sınırlı tutarlı terminaller”de maksimum işlem tutarı 55 TL’ye kadar olan kart numarasının kontrolü sağlanan listeyi içeren bir dosyadır. Anılan dosya BKM üyeleri ile periyodik olarak paylaşımı sağlanır.¹⁹¹

¹⁸⁶ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 110.

¹⁸⁷ Kaya, *Kredi Kartları*, 25,26.

¹⁸⁸ Not-On-Us: Bir bankaya ait POS ve ATM’lerinden başka banka ve kuruluşlara ait kartlarla yapılan takasa konu olan işlemlerdir.

¹⁸⁹ Kaya, *Kredi Kartları*, 26.

¹⁹⁰ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 110.

¹⁹¹ BKM, “Yönlendirme Hizmetleri” (22 Şubat 2023); Kaya, *Kredi Kartları*, 29; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 28.

3. 3D Secure sistemi

3D Secure sistemi, Visa ve Mastercard tarafından elektronik ticaret işlemlerinin güvenliğinin artırılması için geliştirilmiştir. Verified by Visa ve Mastercard SecureCode logoları olan sanal iş yerlerinden yapılan işlemler Visa ve Mastercard güvencesi altında gerçekleşmiş olur. Bu sayede olası sahtekârlıklara karşı hem kart sahipleri hem de üye iş yerleri güvence altına alınmış olur. Visa tarafından verilen hizmetler “Verified by Visa”; Mastercard tarafından verilen hizmetler ise “Mastercard SecureCode” adları ile tanımlanmaktadır.

Kart sahipleri, İnternet üzerindeki tüm alışveriş sitelerinde, 3D Secure sistemine kayıt olarak, alışveriş yapabilirler. Kart kullanıcısı kayıtlı olmadığı halde bu hizmetler, bankası tarafından veriliyor ise “alışveriş esnasında aktivasyon” işlemleri ile kart kullanıcısının kaydolması talep edilir. Almanya, İspanya ve İngiltere’de Visa Avrupa’nın yaptığı bir araştırmaya göre Verified by Visa tarafından İnternet üzerinden güvenli alışveriş yapabilme olanağı sağlanması sayesinde İnternet üzerinden alışveriş yapmayan kişilerin %84’ünü alışveriş yapmaya; İnternet üzerinden fazla alışveriş yapmayan kişilerin ise %71’ini daha fazla alışveriş yapmaya teşvik etmektedir.¹⁹²

4. Veri Tabanları / Yönetim Sistemleri

a. BKM Veri Ambarı MIS ve Raporlama Hizmetleri

BKM Veri Ambarı, Türkiye içinde yurtiçi / yurtdışı kartlar kullanılması, Türkiye dışında ise yurtiçi kartlar kullanılmasıyla gerçekleşen alışveriş ve nakit işlemlerine ait otorizasyon ve takas kayıtlarının, sahtekarlık bildirimlerinin ve geriye dönük işyeri kayıtlarının saklanması sağlayan hizmettir. BKM veri ambarı sayesinde mezkûr kayıtların, sahtekarlık tespiti, istatistik, pazar araştırma ve geliştirmek için üyeler ve BKM tarafından sorgulanması ve analiz edilmesi işlemleri sağlanmaktadır.¹⁹³

b. Merkezi İşyeri Veri Tabanı

¹⁹² Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Güvenli İnternet Alışverişi” (22 Şubat 2023); Kaya, *Kredi Kartları*, 28.

¹⁹³ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Veri Tabanları/Yönetim Sistemleri” (22 Şubat 2023).

Merkezi işyeri veri tabanı modülü, BKM'ye üye kuruluşları arasında kart kabul anlaşmasını tesis etmektedir. Söz konusu veri tabanı modülü, Türkiye ve KKTC'de bulunan işyerlerine ait işlem bilgilerinin bir merkezde toplanmasını, toplanan bu bilgiler sayesinde her işyerine (birden fazla üyeyle çalışılsa bile) tekil (unique) bir numara verilmesini, işyerlerinin bu numara üzerinden takibinin yapılabilmesine olanak sağlayan bir veri tabanıdır.¹⁹⁴

c. Merkezi POS Veri tabanı

Merkezi POS veri tabanı, BKM üyesi olan ve POS terminalleri bulunan kart kabul eden tüm bankaların sistemlerinde takip ettiği POS terminallerine ait tüm işlemlerin BKM'de ortak bir veri tabanında toplanmasını sağlayan bir sistemdir. Bu itibarla POS terminal destek sistemleri, aylık istatistik özetleri, terminal bazlı detaylı analizler ve dolandırıcılık / sahtecilik analizleri yapılması ile birlikte “Ortak POS Yönetim Sistemi” (OPYS)'ne veri sağlanması amaçlanan bir uygulamadır.¹⁹⁵

d. BKM Cihaz Yönetim Sistemi

Birden fazla üye tarafından paylaşımı sağlanan çoklu uygulamalı POS'ların kurulumu ve diğer üye daveti, eklenme, silinme ve saha firması ilişkilerinin merkezi bir yazılımla düzenlenmesine destek veren sistemdir.¹⁹⁶

e. Harcama İtirazı Yönetim Sistemi (HIYS)

BKM üyeleri arasında yürütülen bir uygulama olarak harcama itirazı yönetim sistemi, harcama itirazına ait işlemlerin yanında paylaşılması gereken destek dokümanların, yurtiçi takas ve hesaplaşma sistemi verileriyle ilişkilendirmek suretiyle, ilgili üyeler ve BKM ile paylaşılmasını sağlayan sistemdir.¹⁹⁷

f. BKM Online

İnternet tabanlı elektronik bir sistem olarak BKM online, BKM ve üyeleri arasındaki iletişim ve bilgi paylaşımını sağlamaktadır. BKM online sistemi, yetki sınırları içerisinde, BKM ve üyelerinin erişimine açık olan, yönetim, komite çalışmaları, rapor uygulamaları, doküman havuzları, BKM tarafından verilen hizmetler, çalışma takvimleri vb. geniş kapsamlı

¹⁹⁴ BKM, “Veri Tabanları/Yönetim Sistemleri” (22 Şubat 2023).

¹⁹⁵ BKM, “Veri Tabanları/Yönetim Sistemleri” (22 Şubat 2023).

¹⁹⁶ BKM, “Veri Tabanları/Yönetim Sistemleri” (22 Şubat 2023).

¹⁹⁷ BKM, “Veri Tabanları/Yönetim Sistemleri” (22 Şubat 2023).

alt bölümlerden meydana gelmektedir. Kartlı ödeme sektörüne yönelik olarak, BKM, kendi bünyesinde oluşturduğu ve üyelerinden topladığı istatistiki verileri pekiştirerek, farklı kırılımlarda (kredi kartı, banka kartı, nakit, alışveriş, üye işyeri, sektör, taksitli, on-us, not-on-us, yurtiçi, yurtdışı, EMV, MO / TO, e-ticaret, vb.) oldukça fazla rapor hazırlamakta ve otomatik konsolidasyon / bütünleştirme süreçlerinin ardından online olarak üyeleri ile paylaşmaktadır.¹⁹⁸

5. Güvenlik Hizmetleri

Güvenlik Hizmetleri, kartlı ödeme uygulamalarıyla ilgili tüm alanlarda, dolandırıcılık riskinin izlenmesi ve önlenmesi, güvenliğin arttırılmasına yönelik standardizasyonun oluşturulması, tespit edilen dolandırıcılık vakalarıyla ilgili üyeler arasında koordinasyonun sağlanması için altyapı oluşturulmasıdır. Bu vakalarla mücadele eden kolluk kuvvetlerine yönelik gerekli eğitimlerin verilmesi, konuya ilişkin yasal düzenlemelerin değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi için ilgili kurumlarla iş birliğinin sağlanması gibi hizmetleri kapsamaktadır.¹⁹⁹

V. KREDİ KARTI SİSTEMLERİ

Kredi kartı sistemin kurulmasına ilişkin sözleşmelere sistemin aktörlerinin sayısına, göre kredi kartı sistemi iki taraflı, üç taraflı, genişletilmiş (özellikli) üç taraflı sistem ve karma sistem olabilir. Bu ayrım aynı zamanda kredi kartlarının gelişim serüvenini de yansıtmaktadır.²⁰⁰

A. İki Taraflı Sistem

İki taraflı sistemin özelliği, kredi kartı çıkaran kuruluş ile kartın kullanılacağı üye işyerinin özdeş olmasıdır. Başka bir ifade ile kartı çıkaran kuruluş, (aynı zamanda üye iş yeri) yalnızca kendi müşterilerine kart dağıtarak nakit ödemedi ürün ve hizmet alma olanağı sağlamaktadır.²⁰¹

İki taraflı sistemde kredi kartı, kartı çıkaran kuruluşun şubeleri ve ona bağlı işyerleri dışında kullanılamaz. Bu sistemde kart çıkaran kuruluş ve kart kullanıcısı olmak üzere sadece iki taraf bulunmaktadır.²⁰²

¹⁹⁸ BKM, “Veri Tabanları/Yönetim Sistemleri” (22 Şubat 2023).

¹⁹⁹ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Güvenlik Hizmetleri” (22 Şubat 2023).

²⁰⁰ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 32; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 27; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 46; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 7.

²⁰¹ Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 5; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 27; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 46; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 17.

²⁰² Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 7,8; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 27; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 5,6.

Önceleri ticari işletmeler müşterilerine veresiye veya taksitle bir ön finansman olanağı sağlayarak rakipleri ile rekabet etmekte iken, yeni bir yöntem geliştirerek kredi kartı sistemine geçmişlerdir. Kredi kartının tarihi serüveninde ilk ortaya çıkış şekli iki taraf arasındaki bir sözleşmeye dayanmaktadır. Kredi kartı uygulamasının ortaya çıktığı ilk zamanlarda İngilizce karşılığı “charge card” ifadesinden de anlaşılacağı, üzere müşteri kredi kartının başlangıçtaki anlamı, “veresiye yazdırma kartı ya da borçlanma kartı”dır.²⁰³

İki taraflı sistem genelde birçok ürünün sunulduğu mağazalar, otomobil kiralama şirketleri, otel işletmeleri tarafından tercih edilmektedir. Mal ve hizmet satan kuruluşlar, müşterilerin nakit ödemeden mal veya hizmet satın almasını ve harcama tutarlarını vadeye bağlı olarak ödeme kolaylığını sağladığı için kartlı sistem kurmuşlardır. Bu sayede daha çok sayıda mal satışı gerçekleştirilerek geniş bir alıcı kitlesi iş yerine bağlanmış olmaktadır. Uygulamanın amacı birden fazla satış sözleşmesini gerçekleştirmek olduğundan, sistemin işleyişi işyerinin bu satış sözleşmelerinden doğan alacaklarının bir cari hesaba kaydedilmek suretiyle dönem sonlarında kart sahibinden tahsil edilmesi esasına dayanmaktadır.²⁰⁴

Anılan sistemde kart sahibi, her seferinde yeni bir kredi denetimine tabi tutulmaksızın kartı çıkaran kuruluşun hizmetlerinden belirlenen süre içinde kredili olarak yararlanabilmesini savunanlar bulunmaktadır. Kredi kartı sahibi, kredi imkânından yararlanma hakkını kart kuruluşunun temsilcisine karşı ancak bu kart sayesinde elde etmektedir.²⁰⁵

Ancak öğretide basit kart, tacir kartı, satıcı kredi kartı (*seller credit card*), işletmeye özgü kart diye de nitelendirilen iki taraflı sistemde, verilen kartın hamiline kredi sağlamaması sebebi ile gerçek anlamda bir kredi kartı sistemi oluşturmamaktadır. Çünkü iş yerleri bu kartı çıkartmaya ihtiyaç duymadan da müşterilerine taksitli ürün ya da hizmet satışı yapabilmektedirler.²⁰⁶

İki taraflı sistem kapsamında çıkarılan kartlar Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunun’da “mağaza kartı” olarak ifade edilmiştir. Anılan sistem içinde düzenlenen mağaza kartları 5464 sayılı BKKKK kapsamına alınmamıştır.²⁰⁷

²⁰³ Kaya, *Kredi Kartları*, 59; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 27.

²⁰⁴ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 33.

²⁰⁵ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 27.

²⁰⁶ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 46; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 18; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 6; Kaya, *Kredi Kartları*, 60; Çırpan, *Kredi Kartları*, 50.

²⁰⁷ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 33; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 7.

B. Üç Taraflı Sistem

İki taraflı sistemde kredi kartı kullanıcısının kredi kartını sadece kartı çıkaran kuruluşa ait işyerlerinde kullanabilme zorunluluğu, üç taraflı sistemin doğmasına neden olmuştur.²⁰⁸ Üç taraflı sistem, ilk kez 1950 yılında Diners Club tarafından New York'ta kullanılmaya başlanmıştır. Bu sistem, kredi kartının üye işyeri dışında bir kuruluş tarafından çıkarılması nedeniyle en az üç aktörün birbirleriyle yaptığı sözleşmelerle kurulmaktadır. Anılan sistemde rol alan katılımcı sayısına göre basit ve genişletilmiş üç taraflı sistem olmak üzere ikiye ayrılır.²⁰⁹

1. Basit Üç Taraflı Sistem

Üç taraflı sistemde iş yeri kart çıkarmamakta, onun yerine sistemin organizasyonunu sağlayan uzmanlaşmış kuruluşlar ya da bankalar kart ihraç etme işlevini yerine getirmektedirler. Bu şekilde çıkartılan kart ile sisteme katılan ve bu sistemin logo ya da amblemini taşıyan tüm iş yerlerinden kart sahipleri alışveriş yapabilmekte veya ATM'lerden nakit para çekebilmektedirler.²¹⁰

Basit üç taraflı sistemin kurulabilmesi için kart çıkaran kuruluş, kart hamili ve üye işyeri arasında şu sözleşmelerin yapılmış olması gerekir;

- Kart çıkaran kuruluş ile kredi kartı sahibi arasında kredi kartı sözleşmesi,
- Kart çıkaran kuruluş, aynı zamanda üye işyeri sözleşmesini imzalayan aktör olarak üye işyeri ile üye işyeri sözleşmesi,
- Sistemin işleyişi içerisinde alışveriş işlemi yapılarak kart sahibi ile üye işyeri arasında kart sahibi bakımından para borcu doğuran bir borç ilişkisi, genelde bir satış sözleşmesi.²¹¹

Mezkûr sistemde kart çıkaran her kuruluş, kendi üye işyeri ağını kurar ve işletimini sağlar. Bu itibarla anılan sistem içerisinde alışveriş işlemi yapılmasıyla kart çıkaran kuruluş, üye işyeri ve kart hamili olmak üzere üçlü ilişki ağı kurulmuş olur.²¹²

Basit üç taraflı sistemde, kart sahibi tarafından kredi kartı ile alışveriş yapıldığı takdirde kartı çıkaran kuruluş, bu alışveriş bedellerini üye işyerine ödemeyi taahhüt etmekte, bu itibarla

²⁰⁸ Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 7; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 28.

²⁰⁹ Zehrân, *el-Âsâr el-iktisâdiyye li'l-bitâkâti'l-benkiyye*, 38; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 15,47; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 2,7,8; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 9,34.

²¹⁰ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 47; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 8; Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 19; Kaya, *Kredi Kartları*, 60.

²¹¹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 34,35.

²¹² Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 35; Emine Açıkgül - Ali Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 28.

iki taraflı sistemdeki borcun ödenmeme riskini kendi üzerine almaktadır.²¹³ Kartı çıkaran kuruluşun ödediği tutarı daha sonra dönem içerisinde kredi kartı hamilinden tahsil eder.²¹⁴ Değişik bir deyişle, kart hamili, kredi kartı sözleşmesi imzalayarak, kart çıkaran kuruluşun üye iş yeri sözleşmesi düzenlediği iş yerlerinden nakit para ödemedi alışveriş yapma olanağına sahip olur. Kart hamili, kart çıkaran kuruluş ile imzalamış olduğu sözleşme gereğince, yaptığı alışveriş tutarlarını kartı çıkaran kuruluşa belirlenen süre içerisinde ödemekle yükümlüdür.²¹⁵

Kredi kartı sözleşmesinde kart hamiline nakit çekim hakkı verilmişse kredi kartı ile alışveriş işlemi yapılmadan sadece nakit çekim işlemi için kullanılması da mümkündür. Bu durumda kredi kartı uygulaması içinde sadece kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki kredi kartı sözleşmesinden doğan borçların ödemesi yapılacağından, kartlı sistemin iki taraflı bir özellik gösterdiği düşünülebilir. Ancak yapılan sözleşmeler gereğince kart hamiline dilediği anda alışveriş işlemi yapma hakkı sağlaması nedeniyle sistem, yine de üç taraflı olarak kurulmuş olacaktır.²¹⁶

Basit üç taraflı sisteme göre alışveriş işlemi yapılabilmesi için kartlı sistem kuruluşu ile üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluşun devreye girmesi gerekir. Böylece kredi kartı limitinin kontrol edilebilmesi ve alışveriş işlemi konusu paranın kart çıkaran kuruluş tarafından üye işyerine ödenebilmesi sağlanmış olur. Üye işyeri sözleşmesi sayesinde hamil tarafından kredi kartı ile yapılan alışverişlerde üye işyerlerinin nakit ödeme talebinden vazgeçmesi sağlanmaktadır. Hesap mutabakatının yapılabilmesi ve üye işyeri yapılacak bildirim ve ödemelerin gerçekleştirilebilmesi, kartlı sistem kuruluşu ile üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluşun rol almasına bağlıdır.²¹⁷

Basit üç taraflı sistemde üye işyeri, peşin nakit almayarak kredi kartı hamiline mal ve hizmet sunması ile fiilen “kredi” kullandırmış olur. Öte yandan harcama belgesinin kartı çıkaran kuruluşa ulaşması ile hesap kesim tarihine kadar geçen süre içerisinde kartı çıkaran kuruluş, kredi kartı hamiline “kredi” kullanma imkanını sağlamış olmaktadır.²¹⁸

²¹³ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 19; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 28; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 8.

²¹⁴ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 47; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 9; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 8.

²¹⁵ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 47; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 8,9; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 19; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 8; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 29.

²¹⁶ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 35.

²¹⁷ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 36; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 8; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 19; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 28.

²¹⁸ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 29; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 61.

Sözü edilen sistemin daha iyi işleyebilmesi için çok sayıda üye işyerinin sisteme dahil edilmesi gerekmektedir. Be nedenle katılımcılar, uluslararası üye işyeri ağına sahip Visa, Mastercard, American Express gibi uluslararası kuruluşların kurmuş olduğu hazır bir ağa katılma yolunu tercih etmektedir. Bu itibarla kart çıkaran kuruluşun tüm üye işyerleriyle ayrı ayrı sözleşme yapması gerekmeyecektir. Sözelimi A bankası tarafından verilen kredi kartının aynı sistem içinde B bankası ile üye işyeri sözleşmesi yapan üye işyerlerinde kullanılması mümkün hale gelmektedir. Böylece kartlı sistem kuruluşu ile üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluşun sisteme dahil olması ile sistem genişletilmiş olur.²¹⁹

Sonuç olarak basit üç taraflı sistemin iki taraflı sistemden farkı, kart çıkaran kuruluş ile üye işyerinin farklı aktörler olmasıdır. Genişletilmiş üç taraflı sistemden farkı ise kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluşun özdeş olmasıdır.²²⁰

2. Genişletilmiş Üç Taraflı Sistem

Basit üç taraflı sistemin kurulması için yapılan sözleşmelerin aynısı, genişletilmiş üç taraflı sistemin kurulması için de gerekmektedir. Ancak basit üç taraflı sistemden farklı olarak kart hamiliyle sözleşme imzalayan kuruluş ile üye işyeriyle sözleşme imzalayan kuruluş farklı taraflar olmaktadır. Bundan ötürü bankalar, kendileri kredi kartı çıkarmak yerine, sistemin kurulabilmesi için çatı bir organizasyona (kartlı sistem kuruluşu) ihtiyaç duymaktadır.²²¹

Bankalar, uluslararası geçerliliği olan bir logoyu kullanabilmek için kartlı ödeme sistemini oluşturan kuruluşlar ile lisans sözleşmesi yaparak kredi kartını piyasaya sürebilme yetkisine sahip olması gerekir.²²² Yalın bir anlatımla Türkiye’de bankalar, bağımsız olarak kendileri kredi kartı çıkarmak yerine, uluslararası marka sahibi (VİSA, Mastercard vb.) kredi kartı kuruluşlarıyla lisans anlaşmaları yaparak, bu kuruluşlarca çıkarılmış bulunan kartları müşterilerine pazarlamaktadır.²²³ Bu sayede kredi kartları evrensel bir nitelik kazanarak, kart hamillerine, dünyanın her yerinde nakit ödemeksizin alışveriş yapabilme olanağı sağlamış

²¹⁹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 35,36.

²²⁰ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 35.

²²¹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 35,36; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 9,10; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 9.

²²² Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 10; Kaya, *Kredi Kartları*, 62; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 9.

²²³ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 19; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 9,10; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 9; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 29.

olmaktadır. Sözgelimi ülkemizde geçerli olan kredi kartı üzerinde Visa ya da Mastercard logosu yansırı bu kartı piyasaya süren bankanın ticaret unvanı yer almaktadır.²²⁴

Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartı sistemine dahil olması ile daha önceden kredi kartı sistemini kuran kartlı sistem kuruluşun sözleşme imzaladığı üye iş yerlerinden oluşan üye iş yeri açısından da yararlanma hakkına sahip olur. Bankalar, kredi kartının lisansına sahip olan çatı kuruluş ile sözleşme imzalayarak piyasaya sürdüğü kartın harcamalarını ödemekle yükümlü olduğu gibi sistem içerisindeki diğer banka ya da kuruluşların çıkardığı kartlarla yapılan harcama tutarlarını kendi sistemine bağlı POS terminalinden ödeme kabul edilmiş ise bu harcama tutarlarını da üye iş yerlerine ödemekle yükümlüdür.²²⁵ Başka bir ifade ile kart hamilleri kartları hangi kuruluştan almış olursa olsun, aynı kartlı sistem kuruluşuna dahil tüm kuruluşlar bu kartlarla yapılan harcamalardan sorumludur. Burada harcama tutarlarını ödeyen kuruluş, üye işyerine ödediği satış bedellerini ancak mezkûr harcamaların yapıldığı kredi kartını çıkaran kuruluştan isteyebilecektir. Çünkü bu durumda ödemedede bulunan kuruluş ile kredi kartı hamili arasında hiçbir hukukî bağ ve sözleşme ilişkisi bulunmamaktadır.²²⁶

Genişletilmiş üç taraflı sisteminin işleyişinde esasında beş taraf olduğu için temelde beş taraflı bir sistem görünümündedir.²²⁷ Sistem içinde alışveriş işlemi yapılması halinde konumlarına göre taraflar şu sıfatları taşırlar;

- Lisans veren kredi kartı organizasyon kuruluşu (Network Operator / VISA, Mastercard vb.).
- Lisans alarak kart çıkaran kuruluş (issuer / X bankası vb.).
- Kart hamili (Card Holder / kartı kullanma yetkisine sahip olan kişi).
- Mal veya hizmet satan üye işyeri ile sözleşme yapan başka bir kuruluş (acquirer / Y bankası vb.).
- Üye iş yeri (Merchant / sisteme üye olan bir banka ile üye iş yeri sözleşmesi imzalayarak kendisinden POS cihazı almış olan, ayrıca aynı sistemin bir parçası olan diğer bir banka ile de üye işyeri sözleşmesi imzalayarak hamilinin kredi kartını iş yerinde kullanılmasını kabul eden ticari işletme THY, Market vb.).²²⁸

²²⁴ Kaya, *Kredi Kartları*, 62; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 48; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 9.

²²⁵ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 48; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 10; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 9; Kaya, *Kredi Kartları*, 64.

²²⁶ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 29; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 48; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 10; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 9,10.

²²⁷ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 19; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 10.

²²⁸ Kaya, *Kredi Kartları*, 63; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 37.

Sistemin işleyişini bir örnekle izah etmek gerekirse;

1. X bankası, sisteme dahil olmak için Visa ile lisans sözleşmesi imzalayarak Visa logosu yanında kendi markasını da içeren kredi kartı çıkarma yetkisini alır.
2. X bankası kredi kartı sahibi olmak isteyen müşterisi ile sözleşme yaparak kartı hamiline teslim eder.
3. X bankası, aynı zamanda kredi kartı kabul edilmesine ilişkin bir üye işyeri ile üye işyeri sözleşmesi yaparak kendisine POS terminali bağlantısını kurar.
4. Aynı üye işyeri Visa sistemine dahil olan Y bankası ile de üye işyeri sözleşmesi yapmış olabilir.
5. Kart hamili, üye işyerinde X bankası tarafından verilen POS cihazı veya Y bankası tarafından verilen POS cihazını kullanarak alışveriş işlemini yapabilir.
6. X bankasının POS cihazı kullanılırsa, X bankası bakımından bu işlem “on-us işlem” olarak kayda geçer. X bankası bu işlemde hem “issuer” hem de “acquirer” rolünde olarak basit üç taraflı sistem gerçekleşmiş olur.
7. Y bankası tarafından verilen POS cihazı kullanılarak alışveriş işlemi yapılırsa X bankası bakımından bu işlem “not-on-us işlem” olarak ifade edilir. Bu durumda X bankası “issuer”, Y bankası “acquirer” sıfatını taşıyarak geniş üç taraflı sistem gerçekleşmiş olur. Bu ayrımın önemi kart hamilinin itirazlarının sonuçlandırılmasında ters ibraz kurallarının uygulanmasında ortaya çıkmaktadır.
8. Y bankası tarafından verilen POS cihazı üzerinden X bankasının kredi kartı ile şifre girilerek onaylanan harcama belgesi iş yeri tarafından Y bankasına ibraz edilir.
9. Y bankasına bağlı satış noktası terminali (POS) üzerinden şifre girilerek harcama belgesinin onaylanması için BKM aracılığıyla kart sahibi X bankası tarafından yetkilendirme verilir.²²⁹
10. Yetkilendirme verilen harcama belgesinin bedeli Y bankası tarafından üye iş yeri hesaplarına alacak kaydeder.
11. Y bankası tarafından satış belgesi tutarı BKM takas merkezi kayıtlarına işlenir.
12. BKM takas merkezi anılan satış bedellerini kart hamilinin X bankasına bildirir.
13. X bankası tarafından BKM takas merkezine ödeme işlemi yapılır.
14. Takas merkezi söz konusu harcama tutarını iş yerinin anlaşmalı olduğu Y bankasına ödeme yapar.

²²⁹ Yetkilendirme (Otorizasyon) sistemi ile kart numarası, kartın son kullanma tarihi ve satış bedeli kart limitleri dahilinde olup olmadığı kontrol edilir. Kaya, *Kredi Kartları*, 64,73-76.

15. Kartı çıkaran X bankası, kredi kartı hamiline dönem sonunda hesap bildirim cetveli gönderir.
16. Hesap bildirim cetveli bakiyesinin en az %20'sini kart hamili, son ödeme tarihine kadar kartı çıkaran X bankasına öder, ödenmeyen kısım ise bir ay önceden bankanın açıklamış olduğu faiz oranı üzerinden faiz uygulanır.²³⁰

Üye iş yerleri, genişletilmiş üç taraflı sistem içinde, kartı piyasaya çıkaran kuruluşların çıkarmış olduğu kredi kartlarıyla yapılan harcama tutarı konusu nakit paranın kendilerine ödeneceğine dair bir güvenceye sahip olmak ister. Bu itibarla üye işyerlerine satış bedellerinin ödemesini sağlayan çatı kuruluşların organizasyonuna ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hizmeti yurt içinde Bankalararası Kart Merkezi (BKM) sağlarken, uluslararası arenada ise Visa, Mastercard gibi kuruluşlar sağlamaktadır.²³¹

C. Karma Sistem

Karma sistem, kredi kartı uygulamasında yukarıda açıklanan iki taraflı ve üç taraflı sistemin özelliklerini bir arada bünyesinde barındırmaktadır.²³² Karma sistemde mal ve hizmet sunan bazı şirketlerin kendi aralarında anlaşarak aynı ad altında ortak kredi kartı piyasaya sürdüğü görülmektedir.²³³

Karma sistemin en belirgin özelliği, mal ve hizmet sunan işyerleri aynı zamanda kart çıkaran kuruluş sıfatını da taşır ve çıkarılan bu kartlar, kart kuruluşunun yanında diğer iş yerlerinde de ödeme aracı olarak kabul edilmesidir.²³⁴

Piyasaya sürülen bu kartlarla kart kullanıcısı, kartı kendisine veren kuruluşa ait işyerlerinde nakit ödemeden alışveriş olanağı sağlaması iki taraflı sistem ile benzeştiği yönüdür ancak kartın diğer üye işyerlerinde kullanılması halinde iki taraflı sistemden ayrılmaktadır. Buna göre kart çıkaran kuruluş ile kartın kullanıldığı üye iş yerinin farklı taraflar olması nedeniyle üç taraflı sistem özelliği göstermektedir. Değişik bir deyişle; bir kuruluşun başka kuruluş tarafından çıkarılan kredi kartını üye iş yeri sıfatıyla kabul etmesi üç taraflı sisteme

²³⁰ Kaya, *Kredi Kartları*, 63,64; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 37; Çırpan, *Kredi Kartları*, 41,42.

²³¹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 37,38; Kaya, *Kredi Kartları*, 73-78; Çırpan, *Kredi Kartları*, 41-44.

²³² Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 22; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 29; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10.

²³³ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 12; Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 22; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49.

²³⁴ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 29; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 40; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 12; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10.

benzeştiği yönüdür. Buna karşılık kart çıkaran kuruluşun aynı zamanda üye iş yeri sıfatıyla mal ve hizmet sağlayan aktör olması da üç taraflı sistemin yapısına ters düşmektedir.²³⁵

Bu sistemin en klasik örneğini Universal Air Travel Plan (UATP) tarafından çıkarılan Air Travel Card oluşturmaktadır. Anılan kredi kartı organizasyonuna diğer tüm havayolu şirketleri de katılmıştır. Havayolu şirketi ile kredi kartı sözleşmesi yapan kart hamilleri nakit ödeme yapmadan istediği diğer havayolu şirketlerinde de uçak bileti alabilme olanağına sahiptir.²³⁶ Şayet kart hamili olan yolcu, kendisine kartı veren havayolu şirketine kartı ibraz ederek bilet alırsa, tipik iki taraflı sistem özelliği göstermiş olur. Bu itibarla, kart çıkaran kuruluş, kredi kartıyla alışveriş yapan müşterisine hesap ekstresini göndererek aralarındaki anlaşma gereği vadesinde ödeme talebinde bulunur.²³⁷ Buna karşılık, aynı havayolu şirketine diğer bir havayolu şirketi tarafından verilen Air Travel Card ibraz edilerek uçak biletinin bedeli ödenmişse, kendisine kart ibraz edilen şirket, tıpkı üç taraflı sistemde olduğu gibi üye iş yeri sıfatını taşır. Anılan son durumda kart kabul eden şirket harcama bedelini yolcudan değil yolcuya kartı veren kuruluştan alacağını tahsil edebilir. Harcama belgesi karşılığında ödemenin yapılmasından sonra, kart hamiline kredi kartını veren kuruluş, müşterisine hesap bakiyesi göndererek dönem borcunun ödenmesini talep eder.²³⁸

Karma sistemine göre çıkarılan kredi kartlarının kullanım alanı ya aynı bölge ya da aynı branşta olmaktadır.²³⁹

VI. KREDİ KARTI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

Kredi kartı sistemi; kartlı sistem kuruluşu, kredi kartı veren kuruluş, kart hamili, üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluş ve üye işyeri olmak üzere kendi aralarındaki sözleşme ilişkileriyle kurulan bir sistemdir. Kartlı sistem kuruluşu tarafından kredi kartı sisteminin işleyişi sağlanır.²⁴⁰ Sistemin bilinmesi için öncelikle kartlı sistem kuruluşun tanımını yapmak gerekmektedir.

²³⁵ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 12; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 40; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 29,30; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10.

²³⁶ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 11; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 12; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 40; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 23; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 30.

²³⁷ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 12; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10,11; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49.

²³⁸ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 12,13; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10,11.

²³⁹ Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 11; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 50; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 30.

²⁴⁰ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 31; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 51.

Kartlı sistem kuruluşu: Banka kartı veya kredi kartı sistemini kuran ve bu sisteme göre kart çıkarma veya kart kabulü hususunda üye işyeri sözleşmesi yapma yetkisi veren kuruluşlara denir.²⁴¹

Kart kuruluşları, genellikle Visa, Mastercard, Diners Club, AMEX ve JCB gibi uluslararası kredi kartı sistem işleticisi kuruluşlar ile anlaşmalar yaparak sözü edilen kuruluşların lisansına sahip kredi kartlarını piyasaya çıkarmaktadır.²⁴² Yalın bir anlatımla bankalar, Visa, Mastercard, Troy logolu kredi kartları çıkarabilmek için mezkûr kuruluşlarla “sisteme üyelik sözleşmesi” imzalamaktadır. Sisteme üyelik sözleşmesi uyarınca yetki verilen bankanın teknolojik alt yapısının kart sistemine uygun hale getirilmesi için inceleme ve testler yapılır. Bu testlerden başarı ile çıkabilen, mülkiyeti bankaya ait olmak üzere kart çıkarma faaliyetine izin verilmektedir.²⁴³

Sisteme üyelik sözleşmesi, kartlı sistem kuruluşu ile kart çıkaran kuruluş arasındaki kurallar, sorumluluklar ve yetkileri belirlemektedir.²⁴⁴

Kartın üzerinde kartlı sistem kuruluşun logosu yanında kart çıkaran kuruluşun unvan ve markası da yer almaktadır. Banka, marka kullanım lisansını elde etme karşılığında kartlı sistem kuruluşuna lisans bedeli ödemeyi üstlenir.²⁴⁵

Kart çıkarabilme yetkisi alan kuruluş, lisans veren kuruluşa denetletmek için onaylatmak zorundadır. Bu denetim aşamasından da başarı ile geçen bankaya, lisans veren kartlı sistem kuruluşu tarafından, kartlarda kullanılmak üzere sadece o bankaya ait olmak üzere ve bankayı tanımlayıcı BIN / Prefix numarası²⁴⁶ vermektedir. Kartların basım ve test işleminden sonra piyasaya sürümü sağlanır. Piyasaya sürülen kartlarla hem yurt içinde hem de yurt dışındaki diğer bankalara ait ATM ve POS terminallerinde de işlem yapılacağı için kart bankası, BKM ve Kredi Kayıt Bürosu ile “Üyelik ve Hizmet Sözleşmesi” yapması gerekmektedir. Anılan sözleşme ile kartlar diğer bankaların ATM ve POS cihazlarında da kullanılabilmekte ve takas işlemleri yapılabilmektedir.²⁴⁷

²⁴¹ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

²⁴² Kaya, *Kredi Kartları*, 65.

²⁴³ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 95; Kaya, *Kredi Kartları*, 66.

²⁴⁴ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 95.

²⁴⁵ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 41.

²⁴⁶ BIN (BANK IDENTIFICATION NUMBER): “Kredi kartı, banka kartı, debit kart gibi ödeme kartlarının üzerindeki ilk altı veya ilk sekiz rakamı ifade eden terim.” Paynet, “Fintech Sözlüğü” (03 Aralık 2023).

²⁴⁷ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 96; Kaya, *Kredi Kartları*, 67.

Kartlı sistemde asıl ilke, bir banka veya kuruluşun önceliği kart üretmesidir. Üye işyeri sözleşmesi yapma yetkisi ise özel bir fizibilite çalışması gerekeceğinden daha sonra verilmektedir.²⁴⁸

A. Kredi Kartı Sisteminde Yer Alan Taraflar

1. Kart Çıkaran Kuruluş

Kart çıkaran kuruluş, bir banka veya finans kuruluşu olabileceği gibi sistemi kurup organizasyonu sağlayan özel olarak kurulmuş bir kredi kartı şirketi de olabilir.²⁴⁹

5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu'nda "Kart çıkaran kuruluş: Banka kartı veya kredi kartı düzenleme yetkisini haiz bankalar ile diğer kuruluşlar"²⁵⁰ olarak ifade edilmiştir.

BKM'de ise "Kart çıkaran kuruluş: Sahip olduğu lisansa istinaden kart düzenleyip veren bankalar ve diğer kuruluşlardır"²⁵¹ şeklinde tanımlı yapılmıştır.

a. Bankalar

Bankalar faaliyet konularına göre 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 3'üncü maddesine göre üçe ayrılır:

- Mevduat bankaları.
- Katılım bankaları.
- Kalkınma ve yatırım bankaları.

Bu maddeye göre;

"Banka: Mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını,

Mevduat bankası: Bu Kanuna göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

Katılım bankası: Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

²⁴⁸ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 22.

²⁴⁹ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 52; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 97.

²⁵⁰ BKKKK, md. 3/g.

²⁵¹ BKM, "Faydalı Bilgiler" (24 Temmuz 2024).

Kalkınma ve yatırım bankası: Bu Kanuna göre mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini”²⁵² ifade eder.

Üç tür bankanın ortak özelliği, kredi kartı faaliyetinde bulunarak kredi kartı sözleşmesinde kart çıkaran kuruluş sıfatıyla taraf olabilmektedir.²⁵³

b. Diğer kuruluşlar

Kredi kartı çıkaran kuruluşlar genellikle bankalar olmakta ve faaliyetlerini de bankacılık hukuku kapsamında yürütürler. Ne var ki kredi kartı asıl itibariyle bir bankacılık işlemi değildir. Bu nedenle piyasada sadece kredi kartı işlemi yapmak üzere kurulmuş ticari kuruluşlar olabileceği gibi farklı sektörlerde faaliyet gösteren ticari kuruluşların işlemleri arasında kredi kartı işlemleri de bulunabilir. Nitekim ülkemizde de bankacılık sektöründe kredi kartı uygulaması yaygınlaşmadan bu faaliyetlere girmiş ve yüksek işlem hacimlerine ulaşmış diğer kuruluşlar bulunmakta idi. Kredi kartı ürünü, bankalar arasında popüler hale geldikten sonra bu hususta düzenlemeler yapılırken bu kuruluşlar da göz önünde bulundurularak banka olmadıkları halde düzenlemelere dahil edilmiştir.²⁵⁴

Bugün için Türkiye’de diğer kuruluş sıfatıyla anonim şirket olarak kart çıkaran kuruluş bulunmamaktadır. Ancak bugün olmasa bile zaman içinde bankalar dışındaki anonim şirketlerin kart çıkarabilmesine zemin hazırlamak için Kanun’da buna olanak sağlanmıştır.²⁵⁵

Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu 4’üncü maddesine göre; “Kartlı sistem kurma, kart çıkarma, üye işyerleri ile anlaşma yapma, bilgi alışverişi, takas ve mahsuplaşma faaliyetinde bulunmak isteyen kuruluşların”²⁵⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan izin alması şarttır.

İlgili kanunun 4’üncü maddesine göre kart çıkaracak kuruluşların;

“Anonim şirket şeklinde kurulması,

²⁵² Bankacılık Kanunu (BaK), *Resmî Gazete* 25983 (19 Ekim 2005), Kanun No. 5411, md. 3.

²⁵³ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 72.

²⁵⁴ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 17.

²⁵⁵ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 72.

²⁵⁶ BKKKK, md. 4.

Kurucularının gerekli malî güç ve itibara sahip bulunması, işin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması ve banka ortaklarında aranan diğer nitelikleri haiz olması,

Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması, tüzel kişi kurucuların yönetim ve denetimine sahip gerçek kişilerin kim olduğunun belgelenmesi,

Nakden ve her türlü muvazaadan arî olarak ödenmiş olan sermayesinin altı milyon Yeni Türk Lirasından az olmaması,

Ana sözleşmesinin bu Kanun hükümlerine uygun olması,

Bu Kanun kapsamındaki işlemleri gerçekleştirebilecek yönetim, yeterli personel ve teknik donanımına sahip olması, şikâyet ve itirazlarla ilgili birimleri oluşturması,

(d) bendinde belirtilen sermayenin yüzde beşi tutarındaki sisteme giriş payının Kurum hesabına yatırıldığına dair belgenin ibraz edilmesi, şarttır.”²⁵⁷

2. Kart Hamili (Cardholder)

Doktrinde kart hamili²⁵⁸ (card holder), kart sahibi²⁵⁹ (card owner), kart kullanıcı²⁶⁰ (card user) gibi terimler kredi kartı sözleşmesinin diğer tarafını ifade etmek için kullanılmıştır.

5464 sayılı BKKKK’da ise “kart hamili”²⁶¹ ifadesi tercih edilmiştir.

BKM’de, “Kart hamili: Banka ve kart çıkartmaya yetkili kuruluş ile yaptıkları sözleşme dâhilinde tarafına kart verilen kişi”²⁶² olarak tanımlanmıştır.

BKKKK’nın tanımında “Kart hamili: Banka kartı veya kredi kartı hizmetlerinden yararlanan gerçek veya tüzel kişi”²⁶³ şeklinde açıklanmıştır. Bu tanımda kart hamili kartın sahibi değil, karttan yararlanan kişi olarak ifade edilmiştir. Bir menkul eşya olarak plastik bir malzemeye basılan kartın sahibi ise kart çıkaran kuruluştur. Öte yandan kart kullanıcısı, gerçek bir kişi veya şirket kartlarında olduğu gibi, tüzel kişi olabilir.²⁶⁴

²⁵⁷ BKKKK, md. 4/a,b,c,d,e,f,g.

²⁵⁸ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 30; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 18; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 128; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 78.

²⁵⁹ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 67; Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 30.

²⁶⁰ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 30,98.

²⁶¹ BKKKK, md. 3/j.

²⁶² BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

²⁶³ BKKKK, md. 3/j.

²⁶⁴ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 19; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 77; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 97.

Kart hamili olmak isteyen gerçek kişilerin sözleşmeye taraf olabilmeleri için hukukî işlem ehliyetine (fiil ehliyetine) sahip olmaları gerekir. Fiil ehliyetine sahip olabilmek için gerçek bir kişide üç şartın bulunması gerekir. Bunlar, ergin olmak, ayırt etme gücüne sahip olmak ve kısıtlı olmamaktır.²⁶⁵

Tüzel kişi olan kart kullanıcıları, tüzel kişiliği temsile yetkili temsilci sıfatıyla kredi kartıyla işlem yapabileceklerdir. Bir başka ifade ile şirket elemanları adına kartlar çıkarmak suretiyle şirket için yapılan masraflar bu kartlar ile ödeme sağlanmaktadır. Bu itibarla kredi kartları da kartları kullanacak olan temsilciler adına düzenlenmektedir. Tüzel kişinin taraf olduğu kredi kartı sözleşmesinde birden fazla kredi kartı çıkarılmaktadır. Diğer taraftan tüzel kişi adına düzenlenmiş kartların, temsile yetkili kişi tarafından kullanılması da mümkündür.²⁶⁶

Kart ihraç eden kuruluş, dilediği zaman kartı geri isteme hakkını saklı tutmaktadır. Kartlar, kullanıcıları adına tanzim edilir. Kartın üzerinde ve manyetik alanda kart kullanıcısının adı bulunur. Kart çıkaran kuruluş nezdinde kredi kartı hamilleri, bir krediye sahip olmaktadır. Kart hamili harcama tutarlarını ödemek için kartını ibraz etmesiyle, aslında kart çıkaran kuruluşun güvencesini üye işyerlerine sunmakta, “bu kartı çıkaran kuruluş sana ödemeyi yapacaktır” demektedir. Kart hamili ödemeyi yapmamakta, kartı ibraz etmesiyle kartı çıkaran kuruluşu, tahakkuk eden borcu ödemekle görevlendirmektedir. Kredi kartının ibraz edilmesi, gerçekte kart çıkaran kuruluşun kredisinin üye işyerine ibraz edilmesi anlamını taşımaktadır. Bundan ötürü üye işyerleri geleneksel müşteri cari hesaplı satış uygulamalarını terk etmiş, taksitli veya taksitsiz kredi kartlı ödeme sistemlerine geçiş yapmışlardır. Bu itibarla üye işyerleri; müşteri istihbaratı, kredi teminatı, alacakların takibi, vb. sorunları bankalara devrederek, satış bedellerini garantili bir şekilde üye işyeri sözleşmesi imzaladıkları kuruluşlardan tahsil etme yolunu tercih etmektedir.²⁶⁷

Banka kartlarından yapılacak ödeme işlemi ise kartı veren kuruluşun güvencesi söz konusu değildir, ödeme işlemi bütünüyle hamilin kartının bağlı olduğu hesaptaki parasının yeterli olup olmamasına bağlıdır.²⁶⁸

²⁶⁵ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 77; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 97.

²⁶⁶ Açıkgül- Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 97; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 79.

²⁶⁷ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 19.

²⁶⁸ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 19.

3. Üye İşyeri (Merchant)

Üye işyerleri, kart veren kuruluşlarla üye işyeri anlaşması yaparak sisteme dahil olur. Bu sözleşme nedeniyle üye işyerleri, sözleşmenin diğer tarafı olan yalnızca kart veren kuruluşa karşı sorumlu olur.²⁶⁹

BKM’de “Üye işyeri: Yaptığı sözleşme çerçevesinde banka kartı veya kredi kartı hamiline mal ve hizmet satmayı kabul eden gerçek veya tüzel kişidir”²⁷⁰ şeklinde tanımlanmıştır.

BKMMM’nın 3/i maddesinde “Üye işyeri: Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar ile yaptığı sözleşme çerçevesinde kart hamiline mal ve hizmet satmayı veya nakit temin etmeyi kabul eden gerçek veya tüzel kişi”²⁷¹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Kart hamilinin, kredi kartıyla üye işyerinden yararlanması sadece mal ve hizmet alımından ibaret değildir.²⁷² BKMMM’nın yer verdiğimiz tanımında kartların ikinci işlevi olan nakit avans temin etme işlevi de üye işyeri kapsamına alınmıştır. Nakit temin eden üye işyerlerinin aslında bankalar olduğu dikkate alınırsa, bankalar ATM cihazları ve gişeleri aracılığıyla nakit para satan işletmeler olarak da değerlendirilecektir. Diğer taraftan bankalar, kart da piyasaya sürebilen özel işyerleri konumundadır.²⁷³

B. Kredi Kartı Sisteminin İşleyişi için Düzenlenen Sözleşmeler ve Belirlenen Temel Unsurlar

Taraflarca kartlı sisteminin kurulabilmesi için sistemin işleyişine ilişkin bazı edimlerin yüklendiği sözleşmelerin imzalanmış olması gerekmektedir.

1. Kredi Kartı Sözleşmesi

Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu’ndan önceki dönem yazarları²⁷⁴ ile sonraki dönem yazarları²⁷⁵ kredi kartı sözleşmesini ifade etmek için yaygın olarak “kredi kartı üyelik sözleşmesi” terimini kullanmayı tercih etmiştir. Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu’ndan sonraki dönemde “kart hamili üyelik sözleşmesi” terimi kullanıldığı da görülmektedir.²⁷⁶ BKMMM’da ise “kredi kartı sözleşmesi” ifadesi sadece 37. maddede yer almaktadır.²⁷⁷

²⁶⁹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 22.

²⁷⁰ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

²⁷¹ BKMMM, md. 3/i.

²⁷² Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 41.

²⁷³ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 22.

²⁷⁴ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 158; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 62.

²⁷⁵ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 97; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 97.

²⁷⁶ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 25.

²⁷⁷ BKMMM, md. 37.

BKKKK'dan sonraki dönemde “kredi kartı sözleşmesi” terimini kullanmayı tercih eden yazarlar bulunmaktadır.²⁷⁸

Kredi kartı sözleşmesi, kart çıkaran kuruluşun kart hamilleri ile ilişkilerini, karşılıklı hak ve yükümlülüklerini düzenleyen bir sözleşmedir.²⁷⁹ Bu sözleşme, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili tarafından kurulur.

Kart hamili kartı veren kuruluş ile yapacağı bu sözleşme ile kredi kartı sistemine katılmış olur. Kredi kartı sözleşmesinin düzenlenmesindeki amaç, kart hamillerinin nakit para ödmeden üye işyerleri ile olan borç ilişkilerinden ve özellikle satış sözleşmesinden doğan para borçlarının ifa edilmesidir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla kart veren kuruluş tarafından kart hamiline kredi kartı verilir ve kart hamili üye işyerlerine para borçlarını sistem içinde bu kredi kartı ile ödeyebilir.

BKKKK'da kredi kartı sözleşmesinin yapılması zorunlu hale getirilmiştir. Mezkûr yasanın 6'ncı bölümü “Sözleşme Şekli ve Genel İşlem Şartları” başlığında kart hamilleri ile kart çıkaran kuruluşlar arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.²⁸⁰

Sözleşmenin biçim ve içeriğini düzenleyen yasanın 24'ncü maddesi uyarınca;

“Kart çıkaran kuruluşların kart hamilleri ile akdedeceği sözleşmelerin şekil ve içeriğinde yer alması gereken asgarî hususlar Kurulca belirlenir.

Sözleşmenin bir örneği, kart hamiline ve varsa kefile verilir. Sözleşme hükümleri ve kartın kullanımı hakkında kart hamiline ayrıntılı bilgi verilmesi zorunludur.

Sözleşmede belirtilen asgarî tutar, dönem borcunun yüzde yirmisinden aşağı olamaz.

Hesap özetinde yer alan asgarî ödeme tutarı son ödeme tarihinde ödenmediği takdirde kart hamili ödenmeyen tutar için sözleşmede öngörülen gecikme faizi dışında bir yükümlülük altına sokulamaz.

Kart hamilinin yaptığı işlemler nedeniyle, sözleşmede yer almayan faiz, komisyon veya masraf gibi adlar altında hiçbir şekil ve surette ödeme talep edilemez ve kart hamilinin

²⁷⁸ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 63; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 62.

²⁷⁹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 25.

²⁸⁰ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 25.

hesabından kesinti yapılamaz. Sözleşmede kart hamilinin haklarını zedeleyici ve kart çıkaran kuruluş lehine tek taraflı haksız şartlar sağlayan hükümlere yer verilemez.”²⁸¹

25’inci maddede kredi kartı sözleşme değişikliklerine ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Bu maddeye göre;

“Sözleşmede yapılacak değişiklikler kart hamiline bildirilir.

Bu değişiklikler bildirimin yapıldığı döneme ilişkin son ödeme tarihinden itibaren hüküm ifade eder.

Bildirimin ait olduğu döneme ilişkin son ödeme tarihinden sonra kartın kullanılmaya devam olunması halinde, sözleşmede meydana gelen değişikliklerin kabul edildiği addolunur.

Faiz oranının artırılması durumunda ise bu değişikliğin hüküm ifade edebilmesi için otuz gün önceden kart hamiline bildirilmesi zorunludur.

Kart hamili faiz artırımına ilişkin bildirim tarihinden itibaren en geç altmış gün içinde tüm borcunu ödeyip kredi kartını kullanmaya son verdiği takdirde faiz artışından etkilenmez.

Kart hamili, talep etmek suretiyle kartı iptal ettirmek ve sözleşmeyi feshetmek hakkına sahiptir.”²⁸²

26’ncı maddede ise faiz hesaplamasına dair esaslar konu edinmiştir. Anılan maddeye göre;

“Bir hesap dönemine ilişkin toplam borç tutarı veya hesap bakiyesi üzerinden, o döneme ilişkin hesap özeti düzenlendiği hesap kesim tarihinden önceki bir tarih itibarıyla faiz yürütülebileceğine ilişkin kayıtlar hükümsüzdür.

Nakit kullanımına ilişkin borçlar hakkında işlem tarihi esas alınabilir. Nakit kullanımı kapsamında değerlendirilecek işlemler Kurulca belirlenir.

Dönem borcunun bir kısmının ödenmesi halinde kalan hesap bakiyesi üzerinden faiz hesaplanır.

Kalan hesap bakiyesine, asgarî tutar ve üzerinde ödeme yapılması durumunda akdi faiz, asgarî tutarın altında ödeme yapılması durumunda ise gecikme faizi uygulanır.

²⁸¹ BKKKK, md. 24.

²⁸² BKKKK, md. 25.

Temerrüt hali de dahil olmak üzere, kart uygulamasından doğan borçlarda bileşik faiz uygulanmaz.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, azami akdi ve gecikme faiz oranlarını tespit ve ilan etmeye yetkilidir.

Hesap kesim tarihi ile son ödeme tarihi arasında on günden az bir süre olamaz.

Katılım bankaları açısından bu Kanun uygulamasında yer alan faiz kâr payı, gecikme faizi ise gecikme cezası olarak uygulanır.”²⁸³

a. Kredi Kartı Limitinin Belirlenmesi

Kartlı sistemin etkin, güvenli ve istikrarlı bir şekilde işleyebilmesi için toplam kredi kartı limitini belirlemek önem arz etmektedir.²⁸⁴

Kredi kartı limiti, asıl kart ve ek kart hamilleri olan gerçek kişilerin yapabilecekleri toplam harcama ve nakit çekimlerinde kullanabilecekleri maksimum tutardır.²⁸⁵ Değişik bir deyişle kredi kartı limiti, müşteri tarafından kartla yapılacak nakit çekim dahil olmak üzere alışveriş tutarlarının üst sınırını ifade eder. Taksitli alışveriş kredi kartıyla yapılması halinde, taksitlerin toplam harcama tutarları kart için belirlenen limite dahil olacaktır.²⁸⁶

Kart limiti, kart hamilinin borçlanma sınırını belirleyeceği için, bu husus daha çok hamilin durumu dikkate alınarak çeşitli kıstaslara göre değerlendirmeye tabi tutulur. O bakımdan ilgili yasada belirlenen bu kıstas, “kullanım limiti” olarak ifade edilmiştir.²⁸⁷

BKKKK 9’uncu maddesi gereğince kredi kartı limiti ile ilgili düzenlemeler;

“Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartı almak isteyen kişilerin yasaklılık veya engel durumu, ekonomik ve sosyal durumu, aylık veya yıllık ortalama geliri, diğer kart çıkaran kuruluşlarca bu kişilere tahsis edilen kredi kartı limiti, bir model veya skorlama sistemi sonuçları, müşterini tanı ilkeleri ile 29’uncu madde çerçevesinde temin edilecek bilgileri dikkate alarak yapacakları değerlendirmeye istinaden kullanım limiti tespit etmek zorundadır. Kart çıkaran kuruluşlar kart limitlerini bu hüküm çerçevesinde güncelleyebilirler. Kart çıkaran kuruluşlar, kart hamilleri talep etmedikçe kart limitlerini artıramazlar. Kart hamillerinin

²⁸³ BKKKK, md. 26.

²⁸⁴ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 122; Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 106.

²⁸⁵ Kaya, *Kredi Kartları*, 67; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 119,120.

²⁸⁶ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 119,120; BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

²⁸⁷ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 105.

harcamalarıyla kart limitlerini aşmaları halinde, aşılan miktara işlem tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süre için, akdi faizden başka herhangi bir ücret talep edilemez.”²⁸⁸

Kart limitinin belirlenmesi, bir bakıma borçlanma miktarının sabitlendiği anlamına gelmekle birlikte, kart hamilinin talebi üzerine, kart kuruluşun limiti artırması mümkündür. Ancak artırım yapmak, objektif ölçüleri esas alarak kuruluşun takdirinde olan bir durumdur.²⁸⁹

Kart kuruluşları tarafından müşteri tanıma esasları çerçevesinde, paranın değer kaybı veya kart hamilinin mal varlığı ya da gelirinin artması esasına dayanarak limitlerin güncellenmesi mümkündür.²⁹⁰

Kart ile yapılan harcamalarda limit aşımı durumunda kart çıkaran kuruluşlarca “limit aşım ücreti” adı altında ayrı bir ücret daha alınmaktaydı. Ancak kanunun az önce yer verdiğimiz son cümlesi uyarınca limit aşımı halinde, artık kart çıkaran kuruluşların aşılan miktara işlem tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süre için, akdi faizden başka bir ücret talep etmesi yasaklanmıştır.²⁹¹

Yasa gereği bir gerçek kişiye birden fazla kredi kartı kullanımına olanak sağlanmıştır. Kart hamilinin değişik kart kuruluşlardan (A, B, C, D kuruluşları gibi) kredi kartları alıp kullanmasına izin verilmiştir. Birden fazla kartın kullanılması için kart hamilinin gerçek kişi olması gerekir, tüzel kişiler hakkında bu hüküm uygulanmaz.²⁹²

Kredi kartı limiti, asıl kart ve ek kart için geçerli olmak üzere anılan kartların hamilleri ortak aynı limiti kullanmış olurlar.²⁹³

Sözü edilen konular ilgili Yasada şu şekilde hükme bağlanmıştır;

“Kart çıkaran kuruluş tarafından bir gerçek kişinin sahip olduğu tüm kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartları limiti, ilk yıl için, ilgilinin aylık ortalama net gelirinin iki katını, ikinci yıl için ise, dört katını aşamaz. Bu fıkra uygulamasında bin Yeni Türk Lirasına kadar limitler hariç olmak üzere, aylık veya yıllık ortalama gelir düzeyi kart hamili tarafından beyan edilen ve ilgili kuruluşlarca teyit edilen gelirler üzerinden tespit edilir.

²⁸⁸ BKKKK, md.9.

²⁸⁹ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 106,107.

²⁹⁰ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 107.

²⁹¹ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 123.

²⁹² Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 108.

²⁹³ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 119.

Kart hamilinin talebi üzerine üçüncü kişiler adına asıl karta bağlı ve asıl kart limitini aşmamak kaydı ile ek kredi kartı düzenlenebilir.

Kurul, ikinci fıkrada yer alan sınırlama da dahil olmak üzere, kart çıkaran kuruluşların genel ve bireysel risk sınır ve oranlarını belirlemeye yetkilidir.”²⁹⁴

Kredi kartı limiti ile ilgili BKKKK 22’inci maddesi uyarınca;

“Üye işyerleri, tek bir kredi kartı ile yapılacak harcama tutarının belirlenen işlem limitini aşması halinde kart çıkaran kuruluştan kartın kabulü için yetki almakla yükümlü tutulmuş ise harcamanın tamamı için yetki almak zorundadır. Aynı kart ile aynı ödeme işlemi için birden fazla harcama belgesi düzenlenemez. Bu hükme aykırı davranılması halinde üye işyerleri satılan hizmet veya mal bedelini üye işyeri anlaşması yapan kuruluştan talep edemez.”²⁹⁵

Üye işyerlerinin işlem yapabilme yetkisine sahip olabilmesi için kart hamillerinin karttaki limiti aşmamaları gerekir. Kredi kartı ile yapılan harcamalar, asıl limiti veya kalan tutarı aşıyorsa, işyerleri, kart kuruluşundan işlem yapmak için bu hususta yetki almak zorundadır. Bir örnekle açıklamak gerekirse, karttaki limit 50.000 TL. olup 60.000 TL. lik alışveriş yapılmak isteniyorsa harcamanın tümü için kart kuruluşundan yetki alınması gerekir.²⁹⁶

Diğer taraftan, aynı ödeme işlemi için aynı kredi kartı ile birden fazla satış belgesi düzenlenemez. Bu kurala aykırı davranan üye işyerleri, satılan mal veya hizmet bedellerini, üye işyeri anlaşması yapmış olduğu kuruluşlardan isteyemez.²⁹⁷

b. Kredi Kartı Yıllık Üyelik Ücreti

BKM, yıllık üyelik ücretini; kart çıkaran banka ve kuruluşlar tarafından kart için yapılan masrafları karşılamak üzere kart hamillerinden talep edilen ücret olarak tanımlamaktadır.²⁹⁸

Daha geniş bir tanımda ise: “Yıllık üyelik ücreti, kredi kartı sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla kart çıkaran kuruluşun katlandığı giderleri ve

²⁹⁴ BKKKK, md. 9.

²⁹⁵ BKKKK, md. 22.

²⁹⁶ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 114,115.

²⁹⁷ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 115.

²⁹⁸ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

kârını kapsayan bir ücret olarak kart hamilinden almayı hak ettiği ücrettir”²⁹⁹ şeklinde tanımlanmıştır.

Bahsi geçen tüm maliyetler karşılığında hamilden anılan ücretlerin alınması kredi kartı üyelik sözleşmesinin ivazlı bir işlem olduğunu göstermektedir.³⁰⁰

BKKKK 13/2’nci maddesi uyarınca; “Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartlarına uyguladıkları faiz, gecikme faizi, yıllık ücret ve her türlü komisyon oranları ile istenilen diğer bilgileri kamuoyuna yayınlanmak üzere aylık olarak Kuruma iletir. Yayınlanacak bilgi ve belgelerin içeriği ve yayınlama usûl ve esasları Kurulca belirlenir”³⁰¹ düzenlemesi ile yıllık ücretin yasal çerçevesi hükme bağlanmıştır.

Anılan ücretlerin ödenmesi, kredi kartının kullanılmasına bağlı değildir. Kredi kartı ile alışveriş işlemi yapılmasa bile, hamil bu ücretleri ödemekle yükümlüdür. Uygulamada bazı kart çıkaran kuruluşlar, kartın tercih edilmesini sağlamak için hiçbir aidat talep etmedikleri de görülmektedir.³⁰²

Kredi kartı anlaşmasında yıllık üyelik ücretinin ne miktarda olacağı hususunda yasal bir sınırlama bulunmamaktadır. Asıl kartın limitine bağlı olarak verilen ek kredi kartı yıllık üyelik ücretinin miktarı ise, asıl kartın yıllık üyelik ücretinin yüzde ellisini geçemez. Yıllık üyelik ücret miktarı yıllık belirlendiğinden, ücret artışı yapılması halinde anlaşmada değişikliğe gidilmesi gerekecektir.³⁰³

2. Üye İşyeri Sözleşmesi

Üye işyeri sözleşmesi, kart çıkaran kuruluş sıfatıyla bankalar ve diğer kuruluşlar ile üye işyeri sıfatıyla mal ve hizmet satan ticari işletmeler arasında, karşılıklı hak ve sorumlulukları belirlemek için imzalanır. Hiçbir işyeri, bu anlaşma olmadan kartlı işlem kabul edemez, bir işyeri, hata ile kabul etse bile satış bedelini tahsil etme imkânı bulamaz.³⁰⁴

²⁹⁹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 257.

³⁰⁰ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 172; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 73; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 137; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 105.

³⁰¹ BKKKK, md. 13/2.

³⁰² Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 73; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 106; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 132.

³⁰³ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 259.

³⁰⁴ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 61; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 49,51; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 60,61; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 32.

BKM’de üye işyeri sözleşmesi, “kart kabulünü sağlamak amacıyla işyerleriyle anlaşma yapan bankalar ve diğer kuruluşlar”³⁰⁵ olarak tanımlanmakta.

Üye İşyeri Sözleşmesinin Unsurları:

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyerleri arasında imzalanan üye işyeri sözleşmesinin bir takım temel unsurları bulunmaktadır. Bunlar;

- Kart çıkaran kuruluş ile üye işyerinin anlaşması,
- Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar tarafından sistemin işleyişi için gerekli araç ve gereçlerin sağlanması,
- Kredi kartının kullanımı, kontrol ve kabulü,
- Kartla yapılan harcama tutarlarının üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar tarafından üye işyerine ödenmesi,
- Üye işyeri tarafından komisyon ödenmesi,
- Üye işyeri tarafından düzenlenen harcama belgesi.
- Üye işyeri tarafından düzenlenen nakit avans belgesi (cash slıp)
- Üye işyeri tarafından düzenlenen alacak belgesi ³⁰⁶

a. Kart Çıkaran Kuruluş ile Üye İşyerlerinin Anlaşması

Üye işyeri sözleşmesi kurulabilmesi için kart veren kuruluş ile üye işyerinin, kartın ödeme aracı olarak kabulü ve bu kart ile yapılan harcama bedellerinin ödenmesi hususunda anlaşmaları gerekir. İşyerlerinin kartlı ödeme sistemine üyelikleri için kart kuruluşu tarafından hazırlanan matbu formlar, “icaba davet” niteliğindedir. Üye işyerinin bu formları alarak doldurması ve kart çıkaran kuruluşa müracaat etmesi “icap”tır. Mezkûr müracaatın kart çıkaran kuruluş tarafından onaylanması ise “kabul”dür. Böylelikle tarafların karşılıklı olarak birbirine uygun irade beyanında bulunmaları sonucunda üye işyeri sözleşmesi kurulmuş olur.³⁰⁷

Anılan sözleşme, iki tarafa borç yüklediği için tam iki taraflı bir sözleşme unsurunu yansıtmaktadır. Sözleşmenin niteliği, bir tarafın hakkı olarak nitelenen bir husus diğer tarafın borçlu olduğunu göstermektedir.³⁰⁸

³⁰⁵ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

³⁰⁶ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 57; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 63.

³⁰⁷ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 62,63; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 67; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 60,61.

³⁰⁸ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 49; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 61.

b. Üye İşyeri Anlaşması Yapan Kuruluşlar Tarafından Gerekli Araç ve Gereçlerin Sağlanması

Kart kuruluşu tarafından kredi kartı ile işlem yapılmasına yarayan her türlü araç, gereç ve donanımın üye işyerine sağlanması yanında güvenlik önlemleri için gereken altyapı kurulmalıdır.³⁰⁹

Kanun’a göre;

“Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, kartın kabulü hususunda kart çıkaran kuruluştan onay alınmasını sağlayacak alt yapıyı oluşturmakla yükümlüdür. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar sözleşme yaptıkları işyerleri için işlem limiti tespit edebilir.”³¹⁰

c. Kredi Kartının Kullanımı, Kontrol ve Kabulü

Kart hamilleri, alışveriş bedellerini nakit yerine kredi kartı ile ödemek istedikleri takdirde, üye işyerleri bu taleplerini olumlu karşılayarak kredi kartını ödeme aracı olarak kabul etmek zorundadır. Bu yükümlülük, üye işyeri sözleşmesinin en belirleyici ve ayırt edici unsurunu teşkil etmektedir.³¹¹

Üye işyeri tarafından kredi kartının ödeme aracı olarak kabul edilmesi için, ibraz edilen kartın bizzat sahibi olan kart kuruluşu tarafından çıkarılmış olması veya kart çıkaran kuruluşun da içinde bulunduğu genişletilmiş üç taraflı sisteme ait olan bir kart olması gerekmektedir. Sözelimi Albaraka ile Diners Club logosunu taşıyan kredi kartları için üye işyeri anlaşması yapan bir üye iş yeri, Kuveyt Türk’ten Diners Club logolu kredi kartı alan bir hamilin kredi kartını da kabul etmek zorundadır. Çünkü kart hamili aynı sisteme dahil olan bir kartı üye işyerine ibraz etmektedir.³¹²

BKKKK’nın 17. maddesi “Üye İşyeri ve Üye İşyeri Anlaşması Yapan Kuruluşlara İlişkin Yükümlülükler” başlığı altında kartın kullanımı, kontrol ve kabulüne ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Bu maddeye göre;

³⁰⁹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 33; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 64.

³¹⁰ BKKKK, md. 21.

³¹¹ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 57.

³¹² Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 57; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 63.

“Üye işyerleri, kart hamillerinin yapmış oldukları mal ve hizmet alımlarının bedelini banka kartı ya da kredi kartı ile ödeme taleplerini kabul etmek zorundadır. Bu zorunluluk indirim dönemlerinde de geçerlidir.

Üye işyerleri, mal ve hizmet bedeli karşılığını banka kartı veya kredi kartı ile ödemek isteyen kişilerin kartın tahrifata uğrayıp uğramadığını kontrol etmek ve üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlarca kendilerine ulaştırılan bilgiler çerçevesinde kartın geçerliliğini tespit etmekle yükümlü olup, gerekli durumlarda kart üzerinde yer alan bilgilerle kimlik belgesi üzerinde yer alan bilgileri karşılaştırmak üzere geçerli bir kimlik belgesi ibrazını talep etmek ve harcama belgesi üzerindeki bilgilerle kredi kartı üzerindeki bilgileri karşılaştırarak kontrol etmekle yükümlüdür. Bu kontrollerin yapılmamasından doğan zararlardan üye işyerleri sorumludur.”³¹³

d. Harcama Tutarlarının Üye İşyeri Anlaşması Yapan Kuruluşlar Tarafından Üye İşyerlerine Ödenmesi

Kart çıkaran kuruluş, kart hamillerinin yaptıkları alışveriş tutarlarını üye işyerlerine ödemek zorundadır. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için kart çıkaran kuruluşun, harcama belgesi tutarlarını kart hamilinden tahsil etmiş olmasına bağlı değildir.³¹⁴

BKKKK 21’inci maddesine göre;

“Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, sözleşme yaptıkları üye işyerlerine kart hamillerinin gerçekleştirdikleri işlem bedellerini sözleşme hükümlerine uygun olarak ödemek zorundadır.

Anlaşma yapılacak üye işyerlerinin kapsamını ve işlem türlerini sınırlandırmaya Kurul yetkilidir.”³¹⁵

e. Üye İşyeri Tarafından Komisyon Ödenmesi

Üye işyeri, kart çıkaran kuruluştan harcama belgesi tutarlarını tahsil etme karşılığında üye işyeri sözleşmesinde belirtilen oranda bir komisyonu kart çıkaran kuruluşa ödemekle yükümlüdür. Komisyon, kart hamilinin harcama tutarlarını ödememe rizikosunu üstlenmek ve kart kuruluşunun verdiği hizmetin karşılığı olarak ödenmektedir. Bundan dolayı komisyon,

³¹³ BKKKK, md. 17.

³¹⁴ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 60.

³¹⁵ BKKKK, md. 21.

kart çıkaran kuruluşun en önemli hakkı olmasının yanında bu kuruluşa önemli düzeyde kazanç sağlamaktadır.³¹⁶

Kart kuruluşuna ödenecek komisyon oranları üye işyeri sözleşmelerinde genellikle belirtilmekte ve kart kuruluşları tek taraflı olarak komisyon oranlarını arttırıp-eksiltme yetkisine sahip oldukları kararlaştırılmaktadır. Bu itibarla kart kuruluşları tarafından aynı kredi kartı için farklı üye işyerlerine farklı komisyon oranları uygulanmaktadır. Ancak bu yetkinin kullanılması, 4721 sayılı TMK'nın 2'nci maddesi uyarınca hiçbir zaman objektif iyi niyet kurallarına aykırı olmamalıdır.³¹⁷

Kart çıkaran kuruluşlar, BKKKK'nın 13'üncü maddesinde üye işyerlerine uyguladıkları komisyon oranlarını kamuoyuna yayınlanmak üzere aylık olarak BDDK'ya iletir. Bu madde uyarınca;

“Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartlarına uyguladıkları faiz, gecikme faizi, yıllık ücret ve her türlü komisyon oranları ile istenilen diğer bilgileri kamuoyuna yayınlanmak üzere aylık olarak Kuruma iletir. Yayınlanacak bilgi ve belgelerin içeriği ve yayınlama usûl ve esasları Kurulca belirlenir.”³¹⁸

Öte yandan üye işyerleri, kart çıkaran kuruluşa ödemek zorunda oldukları komisyon oranını tamamen veya kısmen kart hamillerine yansıtması, ilgili kredi kartları yasası uyarınca yasaklanmıştır. Aksi takdirde sözü edilen düzenlemeye aykırı bir durum teşkil edeceğinden, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar tarafından haklı bir gerekçe ile sözleşme feshedilir. Bu durumda üye işyeri sözleşmesi bir yıl süreyle aynı işyeriyle yapılmaması yaptırımı uygulanacaktır.³¹⁹

BKKKK'nın 17'inci maddesi uyarınca;

“Üye işyerleri, kart hamilinden kartın kullanılması dolayısıyla komisyon veya benzeri bir isim altında ilave bir ödemede bulunmasını isteyemez. Bu hükme aykırı davranılması halinde, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar tarafından üye işyeri sözleşmesi feshedilir ve bir yıl süreyle yeni bir sözleşme yapılamaz.”³²⁰

³¹⁶ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 76.

³¹⁷ Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 93; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 77.

³¹⁸ BKKKK, md. 13.

³¹⁹ Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 94; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 78.

³²⁰ BKKKK, md. 17.

f. Üye İşyeri Tarafından Düzenlenen Harcama Belgesi

Kart hamili tarafından bankaya olan borçlarının beyanı niteliğinde olan harcama belgesi, üzerinde yazılan tutar kadar bankaya ödeme yapmanın taahhüt edilmesi ve anılan tutar kadar bir bedeli ilgili üye işyerine ödeme yapma hususunda bankanın yetkili kılınmasıdır.³²¹ Sektörün kısaca “slip” olarak adlandırdığı bu belge, kredi kartı sisteminin temelinde yer almaktadır.³²²

Banka Kartları ve Kredi Kartları Yasasında “Harcama belgesi: Banka kartı veya kredi kartı ile yapılan işlemler ile ilgili olarak üye işyeri tarafından düzenlenen, kart hamilinin işleminden doğan borcu ile diğer bilgileri gösteren ve kart hamilinin kimliğinin bir kod numarası, şifre veya kimliği belirleyici başka bir yöntemle belirlendiği haller dışında kart hamili tarafından imzalanan belgeyi”³²³ şeklinde tanımlanmıştır.

Sözü edilen belge BKM’de ise “satış belgesi” adı altında “Kartla yapılan işlemlerle ilgili olarak üye işyeri tarafından düzenlenen, kart hamilinin işleminden doğan borcunu ve diğer bilgileri gösteren ve kart hamili tarafından imzalanan belgedir”³²⁴ şeklinde tanımlanmakta.

Yasal düzenleme uyarınca kredi kartı ile yapılan işlemlerde şifrenin girilmesi alışverişlerin internet üzerinden veya mail order / teleorder³²⁵ gibi cihazlarla yapılması halinde harcama belgesi düzenlemeye gerek bulunmamaktadır.³²⁶ POS cihazlarının kullanımı yaygın olmadığı dönemlerde imprinter ile yapılan işlemlerde harcama belgelerinin ibrazı gerekiyordu. Ancak POS sistemlerinin kullanımı yaygınlık kazanmasıyla POS cihazı ile yapılan işlemlerde ibraz, bilgisayar ortamında on-line olarak yapıldığından, satış tutarları genellikle ertesi gün üye işyerinin cari hesabına alacak olarak kaydedilirken; İnternet veya telefon ile yapılan satış işlemlerinde ise onay kodunun tuşlanması ile ibraz yapılmış sayılmaktadır.³²⁷

Bu durum ilgili Kanun’un 20’nci maddesi uyarınca;

³²¹ Kaya, *Kredi Kartları*, 41.

³²² Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 34.

³²³ BKKKK, md. 3/k.

³²⁴ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

³²⁵ “Mail Order/Tele Order yetkisi; “özellikle seyahat, turizm, konaklama, sigorta, eğitim vb. sektörlerde faaliyet gösteren üye işyerlerimize kredi kartının fiziksel kullanımına gerek kalmadan POS üzerinden manuel işlemle tahsilat yapılabilme imkânı sağlayan özel yetkidir.” Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası (Ziraat Bankası), “Mail Order/Tele Order yetkisi” (26 Ekim 2023).

³²⁶ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 78; Kaya, *Kredi Kartları*, 41.

³²⁷ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 63.

“işlemin niteliği nedeniyle harcama ve alacak belgesi düzenleme imkânı olmayan hallerde kartlar, hamil tarafından çeşitli iletişim araçları ile kart numarası bildirilmek veya imza yerine geçen kod numarası, şifre ya da kimliği belirleyici benzeri başka bir yöntemle işlem yapılmak suretiyle de kullanılabilir”³²⁸ şeklinde hükme bağlanmıştır.

g. Üye İşyeri Tarafından Düzenlenen Nakit Avans Belgesi (Cash Shp)

Üye işyerinden nakit para çekilmişse işyeri tarafından nakit avans belgesi, mal ve hizmet alınmışsa mal ve hizmet alım belgesi düzenlenmesi gerekecektir.³²⁹

“Nakit ödeme belgesi”³³⁰ veya “nakit çekme belgesi”³³¹ olarak da ifade edilen “nakit avans belgesi”, çekilen nakit kredi karşılığında bir makbuzdan ibaret olan alındı belgesi niteliğindedir. Kredinin kart sahibi kuruluş yerine aynı kartlı sisteme dahil üçüncü bir kuruluş tarafından ödenmiş olması belgenin mezkûr niteliğini değiştirmemekte, aracı kuruluş sadece kart sahibi kuruluşa vekalet sıfatıyla ödeme yapmaktadır.³³²

BKKKK’da “Nakit ödeme belgesi: Bankalarca veya yetkili üye işyerlerince banka kartı veya kredi kartı hamiline yapılan nakit ödemelerde düzenlenerek, kart hamilinin kimliğinin bir kod numarası, şifre veya kimliği belirleyici başka bir yöntemle belirlendiği haller dışında kart hamili tarafından imzalanan belgeyi”³³³ olarak tanımlanmakta.

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi ve tanımda da işaret edildiği üzere ATM cihazı aracılığıyla nakit ödeme işlemi yapıldığında ödeme yapan bankanın kayıtlarında saklanan şifre bilgisi imza yerine geçmektedir.³³⁴

Kredi kartı ile nakit çekme halinde bankalar tarafından nakit çekme faizi, mal ve hizmet alınması halinde ise perakende alışveriş faizi uygulanacaktır. Bu nedenle gerek kartlı işlemde doğacak olan alacak türünün gerekse uygulanacak faiz cins ve oranının belirlenmesi için borçlanmanın türü nakit çekim veya mal ve hizmet alım yoluyla tahakkuk etmesinin tespiti gerekmektedir.³³⁵

h. Üye İşyeri Tarafından Düzenlenen Alacak Belgesi

³²⁸ BKKKK, md. 20.

³²⁹ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 41.

³³⁰ BKKKK, md. 3/l.

³³¹ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 41.

³³² Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 43.

³³³ BKKKK, md. 3/l.

³³⁴ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 43.

³³⁵ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 41,42.

Alacak belgesi düzenlendiğinde, satış işlemi nedeniyle kart hamilinin hesabına borç olarak kaydedilmiş bir para, ters kayıt işlemi ile hamilin hesabına iade edilmektedir.³³⁶

BKM’de “Alacak Belgesi: Kart kullanılarak alınmış olan malın veya hizmetin iadesi veya yapılan işlemin iptali halinde üye işyeri tarafından düzenlenip, üye işyeri yetkililerince imzalanan belge”³³⁷ olarak tanımlanmakta.

BKKKK’da “Alacak belgesi: Banka kartı veya kredi kartı kullanılarak alınmış olan malın iadesi veya hizmetin alımından vazgeçilmesi veya yapılan işlemin iptali halinde kart hamilinin hesabına alacak kaydedilmek üzere üye işyeri tarafından düzenlenen belgeyi,”³³⁸ şeklinde tanımlanmıştır.

C. POS (Point of Sale) Harcama Belgeleri

Kredi kartı ile üye işyerlerinden mal ve hizmet alımı için POS cihazı, bankadan para çekme işlemi için ise ATM cihazı³³⁹ kullanılır.³⁴⁰

Kredi kartı işlemleri için kullanılan “POS” terimi, Electronic Fund Transfer At The Point Of Sale (EFTPOS) (satış noktasında elektronik fon transferi) ifadesinin kısaltılmış halidir.³⁴¹

Bazı yazarlar, “POS cihazı: Enerji ile çalışan telefon ve data hatlarını kullanarak elektronik ortamda kurulumu gerçekleştirilerek kurulum bankası ile iletişim sağlayarak, dünyadaki kartlı sisteme dahil bankaların bilişim sistemlerine ulaşarak 10–15 saniye gibi kısa sürede yetkilendirme (*otorizasyon*) alan ve kendi belleği ile de bazı kontrolleri yaparak satış belgesi basabilen bir tür bilgisayardır”³⁴² şeklinde açıklamıştır.

BKM’de “POS cihazı: İşyerlerinin kredi / banka kartı kabul ederken kullandığı elektronik cihazdır. Bu cihaz kartın çipindeki bilgileri veya arka yüzündeki manyetik şerit

³³⁶ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 44.

³³⁷ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

³³⁸ BKKKK, md. 3/p.

³³⁹ Automatic Teller Machine (ATM): “Her an, her yerde bankacılık işlemlerini yapmanızı sağlar. Banka ya da ATM kartınızı kullanarak ATM’lerde vadesiz hesaplarınızdan nakit para çekebilir, bu hesaplara para yatırabilir ya da bir hesaptan diğerine para transferi yapabilirsiniz. Ayrıca, kredi kartınızı kullanarak ATM’lerde nakit avans işlemi yapabilirsiniz. Bu işlemleri yaparken, kendi bankanızdan başka bir bankanın ATM’sini kullanıyorsanız, yaptığınız işlem için belli bir ücret ödemek durumunda kalabilirsiniz.” BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

³⁴⁰ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 41.

³⁴¹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 35.

³⁴² Kaya, *Kredi Kartları*, 70.

bilgilerini elektronik olarak okur ve elektronik olarak yetki alıp işlemi tamamlar”³⁴³ şeklinde tanımlanmıştır.

Mal ve hizmet alımı sırasında Satış Noktası Terminali (POS) tarafından, kartın arka yüzünde bulunan manyetik şeritteki bilgiler okunarak önce uyarı listesi kontrolü yapılır ve provizyon işlemi on-line üzerinden gerçekleştirilir.³⁴⁴ Değişik bir deyişle kredi kartının geçerli bir kart olup olmadığını kontrol etmek için POS aygıtına takılarak manyetik bant veya yonga okutulur. Aygıt, okuduğu bilgilere göre geçerli bir kart olduğunu belirlediğinde işlem tutarının girilmesi istenmektedir. Aygıtta işlem tutarı girilmesi ile kartın yazılan tutarda işlem yapmaya yeterli kredi limiti olup olmadığı kontrol edilecektir.³⁴⁵

D. Otorizasyon / Provizyon (Yetkilendirme)

Otorizasyon sisteminin kurulmasının temel amacı, kartlı ödeme sisteminin güvenliğini sağlayarak riski minimize etmek suretiyle sağlıklı bir şekilde sistemin işleyişini sağlamaktır. Özellikle üye işyeri anlaşması yaparak işyerine POS cihazını veren kuruluş için oldukça önem arz eden bir güvenlik işlemidir.³⁴⁶ Çünkü otorizasyon; kart veren kuruluşun kendi kart hamili tarafından iş yerinde yapılan harcama için iş yeri ile anlaşmalı kuruluşa onay vermesi ve satış bedellerini ödemeyi garanti etmesidir.³⁴⁷

İzin veya yetki verme anlamına gelen, Fransızca kökenli olan otorizasyon, bankacılık sektöründe ise; “banka veya kredi kartları ile POS, sanal POS ya da ATM’den gerçekleştirilen işlemler esnasında yapılan kontrol ve onaylama işlemlerine otorizasyon adı verilir.”³⁴⁸

Otorizasyon terimi yanında “provizyon” olarak da ifade edilen bu terim, kartla yapılan işleme yetki verilmesidir.³⁴⁹

Otorizasyon yerine “Provizyon” terimi kullanılması tercih edilen geniş bir tanımda “kartın limitinin müsait olup olmadığı, kartın kayıp-çalıntı kaydının bulunup bulunmadığının tespiti amacıyla telefon ve / veya elektronik olarak yapılan işlemidir. İmprinter ile yapılan işlemlerde işyeri, bankanın kredi kartları provizyon servisini telefonla arayıp kart numarasını

³⁴³ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

³⁴⁴ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 40.

³⁴⁵ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 35; Kaya, *Kredi Kartları*, 70.

³⁴⁶ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 35; Kaya, *Kredi Kartları*, 73,74.

³⁴⁷ Kaya, *Kredi Kartları*, 73.

³⁴⁸ Paynet, “Otorizasyon İşlem Tipleri Nelerdir?” (02 Aralık 2023).

³⁴⁹ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 40.

vererek işlem için onay talep eder. POS ve ATM cihazlarında ise kartın cihazdan geçirilmesi ile provizyon on-line olarak alınır”³⁵⁰ şeklinde açıklanmaktadır.

Yalın bir tanıma göre ise otorizasyon; “kredi kartı veya banka kartı ile işlem yapılmadan önce, kartı vermiş olan kuruluştan alınan onay”³⁵¹ olarak ifade edilmiştir.

Kartlı ödeme sistemlerinde, POS cihazı ile kart veren kuruluştan otorizasyon alındığında, harcama tutarları kartın limitinden düşülmektedir. Kart limiti bittiğinde ödemeye onay verilmemekte ve POS cihazında, limit aşımı mesajı gözlenmektedir. Belirlenen ödeme tarihlerinde kart hamili tarafından, yapılan ödeme miktarı kadar kart limiti kullanıma açılarak hamilin kullanımına sunulur.³⁵²

1. Kredi Kartlarında Yurtiçi Otorizasyon Süreci

Otorizasyon süreci; üye işyeri, kartı POS cihazına okuttuğunda, kartı işleme alan bankanın POS sistemi, hamilin kartının işlem hacmi, yapılan harcama tutarını karşılayıp karşılamadığı hususunda, hamile kart çıkaran kuruluştan onay alınmasını sağlar.³⁵³

Müşterinin işlem talebine POS aracılığı ile kart çıkaran kuruluşun sistemine gönderilen bilgilere göre kart kuruluşu, kart hamilinin hesabını kontrol ederek işleme onay vermekte veya reddetmektedir.³⁵⁴

Otorizasyon talebi sırasında kart hesabı işleme uygun olduğu anlaşılırsa, kart veren kuruluş, onay kodu denilen sayısal bir kod üretip göndererek işleme onay verir. Otorizasyon talebinde bulunan üye işyeri ise bu kodu işlem bilgileri içerisine dahil etmek suretiyle satış bedellerini üye işyeri sözleşmesi yaptığı kuruluştan talep eder. Böylelikle kart kuruluşları otorizasyon verdiği işlemlerin tüm sorumluluklarını üstlenmiş olur. Ancak kartın işlem yapmaya uygun olmadığı anlaşılırsa bu durumda kart kuruluşu, POS sisteminden gelen otorizasyon talebine “ret” kodu ile yanıtlayarak işlemin yapılmasına engel olur. Kartlı bir işlem için ret kodu gönderilmişse bundan sonra tüm sorumluluk üye işyerine ait olacaktır.³⁵⁵

Kart ile yapılan harcama için otorizasyon / yetkilendirme süreci iki şekilde gerçekleşir.

³⁵⁰ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

³⁵¹ Paynet, “Fintech Sözlüğü” (16 Ekim 2023).

³⁵² Kaya, *Kredi Kartları*, 74; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 35.

³⁵³ Kaya, *Kredi Kartları*, 74.

³⁵⁴ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 35,36.

³⁵⁵ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 36.

Bir: kart hamilinin bankası ile iş yerindeki POS sistemi kuran bankanın aynı olması halinde yetkilendirme sürecindeki kartlı işlem üç taraf arasında gerçekleşir.

- Kart hamili (*cardholder*),
- İşyerindeki POS sistemini kurarak harcama yetkisini veren banka (*aquirer*), aynı zamanda hamile kartı veren banka (*issuer*),
- Üye işyeri (alışveriş yapılan işyeri / *merchant*).

Telekomünikasyon sistemi ile kart bilgileri kart çıkaran bankaya iletilir, banka, bilgilerin kontrolünü yaptıktan sonra üye iş yeri temsilcisine işlem onayı ya da reddini bildirir. “On-Us” adı verilen bu işlem, müşteriye kart veren banka ile işyerine POS sistemini kuran bankanın özdeş olması halinde gerçekleşmektedir.³⁵⁶

İki: harcama yapan müşterilerin sahip oldukları kartları veren kuruluş ile iş yerinin POS sisteminin bağlı olduğu kuruluş her zaman aynı olmayabilir. Başka bir deyişle müşteriler, mal satan veya hizmet sunan iş yerlerindeki tüm POS sistemlerinin bağlı olduğu kuruluşların kredi kartlarına sahip olamayabilir. Çünkü ülkemizde faaliyet gösteren oldukça fazla banka vardır ve bunların tamamı kart çıkarak üye işyeri anlaşması yapmaktadır. Kart çıkaran kuruluş ile kart kabul eden kuruluş farklı taraflar olması halinde yetkilendirme sürecindeki tarafların sayısı beşe çıkmaktadır. Alışveriş, yabancı bir turist kartı ile gerçekleştiği takdirde, kartlı işlem tarafları altıya çıkmaktadır.³⁵⁷ Bu taraflar;

- Kart hamili (*cardholder*),
- Kart çıkaran kuruluş (hamile kart veren kuruluş / *issuer*),
- Üye işyeri (alışveriş yapılan ticari işletme / *merchant*),
- Kart kabul eden kuruluş (işyerindeki POS sistemini kurarak harcama yetkisini veren banka / *aquirer*),
- Bankalararası Kart Merkezi (BKM) (Yurtiçi kartlı sistem kuruluşu),
- Visa, Mastercard, Diners Club, Amex ve JCB gibi uluslararası kartlı sistem kuruluşlarıdır (uluslararası işlemlerde, kart hamili ile üye işyerinin ülkesinin farklı olması halinde).

Yurtiçindeki herhangi bir kartın, yurtiçindeki kart veren kuruluş dışında herhangi bir POS sistemi üzerinden işlem gerçekleşmesi durumunda işlem akışı genel olarak şu şekildedir.

³⁵⁶ Kaya, *Kredi Kartları*, 74.

³⁵⁷ Kaya, *Kredi Kartları*, 74.

1. İşlem POS sistemi tarafından on-line olarak önce POS sahibi kuruluşa iletilir.
2. POS sahibi kuruluş, kart veren kuruluşun bilgilerini kontrol ederek hedefi belirledikten sonra ilgili hedefe gönderir. (Hedef BKM, Visa, Mastercard, Diners Club, Amex'ten herhangi bir kartlı sistem kuruluşudur. Kart veren yurt içi kuruluş ise hedef BKM olur).
3. BKM, kart veren kuruluşa ilgili işlemi iletir.
4. Kart veren kuruluş, işlem onayı ya da reddini BKM'ye bildirir.
5. BKM, kart veren kuruluş tarafından bildirilen onay ya da ret bilgisini POS sahibi kuruluşa iletir. Gönderilen bilginin içeriğine uygun olarak işlem tamamlanır.³⁵⁸

Kart kabul eden kuruluşlar, anlaşma yaptığı işyerlerinde kartlı işlem için otorizasyon verdikten sonra işyerlerinin kabul ettiği kartlı ödemeleri belleğinde kayıt altına almakta ve kendilerine iletilen satış bedellerini üye işyeri komisyon kesintisi yaptıktan sonra üye işyeri hesabına alacak kaydeder.³⁵⁹

2. Kredi Kartlarında Uluslararası Otorizasyon Süreci

Uluslararası otorizasyon sürecinin yurt içindeki sistemin işleyişinden farkı, Visa için “Visa takas ve hesaplaşma sistemi”, Mastercard için ise “Mastercard takas ve hesaplaşma sistemi” gibi uluslararası kartlı sistem aktörleri tarafından harcama yetkisi verilmesinde rol oynamasıdır.³⁶⁰

Yurt dışı gezilerde mal ve hizmet alımlarının bedelini kart ile ödemek isteyen müşterilerin öncelikle kartı iş yeri temsilcisine ibraz etmesi gerekir. İşyeri temsilcisi tarafından kart, POS cihazına okutulur, daha sonra sistem aracılığı ile POS sahibi bankadan otorizasyon istenir. POS sahibi banka, uluslararası takas ve mahsuplaşma faaliyetleri için Visa için Visa takas ve hesaplaşma sistemi- Mastercard için Mastercard takas ve hesaplaşma sistemi aracılığıyla farklı bir ülkede bulunan kart çıkaran kuruluşun sistemine erişim sağlanır. Kart limitleri uygun ise kart çıkaran kuruluş, POS sahibi bankaya otorizasyon verir. Harcama işlemi ve kart bilgileri sistem aracılığı ile takas ve hesaplaşma kuruluşuna gönderilir. Visa logolu kart ile işlem yapılmış ise Visa takas ve hesaplaşma sistemine, Mastercard logolu kart ile alışveriş yapılmış ise Mastercard takas ve hesaplaşma sistemine harcama ve kart bilgileri ulaşır. Takas dosyası aracılığı ile farklı ülkede bulunan kart çıkaran kuruluş, kart kullanıcılarının harcama

³⁵⁸ Kaya, *Kredi Kartları*, 75; Çırpan, *Kredi Kartları*, 41.

³⁵⁹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 36,37; Çırpan, *Kredi Kartları*, 43; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 39; Kaya, *Kredi Kartları*, 75.

³⁶⁰ Çırpan, *Kredi Kartları*, 43; Kaya, *Kredi Kartları*, 76.

tutarı kadar, takas ve hesaplama kuruluşuna virman emri verir. Üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluş, komisyon oranı düştükten sonra kalan tutarı tahsil eder. Kart kuruluşu, harcama bedellerini gösteren hesap bildirim cetvelini dönem sonunda kart hamiline gönderir. Kart hamili, para borçlarını belirtilen tarihler içinde kart kuruluşuna öder ve sistem tamamlanır.³⁶¹

Yurtdışı bir bankaya ait kartın, yurtiçi bir banka POS sistemi ya da ATM üzerinden işlem yapılması halinde işlem akışı genel olarak şu şekilde gerçekleşir.

1. Üye işyeri, işlemi POS cihazı ile yurtiçi POS bankasına bildirir.
2. POS bankası, BIN tablolarını kontrol ederek kart çıkaran yurtdışı bankayı belirledikten sonra işlemi ilgili hedefe iletir. [Bazı POS ve ATM sahibi bankalar kendi yurtdışı (Visa, Mastercard vb. uluslararası kartlı sistem kuruluşu) arayüzleri olmadığı için BKM Switch'in (yönlendirme) uluslararası kartlı sistem kuruluşu arayüzünü kullanmayı tercih etmektedir. Kartın yurtdışı bir bankaya ait olması, POS ve ATM sahibi bankaların da yurtdışı arayüzü olmadığı durumunda hedef BKM olur.]
3. BKM, yurtdışı kartın türüne göre işlemi, kart çıkaran yurtdışı bankaya bildirilmek üzere uluslararası kartlı sistem kuruluşuna yönlendirir.
4. Kartlı sistem kuruluşu, yurtdışı bankanın işlem onayı ya da reddini BKM'ye iletir.
5. BKM, kartlı sistem kuruluşu tarafından iletilen onay ya da ret yanıtını POS bankasına gönderir. İşlem bildirilen yanıtın içeriğine uygun olarak tamamlanır.³⁶²

Yurtiçi bir bankaya ait kartın, yurtdışı bir banka POS sistemi ya da ATM üzerinden işlem yapılması halinde işlem akışı genel olarak şu şekilde gerçekleşir.

1. İşlem, POS veya ATM aracılığıyla önce POS veya ATM sahibi yurtdışı kuruluşa bildirilir.
2. Yurtdışı kuruluş da bu işlemi (Visa, Mastercard vb.) uluslararası kartlı sistem kuruluşuna iletir.
3. Kartlı sistem kuruluşu, BIN tablolarını kontrol ederek hedefi belirledikten sonra işlemi ilgili hedefe iletir. (Yurtdışı arayüzü olmaması nedeniyle BKM Switch üzerinden hizmet aldığını kartlı sistem kuruluşuna bildiren yurtiçi kuruluşlar için hedef BKM Switch'dir.)
4. BKM, işlemi yurtiçi kart çıkaran kuruluşa bildirir.

³⁶¹ Çırpan, *Kredi Kartları*, 43; Kaya, *Kredi Kartları*, 76,77; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 39.

³⁶² Kaya, *Kredi Kartları*, 77,78.

5. Kart çıkaran kuruluş ise işlem onayı ya da reddini BKM'ye iletir.
6. BKM, kart çıkaran kuruluş tarafından iletilen onay ya da ret yanıtını kart çıkaran kuruluşa gönderir.
7. Kart çıkaran kuruluş da BKM'den aldığı bilgiyi POS veya ATM sahibi yurtdışı kuruluşa bildirir. İşlem, bildirilen yanıtın içeriğine uygun olarak tamamlanır.³⁶³

E. Kredi Kartı İşlemlerinde Mutabakat Hesabı ve Takas Süreci

Kart sahibi banka tarafından verilen kartın farklı bir banka ile anlaşma yapan üye işyerine olan borcu ödemek için kullanılması durumunda kart sahibi bankanın üye işyerine para borcunu ödemesi mutabakat hesabı (clearing) yapılarak gerçekleştirilir. Mutabakat, çatı organizasyon olan kartlı sistem kuruluşu tarafından yapılır.³⁶⁴

6493 sayılı Kanun'a göre;

“Mutabakat hesabı: Banka, bir mutabakat kuruluşu veya merkezi karşı taraf nezdinde bulunan, fon veya menkul kıymetleri muhafaza etmek ve sistemdeki katılımcılar arasındaki işlemlerin mutabakatını sağlamak amacıyla kullanılan hesabı”³⁶⁵ şeklinde tanımlanmıştır.

6493 sayılı Kanunda;

“Takas: Sisteme gönderilen transfer emirlerinin aktarımı, bu emirlerin karşılıklı olarak iletilmesine ve mutabakat öncesi provizyon alındığı durumlarda provizyon alınmasına aracılık edilmesi ve bazı durumlarda bu emirlerin netleştirilmesi işlemlerini”³⁶⁶ şeklinde tanımlanmakta.

Yabancı para cinsinden gerçekleşen kartlı işlemlerin mutabakatı Visa, Mastercard gibi uluslararası kartlı sistem kuruluşları tarafından yapılır. Türk Lirası üzerinden yapılan mutabakat işlemi ise 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Kanunu uyarınca gerçekleşir. İlgili Kanunun md. 5/ f. 1'e göre ödeme sistemi işletme yetkisi TCMB veya onun yetkilendirdiği BKM gibi kuruluşlara aittir. Çünkü sistemi işletecek olan BKM gibi kartlı sistem kuruluşların TCMB tarafından, yetkilendirilmiş olması gerekir.³⁶⁷

³⁶³ Kaya, *Kredi Kartları*, 78.

³⁶⁴ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 38.

³⁶⁵ Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun (6493 Sayılı Kanun), *Resmî Gazete*: 28690 (27 Haziran 2013), md. 3/f. 1/m.

³⁶⁶ 6493 Sayılı Kanun, md. 3/f. 1/bb.

³⁶⁷ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 38.

BKM'ye takas ve mutabakat yetkisini tanıyan “Ödeme Sistemi Faaliyet İzni Kararı” uyarınca;

“Bankalararası Kart Merkezi A.Ş. (BKM) tarafından işletilmekte olan ve banka kartı ve kredi kartı işlemlerinin bankalar arasındaki takas ve mutabakatını sağlayan “Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma Sistemi”nin Kanun uyarınca ödeme sistemi olarak kabul edilmesine ve kapsamda BKM'ye sistem işleticisi olarak faaliyet göstermek üzere faaliyet izni verilmesine”³⁶⁸ şeklinde hükme bağlanmıştır.

Kartla yapılan harcamaların takas ve mutabakat işlemleri için GÖSAŞ'a yetki verilmesine ilişkin yasa ise;

“Garanti Ödeme Sistemleri A.Ş. (GÖSAŞ) tarafından işletilmekte olan ve Bonus markası altında ihraç edilen banka kartları ve kredi kartları ile Bonus özellikli Ödeme Noktası (POS) cihazlarında gerçekleştirilen işlemlere ilişkin takas ve mutabakatın yapıldığı “TakasNet Sistemi”nin Kanun uyarınca ödeme sistemi olarak kabul edilmesine ve bu kapsamda GÖSAŞ'a sistem işleticisi olarak faaliyet göstermek üzere faaliyet izni verilmesine”³⁶⁹ şeklinde düzenlenmiştir.

Hesap mutabakatının yapılabilmesi için kart veren kuruluş kart hamiline kendi nezdinde “kredi kartı hesabı”, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş sıfatıyla da üye işyerine “üye işyeri hesabı” açar. Organizasyonu sağlayan kartlı sistem kuruluşları da kendisi ile anlaşma yapan üye kuruluşlara kendi nezdinde “mutabakat hesabı” açar.³⁷⁰

Kart hamili, harcama tutarlarının ödemesini kredi kartı ile yapmak istediğinde, önce kartı işyeri temsilcisine ibraz eder. İşyeri temsilcisi, kartı POS cihazına yerleştirerek sistem aracılığıyla POS sahibi bankanın kayıtlarına ulaşılır. Daha sonra işyerinin anlaşmalı olduğu kuruluşun bağlantısı aracılığı ile kart çıkaran kuruluş ile iletişim sağlanır. Kart limiti müsait ise kart çıkaran kuruluş işyerinin anlaşmalı olduğu kuruluşa otorizasyon verir. Kart hamili, alışveriş işlemi için POS cihazına şifre ile giriş yapar, şifre doğru ise POS terminali iki nüsha harcama belgesi yazdırır. Düzenlenen belgelerin bir nüshası müşteriye verilirken diğer nüsha

³⁶⁸ Ödeme Sistemi İşletmek Üzere Faaliyet İzni Verilmesine İlişkin Karar (Ödeme Sistemi Faaliyet İzni Kararı), *Resmî Gazete* 29391 (12 Haziran 2015), md. 9/1.

³⁶⁹ Ödeme Sistemi Faaliyet İzni Kararı, md. 9/1.

³⁷⁰ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 39.

ise işyerinde alıkonulur. Elektronik ortamda harcama belgesi slip olarak düzenlenmekte, sadece kart hamilinin itirazı durumunda POS bankasına işlem konusu slip gönderilir.³⁷¹

POS bankası, farklı kuruluşlara ait kartlarla gerçekleşmiş işlem bilgilerini gün sonunda BKM'ye bildirir. BKM, tüm üye kuruluşlardan gelen işlem bilgilerini harmanlayarak net hesaplaşma raporlarını üretir ve kart çıkaran kuruluş bazında dosyalar (*incoming data*) oluşturmak suretiyle bankalararası takas işlemlerini gerçekleştirir. Üretilen dosya ve raporlar ilgili kuruluşlara iletilir.³⁷²

Kart sahibi banka bu takas dosyalarını işleyerek onay verdiği işlemler için kendi nezdindeki kart hamili hesabına harcama tutarı kadar borç, kartlı sistem kuruluşu hesabına da bu miktar kadar alacak kaydeder. Kartlı sistem kuruluşu ise kendi nezdindeki kart sahibi bankanın mutabakat hesabına borç, üye işyeri bankasının mutabakat hesabına alacak kaydeder. Daha sonra işyeri bankası da kendi nezdindeki kartlı sistem kuruluş hesabına borç, üye işyeri hesabına alacak kaydeder. Hal böyle olunca kart hamilinin hesabı harcama tutarı kadar azalmış, üye işyeri hesabı da artmış olur.³⁷³

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar tarafından yurtiçi veya yurtdışı kuruluşların çıkardığı kartlarla işyerlerinde yapılan harcama tutarlarından belli bir oranda komisyon kesintisi yapıldıktan sonra, üye işyerleri hesaplarına alacak kaydedilir. Daha sonra ödenen bu tutarlar, BKM aracılığıyla kart çıkaran kuruluşlardan “takas komisyonu” ödenerek tahsil edilir. Kart çıkaran kuruluş, kredi kartı sistemi vasıtası ile onay vermiş olduğu müşterinin para borçlarını aylık dönemler halinde, hesap bildirim cetvelini kart hamiline dijital link / e posta veya sms yolu ile iletilir. Kart hamili ise bu borcun en az asgari bedelini belirtilen aylık dönemlerde kart çıkaran kuruluşa öder ve böylece sistemin işleyişi tamamlanmış olur.³⁷⁴

F. Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları

1. Kredi Kartı Takas Komisyon Oran Tablosu

Kredi kartı ve banka kartları alışveriş takas komisyonu, kart ihraç eden kuruluşun kredi kartı ve banka kartları ile yapılan ödemeler sonucunda oluşan maliyetler esas alınarak, üye işyeri anlaşması yapan kuruluştan kart çıkaran kuruluşa ödenir.³⁷⁵

³⁷¹ Kaya, *Kredi Kartları*, 68,69.

³⁷² Kaya, *Kredi Kartları*, 69.

³⁷³ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 39.

³⁷⁴ Kaya, *Kredi Kartları*, 69,70.

³⁷⁵ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları” (03 Temmuz 2024).

a. Kredi Kartı Takas Komisyonu

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluşun farklı olduğu işlemlerden doğan kredi kartı takas komisyon oranı, operasyonel maliyetler her yıl 1 defa, fonlama ve net sermaye maliyetleri ise her ay piyasa faiz oranlarındaki gelişmelere paralel olarak hesaplanmaktadır. Her ay düzenli olarak hesaplanan yeni oranın geçerli olan orandan %5 veya daha fazla sapma göstermesi halinde yürürlükteki oranda değişikliğe gidilir.³⁷⁶

Kredi kartı takas komisyonu, kredi kartı ile yapılan harcama işlemleri esas alınarak üye işyeri anlaşması yapan kuruluştan kart çıkaran kuruluşa ödenen komisyon tutarını ifade etmektedir. Kredi kartı takas komisyon oranı önceki dönem %2,44 iken bu dönem %3,36 olarak güncellenmiştir.³⁷⁷

b. Banka Kartı Takas Komisyonu

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluşun farklı olduğu işlemlerden doğan banka kartı takas komisyonu, operasyonel maliyetler baz alınarak her yıl 1 defa belirlenmektedir.³⁷⁸

Banka kartı takas komisyonu, banka kartı ile yapılan harcama işlemleri esas alınarak üye işyeri anlaşması yapan kuruluştan kart çıkaran kuruluşa ödenen komisyon tutarını ifade etmektedir. Banka kartı takas komisyon oranı önceki dönem %0,49 iken bu dönem %0,67 olarak güncellenmiştir.³⁷⁹

BKM, takas komisyon oranlarının geçerli olduğu dönemleri şöyle belirlemiştir: “Kredi Kartı Takas Komisyon Oranı 02 Kasım 2023 tarihli takas işletiminden itibaren geçerlidir. Banka Kartı Takas Komisyon Oranı 06 Ekim 2023 tarihli takas işletiminden itibaren geçerlidir. Ön Ödemeli Kart Takas Komisyon Oranı olarak Banka Kartı Takas Komisyon Oranı kullanılmaktadır.”³⁸⁰

³⁷⁶ BKM, “Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları” (03 Temmuz 2024).

³⁷⁷ BKM, “Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları” (03 Temmuz 2024).

³⁷⁸ BKM, “Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları” (03 Temmuz 2024).

³⁷⁹ BKM, “Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları” (03 Temmuz 2024).

³⁸⁰ BKM, “Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları” (03 Temmuz 2024).

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTI TARAFLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Nakit ödemeksizin ürün ve hizmet satın alma olanağı sağlayan kredi kartlarının ilk uygulaması 19. Yüzyılın sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde başlamıştır.³⁸¹ Modern hukukçular arasında kredi kartının hukukî niteliği tespit etme konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Hukukî niteliği hususunda üçüncü şahıs yararına sözleşme, üçüncü kişinin fiilini taahhüt – garanti sözleşmesi, borcun nakli, alacağın temliki, vekâlet sözleşmesi, kefalet, mücerret borç vaadi ifa uğruna edim vb. akidler kapsamında değerlendirilmiştir.³⁸² Çağdaş fukahâ da kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliğini tespit etmede tıpkı modern hukukçular gibi zorlanmış ve ihtilaf etmişlerdir. Bazı fakihler tarafından “Fukahânın Kredi Kartı Tarafları Arasındaki İlişkinin Fikhî Niteliğini Tespit Etmede Hayrete Düşmeleri” başlığı altında çağdaş fukahânın kredi kartının fikhî keyfiyetini belirlemede tereddütte düşmeleri irdelenmiştir. Bazılarının sonraki dönem oturumlarda düşüncelerini değiştirdiğine dair ifadelerine yer verilmiştir. Genel olarak konuya dair ulemânın hayrete düşmesi ve çokça tereddüt etmelerinde iki sebep tespit edilmiştir.

Birincisi: Bazı âlimlerin kredi kartı sistemine hâkim olmamaları nedeniyle yapılan fikhî temellendirme kredi kartı gerçeğini yansıtmamıştır.³⁸³

İkincisi: İngiliz Kanunlarında, kredi kartının üçlü tarafları (kart çıkaran kuruluş, kart hamili ve üye işyeri) arasında birbirinden bağımsız farklı üç akid şeklinde kurulduğu değerlendirilmiştir. Bunlar;

- 1) Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında “kredi kartı sözleşmesi” imzalanmaktadır.
- 2) Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında “üye işyeri sözleşmesi” imzalanmaktadır.

³⁸¹ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 13.

³⁸² Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 65-121; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 82-97.

³⁸³ Ömer Süleymân Aşkar, *Dirâsetün şeri 'yyetün fi'l-bitâkâti'l-i'timâniyye* (Amman-Ürdün: Dârü'n-nefâis, 1429–2009), 119,126.

3) Kart hamili ile üye işyeri arasında “satış sözleşmesi” yapılmaktadır.

Amerikan Kanunlarına göre ise kredi kartı tarafları üçlü olan tek bir akid kapsamında değerlendirilmiştir.³⁸⁴

Kredi kartı tarafları üçlü olan tek bir akid sayan görüşün isabetli olduğu kanaatindeyiz. Çünkü kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında “kredi kartı sözleşmesi” yapılmasının ve kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında “üye işyeri sözleşmesi” yapılmasının fikhî keyfiyeti, ancak kart hamili ile üye işyeri arasında “satış sözleşmesi” yapılmasından sonra sonuç doğurmaktadır. Aksi takdirde sadece “kredi kartı sözleşmesi” ile “üye işyeri sözleşmesi” kurulması hiçbir anlam ifade etmez.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla İngiliz Kanunları gibi kredi kartının tarafları arasında birbirinden bağımsız farklı akidler olarak gören fukaha, fikhî temellendirmeyi klasik akid türleri kapsamında ele almışlardır. Buna göre meseleyi kefalet, vekâlet, karz ve havâle gibi isimli akidler kapsamında değerlendirmişlerdir.

Kredi kartı tarafları üçlü olan tek bir akid sayan Amerikan Kanunları gibi değerlendiren fukahâ ise meseleyi bir bütün olarak ele alarak bileşik akidler kapsamında temellendirmişlerdir.

Modern hukukçular, (mesela Fransız modern hukukçuları) mezkûr ilişkiyi tekli akidler kapsamında değerlendiren olduğu gibi nevi şahsına münhasır “yeni akid” kapsamında temellendirenler de olmuştur. Meseleye “yeni akid” çerçevesinde yaklaşanların sayısı daha fazla olmaktadır.³⁸⁵

Ancak kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin belirlenmesinde en sağlıklı usûlün mezkûr yaklaşımlardan farklı olarak doğurduğu sonuç üzerinden hareketle ele alınması gerektiğine inanıyoruz. Kartın kullanımından önce veya sonra hangi aşamada olursa olsun kartla veya kart için yapılan işlemler dikkate alarak fikhî temellendirme yapılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

I. KART ÇIKARAN KURULUŞ İLE KART HAMİLİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği konusunda çağdaş fukahâ arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Buna göre mezkûr ilişkinin fikhî

³⁸⁴ Abdülvehhâb İbrahim Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye ve's-sahbü'l-mübâşiru mine'r-rasîd* (Dimaşk: Darü'l-kalem, ts.), 98,99; es-Sıddîk Muhammed el-Emîn ed-Darîr, “Bitâkâtü'l-i'timân”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 16.

³⁸⁵ Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*, 125,126; Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*.

temellendirilmesi kefalet, vekâlet, karz akidleri esasına dayalı olarak farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. Öte yandan birden fazla akidlerden meydana gelen bileşik akidler esasına dayalı olarak da değerlendirilmiştir. Buradan hareketle; kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin kartın kullanımından sonraki döneme nispetle havâle ve karz akdi; kartın kullanımından önceki döneme nispetle kefalet akdine dayandırılmıştır. Bunun yanında bahsi geçen ilişki kefalet, ikrâz ve vekâlet akidlerine veya kefalet, vekâlet, karz ve havâle akidleri tezine dayalı olarak da tahlil edilmiştir. Sözü edilen ilişki kart kullanımının zamansal ayırımı dikkate alınmaksızın bileşik akidler çerçevesinde de değerlendirilmiştir. Son olarak kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî tahlili hizmet, havâle, deyn ve teminat sağlama akidlerine dayandırılmıştır.

A. Kefâlet İlişkisi

1. İslam Hukukunda Kefâlet Akdi

Kefâlet sözlükte, “bir şeyi bir şeye eklemek, katmak, bitiştirmek” gibi anlamlara gelir.³⁸⁶

Hanefî ekolü içerisinde Serahsî (ö. 483/1090 [?]), bir terim olarak kefaleti “güvence sağlamak üzere kefilin zimmetinin borçlunun zimmetine katılmasını gerektiren bir akid”³⁸⁷ şeklinde tanımlamıştır.

Mevsilî (ö. 683/1284) ise “kefalet, borcun talep edilmesi (mütâlebe) hususunda kefilin zimmetini asîlin (borçlunun) zimmetine eklemektir”³⁸⁸ şeklinde tanımlamıştır. Serahsî’nin, zimmetin zimmete eklenmesinin borç konusunda mı yoksa mütâlebe konusunda mı olduğu hususunu tanıma dahil etmediği için “borcun talep edilmesi” kaydına yer veren bu tanım Hanefî mezhebi içerisinde tercih edilmiştir.³⁸⁹

Mecelle’de “kefalet, bir şeyin mütâlebesi hakkında zimmeti zimmete zammetmek”³⁹⁰ şeklinde tercih edilen bu tanım mezkûr farklılığın sonucudur.

³⁸⁶ Ebü’l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Cemâlî’ d-dîn el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab* (Beyrut: Dâru sâdır, 1414–1993), “kf”, 11/590; Mecma’u’l-Lugati’l-Arabiyye, “kf”, 2/793; H. Yunus Apaydın, “Kefâlet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/168.

³⁸⁷ Ebû Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsûṭ* (Beyrut: Dâru’l-ma’rife, 1414–1993), 19/160.

³⁸⁸ Ebü’l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta’lîl-i-Muhtâr*, thk. Şuayb el-Arnâvut vd. (Dimaşk-el-Hicâz: Dâru’r-risâle el-Âlemiyye, 1431–2010), 2/401.

³⁸⁹ Apaydın, “Kefâlet”, 25/169.

³⁹⁰ Ahmed Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye: Mecelle ta’dilleri ve gerekçeleriyle birlikte* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2013), md. 612.

Borcu mütâlebe (talep sorumluluğu) hususunun ortadan kalkmasıyla asıl borçlu olan kişinin zimmeti borçtan kurtulduğu gibi kefilin zimmeti de kurtulmuş olur. Ancak borcun, asıl borçlu olan kişinin zimmetinde sabit olması nedeniyle kefilin zimmetinin borçtan kurtulmasıyla asıl borçlu olan kişinin zimmeti kurtulmuş olmaz.³⁹¹ Aynı yaklaşımı benimseyen Şâfiî fakihi Şîrbînî'ye (ö. 977/1570) göre de şayet alacaklı kişi, asıl borçluyu borçtan ibra ederse, borcun düşmesi nedeniyle kefil de borçtan berî olur. Alacaklı kişi, kefil borçtan ibra ederse, asıl borçlu borçtan berî olmaz. Bu durumda rehin akdinin ortadan kalkması gibi borcun ödenmesi için sadece “sağlanan güvence” ortadan kalkmış olur, borç ise düşmez.³⁹²

Hanefî ekolü dışındaki mezheplerde kefalet akdinin tanımı yapılırken “kefalet” yerine “damân” teriminin kullanımı tercih edilmiştir. Damân sözlükte “bir şeyi üstlenme, taahhüt ve garanti etme ve zimmete (kaba) konulan her şeyin tazmin edilmesi”³⁹³ anlamlarına gelmektedir.

Mâlikî fakihi Allame Halîl'in (ö. 776/1374 [?]) “damân, hakkın diğer bir zimmeti işgal etmesidir”³⁹⁴ tanımı, alacaklının hakkı, asıl borçlu ile birlikte diğer bir zimmeti işgal etmesi anlamındadır. Tanımda yer alan “hak” kaydı, satım, icâre, karz, gasp vs. yollarla alacaklının, hakkını asıl borçlu ile birlikte kefilen talepte bulunmasını doğurur.³⁹⁵

Mâlikî mezhebinin kefalet tanımına yakın anlamda Hanbelî fakihi İbn Kudâme'nin (ö. 620/1223), “damân, bir hakkın üstlenilmesi konusunda dâmin'in zimmetinin mazmûnun anlı'nın zimmetine eklenmesi” tanımı da hakkın asıl borçlu ile birlikte kefilin zimmetinde sabit olduğu ve alacaklının dilediği kişiden hakkını talep edebilmesi şeklinde açıklanmıştır.³⁹⁶

Şâfiî mezhebi içerisinde Beyzâvî (ö. 685/1286) ise damânı, “biri üzerindeki borcun üstlenilmesi”³⁹⁷ olarak tanımlamıştır. Şâfiî fakihi Şîrbînî'nin sözlükte borç altına girebilme (iltizam) anlamına gelen damânın “başkasının zimmetinde sabit olan hak, borçlu bir kişinin alacaklıya teslim edilmesi veya mahkemede hazır bulundurulması ya da bir maldan doğan

³⁹¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2/401.

³⁹² Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhirî Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc* (Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1415–1994), 3/216.

³⁹³ İbn Manzûr, “dmn”, 13/257 *إِيَّاهُ فَقَدْ حَصَمْتُهُ*; Râzî, “dmn”, 185.

³⁹⁴ Ziyâüddîn Ebü'l-Mevvedde (Ebü's-Safâ Halîl Ebü'z-Ziyâ) Halîl b. İshâk b. Mûsâ el-Cündî, *Muhtaşarü'l-Allâme Halîl*, thk. Ahmed Câd (Kahire: Dârü'l-Hadîs, ts.), 176.

³⁹⁵ Ebü Abdillâh Muhammed b. Alî el-Haraşî el-Mâlikî Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl li'l-Haraşî* (Beyrut: Dârü'l-fikr li't-tiba'a, ts.), 6/21.

³⁹⁶ Ebü Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Cemâîlî el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Muğni şerhu muhtasari'l-hurakî* (Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 1405–1985), 5/70.

³⁹⁷ Nâsirüddîn Ebü Saîd (Ebü Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *el-Gâyetü'l-kuşvâ fi dirâyeti'l-fetvâ*, thk. Ali Muhyiddin el-Karadâğî (Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1429–2008), 1/663.

borçların üstlenilmesi”³⁹⁸ şeklindeki tanımının, yaptığımız araştırmalara göre kefalet için yapılan en kapsayıcı tanım olduğu kanaatindeyiz.³⁹⁹ Çünkü bu tanım, şahsa kefalet (*el-kefâle bi'n-nefs*) ve mala kefalet (*el-kefâle bi'l-mâl*) olmak üzere kefaletin her iki türünü de kapsamaktadır.⁴⁰⁰

Kefaletin İstılahları:⁴⁰¹

Kefil (*Kâfil, ze'îm, kabîl, ezîn, garîm, hamîl, sabîr, damîn ve dâmin* / الكافل - الكفيل – الضامن – الضمين – الصبير – الحميل – الغريم – الأدين – القبيل – الزعيم): Borcu üstlenen kişi.

Mekfûlun anı (*asîl, mazmûnun anı* / المكفول عنه - الأصیل): Asıl borçlu.

Mekfûlun leh (*mazmûnun leh, dâin* / المكفول له - الدائن): Alacaklı kişi.

Mekfûlun bih (*mazmun* / المكفول به): Borcun kendisi.

Fukahâ, “hamâle, damâne, kabâle, sabâre, garâmet ve ze'âmet” kelimelerinin kefaleti ifade etmek için kullanılabileceğini belirtmişler.⁴⁰² Borcu üstlenen kefilî ifade etmek için literatürde dokuz terim kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar, “ze'îm, kâfil, kefil, kabîl, ezîn, hamîl, sabîr, garîm ve dâmin” kavramlarıdır.⁴⁰³ Ne var ki, câri olan örfler doğrultusunda “dâmin” mallar, “hamîl” diyetler, “ze'îm” büyük mallar için borç altına giren kişi; “kefil” de şahısları veya onların borçlarını “mekfûlun leh” / alacaklıya teslimini üstlenen kimse için kullanılıyor iken “sabîr” ve “kabîl” ise sözü edilen tüm bu durumları yüklenen kişi için kullanılmaktadır.⁴⁰⁴

³⁹⁸ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/198; Tanımın açıklaması için bk. Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekerîyyâ b. Muhammed b. Ahmed es-Süneykî el-Hazrecî Zekerîyyâ el-Ensârî, *Esne'l-me'tâlib fi şerhi Ravzi't-tâlib* (Dârü'l-kitâbi'l-İslâmî, ts.), 2/235.

³⁹⁹ Câdir, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 140,141.

⁴⁰⁰ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. (Beyrut: Dârü'l-fikr, 1412–1992), 5/281; Beyzâvî, *el-Gâyetü'l-kuşvâ*, 1/669; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/207; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 6/21; Apaydın, “Kefâlet”, 25/170.

⁴⁰¹ Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî İbn Rüşd el-Ced, *el-Mu'addimâtü'l-mümehhidât* (Beyrut-Lübnan: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1408–1988), 2/373; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/344; Orhan Çeker, *el-Muhtârın Anahtarı* (Konya: Tekin Kitabevi, 2021), 1/434.

⁴⁰² Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî el-Herevî, *ez-Zâhir fi garîbi'elfâzi's-Şâfiî*, thk. Müs'ed Abdülhamid es-S'adanî (Kuveyt: Dârü't-talâi', ts.), 155; Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid* (Mısır: Matbe'atü Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve evlâdihî, 1395–1975), 2/295.

⁴⁰³ İbn Rüşd el-Ced, *el-Mu'addimâtü'l-mümehhidât*, 2/373.

⁴⁰⁴ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/198; Şihâbüddîn Ahmed b. Ahmed b. Selâme el-Kalyûbî - Şihâbüddîn Ahmed el-Burullusî Umeyre, *Hâşiyetü 'alâ kenzi'r-râğibîn şerhi minhâci't-tâlibîn* (Kahire-Mısır: el-Mektebetü't-tevfikiyye, 2003), 2/529; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/344.

Hanefî mezhebinde kefalet akdini ifade etmek için genel olarak “kefâlet” terimi tercih edilmiştir.⁴⁰⁵ Mâlikî mezhebinde “damân” terimi yanında “kefâlet” ve “hamâle” terimleri de yaygınlık kazanmışken,⁴⁰⁶ Şâfiî⁴⁰⁷ ve Hanbelî⁴⁰⁸ mezheplerinde ise “damân” ifadesinin kullanımı yaygın kabul görmüştür.

a. Kefaletin Meşruiyeti

İslam hukukunda kefalet işleminin câiz olduğuna dair Kur’ân-ı Kerîm’in hükmü ve Rasûlullah’dan (sav) rivayet edilen sahîh hadisler bulunmaktadır.

i. Kur’ân-ı Kerîm

قَالُوا نَفْقَدُ صَوَاعِ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ

“Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var” diye cevap verdiler. (İçlerinden biri) “Ben bu söze kefilim” dedi.⁴⁰⁹

Ebû Bekr İbnü’l-Arabî (ö. 543/1148) bu ayeti ulemânın kefaletin câizliğine dair delil gösterdiklerini ifade etmektedir.⁴¹⁰ Bu ayet her ne kadar bizden önceki şariatlar için olsa da nesih edilmediği sürece bizim için de geçerlidir. Zira Rasûlullah (sav), peygamber olarak gönderildiğinde insanlar tarafından kefalet işlemleri yapılagelmekteydi. Hz. Peygamber de süregelen bu uygulamayı ikrar etmişti.⁴¹¹

ii. Sünnet

Kefaletin delili hakkında kefilin borçlu olduğunu ifade eden الرَّعِيمُ غَارِمٌ “Kefil, sorumludur.”⁴¹² hadisi fakihlerin başvurduğu temel dayanaklardan biridir.

⁴⁰⁵ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i’ fî tertîbi’s-şerâ’i* (Dârü’l-kütübi’l-ilmiyye, 1406–1986), 6/2.

⁴⁰⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Ebi’l-Kâsım el-Mevvâk el-Abderî el-Gırnâtî Mevvâk, *et-Tâc ve’l-iklîl li Muhtaşarı Halîl* (Dârü’l-kütübi’l-ilmiyye, 1416–1994), 7/30; İbn Rüşd el-Ced, *el-Muḳaddimâtü’l-mümehhidât*, 2/373; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 2/295.

⁴⁰⁷ Şirbînî, *Muḡni’l-muhtaṭ*, 2/198.

⁴⁰⁸ İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, 5/70.

⁴⁰⁹ Yûsuf 12/72.

⁴¹⁰ Kâdî Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî Ebû Bekr İbnü’l-Arabî, *Aḥkâmü’l-Kur’ân*, thk. Ali Muhammed el-Beccâvî (Beyrut: Dâru ihyâi’t-türâsi’l-Arabî, ts.), 3/54.

⁴¹¹ Serahsî, *el-Mebsûṭ*, 19/161.

⁴¹² Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünen Ebî Dâvûd*, thk. Yasir Hesen vd. (Beyrut-Lübnan: Müessesetü’r-risâle nâsirûn, 1439–2018), “Büyü”, 90 (No. 3565); Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî İbn Mâce, *Sünen İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Daru ihyâi’l-kütübi’l-Arabiyye-Faysal İsa el-Bâbî el-Halebî, ts.), “Sadakât, 9 (2405); Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü’l-İmam Ahmed b. Hanbel*, thk. Şuayb el-Arnâvut vd. (Müessesetü’r-risâle,

Bu konuda bir diğer önemli rivayet ise şu şekildedir:

عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذْ أَتَى بِجَنَازَةٍ، فَقَالُوا: صَلِّ عَلَيْهَا، فَقَالَ: «هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ؟»، قَالُوا: لَا، قَالَ: «فَهَلْ تَرَكَ شَيْئًا؟»، قَالُوا: لَا، فَصَلَّى عَلَيْهَا، ثُمَّ أَتَى بِجَنَازَةِ أُخْرَى، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، صَلِّ عَلَيْهَا، قَالَ: «هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ؟» قِيلَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَهَلْ تَرَكَ شَيْئًا؟»، قَالُوا: ثَلَاثَةُ دَنَانِيرَ، فَصَلَّى عَلَيْهَا، ثُمَّ أَتَى بِثَالِثَةٍ، فَقَالُوا: صَلِّ عَلَيْهَا، قَالَ: «هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ؟»، قَالُوا: لَا، قَالَ: «فَهَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ؟»، قَالُوا: ثَلَاثَةُ دَنَانِيرَ، قَالَ: «صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ»، قَالَ أَبُو قَتَادَةَ صَلِّ عَلَيْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَعَلَى دَيْنِهِ، فَصَلَّى عَلَيْهِ

Seleme b. el-Ekva (ra) şöyle dedi: “Nebi’nin (sav) yanında oturuyorduk, bir cenaze getirildi ve ‘onun namazını kıldır’ dediler. Nebi (sav): ‘Bunun borcu var mı?’ diye sordu. Sahabe: ‘Hayır’, dediler. Nebi (sav): ‘Peki, geriye bir şey bıraktı mı?’ diye sordu. Yine sahabiler: ‘Hayır’, dediler. Nebi (sav) onun namazını kıldırdı. Daha sonra başka bir cenaze getirildi: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Bunun namazını kıldır’ dediler. Nebi (sav): ‘Borcu var mı?’ diye sordu. Sahabe tarafından: ‘Evet’, denilince, Nebi (sav): ‘Peki, geriye bir şey bıraktı mı?’ diye sordu. Onlar: ‘Üç dinar bıraktı’ dediler. Nebi (sav) onun namazını kıldırdı. Üçüncü bir cenaze getirildi: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Bunun namazını kıldır’ dediler. Nebi (sav): ‘Geriye bir şey bıraktı mı?’ diye sordu. Sahabe: ‘Hayır’, dediler. Nebi (sav): ‘Peki, borcu var mı?’ diye sordu. Sahabiler: ‘Üç dinar borcu var’ dediler. Nebi (sav): ‘Arkadaşınızın namazını siz kılın!’ dedi. Ebû Katâde (ö. 54/674) (ra): Ey Allah’ın Rasûlü! ‘Sen namazını kıldır, borcunu ben üstleniyorum’ dedi. Nebi (sav) de namazını kıldırdı.”⁴¹³ Bu hadis, başkasının borcuna kefil olmanın câiz olduğunu ve bu kefalet akdi ile “mekfûlun anı” olan asıl borçlunun zimmetinin borçtan berî olduğunu göstermektedir. Konuya dair İbn Abbâs’ın (ö. 68/687-88) (ra) rivayeti ise şöyledir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَجُلًا لَزِمَ غَرِيمًا لَهُ بَعَثَرَةَ دَنَانِيرَ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: مَا عِنْدِي شَيْءٌ أُعْطِيكَهُ، فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ لَا أَفَارُكَ حَتَّى تَقْضِيَنِي أَوْ تَأْتِيَنِي بِحِمْلٍ، فَجَرَّهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَمْ تَسْتَظِرُّهُ؟» فَقَالَ: شَهْرًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَأَنَا أَحْمِلُ لَهُ»

“Rasûlullah (sav) hayatta iken bir adam, on dinar alacaklı olduğu borçlusunun yakasına sarıldı. Borçlu olan kişi, alacaklısına: ‘Benim yanımda (mülkiyetimde) sana verebileceğim hiçbir şey yok’ dedi. Alacaklı kimse: ‘Hayır! Vallahi sen alacağımı ödeyinceye ya da bana bir

1421–2001), 36/628 (22294); Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *e’s-Sünenü’l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata (Beyrut-Lübnan: Dârü’l-kütübî’l-ilmiyye, 1424–2003), 6/119 (11392); Tirmizî, bu hadisin “hasen”, İbn Hibbân ise “sahih” olduğunu belirtmiştir bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî, *Neylû’l-evîâr şerhu Münteķa’l-ahbâr*, thk. ‘Usâmuiddin es-Sebâbitî (Mısır: Dârü’l-hadîs, 1413–1993), 5/355.

⁴¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Cu’fî el-Buhârî, *el-Câmi’ü’l-müsnedü’s-sahîh el-Muhtasar min umûri Rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve’s-sellem ve sunenihi ve eyyâmih/Sahîhü’l-Buhârî*, thk. Muhammed Züheyr b. Nasır (Dârü tavki’n-necât, 1422–2001), “Havâlât”, 3 (No. 2289), “Kefâle”, 2 (No. 2295).

kefil getirinceye kadar senin yakını bırakmayacağım' dedi. Sonra alacaklı kişi borçlusunu çekerek Hz. Peygamber'in huzuruna götürdü. Hz. Peygamber borçlu olan kişiye: 'Sen alacaklından (borcunu ödemek için) ne kadar mehil istiyorsun?' dedi. O da: 'Bir ay' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sav): فَأَنَا أَحْمِلُ لَهُ / 'O halde ben ona kefil olurum' dedi."⁴¹⁴ Yani bir ay sonra borçluyu sana getirme konusunda kefilim. Bu hadis, tevile gerek kalmadan açık bir şekilde kefalet dair delil teşkil etmektedir. Ebû Dâvûd'un rivayetinde ise فَتَحَمَّلَ بِهَا النَّبِيُّ / "Nebi (sav), dinarları yükledi"⁴¹⁵ ifadesi yer almaktadır.⁴¹⁶ Mezkûr hadis, açık bir şekilde Allah Rasûlü'nün (sav) borçlu kişiye kefil olduğunu gösteren temel dayanaklardan biri olarak kabul edilir.

iii. İcmâ

Ümmet ulemâsı, kefaletin şart ve hükümlerinde olduğu gibi pek çok fûrû konularında ihtilaf etseler de kefaletin câizliği hususunda icmâ etmiştir.⁴¹⁷

iv. Akli delil

Kefalet, insanların mallarını korumak için meşru kılınmıştır. Bu itibarla kefalet, emaneti ve hakkı gözetmeyen kişilerin, diğer insanların mallarına el koyarak zayi etmelerinden korumuş olur. Borçlu kimse, borcunu ödemekten imtina ederse, kefilin borcu ödemesi talep edilir. Kefalet akdi iki tarafın da maslahatını gözetir. Kefalet ile bir taraftan mallar koruma altına alınırken bir taraftan da insanların ihtiyaçları karşılanmış olur.⁴¹⁸

b. Kefaletin Türleri

1. Şahsa kefalet (el-Kefâle bi'n-nefs): "Bir adamın şahsına kefil olmaktır"⁴¹⁹ şeklinde tanımlanmaktadır. Şahsa kefaletle eş anlamlı olarak doktrinde "el-kefâle bi'l-beden,⁴²⁰ el-kefâle bi'l-vech,⁴²¹ damânü'l-vech" terimleri de kullanılır.⁴²²

⁴¹⁴ İbn Mâce, "Sadakât", 9 (No. 2406).

⁴¹⁵ Ebû Dâvûd, "Buyû", 2 (No. 3328).

⁴¹⁶ Muhammed Emîn b. Abdullah el-Urmî el-Esyûbî, *Şerhu Sünen İbn Mâce* (Cidde: Dârü'l-minhâc, 1439–2018), 14/103.

⁴¹⁷ İbn Rüşd el-Ced, *el-Muḥaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/376; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/295; İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, 4/344.

⁴¹⁸ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 165.

⁴¹⁹ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 613; Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye* (Beyrut-Lübnan: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1420–2000), 8/436.

⁴²⁰ Şirbînî, *Muḡni'l-muhtâc*, 3/207; Apaydın, "Kefâlet", 25/170.

⁴²¹ Haraşî, *Şerhu Muḥtaşarı Ḥalîl*, 6/21.

⁴²² Beyzâvî, *el-Gâyetü'l-kuşvâ*, 1/669; Şirbînî, *Muḡni'l-muhtâc*, 3/207; Apaydın, "Kefâlet", 25/170.

2. Mala kefalet (*el-Kefâle bi'l-mâl*): “Bir malın edasına kefil olmaktır”⁴²³ şeklinde tanımlanmıştır. Hanefî ekolü içerisinde mala kefaleti, “borca kefalet” (*kefâle bi'd-deyn*) ve “eşyaya kefalet” (*kefâle bi'l-ayn*) olmak üzere ikili bir ayırım yapılmaktadır.⁴²⁴

c. Hanefî Mezhebine Göre Kefaletin Rükünleri

Hanefî mezhebine göre kefaletin tek bir rüknü vardır o da iç iradenin söz yoluyla dışarıya yansıtılması olan “îcab” ve “kabul” terimleri ile ifade edilen “siyga” olmaktadır. “Siyga”, kefilden sadır olan “îcab” ve lehine kefil olunan alacaklının iradesi (kabul) ile gerçekleşir. Bu yaklaşım, Ebû Hanîfe (ö. 150/767), İmam Muhammed (ö. 189/805) ve Ebû Yûsuf’tan (ö. 182/798) nakledilen bir görüşe dayanmaktadır.⁴²⁵

d. Cumhura Göre Kefaletin Rükünleri

Kefaletin iki türü olan gerek şahsa kefalet (*el-kefâle bi'n-nefs*) gerekse mala kefaletin (*el-kefâle bi'l-mâl*) beş rüknü vardır.⁴²⁶

1. **Kefil;** zimmetini başka birinin zimmetine ekleyerek onun yüklendiği şeyi kendisi de yüklenen kişi.
2. **Mekfûlun leh;** lehine kefil olunan alacaklı.
3. **Mekfûlun anı;** adına kefil olunan asıl borçlu.
4. **Mekfûlun bih;** kefilin teslim veya ödemeyi üstlendiği şey.
5. **Siyga.**

Ebû Yûsuf’un da içinde bulunduğu Mâlikî ve Hanbelî ekolleri ile Şafî mezhebinin “esah” görüşüne göre ise kefalet siygası tek taraflı kefilin îcabıyla gerçekleşir. Lehine kefil olunan alacaklının iradesine (kabul) ise gerek olmadığı savunulmaktadır.⁴²⁷

d. Kefaletin Sıhhat Şartları

⁴²³ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 614; Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/436.

⁴²⁴ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/281; Apaydın, “Kefâlet”, 25/170.

⁴²⁵ Kâsânî, *Bedâ'î u's-şanâ'î*, 6/2; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/283.

⁴²⁶ Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttaķîn*, thk. Zuheyr eş-Şâviş (Beyrut, Dimaşk-Amman: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1412–1991), 4/240,241,244,260; Kalyûbî - Umeyre, *Hâşiyetâ 'alâ kenzi'r-râğibîn şerhi minhâci't-tâlibîn*, 2/528,529; “Kefâlet”, *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye el-Kuveytiyye* (Mısır: Dârü's-safve, 1404–2006), 34/290.

⁴²⁷ Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/240; “Kefâlet”, 34/290.

Kefilin yükümlü olmadığı bir şeyi karşılıksız vermeye (*teberru*) ehil olması gerekir çünkü kefalet, teberru akdidir. Kefilin, asıl borçlu üzerinde vâcib olan hakkın ödenmesini yüklenmesi için rızasının olması gerekir. Ebû Hanife, İmam Muhammed ve bir görüşüne göre İmam Şafiî gibi bazı fakihler, kefaletin geçerli olabilmesi için alacaklı kişinin rızasının şart olduğunu savunmuşlardır. Şafiî mezhebi “esah” olan görüşüne göre ise alacaklı kişinin kabul ve rızası şart değildir. Kefaletin geçerlilik kazanması için asıl borçlunun rızasına ise gerek olmadığı hususunda görüş birliği bulunmaktadır. Kefilin borçlu kimsenin izni ve rızası olmadan ona kefil olması veya onun borcunu ödemesi sahîhtir. Borcunu talep ederken ısrarcı veya toleranslı olması hususu kişiden kişiye farklılık gösterdiği için lehine kefil olunan alacaklının kefil tarafından bilinmesi gerekir. Adına kefil olunan asıl borçlunun bilinmesi gerekir. Şafiî mezhebinin “esah” görüşüne göre ise asıl borçlunun bilinmesi şart değildir. Kefilin teslim veya edâ etmeyi üstlendiği borcun / hakkın miktarı, cinsi ve sıfatının akid esnasında sabit, lazım ve biliniyor olması gerekir.⁴²⁸

2. Aralarındaki İlişkinin Kefalet Akdine Dayandırılması

Kefalet akdinin mahiyeti ve bazı hükümleri beyan edildikten sonra kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin kefalet akdine dayandırılmasının keyfiyeti irdelenecektir. Kredi kartı sisteminin işleyişini kefalet akdi ıstılahları çerçevesinde aşağıdaki gibi açıklanabilir:⁴²⁹

1. Kart çıkaran kuruluş kefil konumundadır (*kefil*). Banka ile kart hamili arasındaki anlaşmaya binaen hamiline kefil olma sıfatıyla kredi kartıyla yapılan harcamaları üstlenmektedir.

⁴²⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 11/196; 20/12,50; Kâsânî, *Bedâ'î 'u's-şanâ'î*, 6/5; Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye fî şerhi bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Talâl Yûsuf (Beyrut-Lübnan: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.), 3/90; Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/436; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 5/284,286-289; İbn Rüşd el-Ced, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/376; Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ et-Tilimsânî el-Fâsî el-Venşerîsî, *Uddetü'l-burûk fî cem'î mâ fi'l-mezheb mine'l-cümü' ve'l-furûk*, thk. Hamza Ebû Fâris (Beyrut-Lübnan: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1410), 583; Abdilbâkî b. Yûsuf b. Ahmed ez-Zürkânî, *Şerhü'z-Zürkânî 'alâ muhtasari Halîl* (Beyrut-Lübnan: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1422-2002), 6/46; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe ed-Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhi'l-kebîr* (Dârü'l-fikr, ts.), 3/330; Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs b. 'Osmân b. Şâfi' b. Abdilmuttalib b. Abdimenâf el-Muttalibî el-Kureşî el-Mekkî eş-Şâfiî, *el-Üm* (Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1410-1990), 3/234; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/240,241,244; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/201,202,205; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/345-349; Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ' 'an metni'l-İknâ'*, thk. lecnetün mütehassisa (Memleketü'l-'Arabîyye e's-Su'ûdiyye: vizâret'ül-'adl, 1421-2000), 8/234; Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-âsâr* (Beyrut: Dârü'l-fikr, ts.), 6/404; “Kefâlet”, 34/298-302; Abdülfettâh Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, *Kadâyâ fıkhiyye mu'âsirâ* (Kahire: Câmi'atü'l-Ezher Küllüyetü's-Şeri'a ve'l-Kânûn, ts.), 125-127.

⁴²⁹ Abdülhalim Ömer, “Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhayli'nin ‘Finans ve Borsa’ Konulu Tebliğiyle İlgili Müzakere Raporu”, 1/358; Rıdvan Güneymî, *Bitâkatü'l-i'timân beyne'l-vad'i'l-kânûni'l-masrifî ve't-te'sîli'l-fikhî* (İskenderiyye: Dârü'l-fikr el-câmi'î, 2012), 202.

2. Kart hamili, adına kefil olunan asıl borçludur (*mekfûlun anh*). Kartı kullanan gerçek veya tüzel kişidir.
3. Üye işyeri kendi lehine kefil olunan alacaklıdır (*mekfûlun leh*). Kart kullanıcısına mal satan veya hizmet sunan kişidir.
4. Harcama tutarı kefilin ödemeyi üstlendiği borçtur (*mekfûlun bih*).

Birçok çağdaş fakih tarafından, İslam hukukunun akid teorisine göre, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği, birtakım deliller ışığında tam olarak kefalet akdine uygun olduğu savunulmakta ve en fazla taraftar bulan da bu görüş olmaktadır.⁴³⁰

3. Kefalet Görüşünü Savunanların Fıkhi Delilleri / Tahlilleri

a. Kefalet Mefhumu Bakımından Mukayese

Kredi kartı sözleşmesi gereği,⁴³¹ kart hamilinin üye işyerlerinde yapmış olduğu harcamaların, kart çıkaran kuruluş tarafından yüklenilmesi anlamını taşımaktadır. Kart kuruluşu, kart hamilinin harcamalarına “mala kefalet” sıfatıyla kefil olmaktadır.⁴³² Bu anlamı BKKKK 21’inci maddesindeki düzenleme de desteklemektedir.”⁴³³

Kredi kartının mezkûr anlamı İslam hukukundaki kefaletin “başkasının zimmetinde sabit olan borcun / hakkın yüklenilmesi”⁴³⁴ şeklindeki mefhumu ile uyuşmaktadır. Öte yandan kefalet akdinde üç taraf bulunmaktadır. Kredi kartı sisteminde de üç taraf bulunmaktadır. Kredi kartı sisteminde tarafların yükümlülüklerinin kefalet akdine uygun olması, kredi kartı uygulamasının kefalet akdi çerçevesinde değerlendirilebileceğini göstermektedir.⁴³⁵

b. İleride Doğabilecek veya Meçhul Borca Kefalet

⁴³⁰ Abdülhalim Ömer, “Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhayli’nin ‘Finans ve Borsa’ Konulu Tebliğiyle İlgili Müzakere Raporu”, 1/357,358; Muhammed Ali el-Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 389,390; Nezih Kemâl Hammâd, “el-Munâkaşa”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 664; Nezih Kemâl Hammâd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 502; Abdurrahman b. Sâlih el-Atram, “Bitâkâtü’l-i’timân et-tekyîf ve’l-bedâil”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 77,78; Câdir, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 152-155.

⁴³¹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 62; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 25.

⁴³² Abdülhalim Ömer, “Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhayli’nin ‘Finans ve Borsa’ Konulu Tebliğiyle İlgili Müzakere Raporu”, 1/357; Hammâd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ”, 502; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 180,181; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 126; Câdir, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 141,142.

⁴³³ BKKKK, md. 21.

⁴³⁴ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/198.

⁴³⁵ Hammâd, 502; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 166; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 180,181.

Kredi kartı ve üye işyeri sözleşmeleri yapıldıktan sonra kart hamili tarafından henüz kartla işlem gerçekleştirilmeden kart çıkaran kuruluş, hamilin ileride yapacağı harcama tutarlarından doğan para borçlarına kefil olmaktadır. Kredi kartı sözleşmesi yapıldığı esnada kartla işlem yapılmaması nedeniyle kart hamilinin borçlarının ne olduğu henüz bilinmemektedir. Teknik bir deyişle kart hamilinin zimmetinde henüz bir borç sübût bulmamıştır.⁴³⁶ Klasik dönem fakihleri bunu, *ضَمَانٌ مَا لَمْ يَجِبْ*, “henüz zimmette sabit olmayan borçlara kefalet”⁴³⁷ şeklinde ifade etmişlerdir. Mezkûr kefalet anlayışı Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinin cumhuruna göre kefalet akdinin sıhhatine herhangi bir engel teşkil etmemektedir. Bu yaklaşıma göre kefaletin sıhhat şartı için akid kurulduğu esnada mekfûlun bih / borç, ya zimmette vâcip / sabit olmuş olacak ya da ileride vâcip / sabit olmaya dönüşecek olması gerekir. Bunun sonucu olarak kefalet esnasında zimmette henüz borç sabit olmasa bile ödenmesi vadedilmiş borca kefalet sahîh olmaktadır.⁴³⁸

Kefalet konusu olan borç sahîh olduktan sonra borcun bilinmezliği veya ileride zimmette yer alması hususu tolere edilmektedir. Konuya dair cumhur ulemânın görüşünü irdeleyeceğiz.

Hanefî fakih İmam Serahsî, şöyle demektedir:

“Bir şahıs, diğerine, ‘falanca ile alışveriş yap, ne satım işlemi yaparsan ben ona kefilim,’ derse bu söylediği şekilde câiz olur. Çünkü kefaleti, borçlunun zimmetinde malın sübût bulmasının sebebine izafe etmektedir. Biz bunun sahîh olduğunu beyan etmiştik. Kefalet akdinin kolaylık sağlama özelliği nedeniyle kefilin ödemeyi üstlendiği borcun (*mekfûlun bih*) bilinmemesi, kefaletin geçerli olmasına (*sıhhat*) engel teşkil etmemektedir. Bilinmezliğin kendisi kurulan akidlerden hiçbirini hükümsüz kılmaz. Ancak taraflar arasında çekişmeye yol açan bilinmezlik, akidlerde olumsuz sonuç doğurur. Burada ise borcun bilinmezliği çekişmeye yol açmaz. Zira alışveriş işleminden sonra borcun talep edilmesi kefile yönelmekte ve bundan sonra borçluya yapılan satım konusu işlem, malum (bilinir hale gelmiş) olmaktadır.”⁴³⁹

⁴³⁶ Hammâd, 502; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 186,187; Guneymî, *Bitâkatü'l-i'timân ve't-te'sili'l-fikhî*, 202,203; Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 141.

⁴³⁷ Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, 3/202; Ahmed b. Muhammed b. Ali İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc fi şerhi'l-Minhâc* (Mısır: el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, 1357–1983), 5/247; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345,346; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ*, 8/234; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/404.

⁴³⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 20/50; Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/90; Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/436; İbn Rüşd el-Ced, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/376; Zürkânî, *Şerhü'z-Zürkânî 'alâ muhtasari Halil*, 6/46; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345-348; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ*, 8/234; “Kefalet”, 34/302.

⁴³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 20/50.

Kredi kartı üzerinde ilk bilimsel çalışma yapanlardan biri olan Abdulhalim Ömer, “*el-Mebsût*” isimli eserde kefalet akdine ilişkin ortaya konan hükümlerin kredi kartı işleyişi ile benzerlik taşıdığından dolayı kredi kartının fikhî keyfiyetini açığa kavuşturmada bizlere çok önemli doneler sunduğunu ifade etmektedir.⁴⁴⁰

Yukarıda İmam Serahsî’den alıntıladığımız metni kredi kartı taraflarına uygulamak gerekirse; metinde yer verilen “birinci şahıs”, kart çıkaran kuruluş; ikinci şahıs olan “diğeri” ise üye işyeri; metindeki “falanca” olan kişi de kart hamili olarak değerlendirilir. Hanefî fakihlerine göre kefalet akdinin kurulması sözü edilen şekilde câiz görülüyorsa bunun bir benzeri olan kredi kartı sisteminin de buna uyarlanarak câiz kabul edilmesi gerekir.⁴⁴¹

Konuya dair Hanefî fakihi Mergînânî (ö. 593/1197) ise mala kefaletin, borç (*deyn*) sahîh olduktan sonra -mal ister malum olsun ister meçhul olsun- câiz olduğunu düşünmektedir. Söz gelimi kefilin “falanca kişi adına bine (dönemin para birimi) veya ondaki alacaklarına (kefil oldum) ya da bu alışverişte karşılaşabileceğin bilinmezlik ve zarar riskini (*derek*)⁴⁴² tekeffül ettim” demesi gibi. Kefalet, kolaylık prensibi üzere kurulmuş bir akid olması nedeniyle kefalet konusu olan malın bilinmezliği tolere edilebilir. Diğer taraftan “el-kefâle bi’ d-derek” icmâ ile sahîh olan bir uygulamadır.⁴⁴³

Bu cümleden olarak akdin konusu olan mala (*mekfûlün bih*) gerek malum olsun gerekse meçhul olsun kefil olmanın câiz olduğu belirtilmiştir. Kefilin “falan kişi namına bine kefilim” demesi, kefalet konusu olan malın “malum” olanına; kefilin “ondaki alacaklarına kefil oldum” demesi ise malın “meçhul” olanına örnek teşkil etmektedir.⁴⁴⁴

Mâlikî fakihi İbn Rüşd el-Ced (ö. 520/1126), mala kefaletin şer’î olarak câiz olup, hükmünün ise bağlayıcı (*lazım*) ve iyilik amacıyla yapılan (*ma’rûf*) bir akid kapsamında olduğunu ifade etmektedir. İmam Mâlik (ö. 179/795) ve ashabı, malum veya meçhul bir mala kefaleti câiz görmektedir.⁴⁴⁵ Mâlikî mezhebine göre; kefilin, halihazırda mevcut olan veya ileride mevcut olacak malın miktarını bilmese bile kefaleti sahîhtir.⁴⁴⁶

⁴⁴⁰ Abdülhalim Ömer, “Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhaylî’nin ‘Finans ve Borsa’ Konulu Tebliğiyle İlgili Müzakere Raporu”, 1/358.

⁴⁴¹ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 178.

⁴⁴² İslâm hukukunda derek: “‘damânü’ d-derek’ veya ‘el-kefâle bi’ d-derek’ şeklinde kullanılmış olup satılan malın satıcıya ait olmaması ve satıştan sonra mal üzerinde başkasının hak iddia etmesi durumunda satın alanın alacağını (*semen*) garanti etmek üzere üçüncü bir şahsın kefil olmasını ifade eder.” Hamza Aktan, “Derek”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/170.

⁴⁴³ Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/90.

⁴⁴⁴ Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/436.

⁴⁴⁵ İbn Rüşd el-Ced, *el-Mukaddimâtü’l-mümeħhidât*, 2/376.

⁴⁴⁶ Zürkânî, *Şerhü’z-Zürkânî ‘alâ muhtasari Halîl*, 6/46.

Hanbelî fakihî Buhûtî (ö. 1051/1641) meseleyi ilmî tetkike tabi tutmuştur.

Kefalet konusu olan hakkın sadece “malum” olması (şartı koşulmasına) itibar edilmez. Çünkü kefalet, muâvaza (karşılıklı bedelleri değişme) olmaksızın zimmetteki hakkın yüklenilmesidir. Bu itibarla “ikrar”⁴⁴⁷ işleminde olduğu gibi “meçhul” olan hakka da kefil olmak câizdir. İleride malum olacak ve zimmette yer bulacaksa kefalet konusu olan hakkın halihazırda sabit olması şart değildir. Kur’ân-ı Kerîm’in “*Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var*” diye cevap verdiler. (İçlerinden biri) “*Ben bu söze kefilim*” dedi⁴⁴⁸ ayetine binaen, ileride zimmette sabit olaksa henüz zimmette sabit olmayan borçlara kefalet sahîhtir. Zira Kur’an’ın “onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var” ifadesi, borç henüz zimmeti işgal etmemişken kefaletin sahîh olduğunu göstermektedir. Kefaletin “zimmetin zimmete eklenmesidir” tanımından hareketle adına kefil olunan kişi halihazırda borçlu değilse zimmetin zimmete eklenemeyeceği söylenemez. Çünkü kefil zimmetini asıl borçlunun zimmetine ekleyerek borçlu için bağlayıcı olan bir şey kendisi için de bağlayıcı olur, borçlunun zimmetinde sabit olan bir şey kendisi için de sabit olur.⁴⁴⁹

Yukarıda zikredilen mezheplerin görüşlerinden anlaşıldığı üzere kefalet akdindeki mezkûr borçlarla ilgili hükümler, kredi kartı sonucu doğan borçlara da uyarlanabilir. Bu konuda Şafî mezhebi “kavl-i cedîd” görüşünde farklı bir yaklaşım benimsenmektedir.⁴⁵⁰ Ancak Şafî mezhebinin “kavl-i kadîm” görüşüne göre ضَمَانٌ مَا سَيَجِبُ “ileride zimmette sabit olacak borçlara kefalet” sahîh görülmüştür. Bir örnekle açıklamak gerekirse, hâcet nedeni ile adına kefil olunan kişinin ileride yapacağı satım işlemi veya borçlanması semenine (bedel) kefil olmak mezhebin “kavl-i kadîm” görüşünce sahîh olmaktadır. Diğer taraftan Şafî mezhebinde bilinmezlik ve zarar riski içermesine ve sabit bir hak olmasına rağmen “damânü’l-derek” uygulaması hâcet gereği sahîh görülmüştür. Bu kavram, “damânü’l-uhde” olarak da ifade edilmiştir.⁴⁵¹

Şafî mezhebinin “kavl-i cedîd” görüşü dışında aktarılan tüm bu bilgiler ışığında kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin kefalet akdine dayandığını göstermektedir. Bu fikhî ilişkiyi tasvir etmek gerekirse; kart çıkaran kuruluşun üye işyerine

⁴⁴⁷ İkrâr; “hukuk terimi olarak kişinin kendisi aleyhine başkasına ait bir hakkı haber vermesini ifade eder.” Ferhat Koca, “İkrar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/38.

⁴⁴⁸ *Kur’ân Yolu*, Yûsuf 12/72.

⁴⁴⁹ Buhûtî, *Keşşâfû’l-kınâ*, 8/234; bkz. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345-348.

⁴⁵⁰ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 188.

⁴⁵¹ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/202,203; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü’l-muhtâc*, 5/246,247.

hitaben şöyle demesi gibidir: İşletmenizde harcama tutarları için bankamızın kartıyla işlem yapılmak istendiğinde hamillerinin kartla ödeme taleplerini kabul edin. Satış bedellerinin ödenmesine bankamız “kefil” olmaktadır.⁴⁵²

c. Kart Kuruluşunun Borcu Ödedikten Sonra Hamilden Alacağını Talep Etmesi

İslam hukukunun akid teorisine göre kefil, adına kefil olunan kişinin borcunu ifa etmeden önce kendisinden herhangi bir ödeme talebinde bulunamaz.⁴⁵³ Aynı şekilde kredi kartı uygulamasında banka üye işyerine ödeme yapmadan kart hamilinden herhangi bir ödeme talep edemez. Diğer bir deyişle kart çıkaran kuruluş, ödeme işlemini gerçekleştirdikten sonra kredi kartıyla harcama yapan müşterisine hesap özeti göndererek aralarındaki anlaşma gereği dönem içerisinde ödeme talebinde bulunur.⁴⁵⁴

d. Kredi Kartı Limitinin Belirlenmesi

Kart çıkaran kuruluş, hamilin durumunu çeşitli kıstaslara göre dikkate alarak kart hamili tarafından kartla yapılacak alışveriş tutarlarının üst sınırını belirler. Kredi kartıyla taksitli alışveriş yapılmışsa taksitlerin toplam harcama tutarları kart için belirlenen limite dahil olacaktır.⁴⁵⁵

BKKKK 9’uncu maddesi gereğince kredi kartı limiti ile ilgili belirlenen kıstaslar;

“Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartı almak isteyen kişilerin yasaklılık veya engel durumu, ekonomik ve sosyal durumu, aylık veya yıllık ortalama geliri, diğer kart çıkaran kuruluşlarca bu kişilere tahsis edilen kredi kartı limiti, bir model veya skorlama sistemi sonuçları, müşterini tanı ilkeleri ile 29 uncu madde çerçevesinde temin edilecek bilgileri dikkate alarak yapacakları değerlendirmeye istinaden kullanım limiti tespit etmek zorundadır. Kart çıkaran kuruluşlar kart limitlerini bu hüküm çerçevesinde güncelleyebilirler. Kart çıkaran kuruluşlar, kart hamilleri talep etmedikçe kart limitlerini artıramazlar.”⁴⁵⁶

Kart çıkaran kuruluş tarafından hamil için kredi kartı limitinin belirlenmesi, fakihlerin eserlerinde yer verdiği kefaletle ilgili hükümlerle örtüşmektedir; “kefil, alacaklıya ‘Zeyd’teki

⁴⁵² Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 167; Câdır, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 141.

⁴⁵³ Merginânî, *el-Hidâye*, 3/91.

⁴⁵⁴ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 12; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10,11; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49.

⁴⁵⁵ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 119,120; BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

⁴⁵⁶ BKKKK, md.9.

bir dirhemden on dirheme kadar ki alacaklarına kefilim’ derse, Şâfiî mezhebinin “esah” (güçlü delile dayanan iki veya daha fazla vecihten daha güçlü olduğuna kanaat getirilen) görüşüne göre bu kefalet sahîhtir.”⁴⁵⁷ Haneî fakihî Serahsî, meseleye dair ilmî tahlillerde bulunmaktadır. Kefil, satıcıya: “Ona bin dirheme kadar satım yap! Bin dirheme kadar yaptığın satışı ben üstleniyorum” derse, bunun üzerine satıcı ona beş yüz değerinde mal satıp daha sonra ona beş yüz değerinde daha buğday satışı yaparsa kefil için iki malın da bedelini ödemek bağlayıcı hale gelir. Şayet bundan sonra satıcı anılan kişiye bir başka mal satımı yaparsa kefilin hiçbir şekilde ödeme sorumluluğu yoktur. Çünkü kefil, kefaleti bin dirhem miktarı ile sınırlandırmıştır. Bu nedenle belirlenen meblağdan fazlasının ödenmesi, kefil için bağlayıcı olmaz.⁴⁵⁸

Fakihlerin görüşlerine bakıldığında kredi kartı sisteminde hamil için kredi kartı limitinin belirlenmesinin kefalet akdi hükümleri ile örtüştüğü görülmektedir.

e. Kredi Kartı Sisteminde Borçların Talep Edildiği Taraf

Kart çıkaran kuruluşlar, kart hamillerinin üye işyerlerinde yaptıkları alışveriş bedellerinin ödenmesi konusunda tek sorumludur. Başka bir ifade ile anlaşma gereği, kart çıkaran kuruluşlar, kart hamillerinin gerçekleştirdikleri işlem bedellerini her koşulda ödemek zorundadır. Üye işyerleri de kart hamillerinden hiçbir şekilde harcama tutarlarını ödeme talebinde bulunamaz.

Sözleşme hükümlerine uygun olarak kart çıkaran kuruluşun harcama tutarlarını ödeme sorumluluğu olmasaydı üye işyeri, tanımadığı bir müşteriye borç olarak ürün satışı yapmazdı. Ödeme sisteminin bu şekilde gerçekleşmesi, üye işyerinin alacaklarını tahsil etmesini kolaylaştırmıştır. Ödeme sistemi anılan şekilde zorunlu olmasaydı özellikle uluslararası kart hamillerinden alacaklarının tahsil edilmesi çok zor olurdu.⁴⁵⁹

İslam hukukuna göre; alacaklı kimse hem kefil hem borçlu olan kişiden borcunu talepte bulunma hakkına sahip olmaktadır. Haneî ve Mâlikî mezhepleri, alacaklı, borcunu sadece kefilden talepte bulunmayı şart koşmuşsa buna göre borcunu kefilden başka kimselerden talepte bulunamayacağını savunmaktadır. Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki

⁴⁵⁷ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/207.

⁴⁵⁸ Serahsî, *el-Mebsûr*, 20/51.

⁴⁵⁹ Câdır, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 143; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 188.

anlaşmada da aynı şekilde bu şart bulunmaktadır. Bahsi geçen şart gereğince üye işyeri, kart hamillerinden nakit talep etmeksizin ürün satmakta veya hizmet sunmaktadır.⁴⁶⁰

Hanefî mezhebinin yaklaşımına göre alacaklı, asıl borçludan veya onun kefilinden talepte bulunma hususunda muhayyerdir, çünkü kefalet, talepte bulunmak konusunda zimmeti zimmete eklemektir. Bu cümleden olarak borçlu kimse, borcu ödemekle yükümlü olup zimmetinin berî olmamasını gerektirir. İbn Ebî Leylâ (ö. 148/765) ise bundan farklı olarak kefalet, asıl borçlunun zimmetinin borçtan berî olması gerektiği yaklaşımını savunmaktadır. Ancak asıl borçlunun berî olması şartıyla kefalet akdi kurulmuşsa, havâle akdinin özelliğini taşıması nedeniyle manayı dikkate alarak, kefalet akdi, havaleye dönüşür. Bu şekilde kurulmuş olan bir akid, borcunu başka bir kişiye havâle eden borçlunun (*muhîl*) berî olmaması şartıyla kurulan havâle akdinin kefalete dönüşmesi gibi olmaktadır. Fakihlerin ıstılahında havâle; “güvence sağlamak üzere borcun asıl borçlunun zimmetinden, borç kendisine havâle edilen kimseye (*muhâlün aleyh*) nakledilmesidir.”⁴⁶¹

Mâlikî mezhebi, kefalet akdinin asıl borçlunun zimmetini borçtan berî kılmayacağı görüşündedir.⁴⁶² İmam Mâlik, daha önceki kavlinde alacaklı hakkını hem kefil hem de asıl borçludan talepte bulunma konusunda muhayyer olduğunu savunurken daha sonra bu görüşünden rücû etmiştir. İmam Mâlik’in diğer kavline göre ise akid kurulduğu esnada, alacaklı, kefil veya borçludan dilediği kişiden veya borçludan önce kefilinden talepte bulunmayı şart koşarsa ya da kefil, -ölüm kalım, hazır gâib, zengin veya fakir- (hangi durumda olursa olsun) borçluya kefil olacağını beyan ederse borçludan alacağını tahsil etme imkânı olsa bile alacaklı, mezkûr durumlarda sadece kefilinden talepte bulunabilir.⁴⁶³

f. Sözleşmenin Feshi ve Kartın İptali ile Kefaletten Rücû

Banka, kart çıkaran kuruluşların, kartlı sistem kuruluşlarının (Mastercard, Visa, BKM vb.) kurallarına, bankacılık teamüllerine ve ilgili mevzuata uygun hareket edilmemesi, kartın yasa dışı bahis ve şans oyunları ile bağlantılı olarak para nakline aracılıkta kullanılması gibi

⁴⁶⁰ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 188; Atram, “Bitâkâtü'l-i'timân et-tekyîf ve'l-bedâil”, 77.

⁴⁶¹ Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/90; Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr* (Dârü'l-fikr, ts.), 7/182; Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/437,438.

⁴⁶² Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî Kâdî Abdülvehhâb, *el-Ma'ûne 'alâ mezhebi 'âlimi'l-Medîne*, thk. Humeys Abdülhak (Mekke: el-Mektebetü't-ticâriyye, ts.), 1231.

⁴⁶³ İbn Rüşd el-Ced, *el-Muqaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/379; Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî el-Halvetî Sâvî, *Bulgatü's-sâlik li akrabi'l-mesâlik/Hâşiyetü's-Sâvî 'ala's-şerhi's-sağîr* (Dârü'l-meârif, ts.), 4/3/438,439.

haklı ya da önemli nedenlerin varlığı hâlinde, tüm kartları kapatıp / iptal edip süresiz olarak sözleşmeyi feshedebilir.⁴⁶⁴

Banka, kart hamilinin sözleşmenin herhangi bir hükmüne uymaması ya da katılım bankacılığı ilke ve standartlarına aykırı olarak kartını; içki, şans oyunu, domuz ürünleri vb. alışveriş işlemlerinde veya içki satışı yapılan mekanlarda kullanması halinde, banka herhangi bir bildirimle gerek duymadan kartın kullanımını durdurabilir veya kartı iptal edebilir ve sözleşmeyi sona erdirebilir.⁴⁶⁵

Sözleşmenin feshi ve kredi kartı iptaline dair mezkûr uygulama, klasik dönem fakihlerin الرجوع عن الضمان “kefaletten rücû etme” tasavvuruyla örtüşmektedir.⁴⁶⁶ “Damânü’l-derek” veya “el-kefâle bi’d-derek” hükümleri gereği kişi, başkasının hakkına taalluk etmediği müddetçe kefaletten rücû etme hakkına sahiptir. İşlem gerçekleşmediği sürece kefil, adına kefil olduğu kişiye kefalet işlemini sonlandırdığını bildirmesi sahîh görülmüştür. Ancak kefaletten rücû etmeden önceki işlemler kefalet kapsamında yer almaya devam eder.⁴⁶⁷

Hanefî fakihî İbnü’l-Hümâm (ö. 861/1457), kefil, kefaletten rücû ederek satıcıyı, adına kefil olunan kişi ile alışveriş yapmaktan menederse bunun sahîh olduğunu ifade etmektedir. Eğer bundan sonra satıcı, adına kefil olunan kişiye satım işlemi yaparsa kefil için hiçbir şey bağlayıcı olmaz.⁴⁶⁸

Konuyu biraz daha detaylandıran Mâlikî fakih Haraşî (ö. 1101/1690) ise kim, bir adama: “Falanca kişiyle yüz dirheme kadar alışveriş yap, ben buna kefilim” veya “falanca kişi ile alışveriş yap, her ne satım işleminde bulunursan ben buna kefilim” dedikten sonra kefil, alışveriş işlemi henüz gerçekleşmeden sözlerindeki alışveriş miktarının tamamından veya bir kısmından vazgeçme hakkına sahip olduğunu belirtmiştir. Ancak alışveriş işlemi gerçekleşmişse doğan borcu ödemekle yükümlüdür.⁴⁶⁹

⁴⁶⁴ Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. (Türkiye Finans), “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi Genel İşlem Şartları Bilgilendirme Formu” (05 Şubat 2024), 1; Ziraat Katılım Bankası A.Ş. (Ziraat Katılım), “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 11; bkz. Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 204.

⁴⁶⁵ Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (Kuveyt Türk), “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 11.

⁴⁶⁶ Guneymî, *Bitâkatü’l-i’timân ve’t-te’sîli’l-fikhî*, 204; Ezherî, *Bitâkatü’l-benkiyye*, 168,169; Câdır, *İstihdâmü bitâkatü’l-i’timân*, 144; Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, 4/241.

⁴⁶⁷ Eşref Muhammed Devvâbe, *el-Hidmâtü el-masrifîyyetü’l-İslâmiyye el-esâsü’l-fikriyyü ve’t-tetbikiyyü* (Mısır-Kahire-İskenderiyye: Dârü’s-selâm, 1434–2013), 211.

⁴⁶⁸ İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr*, 7/183.

⁴⁶⁹ Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 6/25.

Bu hükümler, sözleşmenin sona erdirilerek kartın iptal edilmesi için dayanak niteliğindedir. Kart çıkaran kuruluş, üye işyerlerine kartı iptal ettiğini bildirdikten sonra kart hamilinin herhangi bir borcuna kefaleti söz konusu olamaz.⁴⁷⁰

g. Teminatlar

Kredi kartı sisteminin sağlıklı bir şekilde işleyişini sağlamak için bankanın para alacağını tahsil edememe riskini asgari düzeye indirmek amacıyla kart hamilinden çeşitli teminatlar talep edilebilir.⁴⁷¹

Kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin kredi kartı işlemleri nedeniyle ipotek, menkul rehni, hesap rehni, alacak temliki, kefalet, garanti, kambiyo senedi vb. aynı veya şahsi teminatlar isteyebilir. Kart işlemleri bunların temin edilmesine bağlanabilir.⁴⁷²

Uygulamada en yaygın olanı şahsi teminat türüdür. Nitekim BKKKK'da teminat türlerinden sadece kefalete ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Sözgelimi kredi kartı sözleşmesinin bir örneğinin kefile verilmesi gerektiği,⁴⁷³ kefilin borcunun niteliği adi kefalete tabi olması⁴⁷⁴ vb. Kanunda hükme bağlanmıştır.⁴⁷⁵

Bazı fakih ve çağdaş fıkıh meclisleri kredi kartı sisteminde anılan uygulamanın bir benzeri olan kefalet akdinin kurulabilmesi için rehin alınmasını câiz saymışlardır.⁴⁷⁶

Bu itibarla Bâbertî (ö. 786/1384), kefilin ödemiş olduğu borç karşılığında asıl borçludan teminat sağlayan rehin almasını, sahîh görmektedir. Bunu müeccel / vadeli bir borç karşılığında rehin alma mesabesinde değerlendirmiştir.⁴⁷⁷

Hanefî mezhebi içerisinde kefilin ödemiş olduğu borç karşılığında asıl borçludan teminat sağlayan rehin alınması câiz görülmüştür.⁴⁷⁸

Konuya dair 1996 tarihli İslam İktisadı Albaraka on ikinci çalıştayının fetvası şu şekildedir: “Kart çıkaran kuruluş, kredi kartını talep eden kişiden teminat (kefil, rehin)

⁴⁷⁰ Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 211.

⁴⁷¹ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 261,262.

⁴⁷² Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 13; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 7,8; Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 4; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 262.

⁴⁷³ BKKKK, md. 24/1.

⁴⁷⁴ BKKKK, md. 24/5.

⁴⁷⁵ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 262.

⁴⁷⁶ Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 211; Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 167.

⁴⁷⁷ Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî, *el-Înâye şerhü'l-hidâye* (Dârü'l-fikr, ts.), 7/208.

⁴⁷⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 30/225; *el-Fetâva'l-Hindiyye* (Dârü'l-fikr, 1310–1893), 3/272.

sağlamasını veya müşterinin bankadaki hesabından rehin almayı şart koşması câizdir. Talep edilen bu teminat, kefalet, rehin ve takas işlemlerinin geçerli olması için şer‘î olan şart ve hükümler çerçevesinde faiz talep etmeksizin kart hamiline sunulan belli bir ödeme süresi karşılığında olmaktadır.”⁴⁷⁹

h. Farklı İşyerlerinde Harcama Yapma ve Nakit Çekme

Kart hamilleri tarafından farklı işyerlerinde nakit ödemeksizin yapılan harcama bedellerinin ödenebilmesi için kart çıkaran kuruluş ve diğer kuruluşlar ile farklı üye işyerleri arasında, üye işyeri sözleşmesi imzalanır.⁴⁸⁰

Sözü edilen kartlı uygulamayı İslam hukukundaki kefalet akdine uyarlamak gerekirse; şayet kefil (banka), belli bir zümreye (anlaşmalı olduğu üye işyerlerine), “siz ve diğerleri ona (kart hamiline) her ne satım işlemi yaparsanız, satış bedellerini ben üstleniyorum” derse, yalnızca mezkûr zümreye (anlaşmalı olduğu üye işyerlerine) ödeme yapmakla yükümlüdür. Kefil, sözü ettiği zümre dışında (mesela bankanın kartlı sistem kuruluşu içerisinde herhangi bir şekilde anlaşmalı olmadığı üye işyerlerine) ödeme yapmakla sorumlu değildir.⁴⁸¹

Kart hamili, sözleşmede belirtilen limit dahilinde dilediği şubeden veya aynı kartlı sisteme üye olan diğer bankalardan ya da ATM cihazlarından banka kartı veya kredi kartı ile nakit çekebilir, çekilen miktar, kart hamili adına borç olarak kaydedilir.⁴⁸²

İslam hukukunun akid teorisine göre bunun tasviri şöyle olabilir: Bir kişi diğerine, kendisinin yerine falanca kişiye 1000 dirhem verme talebinde bulunursa o da sözü edilen kişiye anılan nakit parayı verdikten sonra alacaklı, nakit verme talebinde bulunan birinci kişiye, ödediği meblağı geri almak üzere rücû eder. Zira, nakit verme talebinde bulunan kişi, ikinci kişiden borç talep etmiş olmaktadır.⁴⁸³

i. Kartın Geçerlilik Süresi ve Kartla Yapılan İşlem Tekrarı

⁴⁷⁹ Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Karârâtü ve tavsiyâtü nedeâtü el-berake li'l-iktisâdi'l-İslâmî*, thk. Abdussettâr Ebû Gudde - İzzuddîn Muhammed Hoca (Cidde-Kahire, 1403–2001), 202.

⁴⁸⁰ Teoman, *Hukukî Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 61; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 49,51; Buhur, *Hukukî Yönleriyle Kredi Kartı*, 60,61; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 32.

⁴⁸¹ Serahsî, *el-Mebsûr*, 20/52.

⁴⁸² BKKKK, md. 3/1.; Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 37; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 42.

⁴⁸³ Serahsî, *el-Mebsûr*, 20/55.

Kart çıkaran kuruluş tarafından kartın geçerlilik süresi ve toplam kredi kartı limiti belirlenir.⁴⁸⁴ Belirlenen süre içerisinde onaylanan limit dahilinde kart hamili, sürekli olarak kartla ürün ve hizmet satın alabilir.

Kredi kartı mezkûr uygulamasının izleri İslam hukukunun kefalet bahsinde karşımıza çıkmaktadır. Bu cümleden olarak borcun kefilden talep sorumluluğu doğurabilmesi için herhangi bir süre belirlemeye gerek yoktur. Ancak süre belirlenirse asıl borçluya satım işlemi yalnızca bu süre içerisinde gerçekleşebilir. Kefil, satıcıya “falancaya bugün için satım işlemi yap” derse bunun üzerine satıcı, bir sonraki günde satış yaparsa bu satış kefil için bağlayıcı olmaz. Zira kefalet siygası takyîd bir lafızla kurulmuştur. Şu var ki anılan gün içerisinde asıl borçluya tekrar tekrar satış yapılmışsa bunların bedellerinin tümünü kefil ödemekle yükümlüdür. Kefil, herhangi bir süre belirlemediği takdirde kefil adına, asıl borçluya yapılan satış işlemi, ömür boyunca devam eder. Bu süre içerisinde satıcının yaptığı satış bedellerini sürekli olarak kefil öder. Kefil, satıcıya “falancaya her ne satış işlemi yaparsan yap ben bunun semenini / bedellerini ödemeyi üstleniyorum” derse tüm bu satış tutarlarını ödemek, kefil için bağlayıcı hale gelir. Çünkü kefil, kefalet siygasını umûm lafızla ifade etmiştir.⁴⁸⁵

j. Üye İşyeri Tarafından Düzenlenen Harcama Belgesi

Kredi kartı sisteminin temelinde yer alan, kart hamili tarafından bankaya olan borçlarının beyanı niteliğinde olan harcama belgesi, üzerinde yazılan tutar kadar bankaya ödeme yapmanın taahhüt edilmesidir.⁴⁸⁶ Öte yandan üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, anlaşmalı olduğu işyerlerinde işlem için yetki verdikten sonra işyerlerinin kabul ettiği kartlı işlemleri belleğinde kayıt altına almakta ve kendilerine iletilen satış tutarlarını üye işyeri komisyon kesintisi yaptıktan sonra üye işyeri hesabına ödeme yapmaktadır.⁴⁸⁷

Anılan uygulamanın bir benzerini Hanefî fakihî Serahsî, satıcı kefalet akdinden sonra borçluya satım işlemi yaptığına dair beyyine / delil kaim olmadığı müddetçe kefilden hiçbir şey talep edilemeyeceği şeklinde tasvir etmiştir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁴ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 34; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 10; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 14.

⁴⁸⁵ Serahsî, *el-Mebsûr*, 20/50.

⁴⁸⁶ Kaya, *Kredi Kartları*, 41; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 34.

⁴⁸⁷ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 36,37; Çırpan, *Kredi Kartları*, 43; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 39; Kaya, *Kredi Kartları*, 75.

⁴⁸⁸ Serahsî, *el-Mebsûr*, 20/55.

k. Hesap Özeti ve Son Ödeme Tarihi

Banka, kart hamiline kefalet konusu olan borcun ödenmesi için belli bir müddet tanımaktadır. Tanınan bu süreye karşı banka, hamilden herhangi bir bedel talebinde bulunamaz. Bankacılık sektöründe bu durum hesap özeti ve son ödeme tarihi terimleri ile ifade edilmektedir.⁴⁸⁹

Hesap Özeti; kredi kartları ödeme sistemi içerisinde banka tarafından belirlenen dönemlerde kart hamillerine gönderilen kart ve ek kart ile yapılan harcamaları, ödeme tutarları ile son ödeme tarihi vs. bilgilerin yer aldığı hesap dökümüdür.⁴⁹⁰

Son Ödeme Tarihi; kart hamilinin harcamalarından doğan dönem borcunu gecikmeye düşmeden ödeyebileceği son gün olarak hesap ekstresinde bildirilen tarihtir.⁴⁹¹

Kredi kartları ödeme sistemindeki mezkûr işleyişin bir benzerini Haskefi (1088/1677) ve İbn Âbidîn'in (ö. 1252/1836) eserlerinde görmekteyiz. Fetvaya esas olan ve "zâhirü'r-rivâye" eserlerine göre asıl borçludan borcunun hemen ödenmesi talep edilmez. *el-Bezzâziyye* eserinde kefil, asıl borçluya (kendisi adına borçlanma talebinde bulunursa bir aya kadar kendisine kefil olabileceğini) söylerse, bu sahîh görülmüştür. Bir aylık süresi dolunca kefil, asıl borçludan alacağını talep eder. Bu durumda asıl borçlunun borcunu teslim etmesi bağlayıcı hale gelir ve kendisi için ikinci bir süre söz konusu olmaz. Şayet kefil, on gün veya daha fazlası için muhayyerlik şartıyla kefalette bulunursa satım akdinin hilafına kefalet akdi câiz olmaktadır. Çünkü kefalet, kolaylık esası üzere kurulmuştur.⁴⁹²

Bahsi geçen deliller ışığında çağdaş bazı fıkıhçılara göre kartın çıkarılmasından, alışveriş yapılmasına hatta sözleşmenin sona ermesine kadar, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği kefalet akdine uygun olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹³ Ancak mezkûr fıkıhçıların bu yaklaşımı önemli ölçüde doğru analiz edilmişse de bazı eleştirilere maruz kalmıştır.

⁴⁸⁹ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 170.

⁴⁹⁰ Ziraat Katılım, "Kredi Kartı Sözleşmesi" (05 Şubat 2024), 8; Türkiye Finans, "Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi" (05 Şubat 2024), 11.

⁴⁹¹ Kuveyt Türk, "Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi" (05 Şubat 2024), 9; Türkiye Finans, "Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi" (05 Şubat 2024), 12; Ziraat Katılım, "Kredi Kartı Sözleşmesi" (05 Şubat 2024), 3.

⁴⁹² Alâüddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Haskefi, *ed-Dürrü'l-muhtâr şerhü tenvîri'l-ebşâr* (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1423–2002), 452; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 5/290.

⁴⁹³ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 170; bkz. Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 152-155.

4. Kefalet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

a. Borcun Zimmette Lâzım, Sabit ve Malum olma Şartı

Yukarıda kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyeti kefalet akdi çerçevesinde değerlendirilerek daha işin başında banka kartları ve kredi kartları üyelik sözleşmesi yapılırken banka, kart hamilinin harcamaları nedeniyle ileride doğacak borçlarına kefil olmaktadır. Buna göre banka henüz belli olmayan ve zimmette sübût bulmamış borcun ödenmesini üstlenmektedir.⁴⁹⁴ Yukarıda birinci yaklaşımda görüşleri zikredilen ulemânın cumhuruna göre, kefaletin sıhhati için borcun zimmette lâzım, sabit ve malum olması şart görülmez.⁴⁹⁵ Ancak ikinci yaklaşıma göre klasik dönem fakihlerinin teknik ifadesi ile **ضَمَانٌ مَا لَمْ يَجِبْ** “henüz zimmette sabit olmayan borçlara kefalet⁴⁹⁶” ihtilaflı bir mesele olup mezkûr hüküm, kefaletin sıhhat şartları ile çelişmektedir.⁴⁹⁷ Kefalet konusu olan hakkın halihazırda sabit ve bağlayıcı (*lâzım*) olması kefaletin sıhhat şartlarındandır. Birinci yaklaşımın benimsediği kefaletin sıhhat şartı için akid kurulduğu esnada borç (*mekfûlun bih*) ya zimmette sabit (*vâcip*) olmuş olacak ya da ileride sabit olmaya dönüşecek olması görüşünü kabul ettiğimizde, kefalet akdi henüz gerçekleşmemiş olan kefalet konusu hakkın asıl borçlunun zimmetinde sabit olmasını gerektirir.⁴⁹⁸

Bir diğer itiraz olarak belirsizliğini (meçhuliyetini) ortadan kaldıracak şekilde kefalet konusu borcun malum olması şart görülmüştür. Bu da borcun miktarı, cinsi ve sıfatının malum olmasını gerektirir. Kefaletin sıhhat şartlarını anılan şekilde, Sevrî (ö. 161/778), Leys b. Sa’d (ö. 175/791), İbn Ebî Leylâ, Muhammed b. Hasan, Ebû Süleyman (ö. 200/816 [?]), İbnü’l-Münzir (ö. 318/930 [?]), Zâhirî ve Şafîî mezhepleri ile bazı Mâlikî fakihleri benimsemektedir. Bu yaklaşım sahipleri, birincinin aksine ulemânın cumhurunun asıl olarak borcun zimmette lâzım, sabit ve malum olmasını şart gördüğünü ileri sürmektedir.⁴⁹⁹

⁴⁹⁴ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 186,187; Hammâd, 502; Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 141.

⁴⁹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 20/50; Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/90; Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/436; İbn Rüsd el-Ced, *el-Muqaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/376; Zürkânî, *Şerhü'z-Zürkânî 'alâ muhtasari Halîl*, 6/46; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345-348; Buhûti, *Keşşâfû'l-kınâ*, 8/234.

⁴⁹⁶ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/202; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/247; Buhûti, *Keşşâfû'l-kınâ*, 8/234.

⁴⁹⁷ Şafîî, *el-Üm*, 3/234; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/202; Venşerîsî, *Uddetü'l-burûk*, 583; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/404.

⁴⁹⁸ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/202; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/404; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 127.

⁴⁹⁹ Şafîî, *el-Üm*, 3/234; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/244; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/205; Venşerîsî, *Uddetü'l-burûk*, 583; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/404; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 127,128.

b. Henüz Zimmette Sabit Olmayan Borçlara Kefaletin Câiz Olmadığına Dair Deliller

Miktarı bilinmeyen mala kefalet câiz değildir. Kefilin borçlu kimseye “falanca kişinin sende olan alacağının ödenmesini ben yükleniyorum” demesi, Allah Teala’nın Kur’ân-ı Kerîm’deki emri ve Rasûlullah’ın (sav) Sünneti uyarınca câiz olmaz.⁵⁰⁰

i. Kur’ân-ı Kerîm

Allah Teala, *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ*

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin; ancak karşılıklı rızânıza dayanan ticaret böyle değildir”⁵⁰¹ buyurmaktadır.

ii. Sünnet

Rasûlullah (sav), *لَا يَحِلُّ مَالٌ أَمْرِيٍّ مُسْلِمٍ إِلَّا بِطَيْبِ نَفْسٍ مِنْهُ* “Gönül rızası olmadıkça bir Müslümanın malını yemek helal olmaz”⁵⁰² şeklinde buyurmuştur. Gönül rızası, miktarı malum olan bir mal için söz konusu olur. Bu da his ve müşahede ile bilinebilir.⁵⁰³

c. Fıkhi Tahliller ve Aklî Deliller

Birinin diğerine; “falanca kişiden borçlanmanı ben üstleniyorum” veya “falanca kişiden bir dinar borçlan, ödemesini ben yükleniyorum” ya da “falanca kişiye bir dinar borç ver, ödemesini ben üstleniyorum” demesi gibi henüz zimmeti işgal etmeyen mala kefalet câiz değildir. Çünkü bu Allah’ın kitabında olmayan bir şart olup bâtıl / hükümsüz bir işlem olmaktadır.⁵⁰⁴

1. Kefalet, malın ödeme işlemini yüklenmek anlamını taşıdığı için -satım akdine konu olan malın (*mebi'*) semeninde olduğu gibi- kefalet konusu olan malın meçhul olması sahîh

⁵⁰⁰ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/404.

⁵⁰¹ *Kur’ân Yolu*, Nisâ 4/29.

⁵⁰² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 34/301; Beyhakî, *e's-Sünenü'l-kübrâ*, 6/166 (No: 11545); Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, thk. e's-seyyid Abdullah Hâşim Yemânî el-Medinî (Beirut: Dârü'l-ma'rife, 1386-1966), 3/26 (No. 91); İbn Hacer el-Askalânî, Hâkim bu hadisi İkrimenen o da İbn Abbâs'dan (r.anhüma) rivayet ettiğini ifade etmiştir.] Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *e't-Telhîşü'l-habîr fî tahrici ehâdîsi'r-Râfi'iyi'l-kebîr* (Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1419-1989), 3/112; Ebû Ya'la ve Ebû Hurra bu hadisi rivayet etmiştir, Ebû Dâvûd, mezkûr hadise “sika” demiştir. Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*, thk. Hüsâmüddîn el-Kudsî (Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1414-1994), 4/172 (No. 6866); Elbânî, “sahîh” hükmünü vermiştir. Ebü'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâlüddîn es-Süyûtî - Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî, *Sahîh ve da'if el-câmi'u's-şagîr ve ziyâdetihi me'a'l kitâb ahkâm Muhammed Nâsırüddîn el-Elbânî*, ts., (No. 13620).

⁵⁰³ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/404.

⁵⁰⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/404; bkz. Şâfiî, *el-Üm*, 3/234; bkz. Venşerîsî, *Uddetü'l-burûk*, 583.

görülmemiştir.⁵⁰⁵ Kefalet, akid yapmak suretiyle alacaklı lehine malın kefilin zimmetinde yer alma işlemidir. Kefalet konusu olan hakkın malum olmasının şart koşulması kefaletin bu özelliğinin bir sonucu olmaktadır. Bu yönüyle kefalet, “bey” ve “icâre” akidlerine konu olan mal ve menfaatin belirsizliği ortadan kaldırılarak malum olmasına benzemektedir.⁵⁰⁶

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin kefalet çerçevesinde değerlendirilmesi durumunda, sözleşme uyarınca ve kart basımı yapıldıktan sonra kartla henüz alışveriş veya nakit para çekimi yapılmamasının bir sonucu olarak “meçhul borçlara kefalet” söz konusu olur. Çünkü kart çıkaran kuruluş, kartla henüz bir işlem gerçekleştirilmemişken aynı kartlı sisteme bağlı olarak üye işyerlerinde hamilin ileride yapacağı harcamaları tekeffül etmektedir. Kefalet akdi, kefalet konusu olan borcun miktarı bilinmeden önce yapılmaktadır. Bu nedenle mezkûr akid, “meçhul borçlara kefalet” olmuş olur.⁵⁰⁷ Sevrî, Leys b. Sa’d, İbn Ebû Leylâ, Ebû Süleyman, İbnü’l-Münzir, Muhammed b. Hasan, Zâhirî ve Şafîî mezhepleri, meçhul borçlara kefaletin sahîh olmadığını savunmaktadırlar.⁵⁰⁸ Zira kefalet, zimmette sabit olan borcu yüklenmektir. Meçhulü yüklenmek ise Şâri’in (hüküm koyma yetkisinin asıl sahibi) yasakladığı bir işlem olan “garar” (haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık) meydana gelir. Kefalet, başlangıç itibariyle teberru mahiyetli olsa bile sonu itibariyle “muâvaza” mahiyetli bir akid olmaktadır. Bunun sonucu olarak “garar” kefalet akdini hükümsüz kılar. Bundan dolayı kefil, yüklendiği borçların miktarının ne kadar olduğu ve bunları ödeme gücünde olup olmadığının farkında olabilmesi için üstlendiği borçların malum olmasını gerektirir.⁵⁰⁹

2. Kefalet, vâcip (yükümlülük) söz konusu olan bir akiddir. Vâcip olmayan bir konuda vâcip hükmü verilmesi câiz olmaz. Bu durum, henüz yükümlülük doğurmamış borçları yüklenmek olur ki bu da aklın mümkün görmediği bir şey olur. Borçlanma esnasında yükümlülük doğurmamış hiçbir akid için daha sonra borç altına girilmesi câiz olmaz. Bazen olur ki ödünç veren kişi ödünç vermeye muvaffak olamayabilir veya ödünç veren kişi ödünç vermeden önce ölebilir. Bu nedenle bağlayıcı olmayan borçları yüklenmek hükümsüzdür.⁵¹⁰

⁵⁰⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345.

⁵⁰⁶ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/205; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 129.

⁵⁰⁷ Câdir, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 145.

⁵⁰⁸ Nevevî, *Ravzatü’l-tâlibîn*, 5/246; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/404; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/205; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 127,128.

⁵⁰⁹ “Kefâlet”, 34/302; Câdir, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 146.

⁵¹⁰ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/405; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 128,129.

3. Mâlikî fakihî el-Veşer'îsî (ö. 914/1508), kefalet konusu olan borç, asıl borçlunun zimmetinde sabit olmamışsa asıl borçluya tabi olan kefilin zimmetinde öncelikle sabit olmamasının gerektiğini savunmaktadır.⁵¹¹

Şafîî mezhebinde kefalet konusu olan borç veya malın, akid kurulduğu esnada sabit bir hak olarak mevcut olması şart koşulmuştur. Bu itibarla **ضَمَانٌ مَا لَمْ يَجِبْ** “henüz zimmette sabit olmayan borçlara kefalet” sahîh görülmemiştir. Çünkü kefalet, kefalet konusu hakkı güvence altına almak için yapılan bir akiddir. Bir hak için şahitlikte bulunma edimi, hakkın sübût bulmasından önce gerçekleşmediği gibi kefalet akdi de kefalet konusu olan hakkın sübût bulmasından önce gerçekleşemez. Bu nedenle zevce için içinde bulunulan günü takip eden günün nafakasını temin etme meselesinde olduğu gibi kefalet konusu olan hakkın sübût bulma sebebinin gerçekleşmesi yeterli görülmemiştir.⁵¹² Yalın bir anlatımla borcun varlığı, kefaletin nedenidir. Sonuç, nedenden önce meydana gelemez. Buna ilaveten kefaletin borçlanma konusunda zimmeti zimmete eklemek anlamına geldiğini de göz önünde bulundurduğumuzda ortada borcun varlığı yoksa doğal olarak kişinin zimmetinin de borçla meşgul olmaması gerekir. Bu nedenle kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği kefalet anlamı ile örtüşmemektedir.⁵¹³

Hal böyle olunca; banka kartları ve kredi kartları üyelik sözleşmesi esnasında kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin henüz vâcip olmayan borçlarına kefil olduğu ve iddia edildiği gibi cumhur ulemâ tarafından **ضَمَانٌ مَا لَمْ يَجِبْ** “henüz zimmette sabit olmayan borçlara kefalet” tezine dayandırılmasının doğru olmadığı düşünülmektedir. Nitekim cumhur ulemânın kefaletin sıhhatı için ortaya koydukları şartlar farklılık arz etmektedir. Kefalet konusu olan hak, sabit ve malum olmadığında kefalet hüküm ifade etmez. Çünkü banka, kartı çıkarırken kefil olduğu hamilin bu kartla ne kadar borçlanacağını bilmemektedir. Miktarını bilmediği borçlara nasıl olur da kefil olabilmektedir? Öte yandan henüz herhangi bir borç oluşmamışken banka nasıl olur da var olmayan (*ma'dûm*) bir işleme kefil olur? Bütün bunlara ilaveten kart çıkaran kuruluşun sabit, malum ve lâzım olmayan borçları tekeffül etmesinin sonucu olarak “garar” (haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık) ve “belirsizlik” işlemi meydana gelir. Borcun belirsizliği ve kart talibi olan müşterinin zimmetinde henüz yer almamasını da dikkate

⁵¹¹ Veşer'îsî, *Uddetü'l-burûk*, 583.

⁵¹² Şafîî, *el-Üm*, 3/234; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/244; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/202,203; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuḥfetü'l-muhtâc*, 5/246,247.

⁵¹³ Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 145.

aldığımızda kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin kefalet akdi çerçevesinde temellendirilmesi isabetli değildir.⁵¹⁴

d. Kart Kuruluşu Hamilin Harcama Tutarlarını Ödedikten Sonra Hamilden Alacağını Talepte Bulunması

Kredi kartı sisteminde kart çıkaran kuruluş, üye işyerine kart hamilinin para borçlarının ödemesini yaptıktan sonra ödediği meblağı geri almak üzere kart hamiline rüçû eder.⁵¹⁵ Sözü edilen işlem, İslam hukukuna göre kefil, adına kefil olunan kişinin borçlarını ödedikten sonra ödediği meblağı geri almak üzere borçluya rüçû hakkının bulunmasıyla örtüşmektedir.⁵¹⁶ Ancak bu durum kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin kefalet akdi çerçevesinde değerlendirilmesini gerektirmez. Çünkü kefalet için geçerli olan bu hükmün aynısı “havale akdi” için de geçerlidir. Zira borç kendisine havâle edilen kimse (*muhâlün aleyh*), alacaklının (*muhtâl*) alacağını ödedikten sonra ödediği meblağı geri almak üzere borcunu başka bir kişiye havâle eden borçluya (*muhîl*) rüçû edebilir. Anılan şekilde hükmün geçerlilik kazanabilmesi için muhîlin muhâlün aleyhten havale miktarı kadar bir alacağının olmamasına bağlanılmıştır.⁵¹⁷

Bu itibarla sadece bahsi geçen benzerlik nedeniyle kefalet akdinin kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiye uyarlanması doğru olmamaktadır. Çünkü mezkûr benzerlik, “havale akdi” için de kurulabilmektedir.⁵¹⁸

e. Sözleşmenin Feshi ile Kartın İptali

Banka, kart hamilinin sözleşmenin herhangi bir hükmüne uymaması, bankacılık teamüllerine ve ilgili mevzuata uygun hareket etmemesi vb. haklı ya da önemli nedenlerin varlığı hâlinde, herhangi bir bildirimle gerek duymadan kartın kullanımını durdurabilir ve sözleşmeyi sona erdirebilir.⁵¹⁹ Bankanın yurt içindeki faaliyetlerine son vermesi veya ticari bir

⁵¹⁴ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 129; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 171,172; Guneymî, *Bitâkâtü’l-i’timân ve’t-te’sîli’l-fikhî*, 204,205.

⁵¹⁵ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 12; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 10,11; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 49.

⁵¹⁶ Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/91.

⁵¹⁷ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 129,130.

⁵¹⁸ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 130.

⁵¹⁹ Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 11; Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 1; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 11; bkz. Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 204.

karar alarak kredi kartı faaliyetlerini sonlandırması vb. haklı nedenlere gerekçe olarak kartları iptal edebilir.⁵²⁰

Kredi kartı iptal ve sözleşmenin fesih işlemlerinin fıkıhtaki kefalet akdi özellikle الرجوع عن الضمان “kefaletten rücu etme” hükmüne benzetilmesi yönündeki temellendirmenin uygun olduğu söylenemez.⁵²¹

Yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz üzere bazı klasik dönem fakihlerine göre kefalet, kefil açısından lâzım akidler kapsamında yer almaktadır. Kefalet akdi, şartlarına uygun kurulmuşsa alacaklının hakkı kefilin zimmetinde vâcib ve lâzım olur. Bundan sonra tek taraflı olarak kefaletten rücu etmesi câiz olmaz.⁵²² İbn Kudâme, tıpkı nezir gibi muhayyerlik şartıyla kefaletin kurulmasının câiz olmadığını, Ebû Hanîfe ve Şâfiî’nin (ö. 204/820) bu görüşte olduğunu ve bu konuda bir görüş ayrılığı bilmediğini belirtmektedir.⁵²³ İbn Kudâme’nin bu görüşü bazı çağdaş araştırmacıların çalışmalarında da ulemâ arasında ittifakla benimsenmiş bir görüş olarak aktarılmaktadır.⁵²⁴

Ancak hemen belirtmemiz gerekirse yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz üzere Şam’da yaşamış Hanefî fakihi Haskefî kefilin on gün veya daha fazlası için muhayyerlik şartıyla kefil olmanın alım satımdan farklı olarak kefalet akdinde câiz olduğunu ifade etmişti.⁵²⁵ Haskefî’den çok önce yine Şam’da olan Hanbelî fakihi İbn Kudâme’nin az önce yer verdiğimiz muhayyerlik şartıyla kefalet akdi kurulmasının câiz olmadığı yönündeki görüşünü, İbn Kudâme’nin yaşamış olduğu döneme kadar ki geçen süre içerisinde mezkûr konuya dair ulemâ arasında bir görüş ayrılığı bilmediği şeklinde düşünmek daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Buna göre kefalet akdinin sahîh olarak kurulmasının bir sonucu olarak kefilin zimmeti kefalet konusu olan hak ile meşgul olup alacaklının hakkını ödemesi vâcib olur. Tek taraflı iradesi ile kefilin kefaletten rücu etme hakkının bulunmadığı kabul edilir. Kart çıkaran kuruluşun, tek taraflı kartı iptal ederek sözleşmeyi sona erdirmeye hakkına sahip olması kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiyi fıkıhtaki kefalet akdinden uzaklaştırmaktadır. Çünkü kefalet hükümleri bahsi geçen ilişkiye uyarlanamamaktadır.⁵²⁶

⁵²⁰ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 204.

⁵²¹ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 172; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 130; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/245.

⁵²² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/405; bkz. Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/245.

⁵²³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/356.

⁵²⁴ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 172; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 130.

⁵²⁵ Haskefî, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, 452; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 5/290.

⁵²⁶ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 130; Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 172.

f. Kredi Kartı Sisteminde Borçların Talep Edildiği Taraf

Kart çıkaran kuruluşlar, kart hamillerinin üye işyerlerinde mal ve hizmet alımlarının bedellerinin ödenmesi konusunda tek sorumludur.⁵²⁷ BKKKK 21'inci maddesinde, üye işyerleri de kart hamillerinden hiçbir şekilde satılan mal veya hizmet bedellerini ödeme talebinde bulunamayacağı şeklinde düzenlenmiştir.⁵²⁸

Hamil, banka kartı veya kredi kartı ile aynı kartlı sisteme üye olan diğer bankalardan veya ATM cihazlarından nakit çekebilir.⁵²⁹ Bankalar veya yetkili üye işyerlerince banka kartı ya da kredi kartı hamiline yapılan nakit ödemelerde de hamilden hiçbir şekilde para borçlarının ödeme talebinde bulunulamaz.⁵³⁰

İslam hukukunda kefalet akdinin hükümlerine baktığımızda fakihlerin çoğunluğunun görüşlerinin bahsi geçen uygulamadan farklı olduğunu görmekteyiz. Lehine kefil olunan alacaklı, kefilden hakkın ödenmesini talep edebildiği gibi asıl borçludan da hakkın ödenmesini talep edebilir. Öte yandan alacaklı, hakkını aynı anda ikisinden de talepte bulunabilir.⁵³¹

5. Kefalet Akdinde Borçların Talep Edildiği Taraf ile İlgili Fakihlerin Görüşleri

Alacaklı hakkını kefilden teslim almamış olsa bile asıl borçlunun zimmeti, kefalet akdi ile borçtan beri olur mu? Değişik bir deyişle; borcu üstlenen kefilin varlığına rağmen asıl borçlunun zimmeti borçla meşgul olur mu? Bu konuda genel olarak ulemânın iki farklı görüşü bulunmaktadır.⁵³²

a. Birinci Görüş

Salt kefalet akdi kurulması ile asıl borçlunun zimmeti borçtan beri olmaz. Kefalet konusu olan hak kefilin zimmetinde sabit olduğu gibi asıl borçlunun zimmetinde de sabit olur. Alacaklı hayatta iken hakkını kefil veya asıl borçludan talepte bulunabildiği gibi aynı anda her ikisinden de talep edebilir. Öldükten sonra ise alacaklının varisleri mezkûr şekilde talepte bulunma hakkına sahip olmaktadır. Sevrî (ö. 161/778), İshâk, Ebû Ubeyd (ö. 319/931),⁵³³

⁵²⁷ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 188; Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 143.

⁵²⁸ BKKKK, md. 21.

⁵²⁹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 42; Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 37.

⁵³⁰ BKKKK, md. 3/1; BKKKK, md. 21.

⁵³¹ Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, 3/215; Muhammed Necîb el-Mutî, *Tekmiletü'l-Mecmû'* (Dârü'l-fıkr, ts.), 14/24; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/351; Mahmûd İdrîs, "Bitâkâtü'l-i'timân", 131,134; Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 172.

⁵³² Mahmûd İdrîs, "Bitâkâtü'l-i'timân", 132.

⁵³³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/351.

Hanefi,⁵³⁴ Şâfiî,⁵³⁵ Hanbelî⁵³⁶ mezhepleri ve bir kavle göre İmam Mâlik⁵³⁷ mezkûr yaklaşımı benimsemiştir. İmam Mâlik'ten gelen ve ashabının cumhurunun katıldığı diğer kavle göre ise alacaklı, alacağını mümkünse asıl borçludan alması ya da kefil veya borçludan dilediği kişiden istemeyi yahut borçludan önce kefilden talepte bulunmayı şart koşması durumları dışında kefilden borcun ödenmesi talep edilemez. Buna ilaveten kefil, -ölüm kalım, hazır gâib, zengin veya fakir- her durumda borçluya kefil olacağını beyan etmesi dışında alacaklı, alacağını yine kefilden talep edemez.⁵³⁸

b. İkinci Görüş

Kefalet, tıpkı "havale" akdi gibi hakkı mazmûnun anı ve muhîlin (borçlunun) zimmetinden kefil ve muhâlün aleyhin (borç kendisine havâle edilen kimsenin) zimmetine naklini sağlar. Kefil, kefalet konusu olan hakkın ödemesini yapmadan önce salt kefalet akdi kurulmasıyla asıl borçlunun zimmeti beri olur. Alacaklı, hakkını asıl borçludan talepte bulunamaz. Sadece kefilden hakkını talepte bulunabilir. İbn Ebî Leylâ, İbn Şübrüme (ö. 144/761), Ebû Sevr (ö. 240/854), Ebû Süleyman, Hasan (ö. 110/728), Muhammed b. Sirîn (ö. 110/729) ve Zahirî mezhebi bu görüşü benimsemektedir.⁵³⁹

c. Birinci Görüşün Delilleri

Salt kefalet akdi kurulması ile asıl borçlunun zimmeti borçtan beri olmaz. Alacaklı, kefil ve borçludan dilediği kişiden veya her ikisinden de aynı anda alacağını talepte bulunabilir.⁵⁴⁰

i. Sünnetten Birinci Delil

عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: تَوَفَّى رَجُلٌ فَعَسَلْنَاهُ، وَحَنَطْنَاهُ، وَكَفَّنَاهُ، ثُمَّ أَتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عَلَيْهِ، فَقُلْنَا: تُصَلِّي عَلَيْهِ؟ فَخَطَا خَطًى، ثُمَّ قَالَ: " أَعْلَيْهِ دَيْنٌ؟ " قُلْنَا: دَيْنَارَانِ، فَأَنْصَرَفَ، فَتَحَمَّلَهُمَا أَبُو قَتَادَةَ، فَاتَيْنَاهُ، فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ: الدَّيْنَارَانِ عَلَيَّ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " حَقُّ الْغَرِيمِ، وَبَرٌّ مِنْهُمَا الْمَيِّتُ؟ " قَالَ: نَعَمْ، فَصَلَّى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ بَعْدَ ذَلِكَ

⁵³⁴ Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/90; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr*, 7/182; Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/437,438.

⁵³⁵ Şâfiî, *el-Üm*, 3/234; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/240; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/215; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/271.

⁵³⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/351,352.

⁵³⁷ Kâdî Abdülvehhâb, *el-Ma'ûne*, 1231.

⁵³⁸ İbn Rüşd el-Ced, *el-Muqaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/379; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî*, 4/3/438,439.

⁵³⁹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/400; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/351; Mutî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 14/24.

⁵⁴⁰ Mergînânî, *el-Hidâye*, 3/90; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr*, 7/182; Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/437,438; İbn Rüşd el-Ced, *el-Muqaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/379; Kâdî Abdülvehhâb, *el-Ma'ûne*, 1231; Şâfiî, *el-Üm*, 3/234; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/240; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/215; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/271; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/351,352.

بِیَوْمٍ: " مَا فَعَلَ الدِّینَارَانِ؟ " فَقَالَ: إِنَّمَا مَاتَ أَمْسٌ، قَالَ: فَعَادَ إِلَيْهِ مِنَ الْغَدِ، فَقَالَ: لَقَدْ قَضَيْتُهُمَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الْآنَ بَرَدَتْ عَلَيْهِ جِلْدُهُ

Cabir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: “Adamın birisi öldü. Kendisini yıkadık, koku sürdük, kefenledik ve namazını kıldırması için Rasûlullah’a (sav) getirdik ve ‘Namazını kıldırır mısınız?’ dedik. Rasûlullah (sav) bir adım attı, sonra: ‘Bu müteveffanın borcu var mı?’ diye sordu. Biz: ‘İki dinar borcu vardır.’ dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (sav), cenaze namazını kıldırırmaktan vazgeçti. Ebû Katâde (ra), iki dinar borcu yüklendi. Bunun üzerine Ebû Katâde’ye (ra) geldik. Ebû Katâde (ra): ‘Bu iki dinar borcu benim olsun’, dedi. Rasûlullah (sav), alacaklının hakkı senin üzerinde vâcib olup müteveffa iki dinardan beri oldu mu? dedi. Ebû Katâde (ra): ‘Evet!’ deyince, Rasûlullah (sav), namazını kıldırdı. Bir gün geçtikten sonra Rasûlullah (sav) Ebû Katâde’ye: ‘İki dinar ne oldu? diye sordu. Ebû Katâde: ‘Adam daha dün öldü.’ dedi. Allah Rasûl’ü (sav), Ebû Katâde’ye ertesi gün tekrar gelince O da: ‘Ödedim, Ya Rasûlallah’ dedi. Bunun üzerine Allah Rasûl’ü (sav): ‘İşte müteveffanın derisi şimdi soğudu.’ buyurdular.⁵⁴¹

Sünnetin Hükme Delaleti

Bahse konu olan hadis, kefalet akdi kurulmasına rağmen ödeme işlemi yapılana kadar borcun asıl borçlunun zimmetinde kalmaya devam ettiğini ifade etmektedir. Değişik bir deyişle bu hadis, kefil borcun ödenme işlemini yüklenmesine rağmen asıl borçlunun zimmetinin borçla meşgul olmaya devam ettiğini göstermektedir.⁵⁴²

Mezkûr Delile İtiraz

İbn Hazm (ö. 456/1064), Ebû Katâde (ra) hadisinin bahse konu olan görüş sahiplerinin aleyhinde en büyük delil olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Rasûlullah’ın (sav) ölüye kefil olan kişiye: “حَقُّ الْعَرِيمِ، وَبَرٌّ مِنْهُمَا الْمَيْتُ؟” “Alacaklının hakkı senin üzerinde vâcib olup müteveffa iki dinardan beri oldu mu?” sorusuna karşılık, kefilin “evet” demesi ve iki dinar borcun

⁵⁴¹ Müsnedin muhakkikleri, hadisin senedinde yer alan Muhammed b. ‘Akîl isimli râvî nedeniyle isnadının “hasen” olduğunu belirtmişlerdir bk. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 22/406 (No. 14536); Ebû Dâvûd, “Evvelü kitâbi’l-büyû”, 9 (3343); Elbânî, hadisin hükmünün “sahîh” olduğunu ifade etmiştir bk. Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî el-Horâsânî en-Nesâî, *el-Müctebâ mine’s-sünen/es-Sünenü’s-suğrâ li’n-Nesâî*, thk. Abdülfettâh Ebû Ğudde (Halep: Mektebü’l-matba’atîl-İslâmiyye, 1406), “Cenâiz”, 67 (No. 1960); Hâkim, hadisin isnadının “sahîh” olduğunu, Zehebî de bu hadisin hükmünün “sahîh” olduğunu belirtmiştir bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî Hâkim, *el-Müstedrek ‘ale’s-Şâhihayn*, thk. Mustafa Abdulkadir ‘Ata (Beyrut: Dârü’l-kütûbi’l-ilmiyye, 1411–1990), 2/66 (No. 2346); Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *Şahîh İbn Hibbân bi tertib İbn Belbân*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1414–1993), 7/334 (No. 3064); Beyhakî, *e’s-Sünenü’l-kübrâ*, 6/122 (No. 11401).

⁵⁴² Mutîî, *Tekmilatü’l-Mecmû’*, 14/24; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 133.

ödenmesinden sonra yine Rasûlullah'ın (sav), **الآن بَرَدَتْ عَلَيْهِ جُلْدُهُ** “İşte müteveffanın derisi şimdi soğudu” ifadesinde borcun ölü üzerinde kaldığına dair herhangi bir delalet bulunmamaktadır. Zira hadis, **الْمَيِّتُ قَدْ بَرِيَءٌ مِنَ الدَّيْنِ وَأَنَّ حَقَّ الْغَرِيمِ عَلَى الرَّعِيمِ** “kuşkusuz müteveffa borçtan beri oldu, alacaklının hakkı ise kefilin üzerinde vâcib oldu” lafzıyla da rivayet edilmiştir. Bu nassa herhangi bir ilavede bulunmanın bir anlamı yoktur. Rasûlullah'ın (sav) “İşte müteveffanın derisi şimdi soğudu” ifadesi ise daha önce ölünün derisi her ne kadar bir sıcaklık içerisinde olmasa bile müteveffanın borcu ödendikten sonra vücudunun daha fazla rahata kavuşarak derisinin daha fazla serinlemesi anlamına gelebilir. Bu durum, tıpkı bir kişinin daha önce üzüntülü olmadığı halde “davranışın beni mutlu etti” ifadesine benzemektedir. Müteveffa, zengin olduğu halde borcunu erteleyen bir kişi olması da mümkündür. Borcunu ertelemesi nedeniyle haksızlık etmiş olabilir, borcu ödendikten sonra Allah Teâlâ onu bağışlamış olabilir. Allah en iyisini bilir. Aslında bu konu ahiretle ilgili bir konu olduğu için bu konularla bir ilgisi olamaz.⁵⁴³

ii. Sünnetten İkinci Delil

الزَّعِيمُ غَارِمٌ “Kefil, sorumludur.”⁵⁴⁴

Sünnetin Hükme Delaleti

Bahse konu olan hadis, kefilin yüklendiği hakkı ödemekle sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Alacaklı tarafından borcun ödenmesi talep edildiğinde kefilin borcu ödemesi vâcib olur. Hadis, hak sahibinin kefilden hakkın ödenmesini talepte bulunabileceğine dair delil teşkil etmektedir.⁵⁴⁵

iii. Kıyas Delili

1. Şahitlikte olduğu gibi kefalet, sırf kefalet konusu olan hakkı güvence altına almak için kurulan bir akiddir. Kefalet, borcu kefilin zimmetine taşımaz ki bununla asıl borçlunun zimmeti borçtan beri olabilsin.⁵⁴⁶

⁵⁴³ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/403,404.

⁵⁴⁴ Ebû Dâvûd, “Büyü”, 90 (No. 3565); İbn Mâce, “Sadakât, 9 (2405); Ahmed b. Hanbel, 36/628 (22294); Beyhakî, 6/119 (11392); Tirmizî, bu hadisin “hasen”, İbn Hibbân ise “sahîh” olduğunu belirtmiştir bk. Şevkânî, *Neylû'l-evîâr*, 5/355.

⁵⁴⁵ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/215; Mutî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 14/24; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/351; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 134.

⁵⁴⁶ Şâfiî, *el-Üm*, 3/234; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/244; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/215; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/246; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/351,352; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 134.

2. Kefalet konusu olan hak, kefilin zimmetinde sabit olur. Alacaklı hakkını kefinden talep edebildiği gibi asıl borçludan da talep edebilir.⁵⁴⁷

3. Kefalet konusu olan hak, asıl borçlu ile birlikte kefilin zimmetinde sabit olur. Tıpkı bir hakkın iki kefil tarafından yüklenmesi gibi alacaklı, hakkını dilediğinden talepte bulunma hakkına sahiptir.⁵⁴⁸

Kıyas Deliline İtiraz

İbn Hazm gibi fakihlerin temsil ettiği anlayışa göre belirli bir malın (borcun) tümüyle aynı anda hem Zeyd'in hem de Amr'ın zimmetinde sabit olması aklen mümkün değildir. Sabit kabul edilirse alacaklı hem asıl hem de kefinden aynı alacağı tahsil edebileceğinden (iki mal) almış olur (ki bu durumda tek mal alması gerekirken alacaklı kişi, iki mala sahip olur buda makul olmaz). Bu durumda alacak iki katına çıkmış olur. Kefil veya asıl borçludan birisinden hak düştüğü zaman diğerinin zimmeti borçtan kurtulmuş olmaz. Diğer kişi tarafından kendi adına bağlayıcı olan hakkın ödenmiş olması durumunda (bile) yine birinci kişi için borç bağlayıcı olmaya devam etmektedir. Kefaletin borcu kefilin zimmetine taşımadığını savunanlar bile böyle bir şey söylememektedir. Böylece onların tutarsızlıkları, meseleyi karıştırmaları, mantıkî bir zeminde yer almayan ve akla ters olan bu görüşleri ortaya çıkmaktadır.⁵⁴⁹

Kıyas Deliline Yapılan İtiraza Cevap

Şâfiî fakihî Şirbînî, hakkın hem kefil hem de borçludan talep edilmesinin imkân dahilinde olduğunu ifade etmektedir. Aklın mümkün görmediği şey ise talep sorumluluğunun bir sonucu olan hakkın / borcun her iki taraftan da tahsil edilmesidir. Alacaklı hakkını sadece birisinden alabilir. Alacaklı hem kefil hem de asıl borçlu olmak üzere hakkını iki defa alamaz. İşte izin verilmeyen de budur. Mesele analiz edildiğinde asıl borçlu üzerinde sübût bulan borç, kefil üzerinde sübût bulan borcun aynısı olduğu anlaşılır. Tıpkı bir borç için iki rehin alınması gibi kefalet konusu olan borç için de iki zimmetin meşgul olmasıdır.⁵⁵⁰

Borca kefaletin hükmünün, borcun aslının kefil üzerinde sabit olması (*vucûb*) olduğunu belirten Kâsânî, talep sorumluluğunun kefile yönelmesini bunun bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle kefil üzerinde vâcip olan borç, kefinden talep edilir. Asıl

⁵⁴⁷ Şâfiî, *el-Üm*, 3/234; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/244; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/215; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/246; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/351,352; Mahmûd İdrîs, "Bitâkâtü'l-i'timân", 134.

⁵⁴⁸ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/215; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/352; Mahmûd İdrîs, "Bitâkâtü'l-i'timân", 134.

⁵⁴⁹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/400.

⁵⁵⁰ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/215.

borçludan talep edilmez. Bu durum, tıpkı asıl borçlu üzerinde olan borcun asıl borçludan talep edilerek kefilden talep edilmemesi gibidir. Dolayısıyla borç, talep sorumluluğunun yöneldiği muhatap sayısının artmasıyla çoğalmış olur.⁵⁵¹ Fiili olarak alacağın birden fazla tahsil edilmesi söz konusu değildir.

Nitekim İbn Hazm'ın bu konuda şu noktayı gözden kaçırmış olduğuna dikkat çeken Orhan Çeker, 01.02.2024 tarihinde tarafımıza bildirmiştir: Kefaleti kabul edenler asil ve kefilden ayrı ayrı iki mal değil ikisinden birinden tek mal alır demektedirler. Dolayısıyla kefalette alacaklı iki mala sahip olmaz.

d. İkinci Görüşün Delilleri

Kefil tarafından borç ödenmiş olsa da olmasa da yalnızca kefalet akdi kurulması ile asıl borçlunun zimmeti borçtan beri olur. Alacaklı hakkını sadece kefilden talepte bulunma hakkına sahiptir.⁵⁵²

i. Sünnet

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَتَى بِجَنَازَةٍ لَمْ يَسْأَلْ عَنْ شَيْءٍ مِنْ عَمَلِ الرَّجُلِ إِلَّا أَنْ يَسْأَلَ عَنْ دِينِهِ، فَإِنْ قِيلَ عَلَيْهِ دَيْنٌ كَفَّ عَنْ الصَّلَاةِ عَلَيْهِ، وَإِنْ قِيلَ: لَيْسَ عَلَيْهِ دَيْنٌ صَلَّى عَلَيْهِ، فَأَتَى بِجَنَازَةٍ، فَلَمَّا قَامَ سَأَلَ أَصْحَابَهُ: " هَلْ عَلَى صَاحِبِكُمْ مِنْ دَيْنٍ؟ " قَالُوا: عَلَيْهِ دَيْنَانِ دَيْنٌ، فَعَدَلَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: " صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ "، فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، هُمَا عَلَيَّ، بَرَأَ مِنْهُمَا، فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: " يَا عَلِيُّ، جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا، فَكَ اللَّهُ رَهَانَكَ كَمَا فَكَّكَتَ رِهَانَ أَخِيكَ، إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ مَيِّتٍ يَمُوتُ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ إِلَّا وَهُوَ مُرْتَهَنٌ بِدِينِهِ، فَمَنْ فَكَ رِهَانَ مَيِّتٍ فَكَ اللَّهُ رِهَانَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هَذَا لِعَلِيٍّ خَاصَّةً أَمْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً؟ فَقَالَ: " لَا، بَلْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً

Ali b. Ebî Tâlib (ö. 40/661) (ra) anlatıyor: “Bir cenaze getirildiği zaman Rasûlullah (sav), borcu dışında adamın ameli ile ilgili bir şey sormazdı. Borçlu olduğu söylenirse namazını kıldırırmaktan vazgeçerdi. Borçlu olmadığı söylenirse namazını kıldırırdı. Bir cenaze getirildi. Rasûlullah (sav), ayağa kalktı. Ashabına: ‘Arkadaşınız üzerinde bir borç var mı?’ diye sordu. Onlar da: ‘Üzerinde iki dinar borç vardır’ dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sav), namazını kıldırırmaktan vazgeçti ve ‘arkadaşınızın namazını kıldırın’ buyurdu. Ali b. Ebî Tâlib (ra), ‘Ey Allah’ın Peygamberi! Bu iki dinar borç benim üzerime olsun, müteveffa iki dinar borçtan kurtuldu’ deyince Rasûlullah (sav) öne çıkarak namazını kıldırıldı. Sonra ‘Ey Ali! Allah senin

⁵⁵¹ Kâsânî, *Bedâ'i 'u's-şanâ'i*, 6/10.

⁵⁵² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/400; Mutî, *Tekmilâtü'l-Mecmû'*, 14/24; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, 4/351; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 135.

için hayır takdir etsin ve hayırla mükafatlandırsın. Sen kardeşinin rehinini çözdüğün gibi Allah da senin rehinini çözsün. Borçlu iken ölen hiç kimse yoktur ki borcuyla rehin alınmış olmasın. Kim bir ölünün rehinini çözerse Allah da kıyamet günü onun rehineligini çözer. Bazıları, ‘bu durum yalnızca Ali’ye mi has kılındı ya da tüm Müslümanlar için mi geçerli?’ diye sorunca Rasûlullah (sav), ‘hayır tüm Müslümanlar için geçerlidir’ buyurdular.”⁵⁵³

Sünnetin Hükme Delaleti

Ali b. Ebî Tâlib (ra) hadisi, kefil borcu ödememiş olsa bile yalnızca kefalet akdinin kurulması ile asıl borçlunun zimmetinin borçtan beri olduğunu göstermektedir.

Zira Rasûlullah (sav), borçlu müteveffanın borcuna kefil olan ve borcu henüz ödemeyen Hz. Ali (ra) için: “Ey Ali! Allah senin için hayır takdir etsin ve hayırla mükafatlandırsın. Sen kardeşinin rehinini çözdüğün gibi Allah da senin rehinini çözsün” buyurmuştu.⁵⁵⁴

Mezkûr Delile Yapılan İtiraz

Hz. Ali (ra) hadisinin, ikinci görüş için delil olarak ileri sürülemeyeceğini belirten İbn Kudâme, Hz. Peygamber’in (sav) borçlu olan müteveffanın namazını kıldırması zimmetinin borçtan kurtulması sebebiyle olmayıp *فَلِأَنَّهُ بِالضَّمَانِ صَارَ لَهُ وَفَاءٌ* bilakis kefalet ile ödeme imkânı doğduğu içindir. Çünkü Nebi (sav), geriye ödeme imkânı sağlayacak bir mal bırakmayan borçlunun namazını kıldırırmaktan geri durmuştu. Rasûlullah’ın (sav) Hz. Ali (ra) için: “Sen kardeşinin rehinini çözdüğün gibi Allah da senin rehinini çözsün” şeklindeki ifadesi ise Hz. Peygamberin (sav) namazını kıldırarak durumda olmayan müteveffanın borcunu Hz. Ali’nin (ra) yüklenmesi ile borca bağlı olan rehinini çözdüğünü *أَوْ مِمَّا فِي مَعْنَاهُ* veya bu manada bir mahiyetin gerçekleşmiş olduğunu göstermektedir.⁵⁵⁵

ii. Kıyas Delili

Kefalet konusu olan borç tek borçtur. Havâle edilen borç (muhâlün bih) da olduğu gibi borç bir zimmette sabit olduğu zaman diğer zimmet beri olur. Zira tek borç iki yerde yer almaz.⁵⁵⁶

Kıyas Deliline Yapılan İtiraz

⁵⁵³ Beyhakî, bu haidisin senedinde yer alan ‘Atâ b. ‘Aclân isimli ravinin “zayıf” olduğunu Ebû Katâde hadisindeki rivayetlerin daha sahîh olduğunu ifade etmiştir bk. Beyhakî, *e’s-Sünenü’l-kübrâ*, 6/121 (No. 11399); Dârekutnî, *es-Sünen*, 3/46 (194).

⁵⁵⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/401; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 136.

⁵⁵⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/351.

⁵⁵⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/351.

İbn Kudâme, kefaletin havâleyle kıyas edilmesinin asıl ile fer‘ arasında illet benzerliği bulunmaksızın yapılan kıyas (*kıyâs me‘a’l-fârik*) olduğunu ifade etmiştir. Zira Damân / الضَّمان kelimesi الضَّمّ kelimesinden türemiştir. Zamm / الضَّمّ ifadesi, hakkın iki zimmete taalluk ederek iki zimmette de sübût bulması konusunda iki zimmeti birbirine eklemeyi gerektirir. Havâle / الحَوَالَةُ kelimesi ise tahavvül / التَّحَوُّل kelimesinden türemiştir. Bu ifade, borç konusu olan hakkın, bulunduğu yerden borç kendisine havâle edilen kimseye (*muhâlün aleyh*) intikalini gerektirir. Kefalet ve havâle arasında “kıyâs me‘a’l-fârik” olmadığını bir an için kabul etsek bile tıpkı rehinden doğan borcun rehin veren kişinin (*râhin*) ve rehin verilen malın (*merhûn*) her ikisine taalluk etmesinde olduğu gibi güvence sağlamak üzere tek borcun iki yerde bulunmasında da herhangi bir engel yoktur.⁵⁵⁷

e. Kefalet Akdinde Borçların Talep Edildiği Taraf Hakkında Tercihe Değer Görüş

İki görüşü, delillerini, yapılan itirazları ve itirazlara verilen cevapları irdeledikten sonra sırf kefalet akdi kurulması ile asıl borçlu borçtan beri olamayacağı yaklaşımını benimseyen birinci görüşünün delillerinin daha güçlü olması nedeniyle tercihe değer görülmektedir. Kefalet konusu olan hak asıl borçlunun zimmetinde kaldığı gibi kefilin zimmetinde de sabit olur. Alacaklı hakkını kefil veya asıl borçludan dilediğinden veya ikisinden aynı anda talepte bulunma hakkına sahiptir.⁵⁵⁸

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ

Ebû Hureyre (ra) Hz. Peygamber’den (sav) şöyle rivayet etmektedir: “(Ölen bir) Müminin ruhu, kendisinin yerine ödeme yapılana kadar borcu sebebi ile hapis altındadır.”⁵⁵⁹

Rasûlullah (sav), mümin öldükten sonra zimmetinde kalan borç sebebiyle ya geriye bıraktığı bir maldan ödenmesini vasiyet ederek ya da başkası borcunu yüklenip onun yerine ödeme yapıncaya kadar ruhu kendisi için hazırlanan nimetten veya cennete girmekten alıkonduğunu ifade buyurmuştur. Borcu ödendiği anda rehini çözülecektir, aksi takdirde kıyamete kadar rehineliği devam edecektir.⁵⁶⁰

⁵⁵⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/351; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 136,137.

⁵⁵⁸ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 137.

⁵⁵⁹ Hâkim, bu hadisin Şeyhaynın şartına göre “sahih” olduğunu belirtmiştir bk. Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/32 (No. 2219); Tirmizî, mezkûr hadisin “hasen” olduğunu ifade etmiştir bk. Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre b. Mûsâ b. Dehhâk e’t-Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir vd. (Mısır: Şeriketu mektebeti ve matbe‘ati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395–1975), “Cenâiz”, 77 (1079); İbn Mâce, “Sadakât”, 12 (No. 2413); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 16/352 (10599).

⁵⁶⁰ Muhammed b. İsmail b. Salâh b. Muhammed el-Hasenî el-Emîr, *et-Tenvîr şerhü’l-cami‘i’s-sağîr*, thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim (Riyad: Mektebetü dâri’s-selâm, 1432–2011), 10/511.

Kefalet ve edâ mahiyetlerinin farklı olması nedeni ile salt kefalet akdi kurulması ile edâ / ödeme işlemi gerçekleşmez. Edâ işlemi, zimmeti borçtan beri kılar ve hapsedilmiş olan borçlunun rehinini çözer. Edâ işlemi yapılmadan önce ise hadisteki “mefhûm-i gâye” / hükmü belirli bir sınırla kayıtlanmış olan nassın bu sınırdan sonra o hükmün geçerli olmadığına delâlet etmesi ilkesine binaen borçlunun zimmeti borçtan kurtulmaz. Yalnızca kefalet akdi kurulması ile borcun ödeme işleminin gerçekleştiği anlamına gelmemektedir. Bu cümleden olarak borç, kefalet işleminden sonra asıl borçlunun zimmetinde kalmaya devam edecektir. Kefalet akdinin kurulmasıyla borcun asıl borçlunun zimmetinden kefilin zimmetine taşınmasını gerektirmez. Zira kefalet, kefalet konusu olan hakkın / borcun yüklenmesi konusunda kefilin zimmetini asıl borçlunun zimmetine eklemektir. Bu nedenle alacaklı, hakkını kefil veya asıl borçludan dilediği kişiden talepte bulunabilir. Kefalet akdinde borçların talep edildiği taraf ile ilgili olarak fukahânın görüşleri arasında bu yaklaşım tercihe şayan görülmesinin zorunlu bir sonucu olarak kefaletin hükümleri kredi kartı hükümlerinden farklı olmaktadır. Bu durum, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî temellendirmesinin kefalet kapsamında değerlendirilemeyeceğini göstermektedir.⁵⁶¹ Bu itibarla kredi kartı ödeme sisteminde alacaklı alacaklarını sadece kefil konumundaki kart çıkaran kuruluştan talep edebilmekte iken hiçbir şekilde asıl borçlu olan kart hamilinden talep etme hakkına sahip değildir.

6. Kart Çıkaran Kuruluş ile Kart Hamili Arasında Ücretli Kefalet İlişkisi

Faizli bankalar veya katılım bankaları yıllık üyelik ücreti,⁵⁶² yıllık kart ücreti,⁵⁶³ kart yenileme ücreti,⁵⁶⁴ üyelik ve yenileme ücreti⁵⁶⁵ ücret, kâr payı ve masraflar⁵⁶⁶ adı altında çeşitli meblağları kart hamilinden tahsil etmektedir. Öte yandan üye işyeri sözleşmesi uyarınca bütün bankalar harcama belgesi tutarları üzerinden üye işyerlerinden komisyon oranı kesintisi yapmak suretiyle ücret almaktadır.⁵⁶⁷ Yalın bir anlatımla kartlı sistem içerisinde bulunan tüm bankalar kart hamili ve üye işyeri olmak üzere çift taraftan ücret almaktadır.

Bahsi geçen ücretler, kimi çağdaş fakihler tarafından simsarlık ücreti, ücretli vakâlet vb. çerçevede değerlendirildiği için şer‘î olarak bir problem gözükmemektedir. Ancak kredi kartının fikhî boyutu kefalet akdine dayandırılacaksa anılan tüm bu ücret, masraf, komisyon

⁵⁶¹ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 137.

⁵⁶² Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 257; BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

⁵⁶³ T. Garanti Bankası A.Ş. (Garanti BBVA), “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 15.

⁵⁶⁴ T.C. Ziraat Bankası A.Ş. (Ziraat Bankası), “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 3; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 3.

⁵⁶⁵ Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

⁵⁶⁶ Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 4.

⁵⁶⁷ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 77,78; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 93.

vs. fiilen sunulan hizmetin üstünde çıkan maliyetin tümü ücretli kefalet konusuna dahil olmaktadır. Bu durumda ücretli kefaletin cevaz problemi gündeme gelmektedir.⁵⁶⁸ Konuyu açıklığa kavuşturmak için ücretli kefaletin cevazı meselesine değinmekte fayda görmekteyiz.

a. İslam hukukuna Göre Ücretli Kefaletin Hükümü

Kefalet, asıl olarak إرفاق iyilik maksadıyla yapılan teberru mahiyetinde bir akid olup kefalet işlemi karşılığında ücret alınması câiz değildir. Tıpkı karzın Allah’a yakınlaşma (*kurbet*) anlamı içeren bir işlem olması gibi bunların karşılığında ücret alınması, menfaat getiren borç olması nedeniyle insanların mallarını haksız ve bâtıl yollarla yemek olarak değerlendirilmektedir.⁵⁶⁹ Ancak ücretli kefaletin cevazı hakkında çağdaş bazı fıkıhçılar arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Şimdi üç farklı görüş olarak tezahür eden bu konuyu irdeleyeceğiz.

i. Birinci Görüş

Bazı çağdaş fakihler, selef fukahâsının cumhurunun görüşlerine veya bu konuda iddia edilen selef ulemânın icmâına uyarak kefalet işlemi karşılığında ücret alınmasının câiz olmadığını benimsemiştir.⁵⁷⁰ İbnü’l-Münzir, vaad edilen ücret (*cu’l*) karşılığında kefalet akdinin kurulmasının câiz olmadığı hususunda ulemânın icmâı bulunduğunu nakletmektedir.⁵⁷¹ Kefaletin ücret karşılığında olmasını câiz görmeyen Şâfiî fakihi Mâverdî (ö. 450/1058) bu şekilde kurulan kefaletin hükümsüz olduğu yaklaşımını benimsemiştir.⁵⁷² Hanefî fakihi İbnü’l-Hümâm da kefalet için vaad edilen ücretin şart koşulmasını kefalet akdinin butlânı anlamına hükümsüz kıldığını belirtmektedir.⁵⁷³ Mâlikî fakihi Mevvâk (ö. 897/1492), kefalet, şeriatın ikrar ettiği iyilik (*ma’rûf*) amacıyla yapılan bir akid olduğunu, tıpkı namaz ve oruç ibadeti karşılığında ücret almanın câiz olmadığı gibi yapılan iyilik ve hayır işlemi karşılığında da bir bedelin alınmasının câiz olmadığını söylemektedir. Çünkü bu tür hayır işleri dünyalık kazanç elde etmek için yapılamaz. İmam Mâlik, vaad edilen ücret (*cu’l*) karşılığında

⁵⁶⁸ Muhammed Ali el-Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ zâtî’l-eksât”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 102.

⁵⁶⁹ Guneymî, *Bitâkatü’l-i’timân ve’t-te’sîli’l-fıkhi*, 205; Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ zâtî’l-eksât”, 102; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 185, 186.

⁵⁷⁰ Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ zâtî’l-eksât”, 102.

⁵⁷¹ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü’l-İbnü’l-Münzir, *el-İşrâf ‘alâ mezâhibi’l-‘ulemâ*, thk. Sagîr Ahmed el-Ensârî Ebû Hammâd (el-İmârât el-Arabiyye el-müttehida: Mektebetü Mekke e’s-Sakafiyye, re’sü’l-hayme, 1425–2004), 6/230.

⁵⁷² Ebû’l-Hasen Alî b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî el-Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr fî fıkhi mezhebi’l-İmâmi’s-Şâfiî*, thk. Ali Muhammed Mu’avvad - Adil Ahmed Abdulmevcûd (Lübnan/Beyrut: Dârü’l-kütübi’l-ilmîyye, 1419), 6/443.

⁵⁷³ İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr*, 7/186.

kefalet akdinin kurulmasında hiç bir hayır olmadığını ifade etmektedir.⁵⁷⁴ Abdalbâkî ez-Zürkânî (ö. 1099/1688), ister alacaklı ister asıl borçlu tarafından olsun veya akdin tarafları dışında üçüncü bir kişi tarafından olsa bile kefalet için vaad edilen ücretin verilmesinin haram olduğunu belirtmiştir. Çünkü kefil, asıl borçlunun borcunu ödedikten sonra asıl borçluya ödediği borç miktarı ile birlikte vaad edilen ücret fazlalığını da talep etmek için rücû etmiş olur ki bu câiz olmayan borç faizindeki fazlalık söz konusu olur.⁵⁷⁵

Hal böyle olunca İslam hukukunun klasik kaynaklarına göre kredi kartı sözleşmeleri kefalet akdi kapsamında değerlendirildiği takdirde ister alacaklı (üye işyeri) tarafından olsun ister asıl borçlu (kart hamili) tarafından olsun veya akdin tarafları dışında üçüncü bir kişi tarafından olsa bile kefil için belirli bir ücretin belirlenmesinin câiz olmadığı açıkça görülmektedir.⁵⁷⁶

ii. İkinci Görüş

Kefalet akdi karşılığında ücret alınmasının mutlak olarak câiz olduğunu benimseyen bazı çağdaş fakihlerin dayanağı, selef fukahâsının ücretli kefaleti yasaklamasının arka planının nassa dayanmaması, bilakis sadece ictihadla ortaya çıkmış bir görüş olmasıdır. Zira kefalet hizmeti karşılığında ücret alınmasını yasaklayan bir hüküm ne Allah'ın Kitabı'nda ne de Rasûlü'nün Sünnetinde vardır. Öte yandan Sahabe sözü veya uygulamasında da ücretli kefaleti yasaklayan bir delil de bulunmamaktadır. Şu hâlde muâmelâtta asıl olan ibâhadır. Kefalet de muâmelât kapsamında yer almaktadır. Kefaletin teberu akidleri kapsamında yer alması, muâvâzat akidlerinden olmasına engel teşkil etmez. Bu cümleden olarak kart çıkaran kuruluşların üye işyerlerinden aldığı ücret ribâ, veya insanların mallarını batıl yollarla yemek olmaktan çıkıp mubah bir kazanç yani kefalet hizmetinin bedeli olarak değerlendirilebilir.⁵⁷⁷ Zira kefalet ücreti asıl borçlu olan kart hamilinden tahsil edilmeyip bilakis alacaklı olan üye işyerinden tahsil edilmektedir.⁵⁷⁸

Bu yaklaşıma göre cami görevlisi ve Kur'ân-ı Kerim öğretimi hususlarında olduğu gibi maslahat tarafı ağırlıklı olması nedeniyle günümüzde kefalet akdi, insan yaşamındaki diğer

⁵⁷⁴ Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, 7/53.

⁵⁷⁵ Zürkânî, *Şerhü'z-Zürkânî 'alâ muhtasari Halîl*, 6/59,60.

⁵⁷⁶ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 186.

⁵⁷⁷ Karî b. 'İd, "Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâtî'l-eksât", 102; Bank Negara Malaysia Central Bank of Malaysia, *Şer'î Standartlar ve Operasyonel Gereklilikler*, ed. Hasan Hacak - Esra Taşkesen Sancar, çev. İsmail Eriş (İstanbul: TKBB YAYINLARI, 2021), 277; Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 173.

⁵⁷⁸ Hammâd, "el-Munâkaşa", 664.

akidler gibi telakki edilerek teberru niteliğinden bedelli / muâvaza niteliğine dönüşmüştür. Öte yandan günümüzde insanların kefalet işlemlerine ihtiyaç duydukları malumdur.⁵⁷⁹

ii. Üçüncü Görüş

Bazı çağdaş fukahâ önceki iki yaklaşımın ortası bir yol benimsemektedir. Bu görüşü savunanlar günümüz insanların ihtiyaçlarını görmezden gelmemiştir. Kefalet, muâmelât (mal varlığına ilişkin hükümler) kapsamında yer alan bir akiddir. Asıl olan kefaletle dair hükmün mubah olmasıdır. Günümüzde kefalet işlemlerinin teberrua dayalı olması mümkün gözükmemektedir. İnsanların çoğu kar elde etmek amacıyla ticaret yapmaktır. O nedenle hâcet gereği ücret karşılığı kefalet hizmetine cevaz vermektedirler. Ancak bu yaklaşım, ücretli kefaleti mutlak olarak câiz gören görüşle ücretli kefaleti câiz görmeyen selef fukahâsının yaklaşımını birleştirerek ikisinin ortası bir görüşü benimsemektedir. Haram olan ücretli kefalet yaklaşımı, ribâ şüphesi bulunmasına dayandırılmıştır. Bu da ancak borca kefalet durumunda söz konusu olur. Kefil, kefalet konusu olan borcu ödedikten sonra asıl borçluya tüm borcu talepte bulunmak için rücû eder. Buna kefalet ücreti de ilave edilince karz işlemi ile fazlalık ilave edilmiş olur ki bu durumda ribâ şüphesi meydana gelir.⁵⁸⁰ İnsanların kefalet işlemlerinin çoğu kefalet hizmetinden yararlanmak şeklinde gerçekleşmektedir. Kefil ile asıl borçlu arasındaki ilişki borçlanmaya dönüşmeden gerçekleşmelidir. Ancak bu da nadiren meydana gelen bir durumdur ve nadir olan bir şey de hükümsüzdür. Bu durumdan kurtulmak için kefil, borcu ödedikten sonra asıl borçluya rücû etmesi halinde anılan ücretin asıl borçluya iade edilmesi şartıyla kefalet hizmeti karşılığında ücrete cevaz verilebilir. Çünkü bahsi geçen fazlalığın olmaması nedeniyle ribâ şüphesinden kurtulmuş olunacaktır.⁵⁸¹

Konuyu değerlendirmeye tabi tutan çağdaş fakih Vehbe ez-Zühaylî (ö. 2015), kefaletin ücret karşılığında câiz olabilmesi için birtakım argümanlar ortaya koymaktadır. Kefaletle dair en uygun olan şeklinin kefalet hizmetinin karşılıksız olarak teberrua dayalı olarak yapılmasıdır. Bu şekilde olması şüpheden en uzak olanıdır. Alacaklı, kefile kendisine alacağını ödeyerek iyilikte bulunması karşılığında hibe veya hediye kabilinden bir şey verirse bu câiz olmaktadır. Ancak kefil, kefalet hizmeti karşılığında ücret şart koşarsa asıl borçlu da hayır sahibi teberru eden kimseler / müteberri' yoluyla yararına olan işlerini gerçekleştiremiyorsa zaruret veya genel hâcete binaen kefalet ücretini ödemesi câiz olur. Eğitim veya rızık temin etmek için

⁵⁷⁹ Karî b. 'Îd, "Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâti'l-eksât", 102; Central Bank of Malaysia, *Şer'î Standartlar ve Operasyonel Gereklikler*, 277.

⁵⁸⁰ Karî b. 'Îd, "Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâti'l-eksât", 103.

⁵⁸¹ Karî b. 'Îd, "Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâti'l-eksât", 103.

yurtdışına çıkma ya da askerlik hizmetini tecil etme vs. işler için kefalet ücreti ödenmemesi sonucunda maslahatlar iptal olacaksa bu durumda esas görüşün câiz olması yönünde olmasıdır. Fukahâ, Kur’ân-ı Kerim öğretimi ve dini semboller gibi Allah’a yakınlaşma ve itaat türünde görevlerin yerine getirilmesi için hâcet prensibi gereği cevazına hükmetmiştir. Yine fukahâ, kişi hakkını elde etmek, zulmü savmak veya düşmanın ülkeye olan zarar ve tehlikesini bertaraf etmek amacıyla malın bir kısmını rüşvet yoluyla verilmesini câiz saymışlardır. Böylece asıl borçlu, ücret karşılığında kefalet yoluyla yararına olan işleri görmüş olur. Ne var ki kefaletin meşru kılınmasındaki esas mahiyeti olan teberru niteliğinde olmasını gözeterek kefalet karşılığında ücretin şart koşulmasını abartmamak ve istismara düşmemek gerekir. Kefalet işlemlerinin görüldüğü kefalet büroları için emek karşılığında bir ücret tayin edilmesi de mümkündür.⁵⁸² Ancak 1996’da Konya’da düzenlenen I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresinde Vehbe Zuhaylî, “Finans ve Borsa” konulu çalışmasında kredi kartının fikhî keyfiyetini açıklarken kefalet işlemi karşılığında ücret alınmasını caiz saymamaktadır.⁵⁸³

Şunu ifade etmeliyiz ki kefaletin ücret karşılığında olmasını caiz görmeyen yaklaşım, yukarıda bir kısmına yer verdiğimiz üzere bazı eserlerde selef ulemânın icmâi bulunduğu nakledilmekle⁵⁸⁴ birlikte çağdaş ulemânın çoğunluğu bu görüşü benimsediğini⁵⁸⁵ görmekteyiz. Öte yandan kolektif olarak alınan kararlarda pek çok fetva meclislerinde de bu görüş benimsenmiştir. Sözelimi çağdaş pek çok kolektif fetvalara yer veren “Mevsu‘atü fetâvâ el-muâmelât el-mâliyye” eserinin farklı olaylardan “Kefalet Karşılığında Ücret Almanın Hükümü” konusu ile ilgili çeşitli ülkelerdeki fetva meclislerine sorulan soruların tamamının cevabında kefalet hizmeti karşılığında ücret almanın caiz olmadığı yönündedir.⁵⁸⁶

Özetle kart çıkaran kuruluşun bahsi geçen ücretleri alması, kefalet hizmeti karşılığında ücret alınmasını mutlak olarak câiz gören ikinci görüş kapsamında olduğu açıkça görülmektedir. Bu itibarla kefalet hizmeti karşılığında ücret alınmasını câiz gören yaklaşıma göre kart çıkaran kuruluşun kefil sıfatıyla sözü edilen ücretleri alması câiz olur. Birinci yaklaşıma göre mutlak olarak üçüncü yaklaşıma göre ise yapılan belli bir iş veya basım,

⁵⁸² Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh* (Dimaşk: Dârü'l-fıkr, 1427–2006), 6/4177,4178.

⁵⁸³ Zuhaylî, “Finans ve Borsa”, 1/280.

⁵⁸⁴ İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf 'alâ mezâhib*, 6/230.

⁵⁸⁵ Karî b. 'İd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâtî'l-eksât”, 102.

⁵⁸⁶ Ali Cumu'a Muhammed vd. (ed.), *Mevsu'atü fetâvâ el-muâmelât el-mâliyye li'l-masârif ve'l-müessesâtî'l-mâliyyeti'l-İslâmiyye* (Kahire/İskenderiyye-Mısır: Dârü's-selâm, 1441–2020), 11/375-386.

kırtasiye ve kargo masrafları gibi fiilen sunulan hizmet maliyeti dışında bahsi geçen ücretlerin alınmasını bir fazlalık olması nedeniyle câiz görmemektedir.⁵⁸⁷

B. Vekâlet İlişkisi

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği “vekâlet” akdine göre değerlendirilmektedir. Buna göre kart hamili, müvekkil sıfatıyla kartla yapılan harcama tutarlarından doğan borçların ödenmesi hususunda kart çıkaran kuruluşu vekil tayin etmektedir.

1. İslam Hukukunda Vekâlet

Sözlükte “yetkin olduğuna güvendiği birisine veya kendisinin yapmaktan aciz olduğu bir işi, güvenilir birine teslim etmek, bırakmak, tevdi etmek, yetkili kılmak” anlamlarında kullanılan vekâlet, “vkl” kökünden türemiştir.⁵⁸⁸

Hanefî mezhebi vekâleti “kişinin refah içerisindeyken veya aciz olmasından dolayı malum ve geçerli olan hukukî bir işlemde başkasını kendi yerine nâib tayin etmesi”⁵⁸⁹ olarak tanımlar. Müvekkil, zenginlik ve bolluk içerisinde yaşayan biri iken hukukî işlemi başkasına tevdi edebileceği gibi hasta veya seferde olması gibi arızî nedenlerden dolayı da hukukî işlemi kendisi yapmaktan aciz olup başkasına tevdi etmeye mecbur olabilir. Vekâlet işleminin geçerli olmasının şartı vekâlet konusu olan işin malum olup haram işlerden olmamasına bağlıdır.⁵⁹⁰ *Mecelle*’de “Vekâlet, bir kimse işini başkasına tefvîz etmek ve ol işde onu kendi yerine ikâme eylemektir” şeklinde yer almaktadır.⁵⁹¹

Mâlikîler vekaleti “hak sahibi olan kişinin emirlik ve ibadet hususları dışında vekâlet konusu olan bir hakta -ölümünü şart koşmaksızın- başkasını kendine nâib tayin etmesi”⁵⁹² olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda, devlet başkanının yönetici, kadı veya cami imamının görevlendirilmesi gibi idarî işlemler vekâletin dışında bırakılmıştır. Öte yandan vasî tayini hususu da sözü edilen tanımın dışında bırakılmıştır.⁵⁹³ Zira vesâyet işlemi, velinin tayiniyle

⁵⁸⁷ Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ zâtî’l-eksât”, 103.

⁵⁸⁸ İbn Manzûr, “vkl”, 11/734; Râzî, “vkl”, 344; Fîrûzâbâdî, “vkl”, 1693; Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, “vkl”, 2/1054.

⁵⁸⁹ Haskefî, *ed-Dürrü’l-muhtâr*, 498; İbn Âbidîn, *Reddû’l-muhtâr*, 5/510; Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dımaşkî el-Meydânî, *el-Lübâb fî şerhi’l-Kitâb*, thk. Muhammed el-‘Azzâzî (Beyrut-Lübnan: Dârü’l-kütübi’l-ilmiyye, 1971), 337,338.

⁵⁹⁰ Eseri tahkik eden ‘Azzâzî’nin tanımın açıklaması için bk. Meydânî, *el-Lübâb*, 337,338.

⁵⁹¹ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 1449.

⁵⁹² Ebû Abdillâh Muhammed b. Kâsım el-Ensârî e’t-Tûnisî el-Mâlikî er-Rassa‘, *Şerh hudûd İbn Ârefe li’r-Rassa’* (Mektebetü’l-ilmiyye, 1350–1931), 327; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 6/68; Zürkânî, *Şerhü’z-Zürkânî ‘alâ muhtaşarı Halîl*, 6/130.

⁵⁹³ Rassa‘, *Şerh hudûd İbn Ârefe*, 327,328; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 6/68.

gerçekleşmekte, kişinin velâyeti altında biri üzerinde ölümünden sonra yapılmak üzere bir kişiyi malî gözetime yetkili kılmasıdır.⁵⁹⁴ Vekâlet akdinde ise tevdi edilen işin hayatta iken yapılmak üzere başkasına havale edilme işlemi söz konusudur.⁵⁹⁵ Nitekim cari olan örfe göre “falanca kişi benim vasîmdir veya vekîlimdir” ifadesi farklı anlamlarda kullanılmıştır.⁵⁹⁶

Şâfiî mezhebi ise vekâleti “kişinin yetkisi dahilindeki temsile elverişli bir işi hayatta iken yapılmak üzere başkasına devretmesi (tefvîz)”⁵⁹⁷ şeklinde tanımlamaktadır. Namaz, oruç gibi temsile elverişli olmayan ibadetlerin vekâlet kapsamı dışında bırakılması amacıyla tanımda vekâlet konusu olan işin şer‘î olarak temsile elverişli olması vurgusu yapılmıştır. Ancak hac ibadeti gibi birtakım ibadetler bazı durumlarda temsile elverişli olabilmektedir. Diğer taraftan Mâlikî ekolünde olduğu gibi vasî tayini işlemini, vekâlet kapsamı dışında bırakmak amacıyla vekâletin ölüm sonrasına izâfe edilmemesi gerekir.⁵⁹⁸

Konunun genel gidişatını da izah etmesi bakımından Hanbelî mezhebine ait olan “hukukî işlemleri geçerli olan kişinin aynı durumdaki bir başkasını temsile elverişli bir konuda nâib tayin etmesidir”⁵⁹⁹ tanımı, kanaatimizce en açıklayıcı tanımdır.

Vekâletin İstılahları:⁶⁰⁰

Vekîl (الوكيل): Kendisine iş tevdi edilen taraf.

Müvekkil (الموكل): İş başkasına bırakan taraf.

Müvekkelün-fih veya bih (الموكل به - الموكل فيه): Vekâlet konusu olan iş.

Tevkîl (التوكيل): Birini bir iş için vekil kılmak.

Nâib (النائب): Temsilci sıfatıyla başkasının yerine hareket eden kişi.

Menûb anh (المنوب عنه): Temsil edilen kişi.

Niyâbet (النيابة): Başkası adına iş görmek.

⁵⁹⁴ Ali Bardakoğlu, “Vesâyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/66.

⁵⁹⁵ Çeker, *el-Muhtârın Anahtarı*, 423.

⁵⁹⁶ Rassa‘, *Şerh hudûd İbn Ârefe*, 327,328; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 6/68.

⁵⁹⁷ Şîrbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/231; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü’l-muhtâc*, 5/294.

⁵⁹⁸ Süleymân b. Muhammed b. Ömer el-Mısri e’s-Şafiî el-Büceyremî, *Tuhfetü’l-habîb ‘alâ şerhi’l-Hatîb / Hâşiyetü’l-Büceyremî ‘alâ’l-Hatîb* (Dârü’l-fikr, 1415–1995), 3/133.

⁵⁹⁹ Buhûfî, *Keşşâfî’l-kınâ‘*, 8/412; Muhammed b. Sâlih İbn Usaymîn, *e’s-şerhü’l-mümti‘ ‘alâ zâdi’l-müstakni‘* (Dârü İbni’l-Cevzî, 1422), 9/321.

⁶⁰⁰ Bilal Aybakan, “Vekâlet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/1; Çeker, *el-Muhtârın Anahtarı*, 423; Bilal Aybakan, “Niyâbet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/161.

Înâbe (الإنباء): Yetki verme veya görevlendirme işlemi.

a. Vekâletin Meşruiyeti

Vekâletin meşruiyeti hakkında Kur’ân-ı Kerîm’de birden fazla ayet ve Sünnet’ten deliller bulunmaktadır. Bu delillerden bir kısmına yer vereceğiz.

i. Kur’ân-ı Kerîm

فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرُوا أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ

“Şimdi siz içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de baksın, hangisinin yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin.”⁶⁰¹

Ebû Bekr İbnü’l-Arabî, bu ayetin vekâletin sahîh olduğuna delalet ettiğini ifade etmektedir. Vekâlet, bir “niyâbet” / temsil akdi olmaktadır. İnsanların vekâlete ihtiyaç duymaları ve maslahatı nedeniyle Allah Teâla, bu akdi meşru kılmıştır. Çünkü başkasından destek almadan herkes işlerini yapamayabilir.⁶⁰²

Çekişmeli işlerde vekâletin cevazına dair *“Erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin”*⁶⁰³ ayeti temel dayanak olmaktadır. Bu ayeti delil gösterenlerin görüşlerine göre tayin edilen hakemler vekîl sıfatını taşımaktadır.⁶⁰⁴

ii. Sünnet

عَنْ عُرْوَةَ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ الْبَارِقِيِّ قَالَ: عَرَضَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَلْبٌ، فَأَعْطَانِي دِينَارًا وَقَالَ: " أَيْ عُرْوَةُ، أَنْتِ الْجَلْبُ، فَاشْتَرِ لَنَا شَاةً "، فَاتَّيْتُ الْجَلْبَ، فَسَاوَمْتُ صَاحِبَهُ، فَاشْتَرَيْتُ مِنْهُ شَاتَيْنِ بَدِينَارٍ، فَجِئْتُ أَسُوقَهُمَا، أَوْ قَالَ: أَقُودُهُمَا، فَلَقِيتُنِي رَجُلٌ، فَسَاوَمَنِي، فَأَبِيعُهُ شَاةً بَدِينَارٍ، فَجِئْتُ بِالْبَدِينَارِ، وَجِئْتُهُ بِالشَّاةِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا دِينَارُكُمْ، وَهَذِهِ شَاتُكُمْ. قَالَ: " وَصَنَعْتُ كَيْفَ؟ " قَالَ: فَحَدَّثْتُهُ الْحَدِيثَ، فَقَالَ: " اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي صَفْقَةِ يَمِينِهِ

Urve b. Ebî el-Ca’d el-Bârikî anlatıyor: “Satıma sunulan koyun sürüsü Nebî’ye (sav) görününce bana bir dinar verdi ve: ‘Ey Urve! Bize bir koyun satın al’ dedi. Bunun üzerine koyun sürüsüne gittim, sahibi ile pazarlık yaptım. Ondan bir dinar ile iki koyun satın aldım. Koyunları sürerken bir adamla karşılaştım benle pazarlık yaptı. Bunun üzerine ona bir dinara

⁶⁰¹ el-Kehf 18/19.

⁶⁰² Ebû Bekr İbnü’l-Arabî, *Ahkâmü’l-Kur’ân.*, 3/183.

⁶⁰³ en-Nisâ 4/35.

⁶⁰⁴ Ebû’l-Fidâ’ İsmâîl b. Ömer el-Kureşî el-Busravî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’ânî’l-‘azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed b. Selâme (Dâru tayba li’n-neşr ve’t-tevzî’, 1420–1999), 2/297; Geniş bilgi için bk. Ömer Tuncay, *Beşerî Hukuk Sistemindeki Boşamaların İslam Hukukuna Göre Hükmü* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 57,59-62.

bir koyun sattım. Allah Rasûlü'ne bir dinar ve bir koyunla geldim. 'Ey Allah'ın Rasûlü! işte bu dinarınız bu da koyununuz' dedim. Allah Rasûlü: 'Bunu nasıl yaptım' deyince Ona, olan biteni anlattım. Bunun üzerine Allah Rasûlü: 'Allah'ım onun alışverişini bereketlendir' diye dua etti.⁶⁰⁵

Bu hadis, alım satım işleminde vekâlet akdinin câiz olduğunu göstermektedir.⁶⁰⁶

iii. İcmâ

İslam alimleri vekâletin câiz ve meşru olduğu hususunda fikir birliği etmiştir.⁶⁰⁷

iv. Akfî Delil

Kişi, çeşitli nedenlerden ötürü yararına olan işleri bizzat kendisinin yapması mümkün olmayabilir, o nedenle vekâlet işlemine ihtiyaç duyabilir. Şâri' / hüküm koyma yetkisinin asıl sahibi, insanların ihtiyaçlarını gidermek için ve maslahat prensibi gereği vekâlet akdini mubah kılmıştır.⁶⁰⁸

b. Vekâletin Hükümü

Vekâletin hükümü müvekkil bakımından geçerli (câiz) olmasıdır. Çünkü vekâlet akdi, Allah Teâla'nın mubah kıldığı bir işlemdir. Bahsi geçen tanıma göre mümeyyiz olmayan çocuk ve akıl hastası gibi hukukî işlemleri geçerli olmayan kişiler vekil tayin edemezler. Vekîl olacak kişinin de tıpkı müvekkil gibi hukukî işlemleri geçerli birisi olması gerekir. Kendisi adına hukukî işlemleri geçersiz olan birinin başkası adına işlem yapması öncelikli olarak geçersiz olur.⁶⁰⁹

c. Vekâlet Akdinin Rükünleri

⁶⁰⁵ Ahmed b. Hanbel eserinin muhakkikleri bu hadisin marfû'nun "sahîh", isnadının ise Said b. Zeyd isimli ravi nedeniyle "hasen" olduğunu belirtmişler bk. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 32/106 (No. 19361); Ebû Dâvûd eserinde farklı lafızla rivayet edilen bu hadis için Ebû Dâvûd kitabının muhakkikleri "sahîh" demiştir bk. Ebû Dâvûd, "Büyü' ", 28 (3384); Tirmizî, "Ebvâbü'l-büyü' ", 34 (No. 1258); Elbânî bu hadis için "sahîh" hükmünü vermiştir. İbn Mâce, "Sadakât", 7 (No. 2402); Dârekutnî, *es-Sünen*, 3/10 (No. 30).

⁶⁰⁶ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/231; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 8/412; "Vekâlet", *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye el-Kuveytiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-evkâf, 1404–2006), 45/7.

⁶⁰⁷ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/509; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/301; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/231; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 5/51; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, 8/412.

⁶⁰⁸ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/231; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 5/52.

⁶⁰⁹ İbn Usaymîn, *e's-şerhü'l-mümti'*, 9/321.

Fakihlerin çoğunluğuna göre vekâlet akdinin müvekkil, vekîl, müvekkelün-fîh ve siyga olmak üzere dört rûknü bulunmaktadır.⁶¹⁰ Hanefî mezhebinde ise vekâletin rûknü icap ve kabulden (siyga) ibaret olup bu rûkûn, mezkûr akdin iki tarafı olan müvekkil ve vekîlin varlığını zorunlu kılmaktadır.⁶¹¹

2. Aralarındaki İlişkinin Vekâlet Akdine Dayandırılması

İslam hukukuna göre kart hamili “müvekkil” sıfatıyla kredi kartı ile üye işyerlerinde alışveriş yapması veya banka şubeleri ya da ATM’lerden nakit çekmesine bağlı olarak doğan para borçlarının ödenmesi konusunda kart çıkaran kuruluşu “vekîl” tayin etmektedir.⁶¹² Kart çıkaran kuruluş, harcama bedellerini gösteren hesap özetini dönem sonunda kart hamiline gönderir. Kart hamili, para borçlarını belirtilen tarihler içinde kart kuruluşuna öder ve sistem tamamlanır.⁶¹³

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki fikhî ilişkiyi vekâlet akdine göre temellendiren bazı çağdaş fıkıhçıların izledikleri yöntem şudur:

Kart hamili üye işyerindeki harcama bedellerini ödemeyi nakit yerine kredi kartı ile gerçekleştirmektedir. İslam hukukuna göre vekillerin işleminde asıl olan sistemin akışının şu şekilde çalışmasıdır: Vekâlet akdine uygun olarak kart çıkaran kuruluşun kart hamilinin zimmetinde sabit olan üye işyerinin alacaklarını hamilden talepte bulunarak tahsil ettikten sonra üye işyerinin alacaklarını ödeyene dek işyerinin beklemesi gerekir. Çünkü bir işe vekil tayin edilen kişinin, kendi malından ödeme yapma bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Vekîl, bir hizmeti vermek için müvekkili tarafından işin devredildiği kişi olmaktadır. Müvekkilin iradesini beyan etmek üzere gerek bir akid kurularak gerekse âdî (basit) yolla kendisinden talep edilen hukukî bir işlemi yerine getirmek üzere iş vekîle tevdi edilir. Ne var ki; kartlı sistem kuruluşları, sistemin bu şekilde çalışmasında işlemlerin hantal ve karmaşık olmasına neden olacağını düşünerek fıkıhtaki vekâlet işlemi akışına nispeten ödeme sistemini tersten işletmişlerdir. Buna göre kart çıkaran kuruluş, hamilin kartla yapılan harcama tutarlarını üye işyerine ödedikten sonra kart hamilinden belirtilen tarihler içinde alacaklarını tahsil eder. Bu uygulama kredi kartı sisteminin sağlıklı bir şekilde işleyişini sağlamaktadır. Zira kart çıkaran kuruluş, kartla alışveriş yapıldığı sırada kendi adına ödeme yapabilir fakat kart hamili adına

⁶¹⁰ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/301,302; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/295; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/54; “Vekâlet”, 45/8.

⁶¹¹ Kâsânî, *Bedâ'i 'u's-şanâ'i*, 6/20.

⁶¹² Abdussettâr Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 657-659; Zuhaylî, “Finans ve Borsa”, 1/279; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 192; Guneymî, *Bitâkatü'l-i'timân ve't-te'sîli'l-fikhî*, 195; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 192.

⁶¹³ Çırpan, *Kredi Kartları*, 43; Kaya, *Kredi Kartları*, 76,77; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 39.

hükmederek üye işyeri alacaklarını hemen tahsil edemez. Öte yandan kart hamilinden alacaklarını tahsil edilene dek üye işyerinin belli bir süreye kadar bekletilmesi sağlıklı olmayıp sistemi sekteye uğratacaktır.⁶¹⁴

Kart hamilinin yararlanmış olduğu (kart çıkaran kuruluş tarafından) borcun ödenmesi ile (daha sonra belirlenen dönem içerisinde hamilden) alacağın tahsil edilmesi arasındaki geçen süre, işlemin doğası ve mahiyetinden değildir. Fıkıhtaki klasik şekliyle vekâlet akdine nispetle ödeme sisteminin tersten işletilmesi, alacağın tahsil edilerek alacaklıya teslim edilmesi için gerekli görülmüştür. Esasen kartlı sistem kuruluşları, teknolojik araçlarla kart hamilinden para borçlarını ikinci veya üçüncü günde talep edilme imkânı olsaydı ödeme konusunda bir gecikme söz konusu olmazdı.⁶¹⁵

Fakihlerin ittifakıyla vekâlet iki taraf açısından da “câiz” olup “gayr-ı lazım” bir akid mahiyetindedir. Vekîl veya müvekkilden biri tarafından vekâlet akdi fesih edilebilir. Buna göre her iki taraf akdi tamamlayabildiği gibi sonlandırabilir.⁶¹⁶ İslam fıkıhındaki bu uygulamanın aynısı kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkide bulunmaktadır. Daha öncede ifade edildiği üzere vekîl olan kart çıkaran kuruluş çeşitli nedenlere binaen tüm kartları kapatıp / iptal edip süresiz olarak sözleşmeyi feshedebildiği gibi⁶¹⁷ müvekkil olan kart hamili de sözleşme kurulduktan sonra kredi kartına ilişkin hükümlerinden cayabilir.⁶¹⁸ BKKKK’nın 25. maddesinde “Kart hamili, talep etmek suretiyle kartı iptal ettirmek ve sözleşmeyi feshetmek hakkına sahiptir”⁶¹⁹ hükmü açıkça yer almaktadır.

Kart hamili tarafından kredi kartıyla üye iş yerinde işlem yapılmasının bir sonucu olarak işyerinin hakkının / alacağının sözü edilen ilişkiye taalluk etmesi durumu bahsi geçen hükümden istisna edilmiştir. Bu durumda hakları koruma altına almak mefsedeleri / zararları ve çekişmeleri defetmek için akid bağlayıcı (*lâzım*) hale gelir.⁶²⁰

⁶¹⁴ Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 657,658.

⁶¹⁵ Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 658,659.

⁶¹⁶ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/536-538; Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 3/396; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/257,259; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/71.

⁶¹⁷ Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 1; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 11; bkz. Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 204; Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 1; Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 11.

⁶¹⁸ Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 12; Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 12; Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 13; Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 4; Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 2.

⁶¹⁹ BKKKK, md. 25.

⁶²⁰ Câdir, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 148.

Özetle kartla yapılan harcamalar sonucunda doğan borçların ödenmesi / edâ edilmesi için kart hamili tarafından kart çıkaran kuruluş vekîl tayin edilmektedir. Öte yandan üye işyeri de müvekkil sıfatıyla kart çıkaran kuruluşu kart hamilinden alacaklarının tahsil etmesi için vekîl tayin etmektedir. Dolayısıyla kart çıkaran kuruluş hem üye iş yerinin hem de kart hamilinin vekili sayıldığı için çift taraflı bir vekalet söz konusu olmaktadır. Kart çıkaran kuruluşun, bu vekâlet hizmeti karşılığında her iki taraftan komisyon ücretini alması câizdir. Zira İslam hukukuna göre alacakların tahsil edilerek sahibine ulaştırma karşılığında ücretin alınması câiz olup bu işlem “ücretli vekâlet” kapsamında değerlendirilmektedir.⁶²¹

3. Aralarındaki İlişkinin Ücretli Vekâlet Akdine Dayandırılması

Vekâlet ücretli olabildiği gibi herhangi bir ücret karşılığı olmaksızın teberru mahiyetli de olabilir. *Mecelle*’ye göre vekâlet akdinde ücret şart koşulmuşsa vekîl ücrete hak kazanır. Ancak akid esnasında ücret şart koşulmamış, vekîl de âdeten ücretle iş gören biri değilse yapılan iş teberru kapsamında değerlendirilir. Bu durumda vekîl, ücret talebinde bulunamaz.⁶²² Mâlikî fâkih İbn Cüzey, vekâlet ücretli olduğu takdirde icâre hükümlerine tabi olacağını ifade etmektedir.⁶²³

Rasûlullah (sav), Üneys’i (ö. 54/674) (ra) had cezasını uygulaması, Urve’yi (ö. 9/630) (ra) bir koyun satın alması, Amr ve Ebû Râfi’i (ö. 40/660 [?]) (r. anhum) nikahın kabulü için herhangi bir ücret karşılığı olmadan vekîl tayin etmiştir.⁶²⁴

Hanbelî fâkihi İbn Kudâme eserinde vekîlin yaptığı vekâlet işlemine karşılık olarak ücret almasının cevazına dair deliller serdetmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’le birlikte fiilî ve kavli olmak üzere Sünnet’ten deliller bulunmaktadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا...

“Sadakalar (zekât gelirleri) ancak şunlar içindir: Yoksullar, düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar...”⁶²⁵

Allah Rasûlü zekât memurlarını zekât toplamak için gönderir ve bu iş için kendilerine belirli bir ücret verirdi. Bu nedenle Rasûlullah’ın (sav) iki amca oğlu Ona: “Bu zekatların

⁶²¹ Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 181.

⁶²² Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 1467; Emin Efendi Ali Haydar Hoca, *Dürerü’l-hükkâm fi şerhi mecelleti’l-Ahkâm* (Dârü’l-cil, 1411–1991), 3/574.

⁶²³ Ebû’l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh el-Kelbî el-Gırnâtî İbn Cüzey, *el-Kavâninü’l-fikhiyye*, ts., 216.

⁶²⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/55.

⁶²⁵ et-Tevbe 9/60.

toplanması konusunda bizi de göndersen insanların getirdiklerini biz de sana getirsek -ücreti kastederek- insanların faydalandığı şeyden biz de faydalansak”⁶²⁶ deyince, bunun üzerine Allah Rasûlü (sav) bize şöyle dedi:

إِنَّ هَذِهِ الصَّدَقَاتِ إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاحُ النَّاسِ، وَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِمُحَمَّدٍ، وَلَا لِأَلِ مُحَمَّدٍ

“Şüphesiz bu sadakalar, insanların kirleridir. Bunlar ne Muhammed’e (sav) helâldir ne de Muhammed (sav) ailesine.”⁶²⁷

Bu naslar, devlet başkanının vekilleri sıfatıyla “sadakaların toplanmasında görevli olanlar / zekât memurları” hissesinden pay almak suretiyle zengin olsalar bile zekatların toplanmasında görevli kişilerin ücret karşılığında zekâtları toplamalarının câiz olduğunu göstermektedir.⁶²⁸

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin “ücretli vekâlet” akdine dayandırılması iki şekilde gerçekleşmektedir.⁶²⁹ Birincisi gerek faizli bankalar gerekse katılım bankaları yıllık üyelik ücreti,⁶³⁰ yıllık kart ücreti,⁶³¹ kart yenileme ücreti,⁶³² üyelik ve yenileme ücreti,⁶³³ ücret, kâr payı ve masraflar⁶³⁴ adı altında çeşitli meblağları kart hamilinden tahsil etmektedir. İkincisi, üye işyeri sözleşmesi uyarınca bütün bankalar harcama belgesi tutarlarından “üye işyeri komisyon oranı” kesintisi yapmak suretiyle bu ücrete hak kazanır.⁶³⁵ Yalın bir anlatımla kartlı sistem içerisinde bulunan tüm bankalar kart hamili ve üye işyeri olmak üzere çift taraftan ücret almaktadır.

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin vekâlet akdine göre değerlendirilmesi pek çok itiraza maruz kalmıştır.

⁶²⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/55.

⁶²⁷ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Müsnedü's-sahîh el-Muhtasarü bi nakli'l-'adli 'ani'l-'adli ilâ Rasûlillâhi sallâllahu aleyhi ve's-sellem*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.), “Zekât”, 1072.

⁶²⁸ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 140,141.

⁶²⁹ Zuhaylî, “Finans ve Borsa”, 1/279; Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 657-659; Guneymî, *Bitâkatü'l-i'timân ve't-te'sîli'l-fikhî*, 195.

⁶³⁰ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 257; BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

⁶³¹ Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 15.

⁶³² Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 3; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 3.

⁶³³ Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

⁶³⁴ Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 4.

⁶³⁵ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 77,78; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 93.

4. Aralarındaki İlişkinin Vekâlet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Vekâlet işlemi, hukukî bir görevin yerine getirilmesi (*edâ*) hususunda görevlendirme (*inâbe*) anlamına gelmektedir. Vekâlet, “tahammül” / bir şeyi yüklenme konusunda yetkilendirme anlamını taşımaz. Vekâlet, mal konusunda olduğu zaman vekîlin, müvekkilin malından tasarruf etmesi câiz olması gerekmektedir. Kart hamilinin borçlarını ödemesi konusunda bankayı vekîl kılmasının gereği olarak müvekkilin borçlarını ödeyecek kadar vekilin yanında müvekkilin parası olmalıdır. Çünkü vekâlet akdinde asıl olan vekîlin zimmetinin müvekkilin zimmetindeki borçlardan sorumlu olmamasıdır. Müvekkilin (kart hamili) zimmetindeki sabit olan borçların vekilden (banka) talep edilme şartı koşulduğu zaman böyle bir şart hükümsüzdür.⁶³⁶ Vekîlin kendi malından alacaklıya ödeme sorumluluğu yoktur. Aksi takdirde işlem kefalet akdine dönüşür.⁶³⁷

Abdülganî el-Meydânî (ö. 1298/1881), vekîl müşteriye satım işlemindeki satış bedeline kefil olursa onun bu kefaletinin hükümsüz olduğunu ifade etmektedir. Çünkü vekîlin hükmü gereği satış bedeli vekîlin elinde emanettir. Vekîli müşteriye kefil yaparak satış bedelinin gereğini ortadan kaldırmak câiz olmaz.⁶³⁸ İbarenin bizce muğlak olan son bölümünü izah eden Orhan Çeker, 09.02.2024 tarihinde tarafımıza şöyle bildirmiştir: Yani vekili müşterinin kefil yaparsak müşterinin semeni ödeme gerekliliğini ortadan kaldırmış oluruz ki bu da makul olmaz.

Kredi kartında ise sistem vekâlet akdine uygun işlememektedir. Kart sahibi olmak için başvuran müşterinin adına kredi kartı çıkarılması için banka nezdinde bir hesabının olması şartı yoktur.⁶³⁹

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği vekâlet akdine göre nasıl uygun olabilir ki vekîl olan banka borcu yüklenmekte, müvekkil olan kart hamilinin zimmeti ise borçtan beri olmaktadır.⁶⁴⁰ Sözü edilen fikhî ilişki vekâlet akdine dayanması isabetli değildir, zira müvekkil olan kart hamili üye işyerine hiçbir şekilde ödeme işlemi yapmamaktadır. Oysa vekâlet yalnızca müvekkilin mülkiyetinde / tasarrufunda olan hukukî bir işlemi yapmaktan ibarettir.⁶⁴¹

⁶³⁶ Guneymî, *Bitâkâtü'l-i'timân ve't-te'sîli'l-fikhî*, 195; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 141; Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 181.

⁶³⁷ Câdir, *İstihdâmü bitâkâtü'l-i'timân*, 148.

⁶³⁸ (وإذا ضمن الوكيل بالبيع الثمن عن المبتاع فضمانه باطل) ؛ لأن حكم الوكيل أن يكون الثمن أمانة في يده؛ فلا يجوز نفي موجهه بجعله ضامناً له bk. Meydânî, *el-Lübâb*, 346.

⁶³⁹ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 141; Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 181.

⁶⁴⁰ Abdullah İbn Menî', “et-ta'kîb ve'l-Münâkaşa”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 658.

⁶⁴¹ Darîr, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 1425–2004, 20.

Vekâlet değerlendirmesi banka kartı için uygun olabilir. Zira banka kartın özelliği hamilin hesabına ulaşarak hesap bakiyesindeki tutar kadar alışveriş yapma veya nakit çekilmesine olanak sağlamaktadır.⁶⁴² Kredi kartı veya ödeme kartlarında ise vekâlet akdi söz konusu olamaz. Çünkü bu kartlardaki sistem bankadan borç alma şeklinde işlemektedir.⁶⁴³

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki akid, “vekâlet” olarak değerlendirilecekse müvekkil olan kart hamilinin zimmetinin üye işyerleri nezdinde harcamalardan doğan borçlarla vekâlet akdi gereğince meşgul olmasını gerektirir. Banka “kefil” olduğu takdirde asıl borçlu olan kart hamilinin zimmeti banka ile birlikte borçlarla meşgul olur. Banka “vekîl” olması halinde ise kart hamilinin zimmeti banka ile birlikte doğan borçlarla meşgul olmaz. Ne var ki kredi kartı ödeme sistemindeki işleyiş, İslam hukukunun akid teorisindeki vekâlet akdinden farklı olarak yalnızca (vekîl olan) bankanın zimmeti üye işyerleri nezdinde kartla yapılan harcamalar sonucunda doğan para borçlarıyla meşgul olmaktadır. Kart hamilinin ise üye işyerlerinin alacaklarına karşı hiçbir şekilde sorumluluğu bulunmamaktadır. Kart hamilinin kartı ibraz etmesi ile üye işyeri temsilcisi kartla işlem yapılmasını kabul eder, hamil mal veya hizmet aldıktan sonra üye işyerine karşı hiçbir ödeme sorumluluğu bulunmayarak zimmeti doğan borçlardan tamamen beri olmaktadır. Kart çıkaran kuruluş iflas etse bile kredi kartı ödeme sisteminde üye işyerleri alacaklarını müvekkil olan hamilden talepte bulunamaz. Alacaklarını tahsil etmek için yalnızca kart çıkaran kuruluşa rücu edebilir. Sistemin tüm bu işleyiş şeklinin vekâletin özelliklerini yansıtmadığı açıkça görülmektedir.⁶⁴⁴ Hal böyle olunca kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği vekâlet olarak değerlendirilmesi isabetli olmadığı düşünülmektedir.

5. Aralarındaki İlişkinin Ücretli Vekâlet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Kartla yapılan harcama tutarlarını kart çıkaran kuruluşun ödemesi karşılığında yıllık üyelik ücreti, kart yenileme ücreti, yıllık kart ücreti ve masraflar gibi çeşitli isimler altında kart hamilinden tahsil edilen meblağlarla kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin ücretli vekâlet akdine dayandırılması isabetli olmamaktadır. Çünkü kartla işlem yapılmasının sonucu olarak kart hamilinin borçlarını kart çıkaran kuruluş tarafından ödenmesi banka tarafından hamile ödünç verme olarak değerlendirilmektedir. Bu bir “karz” / tüketim ödöncü olup kart çıkaran kuruluşa menfaat getirmektedir. Öte yandan bankalar, ürün satan ve hizmet

⁶⁴² Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 12; bk. BKKKK, md. 3/k; Çırpan, *Kredi Kartları*, 30.

⁶⁴³ Câdir, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 148.

⁶⁴⁴ Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 182.

veren üye işyerlerinden harcama tutarlarından komisyon oranı kesintisi yapmak suretiyle de menfaat getiren karz vermiş olur. Bütün bunlara ilaveten ilgili Kanunun ifadesi ile kalan hesap bakiyesine, asgarî tutar ve üzerinde ödeme yapılması halinde akdî faiz, asgarî tutarın altında ödeme yapılması halinde ise gecikme faizi uygulanıyor⁶⁴⁵ olması yapılan işlemin fıkıhtaki borç faizi olduğu anlaşılması zor olmayacaktır. Çünkü kart ücreti vd. isimler altında alınan ücretler kart hamiline tanınan kredi karşılığında bir fazlalık söz konusudur.⁶⁴⁶ Menfaat sağlayan karz vermenin haram olduğu hususunda pek çok nas bulunmakta olup şimdi bazılarına değinilecektir.

“Menfaat getiren her karz faizdir” hadisini el-Harb b. Ebî Üsame “marfu” olarak Hz. Ali’den (ra) rivayet etmiştir. Sened zincirinde Süvâr b. Musab bulunmaktadır ve bu kişi “metruk” bir ravidir. Ömer b. Zeyd, *el-Muğnî* adlı eserinde bu hadisin “sahîh” olmadığını belirtmiştir. İmam el-Haremeyn (ö. 478/1085) ve Gazâlî’nin (ö. 505/1111) mezkûr hadisin sahîh olduğunu zannettiklerini belirten Şevkânî (ö. 1250/1834), bahsi geçen imamların hadis ilminde uzmanlıklarının olmadığını ifade etmiştir.⁶⁴⁷ Mezkûr hadis, fukahâ arasında çok yaygın bir şekilde delil olarak gösterilmekte ancak sahîh hadis kaynaklarının hiçbirinde yer almamaktadır. Yine yakın ifadelerle Beyhakî (ö. 458/1066), *es-Sünenü’s-suğrâ* ve *es-Sünenü’l-kübrâ*, isimli eserlerinde “mevkûf” olarak Fudâle b. Ubeyd’ten rivayet etmiş ve bu manada İbn Mes’ûd (ö. 32/652-53), İbn Abbâs, Abdullâh b. Selâm (ö. 43/663-64) vd. olmak üzere Sahabe sözü olarak rivayet edilmiştir.⁶⁴⁸ Ancak bahsi geçen ifade, hadis ulemâsı tarafından ribâ ile ilgili Sahabe sözleri ele alınırken “bâb” bölümüne isim olmuştur.⁶⁴⁹ Fukahâ arasında da çok yaygın kullanılan bir ifadedir. Mezkûr ifade, konuya dair hadis bâblarını ve fukahânın amaçlarını özlü bir şekilde ifade eden kilit konumunda cami‘ ve mani‘ olan küllî bir kaide mesabesinde telakki edilebilir.

Konuya dair temel dayanak teşkil eden en sahîh kaynak olan Buhârî’de (ö. 256/870) Ebu Bürde (ra), Medine’ye gelince Abdullah b. Selâm kendisine şöyle dediğine yer verilmiştir:

إِنَّكَ بِأَرْضِ الرَّبِّ بِهَا فَاشِ، إِذَا كَانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ، فَأَهْدِ إِلَيْكَ حِمْلَ تِبْنٍ، أَوْ حِمْلَ شَعِيرٍ، أَوْ حِمْلَ قَتٍّ، فَلَا تَأْخُذْهُ فَإِنَّهُ رِبَاٌ

⁶⁴⁵ BKKKK, md. 26.

⁶⁴⁶ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 141; Guneymî, *Bitâkâtü’l-i’timân ve’t-te’sîli’l-fikhî*, 195; Câdir, *İstihdâmü bitâkâtü’l-i’timân*, 149.

⁶⁴⁷ Şevkânî, *Neylû’l-evâtâr*, 5/276.

⁶⁴⁸ “كُلُّ قَرْضٍ جَرَّ مَنْفَعَةً فَهُوَ وَجْهٌ مِنْ وَجُوهِ الرِّبَا” lafzı için bk. Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü’s-suğrâ*, thk. Abdulmu’tî Emîn Kal’acî (Pakistan-Karaçi: Câmi’atü’d-Dirâsâtü’l-İslâmiyye, 1410–1989), 2/273 (No. 1971); Beyhakî, *e’s-Sünenü’l-kübrâ*, 5/573 (No. 10933).

⁶⁴⁹ Beyhakî, *e’s-Sünenü’l-kübrâ*, 5/571.

“Sen faizin yaygın olduğu bir yerdesin; bir kimseden alacağın varsa, o kimse sana bir yük saman, arpa veya yonca (gibi basit şeyler) hediye etse bunu asla alma; çünkü, bu faizdir.”⁶⁵⁰ Hadisin delaletinden açıkça anlaşılacağı üzere karz işleminde en basit bir hediye bile faiz olarak tanımlanmıştır.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ سَأَلَهُ سَائِلٌ؟ فَقَالَ لَهُ: أَقْرَضْتُ رَجُلًا فَأَهْدَى لِي هَدِيَّةً فَقَالَ: أَتَيْتُهُ أَوْ أَحْسَبُهَا لَهُ مِمَّا عَلَيْهِ أَوْ أُرَدُّهَا عَلَيْهِ

İbn Ömer'den (ö. 73/693) (ra) rivayet olunur ki: “Bir kişi kendisine bir soru sordu: ‘bir adama ödünç verdim, o da bana bir hediye verdi.’ Bunun üzerine İbn Ömer (r. anhumâ) şöyle dedi: ‘Ona karşılığını öde veya ondaki alacağına karşılık say ya da hediyesini geri ver.’”⁶⁵¹ Tüm bu deliller ve başka pek çok delil ödünç verene menfaat getiren karz ribâsının haram olduğuna dair delil teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu deliller, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin “ücretli vekâlet” akdi olmasından da uzaklaştırmaktadır. Çünkü yukarıda ifade edildiği gibi kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin mahiyeti ile İslam hukukundaki ücretli vekâlete ilişkin hükümler farklılık arz etmektedir.⁶⁵²

Kredi kartı ve banka kartı sözleşmeleri ile üye işyeri sözleşmeleri incelendiğinde kart çıkaran kuruluşların kart hamillerinin yapmış olduğu harcama tutarları miktarı kadar borçlandığı görülmektedir. Bu sözleşmelerde kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin “ücretli vekâlet” akdine dayandırıldığına dair bir ifadeye rastlanılmamaktadır. Bilakis hamilin borçlarını gösteren özellikle hesap özetlerini dikkate aldığımızda mezkûr ilişkinin deyn / borç ilişkisine dayandırıldığı⁶⁵³ bilakis vekâlet akdi esasına dayalı olarak değerlendirilemeyeceği söylenebilir. Çünkü borçlu ve müvekkil olan kart hamilinin banka nezdinde borçlarını karşılayacak bir hesabının olmaması durumunda vekâletin en önemli rûknü olan müvekkelün-fih / vekâlet konusu olan nakit parası burada bulunmamaktadır.⁶⁵⁴

Kartlı ödeme sistemindeki mevcut işleyiş olan “borç faizi” uygulamasından “ücretli vekâlet” uygulamasına geçiş yapmak amacıyla kart hamilleri, harcama tutarlarını bankaya ödedikten sonra banka, hamilin borçlarını hamilin hesabından üye işyerlerine ödeyinceye kadar üye işyerlerinin bekletilmesi şeklinde bir şartın koşulması da mümkün gözükmemektedir. Zira böyle bir şartın koşulması kredi kartı sistemi ile çalışmaktan vazgeçilmesi anlamına

⁶⁵⁰ Buhârî, Menâkibü'l-Ensâr, 19 (3814); Beyhakî, e's-Sünenü'l-kübrâ, 5/572 (10927).

⁶⁵¹ Bu eseri tahrîc eden İbn Hazm hüküm olarak “sahih” olduğunu belirtmiştir. İbn Hazm, el-Muhallâ, 6/360.

⁶⁵² Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 142.

⁶⁵³ Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 7; Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 2; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 2; Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 2; Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 9.

⁶⁵⁴ Ezherî, Bitâkâtü'l-benkiyye, 182.

gelecektir.⁶⁵⁵ Çünkü kart hamilinin alışveriş işlemini yaptığı tarih ile bu işlemde doğan borcu, bankaya ödediği tarihe kadarki süre içinde bankaya bir ödeme borcunun olmaması yanında kartın kredi sağlama özelliği⁶⁵⁶ olmasaydı kredi kartını almaya talep olmayabilirdi. Müşteri, hamilin bankada borcunu karşılayacak kadar hesabının olmaması halinde kart çıkaran kuruluş, hamilin borçlarını ödemeyeceğini bilirse kredi kartını almaktan veya kartla işlem yapmaktan vazgeçer. Zira bu durumda kredi kartının asıl mahiyeti olan belli bir süreye kadar ödeme işleminin olmaması ile kredi sağlama aracı olması hususları ortadan kalkmış olmaktadır.⁶⁵⁷

İşyerleri, kart çıkaran kuruluşun kart hamilinin hesabındaki miktarın dışında veya hesabında limit bulunmadığı takdirde harcama tutarlarını ödemeyi üstlenmediğini bilirse kredi kartı sistemine dahil olmayabilir.⁶⁵⁸ Üye işyeri açısından hayati öneme sahip olan sıcak para girişi olmadığı durumunda ödeme sistemi olarak kredi kartı ile çalışmak istemez. Çünkü nakit akışının düzeni bozulmuş olur.⁶⁵⁹ Bunun sonucu olarak kredi kartı sistemine güven kaybı olur. Kart çıkaran kuruluş, kart hamilinden para borçlarını tahsil ettikten sonra, borçlarını üye işyerlerine ödeyinceye kadar üye işyerlerinin beklemesi şeklindeki bir uygulama, sistemi hantal ve karmaşık hale dönüştüreceğinden kartlı ödeme sistemine olan talebi de ortadan kaldıracaktır.⁶⁶⁰ Bu cümleden olarak ödeme işlemini kart kullanıcısının doğacak olan borçlarını böyle bir şarta bağlanması hiçbir tarafın yararına olmayacaktır.

Kredi kartı ödeme sistemi, “borç faizi” uygulamasından “ücretli vekâlet” uygulamasına geçiş yapmak amacıyla söz konusu şartın koşulmasını reddediyorsa kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin ücretli vekâlet akdi çerçevesinde değerlendirilmesi de mümkün olamayacaktır.⁶⁶¹

Konuyla ilgili şu hususlara da dikkat çekmek uygun olacaktır;

Müslüman dahi olmayan kartlı sistem kuruluşları ödeme sistemini belirlerken İslam hukukunun akid teorisinin vekâlet veya başka bir akdi dikkate almış değildir. Bu nedenle kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiyi vekâlet akdi çerçevesinde temellendirmek amacıyla ödeme sisteminin sağlıklı bir şekilde işlemesi için fıkıhtaki vekâlet akdinin tersten işletildiği şeklindeki görüşün isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Zira bu şekilde vekâletin ters yüz

⁶⁵⁵ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 142,143; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 181,182.

⁶⁵⁶ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 25.

⁶⁵⁷ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 142,143.

⁶⁵⁸ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 143; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 181,182.

⁶⁵⁹ Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 36; Kaya, *Kredi Kartları*, 127; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 62; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 32.

⁶⁶⁰ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 143; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 181,182.

⁶⁶¹ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 143.

edilerek fukahâ tarafından kabul gördüğüne veya bu konuda bir delilin varlığına dair bir bilgiye sahip değiliz. Bu görüşü savunan bazı çağdaş fıkıhçılar konuyu değerlendirmeye başlarken kredi kartı kullanımında esasen banka tarafından yapılan işlemin vekâlet, kefalet ve kimi zaman karz-ı hasen olduğunu belirtirken konunun devamında mezkûr ilişkiyi yalnızca vekâlet çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutmalarının tutarlı olmadığını düşünüyoruz.

Öte yandan kart hamilinin yararlanmış olduğu borcun ödenmesi ile alacağın tahsil edilmesi arasındaki geçen “süre”, işlemin doğası ve mahiyetinden olmadığı şeklindeki görüşü, kredi kartı sisteminin realitesiyle örtüşmemektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere kredi kartı konusunda yapılan bilimsel araştırmalar ve tüketicilerin kredi kartı ile işlem yapma eğilimleri ödeme hususunda zaman kazanmak olduğunu göstermektedir. Yani kredi kartının tercih edilmesindeki asıl mahiyetin kart hamilinin alışveriş işlemini yaptığı andan itibaren bu işleminden doğan borcu bankaya ödediği tarihe kadarki süre içinde bankaya bir ödeme borcunun olmaması ve kartın kredi sağlama özelliği olduğunu göstermektedir.

Kartlı sistem kuruluşları, kart hamilinden para borçlarını ikinci veya üçüncü günde talepte bulunabilecek şekilde sistemi kurmuş olsaydı ödeme konusunda bir gecikme söz konusu da olmazdı⁶⁶² şeklindeki “varsayım” dayalı bir değerlendirmenin mezkûr ilişkiyi vekâlet işlemi çerçevesinde temellendirme arzusuna yönelik bir temenni olduğunu anlamaktayız. Biraz önce ifade ettiğimiz üzere kart hamili iki veya üç gün sonra borçlarını ödeyecek şeklindeki kartlı ödeme sistemine üye olmayı kabul etmeyeceği aşîkardır. Bu yöntemle kredi kartı, kendi sistemine rağbet sağlayan mahiyetinden yani asıl işlevinden soyutlanmış olmaktadır.

Özetle kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki fikhî ilişkinin vekâlet akdi ile uyuşmadığı düşünülmektedir. Zira sözü edilen ilişkiyi özellikle vekâleti tersten işletmek suretiyle vekâlet akdi çerçevesinde değerlendirmek klasik ve çağdaş fıkıh eserlerindeki vekâlet akdi hükümleri ile örtüşmediği kanaatindeyiz. Öte yandan benimsenen bu yaklaşım tarafından, borçların ödenmesi konusunda hamilin yararlandığı “süre” vb. konularda ortaya atılan fikirler kredi kartının realitedeki işleyişi ile de örtüşmemektedir. Bu da kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki fikhî ilişkinin keyfiyetini doğru tespit edebilmek için kredi kartı sisteminin tüm yönleri ile anlaşılması gerektiği gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır.

⁶⁶² Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 658,659.

C. Karz İlişkisi

Bazı çağdaş fıkıhçılara göre kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî temellendirilmesi “karz” akdi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Buna göre daha önce anlaşılmış oldukları tutar için kart çıkaran kuruluş, kart hamiline karz vermektedir.

1. İslam Hukukunda Karz Akdi

Karz, sözlükte “kesip koparmak, karşılığını vermek”, mekân için kullanıldığında “bir yerden başka bir yere geçmek”, yürüyüşle ilgili olarak kullanıldığında ise “sağlı sollu bir şekilde yürümek” gibi anlamlara gelmektedir.⁶⁶³ İbn Fâris (ö. 395/1004), “karz” kelimesinin kök anlamıyla bağlantısını kurarak sözlükte “kesici bir aletle bir şeyi koparmak”, “geri almak üzere malının bir kısmını vermek”, “bir anlamda malından bir parça kopararak vermek” gibi manalara geldiğini belirtmektedir.⁶⁶⁴ “Mudârebe”nin eş anlamlısı olarak kullanılan “kırâz” kelimesi “karz” ile aynı kökten türemiştir.⁶⁶⁵

Karz, terim olarak Hanefî mezhebinde “piyasada emsali bulunan (*misli*) bir malın emsalini daha sonra geri almak üzere başkasına vermektir”⁶⁶⁶ şeklinde tanımlanmıştır. Kadri Paşa (ö. 1306/1888) “karz, bir şahsın, tüketilerek yararlanılan piyasada emsali bulunan mallardan belli bir malı emsali iade edilmek üzere birine vermesidir”⁶⁶⁷ şeklinde tanımlamıştır.

Mâlikî fakihî İbn Şâs (ö. 616/1219), karz akdini şöyle tanımlamıştır: “Karz alan kişinin yararlanması için bir malın Allah’a yakınlaşmak amacıyla verilmesi, daha sonra emsalinin veya alınan malın bizzat kendisinin önceki hali ile iade edilmesi hususunda karz alan kişinin muhayyer bırakılmasıdır.”⁶⁶⁸

Şâfiî mezhebinde karz “bedeli daha sonra iade edilmek üzere bir şeyin temlik edilmesidir”⁶⁶⁹ şeklinde tanımlanmıştır.

⁶⁶³ Râzî, “krz”, 251; İbn Manzûr, “krz”, 7/216; Fîrûzâbâdî, “krz”, 1248; Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, “krz”, 2/726; Luvîs Ma‘lûf el-Yesûî, *el-Müncid fi’l-luga ve’l-‘a’lâm* (Lübnan/Beyrut: Dârü’l-maşrik, 1986), “krz”, 620.

⁶⁶⁴ Ebû’l-Hüseyn Ahmed b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî el-Hemedânî İbn Fâris, *Mu‘cemü mekâyisi’l-luga*, thk. Abdusselam Muhammed Harun (Dârü’l-fikr, 1399–1979), “krz”, 5/71,72.

⁶⁶⁵ İbn Fâris, “krz”, 5/72.

⁶⁶⁶ İbn Âbidîn, *Reddû’l-muhtâr*, 5/161.

⁶⁶⁷ Muhammed Kadri Paşa, *Mürşidü’l-hayrân ilâ ma‘rifeti ahvâli’l-insân* (el-Matba‘atü’l-kübrâ el-emîriyye bibûlâk, 1308), md. 686.

⁶⁶⁸ Ebû Muhammed Celâlüddîn Abdullâh b. Necm b. Nizâr el-Cüzâmî es-Sa‘dî İbn Şâs, *‘İkdü’l-cevâhiri’s-semîne fi mezhebi ‘âlimi’l-Medîne*, thk. Hamîd b. Muhammed Lahmer (Beyrut-Lübnan: Dârü’l-garbi’l-İslâmî, 1423), 2/758.

⁶⁶⁹ Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne’l-mejâlib*, 2/140; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/29; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü’l-muhtâc*, 5/35; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî, *Nihâyetü’l-muhtâc ilâ şerhi’l-Minhâc* (Beyrut: Dârü’l-fikr, 1404–1984), 4/219; Süleymân b. Ömer b. Mansûr el-Uceyli el-Ezherî el-Cemel, *Haşiyetü’l-cemel ‘ala şerhi’l-menhec* (Dârü’l-fikr, ts.), 3/254.

Hanbelî fakihi Buhûtî'ye göre karz “bir maldan yararlanmak ve bedeli iade edilmek üzere birine fayda vermek (*irfâk*) amacıyla verilmesidir.”⁶⁷⁰

Dört mezhebin tanımında görüldüğü gibi karz akdinin konusu “mal” olmaktadır. Kredi kartı sözleşmesi de mal esasına dayanmaktadır. Mal, fert veya cemaatin sahip olduğu eşya, ticari mal, gayrimenkul, nakit veya hayvan gibi şeylere denir.⁶⁷¹

İbn Hacer el-Heytemî (ö. 974/1567), Şemsüddîn er-Remlî (ö. 1004/1596), Süleymân el-Cemel (ö. 1204/1790) gibi Şâfiî fakihleri karz verilmesi câiz olan bir malın menfaatinin de karz olarak verilmesini câiz görmektedirler.⁶⁷²

Doktrinde karz kavramından daha geniş anlamda “deyn” terimi kullanılmıştır. *Mecelle*’de deyn “zimmette sabit olan şeydir”⁶⁷³ şeklinde tanımlanmıştır.

Deyn konusu malî-hukukî bir borç olduğu gibi kişinin ifa etmediği namaz, oruç, hac gibi dinî borçlar da deyn kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir.⁶⁷⁴

Karz İstılahları:⁶⁷⁵

İstikrâz (إستقراض): Ödünç istemek / almak.

İktirâz (إقتراض): Ödünç almak.

İkrâz (إقراض): Ödünç vermek.

Mukriz (المقرض): Ödünç veren.

Mustakriz veya Muktariz (المستقرض - المقترض): Ödünç isteyen / alan.

Mukrez (المقرض): Ödünç olarak verilen mal.

Karz bedeli (بدل القرض): Alınan karzın karşılığında verilecek mal olarak isimlendirilir.

a. Karz Akdinin Meşruiyeti

⁶⁷⁰ Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ*, 8/131.

⁶⁷¹ Sa'dî Ebû Habîb (Dimaşk-Suriye: Dârü'l-fıkr, 1408–1988), “el-Ķāmûsü'l-fikhî lugaten ve ıstılahen”, “mal”, 344.

⁶⁷² İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/42; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 4/226; Cemel, *Haşiyetü'l-cemel*, 3/258.

⁶⁷³ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 158.

⁶⁷⁴ Mehmet Akif Aydın, “Deyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/266.

⁶⁷⁵ H. Yunus Apaydın, “Karz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/520.

Karz akdinin cevazı hakkında Kur'an, Sünnet nasları yanında İslam Alimlerinin icmâi bulunmaktadır.⁶⁷⁶ Kur'ân ve Sünnette maddi imkânı olanları mallarının bir kısmını toplumdaki ihtiyaç sahiplerine karz verme yönünde teşvik eden pek çok nas bulunmaktadır.⁶⁷⁷

i. Kur'ân-ı Kerîm

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصِطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Kim Allah’a güzel (karşılık beklemeden) bir borç verirse Allah da bunu kat kat fazlasıyla öder. Daraltan da genişleten de Allah’tır ve O’na döndürüleceksiniz.”⁶⁷⁸

إِنْ تَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُمْضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ

“Allah’a güzel bir borç vererseniz O da bunu size fazlasıyla öder ve sizi bağışlar. Allah şükriin karşılığını bol bol verir, cezada ise acele etmez.”⁶⁷⁹

ii. Sünnet

عَنْ أَبِي رَافِعٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَسَلَفَ مِنْ رَجُلٍ بَكْرًا، فَقَدِمَتْ عَلَيْهِ إِبِلٌ مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ، فَأَمَرَ أَبَا رَافِعٍ أَنْ يَقْضِيَ الرَّجُلَ بَكْرَهُ، فَرَجَعَ إِلَيْهِ أَبُو رَافِعٍ، فَقَالَ: لَمْ أَجِدْ فِيهَا إِلَّا خَيْارًا رِبَاعِيًّا، فَقَالَ: «أَعْطِهِ إِيَّاهُ، إِنَّ خَيْارَ النَّاسِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً»

Ebû Râfi‘ (ra), (ö. 40/660 [?]) (ra) şöyle rivayet etti: “Rasûlullah (sav) birinden genç bir deve ödünç almıştı. Allah Rasûlü’ne zekât develerinden gelmişti. Ebû Râfi‘e alacaklıya genç bir deve vermesini emretti. Ebû Râfi‘(ra), Rasûlullah’a (sav) geri dönerek: ‘develer arasında o vasıfta bir deve bulamadığımı ve mevcut develerin daha iyi olduğunu’ söyledi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sav): ‘iyisini ver! İnsanların en hayırlısı borç ödemesini en güzel şekilde yapan kişidir’ buyurdu.”⁶⁸⁰ Hadis, karz veren kişi veya alan kişi şart koşmadan karz alan kişinin kendi rızası ile karz veren kişiye fazladan borcunu iade etmek suretiyle teberruda bulunmasının câiz olduğunu göstermektedir.

Öte yandan Allah Rasûlü’ne gelen zekât develerinden borcun ödendiği şeklinde anlamak hatalı bir anlamdır. Hadisin şarihlerinden olan İtyûbî (ö. 2020), hadisin diğer varyantlarını da zikrederek ^{Rasûlullah (sav)}, kendi namına karz aldığını, zekât develeri gelince de zekât verilen kişilerden daha iyi vasıfta olan bir deveyi kendi parasıyla satın alıp sonra

⁶⁷⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/207; Buhûtî, *Keşşâfü’l-kınâ*, 8/131.

⁶⁷⁷ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 141.

⁶⁷⁸ el-Bakara 2/245.

⁶⁷⁹ et-Tegâbün 64/17.

⁶⁸⁰ Buhârî, "el-İstikrâdu ve edâü’d-düyûni ve’l-hacri ve’t-teflîs", 6 (2392); Müslim, “Müsâkât”, 1600.

alacaklısına borcunu fazlasıyla iade ederek teberruda bulunduğu yönünde delillere yer vermektedir.⁶⁸¹

b. Karz Akdinin Rükünleri

Fakihlerin cumhuruna göre karz akdinin rükünleri için irade beyanı olan “siyga”, karz veren ve karz alan “akdin tarafları” ve “karz akdi konusu olan mal” olmak üzere üç aslî unsura ihtiyaç vardır. Hanefî mezhebine göre ise tarafların irade beyanını gösteren “icâb” ve “kabul” terimleriyle ifade edilen yalnızca siygadan ibaret olmaktadır.⁶⁸²

2. Kredi Kartı Sözleşmesinin Karz Akdi Rükünlerine Dayandırılması

Kredi kartı sisteminin realitesi, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin karz akdi olduğunu göstermektedir. Kredi kartı sistemi etrafında teşekkül eden kanunlar⁶⁸³ ile malî ve iktisadî kuruluşlar mezkûr ilişkinin borç olduğunu kabul etmektedir.⁶⁸⁴ Öte yandan kredi kartı sözleşmelerinin tamamında kredi kartları için “dönem borcu”,⁶⁸⁵ “borç ödemeleri”,⁶⁸⁶ “kredi kartı hamilinin dönem borcu”⁶⁸⁷ “müşterinin bankaya karşı borcu”,⁶⁸⁸ vb. ifadelerin kullanılması da faizli veya faizsiz tüm kart çıkaran kuruluşlar ile kart hamilleri arasındaki ilişkinin borç ilişkisi üzere kurulduğunu göstermektedir.⁶⁸⁹ Şimdi karz akdi rükünlerinin kredi kartı sözleşmesine uyarlanmasını irdedeceğiz.

a. Kredi Kartı Sözleşmesinde Akdin Tarafları

Kredi kartı anlaşmasında akdin tarafları karz veren banka ve karz alan kart hamili olmaktadır. Satım akdinin tarafları için şart görülen ehliyet ve rüşd vasıflarına sahip olmasının yanında karz akdine has olan tarafların ilave bazı vasıflara sahip olmaları gerekir.⁶⁹⁰

⁶⁸¹ Muhammed b. Ali b. Adem b. Musa İtyûbî, *el-Bahrü'l-Muhît es-Seccâc fî şerhi el-İmâm Müslim b. el-Haccâc* (Dâru İbni'l-Cevzî, 1426–2014), 45/8/28.

⁶⁸² İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 5/161; Zekerîyyâ el-Ensârî, *Esne'l-meftâlib*, 2/140,141; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, 8/131,132; “Karz”, *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye* (Mısır: Dârü's-safve, 1404–2006), 33/114,115.

⁶⁸³ BKKKK, md. 24.

⁶⁸⁴ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 186,187.

⁶⁸⁵ Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 12; Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 2; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 2.

⁶⁸⁶ Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 7.

⁶⁸⁷ Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 3; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 3.

⁶⁸⁸ Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 8.

⁶⁸⁹ Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 2,3; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 2,3.

⁶⁹⁰ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 139.

Karz verme işlemi teberru akdi olması nedeniyle karz veren kişi için teberru ehliyeti aranmaktadır. Zaruret olmadıkça veli olan kişinin kısıtlının malından karz vermesinin geçerli olmaması bunun bir sonucu olmaktadır.⁶⁹¹

b. Kredi Kartı Sözleşmesinde İrade beyanı

İradenin söz yoluyla dışarıya yansıtılması İslam hukukunun akid teorisi bağlamında “îcab” ve “kabul” terimleriyle ifade edilmiştir. İcab ve kabul, “harflerin tertibinden ortaya çıkan heyet” anlamındaki “siyga” yani her türlü sözle birlikte “fiil” veya karz işlemine delalet eden “karine” ile de kurulur.⁶⁹²

Kredi kartı sözleşmesinin klasik yöntem olan öneri (*îcab*) ve kabul yoluyla kurulması mümkündür. Uygulamada daha çok kart çıkaran kuruluş tarafından hazırlanan başvuru formları kullanılarak kurulmaktadır. Bunun sonucu olarak genel işlem şartları şeklinde hazırlanmış kredi kartı sözleşmesi hükümlerinin kart hamili tarafından kabul edilmesi ile gerçekleşmiş olmaktadır.⁶⁹³

c. Kredi Kartı Sözleşmesinde İvaz / Karz

Karz miktarının (*ivaz*) kart çıkaran kuruluş tarafından kart hamiline verilme işlemi, kart kuruluşu kredi kartını hamile verirken kartla mal ve hizmet almasına veya nakit çekmesine olanak sağlaması şeklinde gerçekleşmektedir. Başka bir ifade ile söz konusu karz, belirli bir dönem içinde kart hamilinin kullanımına sunulan “kart limiti” olmaktadır.⁶⁹⁴

Kart limiti bittiği takdirde hamilin harcama tutarları için ödemeye onay verilmemekte ve POS sisteminde, limit aşımı mesajı gözlenmektedir. Belirlenen ödeme tarihlerinde kart hamili tarafından, yapılan ödeme miktarı kadar kart limiti kullanıma açılarak hamilin kullanımına sunulur ki bu işlem, “döner kredi” olarak nitelendirilmektedir.⁶⁹⁵

⁶⁹¹ Kalyûbî - Umeyre, *Hâşiyetâ 'alâ kenzi'r-râğibîn şerhi minhâci't-tâlibîn*, 2/424,425.

⁶⁹² Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 140; H. Yunus Apaydın, “İrade Beyanı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/387.

⁶⁹³ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 138,139.

⁶⁹⁴ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 140; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 116,117.

⁶⁹⁵ Kaya, *Kredi Kartları*, 74; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 35; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 140.

Sözü edilen şekilde karz işlemi, Mâlikî mezhebinde kabul görmektedir. Karz alan kişi kabz etmese bile ödünç olarak alınan mala mâlik olur. Zira karz akdinin gerçekleşmesi bir mala el koyma, onu tasarrufu altına alma (*hıyâze*) işlemine bağlı değildir.⁶⁹⁶

Bazı çağdaş fıkıhçılar modern iktisadi araştırmaların tasvirine göre de kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin karz akdi esasına dayandığını belirtmişlerdir. Kart hamili, kartı kullanmakla kart çıkaran kuruluş tarafından kendisine otomatik olarak karz sağlanmış olmaktadır. Ancak mezkûr ilişkinin fikhî niteliği karz akdi çerçevesinde değerlendirilecekse kredi kartı sistemi içerisinde ödünç alan kart hamilinin ödünç konusu olan malı kabz etmesi problemi ile karşı karşıya kalmaktayız. Kart çıkaran kuruluş, kart hamili yerine kendisine karz vererek ve yine kart hamili yerine üye işyerlerine olan para borçlarını kart çıkaran kuruluş tarafından ödeme işlemi gerçekleştirilmek suretiyle “hükmi kabz” yoluyla sözü edilen problem aşılmaya çalışılmıştır.⁶⁹⁷ Anılan yöntemde hem karz veren hem de kart hamili adına karzı teslim alan taraf kart çıkaran kuruluş olmaktadır. Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin karz akdine göre tahlil edilmesinde en önemli unsur olarak gördüğümüz karz akdinde “mülkiyetin intikal anı” hususunu detaylı bir şekilde irdelenmesinin konunun açıklığa kavuşmasında yardımcı olacağı düşüncesindeyiz.

3. Karz Akdinde Mülkiyetin İntikaline Dair Hükümler

Karz akdinde mülkiyetin ödünç verenden ödünç alana intikal anı ulemâ arasında ihtilafı bir meseledir. Karz işleminde mülkiyetin intikal anı konusunda fukahâ arasında dört farklı yaklaşım bulunmaktadır:

1. Karz olarak alınan malın kabz edilmesi.
2. Karz akdinin kurulması.
3. Karz olarak alınan malda tasarrufta bulunma.
4. Karz olarak alınan malın tüketilmesi ile mülkiyetin intikal etmesi.

a. Karz Olarak Alınan Malın Kabz Edilmesi ile Mülkiyetin İntikali

Akid kurulduktan sonra ödünç alan kişi, karz olarak aldığı malı tüketmese bile kabz etmekle karz, ödünç alanın mülkiyetine intikal eder. Bu yaklaşımı Hanbelî, yaygın kabul gören anlayışa göre Hanefî ve daha güçlü delile dayanan (*ezhar*) görüşe göre Şâfiî mezhepleri

⁶⁹⁶ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 3/226; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî*, 4/3/295.

⁶⁹⁷ Kari b. 'Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 390; Nevvâf Abdullah Ahmed Bâtûbâre, *et-Tekyîfu's-şer'î libitâketi'l-i'timân*, ts., 26.

benimsemektedir.⁶⁹⁸ Ne var ki; Şâfiî mezhebine göre karz akdinde mülkiyet tam olarak gerçekleşmez; çünkü akdın tarafları tek taraflı olarak karz işlemini feshedebilir.⁶⁹⁹

Karz olarak alınan malın kabz edilmesi ile mülkiyetin intikalini benimseyen yaklaşımın fikhî tahlillerini irdedeceğiz.

1. Karz kelimesinin kök anlamını dikkate alındığında “kabz” işlemi ile “karz”, ödünç alan kişinin mülkiyetine intikal eder. Karz sözlükte “kesip koparmak” anlamına geldiğinden karzı teslim etmekle karz veren kişinin mülkiyetinin kesildiğini göstermektedir.⁷⁰⁰

2. Karz alan kişi, “kabz” işlemi ile alım satım, hibe, sadaka verme vd. tasarruflarda bulunmak suretiyle karz verenin iznine gerek kalmadan karz konusu olan malda tasarruf etmeye mâlik olur. Karz alan kişi, ödünç olarak verilen malda tasarrufta bulunursa onun bu tasarrufu karz verenin icâzetine (onay) gerek kalmaksızın derhal işlerlik kazanır. Bütün bunlar ödünç olarak alınan mal üzerinde mülkiyetin tesis edildiğinin işaretleri olmaktadır. Çünkü “kabz” işlemi ile ödünç olarak alınan mal üzerinde mülkiyet tesis edilmemiş olsaydı bu malda tasarruf edilmesi de câiz olamayacaktı.⁷⁰¹

3. Karşılıksız olarak verilen hibe işleminde mülkiyet, kabz ile hibe edilen kişiye (*mevhubün leh*) intikal ediyorsa bir yönüyle ivazlı olarak ödünç alınan malın mülkiyetinin kabz ile ödünç alan kişiye intikal etmesi öncelikle gerekmektedir. Çünkü karz, bir taraftan muâvaza / bedelli, diğer taraftan teberru mahiyetinde olan bir akiddir. Karzın muâvaza / bedelli bir akid olması yönü; karz alan kişinin ödünç olarak alınan mala ivaz olarak piyasadaki misli bir bedeli iade etmesi gerekmesidir. Karzın teberru mahiyetinde bir akid olması yönü ise; ödünç veren tarafından, karz olarak verilen malın ödünç alan kişinin çeşitli tasarruflarda bulunması suretiyle yararına sunulmasıdır. Şunu belirtmemiz gerekir ki; karz işleminde teberru niteliği ağır basmaktadır. Zira karzdan maksat ödünç alan kişinin karşılıksız bir şekilde yararlanmasıdır. Çünkü halihazırda karzın karşılığında bir ivaz bulunmamakta ve teberrua ehil olmayan kişi karz işlemine de mâlik olamamaktadır. Bu nedenle karzda, hibe sadaka vb. diğer teberru işlemlerinde olduğu gibi mülkiyetin intikal anı kabz ile gerçekleşmesidir. Diğer yaklaşımların benimsedikleri karz akdinin kurulması, karz olarak alınan malda tasarrufta bulunma ve karza

⁶⁹⁸ Kâsânî, *Bedâ'î 'u's-şanâ'î*, 7/396; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/161; Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayrân*, md. 687; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/35; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-meâlib*, 2/143; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/35; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/48; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 4/232; Buhûfî, *Keşşâfü'l-kınâ*, 8/136; Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh er-Râmî ed-Dımaşkî İbn Müflih Burhânüddîn, *el-Mübdî' fî şerhi'l-Muğni* (Riyad: Dâru âlemi'l-kütübi, 1423–2003), 4/94.

⁶⁹⁹ Mutî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 13/166.

⁷⁰⁰ Kâsânî, *Bedâ'î 'u's-şanâ'î*, 7/396.

⁷⁰¹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/35; Kâsânî, *Bedâ'î 'u's-şanâ'î*, 7/396.

konu olan malın tüketilmesi sonucuna bağlı olarak karz mülkiyetinin intikali gerçekleşmiş olmaz.⁷⁰²

Karz olarak alınan malın kabz edilmesi ile mülkiyetin intikalini benimseyen yaklaşım, delillerinin daha güçlü olması nedeniyle kanaatimizce tercihe değerlidir.

b. Karz Olarak Alınan Malda Tasarrufta Bulunarak Mülkiyetin İntikali

Karz olarak alınan malın mülkiyetinin ödünç alan kişiye geçmesi karz alan kişinin o malda tasarrufta bulunması ile gerçekleşir. Ödünç alan kişi, ödünç olarak alınan mal üzerinde tasarrufta bulunduğu zaman ödünç alan kişinin karz üzerindeki mülkiyetinin daha önce sübût bulunduğu açığa çıkmış olur. Bu yaklaşım, Şâfiî mezhebi içerisinde yukarıda yer verdiğimiz daha güçlü delile dayanan (*esah*) görüşüne mukabil olarak imam Şâfiî'nin diğer bir görüşüne (*kavl*) göredir. Alım satım, hibe veya itlâf vb. mülkiyeti ortadan kaldıracak veya rehin türünden mülkiyete konu olan eşyanın sadece maddî varlığına (*rakabe mülkiyeti*) taalluk edecek ya da icâre türünden mülkiyeti çağrıştıracak şekilde gerçekleşen işlemlerde olduğu gibi karz olarak alınan mal üzerinde tasarrufta bulunmakla mülkiyet sübût bulur.⁷⁰³

Şâfiî mezhebi içerisinde mülkiyetin intikal anına ilişkin olarak karz olarak alınan malın “kabz” edilmesi veya o malda “tasarrufta bulunmak” şeklinde iki yaklaşım farklılığının sonucu karz olarak verilen malın hayvan olması durumunda ortaya çıkar. Mülkiyetin intikal anını karz olarak alınan malın “kabz” edilmesine bağlayan anlayışa göre hayvanın yem gideri karz alan kişiye aittir. Mülkiyetin intikal anını karz olarak alınan malda “tasarrufta bulunma”ya bağlayan anlayışa göre ise hayvan üzerinde bir tasarrufta bulunana kadar hayvanın yem gideri karz verene ait olmaktadır.⁷⁰⁴

c. Karz Akdinin Kurulması ile Mülkiyetin İntikali

Ödünç olarak alınan mal kabzedilmese bile salt “akdin kurulması” ile karz olarak alınan malın mülkiyeti ödünç alan kişiye intikal eder. Bu yaklaşımı Mâlikî⁷⁰⁵ ve Zâhirî⁷⁰⁶ mezhepleri

⁷⁰² Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/35,36; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-meâlîb*, 2/143; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/35; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/48; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 4/232; “Karz”, 33/122.

⁷⁰³ Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/35; Mutî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 13/166; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/35; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/48; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 4/232.

⁷⁰⁴ Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 4/36; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-meâlîb*, 2/143; Mutî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 13/166; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 4/232.

⁷⁰⁵ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 3/226; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî*, 4/3/295.

⁷⁰⁶ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 6/350.

benimsemiştir. Bazı Hanbelîler⁷⁰⁷ de muayyen mallar hususunda sözü edilen görüşü savunmaktadır. Bu ekol, karz işlemini ma'rûf / iyilik amacıyla yapılan işlemlere kıyas ederek akdin kurulması ile ödünç olarak alınan malın mülkiyetinin ödünç alan kişiye intikal edeceği sonucuna varmıştır. Ancak tam mülkiyetin sağlanabilmesi için de karzın kabzedilmesi ve malın tasarruf altına alınması (*hıyâze*) gerekmektedir.⁷⁰⁸

d. Karz Olarak Alınan Malın Tüketilmesi ile Mülkiyetin İntikali

Hanefî mezhebi içerisinde karz olarak alınan malın kabzedilmesini yeterli görmeyip malın ancak tüketilmesiyle mülkiyetinin intikalini gerçekleştireceğini savunan Ebû Yûsuf, karzı bir “iâre” (bir süre kullanmak üzere karşılıksız verilen mal) işlemi olarak görmektedir. Çünkü karz akdinde borcun ödenmesi gereken süre (*ecel*) akdin kurulması için bağlayıcı değildir. Karz akdi, muâvazalı / bedelli bir akid olsaydı diğer muâvaza işlemlerinde olduğu gibi borcun ödenmesi gereken sürenin de bağlayıcı olması gerekirdi.⁷⁰⁹

4. Aralarındaki İlişkinin Kabz Ekseninde Karz Akdine Dayandırılması

Câri olan örfler doğrultusunda her işlemde “kabz” edimi kendisine göre belirlenmektedir. Çünkü Şâri‘tarafından “kabz” mutlak olarak zikredilmiş olup kabzın hakikatı hakkında beyanda bulunulmamıştır. Kabzın şeklinin belirlenmesi, insanların uygulaya geldikleri söz ve davranışlarına bırakılmıştır. Sözelimi günümüzde çekin kabzedilmesindeki işlemle ilgili olarak insanların örfü, çekte yazılı olan miktarın / hakkın kabzedilmesi şeklinde cereyan etmiştir. Bu nedenle kredi kartını banka çeki gibi değerlendirilmesinde herhangi bir sakınca gözükmemektedir. Çünkü her ikisi de mali evrak niteliğinde olup yurtiçi ve yurtdışında sınırsız olarak gerçek ve tüzel kişiler tarafından işlem yapılmaktadır. Kredi kartının banka çeki gibi değerlendirilmesinin bir sonucu olarak kredi kartını elde etmek ile karzın kabzedilmesi gerçekleşmiş olmaktadır. İster kredilendirilen borç olsun ister kredilendirilmeyen borç türünden olsun hamilin elde ettiği “karzı” sahip olduğu kart sağlamaktadır.⁷¹⁰ Çağdaş fâkih Atram, kredi kartı ile işlem yapıldıktan sonra kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında borç verme (*ikrâz*) ilişkisi meydana geleceği yönünde fikir beyan etmektedir. Ona göre kart çıkaran kuruluşun ödemiş olduğu miktar hamilin zimmetinde karz olarak sabit olur.⁷¹¹

⁷⁰⁷ Ebû'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed el-Hanbelî İbn Receb, *Takrîrü'l-kavâ'id ve tahrîrü'l-fevâ'id*, thk. Meşhûr b. Hasen âl Süleymân Ebû Ubeyde (el-Memleke el-Arabiyye e's-Su'ûdiyye: Dâru İbn Affân, 1419–1998), md. 49.

⁷⁰⁸ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 3/226; Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî*, 4/3/295.

⁷⁰⁹ Kâsânî, *Bedâ'i'u's-şanâ'i'*, 7/396; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/161.

⁷¹⁰ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 123.

⁷¹¹ Atram, “Bitâkâtü'l-i'timân et-tekyîf ve'l-bedâil”, 78.

Bazı çağdaş yazarların iddia ettiği üzere kart çıkaran kuruluşun, kart hamiline “hükmi kabz” sağladığı yönündeki görüş sağlıklı bir tahlil olarak gözükmemektedir.⁷¹² Çünkü kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki anlaşma uyarınca kart hamilinin kart çıkaran kuruluşu kendisi adına ödünç olarak alınan malı kabzetmesi yönünde bir yetki verdiğine dair bir madde bulunmamaktadır. Bir an için kart hamilinin kart çıkaran kuruluşu kendisi adına ödünç olarak alınan malın kabzedilmesi ve para borçlarının ödenmesi yönünde bir yetki verdiğini kabul edelim. Karz alan kişinin ödünç alınan mala ancak kabzederek mâlik olacağını benimseyenler kredi kartı sistemi içerisinde bunun hakiki anlamda gerçekleşmediğini görünce hükmi kabz yöntemini benimseyerek bu sorunu çözmeye çalışmışlardır. Sonuç itibarıyla karz olarak alınan malın “kabz edilmesi” ile mülkiyetin intikal edeceği görüşünü savunmuşlardır. Buna göre kart hamilinin mâlik olmadığı ödünç konusu olan bir malda, bankayı kendi yerine bu malı kabz etme konusunda nasıl yetkilendirmiş olabilir ki? Yine kart hamilinin ödünç olarak alınan bu mala mâlik olmadığı halde bankayı kendi yerine para borçlarını ödeme konusunda nasıl olur da yetki verebilir? Çünkü kabzedilmeyen ve mâlik olunmayan karz işlemi ne kadar doğru olabilir? Müvekkil tarafından bir başkasının hukukî işlemlerde görevlendirebilmesi, müvekkilin anılan işlemleri bizzat kendisinin yapabilmesine bağlı olarak gerçekleşebilir. Kim muayyen bir işlemi yapmaya mâlik ise başkasını da o işlemde vekil tayin etmeye mâlik olur. Aksi takdirde vekil tayin edemez. Hal böyle olunca kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin karz akdi esasına dayanan fikhî çözümlemesine yapılan itirazlar reddedilmekte ve yersiz olduğu anlaşılmaktadır.⁷¹³

5. Aralarındaki İlişkinin Karz Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği karz akdine dayalı tahlil edilmesi nadir durumlar dışında isabetli olmadığı düşünülmektedir.

Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu’nda da açıkça düzenleme yapıldığı üzere kredi kartı ödeme sistemi faiz ve menfaat sağlama esası üzere kurulmuştur. İlgili Kanunun 26’ncı maddesinde şu hükümlere yer verilmiştir: “Kalan hesap bakiyesine, asgarî tutar ve üzerinde ödeme yapılması durumunda akdi faiz, asgarî tutarın altında ödeme yapılması durumunda ise gecikme faizi uygulanır. ... Katılım bankaları açısından bu Kanun uygulamasında yer alan faiz kâr payı, gecikme faizi ise gecikme cezası olarak uygulanır.”⁷¹⁴

⁷¹² Karî b. ‘İd, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 390.

⁷¹³ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 123,124.

⁷¹⁴ BKKKK, md. 26.

Kart çıkaran kuruluşları kart hamillerinin borçlarını ödemeye iten tek neden çıkarları olmaktadır. Bunun da “menfaat getiren her karz faizdir”⁷¹⁵ hükmü gereği haram olduğu bilinmektedir. Öte yandan İbnü’l-Münzir ödünç veren kişi, ödünç isteyen kişiden hediye veya bir fazlalık vermesini şart koşarsa ve bu esas üzere ödünç verirse anılan fazlalığı almasının ribâ olduğu hususunda ümmet ulemânın icmâ ettiğini nakletmektedir.⁷¹⁶ Aynı zamanda İbn Kudâme,⁷¹⁷ İbn Teymiyye⁷¹⁸ (ö. 728/1328) ve İbn Müflih⁷¹⁹ (ö. 884/1479) gibi ulemâ da karz veren kişinin, verdiği karza mukabil olarak fazlalığı şart koşmasının haramlığı konusunda ümmet ulemânın icmâını nakletmektedirler. Übeyy b. Ka‘b (ö. 33/654 [?]), İbn Abbâs ve İbn Mes‘ûd’dan (r.anhuma) menfaat getiren karz vermeyi menettikleri rivayetleri bulunmaktadır. Çünkü karz iyilik etmek ve Allah’a yakınlaşmak amacıyla yapılan bir akiddir.⁷²⁰

Kredi kartını çıkarmanın arka planında menfaat sağlama yer almaktadır. Amellerin niyetlere göre sonuç doğurduğunu dikkate aldığımızda kredi kartı kuruluşlarının hamillerin para borçlarının ödeme işlemlerini gerçekleştirirken menfaat sağlamak için değil de iyi niyet sahibi olduğu tasavvurunda bulunmak bir hayli zor gözükmektedir. Kredi kartlarının çıkarılmasındaki amaç, piyasayı canlandırma veya ticari hareketlilik değildir. Böyle bir düşünceye sahip olmak vakıayı göz ardı etmek ve hayalcilikten öte bir şey olamaz. Tek amaç kredi kartlarını piyasaya sürmekle kâr elde etmektir.⁷²¹ Bu durum bankaların hamilin kartla işlem yapmasının bir sonucu olarak doğan para borçlarını iyilik yapmak amacıyla ödeme işlemini gerçekleştiren hayır kuruluşları olmadığını göstermektedir.

İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), niyetin; amelin ruhu, esası ve dayanağı olduğunu ifade etmektedir. Amel, niyete tabi olup niyet sahîh olduğunda amel de sahîh olur. Niyet bozulduğunda amel de bozular.⁷²² Rasûlullah (sav), « إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا »⁷²³ “Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır”⁷²³ ifade buyurmaktadır.

⁷¹⁵ Şevkânî, *Neylû'l-evfâr*, 5/276.

⁷¹⁶ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî İbnü'l-Münzir, *el-İcmâ' li İbni'l-Münzir*, thk. Ebû Ubeyd el-'alâ Hâlid b. Muhammed Osmân el-Mısri (Kahire: Dârü'l-âsâr, ts.), 112.

⁷¹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/211.

⁷¹⁸ Takıyyüddîn Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım (el-Medinetü'n-Nebeviyye/el-Memleketü'l-Arabiyyeti's-Su'ûdiyye: Mecme' el-Melik Fehd li tibâ'atı'l-Mushafî Şerif, 1416–1995), 29/334.

⁷¹⁹ İbn Müflih Burhânüddîn, *el-Mübdî*, 4/97.

⁷²⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/211.

⁷²¹ Câdir, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 131,132.

⁷²² Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkî el-Hanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkî'in 'an Rabbi'l-âlemîn*, thk. Meşhûr b. Hasen âl Süleymân Ebû Ubeyde - Ahmed Abdullâh Ahmed Ebû Ömer (el-Memleke el-Arabiyye e's-Su'ûdiyye: Dâru İbni'l-Cevzî, 1423–2002), 4/522.

⁷²³ Buhârî, "Keyfe kâne bedü'l-vahyi ilâ Rasûlillâhi", 1 (No. 1); Müslim, "İmâra", 1907; Ebû Dâvûd, "Talâk", 11 (No. 2201).

Rasûlullah (sav), ilk cümlede amelin ancak niyetle gerçekleşebileceğini niyetsiz amelin olamayacağını ikinci cümlede ise amel eden kimsenin ancak niyet ettiği amelinin kabul olacağını beyan etmektedir. Bu hüküm, ibadetler, muâmelât, yeminler, adaklar, pek çok akid ve fiili kapsamaktadır. Mezkûr hadis, her kim satım işlemi ile ribâ akdine niyet ederse kendisi için ribâ meydana geldiğine dair delil teşkil etmektedir. İşlemi satım şeklinde yapmış olması kendisini ribâdan korumuş olmaz.⁷²⁴

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki karz akdi esasına dayalı olsaydı ödünç olarak verilen malın karz veren tarafından karz alana teslim edilmesi gerekirdi. Oysa ki kredi kartı ödeme sisteminde işleyiş farklıdır. Kart çıkaran kuruluş (karz veren), kart hamili (karz alan) adına harcama (karz) bedelini doğrudan üye işyerine teslim etmektedir. Kart hamili, üye işyerinden almış olduğu mal ve hizmet bedelleri ile borçlanmış olmakta daha sonra üye işyeri alacaklarını kart çıkaran kuruluştan tahsil etmektedir. İki akid arasındaki fark çok açık bir şekilde gözükmemektedir.⁷²⁵

Mezkûr ilişkinin karz akdine dayandırılarak bu akiddeki kabz probleminin “hükmi kabz” görüşüne dayalı olarak çözüme kavuşturulmaya çalışılması durumunda kart çıkaran kuruluş, önce hamil adına kendisine karz vermiş olmakta daha sonra hamilin borçlarını üye işyerine ödemiş olmaktadır. Bu durumda fukahânın teknik ifadesi ile *اِتِّحَادُ الْقَابِضِ وَالْمُقْبِضِ* / kabz eden ve kabzettiren tarafın aynı olması işlemi meydana gelmiş olur. Kart çıkaran kuruluş, önce hamil adına ödünç olarak alınan malı kendisi kabz etmekte daha sonra hamilin harcama bedellerini üye işyerine ödeyen taraf olması yönüyle de kabzettiren taraf olmaktadır.⁷²⁶ Kabz eden ve kabzettiren tarafın aynı olması işlemi Şâfiî mezhebinde caiz görülmemiştir.⁷²⁷

Kredi kartları sözleşmesi ve sistemine bakıldığında zaman ön ödemeli kartlarda esasen kredi sağlama (karz verme) özelliği bulunmamaktadır. Ön ödemeli kartlarda vekâlet ve havâle akidlerinin tezahürleri diğer akidlerden daha fazla ön plana çıkmaktadır.⁷²⁸

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği karz akdine dayandırılmasını incelediğimizde mezkûr ilişkinin tüm yönlerini kapsadığını söylemek mümkün gözükmemektedir.

⁷²⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvâkkı'în*, 4/522.

⁷²⁵ Câdir, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 133.

⁷²⁶ Câdir, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 133.

⁷²⁷ İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 4/420; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 5/61; Cemel, *Haşiyetü'l-cemel*, 3/417; Büceyremî, *Hâşiyetü'l-Büceyremî*, 3/142.

⁷²⁸ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 188.

D. Bileşik Akidler İlişkisi

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğini “bileşik akidler” kapsamında değerlendiren çağdaş fukahânın kahir ekseriyeti, kartın hamil adına çıkarılması evresi ile kartla işlem yapılması evresi arasında ikili bir ayırıma giderek sonuca varmışlardır. Bazı fıkıhçılar, kart kullanımından önceki evre ile kart kullanımından sonraki evre ifadesini tercih ederek fikhî keyfiyeti belirlemeye çalışmışlardır. Bunun yanında kartla yapılan işlemlerin bir sonucu olarak doğan borçların banka kartı ve ön ödemeli kartlarda olduğu gibi kart hamilinin hesabından ödenmesi ile kredi kartlarından yani banka tarafından ödenmesi arasında yine ikili bir ayırıma gidilerek bileşik akidler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yalın bir anlatımla kartın ödeme özelliğine göre bileşik akidler belirlenmiştir.⁷²⁹

Önceki dönemlerde bazı fıkıhçılar⁷³⁰ sözü edilen ayırıma gitmeksizin bileşik akidlerin isimlerini toplu olarak ortaya atarak kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin “bileşik akid” olduğunu benimsemişlerdir.

1. İslam Hukukunda Bileşik Akidler

Nezih Kemâl Hammâd, İslam Fıkıh Akademisi onuncu dönem toplantısında yeni akid türlerinden bileşik akidleri, alım satım, icâre, karz, nikâh, şirket, sarf, mudârebe vs. bir akidde iki veya daha fazla akdin birleşmesi (*el-‘ukûdû’l-müctemi‘a*) veya bir akidde bir başka akdin şart koşulması (*el-‘ukûdû’l-mütekâbile*) yoluyla gerçekleşen iki veya daha fazla akdi kapsayan anlaşmanın, tarafların karşılıklı rızası ile kurulması şeklinde tanımlamıştır. Bileşik akidlerden doğan tüm hak ve yükümlülükler total olarak tek bir akid mesabesinde değerlendirilmektedir.⁷³¹

Muhammed b. Ali el-Karî ise bileşik akidlerden maksat, alım satım, icâre, vekâlet gibi akidlerin bir araya gelerek birden fazla isimli (tipik) akidlere dayalı olarak hak ve yükümlülükleri doğuran anlaşmalar şeklinde tanımlamaktadır. Bileşik akidlerin içerisinde yer alan her bir akdin sınırları açık, rükün ve şartları da tamamlanmış bir vaziyettir. Tüm akidler,

⁷²⁹ Hey’etü’l-Muhâsebeti ve’l-Murâca‘ati li’l-Müesseseti’l-Mâliyyeti’l-İslâmiyye AAOIFI, “Bitâkâtü’d-def’”, AAOIFI 61 (30 Ocak 2021), 1147,1148; Abdussettâr Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruha ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 478–480; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 143–146; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 189–191; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 209,210.

⁷³⁰ Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 659,660.

⁷³¹ Nezih Kemâl Hammâd, “el-‘Ukûd’ül-müstecidde devâbituhâ ve nemâcizun minhâ”, *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 10/2 (1997–1418), 473; bk. Ahmet İnanır, “İslâm Hukuk Düşüncesinde Bileşik (Mürekkap) Mâli Sözleşmeler”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* 3/1 (Mart 2017), 12.

bir anlaşma içerisinde yer alır. Bileşik akidler, birbirinden ayrıldığı zaman maslahat veya tarafların umduğu şekilde maslahat gerçekleşmeyecektir.⁷³²

AAOIFI'nin 2 Ekim 2005 tarihli (25) sayılı fetvasında bileşik akidlerin tanımını şöyle yapmaktadır: İki veya daha fazla taraf arasında iki veya daha fazla akdi kapsayan işlemdir.⁷³³

Bileşik akidler için şu örnekler verilebilir;⁷³⁴

- Karz akdinin şirket veya mudârebe ya da nikâh akdi ile birleşmesi.
- Karz akdinin ya satım ya icâre, veya selem ya da sarf akdi ile birleşmesi.
- Şirket akdinin kefalet veya vekâlet akdi ile birleşmesi.
- Alım satım akdinin icâre veya sarf akdi ile birleşmesi.

Otelde konaklayan kişi, kaldığı odayı “icâre” akdi ile kiralamakta, otelin restoranında veya odada yemek yemesi “bey” akdi ile yemeği satın almakta ve değerli eşyalarını kasaya bırakması “vedîa” akdi ile emanet olarak teslim etmektedir. Tüm bu akidler, iki tarafın maslahatı gereği tek bir akid içerisinde kurulmuştur. Bileşik akidler, akdin kuruluşu için büyük sorun teşkil etmez. Zira bileşik akidler içinde tüm bu akidler birleşmiş olsa da sözü edilen akidlerin her biri birleşmeden münferit olarak da kurulabilme özelliğine sahiptir. Otelde konaklayan kişi, kaldığı otelde yemek yemek zorunda değildir. Kişi, yalnızca otelde konaklama üzerinde anlaşma sağlayarak başka hizmet almayarak icâre akdi ile sınırlı kalabilir.⁷³⁵

2. İslam Hukukunda Bileşik Akidlerin Hükmü

Bir akid içerisinde başka bir akid şart koşulmaksızın akidlerden her biri tek başına kurulması câiz ise şer'î bir delile dayanan engel olmadığı müddetçe birden fazla akdin bir akid sistemi içerisinde bulunması câizdir. Şer'î bir delile dayanan engel bulunduğu zaman yalnızca bu delile özgü istisnâ olarak yasak söz konusu olur.⁷³⁶

Kredi kartları akidlerinde olduğu gibi bileşik akidler münferit olarak meşru bir şekilde kurulabiliyorsa bu akidlerin tek bir akid içerisinde birleşmesi iki şartla câiz ve sahîh olmaktadır.⁷³⁷

⁷³² Muhammed b. Ali el-Karî, “el-‘Ukûd’ül-müstecidde devâbituhâ ve nemâcizun minhâ”, *Mecelletü Mecma’i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 10/2 (1997-1418), 526.

⁷³³ Hey'etü'l-Muhâsebeti ve'l-Murâca'ati li'l-Müesseseti'l-Mâliyyeti'l-İslâmiyye AAOIFI, “el-Cem'ü beyne'l-‘ukûd”, *AAOIFI* 25 (2 Ekim 2005), 659.

⁷³⁴ Hammâd, “el-‘Ukûd’ül-müstecidde”, 473.

⁷³⁵ Karî, “el-‘ukûd’ül-müstecidde”, 526, 527.

⁷³⁶ AAOIFI, “el-Cem'ü beyne'l-‘ukûd”, 660.

⁷³⁷ Hammâd, “el-‘Ukûd’ül-müstecidde”, 515.

Birincisi: İki veya daha fazla akdin birleşmesi, nas veya sahîh kıyasın haramlığına delalet ettiği yeni bir hüküm doğurmaması gerekir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, hadiste yasaklanan vadeli satılan bir malın peşin para karşılığında daha düşük bir bedelle geri satın alınması (*îne*) satımı ile bey‘ ve selefin (borç) bir arada olması câiz değildir.⁷³⁸

İkincisi: Tek bir akid içinde birleşen iki akdin vad‘ ve hüküm açısından birbiri ile çelişik olmamalıdır. Çünkü akidler, şer‘î sebepler olup uygun bir yolla akidlerin sonuçlarına bağlanan hükümlerin tahsil edilmesini gerektirir. Buna ilaveten iki çelişik akdin bir araya getirilmesinin sonucu olarak aşırı belirsizlik (*el-cehâlet’ül-fâhişe*) ve akdin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalılık taşıması (*garar*) meydana gelir.⁷³⁹

Bileşik akidler, bir satış içinde iki satışın yasaklanması⁷⁴⁰ hadisi ile çelişki teşkil etmemektedir. Zira hadisin yasakladığı bileşik akidler, *garar* ve *ribâ* şüphesine yol açan kısmı için geçerlidir. İcâre akdinin bey‘ akdi ile birlikte kurulması fâsid olmayıp bilakis bu iki akdin birleşmesi câizdir. İcâre akdi, satım konusu mal dışında bir şey üzerinde kurulursa bu da câiz görülmüştür.⁷⁴¹ İslam hukukunun akid teorisine göre mudârebe (kâr paylaşımı esasına dayanan emek-sermaye ortaklığı) akdi, üç akdi kapsamaktadır. Malın işletmeci (mudârib) tarafa teslimi esnasında “vedîa”, malda tasarrufta bulunma yetkisi verilmesi ile “tevkil” (vekil kılmak) ve kar paylaşımı esnasında da “şirket” akidleri bir araya gelmiş olmaktadır.⁷⁴²

AAOIFI’nin 2 Ekim 2005 tarihli (25) sayılı kararında bileşik akidlerin câiz olmasının şartlarını şöyle beyan etmektedir:⁷⁴³

- 1) Bileşik akidlerin, bey‘ ve selefin (borcun) bir arada olmasının yasak olması gibi şer‘î nassın yasakladığı bir mahalde yer almaması gerekir.
- 2) Vadeli satılan bir malın peşin para karşılığında daha düşük bir bedelle geri satın alınması (*îne*) satımı veya fazlalık faizi (*ribe’l-fadl*) anlaşmasını yapmak için ribevî hile yollarına başvurulmamalıdır.
- 3) Bileşik akidlerin, karz ve muâvazanın bir arada olması veya karz alan kişinin karz vereni evinde oturmasını sağlamak ya da ona hediye vermesi veyahut verilen karzın

⁷³⁸ Hammâd, “el-‘Ukûd’ül-müstecidde”, 515.

⁷³⁹ Hammâd, “el-‘Ukûd’ül-müstecidde”, 515,516.

⁷⁴⁰ İbn Hibbân, *Şahîh İbn Hibbân*, 11/347 (4973); Tirmizî, “Büyü”, 18 (1231); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 11/203 (6628).

⁷⁴¹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdîrahmân et-Tarablusî el-Mağribî er-Ruaynî el-Mâlikî Hattâb, *Mevâhibü’l-celîl li-şerhi Muhtasarı Halîl* (Dârü’l-fıkr, 1412–1992), 5/396.

⁷⁴² Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 191.

⁷⁴³ AAOIFI, “el-Cem‘ü beyne’l-‘ukûd”, 660,661.

miktar veya sıfat bakımından fazlasının geri iade edilmesi karşılığında karz verme işleminin ribâyâ yol açmaması gerekir.

- 4) Hüküm ve sebeplerde akidler arasında çelişki (*tenâkuz*), zıtlık (*tezâd*) ve uyumsuzluk (*tenâfür*) olmamalıdır. Mesela bir malın hibesi ile bu malın hibe edilen kişiye (*mevhûb*) satımının veya bir malın satımı ile hibe edilen kişiye kiralanmasının bir arada olması ya da kâr paylaşımı esasına dayanan emek-sermaye ortaklığı (*mudârebe*) ile mudârebe sermayesini işletmeci taraf (*mudârib*) için borç vermenin bir arada olması gibi. Öte yandan sarf ve cuâle (vaad edilen ücret ve mükâfat) akidlerinin bir arada olması veya tek bedel ile selem (peşin bedelle veresiye mal değişimi) ve cuâlenin ya da finansal kiralama (*leasing / elbey‘u‘l-îcârî*) olarak isimlendirilen icâre ve satım (*bey‘*) akdinin bir arada olması örnek olarak gösterilebilir.

3. Aralarındaki İlişki Kart Kullanımının Zamansal Ayırımı Dikkate Alınarak Bileşik Akidlere Dayandırılması

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği kartın kullanımından önceki ve sonraki döneme göre değişkenlik göstermektedir.

a. Aralarındaki İlişkinin Kartın Kullanımından Sonraki Döneme Nispetle Havâle ve Karz Akdi

Kartla işlem yapılmasından sonra kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki “havâle” akdi çerçevesinde değerlendirilebilir. Daha önce hükümlerine yer vermediğimiz konumuzla ilgili olan havâle akdinin hükümlerine burada değinmemiz meselenin anlaşılması için önem arz etmektedir.

i. İslam Hukukunda Havâle Akdi

Tahavvul / التحول kelimesinden türeyen “havâle”, sözlükte “bir yerden başka bir yere nakletme, değişim ve intikal, borcun borçlunun zimmetinden borç kendisine havâle edilen kimsenin zimmetine intikal etmesi”⁷⁴⁴ gibi anlamlara gelmektedir.

Bir fikhî terim olarak havâle “borcun bir zimmetten diğer bir zimmete nakledilmesini sağlayan akiddir.” Şâfiî fakihi Şirbînî’ye ait olan bu tanım⁷⁴⁵ diğer mezhepler arasında da basit

⁷⁴⁴ Râzî, 84; Fîrûzâbâdî, 411; Yesûî, 163; Mecma‘u‘l-Lugati‘l-Arabiyye, 1/209.

⁷⁴⁵ Şirbînî, *Muğni‘l-muhtâc*, 3/189.

lafız farklılıkları ile benimsenmiştir.⁷⁴⁶ *Mecelle*'de "havâle, deyn-i bir zimmetten diğer bir zimmete nakletmektir" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre havâle sonucunda hem borç hem de borcun ödenmesi talebinde bulunma (*mutâlebe*) hakkı nakledilmiş ve havâle eden borçlunun zimmeti borçtan beri olmuş olur.⁷⁴⁷ Nitekim Mâlikî mezhebi, yukarıdaki tanıma ilave olarak "havale sonucunda birinci zimmet borçtan kurtulmuş olmaktadır"⁷⁴⁸ kaydını ekleyerek bu durumu tanımlarına açıkça yansıtmışlardır. Cumhurun görüşünden farklı olarak İmam Muhammed'e göre ise sadece borcun ödenmesini isteme (*mutâlebe*) hakkı nakledilmiş olmaktadır.⁷⁴⁹

Istılahları:⁷⁵⁰

Muhîl (المحیل): Borcunu başka bir kişiye havâle eden borçlu.

Muhtâl - Muhâlün leh (المحتال - المحال له): Alacaklı.

Muhâlün aleyh - Muhtâlün aleyh (المحال عليه - المحتال عليه): Borç kendisine havâle edilen kişi.

Muhâlün bih (المحال به): Havâle edilen borç.

Tevâ (التوى): Alacaklının havale edilen kişiden hakkını alamamasına denir.

1. Havâlenin Meşruiyeti

Havâlenin meşruluğu konusunda fakihlerin başvurduğu temel dayanak

مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ، فَإِذَا أَتَبَعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ

"Zenginin ödemeyi geciktirmesi zulümdür. Sizden biriniz alacağı konusunda ödeme gücü bulunan birine havâle edilirse bu havâleyi kabul etsin"⁷⁵¹ hadisidir. Öte yandan havâlenin meşru olduğuna dair icmâ vardır.⁷⁵²

2. Havâlenin Rükünleri

⁷⁴⁶ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/340; Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 3/325; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, 8/262; Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 673.

⁷⁴⁷ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/340; Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 3/325; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/189; Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 673.

⁷⁴⁸ Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî*, 3/325.

⁷⁴⁹ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/340.

⁷⁵⁰ Çeker, *el-Muhtârın Anahtarı*, 444; Ali Bardakoğlu, "Havâle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/507.

⁷⁵¹ Buhârî, "Havâlât", 1 (2287); Müslim, "Müsâkât", (1564).

⁷⁵² İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/340; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/189; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/336; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, 8/262.

Cumhura göre havâle eden borçlu (*muhîl*), havâleyi kabul eden yeni borçlu (*muhâlün aleyh*, *muhtâlün aleyh*), alacaklı (*muhâl*, *muhtâl*), icap ve kabul (*siyga*) ve havâle konusu borç (*muhâlün bih*) olmak üzere havâlenin beş rûknü bulunmaktadır. Hanefiler, akid kurucu irade beyanı olan siygayı havâlenin rûknü, diğer unsurları ise icap ve kabulün gereği ve tabii unsuru olarak görürler.⁷⁵³

3. Hanefî Mezhebine Göre Havâlenin Kısımları

Hanefî mezhebine göre havâle “mukayyed” ve “mutlak” olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.⁷⁵⁴

Mukayyed havâle: Borçlu, alacaklısını havâle edilen kişideki alacağından veya o kimsedeki gerek emaneten bırakılan gerekse tazmini gerekli (*madmûn*) malından ödenmek üzere havâle ederse borcun ödeneceği malla ilgili bu kayıt sebebiyle gerçekleşen havâle türüne denir.⁷⁵⁵ *Mecelle*’de ise mukayyed havâle, “muhîlin muhâlün aleyh zimmetinde yahut yedinde olan malından vermek üzere diye mukayyed olan havâledir”⁷⁵⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

Mutlak havâle: Havâle edilen kişinin nezdinde borçluya ait borcun ödenebileceği bir alacağı olsa bile alacağın ödeneceği malla ilgili böyle bir kaydın söz konusu olmadığı havâle türüne denir.⁷⁵⁷

b. Aralarındaki İlişkinin Kartın Kullanımından Sonraki Döneme Nispetle Havâle ve Karz Akdine Dayandırılması

Kart hamili, borçlu olduğu üye işyerini alacağını tahsil etmesi için onu yeni borçlu olan kart çıkaran kuruluşa havale etmektedir. Bu havâle, hakkın havâlesi olmayıp borcun havâlesi türündendir. Çünkü alacaklı, üye işyeri olup değişmemektedir. Burada borcun ödenmesi talep edilen borçlu taraf değişmektedir. Şöyle ki; borcun ödenmesi talep edilmesi asıl borçlu olan kart hamilinden yeni borçlu olan kart çıkaran kuruluşa intikal etmektedir. Şayet hamilin kart çıkaran kuruluş nezdinde borcu karşılayacak miktarda bir hesabı varsa borcun ödeneceği malla ilgili bu kayıt sebebiyle “mukayyed havâle”den söz edilir. Alacağın ödeneceği hamilin böyle bir hesabı söz konusu olmadığı durumunda ise “mutlak havâle”den söz edilir. Hamilin bankada

⁷⁵³ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i*, 6/15; Şirbinî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/190; “Havâle”, *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye el-Kuveytiyye* (Kuveyt: Dârü’s-selâsil, 1404–2006), 18/180; Bardakoğlu, “Havâle”, 16/508,509.

⁷⁵⁴ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i*, 6/16.

⁷⁵⁵ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i*, 6/16; “Havâle”, 18/176; Bardakoğlu, “Havâle”, 16/508.

⁷⁵⁶ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 678.

⁷⁵⁷ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i*, 6/16; Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 679; “Havâle”, 18/176; Bardakoğlu, “Havâle”, 16/508.

karşılığı bulunmayan (açık hesaba dayalı) kredi söz konusu olduğunda kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki “karz” akdi esasına göre de değerlendirilebilir.⁷⁵⁸ Mezkûr görüşler 1996 tarihinde İslam İktisadı Albaraka on ikinci çalıştayında şu şekilde karara bağlanılmıştır: “Kart hamilinin bankada hesabı bulunuyorsa ve kartın kullanılması sonucunda doğan borçları bankanın hamilin hesabından ödeme işlemini gerçekleştirmesi hususunda ittifak edilmişse borçluya havâle (*mukayyed havâle*) ilişkisi gerçekleşmiş olur. Buna göre hamil, borcunu başka bir kişiye havâle eden borçlu (*muhîl*), üye işyeri ise alacaklı (*muhâl*), banka da borç kendisine havâle edilen kişi (*muhâlün aleyh*) konumundadır. Kart hamilinin böyle bir hesabı yoksa bu durumda banka, hamilin borçlarını ödemeyi üstlenir ve faizsiz olarak sonraki dönemde hamilden borçlarını ödemesini talep ederse mezkûr ilişki yine havâle akdi esasına dayanır. Ancak borçlu olmayan kişiye (*mutlak*) havâle söz konusu olur. Bahsi geçen fikhî nitelik kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiye nispetle böyle olmaktadır. Kartın tarafları arasındaki ilişkilerin fikhî niteliği başka akidleri de kapsamaktadır. Onlardan biri de hamilin kartının bağlı olduğu bankadaki hesabında parasının olmaması halinde “karz” akdi esasına dayanmasıdır.”⁷⁵⁹

c. Aralarındaki İlişkinin Kartın Kullanımından Önceki Döneme Nispetle Kefalet Akdine Dayandırılması

Kart henüz kullanılmadan önce kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî çözümlemesi havâle akdi kapsamında değerlendirilmesinin isabetli olmadığı düşünülmektedir. Çünkü havâlenin rükünlerinden biri de alacaklı kişinin alacağının doğmuş olması gerekir. Bu dönemde ise borç alacak ilişkisi henüz doğmamıştır. Ancak kartın kullanımından sonra borç doğmuş olacaktır ki bu aşamada alacaklı olan üye işyerinin bankaya havâle edilmesi mümkün olmaktadır.⁷⁶⁰

Borcun havâle edildiği kişinin zimmetinde yer almasının rükün olarak telakki edilmesi konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Hanefilere göre mutlak havâle câiz görülürken⁷⁶¹ Hanefî mezhebi dışındaki mezheplere göre ise kefalet hükmünde değerlendirilmektedir.⁷⁶²

⁷⁵⁸ Ebû Gudde, “Bitâkâtü'l-i'timân tasvvuruhâ ve'l-hukmîş'ser'î 'aleyhâ”, 478,479; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 209.

⁷⁵⁹ Mecmû'atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li'l-iktisâdi'l-İslâmî*, 202.

⁷⁶⁰ Ebû Gudde, “Bitâkâtü'l-i'timân tasvvuruhâ ve'l-hukmîş'ser'î 'aleyhâ”, 479; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 210; Atram, “Bitâkâtü'l-i'timân et-tekyîf ve'l-bedâil”, 78.

⁷⁶¹ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-šanâ'i*, 6/16; Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 679; “Havâle”, 18/176; Bardakoğlu, “Havâle”, 16/508.

⁷⁶² Ebû Gudde, “Bitâkâtü'l-i'timân tasvvuruhâ ve'l-hukmîş'ser'î 'aleyhâ”, 479; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 210.

Şâfiî fakihi Şirbînî, alacaklının borçlu olmayan kişiye havâle edilmesinin sahîh olmadığını belirtmiştir. Havâle işlemi, borcun tahsil edilmesi esasına dayandığı için borçlu olmayan kişinin rızası bulunduğu takdirde alacaklının kendisine havâle edilmesinin câiz olduğu ve kabulü halinde işlemin kefalet olacağını bu durumda borçlunun zimmetinin borçtan kurtulmayacağını benimseyen mezhep içerisinde yaygın olmayan bir görüş de bulunmaktadır.⁷⁶³ Hanbelî mezhebine göre ise borçlu kişi, alacaklısını alacağı olmayan bir kimseye havâle etmesi halinde işlemin havâle olmayıp ödünç alma hususunda vekâlet olduğunu savunmuştur.⁷⁶⁴

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî çözümlemesi vekâlet esasına göre değerlendirilecekse bu şekilde kurulan akid bağlayıcı olmaktadır. Başkasının hakkı taalluk etmesi nedeni ile vekîl veya müvekkilin vekâlet işleminden rücû etmesi sahîh olmaz. Mezûr ilişki, kefalet akdi çerçevesinde değerlendirilecekse alacaklı olan üye işyeri hakkını yalnızca kefilden talep edebilir. Klasik fıkıhtaki kefaletin yerleşik ve bilinen şekliyle alacaklı, hakkını asıl borçludan veya kefil ile birlikte asıl borçlu olmak üzere her ikisinden talepte bulunamamaktadır.⁷⁶⁵

Kartın kullanımından önceki periyot için kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî tahlile uygun olanı kefâlet akdi olmasıdır. Kart çıkaran kuruluş, üye işyerlerine karşı kart hamilinin belirli limit dahilinde kartla harcama yapmasının sonucu olarak zimmetinde vacip olacak borçları tekeffül etmektedir. Kefâlet işlemi, zaman, miktar ve şahıslarla sınırlandırılmayı kabul etmektedir. Kefâlet akdi ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, kefâlet akdi kurulduğu esnada zimmette sabit olan borca kefâlet, ikincisi, ileride zimmette sabit olacak borca kefâlettir.⁷⁶⁶

Kartla işlem yapılmadan önce kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî tahlilinde kefaletin çeşitlerinden “henüz zimmette sabit olmayan borçlara kefalet” türü esas alınmaktadır. Bu kefâlet çeşidi, henüz zimmette sübut bulmamış ancak ileride doğabilecek borçlara kefil olma anlamında “damânü’-d-derek” veya “el-kefâle bi’-d-derek” olarak da adlandırılmıştır.⁷⁶⁷ İleride doğabilecek borçlara kefil olma Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî

⁷⁶³ Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/190.

⁷⁶⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/337; Buhûfî, *Keşşâfû’l-kınâ*, 8/266.

⁷⁶⁵ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvvuruhâ ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 479; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 210.

⁷⁶⁶ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvvuruhâ ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 480; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 210.

⁷⁶⁷ Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 210,211.

mezheplerine göre sahîh telakki edilmiştir.⁷⁶⁸ Şafiî mezhebinin “kavl-i kadîm” görüşüne göre de ضَمَانٌ مَا سَيَجِبُ “ileride zimmette sabit olacak borçlara kefalet” sahîh görülmüştür.⁷⁶⁹ Mezkûr konu ile “el-kefâle bi’d-derek” / kefaletten rücû etmek, kredi kartı sahibi olmak için teminatlar vermek vs. konuların fikhî tahlilleri “Kart Çıkaran Kuruluş ile Kart Hamili Arasında Kefalet İlişkisi”nde detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Kefalet belirli bir hak veya herhangi bir hak karşılığında mutlak olarak veya belli bir süre için kurulabilir. Asıl borçlunun zimmetinde hak sabit olmadıkça kefalet akdi herhangi bir sonuç doğurmaz. Kefalet, belli bir yükümlülükle / limitle sınırlandırılabilir. Yapılan anlaşma dışında kefil herhangi bir yükümlülükle sorumlu olmaz.⁷⁷⁰

d. Aralarındaki İlişkinin Kefalet, İkrâz ve Vekâlet Akdine Dayandırılması

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği kartın kullanımından önceki ve sonraki evre esas alınarak “kefalet”, “ikrâz” ve “vekâlet” akidlerinin birleşmesine dayandırılmıştır. Kartın kullanımından önceki aşama için mezkûr ilişki kefalet akdi esasına ve karz ile vekâlet işlemlerini vaad etme tezine dayandırılmıştır. Kartın kullanımından sonra bankanın hamil yerine ödeme yapması ile anılan “vaad etme” gerçekleşmiş olup karz ve vekâlet işlemleri fiilen uygulanmış olur. Bu temellendirmeye göre kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği iki evrede gerçekleşmektedir. Birincisi; kartın kullanımından önceki evrede kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin üye işyerlerinde yapacağı harcamalara kefil olmakta ve hamilinin harcamaları için karz vermeyi ve vekîl olmayı vaad etmektedir. İkincisi; kartın kullanımından sonraki evrede kart çıkaran kuruluş, kart hamiline gerçek manada karz vermiş olmakta ve hamilin harcamalarına vekîl olmaktadır.⁷⁷¹

e. Aralarındaki İlişkinin Kefalet, İkrâz ve Vekâlet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtiraz

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin “kefalet” veya “vekâlet” akidlerine dayandırılmasına daha önce yapılan itirazların aynısı burada da geçerli

⁷⁶⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 20/50; Merginânî, *el-Hidâye*, 3/90; Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 8/436; İbn Rüşd el-Ced, *el-Muqaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/376; Zürkânî, *Şerhü'z-Zürkânî 'alâ muhtasari Halîl*, 6/46; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/345-348; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, 8/234.

⁷⁶⁹ Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, 3/202,203; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 5/246,247.

⁷⁷⁰ Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 211.

⁷⁷¹ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 143,144.

olmaktadır. Bu nedenle tekrara düşmeme adına aynı itirazlara burada bir kez daha yer verilmeyecektir. Ancak ilave olarak kartın kullanımından önceki evre için kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği açıklanırken kart çıkaran kuruluşun kart hamiline karz vermeyi vaad ettiği ve kart hamili yerine borçlarını ödediği şeklindeki temellendirmenin de isabetli olmadığı söylenebilir.⁷⁷²

Kartlı sistem⁷⁷³ ve Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu⁷⁷⁴ uyarınca kart çıkaran kuruluş ve üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, kart hamillerinin gerçekleştirdikleri işlem bedellerini üye işyerlerine ödemek zorundadır. Bu zorunluluğun yerine getirilmesi için kart çıkaran kuruluşun, işlem bedellerini kart hamilinden tahsil etmiş olmasına bağlı değildir.⁷⁷⁵ Dolayısıyla kart çıkaran kuruluş tarafından kartla yapılan işlem bedellerinin ödenmesi vaad etme olamaz bilakis bağlayıcı (*lâzım*) olmaktadır. Öte yandan üye işyeri sözleşmesi / akdi uyarınca banka, kart hamillerinin üye işyerlerinde kredi kartları ile yaptıkları alışveriş işlemlerinin harcama belgelerindeki toplam bedel üzerinden üye işyeri komisyon kesintisi yaptıktan sonra kalan tutarı üye işyerlerinin Banka nezdindeki hesabına alacak kaydeder.⁷⁷⁶

Bilindiği üzere sözleşme bir “akid” olup terim olarak “vaad” kavramından mahiyet ve doğurduğu sonuç bakımından farklıdır.

Mecelle’de akid “Tarafeynin bir husûsu iltizam ve teahhüd etmeleridir ki icâb ve kabûlün irtibâtından ibarettir”⁷⁷⁷ şeklinde tanımlanmıştır. *Mürşidü’l-hayrân* eserinde ise akid “taraflardan birinden sâdır olan icâbın akid konusunda sonucu meydana gelecek şekilde karşı tarafın kabulü ile bağlanmasıdır.”⁷⁷⁸ Şeklinde tarif edilmiştir.

Minehu’l-celîl eserinde “vaad”, “vaadde bulunan kişinin ma‘rûfu (şeriatın ikrar ettiği iyiliği) ileride yapacağını haber vermesidir”⁷⁷⁹ şeklinde tanımlanmıştır.

Vaad tanımı, akid tanımı ile mukayese edildiğinde akid, anında borçlanmayı (*iltizâm*) gerektirirken vaad terimi ise bunu gerektirmemektedir. Vaad sadece ileride borçlanmayı haber vermektedir. Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki ise ileride borçlanmayı haber vermemektedir. Aralarındaki borçlanma ilişkisi fiilen oluşmuştur. Mezkûr yükümlülüğün

⁷⁷² Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 144,145.

⁷⁷³ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 60.

⁷⁷⁴ BKKKK, md. 21.

⁷⁷⁵ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 60.

⁷⁷⁶ DenizBank A.Ş. (DenizBank), “Üye İşyeri Sözleşmesi” (04 Mayıs 2024), 13.

⁷⁷⁷ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 103.

⁷⁷⁸ Kadri Paşa, *Mürşidü’l-hayrân*, md. 168.

⁷⁷⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İliş, *Minehu’l-celîl ‘şerhu Muhtasari Halîl* (Beyrut: Dârü’l-fikr, 1409–1989), 5/436.

(iltizâm) gereği olarak üzerinde hamilin adı ve bilgileri olan kredi kartı kendisine verilmiştir. Kartın hamile verilmesi, vaad etme vasfını barındırmayacak şekilde taraflar arasında karşılıklı yükümlülükler doğuran kurulmuş olan bir akdin sonucudur. Buna ilaveten akid hükümleri, vaadi ifa etme hükümlerinden farklılık göstermektedir. Zira akdin tarafları için akdi ifa etmek bağlayıcı olmaktadır. Akdin tarafları akdi ifa etmekten imtina ederlerse akdin gereğini yerine getirmek için kazâen zorlanacakları hususunda fakihlerin görüş birliği bulunmaktadır.⁷⁸⁰

Vaadi ifa etmenin hükmü Hanefî,⁷⁸¹ Şâfiî⁷⁸² ve Hanbelî⁷⁸³ mezheplerine göre müstehap olup vâcip değildir. Şâfiî fakih Nevevî (ö. 676/1277), kişi biri için haram olmayan bir şeyi vaad ederse vaad ettiğini ifa etmesi gerektiği konusunda ulemânın icmâi bulunduğunu kaydeder. Ancak bunun vâcip mi veya müstehap mı olduğu hususunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Hanefî, Şâfiî ve cumhur ulemâ müstehap olduğu yaklaşımını benimsemiştir. Vaadde bulunan kişi, vaadini ifa etmezse fazileti terketmiş ve tenzihen mekruh işlemiş olur. Ancak günahkâr olmaz.⁷⁸⁴ Mâlikî mezhebinin meşhur görüşüne göre ise vaadin bir sebebe dayanması halinde kendisine vaadde bulunan şahıs vaad nedeniyle bir yükümlülük altına girerse vaadde bulunan kişinin vaadini ifa etmesi kazâen vâcip hale gelir.⁷⁸⁵ Meselâ kişinin birine evini yıkıp yeniden inşa etmesi halinde kendisine borç vereceği veya hac yolculuğuna çıkması, mal satın alması ve evlenmesi vs. durumlarda kendisine borç vereceği vaadinde bulunması gibi. Salt vaadde bulunmayı ifa etmek ise bağlayıcı olmamaktadır. Ancak vaadde bulunan kişi bu durumda vaadini ifa etmesi ahlakının güzelliğinden olur.⁷⁸⁶

Hal böyle olunca kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin “vaad etme” tezine dayalı tahlil edilmesi isabetli olmadığı düşünülmektedir. Kredi kartı sistemi, tarafların icâb ve kabulü ile sözleşme imzalanmış olması, en önemlisi de tüm taraflar için bağlayıcı olan ve bunun için düzenlenen ilgili yasa⁷⁸⁷ gereğince mezkûr ilişkinin taraflar için bağlayıcı bir akid olduğunu göstermektedir.

⁷⁸⁰ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 103; Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayrân*, md. 168; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 145,146.

⁷⁸¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 21/29.

⁷⁸² Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Ezkâr*, thk. Abdulkadir Arnavut (Beyrut-Lübnan: Dârü'l-fikr, 1414-1994), 317.

⁷⁸³ Buhûtî, *Keşşâfî'l-kınâ*, 14/503.

⁷⁸⁴ Nevevî, *el-Ezkâr*, 317.

⁷⁸⁵ Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısıri el-Karâfi, *el-Furûk / Envârü'l-burûk fî envâ'i'l-furûk* (Alemü'l-kütüb, ts.), 4/25; “İltizam”, *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveyyiyye* (Kuveyt: Dârü's-selâsil, 1404-2006), 6/164; Mustafa Demirbay, “Vaad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/403,404.

⁷⁸⁶ Karâfi, *el-Furûk / Envârü'l-burûk fî envâ'i'l-furûk*, 4/44.

⁷⁸⁷ BKKKK, md. 21.

f. Aralarındaki İlişkinin Kefalet, Vekâlet, Karz ve Havâle Akidlerine Dayandırılması

Şu ana kadar bahsi geçen akidler tek başına ele alındığında bazı yönlerden kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyetine uygun iken bazı yönlerden ise uygun olmamaktadır. Bu nedenle bu akidler tek başına değil de bir araya gelerek bileşik akidler (*el-ukûdü'l-müctemia*) olarak mezkûr ilişkiyle örtüştüğü yönlerini ele alacağız.⁷⁸⁸

1) Para borçları henüz doğmadan kartın çıkarıldığı evrede kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki “kefalet akdi” esasına dayandırılmaktadır. Yapılan sözleşme gereği kart çıkaran kuruluş, hamil adına kart çıkararak ve hamilin ileride kartla yapacağı işlemlerin sonucunda zimmetine taalluk edecek borçlara kefil olmaktadır. Buna göre kart çıkaran kuruluş kefil, hamil asıl borçlu, harcamanın yapıldığı üye işyeri veya kredi kartı ile nakit avansın çekildiği banka da alacaklı olur. Harcama tutarlarının tahsil edileceği hesabın kart çıkaran kuruluş olması nedeniyle bu durumda “kredi kartları” için mezkûr değerlendirme yapılabilir.

2) Kart hamilinin kartla işlem yapmasının bir sonucu olarak para borçlarının tahsil edileceği bankada hesabı varsa kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki “vekâlet akdi” tezine dayalı olarak değerlendirilir. Özellikle ücretli vekâlet esasına göre dayandırılmaktadır. Buna göre kart çıkaran kuruluş vekîl, alacaklı olan kart hamilinin hesabındaki para vekâlet konusu olan iş (*müvekkelün-fih*), siyga ise kart hamili ile kart çıkaran kuruluşun akdi kurmalarıdır. Bu durumda banka, kart hamilinin kartla yaptığı harcamalar için üye işyerlerine veya paranın çekildiği bankalara karşı hamilin vekîlidir.

Diğer taraftan üye işyeri sözleşmesi uyarınca kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin zimmetinde sabit olan borçların tahsil edilmesi hususunda üye işyerinin de vekîli olabilir. Bu durumda akid ücretli vekâlet şeklinde gerçekleşir. Harcama sonucunda doğan para borçları kart hamilinin hesabından tahsil edilmesi nedeniyle bu durum “banka kartları” ve “ön ödemeli kartlar” için söz konusu edilir.

3) Hamilin kartla işlem yapmasının bir sonucu olarak para borçlarının tahsil edileceği bankada bir hesabı yoksa bu durumda kart çıkaran kuruluş, hamilin kartla yaptığı harcama tutarlarının ödenmesini ve kredi kartıyla nakit avans temin etmesini sağlayarak “karz” vermiş

⁷⁸⁸ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 189,190.

olur. Para borçlarının tahsil edileceği hesabın kart çıkaran kuruluş olması nedeniyle bu durumda “kredi kartları” için geçerli olan bir değerlendirme söz konusu olur.

4) Kredi kartı işlemlerinin soyutlanamayacağı bir akid türü vardır ki bu da “havâle akdi” olmaktadır. Bu itibarla hamil, kartla işlem yaptığı zaman işlem bedelleri için nakit para ile ödeme işlemini gerçekleştirmez. Aksine hamil, zimmetine taalluk eden para borçlarının ödenmesi için borç kendisine havâle edilen (*muhâlün aleyh*) bankaya havâle eder, üye işyeri de alacaklı (*muhâl*), hamil de borcunu başka bir kişiye havâle eden borçlu (*muhîl*) konumundadır. Paranın tahsil edileceği hesabın kart çıkaran kuruluş olması nedeniyle “kredi kartları” için geçerli olan bir durum söz konusudur.

Görüldüğü üzere kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyeti için para borçlarını ödemek üzere paranın alınacağı kart hamilinin bankada hesabının olup olmamasına bağlı olarak bahsi geçen akidler bir araya gelerek mürekkeb akid kapsamında değerlendirilmiştir.⁷⁸⁹ Bu değerlendirmeyi yapan Ezherî, mürekkeb akid ile bileşik akdi birbirinin yerine kullanmaktadır.

g. Aralarındaki İlişkinin Kefalet, Vekâlet, Karz ve Havâle Akidlerine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Harcama bedelleri, kart çıkaran kuruluşun hesabından ödenecekse yukarıda bahsi geçen durum kredi kartları için geçerli olur. Kredi kartı hamil adına çıkarıldığı esnada “kefalet”, kartın kullanımından sonra “karz” ve “havâle” akidleri bir araya gelerek bileşik akid zahiren gerçekleşmiş olabilir. Ancak banka kartı ve ön ödemeli kartlarda olduğu gibi para borçlarının kart hamilinin hesabından tahsil edilmesi durumunda “vekâlet akdi” tezine dayalı olarak değerlendirilmesi isabetli olabilir. Ancak bu durumda sadece “vekâlet akdi” çerçevesinde değerlendirilmelidir. Aksine bileşik akidler söz konusu olamaz. Çünkü paranın alınacağı hesap, kart hamiline ait olmaktadır. Hamilin para borçları kart çıkaran kuruluşun hesabından ödenmediği için hamil herhangi bir şekilde kart çıkaran kuruluşa karşı borçlu olmayacaktır. Bu durumda “karz akdi” gerçekleşmez. Bunun zorunlu bir sonucu olarak ortada herhangi bir alacak söz konusu olmadığından hamilin üye işyerini alacaklarını tahsil etmesi için kart çıkaran kuruluşa havâle etme gibi bir durum söz konusu da olamaz.

⁷⁸⁹ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 190.

4. Aralarındaki İlişkinin Kart Kullanımının Zamansal Ayırımı Yapılmadan Bileşik Akidlere Dayandırılması

Kredi kartı fikhî niteliği bir bölümü “vekâlet” akdi olmakla birlikte “havâle” esasına dayandırılmaktadır. Aynı zamanda kart çıkaran kuruluşun kart hamiline “kefil” olması yanında aralarındaki ilişki “karz akdi” tezine dayalı olarak da değerlendirilebilir. Ancak İslami Bankaların kredi kartlarına nispetle “karz-ı hasen” (Allah’a güzel bir şekilde borç verme) olmaktadır.⁷⁹⁰ Bu itibarla toplamda vekâlet, havâle, kefâlet ve karz-ı hasen akidlerinden kurulmuş bileşik akid olmaktadır.

5. Aralarındaki İlişkinin Bileşik Akidlere Dayandırılmasının Genel Değerlendirilmesi

Kartın kullanımından önceki ve sonraki evreyi esas almanın yanında kartın ödeme özelliğine göre bir ayırım yapmak suretiyle kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğini “bileşik akid” kapsamında değerlendirilmesinin⁷⁹¹ tutarlı ve sistematik bir yaklaşım olduğu kanaatindeyiz. Çünkü nereden başlayıp nerede biteceği belli olan her akid için bir sınır belirlenmekte ve buna göre her aşamaya uygun olan akid belirlenmek suretiyle temellendirilme yoluna gidilmektedir. Yalın bir anlatımla her evre için belirlenen akdin hükümleri ayrı ayrı ele alınarak kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için fikhî tahlillere göre mesnetli bir şekilde uyarlanmaya çalışılmıştır.

Öte yandan kartla yapılan işlemlerin bir sonucu olarak doğan borçların kartın ödeme özelliğine göre banka kartı ve ön ödemeli kartlardan ödenmesi ile kredi kartlarından ödenmesi arasında yine ikili bir ayırıma gidilerek bileşik akidler tespit edilmeye çalışılmıştır. Diğer bir deyişle işlem bedellerinin kart hamilinin hesabından veya kart çıkaran kuruluş tarafından ödenmesine göre değişkenlik göstermesine paralel olarak işlemin nispet edileceği fikhî akdin de değişkenlik göstermesi pek tabiidir.

Daha önce ifade edildiği üzere bazı fıkıhçıların önceki dönemlerdeki⁷⁹² görüşlerinde sözü edilen ayırıma işaret edilmeksizin benimsedikleri bileşik akidlerin isimlerini toplu olarak ortaya atarak kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin “bileşik akid” kapsamında değerlendirilmektedir. Bahsi geçen yöntemin temellendirmeden yoksun ve tutarsız olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu şekilde ortaya atılan birtakım akidlerin kart çıkaran

⁷⁹⁰ Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 659,660.

⁷⁹¹ AAOIFI, “Bitâkâtü’l-def’”, 1147,1148; Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruuhâ ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 478-480; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 143-146; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 189-191; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 209,210.

⁷⁹² Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 659,660.

kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkide bulunduğu iddia edilmekte ancak bu tercihin nasıl gerçekleştiği yönünde herhangi fikhî bir tahlil yapılmamaktadır. Bu şekilde herhangi fikhî bir konuda mesnetsiz tercihte bulunmanın isabetli olmadığı kanaatindeyiz.

6. Aralarındaki İlişkinin Hizmet Sunma Esasına Dayandırılması

Kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin belirlenmesinde en sağlıklı usûlün mezkûr yaklaşımlardan farklı olarak kredi kartlarının doğurduğu sonucu da dikkate alarak fikhî temellendirmeye ulaşmanın daha isabetli olacağını daha önce ifade etmiştik. Kartın kullanımından önce veya sonra hangi aşamada olursa olsun kartla veya kart için yapılan işlemler dikkate alınarak fikhî tahlilde bulunmanın daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki, kart basımı evresinde, hamil adına kartın çıkarılması ve kullanımının sürekliliğini sağlayarak kart çıkaran kuruluş, hamiline “**hizmet**” sunmuş olmaktadır.⁷⁹³ İslam hukukunda hizmet verme, ameller üzerine kurulan icâre akdi kapsamında irdelenmektedir. Hizmet sunma, İslam hukukuna nispeten daha dar anlamda kullanılan modern hukuktaki ifadesiyle “iş akdi” (işçinin ücret karşılığında belli bir süre çalışması veya belli bir işin görmesi için kurulan akid) kapsamında yer almaktadır. Meselenin temellendirilmesinin anlaşılabilmesi için İslam hukukunda icâre akdi konusu ele alınacaktır.

a. İslam Hukukunda İcâre Akdi

İcâre sözlükte “yapılan işin karşılığında verilen şey, ücret”⁷⁹⁴ gibi anlamlara gelmektedir.

Hanefî fakihi Kâsânî icâre akdini “mâlum bir menfaati bir ivaz karşılığında satmaktır”⁷⁹⁵ şeklinde tanımlamıştır. *Mecelle*’de de bu tanıma çok yakın olarak “icâre, lûgat-i Arab’da ücret manasınadır. Fakat icâr mânasında dahi istimal olunmuştur. Istılâh-ı fukahâda menfa‘at-ı ma‘lûmeyi ivaz-ı ma‘lûm mukabelesinde bey‘ etmek demektir”⁷⁹⁶ tanımı benimsenmiştir.

Mâlikî fakih Desûkî (ö. 1230/1815), icâreyi “mubâh olan bir şeyin menfaatlerini ivaz karşılığında belirlenen süre içerisinde temlik etmektir”⁷⁹⁷ şeklinde tanımlamaktadır. Şâfiî

⁷⁹³ AAOIFI, “Bitâkâtü’-d-def”, 1147.

⁷⁹⁴ İbn Fâris, 1/62,63; Râzî, 13; İbn Manzûr, 4/10; Firûzâbâdî, 49,50; Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, 1/6,7; Yesûî, 4.

⁷⁹⁵ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i*, 6/177.

⁷⁹⁶ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 405.

⁷⁹⁷ Desûkî, *Haşiyetü’-d-Desûkî*, 4/2.

mezhebi tarafından icâre “ivaz karşılığında bir menfaati temlik etmektir / satmaktır”⁷⁹⁸ şeklinde tanımlanmıştır. Hanbelî fakihî Buhûtî ise icâre akdini “malum ve mubâh olan bir menfaatin peyderpey elde edilmesini sağlayan akid”⁷⁹⁹ olarak tanımlamaktadır.

i. İcâre Akdinin Meşruiyeti

İslam hukukunda icâre akdinin meşru olduğu hususunda Kur’ân, Sünnet ve ulemânın icmâi bulunmaktadır.

1. Kur’ân-ı Kerîm

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِي جَجَجَ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكَ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

“O iki kızdan biri, ‘Babacığım, onu ücretle tut. Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır’ dedi. Baba, ‘Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımдан birini seninle evlendirmek istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan bu da senin bileceğin bir şey; seni zorlamak istemem. İnşallah benim iyi kimselerden olduğumu göreceksin’ dedi.”⁸⁰⁰

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاتُّوهُنَّ أَجُورَهُنَّ

“Sizin hesabınıza (çocuğunuzu) emzirirlerse onlara karşılığını ödeyin”⁸⁰¹

فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتُ لَنَقَذْتُ عَلَيْهِ آجُرًا

“Derken orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar, o hemen onu doğrulttu. Mûsâ, ‘Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın’ dedi.”⁸⁰²

Bu ayetler işçinin emeğini ücret karşılığı iş verene tahsis etmesinin meşru olduğuna dair temel deliller olarak gösterilmektedir.

2. Sünnet

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثَمَّ عَدْرًا، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ "

⁷⁹⁸ Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 5/173; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-meâlîb*, 2/403; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 6/121; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 5/261.

⁷⁹⁹ Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ*, 9/31.

⁸⁰⁰ el-Kasas 28/26,27.

⁸⁰¹ et-Talâk 65/6.

⁸⁰² el-Kehf 18/77.

Ebû Hüreyre (ra) rivayet ediyor. “Nebi (sav), Allahu Teâlâ’nın şöyle buyurduğunu ifade etmektedir: ‘Üç kişi vardır ki, Kıyamet günü ben onların hasmıyım: Benim adımı kullanarak söz veren, söz verip de sözünden dönen, hür birini satın bedelini yiyen ve bir işçi tutup onu tam kapasite çalıştırdığı halde ücretini vermeyen kişi.’”⁸⁰³

Buhârî’de geçen bu hadis de işçinin emeğini ücret karşılığı iş verene tahsis etmesinin meşru olduğuna dair temel dayanak olmaktadır.

3. İcmâ

Tüm İslâm ulemâsına göre icâre akdi câiz olmaktadır. Bu hükme sadece Abdurrahmân el-Asam muhalefet etmiştir. Ona göre icâre akdi henüz mevcut olmayan menfaat üzerine kurulması, bunun da garara yol açması nedeniyle câiz değildir. Onun bu muhalefeti geçmiş asırlarda oluşmuş icmâa engel teşkil etmez. İnsan yaşamı için mallara ihtiyaç olduğu gibi menfaatlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Mal üzerine akid kurulması câiz olunca insanların ihtiyaçlarını gidermek için menfaat üzerine de akid kurulması câiz olur. Çünkü herkesin sahip olduğu evi veya yolculuk için bir bineği olmayabilir. Mülk sahipleri ücret karşılığı olmaksızın insanları evlerinde oturmalarına müsaade etmeye veya yolculuk için bineklerini vermeye mecbur değiller.⁸⁰⁴ Öte yandan sanat erbabı, işçiler vs. ücret karşılığı olmaksızın emeklerini birilerine tahsis etme mecburiyetleri yoktur.

ii. İcâre Akdinin Rükünleri

Cumhur ulemâsına göre icâre akdinin rükünleri siyga (*icâp ve kabul*), akdin tarafları olan kiralayanla (*mûcir*) kiracı (*müstecir*) menfaat ve ücret (*ma’kûdün aleyh*) olmaktadır. Hanefî mezhebine göre ise akid sözleri olan yalnızca siygadan ibarettir. Mucir, müstecir ve ma’kûdün aleyh ise akdin tarafları ve temel unsurları olmaktadır. Akid tüm bunlar bir araya gelmeden kurulamaz dolayısıyla Cumhur ulemâsı ile Hanefî mezhebi arasındaki görüş ayrılığı lafzî bir ihtilaf söz konusu olup farklı bir sonuç doğurmamaktadır.⁸⁰⁵

iii. İcâre Akdinin Hükümü

İcâre, akdin iki tarafı için de bağlayıcı olup taraflardan biri akdi feshetme hakkına sahip değildir. Bu görüşü İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve rey ashâbı savunmaktadır. Bunun sebebi icâre,

⁸⁰³ Buhârî, “İcâre”, 10 (No. 2270).

⁸⁰⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/250.

⁸⁰⁵ Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i*, 4/174; Mevâk, *et-Tâc ve’l-iklîl*, 7/493; Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, 5/173,177; Buhûtî, *Keşşâfü’l-kıma’*, 9/32; “İcâre”, *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye el-Kuveytiyye* (Kuveyt: Dârü’s-selâsil, 1404–2006), 1/1/254.

muâvaza akdi olmasıyla gerekçelendirilerek icârenin tıpkı bey‘ gibi lâzımî olduğu ve bey‘ akdinin bir alt türü kapsamında değerlendirilmiştir.⁸⁰⁶

iv. İcâre Akdinin Kısımları

İcâre akdinin kısımları fukahânın bakış açısına göre farklı şekillerde gruplandırılmıştır.

Kâsânî, menfaatler üzerine kurulan icâre ve amel üzerine kurulan icâre olmak üzere iki kısma ayırmaktadır. Bu iki gruptan birisi akid konusu menfaat iken diğeri ise amel olmaktadır. Gerçek şu ki icârenin tek bir türü bulunmaktadır. O da menfaati satmaktır.⁸⁰⁷

Mecelle’de akid konusu itibariyle icâre akdini iki ana gruba ayırmaktadır: ‘Nev‘-i evvel menâfî‘-i a‘yân üzerine vârid olan akd-i icâre olup icar olunan şeye ayn-ı me‘cûr ve ayn-ı müste‘cir dahi denilir. Ve işbu nev‘-i evvel üç kısma taksîm olunur:

Kısmı evvel icâre-i akardır; hâne ve arâzî icârı gibi.

Kısmı sâni icâre-i urûzdur; elbise ve evânî icârı gibi.

Kısmı sâlis icâre-i hayvandır.

Nev‘-i sâni amel üzerine vârid olan akd-i icâre olup bunda me‘cûra ecîr denilir; ücretle amele ve hademe tutmak gibi.

Hıref ve sanâyi‘ ashâbını isticâr etmek dahi bu kabildendir ki, meselâ, kumaş terziden olmak üzere elbise, istisnâ‘ olduğu gibi terziye kumaş verip de elbise diktirmek dahi amel üzerine icâre demektir.”⁸⁰⁸

Şâfiî mezhebine göre icâre iki kısımdır. Birincisi: Bir hayvana binmek veya onunla taşıma yapmak veya bir insanı elbise dikmesi için kiralamak gibi ayn (mal) üzerinde kurulan icâre. İkincisi: Binit veya taşımacılık işi için özellikleri belirtilen hayvanın kiralanması gibi zimmette sabit olan icâre.⁸⁰⁹ Bir insanı kiralamaktan maksat, işçinin hâsıl edeceği emeğini işverene tahsis etmesi şeklinde anlaşılmalıdır.

Hanbelî mezhebine göre icâre, süreye bağlı olarak kurulan icâre ve ev inşa etme, elbise dikme ve belli olan bir yere kadar taşımacılık işinin yapılması gibi malum olan bir amel üzerine kurulan icâre olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. İcârede akid konusu, hayvan gibi kendisiyle

⁸⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/259.

⁸⁰⁷ Kâsânî, *Bedâ‘i‘ u ‘ş-şanâ‘i‘*, 4/175.

⁸⁰⁸ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 421 Ayrıca (md. 522-561) bk.

⁸⁰⁹ Nevevî, *Ravzatü‘l-tâlibîn*, 5/173; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne‘l-me‘âlib*, 2/403; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü‘l-muhtâc*, 6/124,125; Remlî, *Nihâyetü‘l-muhtâc*, 5/264.

bir amel (iş) yapılabilen türden ise icâre hem süre üzerine hem de malum bir amel üzerine kurulabilir. Çünkü akid konusu, kendisiyle amel yapılabilen türden olup kendisiyle menfaatler belirlenmektedir. Akid konusu, ev ve arazi gibi kendisiyle amel yapılabilen türden değilse icâre akdi yalnızca süre üzerine kurulur.⁸¹⁰

İcâre akdinde süre belirlendiği zaman amelin (yapılacak işin) belirlenmesi câiz değildir. Bu yaklaşımı Ebû Hanîfe ve Şâfiî benimsemektedir. Zira hem sürenin hem de yapılacak işin belirlenmesi halinde icâre akdinde gararı artırır. Çünkü işçi henüz süre bitmeden işi bitirebilir. Şu takdirde kalan süre içerisinde işçi çalıştırılmaya devam edilirse akdin kurulduğu anlaşma esnasından daha fazla çalıştırılmış olur. İşçi kalan süre içerisinde çalışmazsa işi terk etmiş olacaktır.⁸¹¹

İcâre akdinin kısımları fukahânın bakış açısına göre farklı şekillerde gruplandırılmış olsa bile son tahlilde ulemâ benzer hükümleri farklı isimler altında irdelemişlerdir. Özellikle kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin “hizmet sunma” esasına dayandırılmasının klasik dönem fikhî içerisinde “ameller üzerine kurulan icâre akdi” kapsamında yer aldığı tespit edilmesi önem arz etmektedir.

7. Aralarındaki İlişkinin Değerlendirilmesi ve Tercih

Kredi kartının doğurduğu sonuçları da dikkate alarak kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki, kartın kullanımından önceki evreye nispetle amel (iş görme) üzerine kurulan icâre akdinin “hizmet sunma” esasına dayalı tahlil edilmesi isabetli olacağı kanaatindeyiz. Buna göre kart çıkaran kuruluş, kart hamiline sunmuş olduğu hizmetler karşılığında kredi kartı ücretlerini alması “hizmet bedeli” olarak değerlendirilebilir.

Bizi bu temellendirmeye iten saik, ileride detaylı bir şekilde yer verileceği üzere Râcihî Bankasının Şer’î Heyeti,⁸¹² Albaraka İslam İktisadî,⁸¹³ Nezih Kemâl Hammâd,⁸¹⁴ Muhammed Takî el-Osmânî,⁸¹⁵ Ebû Gudde, Abdülvehhâb İbrâhim Ebû Süleymân, Abdullah İbn Menî⁸¹⁶ vd. ulemâ tarafından kart hamilinden kredi kartı ücretlerinin alınması “hizmet bedeli” olarak

⁸¹⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/253; Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî Ebû'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr 'alâ metni el-Muğnî'* (Dârü'l-kitâbi'l-Arabî, ts.), 6/30.

⁸¹¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/253.

⁸¹² el-Mecmû'a's-Şer'îyye bi masrifî er-Râcihî, *Karârâtü'l-hey'eti's-şer'îyye bi masrifî'r-râcihî* (el-Memleke el-Arabiyye c's-Su'ûdiyye: Dâru kunûz işbilyâ li'n-neşr ve't-tavzî', 1431–2010), 101.

⁸¹³ Mecmû'atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li'l-iktisâdi'l-İslâmî*, 203.

⁸¹⁴ Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 509.

⁸¹⁵ Muhammed Takî el-Osmânî, *Fikhü'l-büyyû 'ale'l-mezâhibi'l-arba'a me'a tatbikâtihi'l-mu'âsıra mukâreenen bi'l-kavânîni'l-vad'iyye* (Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1439–2018), 442–444.

⁸¹⁶ Ebû Gudde, “Bitâkâtü'l-i'timân tasvuruha ve'l-hukmîş-şer'î 'aleyhâ”, 482; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 148; İbn Menî, “et-ta'kîb ve'l-Münâkaşa”, 657.

değerlendirilmiş olmasıdır. Öte yandan İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi, 23-28 Eylül 2000 tarihleri arasında Riyad’da düzenlenen on ikinci dönem toplantısındaki (12/2) 108 sayılı kararında⁸¹⁷ ve el-Mi‘yârü’s-Şer‘î Heyetinin 30 Ocak 2021 tarihli (61) sayılı fetvasında,⁸¹⁸ kart hamilinden kredi kartı ücretlerinin alınması, “filî hizmet” karşılığında temellendirilmiştir. Ayrıca ileride değineceğimiz üzere BKM, kredi kartı üyelik ücretini oluşturan maliyetleri⁸¹⁹ sıralamaktadır. Buradan hareketle kredi kartı ile hizmet verilmesinin birtakım maliyetleri ve kart çıkaran kuruluşun bu hizmetleri ifa edebilmesi için elektrik, su, doğalgaz, telefon, faks, kırtasiye vs. harcamaları bulunmaktadır. Öte yandan bu hizmetleri verebilmek için kart çıkaran kuruluş tarafından verilen emek söz konusu olmaktadır. Tüm bu hizmetler karşılığında kart çıkaran kuruluşun kart hamilinden ücret alması câiz olup aralarındaki ilişkinin fikhî niteliği de kartın kullanımından önce amel (iş görme) üzerine kurulan icâre akdinin “hizmet sunma” esasına dayalı tahlil edilebileceği söylenebilir.

Kart ile işlem yapıldığında ise kart hamili, kart çıkaran kuruluş nezdindeki kendi hesabından ödenmek üzere kart kabul eden üyeleri kart çıkaran kuruluşu **“havâle”** etmektedir. Yahut kart çıkaran kuruluş, kendi hesabından kart kabul eden üyelere ödeme işlemini gerçekleştirir. Kart kuruluşunun ödemiş olduğu meblağ **“deyn”** / borç olup daha sonra bu meblağı talep etmek için kart hamiline rücû eder.⁸²⁰

Mezkûr ilişkinin havâle akdine dayandırılmasının gerekçesine el-Mi‘yârü’s-Şer‘î Heyetinin 30 Ocak 2021 tarihli (61) sayılı fetvasında yer verilmiştir. Buna göre;

Borç kendisine havâle edilen (*muhâlün aleyh* / *kart çıkaran kuruluş*), kart hamilinin borcunu kart çıkaran kuruluş üzerindeki alacağından ödediği zaman ya da hamilin kart çıkaran kuruluş nezdindeki hesabından ödediği zaman **“mukayyed havâle”** söz konusu olur. Ancak kart çıkaran kuruluş, hamilin borçlarını kendi hesabından ödediği zaman işlem **“mutlak havâle”** olur. Kart hamilinin kart çıkaran kuruluş üzerinde bir alacağı veya kart çıkaran kuruluş nezdinde borcun ödeneceği bir hesabı olmasa bile bu işlem,⁸²¹ “Sizden biriniz alacağı konusunda ödeme gücü bulunan birine havâle edilirse bu havâleyi kabul etsin”⁸²² hadisinin umûm hükmü gereğince câiz olur. Serahsî, mutlak havâlede borcunu başka bir kişiye havâle eden borçlunun (*muhîl*), borç kendisine havâle edilen (*muhtâlün aleyh*) kişiden alacağı olması

⁸¹⁷ MMFİ, “el-Karâr”, 1421–2000, 676.

⁸¹⁸ AAOIFI, “Bitâkâtü’-d-def”, 1151,1152,1153,1166,1167.

⁸¹⁹ Bankalararası Kart Merkezi (BKM), “Neden Kart Ücreti Ödüyoruz?” (03 Şubat 2024).

⁸²⁰ AAOIFI, “Bitâkâtü’-d-def”, 1148.

⁸²¹ AAOIFI, “Bitâkâtü’-d-def”, 1165.

⁸²² Buhârî, “Havâlât”, 1 (2287); Müslim, “Müsâkât”, (1564).

geremediği gibi elinde / mülkiyetinde (*yedinde*) muhîle ait bir malının olması da geremediğini ifade etmektedir. Ancak muhîl, muhtâlün aleyhten alacaklı ise bu durumda muhtâlün aleyh, muhîlin borcunu öderse ödediği malı almak için muhîle rücû etmez. Mutlak havâlede ise muhtâlün aleyh önce borcu öder sonra mislini almak için muhîle rücû eder.⁸²³

Hamilin yapmakla yükümlü olduğu bir şeyi güvence sağlamak amacıyla bir meblağı ipotek etme veya kesinti yapma hususunda kredi kartı kullanıldığı zaman kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki “**tekeffül etme / teminat sağlama**” esası üzere olmaktadır.⁸²⁴

Şu hâlde genel itibariyle kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği kartla işlem yapılmadan öne amel (iş görme) üzerine kurulan icâre akdinin “hizmet sunma” esasına dayalı tahlil edilmesinin isabetli olacağı kanaatindeyiz. Kartla işlem yapıldıktan sonra ise “**havâle**” akdi esası üzere değerlendirilebilir. Çünkü hamil kartla işlem yaptıktan sonra doğan borçların ödeme işlemi için üye işyerini bankaya havâle etmektedir.

II. Kart Çıkaran Kuruluş ile Üye İşyeri Arasındaki İlişki

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği hususunda çağdaş fukahâ ihtilaf etmiştir. Bu itibarla bey‘, simsarlık, cuâle, ücretli kefalet, ücretli vekâlet ve sulhu’l-hatîta / indirimli sulh akidleri esasına dayalı olarak farklı yaklaşımlar benimsenmiştir.

A. Satım (Bey‘) İlişkisi

1. İslam hukukuna Göre Satım (Bey‘)

Sözlükte, alım satım ve mütekavvim (dinen yararlanılması mubah olan) malı, mütekavvim mal ile değiştirmek gibi anlamlara gelen bey‘ (çoğulu *büyû*) zıt anlamlı kavramlardan olup hem satın alma (*şirâ*) hem de satma anlamlarını ifade etmekle birlikte satımı ifadede bey‘in, satın almada ise şirânın kullanımı yaygınlık kazanmıştır.⁸²⁵

Hanefî mezhebi içerisinde İbnü’l-Hümâm bey‘ akdini, “karşılıklı rıza ile malın malla değişimi” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma gasp vb. rızayı sakatlayan yolla malın malla değişiminden ayırmak için “karşılıklı rıza” kaydı eklenmiştir.⁸²⁶ Haskefî, bey‘ akdini, “rağbet

⁸²³ Serahsî, *el-Mebsûr*, 20/86,87.

⁸²⁴ AAOIFI, “Bitâkâtü’l-def”, 1148.

⁸²⁵ İbn Manzûr, “bey‘”, 8/23; Fîrûzâbâdî, “bey‘”, 182,183; Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, “bey‘”, 1/79; Hammâd, “bey‘”, 97; Yesûî, “bey‘”, 57; Ali Bardakoğlu, “Bey’”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/13.

⁸²⁶ İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr*, 6/247; İbrâhim b. Muhammed el-Halebî, *Mülteka’l-ebhur*, thk. Ahmed Mahmûd e’ş-Şehâde (İstanbul: Dâru Yâsîn, 2018), 407.

edilen bir şeyin belirli bir yolla piyasadaki emsaliyle değişimidir”⁸²⁷ şeklinde tanımlamaktadır. Toprak, leş ve kan gibi rağbet edilmeyen unsurlar mal tanımının dışında tutmak amacıyla “rağbet edilen” kaydı yanında icâb kabul ve teâtî (fiilî mübadele ile gerçekleşmesi) olmak üzere her iki yolla da satım akdinin kurulacağını ifade etmek için “belirli bir yolla” kaydı tanıma eklenmiştir.⁸²⁸ *Mecelle*’de ise “bey‘, malı mala değişmekdir ki mün‘akid ve gayr-ı mün‘akid olur”⁸²⁹ tanımına yer verilmiştir.

Sözlükte muâvaza (karşılıklı bedelleri değişme) yoluyla bir şeyin başka bir şeyle değişimi olan bey‘, Şâfiî mezhebinde terim olarak şöyle tanımlanmıştır: “Allah’a yakınlaşmak amacı olmaksızın, sürekli olarak bir mal veya menfaat üzerinde mülkiyet ifade eden malî muâvaza olan bir akiddir.” Tanımda “akid” ifadesine yer vermekle Hanefî mezhebinden farklı olarak “muâtât” yoluyla satım akdinin kurulamayacağına işaret etmekte, “muâvaza” ifadesine yer vermekle de hediye gibi işlemler satım akdinin dışında tutulmuştur. Öte yandan “malî” ve “bir mal veya menfaat üzerinde mülkiyet ifade eden” kayıtlarına yer vermekle “nikâh akdini” tanımın dışında tutmak ve “Allah’a yakınlaşmak amacı olmaksızın” kaydıyla da “karz” işlemini satım akdi tanımının dışında tutmak amacına matuf olarak yapılmıştır. Bey‘ için yapılan bu tanım “belirli bir yolla malın malla değişimi” şeklindeki tanımdan daha kapsamlı olduğu açıktır.⁸³⁰

Hanbelî mezhebinde ise “sahip kılmak (*temlîk*) ve sahip olmak (*temellük*) kastıyla malın malla değişimi”⁸³¹ olarak tanımlanmaktadır.

a. Satım Akdinin Meşruiyeti

Satım akdinin meşruiyeti, Kur’ân, Sünnet, icmâ ve akli delillerle sabit olmaktadır.

i. Kur’ân-ı Kerîm

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا

“Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır.”⁸³²

وَأَشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ

⁸²⁷ Haskefi, *ed-Dürrü’l-muhtâr*, 394; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, 4/501,502.

⁸²⁸ Haskefi, *ed-Dürrü’l-muhtâr*, 394; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, 4/501,502.

⁸²⁹ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 105.

⁸³⁰ Kalyûbî - Umeyre, *Hâşiyetâ ‘alâ kenzi’r-râğibîn şerhi minhâci’t-tâlibîn*, 2/256.

⁸³¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/3.

⁸³² el-Bakara 2/275.

“Alışveriş yaptığınızda şahit tutun.”⁸³³

إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ

“... ancak karşılıklı rızânıza dayanan ticaret böyle değildir”⁸³⁴

ii. Sünnet

الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا

“Alıcı ve satıcı ayrılmadıkları sürece muhayyerdirler.”⁸³⁵

إِنَّ التَّجَارَ يُبْعَثُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَارًا، إِلَّا مَنْ اتَّقَى اللَّهَ، وَبَرَّ

“Muhakkak Allah’tan korkan, iyilik yapan ve doğru olanlar dışındaki tâcirler kıyamet günü fâcirler olarak diriltilecektir.”⁸³⁶

iii. İcmâ ve Akli Delil

Satım akdinin cevâzı hakkında İslam alimlerinin icmâi bulunmaktadır.⁸³⁷ Satım akdinin câiz olması hikmetin bir gereğidir. Çünkü insanların ihtiyaç duydukları şeyler başka kimselerin mülkiyetinde olabilir. İnsanlar, bedelsiz olarak sahip olduklarını başkalarına vermek istemez. Satım akdinin meşru ve câiz olması her bireyin amacına ulaşma ve ihtiyacını giderme anlamına gelmektedir.⁸³⁸

2. Aralarındaki İlişkinin Satım Akdine Dayandırılması

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî çözümlemesi “satım akdi” esasına göre değerlendirilebilir. Buna göre kart hamilinin talep ettiği mal veya hizmetin gerçek alıcısı kart çıkaran kuruluş olmaktadır. Bu yaklaşımı savunan Şîi yazar Hasan el-Cevâhirî, mezkûr ilişkinin satım akdi olduğunu gösteren bazı işaretler zikreder.⁸³⁹

1. Üye işyeri kart hamilini ne tanır ne de güvenir. Üye işyeri yalnızca kart çıkaran kuruluş aracılığıyla kredi kartını bilir.

2. Hamilin harcama tutarlarını ödeyen taraf kart çıkaran kuruluş olmaktadır.

⁸³³ el-Bakara 2/282.

⁸³⁴ en-Nisâ 4/29.

⁸³⁵ Buhârî, "Büyû' ", 43 (No. 2109); Müslim, "Büyû' ", 1532.

⁸³⁶ Tirmizî bu hadisin “hasen sahîh” olduğunu ifade etmiştir bk. Tirmizî, "Büyû' ", 4 (No. 1210).

⁸³⁷ İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr*, 6/247; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/3.

⁸³⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/3.

⁸³⁹ Cevâhirî, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 624,625.

3. Üye işyeri alacağını kart çıkaran kuruluştan tahsil edemese bile hiçbir şekilde alacağını tahsil etme amacıyla kart hamilinden talepte bulunamaz.

4. Satın alınan ürünün iade edilmesi gerektiği durumlarda üye işyeri, iade işlemini kabul ettiği takdirde daha önce ödeme işlemi yapılan ürünün bedelini kart çıkaran kuruluşa yapmaktadır. Oysaki gerçek alıcı kart hamili olmuş olsaydı iade işlemi kendisine yapılması gerekirdi. Tüm bunlar göstermektedir ki gerçek alıcı kart çıkaran kuruluş olmaktadır.

5. Kredi kartı tarafları arasında iki akid kurulmaktadır.

Birinci akid; kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında kurulmaktadır. Anlaşma uyarınca kart çıkaran kuruluş tarafından -kart hamilinin alışveriş talebi doğrultusunda- ürün veya hizmet satın alınması halinde üye işyeri, harcama tutarlarından banka lehine belli bir kesintinin yapılmasını taahhüt eder. Yalın bir anlatımla kart çıkaran kuruluşun kart hamilinin ihtiyacı olan ürün veya hizmeti peşin satın alması karşılığında üye işyerinden komisyon ücreti alınmaktadır. Satın alınan mal böylelikle piyasadaki değerinin altında satın alınmış olur. Kart hamili daha sonra belirlenen dönem içerisinde harcama tutarlarının bedellerini ödemek suretiyle mal veya hizmeti kart çıkaran kuruluştan satın alır.

İkinci akid ise kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında kurulmaktadır. Kart hamili satım konusu olan mal veya hizmeti piyasadaki reel değeri ile kart çıkaran kuruluştan satın alır. Bir başka ifade ile satım konusu olan mal veya hizmeti bankanın üye işyerinden satın aldığı tutardan daha fazlasını bankaya ödeyerek bankadan satın almaktadır.

Görüldüğü üzere iki satım akdi söz konusu olmaktadır.

1. Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki satım akdine göre üye işyeri tarafından -hamilin ihtiyacı olan ürünleri- piyasadaki reel değerinin altında kart çıkaran kuruluşa satım işlemi yapılmaktadır.

2. Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki satım akdine göre ise kart hamili, belirtilen dönem içerisinde para borçlarını ödemek şartıyla kart çıkaran kuruluş tarafından belli bir kâr ilâvesiyle üye işyerine ödediği tutardan daha yüksek bir bedelle kart hamiline satmaktadır.

Bu yaklaşım aslında katılım bankalarının uyguladığı alım satımı câiz her türlü mal ihtiyacının finansmanında kullanılan satın alma tâlimatı üzerine murâbaha (*el-murâbaha li'l-âmir bi's-şirâ*)⁸⁴⁰ işlemine benzemektedir.

Mezkûr ilişkinin “murâbaha” esasına dayalı “alım satım” akdi olduğunu ifade eden Hayrettin Karaman görüşünü şöyle temellendirmektedir: “Kart hamili bu kart ile bankanın hem vekili hem de müşterisi oluyor. Vekil sıfatıyla malı banka için satın alıyor, sonra bankanın, alınan mal kullanılmadan anında gönderdiği sms’e verdiği cevaba veya sükutuna göre ikinci bir akitle malı bankadan peşin veya vadeli satın alıyor. Eğer mesela lokantada yemek yiyip sonra ödeme yapmak gibi önce mal tüketilmiş ise bu gibi durumlara (banka adına yeme ve içme mümkün olmadığı için) murabaha yapılamayacağından kart ile ödeme de yapılamıyor. İşte bu sebeple katılım bankalarının verdiği kartların adı mevzuat gereği “kredi kartı” olsa da mahiyeti ve işlevi bakımından “vekalet kartı”dır ve böyle isimlendirilmelidir.”⁸⁴¹

Albaraka, Temmuz 2023 tarihi itibarıyla “Kredi Kartı İcazet Belgesi”nde “Bankanın müşterilere kredi kartı limiti tahsis ederek bu kart ile yapacakları mal, hizmet veya hak alımlarını Banka adına yapmaları için genel vekâlet vermesi, Müşterinin kredi kartı vasıtasıyla yaptığı mal, hizmet veya hak alım bedellerinin Banka tarafından satıcıya ödenmesi, Banka adına satın alınan mal, hizmet veya hakkın Banka tarafından müşteriye peşin veya vadeli olarak satış, kiralama gibi akitlerle devredilerek müşterinin borçlandırılması, Banka adına alınan mal, hizmet veya hak müşteriye vadeli olarak devredilirken bedeli üzerine kâr eklenebilmesi”⁸⁴² yaklaşımı benimsenmiştir.

3. Aralarındaki İlişkinin Satım Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî çözümlemesi “satım akdi” tezine dayandırılması satım akdinin hükümleri ile örtüşmemektedir.

Mal ve hizmet satın alan taraf, kart çıkaran kuruluş olmayıp bilakis kart hamilidir. Kart çıkaran kuruluşun kendi adına alışveriş için vekâlet verdiği bir durum söz konusu da değildir.

⁸⁴⁰ İbrahim Kâfi Dönmez, “Murâbaha”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/151.

⁸⁴¹ Hayrettin Karaman, “Kredi kartı ile alım-satım”, *Yeni Şafak* (16 Şubat 2020).

⁸⁴² Albaraka, “Kredi Kartı İcazet Belgesi” (21 Mayıs 2024).

Banka Kartları ve Kredi Kartları Yasası,⁸⁴³ Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.⁸⁴⁴ ve konuya dair yapılan bilimsel çalışmalarda⁸⁴⁵ sektörün kısaca “slip” olarak adlandırdığı⁸⁴⁶ satış işlemi sonucunda düzenlenen harcama belgesi için yapılan tüm tanımlarda satın alma işlemi kart hamiline izafe edilerek gerçek alıcının zannedildiği gibi banka olmayıp kart hamili olduğunu göstermektedir. Kartla işlem yapılmasından sonra düzenlenen sliplerde “işlem tutarı” veya “satış tutarı” adlı bölümde ilgili tutar yazıldıktan sonra örneğin “1000 TL KARŞILIĞI MAL VEYA HİZMET ALDIM” veya “TUTAR KARŞILIĞI MAL VEYA HİZMET ALDIM” vb. ibareler bulunmakta bu da kart hamili satış işlemini kendisine izafe ettiğinin pratik bir sonucu olmaktadır. Kart hamiline teslim edilen bazı harcama belgelerinin alt bölümünde “MÜŞTERİ NÜSHASI” veya “KART HAMİLİ NÜSHASI” ibarelerinin yer alması satıcı olan üye işyerinden mal veya hizmet satın alan gerçek müşterinin hamil olduğunu açıkça göstermektedir.

Öte yandan üye işyeri sözleşmelerinde satış belgesini “kart hamilinin satın aldığı mal veya hizmet karşılığında kayıtsız şartsız borçlandığı ikrarını içeren bir belgedir”⁸⁴⁷ şeklinde tanımlarken satış işlemini kart hamiline izafe ederek gerçek alıcının banka olmayıp kart hamili olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Kart hamili mal ve hizmet satın alırken akid işlemini kendisine izafe etmesinin sonucu olarak satım akdinin hak ve hükümleri hamile rücû edip bankaya rücû etmez. Bu nedenle satış konusu olan malın mülkiyeti satım akdinin bir hükmü olarak hamil için sübût bulup banka için sübût bulmaz.⁸⁴⁸

Kart çıkaran kuruluş, ürünü önce satın alıp sonra belli bir kâr ilâvesiyle kart hamiline satım işlemi yapması şeklinde temellendirilmesinin satın alma talimatı üzerine murâbaha işlemine (*el-murâbaha li'l-âmir bi's-şirâ*) benzetilmesinin kendi içinde tutarlı olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü el-murâbaha li'l-âmir bi's-şirâ uygulaması şöyle gerçekleşmektedir: Fon kullanmak isteyen alıcı piyasada ihtiyaç duyduğu malı bulur, satıcı ile görüşme gerçekleştirir akdi kesinleştirmemek koşuluyla pazarlığa da girebilir, malın niteliklerini ve tutarını belirten bir fatura ile finans kuruluşuna talebini iletir. Kuruluş tarafından gerekli incelemeler yapılır ve alıcının talebi olumlu karşılanırsa talep ettiği mal peşin bedelle satıcıdan sözlü veya yazılı

⁸⁴³ BKKKK, md. 3/k.

⁸⁴⁴ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

⁸⁴⁵ Kaya, *Kredi Kartları*, 41.

⁸⁴⁶ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 34.

⁸⁴⁷ DenizBank, “Üye İşyeri Sözleşmesi” (04 Mayıs 2024), 4.

⁸⁴⁸ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 152.

olmak suretiyle satın alındıktan sonra bedeli doğrudan satıcıya ödenir ve satıcıdan malın alıcının bildirmiş olduğu adrese teslim edilmesi istenir. Satın alma işlemi kesinleşmesi ile mal alıcıya belirlenen maliyet (fatura tutarı + kâr) üzerinden takside bağlanarak satılır. Müşteri ödemeleri anlaşmadaki ödeme planına uygun olarak finans kuruluşuna yapar.⁸⁴⁹

el-Murâbaha li'l-âmir bi's-şirâ uygulamasına göre alıcı olan kart hamili satım akdini kesinleştirmez yalnızca satın alma talebini bildirir. Bunun üzerine kart çıkaran kuruluş satın alma işlemini gerçekleştirmesi gerekirdi. Oysa ki; kredi kartı uygulamasında hamil, kart çıkaran kuruluştan malın satın alma talebinde bulunmaz bilakis malı fiilen satın alarak akdi kesinleştirir. el-Murâbaha li'l-âmir bi's-şirâ uygulamasına göre müşteriye malın satım işlemi, belirlenen maliyet üzerinden yalnızca taksitlendirme yöntemi ile gerçekleşmesi gerekirdi. Kredi kartı uygulamasında ise bir mal taksitle satın alınabildiği gibi tek çekim halinde de satın alınabilir. Uygulamada yaygın olan yöntem baktığımız zaman kredi kartıyla yapılan gündelik harcama tutarlarının ödenmesi tek çekim halinde gerçekleşmektedir. Ancak genel olarak tüketicinin yüksek meblağlı ürünler için taksitlendirme talebi söz konusu olur.

Bir an için önce banka satın almakta sonra kart hamiline satış işlemini gerçekleştirdiği tezini doğru kabul edelim bu durumda Hakîm b. Hizâm'ın (ra) rivayet ettiği hadisteki yasakla karşı karşıya kalırız.

عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: يَأْتِينِي الرَّجُلُ يَسْأَلُنِي مِنَ الْبَيْعِ مَا لَيْسَ عِنْدِي، أَبْتَاعُ لَهُ مِنَ السُّوقِ، ثُمَّ أْبِيعُهُ؟ قَالَ: «لَا تَبِعْ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ»

Hakîm b. Hizâm rivayet ediyor: “Rasûlullah’a (sav) geldim, ‘bana bir müşteri gelir ve yanımda olmayan bir şeyi satın almak ister. Onun için pazardan satın alıp sonra ona satayım mı?’ dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sav), ‘yanında olmayan (sahip olmadığın) bir şeyi satma!’ buyurdu.”⁸⁵⁰

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişki “el-Murâbaha li'l-âmir bi's-şirâ” tezine dayalı olarak tahlil edilecekse banka yanında olmayan (mâlik olmadığı) bir ürünü kart hamiline satmış olur ki bu uygulama mezkûr hadisin hükmüyle haram olmaktadır. Çünkü Murâbaha ile satım işleminin gerçekleşebilmesi için malın kart çıkaran kuruluşun zimmetinde sabit olmasını gerektirir.

⁸⁴⁹ Dönmez, “Murâbaha”, 31/151.

⁸⁵⁰ Tirmizî, bu hadise “hasen” demektedir bk. Tirmizî, “Büyû”, 19 (No. 1232); Nesâî, “Büyû”, 60 (No. 4613); İbn Mâce, *Sünen İbn Mâce*, “Ticârât”, 20 (No. 2187); Beyhakî, *e's-Sünenü'l-kübrâ*, 5/438 (No. 10422).

Hal böyle iken hamil ne banka adına satın alır ne de akdi bankaya izafe eder. Bu cümleden olarak hamil satın alma işleminde bankanın vekili olduğu tezi isabetli olduğu söylenemez. Bu nedenle satın akdi sonucu doğan hak ve hükümler hamile rücû eder, kart çıkaran kuruluşa rücû etmez. Satım konusu olan malın mülkiyetinin kart hamiline intikal etmesi de bunun zorunlu bir sonucu olarak gerçekleşmektedir.⁸⁵¹ Öte yandan kart hamili, banka adına satın almada vekîl sıfatıyla önce banka adına mal veya hizmeti üye işyerinden satın alıp sonra bankadan satın alması şeklinde bir akid hiçbir kart sözleşmesinde yer almamaktadır.⁸⁵² Bir an için hamil, satın alma işleminde bankanın vekîl sıfatıyla önce banka adına mal veya hizmeti üye işyerinden satın almakta daha sonra da bankadan satın alma formatında kart hamili ile kart çıkaran kuruluş arasında zımnî bir anlaşmanın var olduğunu kabul edelim. Bu durumda vekîl olan kart hamilinin satın akdinin satış bedellerini ödemekle yükümlü olması gerekirdi. Halbuki kredi kartlarının realitesine baktığımızda üye işyerlerine mal ve hizmet bedellerinin ödemesini yalnızca kart çıkaran kuruluş yüklenmektedir. Hiçbir şekilde üye işyerleri tarafından satış bedelleri kart hamilinden talep edilemez. Tüm bunlar; kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin “satım akdi” veya “alışveriş yapmaya vekâlet” tezine dayalı analizinden uzak olduğunu göstermektedir.⁸⁵³

Malı kabzedecek ve sahiplenecek gerçek müşteri, “kart çıkaran kuruluş” ise satın akdinin sonuçları bu kuruluş hakkında tezahür etmesi gerekirdi. Oysa ki malın kart çıkaran kuruluşun mülkiyetine geçmemesi, kart çıkaran kuruluşun gerçek müşteri ve satım konusu olan mala mâlik olmadığını göstermektedir. Çünkü akid kesinleştikten sonra satış bedeli, kredi kartı ile ödenerek malın mülkiyeti müşteriye geçmektedir.

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin “satım akdi” esasına göre değerlendirenlerin argümanlarından biri de üye işyerinin kart hamilini tanımadığı ve güvenmediğini, üye işyerinin yalnızca kart çıkaran kuruluş aracılığıyla kredi kartını bildiği⁸⁵⁴ şeklinde olmasıdır.

Banka Kartları ve Kredi Kartları Yasasında satış işlemi sonucunda çıkarılan harcama belgesinin tanımı yapılırken banka kartı veya kredi kartı ile yapılan işlemler sonucunda kartın hamile ait olup olmadığı, hamilin kimliği bir kod numarası, şifre veya kimliği belirleyici başka bir yöntemle belirlenmesine dikkat çekilmiştir.⁸⁵⁵ BKKKK’nın 17. maddesinde “üye işyerleri,

⁸⁵¹ Mahmûd İdris, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 153.

⁸⁵² Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 205.

⁸⁵³ Mahmûd İdris, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 152,153.

⁸⁵⁴ Cevâhiri, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 624.

⁸⁵⁵ BKKKK, md. 3/k.

mal ve hizmet bedeli karşılığını banka kartı veya kredi kartı ile ödemek isteyen kişilerin ... gerekli durumlarda kart üzerinde yer alan bilgilerle kimlik belgesi üzerinde yer alan bilgileri karşılaştırmak üzere geçerli bir kimlik belgesi ibrazını talep etmek ve harcama belgesi üzerindeki bilgilerle kredi kartı üzerindeki bilgileri karşılaştırarak kontrol etmekle yükümlüdür”⁸⁵⁶ hükmü yer almaktadır. Buna göre harcama işlemleri için kullanılan “banka kartı” veya “kredi kartı”, hamilinin kimliğini ispatlayan ve harcamaları üstlenen birer belge niteliğindedir.⁸⁵⁷ Üye işyeri kart hamilini banka kartı ve kredi kartı aracılığıyla tanımakta, yeterli görmediği takdirde ilgili yasada yer aldığı gibi kart üzerinde yer alan bilgilerle kimlik belgesi üzerinde yer alan bilgileri karşılaştırmak üzere hamilden geçerli bir kimlik belgesini ibraz etmesini talep edebilir.⁸⁵⁸ Öte yandan üye işyeri yıllar yılı içerisinde çok iyi tanıdığı bir kimseye ödünç olarak mal veya hizmet vermeyi kabul etmeyebilir. Ancak aynı üye işyeri, ömründe ilk kez işletmesinde o anda gördüğü bir müşteriye kartın üzerinde kendisine ve kartı çıkaran kuruluşa ait bilgiler yansın kartın sağladığı ödeme güvencesi sayesinde malı nakit karşılığı olmaksızın sadece kartın ibrazıyla hamiline verebilmektedir. O nedenle üye işyerinin kart hamilini tanımadığı ve güvenmediğini, üye işyerinin yalnızca kart çıkaran kuruluş aracılığıyla kredi kartını bildiği⁸⁵⁹ şeklinde bir analizinin isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Üye işyeri yalnızca kredi kartını tanıır denilmekte, ancak kredi kartı denilen bu enstrüman hamili adına düzenlenmiş olup kendisinden başka hiç kimsenin kullanması mümkün olmayan hamili tanıtan bilgiler olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Dolayısıyla üye işyeri, kart hamilini çok iyi bilir bilmediği takdirde ona mal veya hizmet satışı yapamaz. Zira ödeme aracı olarak kabul edilen dünyadaki tüm kredi kartları hamilleri adına düzenlenmektedir.

Şunu da belirtmemiz gerekir ki kart çıkaran kuruluş, gerçek müşteri sayılarak üye işyeri ile arasındaki ilişkinin satım akdi tezine dayalı tahlil edilmesi “banka kartı” ve “ön ödemeli kart” için hiçbir şekilde söz konusu olamaz. Çünkü anılan kartların en önemli özelliği kart hamiline herhangi bir kredi imkânı sağlamamakta bilakis hamilin kendi hesabına ulaşarak hesap bakiyesi kadar para çekilmesine ve alışveriş yapılmasına olanak sağlamakta⁸⁶⁰ ve yapılan işlem, hamilin mevduat hesabından anında düşmektedir. Yalın bir anlatımla harcama tutarları

⁸⁵⁶ BKKKK, md. 17.

⁸⁵⁷ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 21.

⁸⁵⁸ BKKKK, md. 17.

⁸⁵⁹ Cevâhiri, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 624.

⁸⁶⁰ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 12; bk. BKKKK, md. 3/k; Çırpan, *Kredi Kartları*, 30.

anında hamilin hesabından ödenmektedir.⁸⁶¹ Bu da gerçek müşterinin hamil olduğunu göstermektedir.

B. Simsarlık İlişkisi

1. İslam hukukuna Göre Simsarlık Akdi

Farsça kökenli olan “simsar” sözlükte “bir şeyin mâlikî ve kıymet takdir edeni, alıcı ile satıcı arasındaki aracı, bedevinin pazara ticaret için getirdiği malı şehirlinin onun adına satış yapması” anlamlarına gelmekte, bir araziye bilen kişiye “simsârü’l-arz” denmektedir.⁸⁶²

Serahsî, simsar terimini “başkası namına ücret karşılığında alım satım işleminde çalışan kişinin adı”⁸⁶³ olarak tanımlarken Mâlikî fakihî Muhammed İliş (ö. 1299/1882) ise simsarı “pazar yerlerinde ürün satımı için simsarlık / tellallık yapan veya müzayede usulüyle çığırkanlık yapan kişi”⁸⁶⁴ şeklinde tanımlamıştır.

a. Simsarlık Akdinin Meşruiyeti

Birazdan da göreceğimiz üzere “simsar” ifadesi Sünnette yer almaktadır.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَتَلَقَّى الرُّكْبَانُ، وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ، قَالَ: فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: مَا قَوْلُهُ حَاضِرٌ لِبَادٍ؟ قَالَ: لَا يَكُنْ لَهُ سِمْسَارًا

İbn Abbâs rivayet etti: “Rasûlullah (sav) pazara binek gelenlerin karşılanmasını ve şehirlinin bedevi (köylü) adına satış yapmasını yasakladı. Râvî (Tâvûs (ö. 106/725)) dedi ki: İbn Abbâs’a: ‘Şehirlinin bedevi adına ifadesi ne demektir?’ dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs, ‘Ona simsar olmasın (demektir)’ şeklinde cevap verdi.⁸⁶⁵

عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي غَرْزَةَ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نُسَمِّي السَّمْسِيرَةَ، فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ التَّجَارِ، إِنَّ الشَّيْطَانَ، وَالْإِثْمَ يَحْضُرَانِ الْبَيْعَ، فَشُوبُوا بَيْعَكُمْ بِالصَّدَقَةِ

Kays b. Ğaraza şöyle rivayet ediyor: “Bize simsarlar denildiği bir dönemde Rasûlullah (sav) yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: ‘Ey tacirler topluluğu! Alışverişte vukû bulan lüzumsuz

⁸⁶¹ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 56; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 13.

⁸⁶² İbn Manzûr, “smsr”, 4/380; Firûzâbâdî, “smsr”, 766; Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, “smsr”, 1/448; Yesûî, “smsr”, 350.

⁸⁶³ Serahsî, *el-Mebsût*, 15/115.

⁸⁶⁴ Muhammed İliş, *Minehu’l-celîl*, 7/510.

⁸⁶⁵ Müslim, “Büyü”, 1521; Buhârî, “Büyü”, 58 (No. 2140).

sözler ve yeminler olur; işe şeytan ve günah karışır. Ticaretinizi sadaka ile karıştırınız (temizleyiniz)!”⁸⁶⁶

İbn Sîrîn (ö. 110/729), Atâ’ (ö. 114/732), İbrâhîm ve Hasan simsar ücretinin câizliği hususunda bir beis görmemektedirler. Simsarlık işleminin meşruiyeti hakkında sahabe sözü olarak İbn Abbâs (ra), şöyle demektedir:

لَا بَأْسَ أَنْ يَقُولَ: بَيْعُ هَذَا الثَّوْبِ، فَمَا زَادَ عَلَى كَذَا وَكَذَا، فَهُوَ لَكَ

“Kişinin: ‘bu elbiseyi sat! şu fiyatın üstünde yapılan satış karı senin olsun’ demesinde bir sakınca yoktur.”⁸⁶⁷

2. Aralarındaki İlişkinin Simsarlık Akdine Dayandırılması

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi’nin bazı üyeleri kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin simsarlık akdi çerçevesinde temellendirmektedir. Üye işyerinin kart hamilinin harcamaları sonucunda kart çıkaran kuruluşa ödemiş olduğu yüzdelik oranı “simsarlık ücreti” olarak değerlendirilebilir. Buna göre kart çıkaran kuruluş, üye işyerleri hesabına simsarlık yapmakta ve bu hizmet karşılığında belli oranda bir ücret hak etmiş olur. Simsar tarafından satın almak üzere satıcıya gönderilen her bir müşteri karşılığında koşulan şarta bağlı olarak maktu bir ücretin alınması câizdir. Bu ücretin yine “cuâle” şeklinde yani müşterilerin harcamalarından belli bir yüzde karşılığında olması da câizdir.⁸⁶⁸ Kredi kartı ödeme sisteminde kart çıkaran kuruluş kart hamilinin her bir harcaması için sözgelimi %3,36 komisyon kesintisi yapması gibi.

İslâm Fıkıh Akademisi üyesi Takî el-Osmânî kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkiyi iki sebepten dolayı simsarlık akdi çerçevesinde değerlendirmiştir.⁸⁶⁹

1. Kart kuruluşları, çıkardığı kredi kartları ile üye işyerlerine müşteri çekmek suretiyle alışveriş yapılmasını sağlayarak hizmet vermektedir. Kart çıkaran kuruluşlar bu hizmete mukabil olarak bir ücret talebinde bulunur.⁸⁷⁰ Bu ücret de üye işyeri sözleşmesine göre harcama belgesi tutarlarından “komisyon oranı kesintisi” yapılması şeklinde gerçekleşir.⁸⁷¹

⁸⁶⁶ Tirmizî, bu hadise “hasen sahîh” demiştir bk. Tirmizî, “Büyû”, 4 (No. 1208); Ebû Dâvûd, “Büyû”, 1 (No. 3326); İbn Mâce, “Ticârât”, 3 (No. 2145); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 26/61 (16139).

⁸⁶⁷ Buhârî, *Buhârî*, 3/92.

⁸⁶⁸ Refik Yûnus el-Mısırî, “Bitâkatü’l-i’timân”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 410.

⁸⁶⁹ Muhammed Takî el-Osmânî, “el-Munâkaşa”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 676.

⁸⁷⁰ Takî el-Osmânî, “el-Munâkaşa”, 676; Takî el-Osmânî, *Fıkhi’l-Büyû*, 1/447.

⁸⁷¹ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 77,78; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 93.

2. Kart çıkaran kuruluşlar tarafından alınan mezkûr komisyon oranı, genellikle piyasadaki yaygın olan faiz oranlarından farklı olmaktadır. Bu cümleden olarak kart çıkaran kuruluşlarca üye işyerlerinden talep edilen komisyon oranı, “ücretli simsarlık” kapsamında değerlendirilebilir.⁸⁷²

Bankanın aldığı komisyon ücretini, üye işyeri ile kart hamili arasında aracılık / simsarlık yapmanın ücreti olarak değerlendiren bir başka yaklaşımın tasvirine göre kart aracılığıyla anlaşmalı işyerlerinde harcama yapılması yönünde müşteriler yönlendirilmektedir. Bunun sonucu olarak işyerlerinin reklamı yapılması, müşteri potansiyeli oluşturulması ve bankanın, hamilin harcama tutarlarını ödemesi şeklinde gerçekleşmektedir.⁸⁷³

3. Aralarındaki İlişkinin Simsarlık Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin işleyişi ile simsarla müvekkili arasındaki ilişkinin işleyişi irdelendiğinde bunların birbirinden farklı olduğu görülecektir.

1. Kart çıkaran kuruluş, simsarlık işlerini üstlenmemekte veya üye işyeri ile kart hamili arasında tellallık yapmak suretiyle anılan taraflar arasında alım satım işlemini gerçekleştirmek için aracılık yapmamaktadır. Kart kuruluşunun rolü, yalnızca kart hamilinin üye işyerlerinde kartla mal ve hizmet satın almasının bir sonucu olarak doğan para borçlarını ödemesi ile sınırlı olmaktadır. Kart çıkaran kuruluş, üye işyeri ile kart hamili arasında alışveriş işlemini kesinleştirmek için müdahil olmaz. Bilakis alışveriş işlemi, kart çıkaran kuruluş müdahil olmadan gerçekleşmiş olur.⁸⁷⁴

2. Simsar, alıcı ve satıcı arasında aracılık yapar ve taraflar arasında alışveriş işlemini kesinleştirmek için gayret sarfeder, alışveriş işlemi kesinleştikten sonra satım konusu olan malın bedelini kendisi ödemez. Kart çıkaran kuruluş ise bundan farklı olarak mal ve hizmet alımlarının bedelini kendisi öder. Taraflar arasında alışveriş işlemini gerçekleştirmek için herhangi bir şekilde aracılık yapma rolü bulunmamaktadır.⁸⁷⁵

3. Simsarlık, bağlayıcı olmayan bir akiddir. Oysa ki; üye işyerinin kartı kabul etmesi, kart çıkaran kuruluşun da hamilin borçlarını ödemesi bakımından kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki akid, bağlayıcıdır.⁸⁷⁶

⁸⁷² Takî el-Osmânî, “el-Munâkaşa”, 676.

⁸⁷³ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 208; Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 177.

⁸⁷⁴ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 155.

⁸⁷⁵ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 155,156.

⁸⁷⁶ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 209.

4. Simsar, alıcı ve satıcı arasında alışveriş işlemini gerçekleştirmek amacıyla ürün veya hizmetlerin özelliklerini tanıtarak reklamını yapar, ürün veya hizmetin satın alınması için talep eden tarafı ikna etmeye çalışır. Kart çıkaran kuruluş ise bu tür işlere girmez. Ürün veya hizmetlerin özelliklerini tanıtmak suretiyle reklamını yapmaz ve alışveriş işlemini gerçekleştirmek gibi bir rolü de yoktur.⁸⁷⁷

Simsarlık ile kredi kartı taraflarının işleyişinin farklı olmasına bağlı olarak hükümlerinin de farklı olması nedeniyle kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin simsarlık tezi ile örtüşmediği görülmektedir.

C. Cuâle İlişkisi

1. İslam Hukukunda Cuâle Akdi

“Yapmak, etmek, kılmak, dönüştürmek, isimlendirmek, açıklamak, bırakmak ve Allah’a (cc) nispetle yaratmak” vb. anlamındaki ca‘l (*cu‘l*) kökünden türemiş olan cuâle (*ciâle*, *ceâle*), işçinin ücreti ve ödülü gibi anlamlara gelmektedir.⁸⁷⁸

Cuâlenin İstılahları:⁸⁷⁹

Cuâle (*Ciâl / Cu‘l*): Verilen ücret veya mükâfat.

Câil: ücret vaad eden kimse.

Âmil: İş yapan kişiye denir.

Şâfî mezhebi, bir fıkıh terimi olarak cuâleyi “yapılacak muayyen belli bir iş veya bilinmesi zor olan meçhul bir iş karşılığında malum bir ivazı / bedeli üstlenmektir”⁸⁸⁰ şeklinde tanımlamaktadır. Cuâlede bilinmesi zor olan meçhul bir iş, nereye gittiği bilinmeyen köle için “kim kölemi teslim ederse ona şu kadar ücret veririm” denilmesi gibidir. Kölenin nereye gittiği bilinmese de yapılan iş muayyen olmaktadır. Burada “muayyen” yani kölenin teslim edilme işi belirli olup “mübhem” (kapalı) anlamının mukabili olarak kullanılmıştır.⁸⁸¹ Bilinmesi zor olan

⁸⁷⁷ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 156.

⁸⁷⁸ Râzî, “c‘al”, 58; İbn Manzûr, “c‘al”, 11/110,111; Fîrûzâbâdî, “c‘al”, 274; Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, “c‘al”, 1/125,126; Yesûî, “c‘al”, 93.

⁸⁷⁹ Mehmet Âkif Aydın, “Cuâle”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/77.

⁸⁸⁰ Şîrbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 3/617; Zekerîyyâ el-Ensârî, *Esne’l-meftâlib*, 2/439; Mutî, *Tekmiletü’l-Mecmû‘*, 15/115; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü’l-muhtâc*, 6/364; Cemel, *Haşiyetü’l-cemel*, 3/621; Büceyremî, *Hâşiyetü’l-Büceyremî*, 3/219.

⁸⁸¹ Cemel, *Haşiyetü’l-cemel*, 3/621; Zekerîyyâ el-Ensârî, *Esne’l-meftâlib*, 2/439.

meçhul bir iş için, “kim şu kumaşımdan elbise dikerse ona şu kadar ücret verilecektir” şeklinde mutlak olarak tasarrufta bulunmayı gerektiren işlemler örnek olarak gösterilebilir.⁸⁸²

Hanbelî mezhebine göre cuâle, “yapılan “iş” veya “süre” meçhul olsa bile “ücret vaad eden kişi (câil) namına mubah bir işte çalışan kimse için -muharib olan kişinin (harbî) malı dışında- malum olan bir “malın” ücret olarak belirlenmesidir.”⁸⁸³ Hanbelî mezhebinde cuâle konusu olan “mal” bilinmiyorsa sözgelimi, “kim bana kölemi teslim ederse ona şu kadar ücret verilecektir” şeklinde kurulan cuâle akdi sahîh olmaz iken “cihâd” bahsinde yer verildiği üzere harbî olan kişinin malı meçhul olsa bile cuâle akdi kurulabilir. Ancak yapılan “iş” meçhul olursa “kim bana bu elbiseyi dikerse ona şu kadar ücret verilecektir” şeklinde veya işin yapılacağı “süre” bilinmiyorsa sözgelimi, “kim tarlamı sürerse, bu binayı yaparsa veya bu mescitte görev yaparsa her ay kendisine şu kadar mal verilecektir” şeklinde kurulan cuâle akdi sahîh kabul edilmektedir.⁸⁸⁴ Zira cuâle işleminde garar (akdin haksız kazanca yol açacak ölçüde kapalı olması) tolere edilmekte ve icâre akdinden farklı olarak cuâle akdinde yapılacak iş ve bu işin yapılacağı süre konusunda bilinmezlik câiz olmaktadır.⁸⁸⁵

a. Cuâle Akdinin Meşruiyeti

Cuâle akdinin meşruiyeti hakkında Kur’ân, Sünnet, icmâ ve aklî delil temel dayanak teşkil etmektedir.

i. Kur’ân-ı Kerîm

قَالُوا نَفَقْدُ صَوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ

“Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var” diye cevap verdiler. (İçlerinden biri) “Ben bu söze kefilim” dedi⁸⁸⁶

ii. Sünnet

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَوْا عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَلَمْ يَقْرُوهُمْ، فَبَيَّنَمَا هُمْ كَذَلِكَ، إِذْ لَدَغَ سَيْدُ أُولَئِكَ، فَقَالُوا: هَلْ مَعَكُمْ مِنْ دَوَاءٍ أَوْ رَاقٍ؟ فَقَالُوا: إِنَّكُمْ لَمْ تَقْرُونَا، وَلَا نَفْعُ حَتَّى

⁸⁸² Şirbînî, *Muğni l-muhtâc*, 3/617.

⁸⁸³ (جَعَلَ) أَيُّ: تَسْمِيَةُ (مَالٍ مَعْلُومٍ) فَلَا يَصِحُّ: مَنْ رَدَّ عَبْدِي فَلَهُ نَصْفُهُ وَنَحْوُهُ (لَا) إِنْ كَانَ (مِنْ مَالٍ مُخَارِبٍ) أَيُّ: حَرْبِي (فَيَصِحُّ مُجْهُولًا) كَمَا تَقَدَّمَ فِي الْجِهَادِ (لِمَنْ يَعْمَلُ) مُتَعَلِّقٌ بِجَعَلَ (لَهُ) أَيُّ الْجَاعِلِ (عَمَلًا) مُبَاحًا، بِخِلَافِ نَحْوِ زَمْرٍ وَزَنَّا، (وَلَوْ) كَانَ الْعَمَلُ (مُجْهُولًا) كَمَنْ خَاطَبَ لِي هَذَا الثُّوبَ وَنَحْوَهُ فَلَهُ كَذَا (أَوْ) لِمَنْ يَعْمَلُ لَهُ (مُدَّةً وَلَوْ مُجْهُولَةً) كَمَنْ خَرَسَ زَرْعِي. أَوْ أَذَّنَ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ فَلَهُ فِي كُلِّ شَهْرٍ كَذَا. bk. Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-Buhûtî, *Deķā' iķu üli 'n-nühâ li-Şerhi 'l-Müntehâ* (Âlemü'l-kütüb, 1414-1993), 2/372,373; Buhûtî, *Keşşâfû 'l-kınâ*, 9/478.

⁸⁸⁴ Buhûtî, *Şerh müntehâ 'l-İrâdât*, 2/372,373; Buhûtî, *Keşşâfû 'l-kınâ*, 9/478.

⁸⁸⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 6/21.

⁸⁸⁶ Yûsuf 12/72.

تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلًا، فَجَعَلُوا لَهُمْ قَطِيعًا مِنَ الشَّاءِ، فَجَعَلَ يَقْرَأُ بِأَمِّ الْقُرْآنِ، وَيَجْمَعُ بَرَاقَهُ وَيَنْفِلُ، فَبَرَأَ فَاتُوا بِالشَّاءِ، فَقَالُوا: لَا نَأْخُذُهُ حَتَّى نَسْأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلُوهُ فَضَحِكَ وَقَالَ: «وَمَا أَدْرَاكَ أَنَّهَا رُقِيَّةٌ، خُذُوهَا وَاضْرِبُوا لِي بِسَهْمٍ»

Ebû Saîd el-Hudrî'den (ö. 74/693-94) (ra): “Hz. Peygamber’in (sav) ashabından bir grup, bir Arap kabilesine gelirler ve kabile halkı onları misafir etmez. Bu arada kabilenin efendisini zehirli bir hayvan sokar. ‘Sizin yanınızda tedavi edecek ilaç veya rukye var mı?’ diye sorarlar. Ashâb: ‘siz bizi misafir etmediniz (bu yüzden) bize bir cu‘l / ücret vermezseniz rukye yapmayız’ derler. Bunun üzerine kabile, sahabîlere bir davar sürüsünü ücret olarak belirler. Sahabî, fatiha sûresini okumaya başlar ve tükürüğünü toplayıp (zehirli hayvan tarafından sokulan yer üzerine) tükürür ve adam iyileşir. Bunun üzerine kabile fertleri, (üzerinde anlaşılan) koyun sürüsünü (30 tane koyunu) getirir. Sahâbeden bazıları, ‘Hz. Peygamber’e (sav) sorana dek sürüden bir şey almayalım’ dediler. Hz. Peygamber’e (sav) sordular, Allah Rasûlu (sav) güldü, ‘onun (fâtîha sûresinin) rukye olduğunu nereden bildin? onu alın bana da bir pay ayırın,’ buyurdu.”⁸⁸⁷

Bu hadis, malum bir iş (rukye) karşılığında malum bir mükafatın (koyun sürüsü) alınmasının câiz olduğuna delalet etmektedir.⁸⁸⁸

iii. İcmâ

Kaçak kölenin yakalanıp teslim edilmesi karşılığında ücret şart koşulmasa bile teslim edilmesi halinde kişi ücrete hak kazanır. Bu görüş, Ömer (ö. 23/644), Ali (ö. 40/661), İbn Mes‘ûd (r. anhum), Şureyh (ö. 80/699 [?]), Ömer b. Abdülaziz (ö. 101/720), İmam Mâlik ve rey ashabından rivayet edilmiştir. Rasûlullah (sav), kaçak kölenin Medine’nin harem bölgesi dışında yakalanıp teslim edilmesi halinde bir dinar ücretin verilmesini uygulamıştır. Sahabe döneminde cuâle uygulaması hakkında icmâ bulunup buna karşı çıkan kimse bilinmemektedir.⁸⁸⁹ Sahabenin cuâlenin esas itibariyle vâcib olduğu konusunda ittifak ettiğini söyleyen Hanefî fakihi Bedrüddîn el-Aynî (ö. 855/1451), kimi sahabeler cuâle için 40 dirhem takdir ederken kimi sahabeler de 40 dirhemden daha az bir değer takdir etmiştir.⁸⁹⁰

vi. Akli Delil

Cuâle akdine ihtiyaç duyulmakta ve cuâle konusu olan iş, kaybolan hayvanı (*dâlle*), bulmak ve kaçak köleyi (*âbık*) teslim etmek gibi meçhul işlemler için olabilir. İcâre akdi, bu tür işlemler için kurulmaz ne var ki hâcet gereği bunları bulup teslim etme ihtiyacı

⁸⁸⁷ Buhârî, “Tıb”, 32 (No. 5736); Müslim, “Selâm”, 2201.

⁸⁸⁸ Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 211.

⁸⁸⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 6/23.

⁸⁹⁰ Aynî, *el-Binâye şerhül-Hidâye*, 7/347,348; Benzer hükümler için bk. Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2/499,500.

doğmaktadır. Kimi zaman olur ki bunları teberru amaçlı bulup teslim eden kimse de bulunmaz. Hal böyle iken cuâle konusu olan iş, meçhul olmasına rağmen hâcet gereği mezkûr işler için belli bir ücret vaad etme (*cuâle*) mubah olur.⁸⁹¹

b. Cuâle Akdinin Hükümü

Bağlayıcı olan (*lâzım*) icâre akdinden farklı olarak cuâle işlemi için belli bir süre takdir etmek vâcip olmayıp bağlayıcı olmayan (*gayr-i lâzım*) bir akid olmaktadır. Cuâle, vekâlet ve şirket işlemlerinde olduğu gibi “câiz akidler” kapsamında yer almaktadır. Kaybolan hayvanı, kaçak köleyi arayıp bulmak vb. işlemler için cuâle akdini yapmak câiz olup Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî bu yaklaşımı benimsemiştir. Taraflardan her biri işe başlanılmadan önce rücû edebilmesi cuâle akdinin câiz olmasının bir sonucudur.⁸⁹²

2. Aralarındaki İlişkinin Cuâle Akdine Dayandırılması

Kart çıkaran kuruluşun müşterileri işyerinde kartla alışveriş yapmaya teşvik etme mukabilinde üye işyerinin komisyon ücreti ödemesi menfaatine olan bir durumdur. Nitekim kartın taşınması ve kartla alışveriş yapılması kolaylık sağlamaktadır. Tüketici, çoğu zaman alışveriş yapmak istemesine rağmen yanında nakit taşımadığı için harcama yapamamaktadır. Bilakis yanında kredi kartı olduğunda ise alışveriş yapmaya eğilim göstermektedir. Tüketici psikolojisinin bu yöndeki eğilimini doğru analiz ederek işletmelerinde bu kredi kartları sayesinde alışverişlerin daha fazla artacağını öngören batıdaki işyerleri tarafından komisyon ücretinin ödenmesi kabul edilerek kart çıkaran kuruluşlarla anlaşmalar yapılmıştır. Çünkü bu kartlar, hamillerini alışveriş yapmak için üye işyerlerine yönlendirmeyi sağlamaktadır. Sistemin bu işleyişi, kart çıkaran kuruluş tarafından, müşterileri olan kart hamillerini anlaşmalı işyerlerine yönlendirmek suretiyle “cuâle akdini” çağrıştırmaktadır. Kart çıkaran kuruluşun üye işyerleri için verdiği bu hizmet karşılığında komisyon ücretini alması da “cuâle” olmaktadır.⁸⁹³

Kart kabul eden kuruluşlar tarafından yurtiçi veya yurtdışı kuruluşların çıkardığı kartlarla işyerlerinde yapılan harcama tutarlarından belli bir oranda komisyon kesintisi yapıldıktan sonra, üye işyerleri hesaplarına alacak kaydedilir. Yalın bir anlatımla üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, anlaşma yaptığı işyerlerinde kartlı işlem için yetki verdikten sonra işyerlerinin kabul ettiği kartlı ödemeleri belleğinde kayıt altına almakta ve kendilerine iletilen

⁸⁹¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 6/20.

⁸⁹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 6/20.

⁸⁹³ Hammâd, “el-Munâkaşa”, 664,665.

satış tutarlarını “üye işyeri komisyon kesintisi” yaptıktan sonra üye işyeri hesabına alacak kaydeder.⁸⁹⁴

Daha sonra ödenen bu tutarlar, kartlı sistem kuruluşları aracılığıyla kart çıkaran kuruluşlardan “takas komisyonu” ödenerek tahsil edilir.⁸⁹⁵ Diğer bir deyişle üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluşun farklı olması halinde kredi kartı ile yapılan harcama işlemleri esas alınarak üye işyeri anlaşması yapan kuruluştan kart çıkaran kuruluşa (sözgelimi içinde bulunduğumuz dönem itibarıyla kredi kartı için geçerli oran %3,36) “kredi kartı takas komisyonu” veya (içinde bulunduğumuz dönem itibarıyla banka kartı için geçerli oran %0,67) “banka kartı takas komisyonu” ödenir.⁸⁹⁶

Görüldüğü üzere üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluşun farklı olması halinde kredi kartı veya banka kartı ile yapılan harcama işlemleri sonucunda iki türlü komisyon kesintisi söz konusu olmaktadır. Birincisi, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş tarafından “üye işyeri komisyon” kesintisi yapıldıktan sonra üye işyeri hesabına alacak kaydedilir. İkincisi, çatı organizasyon olan kartlı sistem kuruluşları (BKM, Visa, Matecard vd.) aracılığıyla kart çıkaran kuruluş tarafından “kredi kartı / banka kartı takas komisyon” kesintisi yapıldıktan sonra üye işyeri anlaşması yapan kuruluşun hesabına alacak kaydedilmektedir.

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluşun farklı olması halinde mezkûr komisyon ücretlerinin ödenmesinin her iki türünü de “cuâle” kapsamında değerlendiren kimi çağdaş yazarlar, iki defa cuâle işlemi gerçekleştiğini savunmaktadır. Birincisi, üye işyeri tarafından alacaklarını tahsil etmesi karşılığında kart çıkaran kuruluşa ödenen komisyon ücreti cuâle kapsamında değerlendirilmesi. İkincisi, kart çıkaran kuruluş tarafından üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa komisyon ücreti ödenmesi. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşun kart çıkaran kuruluş adına işyerine ödeme yapması hizmeti karşılığında komisyon ücretini alması sahîh olup cuâle olarak değerlendirilmektedir.⁸⁹⁷

3. Aralarındaki İlişkinin Cuâle Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Cuâle, kim arabamı, hayvanımı vs. bana getirirse ona şu kadar ücret veririm şeklinde tek taraflı irade beyanı ile kurulan bir akid olmaktadır.⁸⁹⁸ Cuâle, tarafları ücret vaad eden kimse (câil) ile işi yapan kişi (âmil) arasında gündelik işler için basit bir şekilde kurulan bir akid

⁸⁹⁴ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 36,37; Çırpan, *Kredi Kartları*, 43; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 39; Kaya, *Kredi Kartları*, 75.

⁸⁹⁵ Kaya, *Kredi Kartları*, 69.

⁸⁹⁶ BKM, “Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları” (03 Temmuz 2024).

⁸⁹⁷ Cevâhiri, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 629,630.

⁸⁹⁸ Câdır, *İstihdâmü bitâkati’l-i’timân*, 175.

olmaktadır. Kredi kartı tarafları ise kredi kartı ile kart çıkaran kuruluşun POS cihazından işlem yapılmışsa kart çıkaran kuruluş, kart hamili ve üye işyeri olmak üzere üçlü taraf söz konusudur. Kartla farklı bir kuruluşun POS cihazından işlem yapılmışsa işyerine ödeme yapan üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile bu kuruluşun ödediğini kart çıkaran kuruluştan tahsil etmek için yani takas ve mutabakatı sağlamak üzere kurulan çatı organizasyon BKM olmak üzere taraflar beşe çıkmaktadır.

Yurtdışına ait bir kartla yurtiçinde veya yurt içi bir kartla yurt dışında işlem yapılmışsa takas ve mutabakatı sağlayan (Mastercard, Visa, Diners Club, AMEX, JCB, Amex vb.) uluslararası kartlı sistem kuruluşlar devreye girerek taraflar altıya çıkmaktadır. Görüldüğü üzere kredi kartı sisteminin tarafları evrensel boyutlara yayılmakta oldukça karmaşık ve girift olan bir sistem olmaktadır.

Daha önce de ifade edildiği üzere *cuâle*, bağlayıcı olmayan (*câiz*) akid kapsamında yer almaktadır. Taraflardan her biri işe başlanılmadan önce rüçû etmesi *câiz* olmaktadır.⁸⁹⁹ Kredi kartları sözleşmesi ise bağlayıcı akidler kapsamında yer almaktadır. Üye işyeri, tek taraflı olarak anlaşmadan çekilmesi mümkün olmamaktadır. Bilakis kart çıkaran veya kart kabul eden kuruluşlar ile yaptığı üye işyeri anlaşmasına bağlı kalmak zorundadır.⁹⁰⁰

Üye işyerinden alınan komisyon ücreti, üye işyeri tarafından verilen *cuâle* kapsamında değerlendirilemez. Bilakis banka, kartla işlem yapılması karşılığında üye işyerini komisyon ücretini ödemekle yükümlü tutmaktadır. Üye işyeri muhayyer bırakılmış olsaydı özellikle komisyon ücretinin yüksek olduğu günümüz şartlarında bu ücreti ödemeyi istemeyecekti. Oysa ki, *cuâle* akdinde maslahatı gereği işin sahibi olan kişi (üye işyeri), *cuâleyi* hür iradesiyle belirlemesi gerekirdi. Hiçbir şekilde anılan ücretin ödenmesi konusunda kendisine dikte edilmemelidir. *Cuâle* konusu olan iş, yerine getirildikten sonra ücret vaad eden kimse (*câil*) tarafından ücret (*cuâle*) ödenir. Kredi kartı ödeme sisteminde ise banka önce komisyon ücreti kesintisi yapar sonra geri kalan tutarı üye işyeri hesabına alacak kaydeder.⁹⁰¹

Cuâle akdi ile kredi kartı sisteminin komisyon kesintisi işlemi arasındaki anılan temel farklılıklar sebebiyle kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin *cuâle* akdi tezine dayalı olarak tahlil edilmesinin isabetli olmadığı kanaatindeyiz.

⁸⁹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 6/20.

⁹⁰⁰ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 215.

⁹⁰¹ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 215.

D. Ücretli Kefalet İlişkisi

1. Aralarındaki İlişkinin Ücretli Kefalet Akdine Dayandırılması

Kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin üye işyerinde mal ve hizmet alımlarının bedellerini belirli limit dahilinde ödeme işlemini üstlenerek kefil olmaktadır. Kart hamili asıl borçlu, üye işyeri de alacaklı olur. Bu kefalet hizmeti karşılığında harcama belgesi tutarlarından “komisyon kesintisi” yapmak suretiyle bir ücrete hak kazanır.⁹⁰² Bazı çağdaş yazarlara göre kefalet ücreti asıl borçludan alınması halinde haram olacağını ancak alacaklı olan kişiden (üye işyerinden) alınması durumunda câiz olacağını savunmuşlardır. İşte kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında gerçekleşen de budur.⁹⁰³ Bu yaklaşımı benimseyenlerin temel dayanakları, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiyi kefalet esas çerçevesindeki değerlendirmede ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.⁹⁰⁴

2. Aralarındaki İlişkinin Ücretli Kefalet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Kredi kartları ile muâmele etmek kefalet akdi esasına dayalı olarak analiz edilecekse kart çıkaran kuruluş, üye işyerinin değil de ancak kart hamilinin kefil olabilir. Buradan hareketle kart çıkaran kuruluş, kefalet işlemi karşılığında ücret alması mutlak olarak meşru olmayan bir hak olmaktadır. Bu ücret, gerek asıl borçlu olan kart hamilinden kart üyelik ücreti, kart yenileme ücreti, yıllık kart ücreti vs. adı altında gerekse üye işyerinden komisyon ücreti adı altında kefalet ücreti karşılığında alınması câiz değildir.⁹⁰⁵ Çünkü asıl borçlu, borcunu ödemişse kendisinden kefalet ücretinin alınması insanların mallarını batıl yollarla yemek olur. Kefil borcu ödedikten sonra asıl borçluya rücû etmesi hâlinde ise borcu ziyadesiyle tahsil etme olur ki bu da kefaleti bozan bir durum söz konusu olur.⁹⁰⁶

Kefil, alacaklıdan ücret kesintisi yaptıktan sonra alacağını öderse ki bu durum kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında cereyan etmektedir. Bu durumda kefil, alacağını tahsil etmek için iki şekilde asıl borçluya rücû eder. Şayet borç daha az olduğu halde kefil, daha fazlasını ödemiş ise asıl borçtan fazlasını ödemek, adına kefil olunan kişi (*mekfûlun anh*) için bağlayıcı olmaz. Çünkü ona vâcib olmaz. Bu durumda borcun fazlasını eda etmekle kefil teberruda bulunmuş olur. Şayet kefil, mevcut olan borçtan daha azını ödemiş ise bu durumda

⁹⁰² Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 77,78; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 93.

⁹⁰³ Câdir, *İstihdâmü bitâkâtü'l-i'timân*, 173.

⁹⁰⁴ Ücretli kefaletin hükmüne dair detaylı bilgi için “İslam Hukukuna Göre Ücretli Kefaletin Hükmü” konusuna bk.

⁹⁰⁵ Mahmûd İdris, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 149; Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 197.

⁹⁰⁶ Sâvî, *Hâşiyetü's-Sâvî*, 4/3/442.

ödediğini talep etmek için asıl borçluya rücu eder. Kart çıkaran kuruluş ise kart hamili için bağlayıcı olan tüm borcu ödemez bilakis kendisi için komisyon ücretini kestikten sonra borcunu (üye işyerine eksik) öder daha sonra kart hamiline tüm borcu talep etmek üzere rücu eder. Oysa ki; kefalet hükmü gereği sadece kart hamilinin borçları için ödediği miktarı talep etmek üzere rücu etmeliydi. Bunun sonucu olarak karz veren kişiye menfaat getiren ribâ gerçekleşmiş olur. Ancak kesinti yapılan oran, üye işyerinin hakkını ödeyebilmek için fiili harcamalar ve idarî masraflar karşılığında yapılmış ise bu durumda fazlalık faizi olmaz.⁹⁰⁷

Kart çıkaran kuruluş, kartlı sistem yerine kredi kartını çıkarmakta ve para borçlarını ödemek için hamilin kefilî olur. Bu kefalet hizmeti teberru mahiyetinde olup karşılığında bir şey alınmaz şeklinde tasvir edilmektedir.⁹⁰⁸ Ancak kredi kartı sisteminde bankalar sözü edilen işlemlere mukabil olarak çeşitli ücretler almaktadır. O halde kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında ücretli kefalet ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesi isabetli olmaz. Kefil, anılan ücretleri asıl borçludan değil de alacaklıdan tahsil etse bile ücretli kefalet esasına dayalı olarak tahlil edilemeyeceği kanaatindeyiz.⁹⁰⁹ Öte yandan mezkûr ilişki, kefalet akdi tezine dayalı tahlil edilmesi isabetli olsaydı asıl borçlu olan kart hamilinin zimmeti doğan borçlardan kurtulmamış olması gerekirdi. Sözü edilen ilişkinin bu ve buna benzer kefaletin hükümleri ile örtüşmeyen itirazların detayları daha önce kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkide irdelenmişti.

E. Ücretli Vekâlet İlişkisi

1. Aralarındaki İlişkinin Ücretli Vekâlet Akdine Dayandırılması

Üye işyeri, kart hamiline satmış olduğu mal ve hizmet bedellerini tahsil etme hususunda kart çıkaran kuruluşu vekîl tayin etmektedir. Üye işyerinin kart çıkaran kuruluşa üye işyeri sözleşmesinde belirtilen oranda komisyon ödemesi⁹¹⁰ kart kuruluşunun vekâlet hizmeti karşılığında verilen “ücret” mahiyetindedir. Daha önce de kart çıkaran kuruluşla kart hamili arasındaki ilişkinin vekâlet akdine dayandırılması konusunda irdelendiği üzere kredi kartı sisteminde vekâlet işlemi, harcama belgesi tutarlarını tahsil etme ve alacakları edâ etme / ödeme şeklinde çift taraflı bir görevi yerine getirebilmek için takdîm / öne alma ve tehîr etme / sonraya bırakma işlemi şeklinde gerçekleşmektedir. Yani kart çıkaran kuruluş, işyerlerine karşı yükümlülüklerini yerine getirebilmek için öncelikle harcama belgesi tutarlarını üye

⁹⁰⁷ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 149,150.

⁹⁰⁸ Abdussettâr Ebû Gudde, “Bitâkâtü'l-i'timân ve tekyûfuhe's-şer'î”, *Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhî'l-İslâmî* 7/1 (1412-1992), 368.

⁹⁰⁹ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 197,198; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 150.

⁹¹⁰ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 76.

işyerlerine öder daha sonra kart hamillerinden alacaklarını tahsil eder. Zira kart çıkaran kuruluş, kartla alışveriş yapıldığı sırada kendi adına tasarrufta bulunarak önce ödeme işlemini gerçekleştirip daha sonra kart hamilinden alacaklarını tahsil edebilir. Fakat kart hamili adına hükmederek üye işyeri alacaklarını hemen kendisinden tahsil edemez. İslam hukukuna göre alacağın tahsil edilmesi veya alacağın ulaştırılması karşılığında üzerinde anlaşılan malum bir ücretin alınması câizdir. Simsarlık hizmeti karşılığında alıcı ve satıcı olmak üzere her ikisinden veya sadece birisinden ücretin alınması şart koşulması câiz olduğu gibi vekâlet hizmeti karşılığında da her iki taraftan veya tek bir taraftan ücretin alınması caiz olmaktadır.⁹¹¹

Vekîl olan bankanın üye işyerinin kart hamilinden olan alacaklarını tahsil etmesi yanında çıkardığı kartlarla müşterileri üye işyerine alışveriş için yönlendirmesi ve alışveriş işlemini gerçekleştirebilmek için birtakım bankacılık hizmetlerini verme karşılığında işyerlerinin bankaya “üye işyeri komisyon oranı” adı altında bir ücret vermesi bu yaklaşıma göre câiz olmaktadır.⁹¹²

2. Aralarındaki İlişkinin Ücretli Vekâlet Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Ücretli vekâletin caiz olduğu konusunda delil⁹¹³ ve fukahânın görüşlerine⁹¹⁴ daha önce detaylı bir şekilde irdelemiştik. Ne var ki vekâlet hükümleri uyarınca vekîl (banka), kendi malından hamilin borçlarını ödemekle yükümlü tutulamaz.⁹¹⁵ Çünkü vekâlet yalnızca müvekkilin yetkisi dahilindeki tasarruf için söz konusu olur.⁹¹⁶ Oysaki kredi kartı ödeme sisteminde yalnızca banka (vekîl) hamilin borçlarını ödemekle yükümlü tutulmaktadır. Üye işyeri tarafından kart hamilinden hiçbir şekilde borçlarının ödenmesi talep edilmemektedir. Kredi kartı ödeme sisteminin bu şekilde işlemesi, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin ücretli vekâlet kapsamında değerlendirilemeyeceğini gösterir. Bilakis üye işyeri anlaşması yapan kuruluşların üye işyerlerine kart hamillerinin harcama bedellerini sözleşme hükümleri uyarınca ödeme zorunluluğu vardır.⁹¹⁷ Bu durumda mezkûr ilişkinin günümüz

⁹¹¹ Ebû Gudde, “Bitâkatü’l-i’timân ve tekyîfuhe’s-şer’î”, 365,366.

⁹¹² Merkezu Tatvîr el-Hidme el-masrifîyye Beytü’t-Temvîli’l-Kuveytî, “Bahs ‘an bitâkâti’l-i’timân el-masrifîyye ve’t-tekyîf eş-şer’î el-ma’mûl bihi fî Beyti’t-Temvîli’l-Kuveytî”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 474.

⁹¹³ et-Tevbe 9/60; Müslim, “Zekât”, 1072.

⁹¹⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 5/55; Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 1467; Ali Haydar Hoca, *Dürerü’l-hükkâm*, 3/574.

⁹¹⁵ Meydânî, *el-Lübâb*, 346.

⁹¹⁶ İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr*, 8/120.

⁹¹⁷ BKKKK, md. 21.

şartlarında ücretli kefaletle cevâz veren yaklaşıma göre⁹¹⁸ “ücretli kefalet” veya “havâle” kapsamında değerlendirilmesi daha isabetli gözükmektedir. Hamilin banka nezdinde para borçlarının ödeneceği bir hesabı yoksa bu durumda alacaklı olmadığı kişiye (mutlak) havâle işlemi söz konusu olur.⁹¹⁹

Sözü edilen ilişki; üye işyeri, asıl borçlu olan kart hamilindeki alacaklarını tahsil etme hususunda kart çıkaran kuruluşu vekîl tayin etme esasına dayalı olarak tahlil edilecekse asıl borçlu olan hamilin zimmeti borçla meşgul olması gerekirdi. Halbuki kredi kartı ödeme sistemi böyle işlememektedir. Hamil, ödeme işlemi için üye işyeri temsilcisine kartı ibraz etmesinden veya diğer banka ve ATM’lerden nakit para çektikten sonra zimmeti üye işyerinin alacaklarından beri olur. Kartla işlem yapıldıktan sonra hamil ile üye işyeri veya hamil ile nakit paranın çekildiği banka ve ATM’ler arasındaki ilişki tamamen bitmiş olmaktadır. Eğer gerçekten kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği vekâlet akdi esasına dayalı olsaydı mezkûr ilişki hiçbir şekilde bitmemiş ve hamilin zimmeti borçla meşgul olması gerekirdi.⁹²⁰

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkiyi vekâlet akdi tezine dayalı olarak değerlendiren yaklaşım, kart çıkaran kuruluşun (*vekîlin*), zamansal olarak öncelikle hamilin harcama tutarlarını üye işyerlerine ödemesi daha sonra kart hamillerinden alacaklarını tahsil etme yoluna gideceği şeklinde vekâlet akdini tersten işletmiştir. Kart çıkaran kuruluş, kartla alışveriş yapıldığı sırada kendi adına tasarrufta bulunarak önce ödeme işlemini gerçekleştirip daha sonra kart hamilinden alacaklarını tahsil edebiliyor iken ancak kart hamili adına hükmederek üye işyeri alacaklarını hemen kendisinden tahsil edemeyeceğini ise vekâlet akdinin tersten işletilmesinin sebebi olarak gösterilmişti.⁹²¹ Bu yaklaşım, gerçekleri ve akidlerin tabiatını ters yüz etmektedir. Vakıayı Şeriatın usûl ve kâidelerine uygun olarak değerlendirmemekte bilakis Şeriatı vakıaya uydurma çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Modern işlemleri, akidlerin hakikat ve şekillerini ters yüz ederek vakıadan (kredi kartı vakıasından) uzak yöntemler arayarak uyarlamaya çalışmak câiz değildir. Çünkü akid kurulduğu andan itibaren kredi kartının bankacılık sektöründeki realitesi, kart çıkaran

⁹¹⁸ Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ zâtî’l-eksât”, 102; Central Bank of Malaysia, *Şer’î Standartlar ve Operasyonel Gereklilikler*, 277.

⁹¹⁹ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 148; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 199.

⁹²⁰ Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 200.

⁹²¹ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân ve tekyîfuhe’ş-şer’î”, 365,366.

kuruluş tarafından kart hamilinin zimmetinde sabit olan borçların ödenmesi taahhüt edilmekte ve yüklenmektedir.⁹²²

Şu hâlde mezkûr bilgiler ve daha önce kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin ücretli vekâlet akdine dayandırılmasına yapılan itirazlar çerçevesinde kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin ücretli vekâlet akdine dayandırılmasının isabetli olamayacağı söylenebilir.

Kredi kartı ödeme işlemlerinde vekâlet akdini tamamen devre dışı bırakmak da mümkün değildir. Çünkü kartla yapılan işlem, banka kartı veya ön ödemeli kartla yapılmışsa bu durumda kart hamili banka nezdindeki hesabından ödeme yapması için bankayı vekîl tayin etmektedir.

F. İNDİRİMLİ SULH (*SULHU'L-HATÎTA*) İLİŞKİSİ

1. İslam Hukukunda Sulh Akdi

Sulh kelimesi, sözlükte “barışma, barış, uzlaşma, anlaşma, barıştırma, fesadın zıt anlamı, hasımlar arasındaki kin, öfke ve düşmanlığı giderme,”⁹²³ gibi anlamlara gelmektedir.

Sözlükte çekişmeleri bitirmek anlamına gelen “sulh” kelimesi, fıkıh terimi olarak, kendisiyle uzlaşmanın sağlandığı akiddir.”⁹²⁴

a. Sulh Akdinin Meşruiyeti

Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de

وَالصُّلْحُ خَيْرٌ “*sulh daha hayırlıdır*” buyurmaktadır.

Rasûlullah (sav), ise Sünnetinde

«الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ، إِلَّا صُلْحًا حَرَّمَ حَلَالًا، أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا، وَالْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ، إِلَّا شَرْطًا حَرَّمَ حَلَالًا، أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا»

⁹²² Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 169.

⁹²³ İbn Fâris, “slh”, 3/303; Râzî, “slh”, 178; İbn Manzûr, “slh”, 2/516; Fîrûzâbâdî, “slh”, 898; Mecma‘u'l-Lugati'l-Arabiyye, “slh”, 1/520; Yesûî, “slh”, 432.

⁹²⁴ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/161.

“Helâlî haram, haramı helâl kılan sulh dışında Müslümanlar arasında sulh caizdir. Helâlî haram, haramı da helâl kılan şart dışında Müslümanlar kendi aralarında koydukları şartlara uymak zorundadır”⁹²⁵ şeklinde buyurmaktadır.

b. Hanefî Mezhebinde İndirimli Sulh (*Sulhu'l-Hatîta*) Akdi

Hanefî fakih Zeylaî borç hususunda sulh, “hakkının bir kısmını alıp geri kalan kalan kısmının ise muâvaza olmaksızın (borçlu lehine) düşürülmesi (*ıskat*) suretiyle borçlanma akdi ile istihkaka konu olan şey üzerinde uzlaşmaktır (sulh yapmaktır)”⁹²⁶ şeklinde tanımlamıştır.

el-Mebsût adlı eserde “Kefalet Sulhu” başlığı altında, bir kişinin başka biri üzerinde 1000 dirhem alacağı varsa borçlu kişinin borcuna kefil olan şahıs, 100 dirhem ödeme yapması karşılığında asıl borçlunun 1000 dirhemden ibrâ edilmesi üzerinde sulh yapılmasının câiz olduğu kaydedilmiştir. Asıl borçlunun bizzat kendisinin de alacaklı ile sulh yapmasının caiz olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü alacaklı hakkının onda birini tahsil etmekte geri kalan kısmını ise ibrâ etmektedir.⁹²⁷

Serahsî, alacaklı kefilin 100 dirhem ödemesi karşılığında geri kalan 900 dirhemini kefile hibe edilmesi üzerinde sulh yapmışsa kefilin asıl borçluya 1000 dirhemini tamamını talep etmek üzere rücû etme hakkına sahip olduğunu belirtmiştir. Çünkü 1000 dirhemini bir kısmı kefil tarafından / ödeme yapılmak (*edâ*), bir kısmının da alacaklı tarafından hibe edilmek suretiyle kefil 1000 dirhemini tamamına mâlik olur. Bir kısmı bütünü için geçerli sayılmıştır. Hibe esasen bir temlik işlemidir. Alacağın kefilin zimmetine intikal etmesinin görülmesi, bunun zorunlu bir sonucudur. Hal böyle olunca alacaklının alacağından hiçbir şey borçlunun zimmetinde kalmaz. Borç tümüyle kefilin zimmetine intikal eder. Kefil, kefalet konusu olan borca hibe ve edâ işlemi ile sahip olur. Daha sonra kefalet konusu olan alacağın tamamını talepte bulunmak için asıl borçluya rücû eder. Şayet kefil, alacaklıya 10 dinar ödeme yapması karşılığında sulh yaparsa veya alacaklı kefile 10 dinar karşılığında borcu satması halinde kefil, asıl borçludan bahsi geçen 1000 dirhemini tamamını talep etmek üzere rücû etme hakkına sahiptir. Zira kefil,

⁹²⁵ Tirmizî, bu hadise “hasen ” demiştir bk. Tirmizî, “Ahkâm”, 17 (No. 1352); İbn Hibbân, *Şahîh İbn Hibbân*, 11/488 (5091); Ebû Dâvûd, “Akdiyye”, 12 (No. 3594); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 14/389 (No. 8784); Beyhakî, *e's-Sünenü'l-kübrâ*, 6/107 (No. 11352); Dârekutnî, *es-Sünen*, 4/206 (No. 15).

⁹²⁶ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylaî - Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Yûnus b. İsmâîl b. Yûnus eş-Şilbî, *Tebyînu'l-hakâik şerhu kenzi'd-dakâik ve hâşiyetü's-şilbî* (Kahire: el-Matba'atü'l-kübrâ el-emîriyye bûlâk, 1313–1895), 5/41.

⁹²⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 20/58.

mezkûr sulh ve satın alma işlemi ile 1000 dirhemin tamamına mâlik olur. Alacağın kefilin zimmetine intikal etmesinin olması bunun zorunlu bir sonucudur.⁹²⁸

el-Fetâva'l-Hindiyye adlı eserde konu tetkik edilmiştir. Bir kişi diğerine: “Benim adıma falanca kişi lehine bin dirhemle kefil ol” veya “benim adıma falanca kişiye bin dirhem ver” derse, ... bu sözün muhatabı olan emredilen kişi, talep edileni yaparsa el-Asl eserlerindeki rivayete göre bu meselelerde ödemiş olduğu miktarı talep etmek üzere emreden kişiye rücû eder. Bu hükmün aynısı Kâdîhân'ın (ö. 592/1196) “*Fetâvâ*”sında yer almaktadır. Kefaletin olduğu tüm konularda kefil, kefil olduğu şeyi edâ (ifa) ederse adına kefil olunan asıl borçluya alacağını talep etmek üzere rücû eder. Ödeme işlemini yapmadan önce rücû etmez. Malı kendi nezdinde ödedikten sonra kefil olduğu şeyi talep etmek için rücû eder. İfa ettiği şeyi talepte bulunmaz. Ciyâd / katkılı olmayan sağlam paraya kefil olduğu halde züyûf / Beytûlmalin kabul etmediği değersiz (katkılı) gümüş parayı ödemiş olsa bile ciyâdı talep etmek üzere rücû eder. Dinar ödemeye kefil olduğu halde dinar yerine dirhem ödemiş olsa bile veya keylî (urûz nevinden olup arpa, buğday gibi ölçekle ölçülen tahıllar) ya da veznî (ağırlık ölçüsü ile tartılan şey) türünden olana sulh yoluyla kefil olursa kefil olduğu şeyi talep etmek üzere rücû eder. Bu hükmün aynısı *el-Muhîr* adlı eserde geçmektedir.⁹²⁹

Mecme'u'd-damânât adlı eserde kefil, bir kişiye ciyâd / katkılı olmayan sağlam dirhemlerle kefalette bulunursa alacaklıya ise züyûf olan değersiz (katkılı) parayı öder, alacaklı da bunu kabul ederse (وَتَجَوَّرَ بِهَا) kefil, ödediğinin misline göre değil de kefil olduğu şeyin mislini talep etmek üzere asıl borçluya rücû eder.⁹³⁰

Kefilin alacaklı ile 1000 olan alacağından 100'ünü ödemesi, alacaklının da geri kalan kısmını hibe etmesi karşılığında sulh yaparsa kefil asıl borçluya 1000'nin tamamını talep etmek üzere rücû eder. Alacaklı, yalnızca asıl borçluyu borçtan beri etmeyi şart koşarsa her ikisi de borçtan beri olur. Alacaklı, sadece kefil borçtan beri etmeyi şart koşarsa yalnızca kefil borçtan beri olur asıl borçlu ise borçtan beri olmaz. Bu son durumda alacaklı, asıl borçludan 900 olan alacağını, kefil ise 100 olan alacağını talep etmek üzere rücû etme hakkına sahip olurlar. Sulh yapılırken her ikisinin borçtan kurtulması şart koşulmamışsa kefil ve asıl borçlu olmak üzere her ikisi de 900 olan borcun ödeme sorumluluğundan beri olurlar.⁹³¹

⁹²⁸ Serahsî, *el-Mebsûr*, 20/59.

⁹²⁹ *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 3/266.

⁹³⁰ Ebû Muhammed Gânim b. Muhammed el-Hanefî el-Bağdâdî, *Mecme'u'd-damânât* (Dârü'l-kitâbi'l-İslâmî, ts.), 282.

⁹³¹ Bağdâdî, *Mecme'u'd-damânât*, 274,275.

2. Aralarındaki İlişkinin İndirimli Sulh (*Sulhu'l-Hatîta*) Akdine Dayandırılması

Kefil, asıl borçlunun borcunu ödedikten sonra asıl borçlunun zimmetinde sabit olan borcun daha az olan bir miktarının ödenmesi üzerinde alacaklı ile sulh yaparsa bu câiz kabul edilmiştir. Kefil ile alacaklının alacağı konusunda uzlaşma yoluna gidilmesi şeklinde gerçekleşen bu işleme Hanefî ulemâsı “*sulhu'l-hatîta*” / indirimli sulh akdi olarak kavramlaştırmıştır.⁹³² Şayet alacaklı, alacağından daha az olan miktarının ödenmesini kabul ederse alacaklının yapmış olduğu bu indirim, kefile “hibe” sayılır. Kefil ödeme yaptıktan sonra fiilen ödemiş olduğu (*edâ*) miktarı değil de ödeme konusunda üstlendiği (kefil olduğu) miktarın tamamını talep etmek için asıl borçluya rücû eder.⁹³³ Hanefî ulemâsı görüşlerini, alacaklı alacak meblağından daha az olan miktarının kefil tarafından ödenmesini kabul eder ve kefilin zimmetini borçtan ibrâ ederse kefil, borcu ödedikten sonra asıl borçlunun zimmetindeki bu borca mâlik olur ve asıl borçludan borcun tamamının ödenmesini talep etme hakkına sahip olacağı şeklinde temellendirmişler. Çünkü kefilin kefaleti ile alacaklının tüm alacağı kendisinin zimmetine taalluk etmiş olur. Zira kefalet, zimmetin zimmete eklenmesini gerektirir.⁹³⁴

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin *sulhu'l-hatîta* / indirimli sulh akdi esasına dayalı tasviri şöyle yapılabilir; kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin zimmetinde borç sübût bulduktan sonra zimmetini hamilin zimmetine ekleyerek borcun daha az miktarının ödenmesi hususunda alacaklı olan üye işyeri ile uzlaşma (*sulh*) sağlanmasıdır.⁹³⁵

Mezkûr ilişkiyi yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz Hanefî mezhebine dayandırılmasının yansırı esasen bu konuda Allah Rasûlü (sav)’den gelen sahîh hadislerle dayandırılmıştır. Biz burada sadece en kaynak olan Buhârî ve Müslimle (ö. 261/875) birlikte Ahmed b. Hanbel’in (ö. 241/855) rivayet ettikleri hadise yer vereceğiz.

أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ، أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَدَرٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ فِي بَيْتٍ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمَا، حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ، فَنَادَى كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ: فَقَالَ «يَا كَعْبُ»، فَقَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ ضَعِ الشَّطْرَ، فَقَالَ كَعْبٌ: قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قُمْ فَأَقْضِهِ»

Kâ'b b. Mâlik'in oğlu Abdullah'dan; O da babası Kâ'b'dan haber verdi, (o, şöyle demiştir): “Rasûlullah (sav) zamanında, Kâ'b b. Mâlik, (Abdullah) ibn Ebî Hadred'den ondaki

⁹³² Hammâd, “el-Munâkaşa”, 665.

⁹³³ Muhammed Ali el-Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fikhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 537.

⁹³⁴ Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâtî'l-eksât”, 103; Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 220.

⁹³⁵ Hammâd, “el-Munâkaşa”, 665.

alacağını mescidde (hasmının yakasına yapışıp) istedi. Her ikisinin sesleri yükseldi. Nihayet evinde bulunan Rasûlullah (sav), onların seslerini işitti. Ve onlara doğru çıktı, hücresinin perdesini açarak: ‘Yâ Kâ‘b!’ diye nida etti. Kâ‘b: ‘Lebbeyk / buyur Yâ Rasûlallah’ deyince, Rasûlullah (sav), eliyle işaret ederek: ‘alacağının yarısını ibrâ et’ buyurdu. Kâ‘b hemen, ‘emrine uydu Yâ Rasûlallah’ dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sav) İbn Ebî Hadred’e hitaben: ‘Kalk, borcunu öde’ diye emretti.”⁹³⁶

Bu hadis indirimli sulh akdine temel dayanak teşkil etmektedir. Öte yanda bu hadiste borcun miktarını indirme ile borcu tecil etmenin bir arada bulunamayacağına işaret edilmiştir. Bu nedenle Allah Rasûlü (sav) hemen kalkıp borcunu ödemesini emretmiştir.⁹³⁷

3. Aralarındaki İlişkinin İndirimli Sulh (*Sulhu'l-Hatîta*) Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

İndirimli sulh akdi, müeccel / vadeli bir borcun vadesi gelmiş olan borç için söz konusu olur. Kredi kartlarında ise henüz kartla işlem yapılmamış ve zimmette borç sabit olmamış iken üye işyeri sözleşmesi ve ilgili Kanun uyarınca kart çıkaran kuruluş, sonradan alacaklı olacak üye işyerinden alacaklarından belli bir miktarda komisyon kesintisi yapmak suretiyle indirim yapmasını şart koşturmaktadır. Kart çıkaran kuruluş, sanki üye işyerine şöyle demektedir: Kart hamili üzerinde alacağın sabit olması halinde alacağından bir miktar indirim yapman şartıyla alacaklarını peşin öderim. Aksi takdirde alacaklarını vadeli olarak tahsil edersin. Esasen borç henüz sabit oluşmamışken bu şart koşulur. O bakımdan kredi kartı ödeme sistemi, kefalet akdi kılıfı altında indirimli sulh işlemine kıyas edilemez.⁹³⁸

Ödeme güçlüğüne düşen borçluya Rasûlullah (sav), alacağının yarısını ibrâ etmesini emretmişti.⁹³⁹ Bankanın ise ödeme gücü bulunmaktadır. Borçtan indirim yapılabilmesinin şartı olarak ödeme güçlüğü içinde bulunmamaktadır. Bilakis banka, üye işyerine borçtan indirim yapmasını şart koşturmaktadır. Ticari bir işlem olarak kabul edilen borçtan iskonto yapılmasından banka yüksek oranda kâr elde etmektedir. Bankanın şart koştuğu borçtan iskonto yapılması ile indirimli sulh akdi arasında büyük farklar bulunmaktadır. Öte yandan indirimin, aracı konumunda olan banka lehine olmayıp bilakis asıl borçlu olan kart hamili lehine olması gerekir.⁹⁴⁰

⁹³⁶ Buhârî, “Sulh”, 14 (No. 2710); Müslim, “Musâkâ”, 1558; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 25/83 (No. 15791).

⁹³⁷ Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî, *Mirâtü'l-mefâtîh şerhu mişkâti'l-meşâbih* (Beirut-Lübnan: Dârü'l-fikr, 1422–2002), 5/1956.

⁹³⁸ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 221.

⁹³⁹ Buhârî, “Sulh”, 14 (No. 2710); Müslim, “Musâkâ”, 1558; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 25/83 (No. 15791).

⁹⁴⁰ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 221.

G. Karma Akid İlişkisi

1. Karma Akid İlişisine Dayandırılması

Ülkemizde bazı yazarlar tarafından kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî durumu “karma akid” kapsamında değerlendirilmektedir. Konuya dair görüşleri şöyledir: “Üye işyeri sözleşmesi klasik fıkıhta sayılan akitlerden herhangi biriyle tam olarak uyuşmamaktadır. İçinde kefâlet, havâle, vekâlet, rehin ve simsarlık akitlerinden izler taşımakta olup adeta karma bir akit görüntüsü vermektedir. Bu sebeple üye işyeri sözleşmesini kendine özgü yeni bir akit türü olarak ele almak daha uygundur. İslam Fıkıh Akademisi’nde toplantılarında da bu yönde görüşler belirtilmiştir.”⁹⁴¹

2. Karma Akid İlişisine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

“Karma akid” (*el-‘akdü’l-muhtalit*) yaklaşımını benimseyen yazar, görüşünü yukarıda yer verildiği üzere atıfta bulunduğu İslam Fıkıh Akademisi’nde bir değerlendirme toplantısında iki fıkıhçının görüşlerine dayandırmıştır.⁹⁴² Oysaki her iki fıkıhçı, konumuz olan kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için değil, genel olarak kredi kartının fikhî keyfiyeti için görüş bildirmişlerdir. İsabetli olmayan bir zeminde temellendirilmeye çalışılan bu yaklaşımın esasında bu noktadan sonra değerlendirilmesinin bittiği yer olduğu düşünülmektedir. Ancak yine de temellendirmeden yoksun olan bu yaklaşım, metodolojik olarak diğer yönleriyle değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî durumu, “karma akid” (*el-‘akdü’l-muhtalit*) kapsamında değerlendiren yazar, konuya ilişkin olarak çağdaş fukahânın farklı görüşlerini sayfalarca eleştirmektedir. Oysaki çağdaş fukahânın görüşlerinin çoğuna katılmasak da tercih sebeplerini ilmî bir yöntemle ortaya koymuşlardır.

Mezkûr ilişki karma akid (*el-‘akdü’l-muhtalit*) kapsamında değerlendiriliyorsa bunun birkaç cümleyle değil de ilmî usûle uygun olarak tercih edilme gerekçesinin temellendirilmesi tutarlılık açısından daha isabetli olurdu. İlgili çalışmada karma akdin (*el-‘akdü’l-muhtalit*) tanımı bile yapılmadan delilden yoksun bir şekilde mezkûr ilişkinin tercih sebebi bildirilmeden “karma akid” kapsamında değerlendirilmiştir. Zira bu yaklaşımın yalnızca İslam Fıkıh Akademisi’nde bir toplantıda genel müzakere esnasında bu yönde tek bir ifadeye dayandırılması tercih sebebi olamaz. Atıfta bulunulan ifade de hatalı anlaşılmıştır. Zira atıfta

⁹⁴¹ Seracettin Yıldız, *Kredi Kartı Uygulamasında Banka ile Üye İşyeri Arasındaki İlişininin Fikhî Durumu* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 75.

⁹⁴² Abdurrahmân İbn ‘Ukayl, “et-Ta‘kîb ve’l-Munâkaşa”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 635; Ali Ahmed es-Sâlûs, “et-Ta‘kîb ve’l-Munâkaşa”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 649.

bulunulan görüş, kredi kartının genel olarak fikhî keyfiyetini karma akid (*el-‘akdü’l-muhtalit*) esası üzerine değil de mürekkeb akid (*el-‘akdü’l-mürekkeb*) esası üzerine tahlil edilmiştir.⁹⁴³ Ayrıca İslam Fıkıh Akademisi toplantılarında oldukça fazla görüş belirtilmiştir. Mezkûr ilişkinin fikhî keyfiyetinin doğru analiz edilmesinin ölçütü, İslam Fıkıh Akademisi toplantılarında bu yönde belirtilen görüşler olacaksa bu bakış açısına göre Akademiye ortaya atılan görüşlerin tümünün doğru olması gerekir. Buradan hareketle “karma akid” yaklaşımını benimseyenlerin farklı görüşleri savunanları eleştirmeleri tutarlı olmayacaktır. Zira diğer görüşler de Akademiye hem de çok daha fazla taraftar bularak benimsenmiştir.

Atıf yapılan çağdaş fâkihlerin her ikisi de İslam Fıkıh Akademisi toplantısında 23-28 Eylül 2000 tarihleri arasında Riyad’da düzenlenen on ikinci dönem toplantısında altı makalenin yazarları tarafından sunumu yapıldıktan sonra değerlendirme toplantısında görüş beyan etmişlerdir. Bunlardan biri Abdurrahmân b. ‘Ukayl olup 1,5 sayfalık genel olarak kredi kartı hükümlerine değinirken bir cümle ile de kredi kartı fikhî niteliğinin “mürekkeb akid” (*عقد مركب*) esasına dayalı olduğunu ifade etmiştir. İbn ‘Ukayl, üye işyeri sözleşmesinin dolayısıyla kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî durumuna değil aksine genel olarak kredi kartının fikhî niteliği yönünde fikir beyan etmiştir. Öte yandan İbn ‘Ukayl kredi kartının fikhî niteliği için “karma akid” (*el-‘akdü’l-muhtalit*) tezini savunmamaktadır. İbn ‘Ukayl, mürekkeb akid (*el-‘akdü’l-mürekkeb*) yaklaşımını savunduğunu açıkça ifade etmektedir.⁹⁴⁴ Atıf yapılan diğer görüş sahibi Ali Ahmed es-Sâlûs, 2,5 sayfalık katkısıyla toplantıda yine kredi kartı hükümlerine değinirken dördüncü maddede kredi kartının çıkarılmasında asıl olarak “kefalet” unsuru bulunduğunu ifade etmektedir. Altıncı maddede ise kredi kartının fikhî değerlendirmesi için sürekli dile getirilen yeni akid olması konusuna değinmektedir. Sâlûs, kredi kartının şekil bakımından yeni akid kapsamında değerlendirilebileceği ancak özü itibarıyla bunun bir satım (*bey’*) akdi olduğunu, satım akdinin ise yeni bir akid olmadığını bilakis klasik fıkıhta mevcut olan bir akid olduğunu sorgulayıcı bir üslupla dile getirmektedir. Buradan hareketle akidlerin İslam fikhindeki asıllarına bakarak şer‘î keyfiyetlerinin belirlenmesi gerektiği yönünde görüş belirtmektedir.⁹⁴⁵

Görüldüğü üzere ne Abdurrahmân b. ‘Ukayl ne de Ali Ahmed es-Sâlûs, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için “karma akid” (*el-‘akdü’l-muhtalit*) yaklaşımını savunmamaktadırlar. Daha da önemlisi her iki fıkıhçı, konumuz olan kart çıkaran

⁹⁴³ İbn ‘Ukayl, “et-Ta‘kîb ve’l-Munâkaşa”, 635.

⁹⁴⁴ İbn ‘Ukayl, “et-Ta‘kîb ve’l-Munâkaşa”, 635.

⁹⁴⁵ Sâlûs, “et-Ta‘kîb ve’l-Munâkaşa”, 648,649.

kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için değil, genel olarak kredi kartının fikhî keyfiyeti için görüş bildirmişlerdir.

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için “karma akid” (*el-‘akdü’l-muhtalit*) yaklaşımını benimseyen ilim dünyasında bir fâkihin varlığı hakkında bilgi sahibi değiliz. Öte yandan çalışmamızda irdelenmiş olduğumuz kredi kartı taraflarının (altı tarafın) fikhî keyfiyetinin hiçbirisi için ilim dünyasında “karma akid” (*el-‘akdü’l-muhtalit*) yaklaşımını benimseyen bir görüş tespit etmiş değiliz.

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için “karma akid” (*el-‘akdü’l-muhtalit*) görüşünü benimseyen yaklaşımla bu görüşün dayandırıldığı iki görüşten biri olan “mürekkebe akid” (*el-‘akdü’l-mürekkebe*) farklı akidler olmaktadır. Karma akid için referans gösterilen diğer fâkih ise “karma akid” (*el-‘akdü’l-muhtalit*) ifadesini kullanmadığı gibi “mürekkebe akid” (*el-‘akdü’l-mürekkebe*) ifadesini de kullanmamıştır.

Mürekkebe Akidler (*el-‘ukûdü’l-mürekkebe*): İsimli akidlerden birden fazla akdin unsurları bir araya gelerek bu unsurların birbiri ile ilişkili olarak ancak bir arada bulunmasıyla tarafların maksadının gerçekleştiği anlaşmadır. Daha önce bahsi geçen bileşik akidlerle (*el-‘ukûdü’l-müctemia*) mürekkebe akidler (*el-‘ukûdü’l-mürekkebe*) arasındaki en önemli fark şudur: Mürekkebe akidleri birbirinden ayırmak mümkün değildir. Mürekkebe akidleri birbirinden ayırmaya kalkışmak sözü edilen unsurlardan maksadın belki de unsurların bizzat kendisinin ortadan kalkmasına yol açacaktır.⁹⁴⁶ Bileşik akidler (*el-‘ukûdü’l-müctemia*) ise daha önce izah edildiği üzere birbirinden ayrılabilir. Daha önce yer verilen otelde konaklama örneğinde olduğu gibi bileşik akidler içerisinde yer alan tüm akidler bir arada işletilebildiği gibi bu akidleri birbirinden ayırarak sadece tek bir akid halinde bağımsız olarak da işletilebilir. Ancak akidler birbirinden ayrıldığında bir bütün halinde sağladığı maslahatı gerçekleştiremeyecektir.

Mürekkebe akidler için yapılan diğer bir tanım “birden çok bağımsız akdin bir sözleşme içerisinde tek bir akit şeklinde birleştirilerek yapılmasıdır. Bu akit tipi, birleştirilen akitlerin niteliklerine hâlel gelmeksizin, tarafların iradeleriyle birinin varlığı ve geçerliliği diğerinin

⁹⁴⁶ Karî, “el-‘ukûd’ül-müstecidde”, 528,529; bk. Ahmet İnanır, “Sukukun Sözleşme Yapısı (Mürekkebe, Karma ve Kendine Özgü Olup Olmaması Bakımından)”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (2017), 30; bk. İnanır, “Bileşik (Mürekkebe) Mâlî Sözleşmeler”, 10-13.

varlığına bağlı olacak şekilde birbirlerine bağlanmaları şeklinde ortaya çıkar”⁹⁴⁷ şeklinde yapılmıştır.

Konuyla ilgili şu hususlara da dikkat çekmek uygun olacaktır; bazı yazarlar mürekkebe akidleri (*el-‘ukûdü’l-mürekkebe*), bileşik akidler (*el-ukûdü’l-müctemia*) ve bir akid içerisinde başka bir akdin şart koşulması (*el-‘ukûd’ül-mütekâbile*) şeklinde başlıca iki alt gruba ayırmaktadır.⁹⁴⁸ Daha önce detaylı bir şekilde tetkik edildiği üzere kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiyi bileşik akidler (*el-ukûdü’l-müctemia*) çerçevesinde değerlendiren fukahâ⁹⁴⁹ ile AAOIFI’nin⁹⁵⁰ bileşik akidler (*el-ukûdü’l-müctemia*) ifadesini tercih ederek bileşik akidleri (*el-ukûdü’l-müctemia*) mürekkebe akidlerden (*el-‘ukûdü’l-mürekkebe*) farklı anlamda kullandıkları anlaşılmaktadır.

Karma akidler (*el-‘ukûdü’l-muhtalita*) “içerdiği unsurlar bakımından kanuna yabancı olmamakla birlikte, kanunun çeşitli yasal akit tipleri için öngördüğü unsurları kanuna yabancı bir şekilde bir araya getiren akitlere karma veya karışık muhtevalı akit”⁹⁵¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Yalın bir ifade ile karma akid “çeşitli akid tiplerinin asıl ya da yan edimlerinin kanunun öngörmediği şekilde tek bir sözleşmede bütünleşmesidir”⁹⁵² şeklinde tanımlanmıştır.

Karma akidlerle (*el-‘ukûdü’l-muhtalita*) mürekkebe akidlerin (*el-‘ukûdü’l-mürekkebe*) kendi içerisinde birleşmelerinin niteliği birbirinden farklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Karma akidlerde (*el-‘ukûdü’l-muhtalita*) her bir akid parçalanmış unsurlarının bir araya gelerek tek bir akidde bütünleşmektedir.⁹⁵³ Karma akidlerde (*el-‘ukûdü’l-muhtalita*) her bir akdin bir cüzünün bir araya gelerek akid bütünlüğünü oluştururken mürekkebe akidlerde (*el-‘ukûdü’l-mürekkebe*) ise her akid bağımsız olarak tek bir akid içerisinde yer alarak bütünlük oluşturmaktadır.

⁹⁴⁷ Mahmut Samar, *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi (Safkateyn) Yasağı ve Günümüz Finans Uygulamalarına Etkisi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 36.

⁹⁴⁸ Abdullah b. Muhammed b. Abdullah el-İmrânî, *el-Ukûdü’l-mâliyyetü’l-mürekkebe: Dirâsetün fikhîyyetün ta’siliyyetün ve tatbikiyye* (Riyad: Dâru Kunûz İşbilyâ, 2010), 46; bk. İnanır, “Bileşik (Mürekkep) Mâlî Sözleşmeler”, 12; İnanır, “Sukukun Sözleşme Yapısı”, 30; Samar, *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi*, 37.

⁹⁴⁹ Hammâd, “el-‘Ukûd’ül-müstecidde”, 473,515,516; Karî, “el-‘ukûd’ül-müstecidde”, 526,528,529; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 143,144; Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiye*, 189,190.

⁹⁵⁰ AAOIFI, “el-Cem‘ü beyne’l-‘ukûd”, 659-661.

⁹⁵¹ Samar, *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi*, 42,43.

⁹⁵² İnanır, “Sukukun Sözleşme Yapısı”, 31.

⁹⁵³ İnanır, “Sukukun Sözleşme Yapısı”, 31.

Karma akidler (*el-‘ukûdü’l-muhtalita*), hukuk kurallarının uygulanması bakımından da mürekkeb sözleşmelerden (*el-‘ukûdü’l-mürekkebe*) farklılık arz eder. Burada uygulanacak hüküm konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.⁹⁵⁴

Mezkûr ilişkiyi karma akid kapsamında değerlendiren yazar çalışmasını da “Kredi Kartı Uygulamasında Banka ile Üye İşyeri Arasındaki İlişkinin Fikhî Durumu” olarak isimlendirmiştir. Burada yer alan “Fikhî Durum” ifadesinin Arapça karşılığı *et-tekyîf’ü-l-fikhî* terimidir. Bu kavramın anlamı, bir meseleyi tasavvur ederek meselenin dayandığı aslı tespit etmektir. Yazarın başlığına nazaran banka ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî durumu, hayati öneme sahiptir. Çünkü ilmî usûl bakımından mezkûr ilişki için asıl olarak kabul edilen akde göre ancak fikhî hüküm bağlanabilir.

Fikhî keyfiyet, fikhî değerlendirme vb. ifadeler kullanılabilen fikhî durum, (*et-tekyîf’ü-l-fikhî*) Türkçe olarak şöyle tanımlanmaktadır: Daha önce benzeri bulunmayan bir meseleyi tam olarak tasavvur etmek ve şer‘î hükmüne ulaşmak için meselenin râci olduğu aslı değerlendirmektir. Tanımda geçen “asıl” ifadesi, delil veya muteber bir kaide ya da hükmü hususunda nas olan bir mesele anlamındadır. Tanımda en önemli ifade, “şer‘î hükmüne ulaşmak için meselenin râci olduğu aslı değerlendirmek” kaydıdır. Çünkü “asıl” yanlış tasavvur edildiği zaman daha önce benzeri bulunmayan bir meselenin asla ilhakı sahih olmaz.⁹⁵⁵ Buradan hareketle konumuzla ilgili olarak daha önce benzeri bulunmayan bir mesele “Kredi Kartı Uygulamasında Banka ile Üye İşyeri Arasındaki İlişkinin Fikhî Durumu” olmaktadır. Yukarıda delil ve kaynaklarına yer verdiğimiz üzere yazar tarafından her ne kadar atıfta bulunulan yaklaşım isabetli değerlendirilmemiş olsa bile bu mesele için tespit edilen “asıl”, karma akiddir. Mezkûr ilişki için tespit edilen bu akdin zorunlu bir sonucu olarak karma akdin hükümlerine göre konunun değerlendirilmesi gerekmekteydi. Ancak yazar, kendisiyle çelişerek bankanın üye işyerinden aldığı komisyon ücretini mezkûr ilişki için tespit ettiği karma akid kapsamında değil de “hizmet bedeli” kapsamında değerlendirmiştir.⁹⁵⁶ Bu durum fikhî keyfiyet açısından tutarsız bir sonuç doğurmaktadır. Zira mesele için tespit edilen asıl (karma akid) ile varılan sonuç / hüküm (hizmet bedeli) arasında tutarsızlık bulunmaktadır. Atıfta bulunulan mürekkeb akid yaklaşımı kastedilmiş olsaydı bile yine tutarsızlık olurdu. Çünkü komisyon ücretinin “hizmet bedeli” esasına dayandırılması, icâre akdi kapsamında yer almaktadır. Bilindiği üzere mürekkeb akid ile icâre akdinin hükümleri farklıdır. Oysa ki yazar

⁹⁵⁴ İnanır, “Sukukun Sözleşme Yapısı”, 31.

⁹⁵⁵ Kahtânî, “et-Tekyîf’ü-l-fikhî li’l-‘amâli’l-masrifîyye”, 17,18.

⁹⁵⁶ Yıldız, *Kredi Kartı Uygulamasında Banka ile Üye İşyeri Arasındaki İlişkinin Fikhî Durumu*, 86.

tarafından sayfalarca tutarsızlıkla ve parçacı yaklaşımla eleştirilen çağdaş fukahâ, tercihlerini akdin başı ve sonu itibariyle tutarlı bir yöntemle ortaya koymuşlardır. Sözgelimi banka ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyeti için kefalet akdini benimseyenler, bunun zorunlu bir sonucu olarak bankanın üye işyerinden aldığı komisyonu, ücretli kefalet kapsamında değerlendirmişlerdir. Mezkûr ilişkiyi vekâlet esasına dayalı tahlil edenler, yine bunun zorunlu bir sonucu olarak üye işyerinden alınan komisyonu, ücretli vekâlet kapsamında temellendirmişlerdir. Bunlar gibi diğer yaklaşımlar da görüşlerinin çoğuna katılmasak da en azında ilmî yöntem olarak mezkûr ilişkinin başı ve sonu itibariyle tutarlılık içerisinde görüşlerini temellendirmişlerdir. Birazdan tercihimizden görüleceği üzere kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî durumunu amel (iş görme) üzerine kurulan icâre akdinin “hizmet sunma” esasına dayalı tahlil edilmesinin isabetli olacağı kanaatindeyiz. Tespit edilen fikhî keyfiyete uygun olarak üye işyerinden alınan komisyon ücretini de icâre akdinin “hizmet bedeli” kapsamında değerlendirilmesinin uygun olacağı söylenebilir. Böylece konunun başı ve sonu itibariyle bir tutarlılık içerisinde ele alındığı kanaatindeyiz.

Karma akidlerin (*el-‘ukûdü’l-muhtalita*) ortaya çıkardığı başlıca problem, sözleşmenin taşıdığı hangi unsura göre sonuç doğurduğu hususu karmaşıklığa yol açmaktadır. Bugün üzerinde durulan ve çözüm aranan sorun, teorik açıdan anılan akdin hangi tipik akid kapsamında sayılacağıdır.⁹⁵⁷ Görüldüğü üzere yazar tutarlılık açısından bankanın üye işyerinden aldığı komisyon ücretini “hizmet bedeli” esasına dayalı değil de karma akdin hükümleri kapsamında değerlendirmiş olsaydı bile yine problem teşkil ederdi. Çünkü üye işyerinden alınan komisyon ücretinin karma akid için bir araya getirilen akidlerden hangisine göre hükme bağlanacağı hususunda belirsizlik ve karmaşıklık bulunmaktadır. Bu da câiz olmayan garar işlemine yol açacaktır. Şu hâlde kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî durumu meselesi için tespit edilecek asıl, karma akid olup meselenin karma akde ilhak edilmesi isabetli olmayacaktır. Öte yandan anılan yeni mesele için tespit edilen “asıl”, yani karma akid, ne şer‘î bir delil veya muteber bir kaideye dayanmakta ne de hükmü hususunda nas olan bir meseleye dayanmaktadır. Çünkü karma akidler 19. yy. da ortaya çıkan batı menşeli akidlerdendir.

Sonuç olarak bu hususta şunu söylemek mümkündür. Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin “karma akid” esasına dayandırılması mümkün gözükmemektedir.

⁹⁵⁷ Samar, *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi*, 43.

H. Aralarındaki İlişkinin Değerlendirilmesi ve Tercih

Üçüncü Bölümde “Üye İşyerinden Komisyon Ücretinin Alınmasının Hükümü” vb. başlıklar altında detaylı bir şekilde irdeleneceği üzere Uluslararası Fıkıh Akademileri, fetva meclisleri ve çağdaş fukahânın çoğunluğu tarafından kart çıkaran kuruluşun üye işyerinden komisyon kesintisini yapmasını “hizmet bedeli” esasına dayalı tahlil edilmektedir. Buna göre ürün ve hizmet bedellerinden komisyon ücreti alınması câizdir.⁹⁵⁸ Buradan hareketle kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği, amel (iş görme) üzerine kurulan icâre akdinin “hizmet sunma” esasına dayalı tahlil edilmesinin isabetli olacağı kanaatindeyiz. Madem Uluslararası Fıkıh Akademileri, fetva meclisleri ve çağdaş ulemânın çoğunluğu tarafından üye işyerinden alınan komisyon ücreti, “hizmet bedeli” esasına dayalı tahlil edilmektedir. O halde mezkûr kuruluşlar ve ulemâ tarafından kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin amel (iş görme) üzerine kurulan icâre akdinin “hizmet sunma” esasına dayalı temellendirilmesini fiili olarak kabul ettikleri kanaatindeyiz.

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için tespit edilen akid ile bu akdin zorunlu bir sonucu olarak hükümler belirlenir. Mezkûr ilişki için tespit edilen akidle hükümlerinin farklı olması halinde ise ilmî ölçütlere göre tutarsız olacak ve elde edilen sonuçlar isabetli olmayacaktır.

III. KART HAMİLİ İLE ÜYE İŞYERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin tespiti konusunda çağdaş fukahâ arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Mezkûr ilişki bey‘, icâre ve havâle akidleri esasına dayalı olarak farklı yaklaşımlar benimsenmiştir.

A. Havâle İlişkisi

1. Aralarındaki İlişkinin Havâle Akdine Dayandırılması

Kart hamili ile mal ve hizmet satan üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî tahlili havâle akdi kapsamında değerlendirilmektedir. Havâle akdi taraflarını güncel şekliyle konumlandırmak gerekirse buna göre hamilin (*muhîlin*) kartı üye işyeri temsilcisine alacaklarını tahsil etmesi için vermesi, üye işyerini bankaya havâle etmektedir. Üye işyeri

⁹⁵⁸ MMFİ, “el-Karâr”, 1421–2000, 676; Hey‘etü’l-Muhâsebeti ve’l-Murâca‘ati li’l-Müesseseti’l-Mâliyyeti’l-İslâmiyye AAOIFI, “Bitâkâtü’l-hasım ve bitâkâtü’l-i’timân”, AAOIFI 2 (31 Mayıs 2000), 81; AAOIFI, “Bitâkâtü’d-def’”, 1151,1152,1153,1166,1167; Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı” (01 Mayıs 2017), 502; Râcihî, *Karârâtü’l-hey‘eti’s-şer‘iyye bi masrifi’r-râcihî*, 95; Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li’l-iktisâdi’l-İslâmî*, 204; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 150; Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruha ve’l-hukmîş‘şer‘î ‘aleyhâ”, 490; Hasan el-Cevâhirî, “Bitâkâtü’l-i’timân el-İkrâd”, *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 117; Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular 2* (İstanbul: ensar, 2021), 372; Takî el-Osmânî, *Fıkhi’l-Büyû‘*, 448.

(*muhâl*), kartı POS cihazına yerleştirerek işlemi gerçekleştirmek için otorizasyon / yetkilendirme talebinde bulunması da havâle işlemi kabul etmiş olmaktadır. Banka da işlem bedellerinin (*muhâlün bih*) ödemesini otorizasyon yetkisini vermekle yeni borçlu (*muhâlün aleyh*) olur.

Daha önce de ifade edildiği üzere Hanefiler, havâlenin sıhhatı için borcunu havâle eden borçlunun (*muhîlin*) borç havâle edilen kişinin (*muhâlün aleyhin*) zimmetinde alacağının sabit olmasını şart görmezler. Muhâlün aleyh, borcun kendisine havâle edilmesine razı olduktan sonra zimmetinde muhîle ait anılan borçla borçlu olmasa da havâle sahîh olmaktadır. Bu durumda havâlenin cevâzını şöyle açıklamışlardır: Muhâlün aleyh üzerinde muhîlin alacağı (*muhâlün bih*) varsa alacaklısını bu alacağına havâle etmesi sahîhtir. Aynı şekilde kefalet akdine kıyasla muhâlün aleyh üzerinde muhîlin bir alacağı olmasa da yine havâle akdi sahîh olur. Çünkü muhîl, muhâlün aleyhten alacaklının (*muhtâlin*) alacağından kendisini kurtarmasını talepte bulunabilir. Bu durum, tıpkı asıl borçlunun kefilden kendisini alacaklının alacağından kurtarmasını talep etmesi gibi olmaktadır. Havâle ve kefalet alacak için güvence sağlamak üzere kurulan akidlerdir.⁹⁵⁹

Hal böyle olunca kart hamiline ait banka nezdinde işlem bedellerini ödeyecek bir hesabı olmasa bile Hanefî mezhebine göre kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin para borçlarını ödeyebilir. Banka (*muhâlün aleyh*) ödeme işlemlerinin kendisine havâle edilmesine razı olarak anılan borçlar malum ve lâzım olmuş olur. Bu nedenle kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin havâle akdine dayandırılması isabetli olmaya en yakın gözükmektedir.⁹⁶⁰

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi 9-14 Mayıs 1992 tarihlerinde yapılan yedinci dönem toplantısında Vehbe ez-Zuhaylî, kredi kartının taraflarına işaret etmeksizin yalnızca kredi kartının fikhî niteliğini esas alarak havâle kapsamında değerlendirmiştir. Günümüzde bankacılık sistemindeki havâle işlemlerinin tümü ücret karşılığında gerçekleşmesinin bir sonucu olarak mezkûr ilişki “ücretli havâle” olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir.⁹⁶¹ Zuhaylî, İslâm Fıkıh Akademisi 2004 tarihinde yapılan on beşinci dönem toplantısında kartın taraflarını da zikrederek kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin kapsamını biraz daha genişletmiştir. Kredi kartı ile yapılan işlemin niteliğine bağlı olarak bazı akidler zikreder. Ona göre kredi kartı, ticari mal, eşya ve emtia karşılığında kullanıldığında mezkûr ilişkinin “alım

⁹⁵⁹ Kâsânî, *Bedâ'i 'u 'ş-şanâ'i*, 6/16; Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 679; “Havâle”, 18/176; Bardakoğlu, “Havâle”, 16/508; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 170.

⁹⁶⁰ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 170.

⁹⁶¹ Vehbe Mustafa ez-Zuhaylî, “el-Munâkaşa”, *Mecelletü Mecma 'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 669.

satım”, restoranlarda kullanıldığında tüketim maddelerine karşılık olarak “hizmet”, otellerde kullanılması durumunda ise “icâre” akdi olmaktadır. Buna ilaveten kart hamili, kartla anılan yerlerde işlem yapması ile kart kabul eden üyeyi harcama bedellerini alması için kart çıkaran kuruluşa havâle etmektedir. Bu işlem şer‘î olarak câiz sayılmaktadır.⁹⁶²

Kart çıkaran kuruluşun bulunduğu ülkenin dışında kartla işlem yapıldığı zaman kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin havâle akdine dayandırılmasında bir problem söz konusu olabilmektedir.⁹⁶³ Çünkü havâle akdinin sahîh bir şekilde kurulabilmesi için borcun cinsi konusunda iki hakkın birbirine eşit olması şart görülmüştür. Altın borcu olan kimse, alacaklısını altın alacağını alması için bir başkasına havâle edebilir. Gümüş borcu olan kimse, alacaklısını gümüş alacağını alması için bir başkasına havâle edebilir. Altın borcu olan kişi, bunun karşılığında alacaklısını gümüş alması için bir başkasına havâle ederse veya gümüş borcu olan kişi, bunun karşılığında alacaklısını altın alması için bir başkasına havâle ederse bu sahîh olmaz.⁹⁶⁴

Hamil, yurt dışında kartla işlem yaptığında o ülkenin para birimi avro, dinar, cüneyh vs. olabilmektedir. Hamilin para borçlarını ödeyen veya hamilin borçlarını ödemek için havâle işlemini kabul eden kart çıkaran kuruluş nezdinde hamilin hesabı ise yerel para birimi olabilmektedir. Bu durumda farklı ülkedeki alacaklının alacağının cinsi (mesela dinar) ile muhâlün aleyhin ödemesi gereken borç (mesela TL) cinsi farklı olmaktadır. Bu da havâle akdinin sıhhatı için sorun teşkil edeceği düşünülebilir. Ancak bu sorun şöyle aşılabılır: Kart hamili, kart çıkaran kuruluşu vekîl tayin ederek günün fiyatıyla sarf (paranın parayla değişim) işlemini yaparak farklı ülkedeki alacaklının alacağını hamilin üzerindeki borcun cinsi ile ödeme işlemini gerçekleştirir. Diğer taraftan sarf akdinde “kabz” işleminin vâcîp olması burada bir başka problem olarak gözükebilir. Ancak bazı fıkıh akademileri çekin kabzedilmesinde olduğu gibi sarf işlemlerinde hükmî kabza cevâz vermişlerdir.⁹⁶⁵ Bu açıklamalar ışığında kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin havâle akdi esasına dayalı olduğu söylenebilir. Zira hamil, kartla işlem yapmasının pratik bir sonucu olarak doğan para borçlarının ödenmesi için üye işyerini ödeme gücü bulunan bankaya havâle etmektedir. Banka da kart hamili ile “kredi kartı sözleşmesi”, üye işyeri ile de “üye işyeri sözleşmesi” uyarınca havâle akdini kabul etmektedir. Havâle konusu olan borç malum olmakta ve kartlı işlem için üç tarafın da rızası

⁹⁶² Vehbe ez-Zuhaylî, “Bitâkâtü’l-i’timân”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 58.

⁹⁶³ Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 232.

⁹⁶⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/236.

⁹⁶⁵ Kartla altın ve gümüş satın alınması konusunda bu meseleye değinilecektir.

bulunmaktadır. Dolayısıyla mezkûr ilişkiyi havâle akdi esasına göre değerlendirilmesinde herhangi bir engel gözükmemektedir.⁹⁶⁶

2. Aralarındaki İlişkinin Havâle Akdine Dayandırılması Hakkında Değerlendirme ve Tercih

Kart hamili ürün veya hizmet aldığı anda bunların bedelleri kart hamilinin zimmetine taalluk eder. Üye işyeri de anılan bedeller sebebiyle alacaklı olur. Hamil, üye işyerini ödeme gücü bulunan bankaya havâle etmektedir. Havâlenin sıhhatı için havâle eden borçlunun borç kendisine havâle edilen kişiden alacağının olması (Hanefî mezhebinde) şart olmadığı bilinmektedir. Mezkûr havâle ilişkisi için üç tarafın da rızası bulunmaktadır. Havâle edilen borç bilinmekte ve bu borç şu anda borçlu üzerinde bağlayıcı (*lâzım*) olmaktadır.⁹⁶⁷ Anılan işlem, havâle olup özellikle ödeme gücü bulunan bankaya havâle edilmesi İslam hukukuna göre câiz görülmektedir.⁹⁶⁸

Abdullah İbn Menî‘ kredi kartının fikhî keyfiyetinin havâle akdi dışında başka bir akde dayandırılmayacağını söylemektedir. Havâle, bilindiği üzere hakkın bir zimmetten diğer bir zimmete intikal etmesidir. Kart hamili, üye işyerine kartla alışveriş yapmak için geldiğinde üye işyeri kendisini tanımamakta, hayatında ilk kez gördüğü yabancı uyruklu biri de olabilir. Ödeme işlemi için hamil kartını yalnızca ibraz etmesi ile üye işyeri, ürünleri kendisine tastamam bir şekilde teslim eder. Üye işyeri, kredi kartı ile yapılan işlem bedellerinden hamilin zimmetini tamamen beri kılar. Çünkü hamil, borçlarının ödenmesi için üye işyerini kart çıkaran kuruluşun zimmetine havâle etme hakkına sahiptir. Hal böyle olunca kredi kartının fikhî keyfiyeti havâle akdi esasına dayalı olmaktadır. Mezkûr ilişki kefalet akdi olamaz çünkü kefalet zimmeti zimmete eklemektir. Oysaki kart hamili üye işyerine karşı doğan borçlardan zimmeti beri olmaktadır. Vekâlet akdi çerçevesinde de değerlendirilemez çünkü vekâlet akdi vekîl konumunda olan banka, borçları yüklenmekte iken müvekkil konumunda olan kart hamili ise zimmeti doğan borçlardan beri olmaktadır. Oysaki vekâlet akdi, hukuki bir işlemi gerçekleştirmek için müvekkil tarafından vekîlin görevlendirilmesidir.⁹⁶⁹

Çağdaş fıkıhçıların çoğunluğu kredi kartını havâle akdi esasına göre temellendirmenin kefalet veya ücretli vekâlet akdi esasına göre dayandırılmasından daha isabetli olduğunu

⁹⁶⁶ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 232.

⁹⁶⁷ Karî b. 'Îd, "Bitâkâtü'l-i'timân", 390.

⁹⁶⁸ Mısri, "Bitâkâtü'l-i'timân", 411.

⁹⁶⁹ İbn Menî‘, "et-ta'kîb ve'l-Münâkaşa", 658.

benimsemiştir.⁹⁷⁰ İran'daki Mecma'u Fıkhi Ehli'l-Beyt üyelerinin çoğunluğu da bu görüşü savunmaktadır.⁹⁷¹ Öte yandan bazı modern hukukçular tarafından da alışveriş işleminin onaylanmasıyla kart çıkaran kuruluş, üye işyeri ve kart hamili arasında kurulan üçlü ilişkinin hukuki niteliğinin havale işlemi esasına dayalı analiz edilmiştir. Bankanın kartla yapılan işlemi onaylaması irade beyanı olup havâle ödeyicisinin havâleyi kabul bildirimi gibidir. Bu alışveriş sonucu bankanın üye işyerine karşı bir para ödeme borcu doğar.⁹⁷²

Sonuç olarak bu hususta şunu söylemek mümkündür; kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin havâle akdine dayandırılması tercihe değer görülmüştür.

B. Bey' veya İcâre Akdi İlişkisi

Kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği kart hamilinin üye işyerinden mal satın alma durumuna göre bey' akdi, hizmet alma durumuna göre ise icâre akdi olur.

1. Aralarındaki İlişkinin Bey' veya İcâre Akdine Dayandırılması

Kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği bey' akdi esasına dayalı olabilir bu durumda üye işyeri satıcı, kart hamili alıcı olur. Mezkûr ilişki hizmet (*icâre*) akdi çerçevesinde de değerlendirilebilir bu durumda üye işyeri kiralayan (*müeccir*), kart hamili de kiracı (*müstecir*) olur. Bey' akdi olması durumunda üye işyeri, kart hamiline mal satarak hamilin mal üzerinde mülkiyet tesis etmesini sağlar. Hizmet (*icâre*) akdi olması halinde ise müeccir, kart hamiline kiralanan malın (*me'cûrun*) kullanımına (*menfaatine*) mâlik olmasını sağlar. Her iki durumda da kart hamili, akid konusunun semen veya ücretini satıcı veya müeccir olan üye işyerine kredi kartı ile öder.⁹⁷³ Buna göre bir ürünün satın alınması için ödeme işlemi kredi kartı ile yapıldığında mezkûr ilişki bey', otelde konaklama, ev veya araç kiralama, tamir, taşıma, eğitim vs. hizmetlerin karşılığını ödemek için kartla işlem yapıldığı zaman icâre akdi hükümlerine tabi olur.

2. Aralarındaki İlişkinin Bey' veya İcâre Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar

Kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği işin başında bey' veya icâre akdi esasına dayandırılması isabetli olmaktadır. Ancak bu değerlendirmeye karşı çıkanlara göre bey' veya icâre akdi gerçek alıcı veya kiracı sıfatıyla kart çıkaran kuruluş ile satıcı veya

⁹⁷⁰ Amr Hamza, "el-Munâkaşa", *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 680; Abdusselâm Davûd el-'Abbâdî, "el-Munâkaşa", *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 682.

⁹⁷¹ Cevâhirî, "Bitâkâtü'l-i'timân", 621.

⁹⁷² Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 43,120.

⁹⁷³ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 179; Câdır, *İstihdâmü bitâkati'l-i'timân*, 188,189.

kiralayan üye işyeri arasında gerçekleşmektedir. Çünkü bey‘ ve icâre akdinin rüknü olan ivaz, yani alınan mal veya hizmet bedeli hamil tarafından ödenmeyip kart çıkaran kuruluş tarafından ödenmektedir. Kart hamili gerçek alıcı veya müstecir / kiralayan olsaydı semen veya ücreti kendisi ödemesi gerekirdi. Anılan teze karşı çıkanlar, mal satan ve hizmet sunan üye işyerleri kart hamilini tanımadığını ve ona güvenmediğini bilakis kredi kartını ve kart çıkaran kuruluşu tanıdığından dolayı hamile mal sattığını ve hizmet sunduğunu söylemektedirler. Bu nedenle sözü edilen ilişkinin bey‘ veya icâre akdi tezine dayalı tahlil edilmesi problem teşkil ettiği düşünülmektedir.⁹⁷⁴

Ezherî, hamil kredi kartını üye işyerine ibraz ederek harcama belgesi tutarlarının ödeme işlemleri için kredi kartının banka tarafından sağlanan teminat belgesi niteliğinde olduğunu savunmaktadır. Adeta banka, kredi kartı aracılığı ile üye işyerine şöyle demektedir: Bu kartın hamiline ne satarsan sat onu ben üstleniyorum. Mezkûr ödeme sistemi, *ضمان ما سيجب* / “*ileride zimmette sabit olacak borçlara kefalet*” ilkesine uygun olarak bey‘ veya icâre ilişkisinden ziyade kefalet ilişkisi olduğunu göstermektedir.⁹⁷⁵ Kart hamili, kartla alışveriş yaptıktan sonra üye işyerine karşı herhangi bir şekilde borçlu değildir. Kartın sahibi kart çıkaran kuruluş olduğunu ifade eden çağdaş fıkıhçı Muhammed el-Emîn ed-Darîr, alışveriş ilişkisi kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında gerçekleştiğini (yani gerçek alıcı veya kiralayan tarafın banka olduğunu) kart hamilinin ise arada bir elçi / aracı konumundan başka bir şey olmadığını savunmaktadır. Ancak Darîr, Ezherî’den farklı olarak mezkûr ilişkinin fikhî niteliğinin kefalet veya havâle akdi esasına dayalı olarak tahlil edilemeyeceğini benimsemektedir. Zira kefalet akdine dayalı olmuş olsaydı akdin tarafları içerisinde asıl borçlu da olması gerekirdi. Ona göre kredi kartı sisteminde kart hamili asıl borçlu değildir. Çünkü kart çıkaran kuruluş, hamilin borçlarını ödemediği takdirde üye işyeri alacaklarını tahsil etmek için hiçbir şekilde kart hamiline rücû edememektedir. Darîr, kredi kartı ile ilgili (isimli / tipik akidlerde olduğu gibi) fikhî bir keyfiyeti belirlemeye gerek olmadığını, üç taraf arasında gerçekleşen yeni bir akid (*muâmele*) olduğunu savunmaktadır.⁹⁷⁶

Banka, kredi kartı ile gerçekleştirilen harcama tutarlarını herhangi bir sebepten ötürü ödemezse üye işyeri alacaklarını tahsil etmek için hiçbir şekilde hamile rücû edemez. Aralarındaki fikhî ilişki bey‘ / icâre akdi esasına dayalı olmuş olsaydı üye işyerinin kart

⁹⁷⁴ Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 222,227.

⁹⁷⁵ Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 222,227.

⁹⁷⁶ es-Sıddîk Muhammed el-Emîn ed-Darîr, “el-Münâkaşa”, *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 8/2 (1414–1993), 660.

hamiline rüçû etme hakkı olması gerekirdi.⁹⁷⁷ Kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin bey‘ veya icâre akdi tezine dayandırılmasına karşı çıkanlar görüşlerini bu şekilde temellendirmektedirler.

3. Aralarındaki İlişkinin Bey‘, İcâre ve Havâle Akdine Dayandırılması Hakkında Genel Değerlendirme ve Tercih

Kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkiye baktığımızda satış veya kira sözleşmesi gerçeği yadsınamaz. Daha önce “Kart Çıkaran Kuruluş ile Üye İşyeri Arasındaki İlişkinin Satım Akdine Dayandırılmasına Yapılan İtirazlar” konusunda detaylı bir şekilde irdelendiği üzere kart hamili bir ürün satın aldığı zaman gerçek alıcı, otelde konaklama, araba kiralama gibi bir hizmet aldığı anda gerçek kiracı (*müstecir*) olduğu ifade edilmişti. Aralarındaki ilişki, akdin konusuna göre bey‘ veya icâre yani muâvâzat akdi mahiyetini taşımaktadır. Ancak daha sonraki süreçte kart hamili, ihtiyaç duyduğu ürün veya hizmeti (*ivaz*) elde ettiği zaman bu ivazın bedelini banka kartı ve ön ödemeli kartlarda olduğu gibi hamilin banka nezdindeki hesabından ödenecekse mezkûr ilişki “mukayyed havâle” esasına dayalı tahlil edileceği kanaatindeyiz. Şu hâlde borçlu olan kart hamili, alacaklı olan üye işyerini banka nezdindeki hesabından alacağını tahsil etmesi için bankaya havâle eder.

Şayet kart hamilinin elde ettiği ürün veya hizmet (*ivaz*) bedeli kredi kartlarında olduğu gibi kart çıkaran kuruluş ödeyecekse bu durumda kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişki “mutlak havâle” esasına dayalı tahlil edileceği kanaatindeyiz. Kart çıkaran kuruluşun ödemiş olduğu meblağ “deyn” / borç olup daha sonra bu meblağı talep etmek için kart hamiline rüçû eder.

Mezkûr fetvanın kart kullanıldığında aynı zamanda kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin havâle akdi olmasının gerekçesi olarak gösterilmesi, kredi kartı ödeme sisteminde yer alan taraflar ile İslam hukukuna göre havâle akdi taraflarının aynı olmasının zorunlu bir sonucudur. Zira kartın kullanılması demek kart hamili ile üye işyeri arasındaki bir satış veya kira sözleşmesinin varlığını zorunlu kılmaktadır.

⁹⁷⁷ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 223,227.

IV. ÜYE İŞYERİ ANLAŞMASI YAPAN KURULUŞ İLE ÜYE İŞYERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kredi kartı ödeme sisteminin işleyişi için gerekli araç ve gereçlerin temini, alacakların tahsil edilmesi vs. işlemler için üye işyerleri, kartlı sistem içerisinde daha önceden bir kuruluşla anlaşma yapması gerekmektedir. Buna üye işyeri anlaşması yapan kuruluş denir.

BKMMM 3'üncü maddesinde üye işyeri anlaşması yapan kuruluş "Banka kartı veya kredi kartı kabulünü sağlamak amacıyla işyerleriyle anlaşma yapan bankalar ya da kuruluşları"⁹⁷⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.

Kart çıkaran kuruluş dünyanın neresinde olursa olsun çıkarmış olduğu kartla herhangi bir üye işyerinde işlem yapılacaksa kartlı sistem üyelik sözleşmesi⁹⁷⁹ uyarınca aynı kartlı sistem içerisinde oldukları müddetçe anılan üye işyeri bu işlemi kabul etmek zorundadır. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş da kartla yapılan işlem sonucunda doğan para borçlarını üye işyerine ödemek zorundadır. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, hamilin para borçlarını ödedikten sonra takas ve mutabakat işlemleri sonucunda kartlı sistem kuruluşu (BKM, Visa, Mastercard, vd.) aracılığıyla alacaklarını kart çıkaran kuruluşa komisyon ödedikten sonra tahsil eder.⁹⁸⁰

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî keyfiyeti iki şekilde temellendirilebilir.⁹⁸¹

Bir: Kart hamilinin (*muhîl*) doğan para borçlarının ödenmesi için üye işyeri lehine (*muhâl*) üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa (*muhâlün aleyh*) "havâle" işlemi yapılmaktadır. Havâle akdi gereği olarak üye işyeri lehine (*muhâl*) üye işyeri anlaşması yapan kuruluş (*muhâlün aleyh*), para borçlarını yüklenmektedir.

İki: Hakkın (alacak) havâlesi. Üye işyeri tarafından kart hamilinde olan hakkının (alacaklarının) alınması için üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa havâle yapılmaktadır. Bu ikinci işlem, aynı zamanda üye işyeri anlaşması yapan kuruluşun ödemiş olduklarını (kendi alacaklarını) tahsil etmek için sağlanan diğer bir güvence mesabesindedir. Şu hâlde üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, kart hamiline iki sebepten dolayı rücû etme hakkı bulunmaktadır.

⁹⁷⁸ BKKMM, md. 3/h.

⁹⁷⁹ Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 95.

⁹⁸⁰ Ebû Gudde, "Bitâkâtü'l-i'timân tasvuruha ve'l-hukmîş'ser'î 'aleyhâ", 483,484; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 214.

⁹⁸¹ Ebû Gudde, "Bitâkâtü'l-i'timân tasvuruha ve'l-hukmîş'ser'î 'aleyhâ", 484; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 214.

a) Kart hamili (*muhâl*), borçlu olduğu üye işyerini (*muhâl*) kendisinden alacaklı olmadığı üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa (*muhâlün aleyh*) havâle etmişti. Yalın bir deyişle kart hamili, üye işyeri anlaşması yapan kuruluştan alacaklı olmadığı halde üye işyerini üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa havâle etmişti. Bu işlem mutlak havâle olup muhâlün aleyhin (üye işyeri anlaşması yapan kuruluş) hakkını / alacaklarını muhâlden (kart hamilinden) tahsil etmek için rücû eder.

b) Mukayyed havâle gereği olarak alacaklı olan üye işyeri anlaşması yapan kuruluşun (*muhâl*) borçlu olan kart hamilinden (*muhâlün aleyh*) hakkın (alacakların) alınması için havâle işlemi yapılmaktadır. Başka bir ifade ile üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, hamilin borçları için ödemiş olduğu alacaklarını tahsil etmek için kart hamiline havâle işlemi gerçekleştirmektedir.

Mesele, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş tarafından değerlendirildiğinde, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri arasındaki fikhî ilişki, amel (iş görme) üzerine kurulan icâre akdinin “hizmet sunma” esasına dayalı olarak tahlil edilmesinin isabetli olacağı kanaatindeyiz. Bu hizmet gereği olarak üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, üye işyerine POS cihazını temin etmekte ve kartlı sistem ile her türlü ilişkisini düzenlemektedir.⁹⁸² Mezkûr fikhî temellendirmeyi kredi kartı sistemi ile ilgili Yasa desteklemektedir. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş tarafından kredi kartı ile işlem yapılmasına yarayan her türlü araç, gereç ve donanımın üye işyerine sağlanması yanında güvenlik önlemleri için gereken altyapı kurulmalıdır.⁹⁸³

BKKKK’ye göre;

“Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, kartın kabulü hususunda kart çıkaran kuruluştan onay alınmasını sağlayacak alt yapıyı oluşturmakla yükümlüdür.”⁹⁸⁴

Konu, üye işyeri tarafından değerlendirildiğinde ise kartla yapılan harcamalar sonucunda üye işyerinin alacaklarının tahsil edilmesi hususunda “vekâlet akdi” tezine dayandırılmasının isabetli olacağı düşünülmüştür.⁹⁸⁵ Bu itibarla üye işyeri, müvekkil sıfatıyla üye işyeri anlaşması yapan kuruluşu kart hamilinden alacaklarını tahsil etmesi için vekîl tayin etmektedir.

⁹⁸² AAOIFI, “Bitâkâtü’-d-def”, 1148.

⁹⁸³ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 33; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 64.

⁹⁸⁴ BKKKK, md. 21.

⁹⁸⁵ AAOIFI, “Bitâkâtü’-d-def”, 1148.

V. ÜYE İŞYERİ ANLAŞMASI YAPAN KURULUŞ İLE KART ÇIKARAN KURULUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, kart çıkaran kuruluşa “hizmet” vermektedir. Bu kapsamda üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, mal satan ve hizmet sunan üye işyerlerinde kredi kartı ile işlem yapılmasını sağlamaktadır. Üye işyerleri ile üye işyeri sözleşmesi düzenleyerek üye işyerlerinin kredi kartları ile ödeme işlemini kabul etmesi halinde, hamilin para borçlarının ödenmesini taahhüt etmektedir. Bu itibarla mezkûr ilişkinin fikhî durumu, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, kart çıkaran kuruluşun “vekîli” veya kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında “simsarlık” yaptığı esası üzere değerlendirilmiştir. Bu hizmetler karşılığında üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, kart çıkaran kuruluştan komisyon ücreti almaya hak kazanmaktadır.⁹⁸⁶

Esasen sözü edilen komisyon, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş tarafından üye işyerinden alınmakta ve kart çıkaran kuruluş ile kartlı sistem kuruluşuna da (BKM, Visa, Mastercard vs.) belirlenen yüzde oran üzerinden pay verilmektedir. Alınan bu komisyon, “simsarlık” ücreti olarak değerlendirilmiştir.⁹⁸⁷

Kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî durumunun belirlenmesinde en sağlıklı usûlün bahsi geçen yaklaşımlardan farklı olarak doğurduğu sonuç üzerinden hareketle ele alınması gerektiğini daha önce ifade etmiştik. Böylece kredi kartının altı tarafı arasındaki ilişkinin fikhî nitelikleri ve bunun doğurduğu sonuçların bütüncül bakış açısıyla başı ve sonu itibarıyla bir tutarlılık içerisinde sağlam bir zemine oturtulmuş olacaktır.

Buradan hareketle kredi kartlarına dair fiilî maliyetlerle sınırlı olmayan ücretlerin alınmasının câiz olması konusunda irdeleneceği üzere alınan bu ücretler, **üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ve kartlı sistem kuruluşu** tarafından kartlı işlemleri gerçekleştirme, takas ve mutabakat işlemlerini düzenlemede **aracılık yapma vs. hizmetlerin karşılığı** olmaktadır. Bu hizmetler arasında karz verme edimi yoktur. Limit tanımlamak suretiyle karz verme niteliğini taşıyan kredi kartlarını hamile veren merci, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş veya kartlı sistem kuruluşu olmayıp bilakis kart çıkaran kuruluş olmaktadır. Bunun bir uzantısı olarak ödeme aracı olan bir kart da (banka kartı ve ön ödemeli kartlarda olduğu gibi) karz verme

⁹⁸⁶ Ebû Gudde, “Bitâkâtü'l-i'timân tasvuruhâ ve'l-hukmîş'ser'î 'aleyhâ”, 486; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 216.

⁹⁸⁷ Ebû Gudde, “Bitâkâtü'l-i'timân tasvuruhâ ve'l-hukmîş'ser'î 'aleyhâ”, 487; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 216.

özelliği yoksa bu durumda kart çıkaran kuruluşun aldığı ücretler, vermiş olduğu hizmetlerin mukabili olmaktadır. Bu tür ücretlerin alınmasında borç faizi şüphesi cereyan etmez.⁹⁸⁸

Son tahlilde şunu söylemek mümkündür. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluş arasındaki ilişki, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında aracılık işlemlerinde bulunarak kart çıkaran kuruluşa hizmet sunmaktadır.

VI. KARTLI SİSTEM KURULUŞLARI İLE ÜYE KURULUŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar arasındaki ilişkinin fikhî niteliği “simsarlık” veya “vekâlet” akidleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kartlı sistem kuruluşları, kredi kartının lisansına sahip olup kart çıkaran banka ve diğer kuruluşlar arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Kartlı sistem kuruluşu, kart çıkarma faaliyetlerinde idarî ve teknik bilgileri sağlamaktadır. Bunun yanında kartlı sistem kuruluşları, üye kuruluşlar arasındaki iletişim, takas ve mutabakat, otorizasyon / yetkilendirme, üye kuruluşlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıklara çözüm üretebilme vs. işlemleri düzenlemektedir.⁹⁸⁹

“Kart Kuruluşlarının Kartlı Sistem Kuruluşlarına Üye Olmasının Hükümü” konusunda da irdeleneceği üzere kartlı sistem kuruluşları, üye kuruluşlar arasında hesap ve mutabakat işlemlerini düzenleme ve üye kuruluşlar arasında aracılık yapma vs. hizmetler sunmaktadır.⁹⁹⁰ Sonuç olarak bu hususta şunu söylemek mümkündür. Kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar arasındaki ilişkinin fikhî niteliği “hizmet sunma” esasına dayalı tahlil edilebilir.

⁹⁸⁸ AAOIFI, “Bitâkâtü’-d-def”, 1152,1167.

⁹⁸⁹ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’-l-i’timân tasvvuruhâ ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 485,486; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’-l-İslâmiyye*, 215.

⁹⁹⁰ AAOIFI, “Bitâkâtü’-d-def”, 1148.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KARTLARI İLE İLGİLİ İŞLEMLERİN HÜKÜMLERİ

I. KREDİ KARTI SÖZLEŞMESİNDE FAİZ ŞARTI

Faizli Bankaların kredi kartı sözleşmelerinde “faiz” şartı açıkça yer almaktadır.⁹⁹¹ Sözgelimi Ziraat Bankası “Kart hamil(ler)i, işbu sözleşmede belirtilen oranlarda / tutarlarda kredi kartına borç kaydedilecek ücret, faiz, vergi ve diğer her türlü gideri ödemeyi kabul ve taahhüt ederler”⁹⁹² şeklinde “faiz” şartı açıkça ifade edilmektedir.

Ziraat Katılım Bankası kredi kartı sözleşmesinde “Kart hamil(ler)i, işbu sözleşmede belirtilen oranlarda / tutarlarda kredi kartına borç kaydedilecek ücret, kâr payı, vergi ve diğer her türlü gideri ödemeyi kabul ve taahhüt ederler”⁹⁹³ şeklinde “faiz” yerine alınan oran “kâr payı” şart koşulmaktadır.

BKKKK’nın 26’ncı maddesinde faizle ilgili şu hükümlere yer verilmiştir: “Kalan hesap bakiyesine, asgarî tutar ve üzerinde ödeme yapılması durumunda akdi faiz, asgarî tutarın altında ödeme yapılması durumunda ise gecikme faizi uygulanır. ... Katılım bankaları açısından bu Kanun uygulamasında yer alan faiz kâr payı, gecikme faizi ise gecikme cezası olarak uygulanır.”⁹⁹⁴

Faiz şartı içeren akdin kurulması, akdin sıhhatı üzerinde nasıl bir sonuç doğurduğu ve faiz şartının fiilen gerçekleşmesinden sakınmayı amaçlayarak böyle bir akdin kurulmasında taraf olan kişinin hükmü konusunda İslam fukahâsı ihtilaf etmiştir.⁹⁹⁵

⁹⁹¹ Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 12; Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

⁹⁹² Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10; Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 10.

⁹⁹³ Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

⁹⁹⁴ BKKKK, md. 26.

⁹⁹⁵ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 189.

A. Fâsid Şartın Akid Üzerinde Doğurduğu Sonuç

Fâsid şartın akid üzerinde doğurduğu sonuç bakımından şartın içeriğine bağlı olarak akdin geçerli olup olmama durumu değişkenlik göstermektedir. Detaylardaki görüşleri bir kenara bırakırsak ulemâ arasında genel itibariyle iki farklı görüşün ortaya çıktığı söylenebilir. İbn Rüşd el-Hafîd, genel olarak akdi fesada uğratan şartlar, akid için koşulan meşru şartlara aykırı olan şartlar olduğunu ifade etmektedir.⁹⁹⁶

Hanefî mezhebine göre fâsid şartın akdi hükümsüz kılmasına dair iki durum söz konusudur.

1) Bey‘, icâre, mal karşılığında sulh yapma vb. “malın malla değişimi olan muâvâzat” akid türlerinde şer‘î yasağı gerektirmesi nedeniyle “fâsid” bir şartın koşulması akdi hükümsüz kılmaktadır.⁹⁹⁷

2) Hibe, karz, âriyet, havâle, kefalet vs. “teberru” mahiyetindeki akidler ile nikâh, mal karşılığında talâk (*hul'*), vb. “malın malla değişimi olmayan muâvâzat” akid türlerinde ise böyle bir şartın koşulması akdi hükümsüz kılmaz. Bu tür akidlere bir takım hukukî sonuç bağlanır (fâsid şarttan etkilenmez) dolayısıyla fâsid şart hükümsüz kılınır akid geçerlidir ().⁹⁹⁸

Hanefî mezhebinde “malın malla mübadelesi dışındaki” akid türleri akdin gereği ve akde uygun olmayan fâsid şartla hükümsüz olmayacağını belirtmiştir.⁹⁹⁹ İbn Âbidîn, “malın malla değişimi olmayan muâvâzat” akid türleri ile “teberru” mahiyetli akidlerde fâsid şart devre dışı bırakılarak akdin geçerli olduğuna dair otuz beş akid sayısı ile sınırlandırmaktadır.¹⁰⁰⁰

İmam Mâlik’e göre şartlar üçe ayrılır.¹⁰⁰¹

1. Şart ve akid her ikisi de iptal edilir.
2. Şart ve akid her ikisi de câizdir.
3. Şart iptal edilir akid geçerlidir.

İbn Rüşd el-Hafîd, İmam Mâlik’e göre dördüncü bir şart türü daha olduğu söylenildiğine yer vermektedir. Şart koşan kişi şartına bağlı kaldığı takdirde alışveriş geçersiz

⁹⁹⁶ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/386.

⁹⁹⁷ Zeylaî - Şilbî, *Tebyînü'l-hakâik*, 4/131; Haskefi, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, 430; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/249.

⁹⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 20/126; Zeylaî - Şilbî, *Tebyînü'l-hakâik*, 4/131; Haskefi, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, 430; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/249.

⁹⁹⁹ Zeylaî - Şilbî, *Tebyînü'l-hakâik*, 4/131; Haskefi, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, 430; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/249.

¹⁰⁰⁰ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/249.

¹⁰⁰¹ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/160.

olur. Kişi şartından vazgeçtiği takdirde ise alışveriş câizdir. İmam Mâlik'in mezhebine göre bu dört zor sınıf arasındaki fark açık bir şekilde gözükmemektedir. Fukahânın pek çoğu da buna yönelmiştir. Koşulan şartlar içerisinde bulunan ribâ ve garar niceliğine göre alışverişlerin sıhhatına hâlel vermektedir. Koşulan şart içerisinde ribâ ve garar çok olduğu zaman şart ve alışverişin her ikisini de geçersiz kılar. Mezûr vasıflar, şart içerisinde az olduğu zaman, şart ve alışverişin her ikisi de geçerli olur. Orta derecede olursa şart geçersiz, alışveriş ise câiz sayılır. İmam Mâlik'in ashâbına göre onun mezhebi mezheplerin en evlâ olanıdır. Çünkü onun mezhebi konuya dair tüm hadisleri cem' etmektedir. Onun mezhebinde hadisleri cem' etmek tercih yapmaktan daha iyidir.¹⁰⁰²

Mâlikî mezhebinde her halükârda fâsid şart iptal edilir / düşürülür ve kendisiyle amel edilmez. Fâsid şartla kurulmuş olan bir akdin sonuç doğurması konusunda üç farklı durum bulunmaktadır.¹⁰⁰³

1) Fâsid şart, akdin muktezasına uymayan türden ise akdi hükümsüz kılar. Bu şart işletildiği takdirde akdin anında fesih edilmesi gerekir. Bu durumda hem şart hem akid iptal edilir. Mesela erkeğin evleneceği kadına nafakasını vermemeyi veya kadının kendisine mirasçı olmamasını şart koşması böyledir.¹⁰⁰⁴

2) Fâsid şart, akdin gereğine aykırı olup ancak böyle bir şartın işletilmesi ile akdi fesih etmeyen türden ise yalnızca fâsid şart iptal edilir, akid ise geçerlidir. Mesela kadın erkeğe ikinci bir evlilik yapmamasını veya kendisini boşamamasını ya da yaşadığı beldeden veya evinden başka bir yere götürmemesini şart koşması vb. örnek olarak gösterilebilir. Bir başka örnek olarak cariye veya köle satıcısı, cariye veya köle alıcısına cariye veya köleyi âzat ettiği takdirde velâ (âzat olmaktan doğan hükûmî akrabalık bağı) hakkının satıcıya ait olmasının şart koşulması verilebilir. Şu hâlde Berîre hadisine binaen anılan şartlar devre dışı bırakılır akid ise sahîhtir.¹⁰⁰⁵

¹⁰⁰² İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/160.

¹⁰⁰³ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/159-161; İbn Şâs, *'İkdü'l-cevâhiri's-semîne*, 2/759; İbn Cüzey, *el-Kavânînü'l-fikhiyye*, 171,172; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 4/373; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 5/80,81; Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Meşâdirü'l-hağ fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Beyrut-Lübnan: Menşûrât el-Halebî el-Hukûkiyye, 1998), 3/157,158.

¹⁰⁰⁴ İbn Rüşd el-Ced, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/161; İbn Şâs, *'İkdü'l-cevâhiri's-semîne*, 2/759; İbn Cüzey, *el-Kavânînü'l-fikhiyye*, 172; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 4/373; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 5/80; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hağ*, 3/157.

¹⁰⁰⁵ İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/161; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 5/80,81; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hağ*, 3/157,158.

3) Şart koşan kişi, şart koştuğu şeyden vazgeçerse şart düşer, akid geçerlidir. Aksi takdirde şart ve akid her ikisi de hükümsüz olur. Sözgelimi satıcının alıcıya satım konusu olan malı satmamasını veya hibe etmemesini şart koşması gibi.¹⁰⁰⁶

Şâfiî fâkihi Şîrâzî (ö. 476/1083) bir alışveriş içerisinde şart koşulduğu zaman şartın içeriğine bakılacağını ifade etmektedir. Şart; malı teslim etmek, malın kusurlu olması halinde iade etmek, vb. alışverişin muktezasından ise alışverşi geçersiz kılmaz. Çünkü bu şart, akdin muktezasının beyanı niteliğinde olup akdi geçersiz kılmaz. Muhayyerlik, rehin, kefil vb. şartları koşturmak, akdin muktezasından olmayıp fakat bu tür şartların koşulmasında maslahat varsa akdi geçersiz kılmaz. Çünkü şeriat, bu tür şartları koşturmuştur. Bu tür şartların koşulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Akdi de fâsid kılmaz. Satım konusu olan kölenin âzat edilmesinin şart koşulması akdi fâsid kılmaz. Zira Hz. Aişe (r. anha) Berîre'yi âzat etmek için satın almıştır. Berîre'nin efendileri velâ hakkının kendilerinde olmalarını şart koşturmak istediler.¹⁰⁰⁷ Bunun üzerine Rasûlullah da (sav): “O cariyeyi satın al, velâ hakkının da efendilerine ait olmasını şart koştur. Ancak velâ hakkı (nasıl olsa) âzat eden kişiye aittir” buyurdular.”¹⁰⁰⁸ Bunların dışında satıcı alıcıya sattığı köleyi satmamasını veya âzat etmemesini, sattığı evde bir müddet oturma vb. akdin muktezasına aykırı olan şartları koşturmak alışverşi geçersiz kılar. Çünkü Rasûlullah (sav), *نهى عن بيع وشرط* “alışveriş içerisinde şart koşulmasını yasaklamıştır”¹⁰⁰⁹ Rivayet edildiğine göre Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/652-53), eşi Zeynep es-Sakafîyye'den cariyeye satın aldı, eşi şayet onu satarsan satış bedelinden kendisine de pay vermesini şart koştur. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer'den (ö. 73/693) bunun cevâzı hakkında fetva istedi. Abdullah b. Ömer de “kabul etme! Bu şart tek tarafa menfaat sağlamaktadır” dedi. Bu tür şartlar, tıpkı satım konusunu teslim etmemeyi şart koşturmak gibi akdin muktezasından ve maslahatından olmayıp akdi fâsid kılar.¹⁰¹⁰

Remlî, katkılı olan (değeri düşük) para veya başka bir şeyi ödünç olarak verilmesi karşılığında katkılı olmayan sağlam para veya ödünç olarak verilen miktardan daha fazlasının iade edilmesinin şart koşulması, câiz olmadığını belirtmektedir. Ödünç olarak verilen kalitesiz

¹⁰⁰⁶ İbn Rüşd el-Ced, *el-Muqaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/160,161; İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fikhiyye*, 171; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 4/373; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 5/80; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/158.

¹⁰⁰⁷ Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzebe fî fîkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î* (Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, ts.), 3/2/22.

¹⁰⁰⁸ Buhârî, “Büyû”, 73 (No. 2168); Müslim, “İtk”, (No. 1504).

¹⁰⁰⁹ Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsaf* (Kahire: Dârü'l-Harameyn, ts.), 10/4/335 (No. 4361).

¹⁰¹⁰ Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 3/2/23.

mal karşılığında kaliteli malın iade edilmesi vb. karz veren kişiye menfaat getiren her türlü şartın koşulması câiz değildir.¹⁰¹¹

Sonuç olarak meseleye dair Şâfiî mezhebinin görüşü için şunu söylemek mümkündür. Muâvâzat veya teberru mahiyetinde olan akid türleri arasında ayırım yapılmaksızın akdin gereği veya akde uygun olmayan tek tarafa menfaat sağlayan fâsid şart, akdi mutlak olarak hükümsüz kılar.¹⁰¹²

Hanbelî mezhebine göre “fâsid şart” iki durumda gerçekleşir.

1) Şart akdin gereğine aykırı olması halinde fâsid olur. Bu durumda fâsid şart iptal edilir ve kendisiyle amel edilmez. Mesela satıcının alıcıya satım konusu olan malı satmamasını veya hibe etmemesini ya da sattığı köleyi âzat etmemesini âzat ettiği takdirde velâ (âzat olmaktan doğan hükmî akrabalık bağı) hakkının satıcıya ait olmasını şart koşması gibi. Tüm bu şartlar akdin gereğine aykırı olmaktadır. Çünkü akdin gereği, alıcı lehine mülkiyet sabit olduktan sonra satım konusu olan mal üzerinde hür olarak tasarruf etmeye yetkili olmasıdır. Alıcı malı satın aldıktan sonra satıp satmamakta, hibe edip etmemekte satım konusu köle ise âzat ettiğinde köle üzerinde velâ hakkı satıcıya değil alıcıya aittir. Zira köleyi âzat eden alıcı olmaktadır. Velâ hakkı da köleyi âzat eden kişiye aittir.¹⁰¹³

Akdin gereğine aykırı olan fâsid şart nedeniyle akdin hükmü ile ilgili iki rivayet bulunmaktadır.¹⁰¹⁴

Birincisi: Fâsid şart düşer, akid geçerlidir. Birazdan Rasûlullah’ın (sav) Sünnetinde değinileceği üzere cariyeye olan Berîre olayında sahipleri velâ hakkının kendilerinde olması şartıyla satımının yapılması yönündeki şart, fâsid olmasına rağmen akid geçerli kabul edilmiştir. Bu yaklaşımı, Ahmed b. Hanbel, Hasan, Şa‘bî (ö. 104/722), Neha‘î (ö. 96/714), Hakem, İbn Ebî Leylâ ve Ebû Sevr benimsemektedir.¹⁰¹⁵

¹⁰¹¹ Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 4/230.

¹⁰¹² Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 3/2/22,23; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 3/400; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/562; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 6/302; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 3/450-452; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/153,154.

¹⁰¹³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/157; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/54; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/163,-165.

¹⁰¹⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/157; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/54; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/164.

¹⁰¹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/157; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/54; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/164.

İkincisi: Fâsid şart, satım işlemini de hükümsüz kılar. Bu görüşü Ebû Hanife ve Şâfiî benimsemektedir.¹⁰¹⁶

2) Yasaklanması hakkında hâs delil olan şart, fâsid şarttır. Sözelimi Rasûlullah'ın (sav), bir satımda iki satım işleminin gerçekleşmesini, iki şartın bir satım içerisinde koşulmasını, bey' ve borcun (*selef*) bir arada olmasını yasaklaması¹⁰¹⁷ gibi.¹⁰¹⁸

Satıcının karz, selef, satım, icâre, sarf işlemi vb. başka bir akdi alıcıya şart koşarsa mezhebin yaygın görüşüne göre bu şart fâsid olduğu gibi akdi de hükümsüz kılar.¹⁰¹⁹ İki şartın bir satım içerisinde koşulması durumunda ise hem iki şart hem de akdin kendisi hükümsüz (*bâtıl*) olmaktadır. Öte yandan bey' ve borcun (*selef*) bir arada olması da haram kılınmıştır. Bir satımda iki satım işleminin gerçekleşmesinin anlamı, iki akdin bir akid içerisinde birleşmesi anlamına gelmemektedir. Çünkü bir akid içerisinde iki akdin birleşmesi câizdir. Şu hâlde bir satımda iki satım işleminin gerçekleşmesinin anlamı, akdin taraflarından biri diğer tarafa, kurulan birinci akde karşılık olarak birinci akiden ayrı müstakil ikinci bir akdin kurulmasını şart koşmasıdır.¹⁰²⁰ Akid içerisinde başka bir akdin şart koşulması ile ilgili satıcı, alıcıya bir malı satmak için ona başka bir malın satışını ya da alıcıdan bir şeyi kendisine satmasını veya kiralamasını veyahut alıcının kendisini evlendirmesini, borç vermesini vs. şart koşan taraf, ister satıcı olsun ister alıcı olsun böyle bir şart fâsid olup akdi de fâsid kılar.¹⁰²¹ İbn Kudâme, satıcı veya alıcı satım işleminin gerçekleşmesi için diğer tarafın kendisine borç vermesini şart koşarsa bunun haram ve akdin bâtıl olduğunu belirtmektedir. Bu aynı zamanda İmam Mâlik ve İmam Şâfiî'nin görüşleri olduğu ve bu konuda herhangi bir ihtilafı bilmediğini söylemektedir. Ancak İmam Mâlik, borç verilmesini şart koşan kişi borcun verilmesini terk ederse satım işleminin geçerli olduğunu savunmuştur.¹⁰²²

İbn Teymiyye akid ve şartlarda asıl olanın câiz ve geçerli olmasını savunmaktadır. Nas ve kıyas aksini göstermedikçe, akidler ve şartlar haram ve hükümsüz olmaz. Ona göre İmam Ahmed'in usûlünün çoğu bu esas üzere teşekkül etmiştir.¹⁰²³ İmam Mâlik'in usûlü de buna

¹⁰¹⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/157; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/54; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/164.

¹⁰¹⁷ Ebû Dâvûd, "Büyü", 70 (3504); Tirmizî bu hadise "hasen" demiştir bk. Tirmizî, "Büyü", 19 (1234); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 11/253 (6671).

¹⁰¹⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/162; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/53; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/166.

¹⁰¹⁹ Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/53.

¹⁰²⁰ Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/166,167.

¹⁰²¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/157; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/53.

¹⁰²² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/162; bk. Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/53.

¹⁰²³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/157; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/164.

yakındır. Ancak akidlerde koşulan şartları en çok İmam Ahmed geçerli saymıştır. Dört mezhep İmamları arasında İmam Ahmed kadar şartları kabul eden yoktur.¹⁰²⁴

B. Fâsid Şart Karşılığında Ödünç Vermenin Karz Akdi Üzerindeki Etkisi

Faiz şartı barındıran kredi kartı sözleşmesinin akdin geçerliliği üzerindeki etkisini tespit edebilmek için özellikle fâsid şart karşılığında ödünç vermenin karz akdi üzerindeki etkisini irdelemek, bizi isabetli sonuca ulaştırmada yardımcı olacaktır. Özellikle dört mezhebin bu konudaki yaklaşımları önem arz etmektedir.

Hanefî mezhebine göre karz, şartlardan câiz olan kısmına taalluk etmez. Fâsid şart karz işlemini hükümsüz kılmaz. Ne var ki karz verme karşılığında fazlalığı iade etme olan fâsid şart iptal edilir.¹⁰²⁵ Haskefî'nin yalın ifadesiyle şart karşılığında karz verme haram olup şart geçersiz kılınır.¹⁰²⁶

Hanbelî fâkihi Buhûtî de karz işleminde bulunan fâsid şart, karz akdini hükümsüz kılmayacağını söylemektedir.¹⁰²⁷

Mâlikî mezhebi, karz isteyen kişiden ödünç olarak verilen maldan daha iyisinin iade edilmesinin şart koşulması vb. şekilde kurulan karz akdi, karz veren kişiye menfaat getirmemesi gerektiği yaklaşımını benimsemektedir. Sözgelimi karz veren kişi, ödünç olarak verilen maldan miktar veya sıfat yönünde bir fazlalığı şart koşarsa böyle bir işlem, hükümsüz olup tasarrufta bulunmak câiz olmaz.¹⁰²⁸

Şâfiî fâkih Râfiî (ö. 623/1226) ise akid içerisinde şart koşturmak fâsid ve olmak üzere iki kısma ayrıldığını belirterek fâsid olan şartın akdi de hükümsüz kılacağını ifade etmektedir.¹⁰²⁹ Yukarıda ifade edildiği üzere Şâfiî mezhebinde muâvâzat veya karz işlemi gibi teberru mahiyetinde olan akid türleri arasında ayırım yapılmaksızın akdin gereği veya akde uygun olmayan tek tarafa menfaat sağlayan fâsid şartların, akdi mutlak olarak hükümsüz kılmaktadır.¹⁰³⁰

¹⁰²⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû'û'l-Fetâvâ*, 29/132,133.

¹⁰²⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 20/126; Haskefî, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, 430; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/165.

¹⁰²⁶ Haskefî, *ed-Dürrü'l-muhtâr*, 430; bk. İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/165.

¹⁰²⁷ Buhûtî, *Şerh münteha'l-İrâdât*, 2/102.

¹⁰²⁸ İbn Rüşd el-Ced, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 2/161; İbn Şâs, *'İkdü'l-cevâhiri's-semîne*, 2/759; İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fikhiyye*, 172; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, 4/373; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halîl*, 5/80; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/157.

¹⁰²⁹ Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm er-Râfiî, *Fethü'l-'azîz fi Şerhi'l-Vecîz (eş-Şerhu'l-kebîr)* (Dârü'l-fikr, ts.), 8/195.

¹⁰³⁰ Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, 3/2/22,23; Nevevî, *Ravzatü'l-tâlibîn*, 3/400; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 3/562; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 6/302; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, 3/450-452; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/153,154.

Görüldüğü üzere Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre fâsid şart karşılığında ödünç vermenin karz akdini hükümsüz kılmayacağını bu durumda şart iptal edilip akdin ise sahîh olacağı yaklaşımı benimsenmiştir. Mâlikî ve Şâfiî mezhepleri ise fâsid şartların, karz akdini hükümsüz kılacağı yaklaşımını benimsemiştir.

C. Fâsid Şartla Akdin Hükümsüz Olacağını Savunanların Delilleri

Fâsid şartlar, ribâ kapsamında yer almaktadır. Ribâ, “malın malla değişimi olmayan muâvâzat” akid türleri ile “teberru” mahiyetli akidlerde gerçekleşmez. Faiz, karşılığı bulunmayan fazlalık olup yalnızca “malın malla değişimi olan muâvâzat” akid türlerine özgüdür. Zira Rasûlullah (sav), **نَهَى عَنْ بَيْعٍ وَشَرْطٍ** “alışveriş içerisinde şart koşulmasını yasaklamıştır”¹⁰³¹ Fâsid şartların gerçeği, akdin muktezasından ve akde uygun olmayan karşılığı bulunmayan fazlalıktır. Bu da ribânın bizzat kendisidir. Öte yandan fâsid şart, çekişmeye yol açarak akdin maksadından soyutlanmasına neden olur.¹⁰³²

Sonuç olarak bu hususta şunu söylemek mümkündür; fâsid şartlar, malın malla değişimi olmayan akid türlerini geçersiz kılmazken malın malla değişimi olan akid türlerini ise geçersiz kılar.

D. Fâsid Şartla Akdin Hükümsüz Olmayacağını Savunanların Delilleri

Fâsid şartla akdin hükümsüz olmayacağını bu durumda şart iptal edilir, akid geçerli olur. Bu görüşü savunanlar naklî ve aklî deliller ileri sürmüşlerdir.

1. Sünnet

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: جَاءَتْنِي بَرِيرَةُ فَقَالَتْ: كَاتَبْتُ أَهْلِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ، فِي كُلِّ عَامٍ وَقِيَّةً، فَأَعِينَنِي، فَقُلْتُ: إِنْ أَحَبَّ أَهْلُكَ أَنْ أَعْدَهَا لَهُمْ، وَيَكُونَ وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ، فَذَهَبْتُ بِرِيرَةَ إِلَى أَهْلِهَا، فَقَالَتْ لَهُمْ فَأَبَوْا ذَلِكَ عَلَيْهَا، فَجَاءَتْ مِنْ عِنْدِهِمْ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ، فَقَالَتْ: إِنِّي قَدْ عَرَضْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ، فَسَمِعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَخْبَرَتْ عَائِشَةُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «خُذِيهَا وَاشْتَرِطِي لَهُمُ الْوَلَاءَ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ»، فَقَعَلْتُ عَائِشَةُ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّاسِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، مَا بَالُ رَجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ، مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ، فَضَاءَ اللَّهُ أَحَقُّ، وَشَرْطُ اللَّهِ أَوْثَقُ، وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ»

Aişe (r. anha) dedi ki: “Berîre adlı cariye yanıma gelerek: ‘Ben efendimle her sene bir ukiye (bir tartı ölçü birimi) olmak üzere toplam dokuz ukiye karşılığında mükâtebe¹⁰³³

¹⁰³¹ Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evsaf*, 10/4/335 (No. 4361).

¹⁰³² Zeylâf - Şilbî, *Tebyînü’l-hakâik*, 4/131; Haskefî, *ed-Dürri’l-muhtâr*, 430; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, 5/249.

¹⁰³³ bk. Fıkıh terimi olarak *mükâtebe*, “köle veya câriyenin bir bedel karşılığında hürriyetini elde edebilmesi için efendisiyle anlaşmasını ifade eder.” Fahrettin Atar, “Mükâtebe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/530.

anlaşması yaptım bana yardım et’ dedi. Ona şöyle dedim: ‘Eğer sahiplerin isterlerse velâ hakkı bana ait olmak şartıyla, bu parayı onlara derhal öderim (ve seni âzat ederim).’ Bunun üzerine Berîre, efendilerinin yanına giderek teklifi iletti, onlar bunu kabul etmediler. Rasûlullah (sav) oturduğu halde iken Berîre onların yanından gelerek bana şöyle dedi: ‘Bana söylediğin teklifi sahiplerime ilettim. Ancak velâ kendilerine ait olmaksızın teklifini kabul etmediler.’ Rasûlullah da (sav), (konuşmaları) duydu (ve bana sordu). Aişe (r. anha) durumu Rasûlullah’a (sav) bildirdi. Bunun üzerine Rasûlullah da (sav): ‘O cariye satın al, velâ hakkının da efendilerine ait olmasını şart koş. Ancak velâ hakkı (nasıl olsa) âzat eden kişiye aittir’ buyurdular. Aişe (r. anha) emredilen şekilde yaptı. Sonra Rasûlullah (sav) insanlar içerisinde ayağa kalkarak Allah’a hamd edip ona senada bulundu ve şöyle buyurdu: ‘Bazı kimselere ne oluyor ki onlar Allah’ın kitabında olmayan birtakım şartlar koşarlar! Allah’ın kitabında bulunmayan bir şart ne olursa olsun -isterse yüz şart olsun- bâtıldır (hükümsüzdür). Allah’ın koyduğu hüküm uyulmaya daha lâyıktır. Allah’ın şartı en sağlamdır. Velâ hakkı ancak âzat eden kişiye aittir.’¹⁰³⁴

2. Sünnetin Hükme Delâleti

Mezkûr hadis, Rasûlullah (sav), Hz. Aişe’nin (r. anha) satın aldığı Berîre’nin efendilerinin koştukları şartı iptal ettiğini ifade etmektedir. Efendilerinin velâ hakkının kendilerine ait olmasını şart koşmaları fâsid şart olmasına rağmen Rasûlullah (sav), satım işlemini onaylamıştır (icâzet). Bu hadis, bir akid içerisinde bulunan fâsid şartlara rağmen iptal edilmeyeceğine delâlet etmektedir.¹⁰³⁵

3. Berîre Hadisinin Değerlendirilmesi

Şevkânî, mezkûr hadisi detaylı bir şekilde ilmi tetkike tabi tutmuştur. Satım işlemindeki fâsid şartla birlikte Rasûlullah’ın (sav), satım işlemine izin vermesi zor (karışık) bir durum olarak gözükmektedir. Bu nedenle ulemâ bu hadisin hükmü ve manası konusunda ihtilaf etmiştir. Bazı âlimler, hadisteki fâsid şart ibaresini kabul etmemiştir. Hattâbî, *el-Me’âlim* adlı eserde bahsi geçen hadisi Yahyâ b. Eksem’den senediyle rivayet etmiş, Yahyâ b. Eksem, fâsid şart ibaresinin hadiste olmadığını ifade etmiştir. İmam Şâfiî *el-Üm* adlı eserinde, fâsid şartın yer aldığı hadisi, Hişâm b. Urve babasının arkadaşlarının rivayeti olmadan, tek başına rivayet etmesi nedeniyle mezkûr rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir. Bazı kimseler gerçekleşen olayı mana itibarıyla rivayet etmişlerdir. Fakat olay zannettikleri gibi de gerçekleşmemiştir. Diğer

¹⁰³⁴ Buhârî, “Büyû”, 73 (No. 2168); Müslim, “İtk”, (No. 1504).

¹⁰³⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/157; Ebü’l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu’l-kebîr*, 4/54; Senhûrî, *Meşâdirü’l-hak*, 3/164; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 192.

bazı fakihler ise (fâsid şartın yer aldığı) bu rivayeti (sahîh olarak) kabul etmişlerdir. Hişâm'ın sika ve hâfız olduğu ve hadisin sahîh olduğu hususunda görüş birliği bulunduğunu söylemişlerdir. Bahsi geçen hadisi reddetmenin bir dayanağı (*vech*) yoktur. Ulemâ hadisin anlamında da ihtilaf etmiştir. Tahâvî, *وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا* ifadesindeki اللام “lâm” harfinin على (onların aleyhinde şart koş) manasında olduğunu ifade etmiştir. Tıpkı Allah Teâlâ'nın *وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا* “kötülük ederseniz yine kendinize edersiniz”¹⁰³⁶ ifadesinde اللام “lâm” harfinin على manasında olduğu gibi. Bazı ulemâ, *اشْتَرَطِي* “şart koş” ifadesindeki emrin “ibâha” için olduğunu belirtmiştir. Buna göre manası: onların lehine şart koşsan da koşmasan da bu onlara herhangi bir fayda sağlamayacaktır. Bir görüşe göre *اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ* “İstediğinizi yapın!”¹⁰³⁷ ayeti kerimede olduğu gibi hadisteki “velâ hakkının da efendilerine ait olmasını şart koş” emrinin tehdit ve azarlama için olduğu ifade edilmiştir. Çünkü Berîre'nin efendileri bu şartın hükümsüz olduğunu bilmektedirler. Adeta Rasûlullah (sav), “velâ hakkının efendilerine ait olmasını şart koş” ancak bunun onlara hiçbir fayda sağlamayacağını bilecekler. İmam Şâfiî, Allah Rasûlü (sav), bundan vazgeçmelerini sağlamak için ileri sürdükleri şartı iptal etmek amacıyla anılan şartı koşmalarına izin vermiştir. Bununla kural olarak (*edep*) başkalarının da böyle bir şartı ileri sürmelerinin önüne geçilmiş olmaktadır. Bir görüşe göre de “velâ hakkının efendilerine ait olmasını şart koş” ifadesi, ileri sürdükleri şart konusunda onlara muhalefet etmeyi terk et! Şeriatın murad ettiği köleyi âzat etme işinin gerçekleşmesi amacıyla onlarla anlaşmazlığı açığa çıkarma anlamındadır.¹⁰³⁸

E. Şartların Akid Üzerinde Doğurduğu Sonuç Hakkında Genel Değerlendirme

Abdürrezzâk es-Senhûrî (1895-1971), akid içerisinde şartların ileri sürülmesini genel bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Hanefî ve Şâfiî mezhepleri, kural olarak akid birliğini esas alarak akid içerisinde ileri sürülen şartların sahîh kabul edilmesinde kısıtlayıcı davranmaktadırlar. Bir şart, akdin gereği veya akde uygun ya da cari olan örf doğrultusunda olmadığı müddetçe geçerli kabul edilmemiştir. Mâlikî ve Hanbelî mezhepleri ise akid birliğini esas almayıp şartların sahîh kabul edilmesinde genişlik sağlama yolunu tercih etmişlerdir. Herhangi bir şart, akdin muktezası ve şeriata aykırı olmadıkça geçerli kabul edilmiştir. Hanbelî mezhebi özellikle İbn Teymiyye'den sonra fâsid şart mantığını oldukça dar bir çerçevede tutarak büyük bir gelişim göstermiştir.¹⁰³⁹

¹⁰³⁶ el-İsrâ 17/7.

¹⁰³⁷ Fussilet 41/40.

¹⁰³⁸ Şevkânî, *Neylû'l-evfâr*, 5/215,216.

¹⁰³⁹ Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak*, 3/172-176.

Konuya dair İbn Teymiyye görüşlerini pek çok naklî ve aklî delillere dayandırmaktadır. Ancak birkaç tanesine yer vermekle yetinilecektir.¹⁰⁴⁰ Naklî delil olarak Allah Teâlâ,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ “Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin”¹⁰⁴¹ buyurmaktadır. Rasûlullah (sav), إِلَّا شَرْطًا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ شَرْطًا أَحَلَّ حَرَامًا “Müslümanlar, helali haram, haramı da helal etmedikçe kabul etmiş bulundukları şartlara bağlıdırlar”¹⁰⁴² buyurdular. Aklî delil olarak akid ve şartlar (ibâdetler kapsamında yer almayıp) sıradan gündelik fiiller kapsamında bulunmaktadır. Bunlarda asıl olan haram sayılmamasıdır. Haramlığına delalet eden bir delil aksini göstermedikçe, haram olmaması devam etmelidir. Tıpkı mallarda asıl olanın haram sayılmaması gibi. Allah Teâlâ’nın وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ “Oysa Allah, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır”¹⁰⁴³ ifadesi mal ve fiilleri kapsamaktadır. Bunlar haram olmadığı zaman hükümsüz (fâsid) de olmazlar. Çünkü fesâd, haramdan kaynaklanmaktadır. Bunlar fâsid olmadığı zaman geçerli olmaktadır.¹⁰⁴⁴

Şu hâlde gerek muâvâzat gerekse teberra mahiyetli akidlerde asıl olan, şartın ve şartla birlikte akdin sahih olmasıdır.¹⁰⁴⁵

Bazı çağdaş fakihler tarafından insanların ihtiyaçlarını gidermek, maslahatlarını gerçekleştirmek ve hızla gelişen ekonomik hayat içerisindeki gelişmeleri dikkate alarak Hanbelî mezhebi özellikle İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye’nin görüşleri tercih edilmiştir. Aksi takdirde klasik dönem fukahâsı zamanında ortaya çıkmayan yeni akid ve şartların küresel ekonomik sistem içerisinde genişleyerek çoğalması, günümüzdeki Müslümanlar için ticari hareketlilik ve iktisadî canlılığın felç olacağı görüşü benimsenmiştir.¹⁰⁴⁶

¹⁰⁴⁰ İbn Teymiyye, *Mecmû ‘u’l-Fetâvâ*, 29/138,150; 30/76.

¹⁰⁴¹ Mâide 5/1.

¹⁰⁴² Buhârî, “İcâre”, 14; Tirmizî, “Ahkâm”, 17 (1352); Beyhakî, 6/131 (No. 11430); Dârekutnî, 3/27 (98).

¹⁰⁴³ En’âm 6/119.

¹⁰⁴⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû ‘u’l-Fetâvâ*, 29/150.

¹⁰⁴⁵ Senhûrî, *Meşâdirü’l-hak*, 3/169.

¹⁰⁴⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletüh*, 4/3052,3096,3097.

II. FAİZ ŞARTI BARINDIRAN KREDİ KARTI SÖZLEŞMESİNİN HÜKMÜ

A. Faiz Şartı Barındıran Kredi Kartı Sözleşmesinde Akdin Geçerli, Şartın Geçersiz Olduğunu Savunanlar

Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî fâkihlerinden Abdussettâr Ebû Gudde,¹⁰⁴⁷ Muhammed Takî el-Osmânî¹⁰⁴⁸ ve Abdülvehhâb İbrahim Ebû Süleymân¹⁰⁴⁹ faiz şartı barındıran kredi kartı sözleşmesinin geçerli, faiz şartının ise geçersiz olduğunu savunmaktadırlar.

Bazı fetva meclislerinde elektrik, su, (doğalgaz), telefon vb. kamu hizmetleri faturalarının geç ödenmesi durumunda, faiz ödeme şartı bulunmasına rağmen cevâzı yönünde fetva verilmiştir. Bunun gibi kart hamili, haram olan faiz şartının uygulanmamasını garanti eden tedbirler alırsa faiz şartı yer almasına rağmen kredi kartı sözleşmesini imzalayarak kredi kartını almasında bir günah yoktur. Çünkü sözleşmede bulunan faiz şartı şer‘î olarak geçersiz, kabul edilemez ve faiz şartının tesirinin akid üzerinde işletilmesinden uzaklaştırılmalıdır.¹⁰⁵⁰ Zira bâtil olan bir şart, anlaşma ile kayıt altına alınsa bile şer‘î olarak hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur.¹⁰⁵¹

Bu görüşün delili yukarıda detaylı bir şekilde irdelediğimiz Buhârî ve Müslim’in Hz. Aişe’den (r. anha) rivayet ettikleri Berîre hadisi gösterilmektedir. Rasûlullah da (sav): « خَذِيهَا » “O cariye satın al, velâ hakkının da efendilerine ait olmasını şart koş. Ancak velâ hakkı (nasıl olsa) âzat eden kişiye aittir” buyurdular¹⁰⁵² Müslim’de ise « اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِيهَا، وَاشْتَرِطِي لَهُمُ الْوَلَاءَ » “O cariye satın al ve âzat et, velâ hakkının da efendilerine ait olmasını şart koş”¹⁰⁵³ ifadesi yer almaktadır. San‘ânî (ö. 1182/1768), hadisin anlamı: (Fâsid olan) şarta aldırış etme! Çünkü onların şartı hakka muhaliftir şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Hadisteki (şart koş) emir ifadesi, ibâha anlamını taşımamaktadır. Bundan maksat koşulan şarta hürmet etmeme (ihânet) ve şartı önemsememe olup böyle bir şartın varlığı yokluğu gibidir.¹⁰⁵⁴

¹⁰⁴⁷ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvvuruhâ ve’l-hukmîş’şer‘î ‘aleyhâ”, 489; Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 660; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 219,220.

¹⁰⁴⁸ Takî el-Osmânî, “el-Munâkaşa”, 674,675; Takî el-Osmânî, *Fıkhü’l-Büyû*, 1/449,450.

¹⁰⁴⁹ Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 161-163.

¹⁰⁵⁰ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvvuruhâ ve’l-hukmîş’şer‘î ‘aleyhâ”, 489; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 219,220.

¹⁰⁵¹ Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 660.

¹⁰⁵² Buhârî, “Büyû”, 73 (No. 2168); Müslim, “İtk”, (No. 1504).

¹⁰⁵³ Müslim, “İtk”, (No. 1504).

¹⁰⁵⁴ Muhammed b. İsmâil el-Emîr el-Yemenî es-San‘ânî, *Sübülü’s-selâm* (Beyrut: Dârü’l-kitâbi’l-Arabî, 1417–1997), 3/22.

Bahsi geçen hüküm, kredi kartı kullanıcısı içindi. Şartı ileri süren taraf için ise bu bir gecikme faizi olup ulemânın ittifakıyla haramdır. Böyle bir şart, câhiliye ribâsı olup bir kişide vadeli alacağı olan kimse vade dolunca borçlusuna, “alacağımı artır ki vadeyi uzatayım” câhiliye faiz kuralı kapsamında yer almaktadır.¹⁰⁵⁵

Bu yaklaşımın temsilcilerinden olan Ebû Gudde, kredi kartı sözleşmesini imzalayarak kredi kartı sistemine üye olan hamil için anılan sözleşmede faizin fiilen gerçekleşmesinin kesin olmadığını savunmaktadır. Sözleşmedeki faiz şartı fiilen gerçekleşme ihtimali olduğu gibi gerçekleşmeme ihtimali de bulunmaktadır.¹⁰⁵⁶ Ancak kart hamili, kredi kartı sözleşmesini imzalayarak sisteme üye olduğu zaman gecikme faizinin uygulanmaması için gerekli önlemleri almazsa haram olan faize bulaşmış olur.¹⁰⁵⁷

Ebû Gudde ile aynı yaklaşımı benimseyen çağdaş Hanefî fıkıhçı Takî el-Osmânî, faiz şartı bulunan kredi kartı anlaşmasını yapmakta şer‘î açıdan bir engel olmadığını savunmaktadır. Çağımızda sözleşmelerin çoğunda bu tür gecikme cezası (faiz şartı) bulunduğu halde Müslümanlar, bu sözleşmeleri yüklenmiş olmaktadır.¹⁰⁵⁸

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi 9-14 Mayıs 1992 tarihlerinde yapılan yedinci dönem toplantısında Takî el-Osmânî, faiz şartı içeren kredi kartı için anlaşma yapılmasının cevâzını, gecikme halinde faiz şartı barındıran elektrik, su vb. kamu hizmetleri anlaşmasındaki cevâza benzetirken net ifadeler kullandığı anlaşılmaktadır.

Kart hamili belirlenen dönem içerisinde borcunu ödemediği takdirde bankanın belirlediği oranda faiz ödeme şartı kredi kartı sözleşmesinde yer almaktadır. Yalnızca bu şart (gecikme faizi) nedeniyle Müslümanın bu tür işlemlere girişmesi haramdır, câiz değildir denilemez. Çünkü niyetim halis olduğunda ve kartla işlem yapmanın sonucu olarak doğan borcumu belirlenen dönem içerisinde ödemeye azmedersem şer‘î olarak bu anlaşmayı yapmam helaldir. Öte yandan kredi kartı akdi asıl itibarıyla faizli bir akid değildir. Gecikme cezası (faizi), kart hamilinin bankaya olan borçlarını geciktirmesinin bir sonucu olarak kart hamili için başka hiçbir seçenek kalmayan arızî bir durum nedeniyle gerçekleşmektedir.¹⁰⁵⁹ Hal böyle

¹⁰⁵⁵ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruâ ve’l-hukmîş’şer‘î ‘aleyhâ”, 489.

¹⁰⁵⁶ Abdussettâr Ebû Gudde, “et-Ta‘kib ve’l-munâkaşa”, *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 654.

¹⁰⁵⁷ Ebû Gudde, “el-Munâkaşa”, 661.

¹⁰⁵⁸ Takî el-Osmânî, “el-Munâkaşa”, 674,675.

¹⁰⁵⁹ Takî el-Osmânî, “el-Munâkaşa”, 675.

olunca Takî el-Osmânî, kart hamili tarafından faiz şartı barındıran sözleşme imzalanarak kredi kartının alınmasında şer‘î bir engel olmadığı yaklaşımını net bir şekilde benimsemektedir.

Takî el-Osmânî, *Fıkhü’l-Büyû‘* eserinde ise faiz şartı barındıran kredi kartı sözleşmesini imzalamanın ve bunun sonucu olarak kartla işlem yapmanın hükmü hakkında kısıtlayıcı ve çok daha ihtiyatlı ifadelerle konuyu tetkike tabi tutmuştur.

Günümüzde bu tür şartların bulunduğu sözleşmelerde “umûmü’l-belvâ” (oldukça fazla karşılaşıldığı ve toplumda yaygınlaştığı için mükelleflerin kaçınmasının bir hayli zor olduğu hadiseler) söz konusu olmaktadır. Elektrik, su, (doğalgaz), telefon vb. kamu hizmetleri sözleşmelerin tümünde gecikme faizi şartı bulunmaktadır. Ancak insanın elektrik, su, telefon vb. hizmetleri almak için faiz şartı barındıran bu tür anlaşmalar yapması câiz olmadığını söylemek problem teşkil edecektir. Bilakis cari olan örf, karşı çıkılmaksızın insanların bu tür anlaşmaları yaptığı doğrultuda gerçekleşmiştir. Bu tür anlaşmaların yapılmasına hâcet gereği onay verilmiştir. Şu hâlde banka kartından veya hamilin banka nezdindeki hesabından işlem bedellerinin tahsil edilme imkânı yoksa şiddetle kredi kartına ihtiyaç duyuluyorsa fiilen faiz ödememek için tüm gerekli tedbirler alındıktan sonra kart hamilinin faiz şartı olan böyle bir akdi kabul ederek kredi kartı çıkarmasında umulur ki mazur sayılır.¹⁰⁶⁰

Görüldüğü üzere yazar, faiz şartı bulunan kredi kartı anlaşması yapılmasının cevâzını “umûmü’l-belvâ”, kredi kartına duyulan şiddetli ihtiyaç durumu, kredi kartının elektrik, su, vb. kamu hizmetlerinin alınmasının cevâzına ilişkin cari olan örfe benzetmesi delilleri ileri sürerek oldukça kısıtlayıcı bir yaklaşımla konuyu irdilemiştir. Faiz şartı barındıran kredi kartının çıkarılması tüm bu kısıtlayıcı delillere bağlamasına rağmen hamilin umulur ki mazur sayılacağını ifade etmesiyle de konuya oldukça ihtiyatlı yaklaştığını göstermektedir.

B. Faiz Şartı Barındıran Kredi Kartı Sözleşmesinde Akdin Geçersiz Olduğunu Savunanlar

İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi,¹⁰⁶¹ AAOIFI fetva heyeti,¹⁰⁶² Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî (el-Hind) fetva heyeti,¹⁰⁶³ Mecma‘u’l-Buhûsi’l-İslâmiyye,¹⁰⁶⁴ ve dünyanın farklı coğrafyalarındaki oldukça fazla olan fetva meclislerinin¹⁰⁶⁵

¹⁰⁶⁰ Takî el-Osmânî, *Fıkhü’l-Büyû‘*, 1/449,450.

¹⁰⁶¹ MMFİ, “el-Karâr”, 1421–2000, 676.

¹⁰⁶² AAOIFI, “Bitâkâtü’d-def’”, 1151,1166.

¹⁰⁶³ Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî (el-Hind), “Karârât ve tavsiyât li’l-mecma’”, *Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî (el-Hind)* 15 (2023), 172.

¹⁰⁶⁴ Muhammed Bilvâlî, “Bahsun Hâssun bi’l-bitâkâti’l-bankiyye”, *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 576; Aşkar, *Bitâkâtü’l-i’timâniyye*, 110.

¹⁰⁶⁵ Cumu‘a Muhammed vd., *Mevsu‘atü fetâvâ el-muâmelât el-mâliyye*, 11/148,149,152; 15/178,179.

kolektif fetvaları ile faiz şartı barındıran kredi kartı sözleşmesinin geçersiz olduğu savunulmaktadır. Öte yandan Mecelletü Mecma‘i'l-Fıkhî'l-İslâmî fâkihlerinden Nezih Kemâl Hammâd,¹⁰⁶⁶ Muhammed Bilvâlî,¹⁰⁶⁷ Abdurrahmân b. Akîl,¹⁰⁶⁸ Muhammed Ali el- Karî b. ‘Îd,¹⁰⁶⁹ ve Mecelletü Mecma‘i'l-Fıkhî'l-İslâmî fâkihlerinin kahir ekseriyeti mezkûr yaklaşımı benimsemişlerdir. Diğer taraftan Amerika Şeriat Fakihleri Akademisi fâkihi Muhammed Zuhaylî,¹⁰⁷⁰ ve Ömer Süleymân Aşkar¹⁰⁷¹ gibi çağdaş ulemâ, sözleşmede bulunan faiz şartı kredi kartı akdini geçersiz kıldığını savunmaktadırlar.

5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunun 3. Maddesinin “e” bendi uyarınca kredi kartı; “Nakit kullanımı gerekmeksizin mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartı veya fizikî varlığı bulunmayan kart numarasını”¹⁰⁷² şeklinde tanımlanmıştır.

BKKKK’da kredi kartı için yapılan mezkûr tanımdan, kart çıkaran kuruluş tarafından kart hamiline iki türlü işlev sağlanmaktadır.¹⁰⁷³

Birincisi: Kart çıkaran kuruluş, kart hamiline nakit çekme işlevini sağlamaktadır.¹⁰⁷⁴

BKM’de kredi kartı ile nakit avans çekimi: “Bir ATM’de ya da banka şubesinde kredi kartınızı kullanarak anında nakit para çekebilirsiniz. Nakit avans miktarı kredi limitinizden düşülür. Nakit avans yapılırken banka belli bir komisyon alır. Ayrıca, uygulanan faiz oranı, alışverişler için uygulanan faiz oranından daha yüksektir ve genellikle nakit avans işlemini yaptığınız günden itibaren işletilir (Nakit avans, ATM kartıyla nakit para çekmekten farklıdır)”¹⁰⁷⁵ şeklinde açıklanmıştır.

Nakit ödeme işlemi için kart çıkaran kuruluştan otorizasyon alınır ve çekilen nakit miktarı, kart hamili adına borç olarak kaydedilir.¹⁰⁷⁶

Kart hamilinin bankada hesabı olmadan bankadan nakit para çekmek suretiyle bankadan karz elde etmiş olur. Daha sonra hamilin para borçlarını bankaya faizi ile birlikte

¹⁰⁶⁶ Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 514.

¹⁰⁶⁷ Bilvâlî, “Bahsun Hâssun bi'l-bitâkâtî'l-bankiyye”, 578.

¹⁰⁶⁸ İbn ‘Ukayl, “et-Ta‘kîb ve'l-Munâkaşa”, 635.

¹⁰⁶⁹ Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 552.

¹⁰⁷⁰ Muhammed Zuhaylî, “Bitâkâtü'l-i'timân ve eserü'd-darûrati ve'l-hâceti ve umûmi'l-belvâ fihâ ve mâ yehillu ve mâ yehrumu minhâ fi diyârî'l-İslâmî ve hâricihâ”, *Mecmau Fukahâi'sh-Şerîa bi Emrîkâ* 5 (1428–2007), 6,7.

¹⁰⁷¹ Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*, 108.

¹⁰⁷² BKKKK, md. 3/e.

¹⁰⁷³ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 65,66.

¹⁰⁷⁴ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 65,66.

¹⁰⁷⁵ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

¹⁰⁷⁶ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 42; Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 37.

taksitler halinde ödemesi, bu işlem faizin bizzat kendisi, fukahânın teknik ifadesi ile “borç faizi” (*ribe'd-düyûn*) olmaktadır.¹⁰⁷⁷ İşte bu, hakkında şüphe olmayan ribâ konusunda İmam Ahmed’e sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: (Câhiliye döneminde) Bir kimsede vadeli alacağı olan kişi, vade dolunca borçlusuna, ‘ödüyor musun, yoksa arttırıyor musun?’ derdi. Verirse alır; vermezse borçlu borcun miktarını arttırır, alacaklı da vadeyi uzatırdı.¹⁰⁷⁸

İkincisi: Kart çıkaran kuruluş, kart hamiline nakit kullanımı gerekmeksizin mal veya hizmet satın alabilme işlevini sağlamaktadır.¹⁰⁷⁹

Kredi kartı sözleşmelerinde ödenmesi gereken (dönem borcunun %20’sinden aşağı olmamak üzere) asgarî tutar ödendikten sonra kalan borç tutarı üzerinden akdi faiz uygulanma şartı bulunmaktadır. Asgari tutarın altında ödeme yapılması durumunda ise gecikme / temerrüt faizi uygulanır. Borcun ertelenmesi halinde ertelenen tutar üzerinden, taksitlendirme halinde ise taksitlendirilen bakiye üzerinden akdi faiz uygulanır.¹⁰⁸⁰

Mezkûr uygulama, borç faizi olmaktadır. Çünkü hamil, mal ve hizmet satın alması ile işlem bedelleri zimmetine borç olarak taalluk eder. Kart çıkaran kuruluş, hamilin borçlarını vadeli faiz uygulaması ile kart hamili yerine üye işyerine öder. Vadeli alışveriş faizi (*ribe'l-bey'*) de olabilir. Çünkü kart hamili ile üye işyerinde ilk andan itibaren akid, vadeli alışveriş olarak kurulmaktadır.¹⁰⁸¹ Alışveriş faizi (*ribe'l-büyû'*) konusunu aḥkâm tefsirinde irdeleyen Ebû Bekr İbnü'l-Arabî, Câhiliye döneminde alışveriş işlemlerinde ribânın uygulandığını ve câhiliye döneminde ribânın bilindiğini kaydetmektedir. Bir kişi, diğerine bir vadeye kadar satış yapar. Vade dolunca alacaklı borçlusuna, أَتَقْضِي أَمْ تُرَبِّي؟ ‘ödüyor musun, yoksa arttırıyor musun?’ derdi. Yani; borcun miktarını arttıracak mısın, arttıracaksan alacağım için başka bir vadeye kadar sabredeyim? Allah Teâlâ ribâyı haram kılmıştır. Zira ribâ (karşılığı olmayan) fazlalıktır.¹⁰⁸²

Sözü edilen faizin her iki şekli ile bu tür kredi kartları ile işlem yapmak haramlığı konusunda hem sübûtü hem de delâleti kat'î olan naslar bulunmaktadır.¹⁰⁸³ Hak Teâlâ,

¹⁰⁷⁷ Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*, 108.

¹⁰⁷⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvaḥḳḳâ'in*, 3/397.

¹⁰⁷⁹ Erendağ, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 65,66.

¹⁰⁸⁰ Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 12; Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

¹⁰⁸¹ Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*, 109.

¹⁰⁸² Ebû Bekr İbnü'l-Arabî, *Aḥkâmü'l-Ḳur'ân.*, 1/261.

¹⁰⁸³ Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*, 109.

“*Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır*”¹⁰⁸⁴ buyurmaktadır. Yine Allah Teâlâ, “*يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ*” “*Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın*”¹⁰⁸⁵ ayetinde faizi bırakmayı gerçekten iman etmenin şartı olarak ifade etmiştir.

Borç faizi (*ribe’-d-deyn*) ile alışveriş faizi (*ribe’-l-bey’*) hakkında oldukça fazla ayet ve hadis bulunmaktadır. Bunların haramlığı konusunda ümmet ulemânın icmâi bulunduğu dair pek çok klasik ilmî eserlerde nakledilmektedir. Şâfiî fakihi Nevevî, faizin haramlığı konusunda İslam alimlerinin icmâi bulunduğunu ve büyük günahlardan (*kebâir*) olduğunu ifade etmiştir. Bazılarına göre -onlardan biri de Mâverdî- faiz, bütün şeriatlarda haram kılınmıştır.¹⁰⁸⁶ İbn Teymiyye, faizin haramlığı Kur’ân, Sünnet ve icmâ ile sabit olduğunu ve buna dair deliller nakletmektedir.¹⁰⁸⁷ Kurtubî, faiz yemek ve faiz ile işlem yapmak kebâir günahlardan olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁸⁸

Kredi kartı ile bu tür faizli işlem yapmanın haram olduğu konusunda dünyadaki pek çok fetva meclislerinin kararları bulunmaktadır.¹⁰⁸⁹ Bahsi geçen fetva meclislerinden biri de yüz elli dünya ulemânın yer aldığı “Mecma‘u’l-Buhûsi’l-İslâmiyye” 1965 Mayıs ayı ikinci kongresinde şu kararı almıştır: Bütün kredi türlerine karşılık alınan fazlalık (*fâide / faiz*), tümüyle haram kılınmış ribâdır. “Tüketim kredisi” veya “üretim kredisi” adı altında isimlerin değişkenlik göstermesi, haram olması bakımından hiçbir farkları bulunmamaktadır. Ribânın azı da çoğu da haramdır. Faizli kredi sağlama haram kılınmıştır. Bunu hâcet veya zaruret mubâh kılmaz. Aynı şekilde faizli kredi alma da haram kılınmıştır. Zaruret hali dışında kişi bunun günahından kurtulamaz. Her birey, zarureti takdir etme konusunda kendi dinî ile başa bırakılmıştır.¹⁰⁹⁰

Yurtiçinde tacirler ile bankaların yaptıkları; cari hesaptaki bankacılık işlemleri, çek ödeme, kredi mektupları ve yurtiçi kambiyo senedi işlemlerinin tümüyle câiz olan bankacılık işlemlerinden sayılmaktadır. Bunun karşılığında alınan para ribâ değildir. Vadeli hesaplar,

¹⁰⁸⁴ el-Bakara 2/275.

¹⁰⁸⁵ el-Bakara 2/278.

¹⁰⁸⁶ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Mecmû‘ şerhu’l-Mühezzebe*, Dârü’l-fikr, 9/391.

¹⁰⁸⁷ İbn Teymiyye, *Mecmû‘u’l-Fetâvâ*, 29/418.

¹⁰⁸⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi‘ li-ahkâmi’l-Kur‘ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrâhîm Atfîş (Kahire: Dârü’l-kütübi’l-Mısriyye, 1384–1964), 3/364.

¹⁰⁸⁹ Cumu‘a Muhammed vd., *Mevsu‘atü fetâvâ el-muâmelât el-mâliyye*, 11/148,149,152; 15/178,179.

¹⁰⁹⁰ Bilvâlî, “Bahsun Hâssun bi’l-bitâkâtü’l-bankiyye”, 576; Aşkar, *Bitâkâtü’l-i’timâniyye*, 110.

faizli kredi açma ve faiz karşılığında yapılan diğer kredi türleri ise tümüyle faizli işlem olup haram olmaktadır.¹⁰⁹¹

Kredi kartı sözleşmelerinde, borcun ertelenmesi halinde ertelenen tutar üzerinden, borcun taksitlendirilmesi halinde ise taksitlendirilen bakiye üzerinden akdi faiz uygulanacağı şartı koşulmaktadır.¹⁰⁹²

Nezih Kemâl Hammâd, bunun haram ve bâtil olan faiz şartı olduğunu, böyle bir şart koşmanın ve bununla amel etmenin câiz olmadığını savunmaktadır. Çünkü bu şart, haramı helal kılma çabasıdır. Hiç kimsenin Allah'ın haram ettiği bir şeyi helal etme yetkisi yoktur. Bu tür kredi kartları asıl itibariyle faiz esasına dayalı olarak kart hamilinin borçlarını kredilendirebilme sistemi üzere kurulmuştur. Bu görüşü destekleyen bazı fetva heyetlerin kararını aktaran Nezih Hammâd, Müslüman bireyin faiz şartını barındıran akdi imzalamasının hükmü hakkında asıl olarak böyle bir akdin haram ve faiz şartının da hükümsüz (*bâtıl*) olduğunu belirtmektedir. Ancak zaruret ve hâcet durumu varsa bu hükümden istisna edilmiştir.¹⁰⁹³ “Zarûretler memnû‘ olan şeyleri mübah kılar.”¹⁰⁹⁴ “Hâcet umûmî olsun husûsî olsun zarûret menzilesine tenzîl olunur”¹⁰⁹⁵ Zira “zaruret” ve “hâcet” durumları için şer‘î cevâz söz konusu olur.

Şu hâlde banka kartlarından hangisi olursa olsun faiz şartı koşulması batıldır. Banka kartları için faiz şartı barındırmayan bir akid ise geçerli olur.¹⁰⁹⁶

C. Faiz Şartı Barındıran Akdin Geçerli, Şartın Geçersiz Olduğunu Savunanlara Yapılan İtirazlar

Ribâya yol açan bir akid kurma ve işlem yapma konusunda Berîre hadisinin delil gösterilmesi tartışılmaya açık bir meseledir. Çünkü Berîre'nin efendileri velâ hakkının sadece kendilerine ait olmasını şart koşmuşlardı. Şayet bu haram olsaydı Rasûlullah (sav), onları bu şartı koştuktan alıkoyardı. Bunu delil göstererek haram bir akdi kurmak, ribâyâ yol açacaktır. Bu nedenle bahsi geçen hadis, delil gösterilmemelidir.¹⁰⁹⁷

¹⁰⁹¹ Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*, 110.

¹⁰⁹² Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 12; Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

¹⁰⁹³ Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 514.

¹⁰⁹⁴ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, 21.

¹⁰⁹⁵ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, 32.

¹⁰⁹⁶ Bilvâlî, “Bahsun Hâssun bi'l-bitâkâtî'l-bankiyye”, 578.

¹⁰⁹⁷ İbn 'Ukayl, “et-Ta'kîb ve'l-Munâkaşa”, 635.

İslâm Fıkıh Akademisi fakihi Muhammed Ali el-Karî, şartın iptal edilip akdin geçerli olacağı görüşünü savunabilmek için şartın hakiki anlamda geçersiz olması gerektiğini savunmaktadır. Şöyle ki; akid aslı itibariyle câiz ise fâsid olan şartın -aleyhine şart koşulan kişi tarafından değil de- lehine şart koşulan kişi tarafından düşürülmesi gerekir. Zira akid, bu şart sebebiyle fâsid olmuştur. Şart koşan kişi tarafından fâsid şart düşürüldüğünde akid câiz olur. Ancak lehine şart koşulan kişinin rızası olmaksızın aleyhine şart koşulan kişi tarafından şartın düşürülmesi sonucunda akid geçerlilik kazanmaz.¹⁰⁹⁸

Fazlalık faizi (*ribevî*) kredi kartı sözleşmesinde bizzat kastedilendir. Kart çıkaran kuruluş tarafından bu şart koşulmakta, sözleşmeden de kaldırmamaktadır. Kart hamilinin kart çıkaran kuruluşun rızası olmadan tek taraflı olarak ribevî fazlalığı ödemekten kaçınması şartı düşürmüş olmaz. Ancak bir ülkede faizle işlem yapmayı engelleyen bir otorite varsa o zaman aleyhine şart koşulan kişi, şartı uygulamaktan imtina eder ve lehine şart koşulan kişinin rızası olmaksızın fâsid şartı uygulamayabilir.¹⁰⁹⁹ Sözgelimi meşhur Berîre hadisinde şer'î otorite sahibi olan Rasûlullah (sav), «خَذِيهَا وَاشْتَرِطِي لَهُمُ الْوَلَاءَ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ» “O cariye satın al, velâ hakkının da efendilerine ait olmasını şart koş. Ancak velâ hakkı (nasıl olsa) âzat eden kişiye aittir”¹¹⁰⁰ ifadesiyle fâsid şartı iptal etmiştir. Buna göre kredi kartı ödeme işlemini Berîre hadisine uyarladığımızda kart hamili kart çıkaran kuruluşa adeta şöyle demektedir: “Dilediğini şart koşabilirsin, ancak alacaklının borçlunun zimmetinde sabit olan borç dışında bir alacağı yoktur.” Ancak bu tasvir, kart hamilinin fazlalık şartını barındıran kredi kartını karz / borç siygasıyla kabul etmesi daha sonra faizi ödemekten tek taraflı olarak kaçınması İslâm esaslarına uymayan bir ülkenin yönetim ve hukuk düzeni içerisinde herhangi bir sonuç doğurmaz.¹¹⁰¹ Nitekim yukarıda detaylı bir şekilde yer verdiğimiz üzere faiz şartı barındıran akdin geçerli, şartın geçersiz olduğu görüşünü, ancak fikhî bir takım kıstaslardan sonra kabul eden Takî el-Osmânî bile Berîre hadisinin delil gösterilmesinin tartışmaya açık olduğunu belirtmiştir. Çünkü Berîre olayında yegâne otorite sahibi Allah Rasûlü (sav) olduğunu ve anılan şartın iptaline muktedir idi. Bunu gerçekleştirmek için de Allah Rasûlü (sav), ayağa kalktı ve insanlar arasında hitab ederek sözü edilen şartı iptal etmiştir. Oysaki kart hamili, fâsid şartı iptal etmeye gücü yoktur. Faiz şartının fiilen uygulanmasının önüne geçmek için en fazla

¹⁰⁹⁸ Karî b. 'Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 552.

¹⁰⁹⁹ Karî b. 'Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 552.

¹¹⁰⁰ Buhârî, “Büyû”, 73 (No. 2168); Müslim, “İtk”, (No. 1504).

¹¹⁰¹ Karî b. 'Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 553.

yapabileceği şey, kredi kartı harcamaları sonucunda doğan para borçlarını faize düşürmeden belirlenen dönem içerisinde ödeme yapmasıdır.¹¹⁰²

Öte yandan faiz sisteminin uygulandığı bir ülkede kart hamili faiz şartı barındıran kredi kartı sözleşmesini imzaladıktan sonra tek taraflı olarak faizi ödemekten kaçınması kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında çekişmeye neden olacaktır. Bu da kredi kartı akdini fesada uğratan bir başka gerekçe olmaktadır. Çünkü niza yol açacak her akid fesada mahal olmaktadır.¹¹⁰³

D. Faiz Şartı Barındıran Kredi Kartı Akdinin Hükmü Hakkında Genel Değerlendirme

Yukarıda bir kısmına görüşlerine yer verdiğimiz dünyadaki ulemânın çoğunluğuna ve fetva meclislerinin kolektif olarak aldıkları kararlarına göre faiz şartı barındıran kredi kartlarını banka ve diğer kuruluşların çıkarması, bunlar için kart çıkaran kuruluş ile hamilin sözleşme yapması, hamilin bunları alıp kullanması câiz değildir. Böyle bir sözleşme yapılmışsa da hüküm ifade etmez.

İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi, 23-28 Eylül 2000 tarihleri arasında Riyad’da düzenlenen on ikinci dönem toplantısında (12/2) 108 sayılı ön ödemeli olmayan kredi kartlarına ilişkin kararında bu görüş esas alınmıştır.¹¹⁰⁴

İlk olarak;

Fazlalık faizini ödeme şartı koşulmuşsa ön ödemeli olmayan kredi kartının (banka tarafından) çıkarılması ve (hamil tarafından) kullanılması câiz değildir. Kart talep eden kişi, faiz ödeme borcu doğmaması için borcunun tamamını belirlenen dönem içerisinde ödemeye azmetse bile câiz olmaz.

İkinci olarak;

Borcun aslı üzerinden fazlalık faizi şartı barındırmadığı zaman ön ödemeli olmayan kredi kartının (banka tarafından) çıkarılması câizdir.

AAOIFI fetva heyetine göre de kart çıkaran kuruluşlar tarafından kart hamillerinin taksitli vade faizi ile para borçlarını ödedikleri kredi kartlarının çıkarılması câiz değildir. Çünkü bu kartlar, kart hamiline fazlalık faizi ile yeni kredi (*döner kredi*) yani borçlanma olanağı

¹¹⁰² Takî el-Osmânî, *Fıkhü'l-Büyük*, 1/449; Karî b. 'Îd, "Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ", 553.

¹¹⁰³ Karî b. 'Îd, "Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ", 553.

¹¹⁰⁴ MMFİ, "el-Karâr", 1421–2000, 676.

sağlayan akid esasına dayanmaktadır. Borç faizi Kur’ân, Sünnet, icmâ ve aklî delil ile haram kılınmıştır.¹¹⁰⁵ Ribânın alınması verilmesi haram kılınmıştır. Faizin haramlığı dinde bilinmesi zorunlu olan hususlardandır. Döner kredi yani yeniden borçlanmaya (kredilendirilmeye) olanak sağlayan kredi kartını faizden ve diğer şer’î yasaklardan arınmışsa bu özellikte olan bir kartı çıkarmak câiz olur.¹¹⁰⁶

Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî (el-Hind) fetva heyetine göre de kredi kartı ve bunun gibi faiz şartı barındıran kartların kullanımı câiz değildir.¹¹⁰⁷

Şu hâlde kart çıkaran kuruluşların faiz şartı barındıran kredi kartlarını çıkarması, tüketicilerin bu kartlar için başvurup sözleşme yapmaları ve alıp kullanmalarının câiz olmadığı görüşünü tercihe değer görmekteyiz. Çünkü hamil, faiz ödeme borcu doğmaması için borcunun tamamını belirlenen dönem içerisinde ödemiş olsa bile faiz şartı üzere kredi kartı akdini kurduğu zaman faize akid yönüyle rıza göstermiş olur. Diğer bir deyişle yalnızca sözleşme yapması ile haram olan faize akid cihetiyle bulaşmış olur. Ödemelerini zamanında yapmadığı takdirde ise faizi fiilen işlemiş olur. Bu hüküm, özellikle dârülişlâm (Müslümanların hâkimiyeti altındaki yer) ülkelerinde yaşayan Müslümanlar için geçerlidir. Çünkü günümüzde İslâmî bankacılık -istenilen düzeyde olmasa bile- neredeyse tüm İslam ülkelerinde bulunmaktadır. Bu nedenle faiz şartı barındırmayan İslâmî finans kuruluşlarının çıkardığı kredi kartlarını çok rahat bir şekilde almak varken bunları almayıp faizli bankaların faiz şartını barındıran kartlarını almak, câiz olmadığı kanaatindeyiz.

Öte yandan İslâmî banka veya kuruluşlarına ait kredi kartlarının bulunmadığı, dârülişlâm olmayan ülkelerde yaşayan Müslümanlar için “hâcet”, “zaruret” ve “umûmü’l-belvâ” durumunda fiilen faize düşmemek için daha önce işaret edilen tüm önlemlerin alınması şartıyla yaşadıkları ülkelerdeki piyasada geçerli olan kredi kartlarının alınmasının câiz olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu yaklaşım, Hanbelî mezhebi görüşüyle de örtüşmektedir.¹¹⁰⁸ Güvenin olmadığı, hırsızlık olaylarının çok fazla gerçekleştiği, nakit taşıyan kişinin elindeki parasını ele geçirmek için gasp eden kişiler tarafından ölümle tehdit edilmesi veya öldürülmesi vs. “umûmü’l-belvâ” durumlarının yayılması ve sürekli hale gelmesinden dolayı katılım bankalarının olmadığı dârülişlâm olmayan ülkelerde sözü edilen şartlara binaen kredi kartlarının kullanılması câiz olur. Şayet Müslümanların yaşadığı bir İslam ülkesinde

¹¹⁰⁵ AAOIFI, “Bitâkâtü’l-def”, 1151,1166.

¹¹⁰⁶ AAOIFI, “Bitâkâtü’l-hasım ve bitâkâtü’l-i’timân”, 80, 86.

¹¹⁰⁷ Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî (el-Hind), “Karârât ve tavsîyât li’l-mecma‘”, 172.

¹¹⁰⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/157; Senhûrî, *Meşâdirü’l-hağ*, 3/164.

dârüislâm olmayan ülkelerdeki gibi katılım bankaları yoksa “hâcet”, “zaruret” veya “umûmü’l-belvâ” durumları da varsa katılım bankaları kurulana kadar aynı cevâz hükmünün buralarda yaşayan Müslümanlar için de geçerli olduğunu düşünüyoruz. Öte yandan batıda bazı bölgelerde olduğu gibi katılım bankalarının bulunduğu dârüislâm olmayan ülkelerde yaşayan Müslümanlar için “hâcet”, “zaruret” ve “umûmü’l-belvâ” durumları ortadan kalktığı için bu konuda asıl hüküm olan haramlığın geri geleceği kanaatindeyiz.

III. ZAMANINDA ÖDENMEYEN KREDİ KARTI BORÇLARINA UYGULANAN GECİKME FAİZİ VEYA BEDELİ

BKMMM’nın 26’ncı maddesinde faizli bankalarda asgarî tutar ve üzerinde ödeme işlemi yapıldığı takdirde akdi faiz, asgarî tutarın altında ödeme yapıldığında ise gecikme faizi uygulanıyor iken Katılım bankaları açısından faiz kâr payı, gecikme faizi ise gecikme cezası adı altında uygulanmaktadır.”¹¹⁰⁹

Kart hamilinin borcunun ödemesini geciktirmesi nedeniyle bankaların bir fazlalık olarak aldıkları gecikme cezası haram kılınmış riba olmaktadır. İslamî bankacılık sisteminde bu tür bir kazanç ve işleyiş tarzı olması düşünülemez.¹¹¹⁰

Ancak sayıları azımsanmayacak çağdaş bazı fetva heyetleri, borç ifasının geciktirilmesini önlemek için birtakım yöntemlerin uygulanmasını benimsemiştir. Onlardan biri de ödemeyi geciktiren borçluya gecikme cezası ödeme şartı koşulmasıdır. Ancak gecikme cezası sonucunda elde edilen bu fazlalık, riba şüphesinden sakınmak için banka kendisi için kullanmayıp kamu yararına olan hayrî işlerde kullanılmalıdır.¹¹¹¹ Buna ilaveten banka, yargı harcamaları, avukat masrafları gibi kart hamilinden alacaklarını tahsil etmek için fiilen yapmış olduğu tüm harcama bedellerini de hamilden tahsil edebilir.¹¹¹²

Sudan’daki “Benk Garbi’l-İslâmî” ve “Beytü’t-Temvîli’l-Kuveytî” İslâmî bankaları tarafından borçlunun ödemesini (özürsüz olarak) geciktirmesi yani mehil verilmeyi hakkeden ödeme güçlüğüne düşmüş kimse olmaması şartıyla sözü edilen şekilde fetva verilmiştir.¹¹¹³

¹¹⁰⁹ BKKMM, md. 26.

¹¹¹⁰ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruhâ ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 488; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 218.

¹¹¹¹ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruhâ ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 488; Hey’etü’l-Muhâsebeti ve’l-Murâca’ati li’l-Müesseseti’l-Mâliyyeti’l-İslâmiyye AAOIFI, “el-Medînü’l-mümâtil”, AAOIFI 3 (31 Mayıs 2000), 94; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 218.

¹¹¹² AAOIFI, “el-Medînü’l-mümâtil”, 94; Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruhâ ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 488; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 218.

¹¹¹³ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruhâ ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 488; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 218.

“Borcun İfasının Geciktirilmesi Halinde Hayır İşlerinde Harcanmak Üzere Gecikme Cezasının Şart Koşulması” başlıklı Albaraka on ikinci çalıştayının fetvası şöyledir: Kart hamilinin meşru bir özrü olmaksızın borcunu ödemesini geciktirmesi halinde maktu bir bedel veya geciken meblağ ve dönem karşılığında belli bir oranda gecikme cezasının şart koşulması câizdir. Gecikme cezasından elde edilen tutar iyilik / hayır işlerinde kullanma esasına dayalı olup alacaklı bu parayı kendi mülkiyetine geçiremez. Bu görüş, bazı fakihlere göre malî cezalar (*et-ta'zîr bi'l-mâl*) kapsamında değerlendirilmiştir. Bazı Mâlikî fukahâsı da borçlu kişi borcunu ödemesini geciktirirse Allah’a yakınlaşmak amacıyla muhtaç birine sadaka vermesinin sahih olduğunu ifade etmiştir. Borçlu kimse, mezkûr sadaka miktarını vermekten kaçınırsa Hisbe (kamu düzenini korumak ve denetlemekle görevli) teşkilatının çağrısına binaen hayır cihetleri yararına sadaka vermekle yükümlü tutulan borçludan anılan borç miktarı talep edilir.¹¹¹⁴

AAOIFI fetva heyetine göre güvene dayalı maliyet üzerine belli bir kâr ilâvesiyle yapılan satım (*murâbaha*) işleminde olduğu gibi karşılıklı borç edinme (*müdâyene*) akidlerinde borcun ifasının geciktirilmesi halinde borç oranından belli bir meblağın sadaka olarak borçluya yüklenmesini şart koşturmak, câizdir. Hemen belirtmek gerekir ki; gecikme cezasından elde edilen bu fazlalığın alınabilmesinin şartı, şer‘î denetim heyeti ile koordineli bir şekilde alacaklı kuruluşun hayır cihetleri için kullanmasına bağlanmıştır.¹¹¹⁵ Bu fetvada atıfta bulunulduğu gibi murâbaha akdinde aynı fetva verilmiştir ancak alacaklı olan kuruluş hiçbir şekilde bahsi geçen fazlalıktan yararlanamaz.¹¹¹⁶

AAOIFI, fetvasını şöyle temellendirmiştir: Hayır cihetlerinde harcanmak üzere alacaklı kuruluş tarafından borcunun ifasını geciktiren borçluyu borç miktarından fazla bir tutarı, sadaka vermekle yükümlü tutulmasının şart koşulması câizdir. Mâlikilere göre bu işlem iyilik yapmada (*ma'rûf*) teberruda bulunma kapsamında yer alır. Bu görüş, Mâlikî fukahâsından Ebû Abdillâh b. Nâfi‘ (ö. 206/822) ile Muhammed b. İbrâhîm b. Dînâr’a aittir.¹¹¹⁷

Ülkemizdeki katılım bankalarının bu fetvayı esas aldıkları anlaşılmaktadır. Albaraka Temmuz 2023 tarihli “Kredi Kartı İcazet Belgesin”de şu ifadelerle yer verilmiştir: “Kredi kartı borcunun son ödeme tarihinde ödemeyen müşteriden gecikme cezası alınması ve tahsil edilen gecikme cezası tutarlarının ayrıştırılarak katılım bankacılığı ilkelerine uygun sosyal sorumluluk projelerinde kullanılması hususlarının uluslararası katılım bankacılığı ilkelerine

¹¹¹⁴ Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li'l-iktisâdi'l-İslâmî*, 209.

¹¹¹⁵ AAOIFI, “el-Medînü'l-mümâtil”, 94.

¹¹¹⁶ Hey‘etü'l-Muhâsebeti ve'l-Murâca‘ati li'l-Müesseseti'l-Mâliyyeti'l-İslâmiyye AAOIFI, “el-Murâbaha”, AAOIFI 8 (16 Mayıs 2002), 216.

¹¹¹⁷ AAOIFI, “el-Murâbaha”, 232.

uygun olduğu kanaatine varılmıştır.”¹¹¹⁸ Bu icazet belgesinde yer alan gecikme cezasının “sosyal sorumluluk projelerinde kullanılması” ifadesine yer verilmiştir. Akıllara hayır işleri dışında başka sosyal projeleri çağrıştırmayan, polemiğe sebep olmayan, fetva heyetlerinin kullanmış olduğu gibi açık bir şekilde “hayır cihetlerinde harcanmak üzere” şer‘î olan ifadenin kullanılmasının daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Bazı yazarlar, Berîre hadisini delil göstererek -alacaklı, gecikme cezasından elde edilen parayı kendi mülkiyetine geçiremeyeceğini aksine hayır işlerinde kullanılması şartına bağlanması- kısmına değinmeden borcun ifası bilinçli olarak geciktirilmesi halinde cezai şartın konabileceği görüşünü savunmaktadırlar.¹¹¹⁹

Mezkûr ve muhalif görüşü kitabında yer veren günümüz malî muâmelât uzmanlarından Eşref Devvâbe, herhangi bir tercihte bulunmamıştır.¹¹²⁰ Ancak kendisinin mezkûr görüşe katılmadığını çünkü bunun ribâyâ yol açacağını 17.04.2024 tarihinde saat 17:00’de tarafımıza bildirmiştir.

Muhammed el-Emîn ed-Darîr, faizli bankaların, kart hamilinin ödemelerini geciktirdiği her gün için uyguladıkları fazlalığın apaçık bir faiz olduğunu ifade etmiştir. Buradan hareketle bazı fetva kuruluşları, hamil tarafından (katılım bankalarının çıkardığı faiz esasına dayalı olmayan kredilendirilemeyen kredi kartlarının) borçlarının ifası geciktirilmesi durumunda gecikme cezası alınmasının câiz olduğu yönündeki fetvalarına karşı çıkmıştır. Darîr, anılan gecikme cezalarının uygulanmasının câiz olmadığını, bu fazlalıktan elde edilen paranın hayır cihetlerinde kullanılıyor olması faiz olduğu hükmünü ve gerçeğini değiştirmeyeceğini savunmuştur.¹¹²¹

Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî kararı ise bu işlemin haram olan faiz olduğu yönündedir. Borçlu olan müşteri, belirlenen dönem taksitlerini ödemeyi geciktirirse önceden şart koşulması ile veya şart koşulmaksızın borcuna ilaveten borçluyu herhangi bir fazlalıkla yükümlü tutmak câiz değildir. Çünkü bu işlem, haram kılınmış ribâ olmaktadır.¹¹²²

Bu konuda Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî fetvasını tercihe değer görmekteyiz. Çünkü mezkûr hüküm hakkında Sünnetten deliller bulunmakta ve mezheplerin çoğunluğunun yaklaşımları ile de örtüşmektedir. Ancak borcun ifası geciktirilmesi halinde başvurulacak şer‘î

¹¹¹⁸ Albaraka, “Kredi Kartı İcazet Belgesi” (21 Mayıs 2024).

¹¹¹⁹ Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular* 2, 383.

¹¹²⁰ Devvâbe, *el-Masrifîyyetü’l-İslâmiyye*, 218,219.

¹¹²¹ Darîr, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 1425–2004, 27.

¹¹²² Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî MMFİ, *Karârâtü ve tavsiyâtü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî*, 1988–2009, 96.

yöntemleri uygulayacak bir sistem ve otorite olmadığı için bunları delilleri ile şimdilik ele almayacağız. Şer‘î yöntemlerin uygulanabilme imkânı olsaydı dünya ulemânın Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî fetvasını esas alacağı kanaatindeyiz. Bu nedenle çağdaş bazı fâkihler, İslâm iktisadî çarklarının işleyebilmesi için öte yandan hâcet, ve umûmü’l-belvâ gibi durumları dikkate alarak uygulanabilirlik açısından mezkûr probleme çözüm üretmeye çalışmışlardır. Bunun için küresel çapta faiz esasına dayalı bir ekonomik sistem içerisinde var olabilmek için klasik dönem fukahâsından yukarıda bahsi geçtiği üzere iki büyük Mâlikî fâkihinin fetvası bulunup çıkarılmıştır.

Bu durumda İslâmî bankaların fetva heyetlerinin ve Albaraka on ikinci çalıştay ile AAOIFI’nin fetvasında belirtilen şartların uygulanabilme imkânı varsa bu durumda bunların fetvalarıyla da amel edilebileceği kanaatindeyiz. Ne var ki belirtilen tüm kıstasların uygulanması özellikle ülkemiz için zor gözükmektedir. Kart çıkaran kuruluş tarafından gecikme cezasının alınmasının cevâzı, çoğu şer‘î heyetler tarafından hamilin meşru bir özrünün olmamasına diğer bir deyişle ödeme güçlüğüne düşmemesi şartına bağlanmıştı. Oysaki vakıada, sözgelimi ülkemizde borcunun ifasını geciktiren müşterinin meşru bir özrünün olup olmadığına katılım bankalarınca araştırıldığına dair bir bilgiye sahip değiliz. Aksine istisnasız borcunun ifasını geciktiren tüm hamillerden gecikme cezasının alındığı görülmektedir. Bu itibarla katılım bankaları sorumluluk olarak fetvalarda bahsi geçen şartları yerine getirdiği takdirde hayır cihetlerinde kullanmak üzere gecikme cezasını almasını câiz olduğu; aksi takdirde câiz olmadığı kanaatindeyiz.

Öte yandan fetva kuruluşların ileri sürdükleri şartların yerine getirilebilmesi için “Türkiye Katılım Bankalar Birliği” gibi kuruluşlar tarafından gerekli altyapının tamamlanması ve harekete geçirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

IV. KREDİ KARTLARI VE BANKA KARTLARININ HÜKMÜ

A. Kredilendirilemeyen Kredi Kartlarının Hükmü

Kredilendirilemeyen kredi kartları, hamilin borcunu taksitle ödeme hakkına sahip olmadığı sadece ödeme kolaylığı sağlayan kartlardır.¹¹²³ Ödeme kartı, harcama kartı (*charge card*) gibi isimler ile anılan bu kartlar sadece alışveriş işlemlerinde kullanılabilir.¹¹²⁴

¹¹²³ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 43.

¹¹²⁴ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 43; Kaya, *Kredi Kartları*, 59; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 52; Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 9.

Bu tip kartlarda dönem içerisinde (örneğin bir ay) yapılan alışveriş veya nakit çekimlerinin hesap ekstresinde gözüken toplam tutarın yeniden kredilendirme özelliği olmadığı gibi kart çıkaran kuruluşa belirlenen dönem içerisinde gecikmeye düşmeden dönem borcunun tamamının ödenme zorunluluğu bulunmaktadır.¹¹²⁵ Katılım bankalarının müşterilerine verdikleri kartlar, bu tip kartlar olup kart hamili borcunu geciktirmesi halinde hamilden yukarıda irdelendiği üzere gecikme cezası alınmaktadır. Ancak gecikme cezası tutarları ayırtıştırılarak katılım bankacılığı ilkeleri çerçevesinde kullanılmaktadır.¹¹²⁶

AAOIFI'nin 30 Ocak 2021 tarihli fetvasına göre kart çıkaran kuruluşların kredilendirilemeyen kredi kartları (harcama / ödeme kartı) çıkarması aşağıdaki şartlara binaen câiz olmaktadır:¹¹²⁷

1) Bu kartlarla işlem yapmanın sonucu borç faizi işlemini doğurmamalıdır. Bunlardan biri de kart hamilinin para borçlarını geciktirmesi halinde faiz şartı koşulmamalıdır.

2) Kart çıkaran kuruluş, kart hamiline -teminat olarak nakit bırakmasını talep ettiği zaman- cari hesap açmasını şart koşmamalıdır. Kart hamili, nakit parasıyla cari hesap veya yatırım hesabını açmak konusunda muhayyer bırakılmalıdır.

Bahsi geçen şartlara uyulması ile kredilendirilemeyen kredi kartlarının çıkarılması câiz olur. Çünkü muâmelâtta asıl olan ibâhadır.¹¹²⁸

AAOIFI'nin 31 Mayıs 2000 tarihindeki fetvasına göre ise kart çıkaran kuruluşların kredilendirilemeyen kredi kartlarını (harcama / ödeme kartı) çıkarmasının câiz olmasını (yukarıdaki hükümlerden farklı olarak) aşağıdaki şartlara bağlamıştır.¹¹²⁹

1) Kart çıkaran kuruluş, teminat sağlamak amacıyla kart hamilini tasarrufta bulunamayacağı nakit para bankada bırakmak suretiyle hesap açmakla yükümlü tutabilir. Bu durumda mudârebe esasına dayalı olarak hamilin lehine yatırım yapılacağına ve elde edilecek karın belirlenen orana göre kart hamili ile kart çıkaran kuruluş arasında paylaşacağına dair sözleşmeye bir şart konulmalıdır.

¹¹²⁵ Kaya, *Kredi Kartları*, 59; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 43; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 52; Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 9.

¹¹²⁶ Albaraka, "Kredi Kartı İcazet Belgesi" (21 Mayıs 2024).

¹¹²⁷ AAOIFI, "Bitâkâtü'd-def", 1151.

¹¹²⁸ AAOIFI, "Bitâkâtü'd-def", 1166.

¹¹²⁹ AAOIFI, "Bitâkâtü'l-hasn ve bitâkâtü'l-i'timân", 80.

2) Kart çıkaran kuruluşun kart hamiline kredi kartının şeriatın haram kıldığı alanlarda kullanmamasını şart koşması. Haram yerlerde kullanılması halinde kartın hamilden alınıp iptal etme hakkına sahiptir.

Sözü edilen şartlara uyulması ile ödeme kartlarının çıkarılması câiz olur. Zira bu şartlara uymak ile hamiline kredi imkânı sağlamanın sonucu olarak faiz şartını barındıran kartlarda olduğu gibi şer'î yasakları içermemiş olur. Buradaki haramlık, akdin içerdiği şartlar sebebiyle olabilir veya şeriatın ikrar edemeyeceği şekilde hamilin kullanımından kaynaklı da olabilir.¹¹³⁰

Vehbe ez-Zuhaylî, AAOIFI'nin 2000 tarihindeki sözü edilen fetvasını Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhi'l-İslâmî, 6-11 Mart 2004 tarihlerinde yapılan on beşinci dönem toplantısında aynen savunmuştur.¹¹³¹

Mezkûr fetvanın son bölümü katılım bankalarının banka ve kredi kartı sözleşmelerinde açıkça ifade edilmiştir: Banka, kart hamilinin katılım bankacılığı ilke ve standartlarına aykırı olarak kartını; içki, şans oyunu, domuz ürünleri vb. alışveriş işlemlerinde veya içki satışı yapılan mekanlarda kullanması halinde, banka herhangi bir bildirime gerek duymadan kartı iptal edebilir ve sözleşmeyi sona erdirebilir.¹¹³²

Son olarak şunu ifade etmek gerekir; faizli bankaların çıkardığı kredilendirilemeyen kredi kartlarının hem banka tarafından çıkarılması hem de hamil tarafından kullanılması yukarıda hükmüne geniş bir şekilde yer verilen tıpkı kredi kartları (kredilendirilebilen kartlar) gibi câiz değildir.¹¹³³ Çünkü belirlenen süre içerisinde kart hamili dönem borcunu ödemediği takdirde temerrüt söz konusu olacağından, faizli bankalar, gecikme faizini işletmektedirler.¹¹³⁴

B. Banka / Debit Kartlarının Hükmü

Kart sektöründe banka kartı, debit kartı ve ATM kartı terimleri aynı anlamda kullanılmaktadır. Banka kartın en önemli özelliği kart hamiline bir kredi imkânı sağlamamakta bilakis hamilin hesabına ulaşarak hesap bakiyesi kadar para çekilmesine ve alışveriş yapılmasına olanak sağlamaktadır.¹¹³⁵ Debit kart, kart hamiline bir şifre ile 7 gün 24 saat ATM

¹¹³⁰ AAOIFI, "Bitâkatü'l-hasm ve bitâkatü'l-i'timân", 86.

¹¹³¹ Zuhaylî, "Bitâkatü'l-i'timân", 1425-2004, 50,51.

¹¹³² Kuveyt Türk, "Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi" (05 Şubat 2024), 11.

¹¹³³ Darîr, "Bitâkatü'l-i'timân", 1425-2004, 22.

¹¹³⁴ Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 43.

¹¹³⁵ Yılmaz, *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması*, 12; bk. BKKKK, md. 3/k; Çırpan, *Kredi Kartları*, 30.

ve POS cihazları aracılığıyla vadesiz hesabına ulaşarak hesap bakiyesindeki tutar kadar nakit çekebilme veya alışveriş yapabilme olanağını sunmaktadır.¹¹³⁶

Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî (el-Hind) fetva heyetine göre debit kartı kullanmak, bununla ürün satın almak ve bir hesaptan başka bir hesaba para göndermek câizdir.¹¹³⁷

AAOIFI’nin 31 Mayıs 2000 tarihindeki fetvasına göre kart hamilinin kendi hesabından işlem yapması esasına dayanan ve bunun sonucu olarak faiz işlemini doğurmayacaksa kart çıkaran kuruluşların banka kartını çıkarması câizdir.¹¹³⁸

30 Ocak 2021 yılına gelindiğinde AAOIFI fetvasını geliştirerek kart çıkaran kuruluşların banka (debit) kartlarını çıkarabilmesinin cevâzını aşağıdaki şartlara bağlamıştır:¹¹³⁹

1) Banka kartları ile işlem yapmanın sonucu olarak borç faizi işlemini doğurmamalıdır. Sahibinin banka hesabında, bakiye kalmadığında yani hesap bakiyesi eksiye düştüğünde bankanın bir miktar (fazlalık) karşılığında hamile ekstra bir limit tanımlayarak nakit çekmesine olanak sağlaması gibi (borç faizi işlemine neden olmamalıdır).

2) Cari hesaba dayalı çıkarılan kartlara has olarak kart (üyelik / yenileme vs.) ücretlerinden muaf tutulmamalı veya bunlardan indirim yapılmamalıdır. Oysaki tasarruf mevduatı ve katılma hesabına dayalı çıkarılan kartlar karşılığında kart ücreti alınmakta veya kart ücretlerinden indirim yapılmamaktadır. Cari hesaba dayalı çıkarılan kartlara özel olarak kart (üyelik / yenileme vs.) ücretlerinden muaf tutulmamasının veya bunlardan indirim yapılmamasının gerekçesi; cari hesapların şer‘î keyfiyeti, karz akdi esasına dayandırılmaktadır. Buna göre diğer banka hesaplarından herhangi birinden değil de sadece cari hesaba özel olarak çıkarılan kart ücretlerinden muaf tutulması veya indirim yapılması halinde borç faizi işlemi gerçekleşir.

3) Banka kartının hamile verilebilmesi için hamilin cari hesabının belli bir miktara ulaşması şartına bağlanmamalıdır. Çünkü bunun karşılığında kart çıkaran kuruluş, kart çıkarma ücretini almamakta veya kartı çıkarmak için fiili maliyetlerden daha az bir ücret almakta ya da verilen kart karşılığında kart çıkaran kuruluş tarafından kart hamiline bazı imtiyazlar sunulmaktadır. Menfaat sağlayan bu hususlar nedeniyle banka kartının hamile verilebilmesi

¹¹³⁶ Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 56; Teoman, *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*, 57.

¹¹³⁷ Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî (el-Hind), “Karârât ve tavsiyât li’l-mecma‘”, 172.

¹¹³⁸ AAOIFI, “Bitâkatü’l-hasam ve bitâkatü’l-i’timân”, 79,80.

¹¹³⁹ AAOIFI, “Bitâkatü’l-d-def”, 1150,1166,1167.

için hamilin cari hesabının belli bir miktara ulaşması şartına bağlanmaması gerekir. Çünkü bu durum, borç faizine yol açmaktadır.

Banka kartlarının çıkarılmasının câiz olabilmesi için mezkûr şartlara uyulması gerekir. Bu durumda banka kartlarının çıkarılmasının sonucunda artık şer‘î olarak bir haram söz konusu olmaz. Zira muâmelâtta asıl olan ibâhadır.¹¹⁴⁰

C. Ön Ödemeli / Prepaid Kartların Hükümü

Ön ödemeli kart diğer adıyla “prepaid kart” şöyle tanımlanmaktadır: “Harcama yapmadan önce içine para yüklenen kart türüdür. İçine yüklenen para kadar harcama yapılmasını sağlar. Bakiyesi bittiğinde yeniden para yüklenip harcama yapılabilir.”¹¹⁴¹ Yalın bir anlatımla bir banka veya finans kuruluşunca verilen ön ödemeli kart, hamilin harcama yapmadan önce para yüklemesi gerekmektedir.¹¹⁴²

İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi’nin 6-11 Mart 2004 tarihleri arasında Umman’da düzenlenen on beşinci dönem toplantısında (15/5) 139 sayılı ön ödemeli kartlara ilişkin kararı şöyledir: Para borçlarının ödenmesinin gecikmesi halinde faiz ödeme şartı barındırmadığı zaman, ön ödemeli kartların (banka veya diğer kuruluşlar tarafından) çıkarılması, (hamil tarafından) kullanılması (ve bu kartlarla üye işyeri tarafından işlem yapılmasının kabul edilmesi) câizdir.¹¹⁴³

Konuya dair Din İşleri Yüksek Kurulu fetvası aşağıdaki gibidir;¹¹⁴⁴

“Ön ödemeli kartlar, bankacılık / finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar tarafından sunulan bir hizmettir. Bu hizmet gereğince müşteri, ön ödemeli kartına önceden yüklediği belli oranlardaki meblağı dilediği zaman harcamalarında kullanabilmekte, karta herhangi bir ön yükleme yapmadığı takdirde ise kart kullanılmamaktadır.

Faizli işlem barındırmayan veya faizli işlemlere aracı kılınmayan ön ödemeli kartların kullanılmasında ise herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Ön ödemeli kartların belli bir mevzuat çerçevesinde çıkarılıp işleme konduğu ve her kuruluşun kendi koyduğu şartlar muvacehesinde bu hizmeti sunduğu anlaşılmaktadır. Mesela

¹¹⁴⁰ AAOIFI, “Bitâkatü’l-def”, 1166,1167; AAOIFI, “Bitâkatü’l-hasım ve bitâkatü’l-i’timân”, 86.

¹¹⁴¹ Alternatifbank, “Ön Ödemeli Kart Nedir?” (20 Mayıs 2024).

¹¹⁴² “Prepaid (Ön Ödemeli) Kart Nedir ve Avantajları Nelerdir?” (24 Mayıs 2024).

¹¹⁴³ Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî MMFİ, “el-Karâr”, *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 219,220.

¹¹⁴⁴ *Din işleri yüksek kurulu fetvalar* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 502.

x kuruluşu, para yüklemede herhangi bir bedel istemezken y kuruluşu, bedel isteyebilmekte veya (x) kuruluşu, ilgili kartı 5 TL'ye verirken (y) kuruluşu, bu kartı 10 TL'ye verebilmektedir.

Kartın ilk olarak müşteriye satımında, kullanımında ve yükleme yapıldığında kartı çıkaran kuruluş tarafından alınan bedeller, hizmet bedeli kapsamında değerlendirilmiş ücretlerdir.”

Kart çıkaran kuruluşlar tarafından ön ödemeli (*prepaid*) kartlarının çıkarılması aşağıdaki şartlara göre câizdir:¹¹⁴⁵

1) Ön ödemeli kartla işlem yapmanın sonucu borç faizine dönüşmemelidir. Ön ödeme kartında bakiye kalmadığında yani bakiye eksiye düştüğünde bankanın bir miktar fazlalık karşılığında karta ekstra bir limit tanımlayarak kartı kullanıma açması şeklinde borç faizi işlemini doğurmamalıdır.

2) Yerel para, yabancı bir para birimi ile değiştirilecekse (*kambiyo*) sarf hükümlerine riayet edilmelidir.

Mezkûr şartlara uyulması ile ön ödemeli kartlarını çıkarılması câiz olur. Çünkü muâmelâtta asıl olan ibâhadır.¹¹⁴⁶

V. KART KURULUŞLARININ KARTLI SİSTEM KURULUŞLARINA ÜYE OLMASININ HÜKMÜ

Kartlı sistem kuruluşu: Banka kartı veya kredi kartı sistemini kuran ve bu sisteme göre kart çıkarma veya kart kabulü hususunda üye işyeri sözleşmesi yapma yetkisi veren kuruluşlara denir.¹¹⁴⁷

Kart çıkaran kuruluş ve üye işyeri sözleşmesi yapan kuruluş, çatı bir organizasyon olan kartlı sistem kuruluşu ile sisteme üyelik sözleşmesini yaparak sisteme dahil olur.¹¹⁴⁸

Kart kuruluşları, genellikle Visa, Mastercard, Diners Club, AMEX ve JCB gibi uluslararası kredi kartı sistem işleticisi kuruluşlar ile anlaşmalar yaparak sözü edilen kuruluşların lisansına sahip kredi kartlarını piyasaya çıkarmaktadır.¹¹⁴⁹ Yalın bir anlatımla

¹¹⁴⁵ AAOIFI, “Bitâkâtü’ d-def”, 1151.

¹¹⁴⁶ AAOIFI, “Bitâkâtü’ d-def”, 1166.

¹¹⁴⁷ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

¹¹⁴⁸ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 37; Çeker, *Kredi Kartı Uygulaması*, 10.

¹¹⁴⁹ Kaya, *Kredi Kartları*, 65.

bankalar, Visa, Mastercard, Troy logolu kredi kartları çıkarabilmek için mezkûr kuruluşlarla “sisteme üyelik sözleşmesi” imzalamaktadır.¹¹⁵⁰

Sisteme üyelik sözleşmesi, kartlı sistem kuruluşu ile kart çıkaran kuruluş arasındaki kurallar, sorumluluklar ve yetkileri belirlemektedir.¹¹⁵¹

Kart kuruluşlarının kartlı sistem kuruluşlarına üye olmasının şartları;¹¹⁵²

1) Kartlı sistem kuruluşları tarafından faiz, borcun ifasının geciktirilmesi halinde gecikme faizi vb. sözleşmede şart koşulan şer‘î yasaklardan sakınmak şartıyla kart kuruluşlarının kartlı sistem kuruluşlarına üye olması câizdir. Çünkü muâmelâtta asıl olan ibâhadır. Kartlı sistem kuruluşlarının başlıca görevi, akdın tarafları arasında aracılık etmek, kartı piyasaya sürmek için kart kuruluşuna lisans verme ve kartla yapılan harcamaların takas ve mutabakat işlemlerini düzenlemektir. Bu işlemler vs. karşılığında ücret almak câiz olur. Şunu hemen ifade etmemiz gerekir ki; (yukarıda detaylı bir şekilde irdelendiği üzere) kart çıkaran kuruluşlar faiz şartını barındıran kredi kartlarını çıkarması câiz değildir. Bilakis faiz şartını barındırmayan ödeme kartı / kredilendirilmeyen kredi kartı, banka kartı ve ön ödemeli kartları çıkarabilir ve bunun için sözleşmeler yapabilir.

2) Faiz barındırmadığı müddetçe kart çıkaran kuruluşların kartlı sistem kuruluşlarına kartlar için üyelik, hizmet vs. ücretleri ödemesi câizdir.

3) Kartların çıkarılması için kart çıkaran kuruluşların kart sponsoru olan (lisans sahibi) kartlı sistem kuruluşlarından teşvik primleri alması câizdir. Çünkü bu primler, mubah olan işlem karşılığında olup bunun için ücret almak câiz olmaktadır.

VI. Üye İşyerinden Komisyon Ücretinin Alınmasının Hükmü

Üye işyerlerinin komisyon borcu; üye işyeri sözleşmesine göre harcama belgesi tutarlarından komisyon oranı kesintisi yapıldıktan sonra kalan miktar, kart çıkaran kuruluş tarafından harcama belgesi tutarı olarak üye işyerine ait cari hesaba alacak olarak kaydedilir. Bu itibarla, kart kuruluşları, komisyon alacaklarına karşılık olarak üye işyerlerine ödemesi gereken harcama belgesi tutarlarının borçları oranında takas yapmaktadır.¹¹⁵³

¹¹⁵⁰ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 95; Kaya, *Kredi Kartları*, 66.

¹¹⁵¹ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 95.

¹¹⁵² AAOIFI, “Bitâkâtü’l-def”, 1153,1168; AAOIFI, “Bitâkâtü’l-hasm ve bitâkâtü’l-i’timân”, 80,81,87.

¹¹⁵³ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 77,78; Buhur, *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*, 93.

A. Üye İşyerinden Komisyon Ücretinin Alınmasını Câiz Görmeyenler

Birinci Görüş: Bazı çağdaş fukahâ, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşların üye işyerlerinden komisyon kesintisi yapmasını “ribâ” şüphesi bulunan “senet kırdırma” işlemine benzeterek câiz olmadığını savunmaktadır.¹¹⁵⁴ Komisyon kesintisi yapılmasında gizli bir şekilde ribâ cereyan ettiği yaklaşımı benimsenmiştir.¹¹⁵⁵

İlke olarak Darîr, kredi kartlarının çıkarılması, bunlar için sözleşme imzalanması ve kullanılması câiz olmaması sebebiyle kredilendirilebilen kredi kartlarının fikhî keyfiyet ve hükümlerine değinmemektedir. Katılım bankalarının çıkarmış olduğu harcama / kredilendirilemeyen kredi kartlarını (*charge card*) ele alan Darîr, bunlarla ürün satın alınması halinde komisyon ücreti ödenmesinde “ribâ” şüphesi oluştuğunu ifade etmektedir. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, komisyon kesintisi yaptıktan sonra üye işyerinin borcunu ödemesi “senet kırdırma” işlemine benzemektedir. Çünkü üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, 98 riyal üye işyerine öder kart çıkaran kuruluştan ise 100 riyal alır.¹¹⁵⁶

Kart çıkaran kuruluş, aynı zamanda üye işyeri anlaşması yapan kuruluş sıfatıyla komisyon kesintisi yaptıktan sonra işyerinin alacaklarını öder ise bu durumda câizdir. Çünkü alınan bedel, üye işyerine müşteri kazandırma hizmeti karşılığında olmakta ve simsarlık ücreti hükmü kapsamında değerlendirilir. Bu meselenin fikhî değerlendirilmesi şöyledir: Kart hamili, bir ürünü 100 riyal karşılığında üye işyerinden kredi kartı ile işlem yaparak satın aldıktan sonra üye işyerini alacaklarını tahsil etmesi için kart çıkaran kuruluşa havâle eder. Kart çıkaran kuruluşun 2 riyal komisyon kesintisi yaptıktan sonra üye işyerine ödeme yapması câizdir. Bu uygulama “senet kırdırma” işlemine benzemektedir. Kart çıkaran kuruluşun kart hamilinden 100 riyal talep etmiş olması durumunda hükmün böyle olmasını değiştirmez. Çünkü bu 100 riyal, kart çıkaran kuruluş tarafından kart hamiline ürün satın alınması için karz olarak verilmişti o da ürünü 100 riyal karşılığında satın almıştır. Ancak mezkûr son durumda ribâ şüphesi şöyle gerçekleşir: Üye işyeri, alacaklarını kart çıkaran kuruluştan talep ettiği sürenin değişimine bağlı olarak komisyon ücreti de değişiyorsa yalın bir deyişle komisyon oranı vadenin artmasına bağlı olarak artıyorsa bu durumda ribâ şüphesi gerçekleşir.¹¹⁵⁷

¹¹⁵⁴ Bekr b. Abdillâh Ebû Zeyd, “Bitâkâtü'l-i'timân”, (1417–1997), 11; es-Sıddîk Muhammed el-Emîn ed-Darîr, “Bitâkâtü'l-i'timân”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 610,611; Hammâdî, “et-Ta'kîb ve'l-munâkaşa”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 665.

¹¹⁵⁵ Hammâdî, “et-Ta'kîb ve'l-munâkaşa”, 665.

¹¹⁵⁶ Darîr, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 1421–2000, 610.

¹¹⁵⁷ Darîr, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 1421–2000, 610,611.

İkinci Görüş: Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, üye işyerinin alacaklarını ödedikten sonra kart çıkaran kuruluştan alacaklarını tahsil eder. Bu arada geçen bir süre söz konusu olmaktadır. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşun komisyon ücreti adı altında fazlalığı alması bazı yazarlar tarafından faiz kapsamında değerlendirilmektedir. Sözgelimi üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, hamilin %100'lük harcama tutarları için üye işyerine yaklaşık olarak %97 oranında ödeme yaparken kart çıkaran kuruluştan ise %98 oranında alacağını tahsil eder. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, %1 oranındaki fazlalığı üye işyeri komisyon ücreti adı altında almakta iken kart çıkaran kuruluş da %2 oranındaki fazlalığı komisyon ücreti adı altında almaktadır. Daha sonra belirlenen dönem içerisinde kart çıkaran kuruluş, kart hamilinden %100'lük harcama tutarlarını tam olarak tahsil eder. Aradaki bu fazlalık borç faizi işlemini doğurduğu düşünülmektedir.¹¹⁵⁸

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, üye işyerinin alacaklarını ödemesi halinde harcama belgesinden yüzdelik oran kesintisi yapılması câiz olmadığının diğer bir gerekçesi, borç miktarının artmasına bağlı olarak kesinti yapılan oranın da artması nedeniyle bu işlemin ribâ olacağı savunulmuştur. Burada kesilen oran, esas itibarıyla artan borç miktarı karşılığında gerçekleşmektedir. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, komisyon oranı kesintisini yapmak suretiyle borçları eksik bir şekilde üye işyerine ödediği zaman, faizli ödünç vermiş gibi olur. Tıpkı bir borcun reel miktarından fazlası alınması gibi bu işlemde tersten banka lehine kesinti yapılması da kişiye menfaat getiren haram olan karz işlemi gerçekleşmektedir. Yüzdelik oran olarak alınan komisyon, karz verme karşılığında peşin / muaccel faiz işlemi doğmaktadır. Piyasada uygulanan faiz oranı gözetilmeksizin borç miktarının artmasına bağlı olarak komisyon oranı da arttırılmakta. Her satış belgesinden %3,36 oranında komisyon ücreti kesildiği dikkate alındığında üye işyerlerinden yapılan komisyon kesintisi piyasada uygulanan faiz oranından çok daha fazla olmaktadır.¹¹⁵⁹

B. Üye İşyerinden Komisyon Ücretinin Alınmasını Câiz Görenler

Daha önce detaylı bir şekilde delil, hüküm ve fikhî tahlilleri ile birlikte irdelendiği üzere çağdaş fukahâ arasında komisyon ücretinin alınmasının keyfiyeti hakkında görüş ayrılığı bulunmaktadır.

Birinci Görüş: Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin bazı üyelerine göre üye işyerinin kart kuruluşuna ödemiş olduğu komisyon yüzdelik oranı "simsarlık ücreti" olarak

¹¹⁵⁸ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 215.

¹¹⁵⁹ Ezherî, *Bitâkâtü'l-benkiyye*, 209.

değerlendirilmiştir. Buna göre kart çıkaran kuruluş, üye işyerleri namına simsarlık yapmakta ve bu hizmet karşılığında belli oranda bir ücrete hak kazanır. Simsar tarafından satıcıya gönderilen her bir müşteri karşılığında koşulan şarta bağlı olarak maktu bir ücretin alınması câizdir.¹¹⁶⁰ Müşteri sayısını artırma, POS cihazı ve harcama belgesi araçlarını temin etme, reklam, tanıtıcı broşür vs. karşılığında üye işyerlerinin üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlara komisyon ödemesi simsarlık ücretidir.¹¹⁶¹

İkinci Görüş: Kart çıkaran kuruluşun hamillerini işyerinde kartla alışveriş yapmaya teşvik etmesine mukabil olarak üye işyeri belli bir komisyon ücreti ödemektedir. Sistemin bu işleyişi, “cuâle akdini” çağrıştırmaktadır. Kart çıkaran kuruluşun üye işyerleri için verdiği bu hizmet karşılığında komisyon ücretini alması “cuâle” olarak tahlil edilmiştir.¹¹⁶²

Üçüncü Görüş: Bazı çağdaş yazarlar, üye işyerinden alınan komisyon ücretini “kefalet ücreti” kapsamında değerlendirerek asıl borçludan (kart hamilinden) alınması halinde haram olacağını ancak alacaklı olan kişiden (üye işyerinden) alınması durumunda ise câiz olacağını savunmuşlardır. İşte kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasında gerçekleşen de budur.¹¹⁶³

Dördüncü Görüş: Üye işyerinin kart çıkaran kuruluşa üye işyeri anlaşmasında belirtilen oranda komisyon ödemesi¹¹⁶⁴ kart kuruluşunun “vekâlet” hizmeti karşılığında verilen “ücret” esasına dayandırılmıştır.¹¹⁶⁵ Daha önce de detaylı bir şekilde irdelendiği üzere vekâlet akdi tersten işletilerek kart çıkaran kuruluş, öncelikle harcama belgesi tutarlarını üye işyerlerine öder daha sonra kart hamillerinden alacaklarını tahsil eder. İslam hukukuna göre alacağın tahsil edilmesi veya alacağın ulaştırılması mukabilinde üzerinde anlaşılan malum bir ücretin alınması câizdir. Simsarlık hizmeti karşılığında alıcı ve satıcı her ikisinden veya sadece birisinden ücretin alınmasının şart koşulması câiz olduğu gibi vekâlet hizmeti karşılığında da her iki taraftan veya tek bir taraftan ücretin alınması caizdir.¹¹⁶⁶

¹¹⁶⁰ Mısırî, “Bitâkatü'l-i'timân”, 410; Takî el-Osmânî, “el-Munâkaşa”, 676; Vehbe Mustafa ez-Zuhaylî, “et-Ta'kîb ve'l-munâkaşa”, *Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhî'l-İslâmî* 12/3 (2000 1421), 640; Cevâhirî, “Bitâkatü'l-i'timân el-İkrâd”, 117; Abdullah b. Beyyeh, “et-Ta'kîb ve'l-Munâkaşa”, *Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhî'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 642.

¹¹⁶¹ Ebû Gudde, “Bitâkatü'l-i'timân tasvvuruhâ ve'l-hukmîş'ser'î 'aleyhâ”, 483.

¹¹⁶² Hammâd, “el-Munâkaşa”, 665.

¹¹⁶³ Hammâd, “el-Munâkaşa”, 664; Karî b. 'Îd, “Bitâkatü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâtî'l-eksât”, 102; Câdir, *İstihdâmü bitâkatî'l-i'timân*, 173.

¹¹⁶⁴ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 76.

¹¹⁶⁵ Ebû Gudde, “Bitâkatü'l-i'timân ve tekyîfuhe's-ser'î”, 365,366; Zuhaylî, “Bitâkatü'l-i'timân”, 1425–2004, 57; Cevâhirî, “Bitâkatü'l-i'timân el-İkrâd”, 117.

¹¹⁶⁶ Ebû Gudde, “Bitâkatü'l-i'timân ve tekyîfuhe's-ser'î”, 365,366.

Beytû't-Temvîlî'l-Kuveytî fetvasına göre bankanın üye işyerinden aldığı komisyon câiz olup “vekâlet ücreti” kapsamında değerlendirmektedir. Bankanın çıkardığı kartlarla üye işyerine yeni müşteriler kazandırarak satış artışını sağlaması ve üye işyerinin kart hamilinden alacaklarını tahsil etmesi konusunda üye işyeri ile kart hamili arasında aracılık yapması karşılığında bu ücrete hak kazanır.¹¹⁶⁷

Beşinci Görüş: Üye işyerinden komisyon ücretinin alınması bazı çağdaş fukahâ tarafından “*sulhu'l-hatîta*” / indirimli sulh akdi esasına dayalı tahlil edilmiştir. Kefil ile alacaklının alacağı konusunda uzlaşma yoluna gidilmesi şeklinde gerçekleşen bu işleme Hanefî ulemâsı “*sulhu'l-hatîta*” / indirimli sulh akdi olarak kavramlaştırmıştır. Komisyon ücretinin alınmasının sulhu'l-hatîta akdi esasına dayalı tasviri şöyle yapılabilir; kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin zimmetinde borç sübût bulduktan sonra zimmetini hamilin zimmetine ekleyerek borcun daha az miktarının ödenmesi hususunda alacaklı olan üye işyeri ile uzlaşma (*sulh*) sağlanmasıdır.¹¹⁶⁸

Altıncı Görüş: Üye işyerinden komisyon kesintisi yapılması bazı çağdaş fıkıhçılara göre “erken ödeme indirim” esası üzere temellendirilmiştir.¹¹⁶⁹ Ali Muhyiddin el-Karadâğî, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişki havâle esasına dayandırıdığımız zaman borç kart çıkaran kuruluşun zimmetinde sabit olacağından mezkûr ilişki alacak borçlu ilişkisini doğuracağını belirtmektedir. Hal böyle olunca sözü edilen ilişki, İslam Fıkıh Akademisi'nin kabul ettiği “borçtan indirim yap peşin ödeyeyim” ilkesine uygun olmaktadır. Akademi'nin onaylamadığı şekil ise senet kırdırma işleminde olduğu gibi araya üçüncü bir tarafın dahil olduğu uygulamadır.¹¹⁷⁰

Yedinci Görüş: Kart çıkaran kuruluş, asıl borçluya kefil de olsa veya borç kendisine havâle edilen yeni borçlu (*muhâlün aleyh*) da olsa ya da malları satın alan gerçek müşteri de olsa har hâlükârda üye işyerine borçlu olduğunu komisyon kesintisinin bir dayanağı olmadığı savunulmaktadır. Ancak kart çıkaran kuruluş, üye işyeri ile komisyon ödeme esası üzere anlaşmışlarsa bunda bir sıkıntı olmayacağını yapılan komisyon kesintisinin üye işyeri tarafından “ibrâ” işlemi olduğu şeklinde temellendirilmiştir.¹¹⁷¹

¹¹⁶⁷ Beytû't-Temvîlî'l-Kuveytî, “Bitâkâtü'l-i'timân el-masrifîyye”, 474.

¹¹⁶⁸ Hammâd, “el-Munâkaşa”, 665; Karî b. 'Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 537; Karî b. 'Îd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâtî'l-eksât”, 103.

¹¹⁶⁹ Ali Muhyiddin el-Karadâğî, “et-Ta'kîb ve'l-munâkaşa”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 662; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 149.

¹¹⁷⁰ Karadâğî, “et-Ta'kîb ve'l-munâkaşa”, 662.

¹¹⁷¹ Ali 'Andelfîb - Muhammed Ali et-Teshîrî, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 623.

Sekizinci Görüş: Fetva meclislerinin ve çağdaş fukahânın çoğunluğuna göre üye işyeri anlaşması yapan kuruluşun üye işyerinden komisyon kesintisini yapmasını “hizmet bedeli” esasına dayalı olarak temellendirmektedir. Buna göre ürün ve hizmet bedellerinden komisyon ücreti alınması câizdir.¹¹⁷²

Üye işyerinden alınan komisyon ücretini “hizmet bedeli” olarak gören Din İşleri Yüksek Kurulu’nun fetvası şöyledir;

“Bir iş veya bir hizmet ya da mal karşılığında alınan bedel helaldir. Bankalar verdikleri kredi kartlarıyla bir hizmet sunmaktadırlar. Dolayısıyla kredi kartı ile yapılan alışverişlerde, bankanın yaptığı hizmet karşılığında anlaşma gereği işyeri sahiplerinden komisyon adı altında almış olduğu ücret, faiz olarak değerlendirilemez.”¹¹⁷³

C. Üye İşyerinden Komisyon Ücretinin Alınması Hakkında Değerlendirme ve Tercih

Râcihî Kuruluşunun Şer‘î Heyeti, Hicrî 6.12.1410 tarihinde (47) sayılı kararında bankanın kart hamilinin harcama belgesinden belli bir oranın ücret olarak almasında bir engel görmediğini ifade etmektedir. Şer‘î heyet, kart çıkaran kuruluş ve uluslararası kartlı sistem kuruluşu Visa lehine üye işyerinden kesinti yapılan bu oran, hizmet ve ürün bedeli üzerinden olduğu müddetçe sakınca görmemektedir.¹¹⁷⁴

Albaraka İslam İktisadı 16-17 Temmuz 1996 tarihleri arasında Ürdün’de düzenlenen On ikinci çalıştayında (3/12) sayılı kredi kartı ile ödeme işlemini kabul eden işyerinden komisyon alınmasına ilişkin karar:

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, kredi kartı ile ödeme kabul eden işyerinden ürün ve hizmet satımı üzerinden komisyon alması câizdir. Alınan bu komisyon, kredi kartının verilmesi, ödeme işleminin kredi kartıyla kabul edilmesi, üye işyerine müşteri kazandırmak ve üye işyerine vekâlet işlemi ile alacaklarını tahsil etme hususunda üye işyerine sunulan hizmetlerin karşılığındadır.¹¹⁷⁵

¹¹⁷² MMFİ, “el-Karâr”, 1421–2000, 676; AAOIFI, “Bitâkatü’l-hasm ve bitâkatü’l-i’timân”, 81; AAOIFI, “Bitâkatü’l-d-def”, 1151,1152,1153,1166,1167; DİB, “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı” (01 Mayıs 2017), 502; Râcihî, *Karârâtü’l-hey’eti’ş-şer’iyye bi masrifi’r-râcihî*, 95; Mecmû’atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li’l-iktisâdi’l-İslâmî*, 204; Ebû Süleymân, *el-Bitâkatü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 150; Ebû Gudde, “Bitâkatü’l-i’timân tasvuruhâ ve’l-hukmîş-şer’î ‘aleyhâ”, 490; Cevâhiri, “Bitâkatü’l-i’timân el-İkrâd”, 117; Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular* 2, 372; Takî el-Osmânî, *Fıkhü’l-Büyû*, 448.

¹¹⁷³ DİB, “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı” (01 Mayıs 2017), 502.

¹¹⁷⁴ Râcihî, *Karârâtü’l-hey’eti’ş-şer’iyye bi masrifi’r-râcihî*, 95.

¹¹⁷⁵ Mecmû’atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li’l-iktisâdi’l-İslâmî*, 204.

Mezkûr komisyon ücretinin kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri anlaşması yapan kuruluş arasında paylaşılmasında sakınca bulunmamaktadır. Zira işaret edilen hizmetleri sunmada her iki taraf da katkı sunmaktadır.¹¹⁷⁶

Şu hâlde kart kuruluşu tarafından kredi kartı ile işlem yapılmasına yarayan her türlü araç, gereç ve donanımın üye işyerine sağlanması yanında güvenlik önlemleri için gereken altyapı kurulması¹¹⁷⁷ karşılığında üye işyeri anlaşması yapan kuruluşun üye işyerinden komisyon ücretini alması câiz olup “hizmet bedeli” kapsamında değerlendirilebilir.

VII. KART HAMILİNDEN KREDİ KARTI ÜCRETLERİNİN ALINMASININ HÜKMÜ

Faizli bankalar veya katılım bankaları yıllık üyelik ücreti,¹¹⁷⁸ yıllık kart ücreti,¹¹⁷⁹ kart yenileme ücreti,¹¹⁸⁰ üyelik ve yenileme ücreti¹¹⁸¹ ücret, kâr payı ve masraflar¹¹⁸² adı altında çeşitli meblağları kart hamilinden tahsil etmektedir.

A. Kart Hamilinden Kredi Kartı Ücretlerinin Alınmasını Câiz Görmeyenler

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin kefalet esası üzerinde temellendirilmesi halinde hamilden alınan kart üyelik ve yenileme ücreti¹¹⁸³ ve yıllık kart ücreti,¹¹⁸⁴ kefalet ücreti olarak değerlendirilmektedir. Bu cümleden olarak iki durumdan biri gerçekleşir:

Bir: Kefil asıl borçlu adına bir şey ödememiştir. Asıl borçlu kendi borcunu ödemiştir. Bu durumda kefil herhangi bir ücreti hak etmez.¹¹⁸⁵ Aynı görüşü savunan çağdaş Mâlikî fakihî Abdullah b. Beyyeh kefil asıl borçlunun borcunu ödemediği halde kefalet ücretini alması halinde insanların mallarını haksız ve batıl yollarla yemek olacağını ifade etmektedir.¹¹⁸⁶

İki: Kefil, asıl borçlunun borcunu ödemiştir şu hâlde ona karz vermiş (*mukriz*) olur. Bu durumda asıl borçludan alacağı ile birlikte kefalet ücretini aldığı zaman “fazlalıkla birlikte

¹¹⁷⁶ Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li'l-iktisâdi'l-İslâmî*, 204.

¹¹⁷⁷ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 33; Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 64.

¹¹⁷⁸ Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 257; BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

¹¹⁷⁹ Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 15.

¹¹⁸⁰ Ziraat Bankası, “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 3; Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 3.

¹¹⁸¹ Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

¹¹⁸² Türkiye Finans, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 4.

¹¹⁸³ Kuveyt Türk, “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

¹¹⁸⁴ Garanti BBVA, “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi” (10 Mart 2024), 15.

¹¹⁸⁵ Hammâdî, “et-Ta‘kîb ve'l-munâkaşa”, 664; Beyyeh, “et-Ta‘kîb ve'l-Munâkaşa”, 642.

¹¹⁸⁶ Beyyeh, “et-Ta‘kîb ve'l-Munâkaşa”, 642.

karz” söz konusu olur ki bu da ribânın bizzat kendisidir.¹¹⁸⁷ Tıpkı kefil asıl borçluya karz vermiş, asıl borçlu da fazlalıkla birlikte borcunu kefile sonradan ödemiş gibi olmaktadır.¹¹⁸⁸ Şu hâlde anılan ücretlerin alınması câiz olmayıp ribâ şüphesine yol açacağı ifade edilmektedir. Ribâ şüphesinden kurutulmak için hamilden alınan kart ücretlerinin kaldırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.¹¹⁸⁹

Öte yandan üyelik ve yenileme ücreti ve yıllık kart ücretinin alınması, kredi kartıyla tekrar tekrar işlem yapma karşılığında olduğu şeklinde de değerlendirilmektedir. Bu durumda da mezkûr ücretlerin alınması haram olduğu benimsenmiştir. Çünkü kart hamilinin kaç defa işlem yapacağı belli olmamakta ve kartla yapılan işlemlere garar ve cahalet karışmaktadır. Öte yandan bazı kredi kartları hayat sigortasında olduğu gibi haram olan hizmetler vermekte ve bu hizmetlerin mukabilinde ücret alınması haram sayılmıştır.¹¹⁹⁰

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiyi kefalet akdi esasına dayandırılması en fazla taraftar bulan ve çok güçlü argümanlara dayandırılması nedeniyle en fazla detaylandırdığımız konuydu. Ancak mezkûr ilişkiyi kefalet akdi çerçevesinde değerlendiren bazı çağdaş fakihlerin bizzat kendileri tarafından da hamilden anılan ücretlerin alınmasının câiz olmadığını bunun ribâ şüphesine yol açacağını ifade etmektedirler.¹¹⁹¹ Bu da kredi kartının doğurduğu sonuç yönünde ele aldığımız zaman kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkiyi kefalet akdi esasına dayandırılmasının isabetli olmadığını göstermektedir.

B. Kart Hamilinden Kredi Kartı Ücretlerinin Alınmasını Câiz Görenler

Râcihî Bankasının Şer‘î Heyetinin hicri 1411 (50) sayılı kararına göre kart çıkaran kuruluşun kart hamilinden kart çıkarma, yıllık yenileme, hamilin eşine çocuğuna ek kart çıkarması ve kayıp halinde yeni kart çıkarma karşılığında kart hamilinden ücret alması câizdir.¹¹⁹²

¹¹⁸⁷ Hammâdî, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 664; Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 390.

¹¹⁸⁸ Beyyeh, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 642; Hammâdî, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 664; Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 390.

¹¹⁸⁹ Muhammed Ali el-Karî b. ‘Îd, “el-İ’timânü’l-müvellid ‘alâ şekli bitâka me‘a sigatin mukterahatin li bitâkati i’timâniyye hâliyyeten mine’l-mahzûrati’s-şer‘iyye”, *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 8/2 (1415–1995), 596; Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 390,397; Sâlûs, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 648; Hammâdî, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 664; Beyyeh, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 642.

¹¹⁹⁰ Hammâdî, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 664; Guneymî, *Bitâkâtü’l-i’timân ve’t-te’sîli’l-fıkhi*, 162.

¹¹⁹¹ Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü i’timâniyye”, 596; Karî b. ‘Îd, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 390,397; Sâlûs, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 648; Hammâdî, “et-Ta‘kîb ve’l-munâkaşa”, 664.

¹¹⁹² Râcihî, *Karârâtü’l-hey’eti’s-şer‘iyye bi masrifi’r-râcihî*, 101.

Albaraka İslam İktisadı 16-17 Temmuz 1996 tarihleri arasında Ürdün’de düzenlenen On ikinci çalıştayında (2/12) sayılı kredi kartlarından ücret alınmasına ilişkin karar:

Kart çıkaran kuruluşun kart talep eden kişiden kart üyelik, yenileme ve yıllık kart ücretlerini alması, kart hamiline sunulan “fiilî hizmet bedeli” olarak câizdir. Hizmetlerin veya kartın taşıdığı özelliklerin farklı olmasına bağlı olarak ücretlerin miktarı da farklı olabilir. Borç miktarının (kartın kullanımı sonucunda doğan borç meblağının) veya süresinin (borcun ödeme süresinin miktarı) farklı olmasıyla ilgili değildir.¹¹⁹³

Bahsi geçen ücretler, müşterinin kredi kartı talebinin onaylanması için emek verme vs. işlemlerin karşılığında tahsil edildiğini belirten Nezih Hammâd, bu ücretlerin kart çıkaran kuruluş için önemli bir kazanç kaynağı olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü kart ücretlerinden elde edilen kar, fiilî maliyet giderlerin çok üstünde olmakta ve devasa müşteri sayısı için çıkarılan kartlar dikkate alındığında azımsanmayacak derecede çok yüksek olmaktadır. Son tahlilde şer‘î olarak bu ücretlerin alınmasında sakınca görmediğini belirten Hammâd, çünkü malum bir hizmet karşılığında maktu olarak kart ücretlerinin alındığını savunmaktadır. Kart ücretleri, icâre hükümlerinin “iş akdi” (belli bir işin görülmesi için kurulan akid) kapsamında yer almaktadır. Nezih Kemâl Hammâd’a göre bu ücretlerin kart çıkaran kuruluşun hamiline kefil olması işlemiyle birlikte yer almasında ribâ şüphesi karışmaz. Çünkü kart ücretlerinin miktarı, hamilin kartla çok veya az işlem yapmasına ya da hiç işlem yapmamasına bağlı olarak farklılık göstermez.¹¹⁹⁴

Muhammed Takî el-Osmânî ise idarî işlemlerin ve kredi kartı sisteminin işleyişi için verilen hizmetlerin ücreti, “ecr-i misl” (piyasadaki rayiç değerine göre genellikle de bilirkşi yoluyla belirlenen ücret) ile takdir edilmesi, gerektiğini savunmaktadır. Kredi kartı hizmetini vermek için alınan ücretler, fiilî maliyet giderleri ile sınırlandırılmaz ancak “ecr-i misl”den de fazla olmamalıdır. Bu itibarla kredi kartını kullanma sonucunda karz işlemi üzerinde fazlalığı alma / ribâ şüphesi şaibesi meydana gelmez.¹¹⁹⁵

¹¹⁹³ Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li'l-iktisâdi'l-İslâmî*, 203.

¹¹⁹⁴ Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 509.

¹¹⁹⁵ Takî el-Osmânî, *Fıkhü'l-Büyû'*, 442-444.

C. Kart Hamilinden Kredi Kartı Ücretlerinin Alınması Hakkında Değerlendirme ve Tercih

Hamilden alınan kart ücretleri, idarî ve kırtasiye işlem giderleri, müşteri bilgileri, kart basımı, hamile gönderilmesi vs. pek çok hizmet karşılığında olmaktadır.¹¹⁹⁶

BKM, kredi kartı üyelik ücretini oluşturan maliyetleri şöyle sıralamaktadır;

- “Gayri nakdi kredi tahsis maliyeti
- Başvuru giriş operasyonel maliyetleri
- “Kredi kartı” çipli plastik kart maliyeti
- Kart basım ve gönderim maliyeti
- Hesap özeti basım ve gönderim maliyeti
- Kart sahiplerine sunulan ek hizmet maliyetleri
- Dolandırıcılık risklerine karşı yapılan sigorta maliyetleri
- Kredi kartı sistem yazılım ve donanım maliyeti
- Uluslararası kart kuruluşlarına ödenen lisans, provizyon ve takas hizmet ücret maliyetleri
- Müşteri taleplerinin karşılanması ve hizmet verilmesi amacı ile kart pazarlama, kart operasyon çalışanlarının maliyeti ile 7 gün 24 saat hizmet veren çağrı merkezleri,
- Basılı malzeme, reklam ve tanıtım maliyetleri

NOT: Bankalar, kredi kartı sahiplerine verdikleri bu hizmetlerin maliyetlerini “kredi kartı üyelik aidatı” adı altında müşteriden almakta, kredi kartı vermekle müşteriye açmış oldukları “gayri nakdi kredi” ile ilgili ayrıca bir komisyon hizmet geliri almamaktadırlar.”¹¹⁹⁷

Sonuç olarak bu hususta şunu söylemek mümkündür; kart hamilinden alınan ücretler câiz olup “hizmet bedeli” esasına dayalı olarak temellendirilebilir.

VIII. KREDİ KARTI SEKTÖRÜNDE KOMİSYON VE ÜCRETLERİN ALINMASI HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME VE TERCİH

İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi, 23-28 Eylül 2000 tarihleri arasında Riyad’da düzenlenen on ikinci dönem toplantısında “ön ödemeli olmayan kredi kartları” hakkında (12/2) 108 sayılı kararı:¹¹⁹⁸

¹¹⁹⁶ Ebû Gudde, “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruha ve’l-hukmîş’şer’î ‘aleyhâ”, 482; Ebû Süleymân, *el-Bitâkâtü’l-benkiyye el-İkrâdiyye*, 148; İbn Menî’, “et-ta’kîb ve’l-Münâkaşa”, 657.

¹¹⁹⁷ BKM, “Neden Kart Ücreti Ödüyoruz?” (03 Şubat 2024).

¹¹⁹⁸ MMFİ, “el-Karâr”, 1421–2000, 676.

Borcun aslı üzerinden fazlalık faiz şartı barındırmadığı zaman ön ödemeli olmayan kredi kartının (banka tarafından) çıkarılması câizdir.

Buna göre;

1. Kart çıkaran kuruluşun kartın çıkarılması esnasında veya yenilenmesinde sunmuş olduğu fiilî hizmet bedeli olarak kart hamilinden maktu bir ücreti alması câizdir.

2. İşyerinin kredi kartı ile yapmış olduğu satış bedelleri ile nakit para ile yapmış olduğu satış bedellerinin aynı olması koşuluyla kart çıkaran kuruluşun üye işyerinden kart hamilinin harcamaları üzerinden komisyon alması câizdir.

İslam Fıkıh Akademisi'nin 6-11 Mart 2004 tarihleri arasında Umman'da düzenlenen on beşinci dönem toplantısında "ön ödemeli kartlar" hakkında ise (15/5) 139 sayılı kararı şöyledir:¹¹⁹⁹

Ön ödemeli kartlar için alınacak kart ücretleri (veya komisyonlar), işyerleri ve hizmet sunan katılımcılara indirim yapılması ve kart hamili tarafından nakit para çekimi için (12/2) 108 sayılı kararda yer alan hükümler geçerlidir.

Asıl kredi kartları, ek kredi kartları vs. kredi kartları için alınan ücretler / komisyonlar hüküm bakımından iki kısma ayrılmaktadır.¹²⁰⁰

1) Fiilî maliyetlerden fazla bir tutarın alınması câiz olmayan ücretler:

Bunlar kart çıkaran kuruluş tarafından kart hamilinden alınan ücretler olup bu durumda kredi kartları ile karz ilişkisi cereyan etmektedir.¹²⁰¹ Buna örnek olarak kart üyelik ve yenileme ücreti,¹²⁰² yıllık kart ücreti,¹²⁰³ kart çıkaran kuruluşun ATM'lerinden çekilen nakit çekim ücreti¹²⁰⁴ ve kredi kartı limitinin yükseltilmesi ücreti adı altında çeşitli ücretlerin alınması gösterilebilir. Öte yandan farklı bir para biriminin geçerli olduğu bir ülkede kredi kartının kullanılması sonucunda döviz alış satış işlem maliyetlerini kart çıkaran kuruluşun hamilden tahsil etmesi de örnek olarak söylenebilir.¹²⁰⁵

¹¹⁹⁹ MMFİ, "el-Karâr", 1425–2004, 219,220.

¹²⁰⁰ AAOIFI, "Bitâkâtü'd-def", 1151.

¹²⁰¹ AAOIFI, "Bitâkâtü'd-def", 1152.

¹²⁰² Kuveyt Türk, "Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi" (05 Şubat 2024), 10.

¹²⁰³ Garanti BBVA, "Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi" (10 Mart 2024), 15.

¹²⁰⁴ Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 41.

¹²⁰⁵ AAOIFI, "Bitâkâtü'd-def", 1152.

Fiilî maliyetlerden fazla bir tutarın alınması câiz olmayan ücretlerle ilgili hükmün dayanağı şöyle açıklanmaktadır: Fiilî maliyetlerden fazla bir tutarın alınması halinde karz verme işleminde hileye başvurma söz konusu olur. Şu hâlde menfaat getiren karz işlemi meydana gelir.¹²⁰⁶ Bu durum, Rasûlullâh'ın (sav) *“لَا يَحِلُّ سَلْفٌ وَبَيْعٌ”* “borç (selef) ve satımın bir arada olması helal değildir”¹²⁰⁷ ifadesinin umûm kapsamı içerisine girer. Fiilî maliyet bedellerinin alınmasının câiz olmasının dayanağı ise karz miktarından fazla bir tutarın alınmaması ile açıklanmaktadır. Karz veren kişi anılan maliyetleri alma hakkına sahiptir. Çünkü karz veren kişi karz vermekle iyilikte bulunmuştur.¹²⁰⁸ Bu hüküm için Allah Teâlâ'nın şu ayeti temel dayanak teşkil etmektedir: *“وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ”* “borçlu da yazdırsın” kısmından *“وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ”* “Kâtip de şahit de zarar görmesin”¹²⁰⁹ kadarki olan kısım; borcun güvence altına alınması amacıyla borcun yazılması ücretinin borçlu olan kişiye ait olduğunu göstermektedir.¹²¹⁰

Konuya dair İslam İş Birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin 11-16 Ekim 1986 tarihleri arasında Amman'da düzenlenen üçüncü dönem toplantısında (3/1) 13 sayılı kararı:¹²¹¹

İslâmî Kalkınma Bankasının vermiş olduğu kredi / karz hizmetlerine karşılık ücret almasına ilişkin karar;

İlk olarak; karz hizmetleri için alınan ücretlerin fiilî giderlerle sınırlı olması şartıyla câizdir.

İkincisi; fiilî hizmet dışındaki her fazlalık şer'î olarak haram kılınmış ribâ kapsamındadır.

2) Fiilî maliyetlerle sınırlı olmayan ücretlerin alınmasının câiz olması:

- Bunlar karşılıklı anlaşmaya göre az önce ifade edilen ücretlerin dışında yer alan ücretler olmaktadır. Çünkü bu ücretler, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ve kartlı sistem kuruluşu tarafından kartlı işlemleri gerçekleştirme, takas ve mutabakat işlemlerini düzenlemede aracılık yapma vs. hizmetlerin karşılığı

¹²⁰⁶ AAOIFI, “Bitâkâtü'd-def”, 1166.

¹²⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Büyü”, 70 (3504); Tirmizî bu hadise “hasen” demiştir bk. Tirmizî, “Büyü”, 19 (1234); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 11/253 (6671).

¹²⁰⁸ AAOIFI, “Bitâkâtü'd-def”, 1166.

¹²⁰⁹ el-Bakara 2/282.

¹²¹⁰ AAOIFI, “Bitâkâtü'd-def”, 1166.

¹²¹¹ MMFİ, *Karârâtü ve tavsîyâtü Mecma 'i'l-Fıkhi'l-İslâmî*, 26.

olmaktadır. Bu hizmetler arasında karz verme edimi yoktur. Limit tanımlamak suretiyle karz verme niteliğini taşıyan kredi kartlarını hamile veren merci, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş veya kartlı sistem kuruluşu olmayıp bilakis kart çıkaran kuruluş olmaktadır. Buradan hareketle ödeme aracı olan bir kart da (banka kartı ve ön ödemeli kartlarda olduğu gibi) karz verme özelliği yoksa kart çıkaran kuruluşun aldığı ücretler, vermiş olduğu hizmetlerin mukabili olmaktadır. Bu tür ücretlerin alınmasında borç faizi şüphesi cereyan etmez.¹²¹²

- Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş tarafından üye işyerinden ücret / komisyon kesintisi yapılması. Bu ücretin bir bölümü kart çıkaran kuruluş ile kartlı sistem kuruluşuna (komisyon ücreti olarak) verilmektedir. Ancak karz verme (*ikrâz*) esasına dayalı olan kredi kartları için kart hamili, bu tür fiilî maliyetlerle sınırlı olmayan ücretleri (komisyon ücretini) ödemekle yükümlü tutulmaması şart koşulmuştur. Çünkü alınacak bu ücretlerden bir kısmı kart çıkaran kuruluşa (karz veren kişiye) verilmektedir. Hal böyle olunca menfaat getiren karz verme hükmü meydana gelir.
- Kart çıkaran kuruluş tarafından kartlı sistem kuruluşuna üyelik ücreti ve almış olduğu hizmet karşılığında komisyon ücretinin ödenmesi.
- Karz verme esasına dayalı olmayan (banka / debit kartları, ön ödemeli / prepaid) kartları için kart çıkaran kuruluş tarafından nakit çekim ücreti, kart üyelik ve yenileme ücreti veya kredi artırma, döviz kuru vs. hizmetlerin karşılığında ücretlerin (hamilden) tahsil edilmesi.
- İşlem yapılan ATM cihazı kart çıkaran kuruluşa ait olmayıp başka bir kuruluşa ait olduğu zaman nakit çekimi yapılması veya herhangi bir hizmet verilmesi karşılığında alınan ücretin fiilî maliyetlerle sınırlandırılmaz.¹²¹³ İşlem yapılan ATM cihazı kart çıkaran kuruluşa ait ise bu durumda fiilî maliyetlerden fazla bir tutarın alınması câiz olmaz. Buradan hareketle kart çıkaran kuruluş, başka banka veya kuruluşların kart hamillerinden almış olduğu fiilî maliyetlerden fazla bir tutarı kendi kart hamillerinden alması câiz değildir.

¹²¹² AAOIFI, “Bitâkâtü’l-def”, 1152,1167.

¹²¹³ Kuruluşlar arasındaki anlaşılan ücret oranları fiilî maliyetlerden daha fazla olsa da alınabilir.

Çünkü bankanın kendi kart hamilleri ile arasındaki ilişki karz akdi esasına dayalı olmakta ve bankanın fiilî maliyetlerden fazla bir ücret alması durumunda “menfaat getiren her karz faizdir”¹²¹⁴ hükmü ile karşı karşıya kalırız.

Kartların İptal Edilmesinin Kredi Kartları İçin Alınan Ücretler Üzerinde Doğurduğu Sonuç

AAOIFI’nin 30 Ocak 2021 yılındaki fetvası aşağıdaki gibidir:¹²¹⁵

1) Kart hamili, kartın çıkarılmasından sonra kartın iptal edilmesini talep ettiği zaman kart çıkaran kuruluşun kart çıkarma (kart basımı gibi) ücretinden bir şey iade etmesi gerekmez. Bu ücretler, kart çıkaran kuruluş tarafından kart çıkararak belirli bir iş / üretim karşılığında tahsil edilmektedir. İş tamamlandığında şer‘î olarak ücrete hak kazanılır.

2) Kart çıkarma işlemi dışında ücret karşılığında hamile hizmet verildikten sonra kart hamili, kartın iptal edilmesini talep edebilir. İster kartın çıkarılmasından hemen sonra isterse kart kullanılarak aktif hale getirilmesi ile hizmet verilmiş olsun bu durumda kart çıkaran kuruluş, kartın iptalini kabul ettiğinde kartın geçerli olduğu süre içerisindeki hizmet ücretlerini iade etmez. Bu ücretler, hizmetlerin verildiği andan kartın iptaline kadar geçen süre içerisindeki hizmetler karşılığında oran üzerinden alınır. Çünkü bir menfaatin (bir ayndan faydalanılması, bir eşyanın kullanılması veya bir hizmetin alınması) müsait ve hazır duruma getirilmesiyle ücrete hak kazanılır. Bu ücret de menfaatin verildiği andan itibaren takdir edilir.

3) Kartın çıkarılması ve diğer hizmetler şeklinde bir ayrıştırma yapılmadan ücretler toplam bir şekilde alınabilir. Bu durumda kart çıkaran kuruluş, kartın iptalini kabul ettiğinde hizmetlerin verildiği andan kartın iptaline kadar geçen süre içerisindeki hizmetlere mukabil olarak ücretleri oran üzerinden tahsil eder. Ancak kartın iptalinden sonra kart çıkaran kuruluş almış olduğu ücretler varsa iade etmek zorundadır. Çünkü bu durumda alınan ücretler, sağlanan menfaat karşılığında olmamaktadır.

4) Hamil kaynaklı şer‘î olarak kabul gören bir gerekçe nedeniyle kart çıkaran kuruluş tarafından kart kullanıma kapatılmışsa şu hâlde hamilin talebiyle kartın kullanıma kapatılması hükmünü alır. Ancak kartın kullanıma kapatılması hamil kaynaklı bir gerekçeye dayanmıyorsa kart, hamilin yanında olduğu müddetçe kart çıkaran kuruluş, kart çıkarma ve diğer hizmetlerin ücretlerini oran üzerinden iade etmek zorundadır. Zira kart çıkaran kuruluş, kart hamiline

¹²¹⁴ Şevkânî, *Neylû'l-evfâr*, 5/276.

¹²¹⁵ AAOIFI, “Bitâkâtü'd-def”, 1152,1153,1167.

menfaat sağlamamış olmaktadır. Ücrete ancak menfaatin müsait ve hazır duruma getirilmesi sonucunda hak kazanılır.

IX. KREDİ KARTI İLE ALTIN GÜMÜŞ VE DÖVİZ SATIN ALINMASI

İslam fıkına göre altın, gümüş ve döviz satın alınmasının geçerli olabilmesi için taraflar akid meclisinden ayrılmadan önce kabz işleminin gerçekleşmesi gerekir. Kredi kartı ile altın, gümüş ve döviz satın alınmasının cevâzı hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. Bazı çağdaş fukahâ, satın alınan altın, gümüş ve döviz tutarlarının kredi kartı ile ödemenin yapılmasının câiz olduğunu ve bu işlemi “hükmi kabz” çerçevesinde değerlendirmiştir. Diğer bazı çağdaş fukahâyâ göre ise kredi kartı ile altın, gümüş ve döviz satın alınmasında ne “hükmi kabz” ne de “fiilî kabz” gerçekleşeceğini dolayısıyla ödemenin kredi kartıyla yapılmasını câiz saymamaktadırlar.

Buna dair Sünnetten oldukça fazla deliller bulunmaktadır.

قَالَ: ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَنْ مَرْوَانَ بْنِ دِينَارٍ، وَعَامِرِ بْنِ مُصْعَبٍ: أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا الْمُنْهَالِ، يَقُولُ: سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ، وَزَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ عَنِ الصَّرْفِ، فَقَالَا: كُنَّا تَاجِرَيْنِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّرْفِ، فَقَالَ: «إِنْ كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَلَا بَأْسَ، وَإِنْ كَانَ نَسَاءً فَلَا يَصْلُحُ»

Ebû Minhâl, dedi ki: “Berâ b. Azib (ö. 71/690 [?]) (ra) ile Zeyd b. Erkam’a (ö. 68/688) (ra) sarf işlemi hakkında sordum. Onlar da şöyle dediler: ‘Rasûlullah (sav) döneminde iki tacir idik. Rasûlullah’a (sav) sarf işlemi hakkında sorduk. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sav) şöyle buyurdular: ‘peşin olduğunda problem yok fakat vadeli olduğunda uygun olmaz’”¹²¹⁶

Buhârî ve Müslim’in rivayetine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurdular:

«لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ، وَلَا تَشْفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ، وَلَا تَشْفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجٍ»

“Ebû Saîd el-Hudrî’den (ra) (ö. 74/693-94) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurmaktadır: “Eşit olmadıkça altını altınla satmayın, birini diğerinden fazla veya eksik yapmayın! Eşit olmadıkça gümüşü de gümüşle satmayın, birini diğerinden fazla veya eksik yapmayın! Bunlardan gâib / vadeli olan (kişinin mülkiyetinde bulunmayan veya mülkiyetinde olup da akid meclisinde bulunmayan) bedeli, peşin / hazır olan bedel karşılığında satmayın!”¹²¹⁷

¹²¹⁶ Buhârî, “Büyû”, 8 (No. 2060); Müslim, “Müsâkât”, 1589; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 32/63 (No. 19310).

¹²¹⁷ Buhârî, “Büyû”, 78 (No. 2177); Müslim, “Müsâkât”, 1584.

Sünnetten mezkûr deliller altın ve gümüş ile alış satış yapabilmek için kabz işleminin anında / peşin olarak gerçekleşmesinin şart olduğunu göstermektedir. Sözü edilen işlemin geçerlilik boyutunu anlamak için İslam hukukuna göre kabz işleminin keyfiyetinin irdelenmesi önem arz etmektedir.

A. İslam Hukukunda Kabzın Tanımı

Sözlükte kabz “bir şeyi elle tutup almak, elinde toplayıp almak, kılıcı tutmak, bir evi veya toprağı kabz etti; el koyma, onu tasarrufu altına alma (*hıyâze*) ve ruhun alınması (ölüm)¹²¹⁸ gibi anlamlara gelmektedir.

Fıkhi bir terim olarak “kabz” “temkîn, tahallî ve (mülkiyeti tesis etme üzerindeki) engellerin örfe ve âdeten gerçekten kalkmasıdır”¹²¹⁹ şeklinde tanımlanmıştır. “Temkîn”, ilk mâlik tarafından yeni mâliki, mal üzerinde tasarrufta bulunma iktidarını sağlama, “tahallî” ise malın ilk sahibi tarafından üçüncü kişilerin hakkı bulunmaksızın ve bir engel olmaksızın yeni mâlikin ulaşabileceği duruma getirilmesi anlamına gelmektedir.¹²²⁰

1. İslam Hukukunda Kabz İşleminin Mahiyet ve Keyfiyeti

Şâri‘ akid meclisinde kabz işlemini şart koşturmaktadır. Ancak kabz işleminin keyfiyetini belirlememiştir. Şeriatta kabz işleminin şekli ile ilgili bir kural belirlemediğinden fukahâ kabz işleminin mahiyet ve keyfiyeti hakkında ihtilaf etmiştir.¹²²¹

Kabz işleminin keyfiyeti, malın sahip olduğu özelliklere paralel olarak değişkenlik göstermektedir.

1) Taşınmazlarda kabz işlemi: Fakihler, taşınmazlarda kabz işlemi, gayrimenkulü tahliye etme, yeni mâlikin taşınmaz üzerinde tasarrufta bulunmasını sağlama (*temkîn*) şeklinde olacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Hanefî mezhebinde herhangi bir külfet olmaksızın tasarrufta bulunma iktidarı olsa bile tahliye işlemi “kabz hükmî” kabul edilir. Öte yandan satım konusu olan malın özelliğine göre kabz ediminin keyfiyeti de değişkenlik gösterir. Sözelimi ev, dükkân vs. taşınmazlarda kabz işlemi, tahliye etmekle birlikte ev için anahtar teslimi ile toprak için ise müşterinin toprak üzerinde tasarrufta bulunmasını sağlamak / temkîn suretiyle gerçekleşmiş olur. Diğer taraftan Hanefî mezhebine göre taşınmaz yakın bir yerde bulunuyorsa

¹²¹⁸ İbn Fâris, “kbz”, 5/50; Râzî, “kbz”, 246; Fîrûzâbâdî, “kbz”, 1225; Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, “kbz”, 2/711.

¹²¹⁹ Kâsânî, *Bedâ‘i‘u’s-şanâ‘i‘*, 5/148.

¹²²⁰ H. Yunus Apaydın, “Kabz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/45.

¹²²¹ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 213.

satıcı tahliye etmiş ve alıcının teslim almasına izin vermişse kabz işlemi gerçekleşmiş olmaktadır. Yeni mâlik, üçüncü kişiler tarafından engellenerek taşınmaz üzerinde tasarrufta bulunamıyorsa böyle bir taşınmazın tahliye edilmesi ile kabz işlemi gerçekleşmez.¹²²² Taşınmazlarda kabz işlemi *Mecelle*’de şöyle ifade edilmiştir: “Mebî’in teslîmi müşterinin bilâ-mâni‘ kabzedebilecek vechile tesellümüne bâyi‘in izin vermesiyle hâsıl olur.”¹²²³

2) Menkul mallarda kabz işlemi: Fakihler, menkul malların kabz işlemi hususunda ihtilaf etmiştir.

a) Bazı fakihlere göre malı satın alınan yerden kabzedenden kişinin tasarrufu altına nakletmek veya malı ele geçirmek ya da bunun dışında cari olan örfе göre kabz işlemi gerçekleşir. Bu yaklaşımı Mâlikî, Şâfiî mezhebinin meşhur görüşü, Hanbelî mezhebi ve Ebû Yusuf benimsemektedir.¹²²⁴ Mâlikî mezhebine göre hayvanın yularını teslim almak, söz konusu mal bir elbise ise tasarruf altına almakla (*hıyâze*),¹²²⁵ Hanbelî mezhebinde ise satın alınan bir hayvanın yürütülerek götürülmesi ile kabz işlemi gerçekleşir. Satım konusu olan mal dirhem ve dinar ise kabz edimi, elden teslim almak, elbise ise nakledilmesi ile kesinleşir.¹²²⁶ Şâfiî mezhebine göre hayvanı sürüp götürmekle; tahta, hububat vs. adet gereği nakledilen mallarda ise bulunduğu yerden nakletmek suretiyle kabz işlemi, gerçekleşir. Buna göre Şâfiî mezhebinde kabz işlemi için ağır olan mallarda nakledilmesini; dirhem, dinar, mendil, elbise, hafif olan kap kacak, kitap vs. hafif olan mallarda ise elle teslim alınmasını şart görmektedirler. Özetle Şâfiî mezhebinde cari olan örf esas alınarak kabz işlemi için üçlü bir ayırma gitmektedir.¹²²⁷

Bir: Yukarıda yer verdiğimiz üzere taşınmazların tahliye edilmesi.

İki: Mallar ağır ise nakledilmesi.

Üç: Mallar hafif ise elden teslim alınması

b) Hanefî mezhebinin cumhuruna göre satıcının alıcı ile satım konusu mal arasında herhangi bir engel bırakmayacak şekilde tasarrufta bulunmasını sağlayarak tahliyede

¹²²² Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i*, 5/148; İbn Âbidîn, *Reddû’l-muhtâr*, 4/562; Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 263; Kadri Paşa, *Mürşidü’l-hayrân*, md. 340,341; Muhammed İliş, *Minehu’l-celîl*, 5/232; Nevevî, *el-Mecmû’*, 9/276; Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, 3/517; “Kabz”, *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye el-Kuveytiyye* (Mısır: Dârü’s-safve, 1404–2006), 32/259.

¹²²³ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 263.

¹²²⁴ Kadri Paşa, *Mürşidü’l-hayrân*, md. 343; Muhammed İliş, *Minehu’l-celîl*, 5/232; Nevevî, *el-Mecmû’*, 9/276; Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, 3/517; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 214.

¹²²⁵ Muhammed İliş, *Minehu’l-celîl*, 5/232.

¹²²⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/90.

¹²²⁷ Nevevî, *el-Mecmû’*, 9/276; Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, 3/516-519.

bulunmakla kabz işlemi kesinleşir. Sözelimi Hanefî mezhebinde merada bulunan bir hayvan, görme mesafesinde olup işaret edilmesi kabz işlemi için yeterlidir. Aynı hüküm, elini uzatıp alacak durumda olan elbise için de geçerlidir. Bir ev veya ahırda bulunan kuş veya at, yardıma ihtiyaç duyulmaksızın alınabiliyorsa kabz işlemi gerçekleşmiştir.¹²²⁸ Hanefî mezhebinde elle teslim almak suretiyle de kabz edimi kesinleşir.¹²²⁹ Bu hükme dair *Mecelle*’de şu maddelere yer verilmiştir:

- ✓ “Hayvan başında ya kulağında veya yularından tutulup teslim olunur.”¹²³⁰
- ✓ “Urûz’un teslimi müşterinin eline i’tâsıyla yâhud yanına koymak veya meydanda olup da bi’l-irâe kabzına ruhsat vermekle olur.”¹²³¹
- ✓ “Ambar ve sandık gibi kilidli bir mahal içinde bulunan şeyler toptan satıldıkda miftâhının müşteriye i’tâsıyla kabzına ruhsat verilmek teslimidir. Meselâ, bir ambar buğday yahut bir sandık kitap toptan satıldıkda miftâhın i’tâsı mebî’i teslim demektir.”¹²³²

3) Mukadderât mallarda kabz işlemi: Fâkihler arasında hacim ve uzunluk birimleri ile ölçülebilen, tartılabilen ve sayılabilen malların (*mukadderât*) kabz işleminin gerçekleşmesi hususunda görüş ayrılığı bulunmaktadır.

a) Ölçülerek işlem gören mislî mal (*keylî*), miktarı tartılarak belirlenen mislî mal (*veznî*), uzunluğu ölçülen (*zer’î / mevrû’*) ve sayılabilen (*adedî*) gibi malların biçilen değeri ile kabz işlemi gerçekleşir. Sözelimi tartılmamış buğday yığını keylî, bir malı veznî, elbiseyi zer’î, vb. mezkur yollarla değer biçilerek satın almak gibi. Bu yaklaşımı Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri benimseyerek keylî, veznî, zer’î ve adedî türündeki mallar değer biçilerek alınması ile kabz işlemi gerçekleşmiş olur. Başka bir ifade ile mukadderât (miktarı belirlenebilen) mallarda kabz edimi için örf dikkate alınarak keylî, veznî, zer’î ve adedî ölçü birimleri esas alınır. Şâfiî mezhebi buna ilaveten mezkûr malların alıcıya nakledilmesi şartını koşmaktadır.¹²³³ Hanbelî mezhebine göre her malın kabz işlemi kendi cinsine göredir. Ölçülerek işlem gören mislî mal (*keylî*), ile miktarı tartılarak belirlenen mislî mal (*veznî*), keylî ve veznî olarak satılır. Kabz işlemi de keylî ve veznî olarak gerçekleşir.¹²³⁴ Bunun dayanağı

¹²²⁸ İbn Âbidîn, *Reddû’l-muhtâr*, 4/562.

¹²²⁹ Kadri Paşa, *Mürşidü’l-hayrân*, md. 343.

¹²³⁰ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 272.

¹²³¹ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 274.

¹²³² Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 275.

¹²³³ Nevevî, *Ravzatü’l-îlâibîn*, 3/517-520; Nevevî, *el-Mecmû’*, 9/276-278; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/90; “Kabz”, 32/260,261.

¹²³⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/90.

Rasûlullah'tan (sav) gelen şu hadistir: «إِذَا بَعْتَ فَكِلًا، وَإِذَا ابْتَعْتَ فَأَكْتَلًا» “Sattığın zaman tart, satın alınca tarttır.”¹²³⁵

b) Hanefî mezhebinin cumhuru ve İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ilk mâlikin yeni mâlik ile satım konusu mal arasında herhangi bir engel bırakmayacak şekilde tasarrufta bulunmasını (*temkîn*) sağlayarak tahliye de bulunmak suretiyle kabz edimi gerçekleşir.¹²³⁶ Bu hüküm *Mecelle*'de, “Mekîlât ve mevzûnât müşterinin emriyle keyl ya vezn olunarak tehye ve i'tâ eylediği zarf ve kab derûnuna konulmak teslîmdir”¹²³⁷ şeklinde ifade edilmiştir.

2. Kabz İşleminin Çağdaş Şekil ve Hükümleri Hakkında İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin Kararı

İslâm Fıkıh Akademisi 14-20 Mart 1990 tarihleri arasında düzenlenen altıncı dönem toplantısında kabz işleminin çağdaş şekil ve hükümleri hakkında şu kararlar alınmıştır:¹²³⁸

Birincisi: Malları kabzetme işlemi, elle teslim alınması, buğdayı keylî (ölçülerek işlem gören mislî mal), ile veznî (miktarı tartılarak belirlenen mislî mal), ve malları kabzedenden kişinin tasarrufu altına almasına (*hıyâze*) havâle etme / taşımak suretiyle duyularla algılanabilen (*hissî*) yöntemlerle gerçekleştirilir. Bunun gibi “hissî kabz” işlemi gerçekleşmese bile mal üzerinde tasarrufta bulunma imkânı (*temkîn*) sağlayarak kabz işlemi, hükmî ve itibarî bir şekilde de gerçekleştirilir. Eşyada kabz işlemi, taşıdığı özellik ve cari olan farklı örfler doğrultusunda değişkenlik gösterir.

İkincisi: Şer'î ve örfî olarak muteber “hükmî kabz” yöntemlerinden:

1. Bankanın bir miktar parayı müşteri hesabına alacak kaydetmesi durumları aşağıdaki gibidir:

a. Müşterinin hesabına doğrudan veya banka havâlesi yoluyla nakit para yatırılması.

b. Dövizin diğer bir para birimi ile satın alınması halinde müşteri, banka ile sarf akdini kurduğu zaman (satın alınan dövizin) müşteri hesabına kaydedilmesi.

c. Banka tarafından müşteri talimatıyla müşteri hesabından bir miktar nakit paranın yabancı bir para birimi ile (değiştirilerek) aynı bankada veya farklı bir bankadaki diğer bir

¹²³⁵ Buhârî, “Büyû”, 51.

¹²³⁶ Kâsânî, *Bedâ'i 'u 'ş-şanâ'i*, 5/148; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/90; Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 273; Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayrân*, md. 344; “Kabz”, 32/260,261.

¹²³⁷ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 273.

¹²³⁸ MMFİ, *Karârâtü ve tavsîyâtü Mecma 'i'l-Fıkhi'l-İslâmî*, 100,101.

hesaba müşteri veya bir başka şahıs adına gönderilmesi. Bankalar, İslam şeriatına göre sarf hükümlerine riayet etmelidir.

Bankanın hesaba alacak kaydetmesinden sonra para gönderilen kişi, fiilî olarak parayı teslim alana kadar piyasada bilinen şekliyle sürenin gecikmesi bağışlanır (tolere edilir). Bu cümleden olarak para gönderilen kişi, tolere edilen süre içerisinde parayı kullanması, ancak paranın fiilen teslim alınması ile bankanın hesaba alacak kaydetmesinin sonuç doğurmasından sonra câiz (mümkün) olmaktadır.

2. Üzerinde yazılı olan tutarın nakit olarak karşılığı olan banka tarafından tahsil edilebilen çekin teslim alınması.

Görüldüğü üzere İslâm Fıkıh Akademisi'nin bu kararında ve daha öncesinde yukarıda değindiğimiz üzere mezheplere göre kabz işlemi, hissî / fiilî olabileceği gibi hükmî / itibârî bir şekilde de gerçekleşebilir. Hanefî mezhebinde açıkça atıfta bulunduğumuz gibi tahliye işlemi hükmî kabz çerçevesinde değerlendirmiştir. İslâm Fıkıh Akademisi, çağdaş iktisadî işlemlerinin gelişip büyümesinin bir sonucu olarak geçmiş asırlara nispeten değişen ve sürekli gelişen ödeme sistemlerine paralel olarak kabz işleminin özellikle “hükmî kabz” dairesini genişletme yoluna gitmiştir. Ödeme ve tahsilat işlemlerinin genelde banka aracılığıyla gerçekleştiği için bankanın gerçekleştirdiği ödeme işlemleri “hükmî kabz” yöntemleri arasında değerlendirilmiştir. Bu itibarla Mecma‘u'l-Fıkhi'l-İslâmî, banka tarafından nakit paranın müşteri hesabına alacak kaydedilmesi, bunun yanında doğrudan veya banka havâlesi yoluyla müşteri hesabına nakit para yatırılması işlemleri hükmî kabz çerçevesinde temellendirmiştir. Bunun yanında paranın yabancı bir para birimi ile değiştirilerek aynı bankada veya farklı bir bankadaki diğer bir hesaba müşteri veya bir başka şahıs adına gönderilmesi ve karşılığı olan çekin teslim alınmasını da hükmî kabz olarak değerlendirmiştir.

Şu hususu da ifade etmek gerekir ki kredi kartları teknolojinin desteğiyle ödeme işlemleri için cep telefonu veya gönderilen tek kullanımlık şifre üretebilen kart sistemleri kullanılmaktadır. Öte yandan temassız ödeme (paypass) kredi kartları yerine ödeme işlemleri için parmakdaki damar sisteminin ve sesli komut kullanılması gerek güvenlik gerekse işlemleri hızlandırması açısından tüketicilere hitap etmektedir.¹²³⁹ Geçmişte madeni para, günümüzde kâğıt para ve plastik para olarak adlandırılan nakit, çok yakın gelecekte “sanal para”, “elektronik para”, veya “siber para” olacaktır.¹²⁴⁰

¹²³⁹ Kaya, *Kredi Kartları*, 160-166; Yıldırım, *Bireysel Kredi Kartları*, 88.

¹²⁴⁰ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması* 210.

Hal böyle olunca sürekli gelişen ve değişen ödeme sistemlerinin yakın gelecekte kurum ve kuruluşlarda gerçekleşecek ödeme işlemlerinin tamamına yakını fıkhen “hükmi kabz” kapsamında yer alacağı kanaatindeyiz.

B. Kredi Kartı ile Altın Gümüş ve Döviz Satın Alınmasını Câiz Görenler

Bazı çağdaş fukahâ, satın alınan altın, gümüş ve döviz tutarlarının kredi kartı ile ödemenin yapılmasının câiz olduğunu ve bu işlemi “hükmi kabz” esasına göre değerlendirmiştir.

İlim ehlinin cumhuruna göre altın ve gümüşün kâğıt paralarla satım işleminin geçerli olabilmesinin şartı, karşılıklı bedellerin kabz edilmesine bağlanmıştır. Yani satış bedeli (semen) ve satım konusu olan malın (mebî') her biri mecliste anında (peşin olarak) teslim edilmesi gerekir. Zira kâğıt paralar, altın ve gümüş hükmünde olup sarf hükümleri kapsamında yer almaktadır.¹²⁴¹ Konuya dair Müslim'in rivayetine göre Ubâde b. Sâmî (ra) Rasûlullah'ın (sav) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ، وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ، وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ، مِثْلًا بِمِثْلٍ، سَوَاءٌ بِسَوَاءٍ، يَدًا بِيَدٍ، فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ، فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ، إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ»

“Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz; cinsi cinsine birbirine eşit ve peşin olarak satılır. Malların sınıfları değişirse peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi satın.”¹²⁴²

Buradan hareketle müşteri alışveriş meclisinde altın ve gümüş satın alıp kabz ettiğinde ve ödeme işlemini kredi kartıyla yaptığında karşılıklı bedeller arasında muteber olan kabz edimi gerçekleşmiş olur. Üye işyerinin kart hamili tarafından şifre girilerek (harcama belgesinin imzalanması) işleme onay verilmesi sonucunda düzenlenen harcama belgesinin bir nüshasını kabzetmesi, harcama belgesindeki yazılı olan tutarın parasal değerini hükmen kabzetmiş sayılır. Bu durum, tıpkı onaylı çeki kabzetmek gibidir.¹²⁴³ Bu cümleden olarak İslâm Konferansı Teşkilâtı'na bağlı Mecma'u'l-Fıkhî'l-İslâmî 1-6 Nisan 1995 tarihlerinde yapılan dokuzuncu dönem toplantısında akid meclisinde kabz işleminin tamamlanması şartıyla

¹²⁴¹ Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 517.

¹²⁴² Müslim, “Müsâkât”, 1587.

¹²⁴³ Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 517.

onaylı çeklerle altın ve gümüşün satın alınmasının câiz olduğu yönünde kararı bulunmaktadır.¹²⁴⁴

Banka havâle işlemleri, çeklerin satın alınması vb. işlemlerde hükmî kabz çerçevesinde değerlendirildiği gibi nakdî malların satın alma işlemlerinde kredi kartlarıyla ödeme yapılması da hükmî ödeme kapsamında değerlendirilmesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Şeyh Hamza'ya göre bu durumda “hükmî ödeme”, “fiilî ödeme” olarak değerlendirilmesi gerektiği aksi takdirde insanların sıkıntıya düşeceğini ve birçok yönden teamül haline gelen pek çok kapının kapanacağını savunmaktadır. Küresel iktisadî sistem gereği, kabz mefhumunun yeniden ele alınması gerekmekte, aksi takdirde büyük sorunlarla karşılaşılacaktır.¹²⁴⁵

Üye işyeri temsilcisi tarafından otorizasyon alınarak kredi kartıyla ödeme işlemi aynı mecliste yapılmışsa kabz edimi gerçekleşmiş olur. İşlem yapılan kart ön ödemeli kredi kartı değil ise bankanın kendi hesabından ödemede bulunup daha sonra hamile rücû etmesi hükmî kabz olarak itibar edilir.¹²⁴⁶

İslam İktisadı 1996 tarihli Albaraka on ikinci çalıştayının fetvasında, İslâm Fıkıh Akademisi'nin 1-6 Nisan 1995 tarihlerindeki onaylı çeklerle altın ve gümüşün satın alınmasındaki cevâzına atıfta bulunarak¹²⁴⁷ kredi kartıyla mezkûr nakdî malların satın alınmasının öncelikli olarak câiz olması gerektiğini savunmaktadır.

İslam İktisadı Albaraka fetvası şöyledir: “Kredi kartı ile yapılan işlemlerin sonucunda düzenlenen harcama belgesi, çek gibi değerlendirilir. Uzmanlar, kredi kartı ile yapılan ödeme sonucunda düzenlenen harcama belgesi, çekten daha kuvvetli olduğunu ifade etmişlerdir.”¹²⁴⁸ Çünkü günümüzde çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması rastlanılan bir durum iken kredi kartları ile ödeme sonucunda düzenlenen satış belgesinin karşılıksız çıktığı ve bunun sonucunda üye işyerinin alacağını kart çıkaran kuruluştan tahsil edemediği rastlanılan bir durum değildir.

Yine 1996 tarihli İslam İktisadı Albaraka fetvasında, İslâm Fıkıh Akademisi 14-20 Mart 1990 tarihlerinde yapılan altıncı dönem toplantısındaki sarf işlemi yapıldıktan sonra diğer bir hesaba gönderilen dövizin fiilî olarak teslim alma sürecinin istem dışı (piyasada bilinen

¹²⁴⁴ MMFİ, *Karârâtü ve tavsîyâtü Mecma 'i'l-Fıkhi'l-İslâmî*, 164.

¹²⁴⁵ Hamza, “el-Munâkaşa”, 680,681.

¹²⁴⁶ Ebû 'İd, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye*, 171.

¹²⁴⁷ MMFİ, *Karârâtü ve tavsîyâtü Mecma 'i'l-Fıkhi'l-İslâmî*, 164.

¹²⁴⁸ Mecmû'atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li'l-iktisâdî'l-İslâmî*, 207.

şekliyle) gecikme süresinin tolere edileceğine dair fetvasına atıfta bulunmaktadır.¹²⁴⁹ Bunun gibi kredi kartı ile altın, gümüş ve döviz satın alınmasında bankacılık sisteminde hesaba alacak kaydetme işlemine uygun olarak istem dışı gecikme süresi tolere edilebilir.

İslam İktisadı Albaraka fetvası şöyledir: “Altın, gümüş ve döviz tutarlarının ödeme işlemlerinde kredi kartının kullanılması, gecikmenin oluşmasının şart koşulması veya cari olan örfe göre gecikme olarak değerlendirilen durumların olmaması koşuluyla câizdir. Bunun yanında mezkûr nakdi malların kabz işleminin geciktirilmesine hâlel gelmemesine riayet etmek gerekir. İslâm Fıkıh Akademisi kararı uyarınca bankacılık sisteminde hesaba alacak kaydetme işlemine uygun olarak istem dışı yaşanan gecikme süresi (72 saat) tolere edilir.”¹²⁵⁰

Öte yandan ödeme işlemlerinin kredi kartı ile yapılmasına itiraz edilmeksizin üye işyeri için bağlayıcı olmakta ve hamilin zimmeti harcama belgesindeki para borçlarından anında kurtulmaktadır.¹²⁵¹

AAOIFI’nin 31 Mayıs 2000 tarihindeki fetvasında kart türlerinden sadece banka kartı ile altın, gümüş ve döviz satışına değinmiştir. Banka kartı ile satın almak, hükmî kabz işlemi gerçekleştiğinden şer‘î olarak geçerlidir. Buna göre müşteri altın, gümüş ve döviz teslim alıp üye işyeri hesabına ödeme işleminin yapılabilmesi için kart kullanarak düzenlenen harcama belgesini onaylarsa hükmî kabz işlemi gerçekleşmiş olur. Çünkü Mecma‘u’l-Fıkhî’l-İslâmî, القيد الحسابي / hesaba alacak kaydetme işleminin kabz hükmî olduğu yönünde kararı bulunmaktadır. Buradan hareketle banka kartı ile altın, gümüş ve döviz satın almakla şer‘î olarak koşulan şart teslim alma (*tekâbud*) işlemi gerçekleşmiş olur.¹²⁵²

AAOIFI’nin 30 Ocak 2021 yılındaki fetvasına göre ise daireyi biraz daha genişleterek döviz alış (*sarf*), altın ve gümüş bedellerinin “banka kartı”, “ön ödemeli (*prepaid*) kart” ve “kredi kartı” ile ödenmesi câizdir. Ödeme işlemlerinin bu kartlarla yapıldığı esnada kart kabul eden tarafın hesabına alacak meblağı kaydedilmekle kabz işlemi gerçekleşmektedir. Takas ve mutabakat işlemlerindeki gecikmeler veya hamilin para borçlarını kart çıkaran kuruluşa ödemesi için tanınan süre kabz işleminin gerçekleşmesine herhangi (olumsuz) bir etkisi olmaz.¹²⁵³

¹²⁴⁹ MMFİ, *Karârâtü ve tavsîyâtü Mecma‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî*, 100,101.

¹²⁵⁰ Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li’l-iktisâdi’l-İslâmî*, 207.

¹²⁵¹ Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li’l-iktisâdi’l-İslâmî*, 207.

¹²⁵² AAOIFI, “Bitâkatü’l-hasam ve bitâkatü’l-i’timân”, 87.

¹²⁵³ AAOIFI, “Bitâkatü’l-d-def”, 1154,1168.

C. Kredi Kartı ile Altın Gümüş ve Döviz Satın Alınmasını Câiz Görmeyenler

Bazı çağdaş alimler, kredi kartı ile altın, gümüş ve döviz satın alınması ile ne “fiilî kabz” ne de “hükmi kabz” gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Ancak hamilin hesabına ulaşarak hesap bakiyesi kadar para çekilmesine ve alışveriş yapılmasına olanak sağlayan “banka kartları”¹²⁵⁴ ile kart hamili veya bir başkasının karta para yüklemesi ile ödeme işlemi yapılabilen “ön ödemeli kartlar” ile¹²⁵⁵ kabz işlemi gerçekleşeceğinden altın, gümüş ve döviz satın alınabilmektedir.

Muhammed el-Emîn ed-Darîr, “Beytü’t-Temvîli’l-Kuveytî” ile yukarıda fetvasına yer verdiğimiz “İslam İktisadı Albaraka” fetva heyetlerinin kredi kartı ile altın, gümüş ve döviz satın alınmasının câiz olduğuna dair fetvalarına karşı çıkmaktadır. Darîr, fettada kart hamili tarafından imzalanan (şifre girilerek onaylanan vs. yöntemlerle düzenlenen) harcama belgesi, kesin ödeme aracı olarak görülerek üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa ulaştığı an üye işyeri alacakları anında ödeneceği şeklinde yer aldığını ifade etmektedir. Bu cümleden olarak üye işyerine altın ve gümüş bedellerini anında teslim almasına olanak sağlayarak altın ve gümüş satımı için şart olan kabz işlemi gerçekleşmiş olur. Bu durum, tıpkı çeklerle ödeme işlemi yapmak gibi olup şer’î olarak câiz olmaktadır.¹²⁵⁶ Fetvayı bu şekilde aktararak karşı çıkan Darîr, görüşlerini çeşitli argümanlara dayandırmıştır.

Altın ve gümüşün kredi kartıyla satın alımında anında (peşin) olması şartı gerçekleşmemektedir. Çünkü kart hamili, kredi kartıyla işlem yaptığında harcama belgesini onaylayarak altını teslim almakta, ödeme işlemini ise yapmamaktadır. Bilakis ödeme işlemini bir süre sonra üye işyeri, aldığı tüm satış kayıtlarını gönderdiği üye işyeri anlaşması yapan kuruluş veya kart çıkaran kuruluş yapmaktadır. Anılan “süre”, ödeme işlemini üye işyeri anlaşması yapan kuruluş yapacağı takdirde satış kayıtlarını teslim aldıktan sonra “üç güne” kadar ulaşabilmektedir. Kredi kartı ödeme sistemi anılan şekilde gecikmeli işleyişi, “Beytü’t-Temvîli’l-Kuveytî” fetvasında yer alan harcama belgesi, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa ulaştığı an üye işyeri alacakları anında ödeneceği şeklindeki bilgi ile örtüşmemektedir.¹²⁵⁷ Şunu ifade etmek gerekir ki; “İslam İktisadı Albaraka” fetvasında bankacılık sisteminde hesaba alacak kaydetme işlemine uygun olarak istem dışı yaşanan gecikme süresi olan “72 saat” yani

¹²⁵⁴ Yılmaz, *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, 12; bk. BKKKK, md. 3/k; Çırpan, *Kredi Kartları*, 30.

¹²⁵⁵ “Prepaid (Ön Ödemeli) Kart Nedir ve Avantajları Nelerdir?” (24 Mayıs 2024).

¹²⁵⁶ Darîr, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 1421–2000, 612.

¹²⁵⁷ Darîr, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 1421–2000, 612.

Darîr'in işaret ettiği ödeme işlemini üye işyeri anlaşması yapan kuruluş yapacağı takdirde üç günlük sürenin tolere edileceğine işaret edilmiştir.¹²⁵⁸

Satış kayıtları üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa ulaştığı gibi ödeme işleminin anında yapıldığını bir an için kabul edelim. Ne var ki; bu kez kabz işleminin akid meclisinde olması şartı gerçekleşmemektedir. Çünkü kabz işleminin gerçekleşmesi gereken meclis, satın almanın kart hamili ile üye işyeri (altın satıcısı) arasında gerçekleştiği meclis olmaktadır. Kabz işleminin gerçekleşmesi gereken meclis, (içerisinde altın ve gümüşün de olduğu) satış kayıtlarının üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa ulaştığı meclis olamaz.¹²⁵⁹

Öte yandan her ikisinin ödeme aracı olmasından hareketle kredi kartının çeklere kıyas edilmesi, asıl ile fer' arasında illet benzerliği bulunmaksızın yapılan kıyâs (*kıyâs me'a'l-fârık*) olmaktadır. Çünkü çek ile ödeme işlemi, anında gerçekleşmekte ve çeki kabzetmek, taşıdığı özellik nedeniyle hükmen gerçekleşmiş olur. Kredi kartı ise para borçları için ileride gerçekleşecek olan bir ödeme aracıdır. Zira altın satış bedeli ancak bir süre geçtikten sonra üye işyerinin hesabına geçmektedir.¹²⁶⁰

Bazı İslâm Fıkıh Akademisi fukahâsına göre altın ve gümüş tutarlarını satın alma işleminde kabzetme edimi şart olduğundan kredi kartı ile ödeme işlemi yapıldığı zaman alacak, bir ay veya buna yakın bir süre sonra alıcının hesabına geçtiğinden câiz olmaz.¹²⁶¹ Bedellerden biri vadeli olup kesinlikle teslim edilebilme potansiyeline sahip olması da yeterli olmayıp nassa ve fikhî kâidelere muhaliftir. O halde ön ödemeli olmayan kredi kartları ile altın ve gümüş satın almak câiz değildir.¹²⁶²

İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi, 23-28 Eylül 2000 tarihleri arasında Riyad'da düzenlenen on ikinci dönem toplantısında (12/2) 108 sayılı kararında ön ödemeli olmayan kartlarla altın, gümüş ve döviz satın alınmasının câiz olmadığı görüşü esas alınmıştır.¹²⁶³ 6-11 Mart 2004 tarihleri arasında Umman'da düzenlenen on beşinci dönem toplantısında da (15/5) 139 sayılı kararda ön ödemeli kartlarla altın, gümüş ve döviz satın alınmasının câiz olduğu belirtilmiştir.¹²⁶⁴

¹²⁵⁸ Mecmû'atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li'l-iktisâdi'l-İslâmî*, 207.

¹²⁵⁹ Darîr, "Bitâkâtü'l-i'timân", 1421-2000, 612.

¹²⁶⁰ Darîr, "Bitâkâtü'l-i'timân", 1421-2000, 613.

¹²⁶¹ İbn 'Ukayl, "et-Ta'kîb ve'l-Munâkaşa", 635,636.

¹²⁶² Muhammed el-Muhtâr es-Sellâmî, "et-Ta'kîb ve'l-Munâkaşa", *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421-2000), 638; Sâlûs, "et-Ta'kîb ve'l-Munâkaşa", 648.

¹²⁶³ MMFİ, "el-Karâr", 1421-2000, 676.

¹²⁶⁴ MMFİ, "el-Karâr", 1425-2004, 219,220.

Sarf akdinin dört şartı bulunmaktadır.¹²⁶⁵

1) Bedeller aynı cins; mesela altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş olduğunda (veznî ve adedî olarak) eşit miktarda olması gerekir. Örneğin satım konusu altın veznî olarak 1000 gr. ise bedeli (semen) olan altının da 1000 gr. olması gerekir.

2) Bedeller karşılıklı olarak akid meclisinde kabz edilmelidir. Bedellerden biri borç olamaz.

3) Şart muhayyerliğinin olmaması.

4) Vadeli satış şartının koşulmaması.

Meselenin önemine ve haramlık boyutuna dikkat çekmek için Ömer Süleymân Aşkar, kitabında konuya dair sayfalarca hadis ve sahabe uygulamasına yer vermektedir. Bu hadislerin manevî tevâtür dercesine ulaştığını hem sübûtü hem de delâleti kat'î olan naslar olduğunu belirtmektedir. Cins birliği halinde karşılıklı bedellerin fazla veya vadeli olmasının haram olduğu hususunda sahabenin icmâi bulunduğu gibi cinslerin farklı olması halinde de bedellerin vadeli olmasının haram olduğu hususunda sahabenin icmâi bulunmaktadır.¹²⁶⁶

Buna göre katılım bankalarının çıkarmış olduğu harcama kartı (kredilendirilemeyen kredi kartı) ile hamil aynı cinsten veya farklı cinsten olan nakdî bir malı vadeli satın alması câiz değildir. Sözgelimi dinarla dolar satın alması câiz değildir. Çünkü kartla satın aldığı nakdî malın değeri vadeli olacaktır ki naslar bunu haram kılmıştır.¹²⁶⁷

Acaba kredi kartı ile satın alınan altın, gümüş ve döviz tutarlarının ödeme işlemlerinde kabz işlemi tamamlanmış oluyor mu? Nezih Kemâl Hammâd, kredi kartıyla işlem yapılması ile satış bedellerinin üye işyerinin hesabına alacak kaydedilmesi arasında günler geçtiğini ve geçen bu sürenin pek çok ilim ehline göre câiz olmadığını ifade etmiştir.¹²⁶⁸

Din İşleri Yüksek Kurulu'nun konuya dair fetvası şöyledir: "Altın, gümüş, döviz, TL vb. para cinsinden olan şeylerin birbirleriyle değiştirilmesine sarf denir. Sarf akdinde bedellerin peşin olması gerekir. Bedellerden birinin veresiye olması halinde yapılan işlem faize (*nesie ribâsına*) dönüşür. Buna göre altının, vade farkı uygulanmasa bile veresiye olarak satılması faiz olacağından câiz değildir. Kart sahibi olan kurumun (bankanın), kredi kartı ile yapılan

¹²⁶⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 14/3; Geniş açıklama için bk. "Sarf", *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye el-Kuveytiyye* (Mısır: Dârü's-safve, 1404-2006), 26/350-355.

¹²⁶⁶ Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*, 155-163.

¹²⁶⁷ Aşkar, *Bitâkâtü'l-i'timâniyye*, 162.

¹²⁶⁸ Ebû 'Îd, *el-Bitâkâtü'l-benkiyye*, 171.

satıştan doğan borcu, anında peşin (online) olarak kuyumcunun hesabına yatırması halinde, yapılan alış-verişin sahîh olacağı, dolayısıyla burada nesie (veresiye) ribâsının söz konusu olmayacağı söylenebilir. Altın bedelinin anında satıcının hesabına geçilmeyip daha sonra ödenmesi durumunda yukarda belirtilen, sarf akdi şartına riayet edilmediği ve altının para ile veresiye satışı söz konusu olduğu için caiz olmaz.”¹²⁶⁹

Kredi kartı sisteminin temelinde yer alan, kart hamili tarafından bankaya olan borçlarının beyanı niteliğinde olan harcama belgesi, üzerinde yazılan tutar kadar bankaya ödeme yapmanın taahhüt edilmesidir.¹²⁷⁰ Öte yandan üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, anlaşmalı olduğu işyerlerinde işlem için yetki verdikten sonra işyerlerinin kabul ettiği kartlı işlemleri belleğinde kayıt altına almakta ve kendilerine iletilen satış tutarlarını üye işyeri komisyon kesintisi yaptıktan sonra üye işyeri hesabına ödeme yapmaktadır.¹²⁷¹

Yasal düzenleme uyarınca kredi kartı ile yapılan işlemlerde şifrenin girilmesi alışverişlerin internet üzerinden veya mail order / teleorder¹²⁷² gibi cihazlarla yapılması halinde harcama belgesi düzenlemeye gerek bulunmamaktadır.¹²⁷³ POS cihazlarının kullanımı yaygın olmadığı dönemlerde imprinter ile yapılan işlemlerde harcama belgelerinin ibrazı gerekiyordu. Ancak POS sistemlerinin kullanımı yaygınlık kazanmasıyla POS cihazı ile yapılan işlemlerde ibraz, bilgisayar ortamında on-line olarak yapıldığından, satış tutarları genellikle ertesi gün üye işyerinin cari hesabına alacak olarak kaydedilirken; İnternet veya telefon ile yapılan satış işlemlerinde ise onay kodunun tuşlanması ile ibraz yapılmış sayılmaktadır.¹²⁷⁴

D. Kredi Kartı ile Altın Gümüş ve Döviz Satın Alınmasına Dair Değerlendirme ve Tercih

Kart hamili kredi kartı ile altın, gümüş ve döviz satın aldığı anda bedellerden biri -altın, gümüş ve döviz– akid meclisinde kabzedilmektedir. Diğer bedel (*semen*) ise “kart hamilinin işlem den doğan borcu ile diğer bilgileri gösteren ve kart hamilinin kimliğinin bir kod numarası, şifre veya kimliği belirleyici başka bir yöntemle belirlendiği haller dışında kart hamili

¹²⁶⁹ *Din işleri yüksek kurulu fetvalar*, 502,503.

¹²⁷⁰ Kaya, *Kredi Kartları*, 41; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 34.

¹²⁷¹ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 36,37; Çırpan, *Kredi Kartları*, 43; Erendaç, *Kredi Kartı Sözleşmesi*, 39; Kaya, *Kredi Kartları*, 75.

¹²⁷² “Mail Order/Tele Order yetkisi; “özellikle seyahat, turizm, konaklama, sigorta, eğitim vb. sektörlerde faaliyet gösteren üye işyerlerimize kredi kartının fiziksel kullanımına gerek kalmadan POS üzerinden manuel işlemle tahsilat yapabilme imkânı sağlayan özel yetkidir.” Ziraat Bankası, “Mail Order/Tele Order yetkisi” (26 Ekim 2023).

¹²⁷³ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 78; Kaya, *Kredi Kartları*, 41.

¹²⁷⁴ Açıkgül - Açıkgül, *Kredi Kartı Sözleşmeleri*, 63.

tarafından imzalanan belge”¹²⁷⁵ olarak nitelendirilen harcama belgesinde sabit olmaktadır. Bu belge ile üye işyeri satış bedellerini kart çıkaran kuruluştan talep etme hakkına sahip olur. Son tahlilde üye işyeri, satmış olduğu altın, gümüş ve döviz bedelini meclisten ayrılmadan önce kabzetmektedir.¹²⁷⁶ Çünkü Pos cihazı, iki saniye içinde limit altı işlemler için slip düzenleyebilir. Üye işyeri limiti üstü satışlar için telefon santrali kanalı ile BKM bilgisayar sistemine ulaşarak ilgili kart kuruluşunun bilgisayarına giriş yapılmakta ve buradan kart hamilinin hesap bilgisine ulaşım sağlanarak limitinden otorizasyon / yetkilendirme alındıktan sonra aynı yol takip edilerek geri dönülmektedir.¹²⁷⁷

POS makineleri, kartları kontrol ederek işlem için otorizasyon aldıktan sonra işlemi belleğinde kaydetmesinin yanında harcama belgesini de yazdırmaktadır. İki nüsha olarak çıkarılan harcama belgelerinin bir nüshası bilgi için kart hamiline verilirken diğer nüsha ise işyerinde saklanır.¹²⁷⁸

POS cihazları, gün içinde yapılan tüm işlemleri belleğinde saklayarak işlem bilgilerini her günün sonunda, bağlı olduğu anlaşmalı banka bilgisayar sistemine transfer etmektedir. Ertesi gün işlemlerin elektronik ortamda işleme tabi tutulup bedellerinin üye işyeri komisyon tutarı düşüldükten sonra üye işyerinin POS hesabına valöre göre kalan bakiye on-line olarak yatmaktadır.¹²⁷⁹

Mezkûr kredi kartı ödeme sisteminden hareketle iki nüsha olarak çıkarılan harcama belgelerinin bir nüshasının işyerinde saklanıyor olması, üye işyeri tarafından harcama belgesinde yazılı olan tutarı kabzetme sayılmaktadır. Bu durum, tıpkı “onaylı çekler” gibi değerlendirilmektedir. Zira yukarıda yer verdiğimiz üzere İslâm Fıkıh Akademisi’nin akid meclisinde kabz işleminin tamamlanması şartıyla onaylı çeklerle altın ve gümüşün satın alınmasının cevazına dair fetvası bulunmaktadır.¹²⁸⁰ Buna göre onaylı çeki teslim almak, çekin üzerinde yazılı olan tutarı anında (peşin olarak) teslim alma mesabesinde değerlendirilmiştir. Aynen bunun gibi kredi kartı ile altın, gümüş ve döviz satın alınması, karşılıklı bedellerin teslim alınmasında şart koşulan kabz işlemi gerçekleşmektedir. Üye işyeri tarafından harcama

¹²⁷⁵ BKKKK, md. 3/k.

¹²⁷⁶ Mahmûd İdris, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 215,216.

¹²⁷⁷ Kaya, *Kredi Kartları*, 70.

¹²⁷⁸ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 36.

¹²⁷⁹ Kaya, *Kredi Kartları*, 70; Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 37; Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 40,41.

¹²⁸⁰ MMFİ, *Karârâtü ve tavsîyâtü Mecma ‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî*, 164.

belgesinin kabzedilmesi, harcama belgesinde sabit olan hakkı (altın, gümüş ve döviz satış bedellerini) kabzetme mesabesinde değerlendirilmiştir.

Kredi kartı ile altın ve gümüş satın alımıyla ilgili “Hey’etü’r-Rakâbe’s-Şer’îyye li Beyti’t-Temvîli’l-Kuveytî” fetvasında ihtiyat babında birtakım ilkeler belirlemiştir. Buna göre altın satın alımında anında kabz işleminin gerçekleşmesi gerekir. Herhangi bir kredi kartı ile işlem yapıldığında anında kabz işlemi gerçekleşiyorsa şer’î olarak böyle bir kartı kullanarak altın satın almakta engel yoktur. Öte yandan üye işyeri (altın satıcısı) ile kart hamili (müşteri) için bağlayıcı olan anında kabz işleminin gerçekleşmesini zorunlu kılan anlaşmaya dair bir madde koymak gerekir. Buradan hareketle üye işyeri veya müşteri anında kabzetme işleminin gerçekleşmediği bir kredi kartıyla altın satımı için işlem yapmaya girişmemelidir. Bu şartı ihlal eden taraf kredi kartı ile işlem yapması ve kartın hizmetlerinden yararlanması engellenmelidir.¹²⁸¹ Ülkemizde de katılım bankaları benzer şekilde şer’î ilkeler belirleyip en azından şüpheden tamamen sakınılması adına en ihtiyatlı yöntem olacağı söylenebilir.

X. KREDİ KARTI YURT DIŞI KULLANIMINDA SARF (KAMBİYO) İŞLEMİ

A. İslam Hukukunda Sarf Akdi

Sarf kelimesi sözlükte “savmak, çevirmek, harcamak, değiştirmek, nakletmek, altını gümüş karşılığında satmak, yabancı parayla yerel parayı değiştirmek, bir paranın diğerine üstün olması”¹²⁸² gibi anlamlara gelmektedir. Sarf işini meslek edinen kimseye sayrafî veya sarrâf denir. Bu akde sarf isminin verilmesi kelimenin kökündeki “nakletme” veya “üstünlük” anlamıyla ilintili olarak bedeller karşılıklı olarak akid meclisinde el değiştirdiği veya bir paranın diğerine göre kalite ve değer yönünden bir üstünlüğe sahip olmasının değişimin nedeni olduğu için sarfın bu adı aldığı, paralar arasındaki kalite farkını anlayan kişiye de bu nedenle sarraf denmiştir.¹²⁸³

Fukahânın cumhuru sarf akdini “aynı veya farklı cins paraların karşılıklı satımı” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım, altın karşılığında altın, gümüş karşılığında gümüş ve gümüş karşılığında altın satımını da kapsamaktadır.¹²⁸⁴

¹²⁸¹ Ezherî, *Bitâkâtü’l-benkiyye*, 159,160; Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 216.

¹²⁸² Râzî, “srf”, 175; İbn Manzûr, “srf”, 9/189-191; Fîrûzâbâdî, “srf”, 884; Mecma’u’l-Lugati’l-Arabiyye, “srf”, 1/513.

¹²⁸³ Râzî, “srf”, 175; İbn Manzûr, “srf”, 9/189-191; Fîrûzâbâdî, “srf”, 884; Mecma’u’l-Lugati’l-Arabiyye, “srf”, 1/513; Bilal Aybakan, “Sarf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/137,138.

¹²⁸⁴ Serahsî, *el-Mebsûr*, 2/14; Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i*, 5/134; İbn Âbidîn, *Reddû’l-muhtâr*, 5/257; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 2/405; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/49; Buhûtî, *Şerh münteha’l-İrâdât*, 2/73; “Sarf”, 26/348.

Mâlikî mezhebi ise sarf akdini “gümüş karşılığında altın satımında olduğu gibi cinsi farklı olan nakitlerin birbiriyle satımı / değişimi”¹²⁸⁵ şeklinde tanımlamaktadır.

Mevsilî, sarf akdini “para cinsini birini diğeriyle satmaktır”¹²⁸⁶ şeklinde tarif ederken buna yakın anlamda *Mecelle’de* sarf “nakdi nakde bey’ etmektir ki Türkçe akçe bozmak diye tabir olunur”¹²⁸⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. Ömer Nasuhi Bilmen (1883-1971), sarf akdini “semeniyet için yaratılmış olan şeyleri birbiriyle satmak, başka tâbir ile semeni semen ile bey’ suretiyle mübadele etmek”¹²⁸⁸ olarak tanımlamıştır.

Sarf akdinin meşruiyeti hakkında daha önce delilleri zikretmiştik.¹²⁸⁹

B. Zimmette Sabit Olan Nakdin Nakitle Mübadelesi

Kart çıkaran kuruluşlar kredi kartları ile yapılan yurt dışı harcama tutarlarını döviz cinsi ya da TL cinsinden istemeye yetkilidir.¹²⁹⁰

Banka tarafından yurt dışı harcama tutarlarının TL olarak talep edilmesi hâlinde Kartlı Ödeme Kuruluşlarınca bankaya gönderilen USD veya yabancı para cinsinden belirlenmiş yurt dışı harcamalar, **işlemin bankaya ulaştığı gün esas alınarak** Bankanın en yüksek USD döviz satış kuru üzerinden TL’ye çevrilmektedir.¹²⁹¹

Kart çıkaran kuruluşun bulunduğu ülkenin dışında kredi kartı ile işlem yapıldığında o ülkede geçerli olan para biriminin cinsi, hamilin zimmetine borç olarak taalluk eder. Bu durumda kart çıkaran kuruluş, kartla işlem yapılan ülkenin para birimi ile ödeme yapar daha sonra belirlenen dönem içerisinde “kredi kartı sözleşmesi” uyarınca belirlenen sarf / döviz kuru üzerinden yerel para birimi ile hamilden alacaklarını tahsil eder. Bu uygulama, her ne kadar borcun vadesi geldikten sonra iki nakit cinsinden biri ile diğerini almak olsa da bu işlem, hamilin zimmetinin borçla sabit olması sayılır. Fukahâ bunun hükmü hakkında iki farklı yaklaşım benimsemiştir.¹²⁹²

1. Birinci Görüş

İki nakit cinsinden biri ile diğerini almak câizdir. Borcun vadesi geldikten sonra borçlunun zimmetinde sabit olan muayyen nakit yerine akid meclisinde farklı bir nakit alınması

¹²⁸⁵ Desûkî, *Hâşiyetü’ d-Desûkî*, 3/2; Sâvî, *Hâşiyetü’ s-Sâvî*, 4/3/63.

¹²⁸⁶ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 2/96.

¹²⁸⁷ Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye*, md. 121.

¹²⁸⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: ravza, 2018), 6/91.

¹²⁸⁹ Müslim, “Müsâkât”, 1587.

¹²⁹⁰ Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 10.

¹²⁹¹ Ziraat Katılım, “Kredi Kartı Sözleşmesi” (05 Şubat 2024), 11.

¹²⁹² Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’ l-i’timân”, 217.

câiz olup fukahânın teknik ifadesi ile zimmetteki muayyen olan nakdin (akid meclisinde mevcut olan) nakitle mübadelesi denilir. Ne var ki, taraflar ayrılmadan bedelin kabzedilmesi şartıyla caizdir. Bu yaklaşımı, Hz. Ömer, oğlu Abdullah, pek çok tâbiîn ve tebeü't-tâbiîn ulemâsı, Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri benimsemiştir.¹²⁹³

2. İkinci Görüş

İki nakit cinsinden biri ile diğerini almak câiz değildir. Bir başka ifade ile borcun vadesi geldikten sonra *الصراف في الذمة* / zimmette sabit olan nakdin (akid meclisinde mevcut olan) nakitle mübadelesi câiz değildir. İbn Abbâs, İbn Mes'ûd, Ebû Seleme b. Abdîrrahmân, İbn Şübrûme, Ebû Ubeyde, Said b. el-Müseyyeb (ö. 94/713), Muhammed b. Sîrîn, Şâfiî mezhebinden bir kavi bu yaklaşımı benimsemişlerdir.¹²⁹⁴

3. Birinci Görüşün Sünnetten Delili

عن ابن عمر، قال: كنت أبيع الإبل بالبيع، فأبيع بالدنانير وأخذ الدراهم، وأبيع بالدراهم وأخذ الدنانير، أخذ هذه من هذه، وأعطي هذه من هذه، فأتيت رسول الله -صلى الله عليه وسلم- وهو في بيت حفصة، فقلت: يا رسول الله، رؤيتك أسألك، إني أبيع الإبل بالبيع، فأبيع بالدنانير وأخذ الدراهم، وأبيع بالدراهم وأخذ الدنانير، أخذ هذه من هذه، وأعطي هذه من هذه، فقال رسول الله -صلى الله عليه وسلم-: "لا بأس أن تأخذها بسفر يومها، ما لم تفترقا وبينكما شيء"

İbn Ömer'den (ra) rivayet edilmektedir: “Bakî‘ denilen mevkide deve satımı yapıyordum. Develeri altın para ile satar, yerine gümüş para alırdım. Gümüş para ile satar, yerine altın para alırdım. Bazen bu para cinsinden diğer para cinsini alır, bazen de bu para cinsinden diğer para cinsini veririm. Hafsa’nın (ö. 45/665 [?]) (r.anha) evinde iken Rasûlullah’a (sav) geldim ve sordum. ‘Ya Rasûlallah! İzinle bir soru sormak istiyorum. Bakî‘ denilen mevkide deve satımı yapıyorum. Develeri altın para ile satar, yerine gümüş para alırım. Gümüş para ile satar, yerine altın para alırım. Bazen bu para cinsinden diğer para cinsini alır, bazen de bu para cinsinden diğer para cinsini veririm.’ Bunun üzerine Rasûlullah (sav), ‘**ayrılmadığınız müddetçe aranızda karşılıklı bedeller arasında kabzedilmeyen bir şey kalmaması halinde günün râyiç bedeli üzerinden olursa bir sakıncası yoktur**’ buyurdu.”¹²⁹⁵

Mezkûr Sünnetin Hükme Delaleti

¹²⁹³ Serahsî, *el-Mebsût*, 14/2,3; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/152; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/200; Ebü'l-Hasen Takıyyüddîn Alî b. Abdilkâfi b. Alî b. Temmâm es-Sübkî, *Tekmiletü'l-Mecmû'* (Dârü'l-fikr, ts.), 10/103,106,108,109,111; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/464; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/51,52; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/172,173; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 7/452.

¹²⁹⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 7/451-455; İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/200; Sübkî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 10/111; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/464; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/51,52; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/172,173.

¹²⁹⁵ Ebû Dâvûd, “Büyû”, 14 (No. 3354); Tirmizî, “Büyû”, 24 (1242); Nesâî, “Büyû” 50 (4582); İbn Mâce, “Ticârât”, 51 (2262); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 10/360 (No. 6240).

Mezkûr hadis, altın paraya karşı gümüş paranın alınması veya gümüş paraya karşı altın paranın alınmasının câiz olduğuna dair delil gösterilmektedir. Sarf işleminde nakdin peşin günkü değeri ve taraflar akid meclisinden ayrılmadan bedeller karşılıklı teslim edilmesi şartıyla **“الصرف في الذمة / zimmette sabit olan nakdin (mecliste mevcut olan) nakitle mübadelesi”** câizdir.¹²⁹⁶

4. İkinci Görüşün Sünnetten Delili:

İkinci görüşün delilleri Buhârî ve Müslim’de yer almaktadır.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ، وَلَا تَشْتَفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ، وَلَا تَشْتَفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجٍ»

Ebû Saîd el-Hudrî’den (ra) (ö. 74/693-94) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurmaktadır: “Eşit olmadıkça altını altınla satmayın, birini diğerinden fazla veya eksik yapmayın! Eşit olmadıkça gümüşü de gümüşle satmayın, birini diğerinden fazla veya eksik yapmayın! Bunlardan gâib / vadeli olan (kişinin mülkiyetinde bulunmayan veya mülkiyetinde olup da akid meclisinde bulunmayan) bedeli, peşin / hazır olan bedel karşılığında satmayın!”¹²⁹⁷

Mezkûr Sünnetin Hükme Delaleti

Bahsi geçen hadis, akid meclisinde iki nakitten biri hazır (peşin) olup diğeri hazır olmadığı zaman, iki nakitten biri ile diğeri cins nakit satın alınmasının haram olduğu yönünde delil olarak gösterilmektedir. Borçlunun zimmetinde sabit olan nakit, akid meclisinde hazır sayılmadığı gibi bununla sarf işlemi veya zimmette sabit olan nakit yerine farklı bir cins nakdin alınması da câiz değildir. Aksi takdirde akid meclisinde bedellerin karşılıklı olarak kabzedilmemesinin bir sonucu olarak ribâ işlemi gerçekleşir.¹²⁹⁸

5. İkinci Görüşün Aklî Delili

İki nakitten biri ile diğeri cins nakit alabilmek için kabz işlemi şarttır. Sözü edilen uygulamada ise bedellerin birinde “zimmette sabit olan borç” işleminde kabz edimi

¹²⁹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 14/3; İbn Rüşd el-Hafid, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2/200; Sübkî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 10/111; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/51,52; Muhammed b. Ali b. Adem b. Musa İtyûbî, *Zehiretü'l-ukbâ fî şerhi'l-Müctebâ/Şerhu süneni'n-Nesâ'î* (Dârü'l-mi'râci'd-devliyyeti li'n-neşr/Dâr âl-Brüm li'n-neşr ve't-tevzî', ts.), 35/15.

¹²⁹⁷ Buhârî, “Büyû”, 78 (No. 2177); Müslim, “Müsâkât”, 1584.

¹²⁹⁸ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 7/451-455; Sübkî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 10/111; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/51; Ebû'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/172,173.

gerçekleşmemektedir. Çünkü iki nakitten birinin zimmette sabit olması demek akid meclisinde mevcut olmadığı anlamına gelmektedir. Bu durum, sarfın cevâzı için akid meclisinde nakdin fizikî olarak hazır olması gibi değerlendirilemez.¹²⁹⁹

C. Zimmette Sabit Olan Nakdin Nakitle Mübadelesi Hakkında Değerlendirme ve Tercih

İki nakitten biri ile diğer bir nakdi almak fukahânın teknik ifadesiyle zimmette sabit olan nakdin (akid meclisinde mevcut olan) nakitle mübadelesine cevâz veren birinci görüşün tercihe değer olduğu söylenebilir. Taraflar ayrılmadan akid meclisinde muayyen bedel kabzedildiği zaman dövizin (sarf işleminin) peşin olan değeri ile alınması câizdir.¹³⁰⁰

Bazı alimler, birinci görüşün delili olan Abdullah İbn Ömer (r.anhumâ) hadisinin Ebû Saîd el-Hudrî (ra) hadisi vb. hükmü ifade eden hadislerle çeliştiğini (*te'âruz*) söylerler. Oysaki İbn Abdil Berr'in de (ö. 463/1071) ifade ettiği gibi fukahânın çoğunluğuna göre aralarında çelişki yoktur. Her iki hadis ile de amel edilebilir. Çünkü bu meselede İbn Ömer (r.anhumâ) hadisi müfesser (hükme delaleti açık olup tevil, tahsis ve neshe ihtimali olmayan) bir delildir. Bu hadis, iki nakitten biri ile diğer bir nakdi alma hususundaki diğer hadislere nispeten öne alınır. Zira bu hadisin ifade ettiği mananın açıklığı diğerlerinde bulunmamaktadır. Ebû Saîd el-Hudrî (ra) hadisi ise mücmel (sözün sahibi tarafından bir açıklama yapılmadıkça kendisiyle neyin kastedildiği anlaşılmayan) bir delildir. Mücmel olan Ebû Saîd el-Hudrî (ra) hadisinin manası, mübeyyen olan Abdullah İbn Ömer (r.anhumâ) hadisinin manasına hamledilir. Buna göre Ebû Saîd el-Hudrî **لَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجِرٍ** hadisinin¹³⁰¹ manası şöyle olur: **لَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا / zimmette sabit olmayan gâib / vadeli bir bedeli, peşin / hazır olan bedel karşılığında satmayın!** Zimmette sabit olan nakit, akid meclisinde hazır bulunması gibidir. Böylece aralarındaki *te'âruz* giderilmiş oldu.¹³⁰²

İkinci görüşün aklî delili için şunu söylemek mümkündür. İki nakitten biri ile diğer cins nakdi alma halinde akid meclisinde bedellerin karşılıklı kabzedilme işlemi gerçekleşmiş olur. Çünkü zimmette sabit olan, kabzedilmiş olarak değerlendirilir. Zimmette sabit olan nakdi almak, mevcut olan nakitle mevcut olan nakdi satın almak gibidir.¹³⁰³

¹²⁹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/51; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/172,173; Mahmûd İdrîs, "Bitâkâtü'l-i'timân", 220.

¹³⁰⁰ Sübkî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 10/111; Mahmûd İdrîs, "Bitâkâtü'l-i'timân", 220.

¹³⁰¹ Buhârî, "Büyû", 78 (No. 2177); Müslim, "Müsâkât", 1584.

¹³⁰² Sübkî, *Tekmiletü'l-Mecmû'*, 10/111.

¹³⁰³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/52; Ebü'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebîr*, 4/174; Mahmûd İdrîs, "Bitâkâtü'l-i'timân", 220,221.

D. Kredi Kartı Yurt Dışı Kullanımında Sarf İşleminin Hükümü

Kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin kredi kartı ile yurt dışı kullanımı sonucunda doğan borçları kartla işlem yapılan ülkede geçerli olan para birimi ile öder. Daha sonra hamilden yerel para birimi üzerinden alacağını tahsil etmek için ödemenin yapıldığı günün kur fiyatı veya bankayla yapılan sözleşmede yer alan anlaşma esas alınarak hamile rücû eder.¹³⁰⁴

Sarf (kambyo) işlemleri sonucunda bankanın hamilden sarf işlem bedelini tahsil etmesi, belirlenen son ödeme tarihi gereğince bir ay kadar sonra da olabilir. Bazı ulemâya göre bu gecikmenin yaşanması câiz değildir. Çünkü bu durumda ribânın esas olan vade faizine (*ribe'n-nesîe* / *ribe'd-düyûn*) götüren alışveriş faizi (*ribe'n-nesâ'* / *ribe'l-büyû'*) gerçekleşir. Nezih Kemâl Hammâd, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin ribâyı “celî” ve “hafî” şeklinde ikili ayırımından hareketle hâcet ve tercihe değer maslahat prensibi gereği olan durumlarının mezkûr haramlıktan istisna edildiğini ifade etmektedir. Celî, haramlığı bizzat maksad olan vade faizi (*ribe'n-nesîe*) veya borç faizidir (*ribe'd-düyûn*). Hafî, ribânın esas ve büyüğü olan vade faizine (*ribe'n-nesîe*) veya borç faizine (*ribe'd-düyûn*) götürmesini engellemek için alışveriş faizi (*ribe'n-nesâ'* / *ribe'l-büyû'*) haram kılınmıştır.¹³⁰⁵ Ribânın aslı olan vade faizine götürmemesi (*sedd-i zerâi'*) için sarf akdinde kabz işleminden önce tarafların akid meclisinden ayrılması ve aynı cins ribevî malların satımı haram kılınmıştır. Allah Teâlâ, peşin olarak kabz işlemini şart koşması, cinsi cinsine olmasını ve aynı cinsten olduğu zaman iki bedelden biri diğerinden fazla olmamasını vâcip kılması ile kullarını vade ribasına yaklaşımlarından korumuştur. Böylece kaliteli olan bir müdd (Irak miktarına göre 260 dirhemlik bir kap), kalitesiz olan iki müdd karşılığında satılmamış olacaktır. Her ne kadar değer bakımından kalitesiz olan iki müdd, kaliteli olan bir müdd ile eşit olsa da böyle yapmakla ribânın hakikati olan vade faizine (*ribe'n-nesîe*) engel olacaktır.¹³⁰⁶

İbn Kayyim el-Cevziyye, *فإن ما حُرِّم سدا للذريعة أخف مما حرم تحريم المقاصد* / *sedd-i zerâi'* (şer'an sakıncalı sonuçlara götürmesi kesin veya kuvvetle muhtemel olduğunda mubah fiillerin yasaklanması) babında haram kılınan hükümler, bizzat maksad olarak haram kılınan hükümlerden daha hafif olduğunu ifade etmektedir.¹³⁰⁷ Bir başka yerde *وما حُرِّم سدا للذريعة أبیح* / *sedd-i zerâi'* babında haram kılınan bir hüküm, tercihe değer maslahat

¹³⁰⁴ Ebû Gudde, “Bitâkâtü'l-i'timân tasvuruha ve'l-hukmiş'ser'î 'aleyhâ”, 490,491; Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 518,519; Devvâbe, *el-Masrifîyyetü'l-İslâmiyye*, 220,221.

¹³⁰⁵ Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 519.

¹³⁰⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakka'in*, 5/57,58.

¹³⁰⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakka'in*, 3/405; bk. İtyûbî, *el-Bahrü'l-Muhîd*, 45/27/614.

gereğince mübah kılınacağı yönünde fikhî kurallar ortaya koymuştur.¹³⁰⁸ Şer‘an bir akde duyulan hacetin ölçüsü: Akdin yasak içermesinden dolayı akdi yapmaktan kaçınan kişi, şer‘î olarak muteber görülen bir maslahatı göz ardı ettiği için meşakkat ve sıkıntıya düşmesidir.¹³⁰⁹

Albaraka İslam İktisadı 16-17 Temmuz 1996 tarihleri arasında Ürdün’de düzenlenen on ikinci çalıştayında (7/12) sayılı kredi kartı yurt dışı kullanımında sarf (*kambiyo*) işleminin yapılmasına ilişkin karar.¹³¹⁰

Kart çıkaran kuruluşun banka nezdinde açıklanmış kur ile üye işyeri lehine harcama tutarlarının kayıt edildiği günkü (ödeme günü) değeri üzerinden sarf (*kambiyo*) işlemlerini yapması için kart hamili ile anlaşma yapması câizdir. Hamilin hesabında para varsa harcama tutarları, hamilin hesabından alınır. Hamilin hesabında para yoksa bu durumda banka, hamile karz vermeyi onaylarsa banka, harcama tutarları olan meblağı, hamilin açık hesabına yatırmakta oradan da harcama tutarlarını faizsiz bir şekilde hamile karz vermek suretiyle öder.

Kabz şartı da hükmî kabz olarak kabul edilir. Çünkü bu işlem, zimmette sabit olan nakdin (akid meclisinde mevcut olan) nakitle mübadelesi olup fâkihlerin cumhuruna göre câizdir.

E. Kredi Kartı Yurt Dışı Kullanımında Sarf İşleminin Yapılmasına Dair Tercih

Farklı bir para biriminin geçerli olduğu bir ülkede kredi kartının kullanılmasına ilişkin AAOIFI’nin 30 Ocak 2021 yılındaki fetvası şöyledir:¹³¹¹

1) Farklı bir para biriminin geçerli olduğu bir ülkede kredi kartının kullanılması durumunda döviz / kambiyo kurunun hükümlerine riayet edilmelidir.

2) Ürün ve hizmet satış bedelleri farklı bir para birimi ile olduğu zaman kart kabul eden taraf, kredi kartının çıkarıldığı ülkenin para birimi ile ödeme işlemine imkân sağlaması durumunda, kart hamilinin kartın çıkarıldığı ülkenin para birimi ile ödeme yapması câizdir. Bu kapsamda hizmet veren bağımsız bir kuruluş tarafından kartın çıkarıldığı ülkenin para birimi ile sarf işlemi yapıldıktan sonra kart hamilinin ödemiş olduğu tutar, diğer bir para biriminin bedeli sayılmaktadır. Burada yapılan sarf işlemi fiilî maliyetlerle sınırlandırılması zorunlu değildir. Bunun dayanağı şöyle açıklanabilir. Sarf işlemi, kart çıkaran kuruluş yerine yabancı

¹³⁰⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ’lâmü’l-muvakkı’in*, 3/408.

¹³⁰⁹ Hammâd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ”, 519,520.

¹³¹⁰ Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li’l-iktisâdi’l-İslâmî*, 208.

¹³¹¹ AAOIFI, “Bitâkâtü’l-def”, 1154,1168.

bir kuruluş tarafından gerçekleştirilmektedir. Kredi kartı ikrâz / borç verme esasına dayalı olduğu zaman karz işleminin sarf hizmeti ile bir arada olmasında şer‘î bir yasak söz konusu değildir.

3) Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, kartlı sistem kuruluşu ile ürün ve hizmet bedellerinin, işlemin yapıldığı ülkedeki para birimi dışındaki bir para birimi ile ödeme işlemi yapılması hususunda ittifak etmesi, döviz / kambiyo kurunun bilinmesi şartıyla câizdir. Çünkü ödeme işlemi yapıldığı esnada **“zimmette sabit olan nakdin (akid meclisinde mevcut olan) nakitle mübadelesi”** söz konusudur. Bunun temel dayanağı Sünnetle sabittir.

Sonuç olarak bu hususta şunu söylemek mümkündür. Kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin kredi kartı yurt dışı kullanımı sonucunda doğan borçlarını yabancı bir para birimi ile ödedikten sonra hamilden yerel para birimini alması iki şarta binaen câizdir. Kart çıkaran kuruluş, ödeme işlemini yaptığı günün (peşin) döviz kuru üzerinden hamilden yerel para birimi ile alacağını tahsil etmesi ve taraflar akid meclisinden ayrılmadan muayyen olarak nakdin kabz edilmesi gerekir.¹³¹²

XI. KOMİSYON ÜCRETİ KARŞILIĞINDA KREDİ KARTI İLE NAKİT PARA ÇEKİMİ

BKM’de, “Nakit Avans: Bir ATM’de ya da banka şubesinde kredi kartınızı kullanarak anında nakit para çekebilirsiniz. Nakit avans miktarı kredi limitinizden düşülür. Nakit avans yapılırken banka belli bir komisyon alır. Ayrıca, uygulanan faiz oranı, alışverişler için uygulanan faiz oranından daha yüksektir ve genellikle nakit avans işlemini yaptığınız günden itibaren işletilir (Nakit avans, ATM kartıyla nakit para çekmekten farklıdır)”¹³¹³ şeklinde açıklanmıştır.

Kredi kartının hamiline nakit avans sağlaması karşılığında kart çıkaran kuruluş belli bir komisyon alır. Öte yandan kredi kartı ile nakit avans işleminin yapıldığı günden itibaren işletilmek suretiyle uygulanan faiz oranı, alışverişler için uygulanan faiz oranlarından daha yüksek olmaktadır.¹³¹⁴

Çekilen para miktarı, sözleşmede belirtilen limiti aşmamalıdır. Onaylanan limit dahilinde kart hamili, dilediği zaman, dilediği şubeden, hatta aynı kartlı sisteme üye olan diğer bankalardan veya ATM cihazlarından nakit çekebilir, istediği kadarını geri ödeyebilir, dilerse yeniden borçlanabilir. Nakit ödeme işlemi için kart kuruluşundan otorizasyon alınarak kartın

¹³¹² Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 221.

¹³¹³ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

¹³¹⁴ BKM, “Faydalı Bilgiler” (24 Temmuz 2024).

kullanımda olup olmadığı ve hesap limitinin ödenecek miktar için yeterli olup olmadığı kontrol edilir. Bu şekilde çekilen nakit miktarı, kart hamili adına borç olarak kaydedilir.¹³¹⁵

Fâkih bakış açısıyla konuyu değerlendiren Nezih Kemâl Hammâd, kartla nakit para çekimi; kart hamilinin doğrudan kart çıkaran kuruluştan bu kuruluşa ait olan ATM cihazları veya kart çıkaran kuruluşun vekili sıfatıyla diğer bankalardan onların ATM cihazları kullanılarak nakit paranın karz alma işleminden ibaret olduğunu ifade etmektedir.¹³¹⁶

A. Komisyon Ücreti Karşılığında Kredi Kartı ile Nakit Para Çekiminin Hükümü

Faizli bankaların vermiş olduğu kredi kartları ile hiçbir şekilde nakit para çekmek câiz değildir. Yukarıda yer verildiği üzere kredi kartı ile nakit avans işleminin yapıldığı günden itibaren faiz işletilmekte hem de nakit para çekimi karşılığında işletilen faiz oranı, alışverişler için uygulanan faiz oranından daha yüksektir. Komisyon ücreti karşılığında kredi kartı ile nakit para çekiminin hükmü ile ilgili söyleyeceklerimiz faiz şartı barındırmayan sadece faizsiz bankacılık sisteminin vermiş olduğu kartlar için olacaktır.

1. Birinci Görüş

Albaraka İslam İktisadı 16-17 Temmuz 1996 tarihleri arasında Ürdün’de düzenlenen on ikinci çalıştayında (5/12) sayılı komisyon ücreti karşılığında kredi kartı ile nakit para çekimine ilişkin karar:¹³¹⁷

Kredi kartı kullanılarak kart çıkaran kuruluş veya şubesinden ya da üye kuruluşlardan nakit para çekme işleminde şer‘î olarak bir sakınca yoktur. Kart hamilinin banka nezdinde nakit para çekebilecek kendi hesabından veya kart hamilinin böyle bir hesabı olmayıp banka faiz talep etmeksizin hamile kolaylık sağlayarak bankanın hesabından nakit çekimi yapılabilir. Dünyada kullanımı yaygın olan ATM cihazlarından da nakit çekimi gerçekleştirilebilir.

İster kart çıkaran kuruluş yararına ister kartlı sistem içerisindeki diğer kuruluşlar yararına olsun kesinti yapılacak oran ister maktu bir meblağ ister yüzdelik bir oran üzerinden olsun hamilin borçlarının ödenecek banka nezdinde bir hesabı yoksa hamilin nakit çekimi halinde ödenecek komisyon miktarının artmaması koşuluyla komisyon ücretinin alınması câizdir. Bu kapsamda borç miktarı ve borcun ödeme vadesi ile ilintili olmaksızın nakit çekmek isteyen kişiye parayı ulaştırmak için komisyon ücretinin alınması, “fiilî hizmet bedeli” esasına dayandırılmıştır.

¹³¹⁵ Sungur, *Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması*, 42; Aydemir, *Banka Kartları ve Kredi Kartları*, 37.

¹³¹⁶ Hammâd, “Bitâkâtü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ”, 520.

¹³¹⁷ Mecmû‘atün Delle el-Berake, *Nedevâtü el-berake li’l-iktisâdi’l-İslâmî*, 206.

Bazı çağdaş fıkıhçılar da mezkûr ücretlerin alınmasında bir sakınca görmemektedir.¹³¹⁸

Nezih Kemâl Hammâd^{ise Albaraka İslam İktisadı}'nın fetvasını mutlak olarak kabul etmeyerek nakit çekimi yapacak kişinin bankada paranın alınacağı bir hesabının olması veya olmaması şeklinde ikili bir ayırıma gitmektedir. Nakit para çeken kişinin hesabında para varsa bu durumda nakit çekiminin yapılmasında (karz alma işleminde) şer'î olarak bir sakınca söz konusu değildir. Çünkü bu durumda iki borç arasında anında takas işlemi yapılmaktadır. Yalın bir deyişle hamil, bankadan borç aldığı gibi banka hamilin hesabından alacağını tahsil eder. Bu bağlamda kart çıkaran kuruluşun veya kart çıkaran kuruluşun vekîli sıfatıyla diğer bankaların ATM cihazlarının kullanılması hizmeti karşılığında kart çıkaran kuruluşun komisyon ücretini alması câizdir. Bu şekilde alınan komisyon ücreti, nakit çeken kişinin bulunduğu bölge veya ülkeye parasının kendisine ulaştırılması karşılığında başka bir şey değildir. Diğer taraftan nakit çekimi yapacak kişinin bankada paranın alınacağı bir hesabı yoksa bu durumda kart çıkaran kuruluş, hamilin karz alması (nakit para çekmesi) karşılığında herhangi bir faiz veya komisyon almadığı takdirde aynı hüküm geçerli olur.¹³¹⁹

2. İkinci Görüş

Râcihî Kuruluşunun Şer'î Heyeti, Hicrî 6.12.1410 tarihinde (47) sayılı kredi kartı ile nakit para çekimine ilişkin kararı şöyledir:¹³²⁰

Kredi kartı ile nakit para çekimi karşılığında kart çıkaran kuruluşun kart hamilinden komisyon ücretini alması câiz değildir. Bilakis bu oranı almışsa kart hamili hesabına alacak olarak kaydetmelidir. Herhangi bir Visa kart hamili, Râcihî bankasından nakit para çekimi yapmak istemesi halinde iki durum söz konusu olmaktadır:

Bir: Râcihî Bankası müşterisi olan Visa kredi kartı hamilinin belirlenen limit dahilinde olduğu müddetçe dilediği kadar nakit para çekmesinde bir sakınca yoktur. Ancak hizmet bedeli veya başka bir isim altında banka, kart hamiline nakit para çekmesine imkân sağlaması karşılığında bir kesinti yapmamalıdır. Aksi takdirde ribâ olur.

İki: Nakit para çekimi talebinde bulunan Visa kart hamili, Râcihî Bankasının müşterisi olmayabilir. Bankanın hamile nakit para çekmesine olanak sağlaması karşılığında herhangi bir isim altında kesinti yapması câiz değildir.

¹³¹⁸ Ebû Gudde, "Bitâkâtü'l-i'timân tasvuruha ve'l-hukmiş'ser'î 'aleyhâ", 490.

¹³¹⁹ Hammâd, "Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ", 520.

¹³²⁰ Râcihî, *Karârâtü'l-hey'eti's-ser'iyye bi masrifi'r-râcihî*, 95.

Konuya dair Râcihî Kuruluşunun Şer‘î Heyeti, Hicrî 6.12.1410 tarihinde (50) sayılı kararı ise aşağıdaki gibidir: ¹³²¹

Râcihî Bankası tarafından çıkarılan Visa kredi kartı ile nakit para çekimi karşılığında Uluslararası Visa Kuruluşu, Râcihî Bankası lehine ücret ödenmesini yansıtırsa bu durumda Râcihî Kuruluşu kendi müşterisinden aldığı bu ücreti (karz karşılığı verilen bu fazlalığı) iade etmelidir.

Râcihî Bankası dışında bir kuruluş tarafından çıkarılan Visa kredi kartı ile nakit para çekimi karşılığında Uluslararası Visa Kuruluşu, Râcihî Bankası lehine ücret ödenmesini şart koşmuşsa bu durumda şüpheden kurtulmak için Râcihî Kuruluşu, bu ücretleri hayır cihetlerinde kullanmak üzere hesaba kaydeder.

Uluslararası Visa Kuruluşu, Râcihî Bankasına itiraz ederek iki yöntemden biri ile nakit para çekimi karşılığında fazla bir bedeli yansıtacağını Râcihî Kuruluşuna bildirmiştir. Birincisi: Kart hamilinin anılan fazla bedeli ödemesi. İkincisi: Kart çıkaran kuruluşun hamilin yerine fazla bedeli ödemeyi kabul etmesi. Birinci durumda fazlalık faizi ile karz verildiğinden ribâ gerçekleşir. İkinci durumda ise kart hamillerinin nakit para çekimlerinden dolayı bankanın fazla bedel ödemesi ile banka zarar eder. Râcihî Kuruluşunun Şer‘î Heyeti, bu durum karşısında hamilin hesabından hamilin bulunduğu yere parasının havâle edilmesi karşılığında ücret alınmasında sakınca olmadığı yönünde fetvasını güncellemiştir. ¹³²² Hemen ifade etmeliyiz ki Râcihî Kuruluşuna ait güncellenen bu fetva (139) sayılı kararda yer almaktaydı. Ancak Râcihî Kuruluşuna ait fetva kararlarının toplandığı “*Karârâtü’l-hey’eti’s-şer’iyye bi masrifi’r-râcihî*” kitabında (139) sayılı kararın fetva kitabından çıkarıldığını görmekteyiz. Bu da güncellenen fetvadan vazgeçilerek yukarıda belirttiğimiz üzere (47) ve (50) sayılı fetvalarına dönüş yaptıklarını göstermektedir.

Yukarıda işaret edildiği üzere Hammâd’a göre kartların ödeme özelliklerine göre ikili bir ayırım yapmasının sonucu olarak kart çıkaran kuruluş, karz verme / nakit çekme olanağı sağlaması karşılığında faiz veya komisyon ücreti alınmasının şart koşulması câiz değildir. Nakit çekme karşılığında faiz işletilmesi borç ribâsının bizzat kendisi olur. Komisyon ücreti alınması da câiz olmaz zira bu şekilde alınan komisyon, borç ribâsına yol açacak ve borç ribâsını kamufle edecektir. Ancak ödenen komisyon ücreti, kart çıkaran kuruluşun bu hizmetleri verebilmesi için fiilî masraflarla sınırlı olması halinde şer‘î olarak câizdir. Bu

¹³²¹ Râcihî, *Karârâtü’l-hey’eti’s-şer’iyye bi masrifi’r-râcihî*, 103.

¹³²² Mahmûd İdrîs, “*Bitâkâtü’l-i’timân*”, 202.

hükmü¹³²³ destekleyen daha önce yer verilen İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin 11-16 Ekim 1986 tarihleri arasında Amman'da düzenlenen üçüncü dönem toplantısında (3/1) 13 sayılı kararı bulunmaktadır.¹³²⁴

İslâmî Kalkınma Bankasının vermiş olduğu kredi / karz hizmetlerine karşılık ücret almasına ilişkin karar;

İlk olarak; karz hizmetleri için alınan ücretlerin fiilî giderlerle sınırlı olması şartıyla câizdir.

İkincisi; fiilî hizmet dışındaki her fazlalık şer'î olarak haram kılınmış ribâ kapsamındadır.

B. Komisyon Ücreti Karşılığında Kartlarla Nakit Para Çekiminin Hükmü Hakkında Değerlendirme ve Tercih

Kartlarla nakit para çekimi için iki durumu birbirinden ayırmak gerekir.

Birinci durum: Kart hamilinin banka nezdinde hesabı bulunup hamilin kendi hesabından nakit çekmesidir. Bu kapsamda hamil, ister kart çıkaran kuruluş veya şubelerinden ister yurtiçi ve yurt dışında kart çıkaran kuruluşun vekili sıfatıyla başka banka veya kuruluşlardan nakit para çeksün bu durumda alınan komisyon, hamil için bu hizmetlerin yerine getirilmesi karşılığında olmaktadır. Bu nedenle kesinti yapılan ücretin sabit bir oran olması gerekmez. Çünkü hamilin hesabından parasının kendisine ulaştırılmasının masrafları, paranın çekileceği kuruluşa ve hamilin kart çıkaran kuruluş ile olan anlaşma şartlarına göre değişiklik gösterebilir. Bu durumda kesinti yapılan komisyon ücreti meşru olmaktadır.¹³²⁵

İkinci durum: Kart çıkaran kuruluş nezdinde kart hamiline ait paranın çekileceği bir hesabı yoksa bu durumda kart hamilinin kart çıkaran kuruluştan ya da yurtiçi veya yurt dışında kart çıkaran kuruluşun vekili sıfatıyla başka banka veya kuruluşlardan nakit para çekmesi “karz” sayılır. Bu itibarla alınan komisyon, yurt içinde veya yurt dışında paranın hamile ulaştırmasını sağlayan masrafların miktarı kadar olduğunda, ribâ sayılmaz. Çünkü bu giderleri kart çıkaran kuruluş yüklenmez. Bilakis havale işleminden yararlanan kişi, bu giderleri üstlenir. Bu hizmet sayesinde hamil nerede olursa olsun hızlı bir şekilde nakit paraya ulaşımı sağlanır.¹³²⁶

¹³²³ Hammâd, “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”, 520.

¹³²⁴ MMFİ, *Karârâtü ve tavsiyâtü Mecma 'i'l-Fıkhi'l-İslâmî*, 26.

¹³²⁵ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 202,203.

¹³²⁶ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü'l-i'timân”, 203.

Komisyon ücretinin ya sabit bir oran ya da yurtiçi veya yurtdışında yapılan herhangi bir nakit çekiminde maktu bir bedel üzerinden belirlenmek suretiyle bahsi geçen fiilî masraflar dikkate alınmaz ve alınan komisyon ücreti de paranın hamile ulaştırılmasında harcanan masraflardan daha fazla ise bu durumda “fazlalık faizi” gerçekleşir. Buradan hareketle kart hamilinin nakit para çekmesi câiz değildir. Zira bu şekilde fazlalık faizi ile karz verme işlemi gerçekleşir.¹³²⁷

Konuyla ilgili İslam İş birliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi, 23-28 Eylül 2000 tarihleri arasında Riyad’da düzenlenen on ikinci dönem toplantısında (12/2) 108 sayılı kararı şöyledir:¹³²⁸

Kart hamili tarafından nakit çekimi yapılması, kart çıkaran kuruluştan karz almak kapsamında olup fazlalık faizi olmadığı müddetçe şer‘î olarak bir sakınca bulunmamaktadır.

Bu hizmetlerin karşılığında karz miktarı veya müddeti ile ilintili olmayan maktu ücretlerin alınması fazlalık faizi kabilinden sayılmaz. Daha önce İslam Fıkıh Akademisi’nin kararı olduğu gibi fiilî hizmet dışındaki her fazlalık haram kılınmıştır. Çünkü bu şekilde şer‘î olarak haram kılınmış ribâ kapsamında olur.

Nakit çekimi için kredi kartlarının kullanılması hakkında AAOIFI’nin 30 Ocak 2021 tarihli (61) sayılı fetvası şöyledir:¹³²⁹

ATM cihazlarından nakit para çekimi için kartların kullanılması câizdir. Çünkü kart hamili ya banka nezdinde kendi hesabından nakit para çekmekte ya da karşılığında bir fazlalık ödemeksizin kart çıkaran kuruluştan karz almaktadır. Her iki durumda da şer‘î olarak bir sakınca yoktur.

Kartın çıkarıldığı ülkenin para birimi üzerinden nakit çekimi yapılması halinde kart kabul eden katılımcı tarafından POS cihazı ile belli bir tutar girilerek hamile ödenmesi gereken meblağdan daha azı için kartın kullanılması câiz değildir. Zira bu durumda kart kabul eden katılımcı tarafından kart çıkaran kuruluştan alınacak meblağ, hamile ödenen meblağdan daha fazla olacağından “fazlalık faizi” meydana gelmiş olacaktır. Hamile ödenecek nakit meblağ, kartın çıkarıldığı ülkenin para biriminden farklı ise ribâ durumu ortadan kalkar ve işlem peşin bir şekilde sarf akdi olur.

¹³²⁷ Mahmûd İdrîs, “Bitâkâtü’l-i’timân”, 203.

¹³²⁸ MMFİ, “el-Karâr”, 1421–2000, 676.

¹³²⁹ AAOIFI, “Bitâkâtü’l-d-def”, 1155,1170.

SONUÇ

Kredi kartlarının fikhî açıdan irdelendiği “İslam Hukukuna Göre Kredi Kartları ve Hükümleri” başlıklı bu çalışmada ulaşılan tespit ve sonuçlar şu şekilde açıklanabilir:

İlk defa 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri’nde kullanılmaya başlanan kredi kartları, klasik dönem fukahâsının karşılaşmadığı bir mesele olmasının bir sonucu olarak fikhî literatüründe “nevâzil fikhî” kapsamında “yeni akidler” çerçevesinde değerlendirilebilir.

Çağdaş fukahâ tarafından kredi kartlarının ilim dünyasında değerlendirmeye tabi tutulmasının tarihî geçmişinin yaklaşık olarak otuz beş yıl olduğu tespit edilmiştir.

Kredi kartlarının altı adet farklı tarafı olduğu görülmüştür. Bu altı taraf; kart çıkaran kuruluş ile kart hamili, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri, kart hamili ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile kart çıkaran kuruluş ve kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar olarak sıralanabilir.

Kredi kartı tarafları arasındaki ilişkinin fikhî durumunun belirlenmesinde en sağlıklı usûlün çağdaş yaklaşımlardan farklı olarak doğurduğu sonuçtan hareketle ele alınmasının daha isabetli olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliği; kartın kullanımından önceki evreye nispetle iş / hizmet sunma üzerine kurulan icâre akdi olarak kabul edilmesinin daha isabetli olacağı kanaatine ulaşılmıştır. Buradan hareketle kredi kartı ile hizmet verilmesinin birtakım maliyet ve harcamaları bulunmaktadır. Bu hizmete mukabil kart çıkaran kuruluş tarafından hamilden alınan kart ücretlerinin uygun olacağı tespit edilmiştir.

Kart ile işlem yapıldıktan sonra ise banka kartları veya ön ödemeli kartlarda olduğu gibi kart hamili, kart çıkaran kuruluş nezdindeki kendi hesabından ödenmek üzere kart kabul eden üyeleri kart çıkaran kuruluşa “havâle” etmektedir. Banka kartı veya ön ödemeli kartın kullanımı sonucunda mezkûr ilişkinin fikhî temellendirilmesinin, havâle türlerinden “mukayyed havâle” esasına dayalı tahlil edilmesinin isabetli olacağı tespit edilmiştir.

Kredi kartlarının ödeme sisteminde kart hamilinin kartla işlem yapması sonucunda kart çıkaran kuruluş, kendi hesabından üye işyerleri lehine bir ödeme işlemini gerçekleştirdiğinden, kart çıkaran kuruluşun ödemiş olduğu meblağ, kart hamiline verilmiş bir “deyn” / borç olarak değerlendirilebilir. Bu itibarla kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî değerlendirilmesinin “mutlak havâle” esasına dayandırıldığı tespit edilmiştir.

Kart hamilinin yapmakla yükümlü olduğu bir şey için güvence sağlamak amacıyla bir meblağı ipotek etme veya kesinti yapma hususunda ise kredi kartı kullanıldığı zaman kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin “tekeffül etme (*damân*) / teminat sağlama” esasına dayalı olduğu tespit edilmiştir.

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin; kartla işlem yapılmadan öne “hizmet sunma”; kartla işlem yapıldıktan sonra ise “havâle” akdi esası üzerine değerlendirilmesinin isabetli olacağı kanaatine ulaşılmıştır. Bu temellendirme, aynı zamanda kart hamili ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için de geçerlidir. Buna göre kart hamili / (*muhîl*), üye işyerini / (*muhâl* / *muhâlün leh*) alacağının ödenmesi için kart çıkaran kuruluş / (*muhâlün aleyh*) havâle etmektedir.

Kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliğinin; iş / hizmet sunma üzerine kurulan icâre akdi olarak değerlendirilmesinin isabetli olacağı kanaatindeyiz. Ulusal ve uluslararası fıkıh akademileri, fetva meclisleri ve çağdaş fukahânın çoğunluğunun üye işyerinden alınan komisyon ücretini, “hizmet bedeli” olarak değerlendirdikleri ve fiili olarak mezkûr ilişkinin iş / hizmet sunma üzerine kurulan icâre akdi esasına dayalı olduğunu kabul ettikleri tespit edilmiştir.

Ülkemizde, kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliğini “karma akid” kapsamında değerlendiren ve konuyla ilgili çalışmalarda bir benzeri bulunmayan görüş eleştirel bakış açısı ile tahlil edilmiştir. Zira “karma akid” yaklaşımını benimseyen görüşün atıfta bulunduğu müzakere notu, konumuz olan kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği için değil, bilakis genel olarak kredi kartının fikhî keyfiyeti için belirtilmiştir. Dolayısıyla delilden yoksun bir şekilde mezkûr ilişkinin tercih sebebi bildirilmeden konunun isabetli olmayan bir zeminde tahlil edildiği tespit edilmiştir. Atıfta bulunulan müzakere notunda, genel olarak kredi kartının fikhî keyfiyetini karma akid (*el-‘akdü’l-muhtalit*) esası üzerine değil de mürekkeb akid (*el-‘akdü’l-mürekkeb*) esası üzerine tahlil edilmiştir. Mezkûr akidler ise tanım ve doğurduğu sonuç bakımından birbirinden farklıdır. İlgili literatürde ne kart çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkinin fikhî niteliği

için ne de kredi kartının altı tarafının fikhî keyfiyetinin için “karma akid” (*el- ‘akdü’l-muhtalit*) yaklaşımını benimseyen bir görüş tespit edilememiştir.

İlgili Kanun uyarınca üye işyeri anlaşması yapan kuruluş, üye işyerine POS cihazı vb. araç, gereç temin eder ve kartlı sistem ile her türlü ilişkisini düzenlemekle, üye işyeri de bu hizmet karşılığında belli oranda komisyon ücretini üye işyeri anlaşması yapan kuruluşa ödemekle ve güvenlik önlemleri için gereken altyapıyı kurmakla mükelleftir. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş tarafından mesele değerlendirildiğinde, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ile üye işyeri arasındaki fikhî ilişkinin, iş / hizmet sunma üzerine kurulan icâre akdi esasına dayalı olduğu söylenebilir. Üye işyeri tarafından mesele değerlendirildiğinde üye işyerinin alacaklarının tahsil edilmesi hususunun vekâlet akdine dayandırılması isabetli olacaktır. Bu itibarla üye işyeri, müvekkil sıfatıyla üye işyeri anlaşması yapan kuruluşu kart hamilinden alacaklarını tahsil etmesi için vekîl tayin etmektedir.

Fikhî ilişki açısından üye işyeri anlaşması yapan kuruluş (POS sahibi banka), kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında aracılık işlemlerinde bulunarak kart çıkaran kuruluşa “hizmet” sunmaktadır. Aynı şekilde kartlı sistem kuruluşları ile üye kuruluşlar arasındaki ilişkinin fikhî niteliği “hizmet sunma” esasına dayalı tahlil edilebilir. Bu itibarla kredi kartlarına dair fiilî maliyetlerle sınırlı olmayan ücretlerin alınması da caizdir. Alınan bu ücretler, **üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ve kartlı sistem kuruluşu** tarafından kartlı işlemleri gerçekleştirme, takas ve mutabakat işlemlerini düzenlemede **aracılık yapma vs. hizmetlerin karşılığı** olmaktadır.

Kart çıkaran kuruluşların faiz şartı barındıran kredi kartlarını çıkarması, tüketicilerin bu kartlar için başvurup sözleşme yapmaları ve alıp kullanmalarının haram olduğu görüşünün fetva heyetlerinin ve çağdaş fukahânın kahir ekseriyeti tarafından tercihe edildiği tespit edilmiştir. Faiz şartı barındırmayan İslamî finans kuruluşlarının çıkardığı kredi kartlarını çok rahat bir şekilde alma alternatifi varken bunları almayıp faizli bankaların faiz şartını barındıran kredi kartlarını kullanmanın doğrudan câiz olmadığı kanaatindeyiz. İslamî banka veya kuruluşlarına ait kredi kartlarının bulunmadığı ülkelerde yaşayan Müslümanlar için “hâcet”, “zaruret” ve “umûmü’l-belvâ” durumunda fiilen faize düşmemek için tüm önlemlerin alınması şartıyla yaşadıkları ülkelerdeki piyasada geçerli olan kredi kartlarının alınmasına câiz denilebilir. Güvenin olmadığı, hırsızlık olaylarının çok fazla gerçekleştiği, nakit taşıyan kişinin elindeki parasını ele geçirmek için gasp eden kişiler tarafından ölümle tehdit edilmesi veya öldürülmesi vs. “umûmü’l-belvâ” durumlarının yayılması ve sürekli hale gelmesinden dolayı

katılım bankalarının olmadığı ülkelerde sözü edilen şartlara binaen sözleşmesinde faiz şartını barındıran kredi kartlarının kullanılması câiz olur.

Vadesinde ödenmeyen kredi kartı borçlarına uygulanan gecikme faizinin ulemâ arasında ittifakla haram olduğu tespit edilmiştir. Kredi kartı borçlarının ödeme işleminin yapılmaması veya geciktirilmesini önlemek amacıyla katılım bankalarınca gecikme bedelinin alınıp hayır işlerinde kullanılmasının câiz olmadığını benimseyen yaklaşım tercihe değer (*râcih*) görülmüştür. Çağdaş bazı fâkihler, İslâm iktisadî çarklarının işleyebilmesi için hâcet ve umûmü'l-belvâ gibi durumları dikkate alarak uygulanabilirlik açısından mezkûr probleme çözüm üretmeye çalışmışlardır. Bunun için küresel çapta faiz esasına dayalı bir ekonomik sistem içerisinde var olabilmek için klasik dönem fukahâsından çalışmada iki büyük Mâlikî fâkihinin fetvası bulunup çıkarılmıştır. Bu nedenle İslâmî bankaların fetva heyetlerinin ve Albaraka İslam İktisadî on ikinci çalıştay ile AAOIFI'nin şer'î standardında belirtilen şartların uygulanabilme imkânı varsa bu durumda bunların fetvalarıyla da (*mercûh* kabilinden) amel edilebileceği kanaatindeyiz. Bu itibarla katılım bankaları, sorumluluk alarak fetvalarda bahsi geçen şartları yerine getirdiği takdirde, hayır cihetlerinde kullanmak üzere gecikme cezasının alınmasının câiz olduğu; aksi takdirde câiz olmadığı kanaatindeyiz.

Katılım bankaları tarafından çıkarılan harcama kartı / charge card gibi isimler ile kredilendirilemeyen kredi kartları ve kredi kartı benzeri banka kartları ve ön ödemeli kartlar gibi kart çıkaran kuruluşlarla sözleşmeler yaparak bu kartları almak ve alışveriş için kullanmak bazı şartlara bağlı kalmak kaydıyla câizdir. Bu itibarla harcama kartı (*charge card*) ve kredi kartı benzeri banka kartları ve ön ödemeli kartlarla işlem yapılmasının sonucu olarak “borç faizi” işlemini doğurmamalıdır. Banka ve ön ödemeli kartlarda hamilin banka hesabında, bakiyesi kalmadığında veya hesap bakiyesi eksiye düştüğünde bankanın bir miktar fazlalık karşılığında hamile ekstra bir limit tanımlayarak nakit çekmesine olanak sağlaması şeklinde “borç faizi” işlemine neden olmamalıdır. Harcama (*charge card*) ve banka kartları için kart çıkaran kuruluşun, kart hamiline teminat olarak “cari hesap” açmasını şart koşmamalıdır. Banka kartları için cari hesaba dayalı çıkarılan kartlara has olarak kart (üyelik / yenileme vs.) ücretlerinden muaf tutulmamalı veya bunlardan indirim yapılmamalıdır.

Ön ödemeli kartlarda olduğu gibi hesaptaki yerel para, yabancı bir para birimi ile değiştirilecekse sarf (*kambiyo*) hükümlerine riayet edilmelidir. Öte yandan hamilin bu kartlarla İslam hukukunun akid teorisine göre haram kıldığı alanlarda işlem yapmasına izin verecek

şekilde bu kartlar için sözleşme yapmak ve bunları alıp kullanmak câiz değildir. Mezkûr şartlara uyulması kaydı ile bu kartların çıkarılması ve kullanılması câiz olur.

Kartlı sistem kuruluşları tarafından faiz, borcun ifasının geciktirilmesi halinde gecikme faizi vb. sözleşmede şart koşulan şer‘î yasaklardan sakınmak şartıyla kart kuruluşlarının kartlı sistem kuruluşlarına üye olması câizdir. Bunun sonucu olarak faiz barındırmadığı müddetçe kart çıkaran kuruluşların kartlı sistem kuruluşlarına kartlar için üyelik, hizmet vs. ücretleri ödemesi câizdir. Kartların çıkarılması için kart çıkaran kuruluşların kart sponsoru olan (lisans sahibi) kartlı sistem kuruluşlarından teşvik primleri alması da câizdir. Çünkü bu primler, mubah olan işlem karşılığında olup bunun için ücret almak câiz olur.

Kredi kartları ve kredi kartı benzeri kartlı ödeme araçları ile işlem yapılması sonucunda komisyon ve ücretlerin alınmasının hükmü hakkında “fiilî maliyetlerle sınırlı olmayan, daha fazlası alınabilen” ve “fiilî maliyetlerle sınırlı kalması gereken” şeklinde ikili bir ayırımı gidildiği tespit edilmiştir. Buna göre:

1) Fiilî maliyetlerden fazla bir tutarın alınması câiz olmayan ücretler: Bunlar kart çıkaran kuruluş tarafından kart hamilinden alınan ücretler olup bu durumda kredi kartları ile “karz” ilişkisi cereyan etmektedir. Buna örnek olarak kart üyelik ve yenileme ücreti, yıllık kart ücreti, kart çıkaran kuruluşa ait ATM’lerden çekilen nakit çekim ücreti ve kredi kartı limitinin yükseltilmesi ücreti adı altında çeşitli ücretlerin alınması gösterilebilir. Öte yandan farklı bir para biriminin geçerli olduğu bir ülkede kredi kartının kullanılması sonucunda döviz alış satış işlem maliyetlerini kart çıkaran kuruluşun hamilden tahsil etmesi de örnek olarak söylenebilir. Çünkü fiilî maliyetlerden fazla bir tutarın alınması halinde karz verme işleminde hileye başvurma söz konusu olur ve menfaat getiren karz işlemi meydana gelir. Sonuç olarak bu hususta şunu söylemek mümkündür. Karz / kredi hizmetleri için alınan ücretlerin fiilî giderlerle sınırlı olması şartıyla câizdir. Fiilî hizmet dışındaki her fazlalık, şer‘î olarak haram kılınmış ribâ kapsamındadır.

2) Fiilî maliyetlerle sınırlı olmayan ücretlerin alınmasının câiz olması:

- ✓ Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş ve kartlı sistem kuruluşu tarafından kartlı işlemleri gerçekleştirme, takas ve mutabakat işlemlerini düzenlemede aracılık yapma vs. hizmetlerin karşılığı olmaktadır. Bu hizmetler arasında karz verme edimi yoktur. Limit tanımlamak suretiyle karz verme niteliğini taşıyan kredi kartlarını hamile veren merci, üye işyeri anlaşması yapan kuruluş veya kartlı

sistem kuruluşu olmayıp bilakis kart çıkaran kuruluş olmaktadır. Buradan hareketle ödeme aracı olan bir kart da (banka kartı ve ön ödemeli kartlarda olduğu gibi) karz verme özelliği yoksa kart çıkaran kuruluşun aldığı ücretler, vermiş olduğu hizmetlerin mukabili olmaktadır. Bu tür ücretlerin alınmasında “borç faizi” şüphesi cereyan etmez.

Üye işyeri anlaşması yapan kuruluş tarafından üye işyerinden komisyon kesintisi yapılarak bu ücretin bir bölümü kart çıkaran kuruluş ile kartlı sistem kuruluşuna (komisyon ücreti olarak) verilmesi câizdir.

- ✓ Kart çıkaran kuruluş tarafından kartlı sistem kuruluşuna üyelik ücreti ve almış olduğu hizmet karşılığında komisyon ücretinin ödenmesinin câiz olacağı sonucuna ulaşılmıştır.
- ✓ Karz verme esasına dayalı olmayan (banka ve ön ödemeli) kartlar için kart çıkaran kuruluş tarafından nakit çekim ücreti, kart üyelik ve yenileme ücreti veya kredi artırma, döviz kuru vs. hizmetlerin karşılığında ücretlerin (hamilden) tahsil edilmesinin câiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- ✓ Kart çıkaran kuruluş dışındaki başka bir kuruluşa ait ATM’den nakit çekimi yapılması veya herhangi bir hizmet alınması karşılığında ödenen ücret fiilî maliyetlerle sınırlandırılmaz. İşlem yapılan ATM cihazı kart çıkaran kuruluşa ait ise bu durumda fiilî maliyetlerden fazla bir tutarın alınması câiz olmaz. Buradan hareketle kart çıkaran kuruluşun başka banka veya kuruluşların kart hamillerinden almış olduğu fiilî maliyetlerden fazla bir tutarı kendi kart hamillerinden alması câiz değildir.

Kabz işleminin fiilî (*hissî*) olabileceği gibi hükmî / itibârî bir şekilde de gerçekleşebileceği tespit edilmiştir. Buradan hareketle kredi kartı ile altın gümüş ve döviz satın alınmasının bankacılık örfüne göre ertesi gün üye işyerinin hesabına alacak kaydetme şartıyla câiz olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. POS makinelerinden harcama belgesi, iki nüsha olarak yazdırılmakta, harcama belgelerinin bir nüshası bilgi için kart hamiline verilirken diğer nüsha ise işyerinde saklanır. Kredi kartı ödeme sisteminde harcama belgelerinin bir nüshasının işyerinde saklanması, üye işyeri tarafından harcama belgesinde yazılı olan tutarı kabzetme sayılmaktadır. Bu durum, tıpkı “onaylı çekler” gibi değerlendirilmektedir. Nitekim, İslâm Fıkıh Akademisi’nin, akid meclisinde kabz işleminin tamamlanması şartıyla onaylı çeklerle altın ve gümüşün satın alınmasının cevazına dair fetvası bulunmaktadır. Buna göre

onaylı çeki teslim almak, çekin üzerinde yazılı olan tutarı anında (peşin olarak) teslim alma mesabesinde değerlendirilmiştir. Aynen bunun gibi kredi kartı ile altın, gümüş ve döviz satın alınmasında, karşılıklı bedellerin teslim alınmasında şart koşulan kabz işlemi gerçekleşmektedir. Üye işyeri tarafından harcama belgesinin kabzedilmesi, harcama belgesinde sabit olan hakkı (altın, gümüş ve döviz satış bedellerini) kabzetme mesabesinde değerlendirilmiştir.

Kart çıkaran kuruluş, kart hamilinin kredi kartı “yurt dışı kullanımı” sonucunda doğan borçlarını yabancı bir para birimi ile ödedikten sonra hamilden yerel para birimini almasının iki şarta binaen câiz olduğu söylenebilir: Kart çıkaran kuruluş, ödeme işlemini yaptığı günün (peşin) döviz kuru üzerinden hamilden yerel para birimi ile alacağını tahsil etmesi ve taraflar akid meclisinden ayrılmadan muayyen olarak nakdin kabz edilmesi gerekir. Zira iki nakit cinsinden biri ile diğerini almaya, fukahânın teknik ifadesiyle zimmette sabit olan nakdin (akid meclisinde mevcut olan) nakitle mübadelesine cevâz veren görüş tercihe değer görülmüştür.

Faizsiz bankacılık sistemini esas alan kuruluşların vermiş olduğu kartlarla komisyon ücreti karşılığında bankalardan veya ATM cihazlarından nakit para çekmek câizdir. Çünkü kart hamili ya banka nezdinde kendi hesabından nakit para çekmekte ya da banka nezdinde hamile ait paranın çekileceği bir hesabı yoksa bu durumda kart hamili tarafından nakit çekimi yapılması, kart çıkaran kuruluştan “karz” almak kapsamında olup “fazlalık faizi” olmadığı müddetçe şer‘î olarak bir sakınca bulunmamaktadır. Bu hizmetlerin karşılığında karz miktarı veya borcun ödeme vadesi ile ilintili olmayan maktu ücretlerin alınması fazlalık faizi kabilinden sayılmaz. Ancak fiilî hizmet dışındaki her fazlalık haram kılınmış “ribâ” kapsamında değerlendirilmiştir.

Muhalef görüşlere yer verilerek kredi kartı sisteminin işleyişi ile kredi kartı taraflarının çeşitliliğine göre fikhî keyfiyetinin araştırmaya tabi tutulduğu bu çalışmanın bazı problemlerin çözüme kavuşturulmasına vesile olacağını ümit ediyoruz. Ancak yine de kredi kartları ile ilgili tüm konuların tek bir çalışmada bütün yönleriyle ele alınması mümkün değildir. Bu nedenle kart çıkaran kuruluşların sigorta, hediye, ödül ve puan olmak üzere kart hamillerine sağladığı olanakların yanında ürün ve hizmetlerin iade edilmesi, kartların reklamının yapılması ve pazarlanmasının fikhî değerlendirmesi ise çalışılması tavsiye edilen önemli konulardır. Öte yandan İslami kuruluş ve Müslüman tüketiciler için son derece önemli olan şer‘î olarak kredi kartlarına alternatif ödeme araçların çalışılması da tavsiye edilen bir konudur.

En doğrusunu Allah (cc) bilir...

BİBLİYOGRAFYA

AAOIFI, Hey'etü'l-Muhâsebeti ve'l-Murâca'ati li'l-Müesseseti'l-Mâliyyeti'l-İslâmiyye. "Bitâkâtü'd-def". *AAOIFI* 61 (30 Ocak 2021), 1143-1172.

AAOIFI, Hey'etü'l-Muhâsebeti ve'l-Murâca'ati li'l-Müesseseti'l-Mâliyyeti'l-İslâmiyye. "Bitâkâtü'l-hasım ve bitâkâtü'l-i'timân". *AAOIFI* 2 (31 Mayıs 2000), 72-88.

AAOIFI, Hey'etü'l-Muhâsebeti ve'l-Murâca'ati li'l-Müesseseti'l-Mâliyyeti'l-İslâmiyye. "el-Cem'ü beyne'l-'ukûd". *AAOIFI* 25 (2 Ekim 2005), 655-680.

AAOIFI, Hey'etü'l-Muhâsebeti ve'l-Murâca'ati li'l-Müesseseti'l-Mâliyyeti'l-İslâmiyye. "el-Medînü'l-mümâtîl". *AAOIFI* 3 (31 Mayıs 2000), 89-108.

AAOIFI, Hey'etü'l-Muhâsebeti ve'l-Murâca'ati li'l-Müesseseti'l-Mâliyyeti'l-İslâmiyye. "el-Murâbaha". *AAOIFI* 8 (16 Mayıs 2002), 199-235.

Abdülhalim Ömer, Muhammed. "Prof. Dr. Vehbe ez-Zuhaylî'nin 'Finans ve Borsa' Konulu Tebliğiyle İlgili Müzakere Raporu". *I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*. ed. Mehmet Bayyigit. 1/343-366. Konya: Kombad Yayınları, 1996.

Açıkgül, Emine - Açıkgül, Hacı Ali. *Teori ve Uygulamada Kredi Kartı Sözleşmeleri*. Ankara: Seçkin, 2007.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*. thk. Şuayb el-Arnâvut vd. Müessesetü'r-risâle, 1421-2001.

Akgündüz, Ahmed. *Karşılaştırmalı Mecelle-i ahkâm-ı adliye: Mecelle ta'dilleri ve gerekçeleriyle birlikte*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, Birinci baskı., 2013.

Aktan, Hamza. "Derek". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/170-171. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Albaraka, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. "Kredi Kartı İcazet Belgesi". 21 Mayıs 2024. <https://www.albaraka.com.tr/documents/hakkimizda/icazet-belgeleri/pdf/2023-temmuz-kredi-karti-icazet-belgesi.pdf>

Ali Haydar Hoca, Emin Efendi. *Dürrü'l-hükkâm fî şerhi mecelleti'l-Ahkâm*. 4 Cilt. Dârü'l-cîl, 1411-1991.

Alternatifbank, Alternatifbank Anonim Şirketi. "Ön Ödemeli Kart Nedir?" 20 Mayıs 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=FmcN-BgC05A#:~:text=Alternatif%20Bank%20%2D%20YouTube-,%C3%96n%20%C3%96demeli%20Kart%20Nedir%3F,yeniden%20para%20y%C3%BCkle nip%20harcama%20yap%C4%B1labilir>.

Apaydın, H. Yunus. "İrade Beyanı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/387-391. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Apaydın, H. Yunus. "Kabz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/45-49. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Apaydın, H. Yunus. “Karz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/520-525. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Apaydın, H. Yunus. “Kefâlet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/168-177. Ankara: TDV Yayınları, 2022.

Aşkar, Ömer Süleymân. *Dirâsetün şeriyyetün fî'l-bitâkâtî'l-i'timâniyye*. Amman-Ürdün: Dârü'n-nefâis, 1429–2009.

Atar, Fahrettin. “Mükâtebe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/530-532. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Atram, Abdurrahman b. Sâlih el-. “Bitâkâtü'l-i'timân et-tekyîf ve'l-bedâil”. *Mecelletü Mecma'î'l-Fıkhi'l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 71-94.

Aybakan, Bilal. “Niyâbet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/161-163. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Aybakan, Bilal. “Sarf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/137-140. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Aybakan, Bilal. “Vekâlet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/1-6. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Aydemir, Efrail. *Hukuksal Uyuşmazlıklar Yönünden Banka Kartları ve Kredi Kartları*. Ankara: Seçkin, 2013.

Aydın, Mehmet Âkif. “Cuâle”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/77-78. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Aydın, Mehmet Akif. “Deyn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/266-268. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Aynî, Ebû Muhammed (Ebû's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-. *el-Binâye şerhül-Hidâye*. 13 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1420–2000.

Bâbertî, Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-. *el-İnâye şerhü'l-hidâye*. 10 Cilt. Dârü'l-fikr, ts.

Bağdâdî, Ebû Muhammed Gânim b. Muhammed el-Haneffî el-. *Mecme'u'd-damânât*. Dârü'l-kitâbi'l-İslâmî, ts.

Bardakoğlu, Ali. “Bey”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/13-19. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Bardakoğlu, Ali. “Havâle”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/507-512. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Bardakoğlu, Ali. “Vesâyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/66-70. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Bâtübâre, Nevvâf Abdullah Ahmed. *et-Tekyîfu's-şer'î libitâketi'l-i'timân*, ts.

Bayındır, Servet. *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-. *e's-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1424–2003.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-. *es-Sünenü's-şuğrâ*. thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî. 4 Cilt. Pakistan-Karaçi: Câmi'atü'd-Dirâsâtî'l-İslâmiyye, 1410–1989.

Beytû't-Temvîlî'l-Kuveytî, Merkezi Tatvîr el-Hidme el-masrifîyye. “Bahs ‘an bitâkâtî'l-i'timân el-masrifîyye ve't-tekyîf eş-şer'î el-ma'mûl bihi fî Beyti't-Temvîlî'l-Kuveytî”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 439-478.

Beyyeh, Abdullah b. “et-Ta'kîb ve'l-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 642-643.

Beyzâvî, Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-. *el-Gâyetü'l-kuşvâ fî dirâyeti'l-fetvâ*. thk. Ali Muhyiddin el-Karadâğî. 2 Cilt. Dârü'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1429–2008.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*. 8 Cilt. İstanbul: ravza, 2. Basım, 2018.

Bilvâlî, Muhammed. “Bahsun Hâssun bi'l-bitâkâtî'l-bankiyye”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 563-586.

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “BKM ile Kartların 25 Yıllık Serüveni”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/bkm-ile-kartlarin-25-yillik-seruveni/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Faydalı Bilgiler”. 24 Temmuz 2024. <https://bkm.com.tr/kolay-adresleme/faydali-bilgiler-2/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Güvenli İnternet Alışverişi”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/faydali-bilgiler/guvenli-internet-alisverisi/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Güvenlik Hizmetleri”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/guvenlik-hizmetleri/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Komiteler”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/bkm-hakkinda/bkmyi-taniyin/komiteler/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Kronoloji”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/kronoloji/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Neden Kart Ücreti Ödüyoruz?” 03 Şubat 2024. <https://bkm.com.tr/kolay-adresleme/neden-kart-ucreti-oduyoruz/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Ortaklar”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/bkm-hakkinda/ortaklar-ve-uyeler/ortaklar/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Tarihçe”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/bkm-hakkinda/bkmyi-taniyin/tarihce/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Üyeler”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/bkm-hakkinda/ortaklar-ve-uyeler/uyeler/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Üyeler Arası Yurtiçi Takas Komisyonları”. 03 Temmuz 2024. <https://bkm.com.tr/faydali-bilgiler/komisyon-ve-ucretler/bankalararasi-takas-komisyonlari/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Veri Tabanları/Yönetim Sistemleri”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/urunler-ve-hizmetler/veri-tabanlari-yonetim-sistemleri/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Yönlendirme Hizmetleri”. 22 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/urunler-ve-hizmetler/yonlendirme-hizmetleri/>

BKM, Bankalararası Kart Merkezi. “Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma (YTH) Sistemi”. 01 Haziran 2024. <https://bkm.com.tr/urunler-ve-hizmetler/yurtici-takas-ve-hesaplasma-sistemi/>

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Cu‘fî el-. *el-Câmi‘ü’l-müsnedü’s-sahîh el-Muhtasarı min umûri Rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve’s-sellem ve sunenihi ve eyyâmih/Saḥîḥü’l-Buhârî*. thk. Muhammed Züheyr b. Nasır. 9 Cilt. Dâru tavki’n-necât, 1422–2001.

Buhur, Oğuzhan. *Hukuki Yönleriyle Kredi Kartı*. İstanbul: onikilevha, 2. Basım, 2021.

Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-. *Deḳâ’ıku üli’n-nühâ li-Şerḥi’l-Müntehâ*. 3 Cilt. Âlemü’l-kütüb, 1414–1993.

Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-. *Keşşâfü’l-kınâ ‘an metni’l-İknâ*. thk. lecnatün mütehassisa. 15 Cilt. Memleketü’l-‘Arabiyye e’s-Su‘ûdiyye: vizâret’ül-‘adl, 1421–2000.

Büceyremî, Süleymân b. Muhammed b. Ömer el-Mısrî e’s-Şafiî el-. *Tuhfetü’l-habîb ‘alâ şerhi’l-Hatîb / Hâşiyetü’l-Büceyremî ‘ala’l-Hatîb*. 4 Cilt. Dârü’l-fikr, 1415–1995.

Câdır, ‘Azbe Sâmi Hamîd el-. *el-‘Alâkâtü’t-te‘âkudiyye el-münbesika ‘an istihdâmi bitâkati’l-i’timân*. Amman-Ürdün: Câmi‘atü’s-Şarki’l-Evsat li’d-Dirâsâti’l-‘Ulyâ, Külliyyetü’l-‘Ûlûmi’l-Kânûniyye, Kısmü’l-Kânûni’l-Hâs, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Cemel, Süleymân b. Ömer b. Mansûr el-Uceyli el-Ezherî el-. *Hâşiyetü’l-cemel ‘ala şerhi’l-menhec*. 5 Cilt. Dârü’l-fikr, ts.

Central Bank of Malaysia, Bank Negara Malaysia. *Şer‘î Standartlar ve Operasyonel Gereklilikler*. ed. Hasan Hacak - Esra Taşkesen Sancar. çev. İsmail Eriş. İstanbul: TKBB YAYINLARI, 2021.

Cevâhirî, Hasan el-. “Bitâkâtü’l-i’timân”. *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 8/2 (1414–1993), 603-636.

Cevâhirî, Hasan el-. “Bitâkâtü’l-i’timân el-İkrâd”. *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 113-141.

Cumu‘a Muhammed, Ali vd. (ed.). *Mevsu‘atü fetâvâ el-muâmelât el-mâliyye li’l-masârif ve’l-müessesâti’l-mâliyyeti’l-İslâmiyye*. 18 Cilt. Kahire/İskenderiyye-Mısır: Dârü’s-selâm, 2. Basım, 1441–2020.

Çeker, Mustafa. *Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı*. Cebeci, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1997.

Çeker, Orhan. *el-Muhtârın Anahtarı*. 2 Cilt. Konya: Tekin Kitabevi, 2021.

Çırpan, Belgin. *Kredi Kartları*. Bursa: Ceren Basım Yayın, 1. Basım, 2000.

Dalgın, Nihat. *Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular 2*. İstanbul: ensar, 5. Basım, 2021.

Dârekutnî, Ebû’l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-. *Sünenü’d-Dârekutnî*. thk. e’s-seyyid Abdullah Hâşim Yemânî el-Medinî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü’l-ma’rife, 1386-1966.

Darîr, es-Sıddîk Muhammed el-Emîn ed-. “Bitâkâtü’l-i’timân”. *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 587-615.

Darîr, es-Sıddîk Muhammed el-Emîn ed-. “Bitâkâtü’l-i’timân”. *Mecelletü Mecma‘i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 11-38.

Darîr, es-Siddîk Muhammed el-Emîn ed-. “el-Münâkaşa”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî ‘l-İslâmî* 8/2 (1414–1993), 659-661.

Demirbay, Mustafa. “Vaad”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/403-404. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

DenizBank, DenizBank A.Ş. “Üye İşyeri Sözleşmesi”. 04 Mayıs 2024. <https://www.denizbank.com/medium/document-file-6646.vsf>

Desûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe ed-. *Haşiyetü ‘d-Desûkî ale ‘ş-Şerhi ‘l-kebîr*. 4 Cilt. Dârü’l-fikr, ts.

Devvâbe, Eşref Muhammed. *el-Hidmâtü el-masrifîyyetü ‘l-İslâmiyye el-esâsü ‘l-fikriyyü ve ‘t-tetbîkiyyü*. Mısır-Kahire-İskenderiyye: Dârü’s-selâm, 1434–2013.

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı”. 01 Mayıs 2017. Erişim 01 Mayıs 2017. <https://kurul.diyanet.gov.tr>

Dönmez, İbrahim Kâfî. “Murâbaha”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/148-152. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Ebû Bekr İbnü’l-Arabî, Kâdî Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî. *Ahkâmü ‘l-Kur’ân*. thk. Ali Muhammed el-Beccâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâi’t-türâsi’l-Arabî, ts.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünen Ebî Dâvûd*. thk. Yasir Hesên vd. Beyrut-Lübnan: Müessesetü’r-risâle nâşirûn, 1439–2018.

Ebû Gudde, Abdussettâr. “Bitâkâtü’l-i’timân tasvuruhâ ve ‘l-hukmiş ‘şer‘î ‘aleyhâ”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî ‘l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 463-493.

Ebû Gudde, Abdussettâr. “Bitâkâtü’l-i’timân ve tekyîfuhe ‘ş-şer‘î”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî ‘l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 357-371.

Ebû Gudde, Abdussettâr. “el-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî ‘l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 652-661.

Ebû Gudde, Abdussettâr. “et-Ta‘kîb ve ‘l-munâkaşa”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî ‘l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 653-656.

Ebû Habîb, Sa‘dî. Dımaşk-Suriye: Dârü’l-fikr, 1408–1988.

Ebû ‘İd, ‘Arif Halil. *el-Bitâkâtü ‘l-benkiyye/Dirâse fıkhiyye kânûniyye*. Ürdün: Darü’n-nefâis, 1. Basım, 2018.

Ebû Süleymân, Abdülvehhâb İbrahim. *el-Bitâkâtü ‘l-benkiyye el-İkrâdiyye ve ‘s-sahbü ‘l-mübâşiru mine ‘r-rasîd*. Dımaşk: Darü’l-kalem, ts.

Ebû Zeyd, Bekr b. Abdillâh. “Bitâkâtü’l-i’timân”.

Ebû’l-Ferec İbn Kudâme, Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî. *eş-Şerhu ‘l-kebîr ‘alâ metni el-Muḫni’*. Dârü’l-kitâbi’l-Arabî, ts.

Emîr, Muhammed b. İsmail b. Salâh b. Muhammed el-Hasenî el-. *et-Tenvîr şerhü ‘l-cami ‘i’s-sağîr*. thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim. 11 Cilt. Riyad: Mektebetü dâri’s-selâm, 1432–2011.

Erendaç, Ali Tolga. *Kredi Kartı Sözleşmesi*. Şişli, İstanbul: On İki Levha, 1. baskı., 2020.

Esyûbî, Muhammed Emîn b. Abdullah el-Urmî el-. *Şerhu Sünen İbn Mâce*. 26 Cilt. Cidde: Dârü'l-minhac, 1439–2018.

Ezherî, Manzûr Ahmed el-. *Mevkifü's-şeri'ati'l-İslâmiyye mine'l-bitâkâtî'l-benkiyye*. İmârât-Şârîka: Mektebetü's-Sahâbe, 2007.

Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-. *el-Kâmûsü'l-muḥîṭ*. Kahire: Dârü'l-ga'd-di'l-cedîd, 1435 2014.

Garanti BBVA, T. Garanti Bankası A.Ş. “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi”. 10 Mart 2024. <https://www.garantibbva.com.tr/content/dam/public-website/pdf/kart/kredi-karti-sozlesmesi.pdf>

Guneymî, Rıdvan. *Bitâkatü'l-i'timân beyne'l-vad'i'l-kânûni'l-masrifî ve't-te'sîli'l-fikhî*. İskenderiyye: Dârü'l-fikr el-câmi'î, 2012.

Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbü'rî. *el-Müstedrek 'ale's-Şahîḥayn*. thk. Mustafa Abdulkadir 'Ata. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1411–1990.

Halebî, İbrâhîm b. Muhammed el-. *Mülteḩa'l-ebḩur*. thk. Ahmed Mahmûd e's-Şehâde. İstanbul: Dâru Yâsîn, 2018.

Halîl, Ziyâuddîn Ebü'l-Mevedde (Ebü's-Safâ, Ebü'z-Ziyâ) Halîl b. İshâk b. Mûsâ el-Cündî. *Muḩtaşarü'l-Allâme Halîl*. thk. Ahmed Câd. Kahire: Dârü'l-Hadîs, ts.

Hammâd, Nezih Kemâl. “Bitâkatü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 495-525.

Hammâd, Nezih Kemâl. “el-'Ukûd'ül-müstecidde devâbituhâ ve nemâcizun minhâ”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî* 10/2 (1997–1418), 471-518.

Hammâd, Nezih Kemâl. “el-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 663-665.

Hammâd, Nezih Kemâl. *M'ucemü'l-mustalahât'il-iktisâdiyye fî lûgat'il-fukahâ*. Dımaşk: Darü'l-kalem, 1429 2008.

Hammâdî. “et-Ta'kîb ve'l-munâkaşa”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 663-667.

Hamza, Amr. “el-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 679-681.

Haraşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Alî el-Haraşî el-Mâlikî. *Şerhu Muḩtaşarı Halîl li'l-Haraşî*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-fikr li't-tiba'a, ts.

Haskefî, Alâüddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-. *ed-Dürrü'l-muḩtâr şerḩü tenvîri'l-ebşâr*. Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1423–2002.

Hattâb, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdîrrahmân et-Tarablusî el-Mağribî er-Ruaynî el-Mâlikî. *Mevâhibü'l-celîl li-şerḩi Muḩtasarı Halîl*. 6 Cilt. Dârü'l-fikr, 3. Basım, 1412–1992.

Herevî, Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî el-. *ez-Zâhir fî ğarîbi elfâzi's-Şâfiî*. thk. Müs'ed Abdülhamid es-S'adanî. Kuveyt: Dârü't-talâi', ts.

Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-. *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id*. thk. Hüsâmu'ddîn el-Kudsî. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1414-1994.

‘Abbâdî, Abdusselâm Davûd el-. “el-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 682.

‘Andelîb, Ali - Teshîrî, Muhammed Ali et-. “Bitâkatü’l-i’timân gayrû’l-mugattâ”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 617-624.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *Reddû’l-muhtâr ‘ale’ d-Dürri’l-muhtâr*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü’l-fıkr, 1412–1992.

İbn Cüzey, Ebü’l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh el-Kelbî el-Gırnâtî. *el-Kavânînü’l-fikhiyye*, ts.

İbn Fâris, Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Zekerıyyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî el-Hemedânî. *Mu‘cemü mekâyisi’l-luğa*. thk. Abdusselam Muhammed Harun. 6 Cilt. Dârü’l-fıkr, 1399–1979.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *e’t-Telhîşü’l-habîr fî tahrici ehâdîsi’r-Râfi‘iyyi’l-kebîr*. 4 Cilt. Dârü’l-kütübî’l-ilmiyye, 1419-1989.

İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali. *Tuhfetü’l-muhtâc fî şerhi’l-Minhâc*. 10 Cilt. Mısır: el-Mektebetü’t-ticâriyyeti’l-kübrâ, 1357–1983.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî. *el-Muhallâ bi’l-âsâr*. 12 Cilt. Beyrut: Dârü’l-fıkr, ts.

İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Şahîh İbn Hibbân bi tertib İbn Belbân*. thk. Şuayb el-Arnâvut. 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 2. Basım, 1414–1993.

İbn ‘Ukayl, Abdurrahmân. “et-Ta’kîb ve’l-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 635-636.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. *İlâmü’l-muvakkı‘în ‘an Rabbi’l-‘âlemîn*. thk. Meşhûr b. Hasen âl Süleymân Ebû Ubeyde - Ahmed Abdullâh Ahmed Ebû Ömer. 7 Cilt. el-Memleke el-Arabiyye e’s-Su‘ûdiyye: Dâru İbni’l-Cevzî, 1423–2002.

İbn Kesîr, Ebü’l-Fidâ’ İsmâîl b. Ömer el-Kureşî el-Busravî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Tefsîrû’l-Kur’ânî’l-‘azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed b. Selâme. Dâru tayba li’n-neşr ve’t-tevzî‘, 1420–1999.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Cemâîlî el-Makdisî. *el-Muğnî şerhu muhtasari’l-hurakî*. 10 Cilt. Dâru ihyâi’t-türâsi’l-Arabî, 1405–1985.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *Sünen İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Daru ihyâi’l-kütübî’l-Arabiyye-Faysal İsa el-Bâbî el-Halebî, ts.

İbn Manzûr, Ebü’l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Cemâlû’d-dîn el-Ensârî. *Lisânü’l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru sâdır, 2. Basım, 1414–1993.

İbn Menî‘, Abdullah. “et-ta’kîb ve’l-Münâkaşa”. *Mecelletü Mecma ‘i’l-Fıkhî’l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 656-659.

İbn Müflih Burhânüddîn, Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh er-Râmînî ed-Dımaşkî. *el-Mübdî‘ fî şerhi’l-Muğni’*. Riyad: Dâru âlemi’l-kütübî, 1423–2003.

İbn Receb, Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed el-Hanbelî. *Takrîrû'l-kavâ'id ve tahrîrû'l-fevâ'id*. thk. Meşhûr b. Hasen âl Süleymân Ebû Ubeyde. 4 Cilt. el-Memleke el-Arabiyye e's-Su'ûdiyye: Dâru İbn Affân, 1419–1998.

İbn Rüşd el-Ced, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî. *el-Mukaddimâtü'l-mümeħhidât*. 3 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-garbi'l-İslamî, 1. Basım, 1408–1988.

İbn Rüşd el-Hafîd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid*. 2 Cilt. Mısır: Matbe'atü Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve evlâdihi, 4. Basım, 1395–1975.

İbn Şâs, Ebû Muhammed Celâlüddîn Abdullâh b. Necm b. Nizâr el-Cüzâmî es-Sa'dî. *İkdu'l-cevâhiri's-şemîne fî mezhebi 'âlimi'l-Medîne*. thk. Hamîd b. Muhammed Lahmer. 3 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-garbi'l-İslamî, 1423.

İbn Teymiyye, Takıyyüddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî. *Mecmû'u'l-Fetâvâ*. thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım. el-Medinetü'n-Nebeviyye/el-Memleketü'l-Arabiyyeti's-Su'ûdiyye: Mecme' el-Melik Fehd li tibâ'atı'l-Mushafî Şerif, 1416–1995.

İbn Usaymîn, Muhammed b. Sâlih. *e's-şerhü'l-mümti' 'alâ zâdi'l-müstakni'*. 15 Cilt. Dâru İbni'l-Cevzî, 1422.

İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî. *Fethü'l-kadîr*. 10 Cilt. Dârü'l-fikr, ts.

İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî. *el-İcmâ' li İbni'l-Münzir*. thk. Ebû Ubeyd el-'alâ Hâlid b. Muhammed Osmân el-Mısırî. Kahire: Dârü'l-âsâr, ts.

İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî. *el-İşrâf 'alâ mezâhibi'l-'ulemâ'*. thk. Sagîr Ahmed el-Ensârî Ebû Hammâd. 10 Cilt. el-İmârât el-Arabiyye el-müttehida: Mektebetü Mekke e's-Sakafîyye, re'sü'l-hayme, 1425–2004.

İmrânî, Abdullah b. Muhammed b. Abdullah el-. *el-Ukûdü'l-mâliyyetü'l-mürekkebe: Dirâsetün fikhîyyetün ta'sîliyyetün ve tatbikiyye*. Riyad: Dâru Künûz İşbilyâ, 2010.

İnanır, Ahmet. “İslâm Hukuk Düşüncesinde Bileşik (Mürekkep) Mâlî Sözleşmeler”. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* 3/1 (Mart 2017), 7-39.

İnanır, Ahmet. “Sukukun Sözleşme Yapısı (Mürekkep, Karma ve Kendine Özgü Olup Olmaması Bakımından)”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/2 (2017), 25-50.

İtyûbî, Muhammed b. Ali b. Adem b. Musa. *el-Bahrü'l-Muhîl es-Seccâc fî şerhi sahîh el-İmâm Müslim b. el-Haccâc*. Dâru İbni'l-Cevzî, 1426–2014.

İtyûbî, Muhammed b. Ali b. Adem b. Musa. *Zehiretü'l-ukbâ fî şerhi'l-Müctebâ/Şerhu süneni'n-Nesâ'î*. 42 Cilt. Dârü'l-mi'raci'd-devliyyeti li'n-neşr/Dâr âl-Brûm li'n-neşr ve't-tevzî', ts.

Kâdî Abdülvehhâb, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî. *el-Ma'ûne 'alâ mezhebi 'âlimi'l-Medîne*. thk. Humeys Abdülhak. Mekke: el-Mektebetü't-ticâriyye, ts.

Kadri Paşa, Muhammed. *Mürşidü'l-hayrân ilâ ma'rifeti ahvâli'l-insân*. el-Matba'atü'l-kübrâ el-emîriyye bibûlâk, 1308.

Kahtânî, Misfer b. Alî b. Muhammed el-. “et-Tekyîf'ü'l-fikhî li'l-'amâli'l-masrifiyye / Mefhûmuhu ve ehemmiyetuhu ve davâbituhu”. *Dâiretü's-suûni'l-İslâmiyye ve'l-'ameli'l-hayriyy*, 1-42.

Kalyûbî, Şihâbüddîn Ahmed b. Ahmed b. Selâme el- - Umeyre, Şihâbüddîn Ahmed el-Burullusî. *Hâşiyetâ 'alâ kenzi'r-râğibîn şerhi minhâci't-tâlibîn*. 4 Cilt. Kahire-Mısır: el-Mektebetü't-tevfikiyye, 2003.

Karadâğî, Ali Muhyiddin el-. “et-Ta'kîb ve'l-munâkaşa”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 659-663.

Karâfî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdîrrahmân el-Mısırî el-. *el-Furûk / Envârü'l-burûk fî envâ'i'l-furûk*. 4 Cilt. Alemü'l-kütüb, ts.

Karaman, Hayrettin. “Kredi kartı ile alım-satım”. *Yeni Şafak* (16 Şubat 2020). <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettin-karaman/kredi-karti-ile-alim-satim-2054283>

Karî b. 'Îd, Muhammed Ali el-. “Bitâkâtü'l-i'timân”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 373-397.

Karî b. 'Îd, Muhammed Ali el-. “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 527-561.

Karî b. 'Îd, Muhammed Ali el-. “Bitâkâtü'l-i'timân gayrû'l-mugattâ zâtî'l-eksât”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 95-112.

Karî b. 'Îd, Muhammed Ali el-. “el-İ'timânü'l-müvellid 'alâ şekli bitâka me'a sigatin mukterahatin li bitâkati i'timâniyye hâliyeten mine'l-mahzûrati's-şer'iyye”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 8/2 (1415–1995), 575-596.

Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-. *Mirqâtü'l-mefâtîh şerhu mişkâti'l-meşâbîh*. 9 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-fikr, 1422–2002.

Karî, Muhammed b. Ali el-. “el-'Ukûd'ül-müstecidde devâbituhâ ve nemâcizun minhâ”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 10/2 (1997–1418), 519-563.

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-. *Bedâ'i'u's-şanâ'i' fî tertîbi's-şerâ'i*. 7 Cilt. Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1406–1986.

Kaya, Ferudun. *Kredi Kartları: (Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu İlaveli)*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2.baskı., 2009.

Koca, Ferhat. “İkrar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/38-40. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrâhîm Atfîş. 20 Cilt. Kahire: Dârü'l-kütübî'l-Mısriyye, 1384–1964.

Kuveyt Türk, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. “Banka Kartları ve Kredi Kartları Sözleşmesi”. 05 Şubat 2024. <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-7237.vsf>

Mahmûd İdrîs, Abdülfettâh. “Bitâkâtü'l-i'timân”. *Kadâyâ fıkhiyye mu'âsirâ*. 95-232. Kahire: Câmî'atü'l-Ezher Küllüyetü's-Şerî'a ve'l-Kânûn, ts.

Mâverdi, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî el-. *el-Hâvi'l-kebîr fî fıkhi mezhebi'l-İmâmî's-Şâfiî*. thk. Ali Muhammed Mu'avvad - Adil Ahmed Abdulmevcûd. 19 Cilt. Lübnan/Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1419.

Mecma'u'l-Fıkhi'l-İslâmî (el-Hind). "Karârât ve tavsiyât li'l-mecma'". *Mecma'u'l-Fıkhi'l-İslâmî (el-Hind)* 15 (2023), 171-172.

Mecma'u'l-Lugati'l-Arabiyye. *el-Mu'cemü'l-vasîf*. 2 Cilt. Kahire: Dârü'd-da've, ts.

Mecmû'atün Delle el-Berake. *Karârâtü ve tavsiyâtü nedeâtü el-berake li'l-iktisâdî'l-İslâmî*. thk. Abdussettâr Ebû Gudde - İzzuddîn Muhammed Hoca. Cidde-Kahire, 6. Basım, 1403–2001.

Mergînânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-. *el-Hidâye fî şerhi bidâyeti'l-mübtedî*. thk. Talâl Yûsuf. 4 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.

Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Şuayb el-Arnâvut vd. 4 Cilt. Dımaşk-el-Hicâz: Dârü'r-risâle el-Âlemiyye, 2. Basım, 1431–2010.

Mevvâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Ebî'l-Kâsım el-Mevvâk el-Abderî el-Gırnâtî. *et-Tâc ve'l-iklîl li Muhtaşarı Halîl*. 8 Cilt. Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1416–1994.

Meydânî, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el-Guneymî ed-Dımaşkî el-. *el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb*. thk. Muhammed el-'Azzâzî. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1971.

Mısrî, Refik Yûnus el-. "Bitâkatü'l-i'timân". *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 405-411.

MMFİ, Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî. "el-Karâr". *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 709-717.

MMFİ, Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî. "el-Karâr". *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 673-676.

MMFİ, Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî. "el-Karâr". *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 217-220.

MMFİ, Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî. *Karârâtü ve tavsiyâtü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî*, 1988–2009.

Muhammed İlîş, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. *Minehu'l-celîl 'şerhu Muhtasari Halîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-fikr, 1409–1989.

Mutî, Muhammed Necîb el-. *Tekmiletü'l-Mecmû'*. Dârü'l-fikr, ts.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Müsnedü's-sahîh el-Muhtasaru bi nakli'l-'adli 'ani'l-'adli ilâ Rasûlillâhi sallâllahu aleyhi ve's-sellem*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî el-Horâsânî en-. *el-Müctebâ mine's-sünen/es-Sünenü's-suğrâ li'n-Nesâî*. thk. Abdülfettâh Ebû Ğudde. 9 Cilt. Halep: Mektebü'l-matba'ati'l-İslâmiyye, 2. Basım, 1406.

Nesefî, Ebû'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-. *Tefsîrû'n-Nesefî/Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. 3 Cilt. Dimaşk-Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 8. Basım, 2018.

Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-. *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttaķîn*. thk. Zuheyr eş-Şâvîş. 12 Cilt. Beyrut, Dimaşk-Amman: el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. Basım, 1412–1991.

Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-. *el-Ezkâr*. thk. Abdulkadir Arnavut. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-fıkr, 1414–1994.

Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-. *el-Mecmû 'şerhu'l-Muhezzeb*, Dârü'l-fıkr.

Paynet. “Fintech Sözlüğü”. 16 Ekim 2023. Erişim 02 Aralık 2023. <https://www.paynet.com.tr/fintech-sozlugu#basvuru>

Paynet. “Fintech Sözlüğü”. 03 Aralık 2023. Erişim 03 Aralık 2023. <https://www.paynet.com.tr/fintech-sozlugu#basvuru>

Paynet. “Otorizasyon İşlem Tipleri Nelerdir?” 02 Aralık 2023. Erişim 02 Aralık 2023. <https://www.paynet.com.tr/blog/otorizasyon-islem-tipleri-nelerdir#toc--otorizasyon-ne-anlama-gelir->

Râcihî, el-Mecmû'a'ş-şer'iyye bi masrifi er-. *Karârâtü'l-hey'eti 'ş-şer'iyye bi masrifi'r-râcihî*. el-Memleke el-Arabiyye e's-Su'ûdiyye: Dâru kunûz işbilyâ li'n-neşr ve't-tavzî', 1431–2010.

Râfiî, Ebû'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm er-. *Fethü'l-'azîz fî Şerhi'l-Vecîz (eş-Şerhu'l-kebîr)*. Dârü'l-fıkr, ts.

Rassa', Ebû Abdillâh Muhammed b. Kâsım el-Ensârî e't-Tûnisî el-Mâlikî er-. *Şerh hudûd İbn Ârefe li'r-Rassa'*. Mektebetü'l-ilmıyye, 1350–1931.

Râzî, Ebû Abdillâh Zeynüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkâdir er-. *Muhtârü's-sıhâh*. Beyrut-Saydâ: el-Mektebetü'l-asriyye/ed-Dârü'n-nemûzeciyye, 1420–1999.

Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Hamza er-. *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-fıkr, 1404–1984.

Sâlûs, Ali Ahmed es-. “et-Ta'ķib ve'l-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıķhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 647-649.

Samar, Mahmut. *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi (Safkateyn) Yasağı ve Günümüz Finans Uygulamalarına Etkisi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

San'ânî, Muhammed b. İsmâîl el-Emîr el-Yemenî es-. *Sübülü's-selâm*. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kitâbi'l-Arabî, 1417–1997.

Sâvî, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî el-Halvetî. *Bulgatü's-sâlik li akrabi'l-mesâlik/Hâşiyetü's-Sâvî 'ala'ş-şerhi's-sağîr*. Dârü'l-meârif, ts.

Sellâmî, Muhammed el-Muhtâr es-. “et-Ta'ķib ve'l-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıķhi'l-İslâmî* 12/3 (1421–2000), 638-639.

Senhûrî, Abdürrezzâk Ahmed es-. *Meşâdirü'l-haķ fî'l-fıķhi'l-İslâmî*. 6 Cilt. Beyrut-Lübnan: Menşûrât el-Halebî el-Hukûkiyye, 2. Basım, 1998.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-. *el-Mebsûf*. 30 Cilt. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1414–1993.

Sungur, İlhan. *Uygulamacı Göziyle Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması: İlişkiler, Belgeler, Çekişmeli Konular*. Ankara: Seçkin, 2007.

Sübkî, Ebü'l-Hasen Takıyyüddîn Alî b. Abdilkâfi b. Alî b. Temmâm es-. *Tekmiletü'l-Mecmû'*. Dârü'l-fikr, ts.

Süyûtî, Ebü'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâlüddîn es- - Elbânî, Muhammed Nâsirüddin el-. *Sahîh ve da'if el-câmi'u's-şagîr ve ziyâdetihi me'a'l kitâb ahkâm Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî*, ts.

Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs b. 'Osmân b. Şâfi' b. Abdilmuttalib b. Abdimenâf el-Muttalibî el-Kureşî el-Mekkî eş-. *el-Üm*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1410–1990.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-. *Neylû'l-evâtâr şerhu Münteķa'l-aḥbâr*. thk. 'Usâmuiddîn es-Sebâbitî. 8 Cilt. Mısır: Dârü'l-hadîs, 1413–1993.

Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-. *el-Mühezzeḇ fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î*. Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, ts.

Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhirî. *Mugni'l-muḥtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. 6 Cilt. Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1415–1994.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-. *el-Mu'cemü'l-evsaf*. Kahire: Dârü'l-Harameyn, ts.

Takî el-Osmânî, Muhammed. “el-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 673-676.

Takî el-Osmânî, Muhammed. *Fıkhu'l-büyük 'ale'l-mezâhibi'l-arba'a me'a tatbikâtihi'l-mu'âsıra mukârenen bi'l-kavânîni'l-vad'iyye*. 2 Cilt. Dimaşk: Dârü'l-kalem, 2. Basım, 1439–2018.

Teoman, Ömer. *Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, Güncelleştirilmiş 2. baskı., 1996.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre b. Mûsâ b. Dehhâk e't-. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şakir vd. 5 Cilt. Mısır: Şeriketu mektebeti ve matbe'atı Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395–1975.

Tuncay, Ömer. *Beşerî Hukuk Sistemindeki Boşamaların İslam Hukukuna Göre Hükmü*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Türkiye Finans, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. “Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesi Genel İşlem Şartları Bilgilendirme Formu”. 05 Şubat 2024. <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/sozlesmeler-ve-formlar/SozlesmelerVeFormlarArsivde/Kredi%20Kart%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi%20ve%20Ekleri.pdf>

Venşerîsî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ et-Tilimsânî el-Fâsî el-. *Uddetü'l-burûk fî cem'i mâ fi'l-mezheb mine'l-cümü' ve'l-furûk*. thk. Hamza Ebû Fâris. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1410.

Yesûî, Luvîs Ma'lûf el-. *el-Müncid fî'l-luga ve'l-'a'lâm*. Lübnan/Beyrut: Dârü'l-maşrik, 1986.

Yıldırım, Figen. *Bireysel Kredi Kartları ve Tüketici Davranışı*. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2. Basım, 2013.

Yıldız, Seracettin. *Kredi Kartı Uygulamasında Banka ile Üye İşyeri Arasındaki İlişkinin Fikhî Durumu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Yılmaz, Eyyüp. *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000.

Zehrân, Âmâl. *el-Âsâr el-iktisâdiyye li’l-bitâkâtî’l-benkiyye*. Cidde: Fihrist mektebeti’l-Melik Fehd el-vataniyye, 1429.

Zekeriyyâ el-Ensârî, Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekeriyyâ b. Muhammed b. Ahmed es-Süneykî el-Hazrecî. *Esne’l-meâlîb fî şerhi Ravzi’t-tâlib*. 4 Cilt. Dârü’l-kitâbi’l-İslâmî, ts.

Zemahşerî, Ebü’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-. *el-Keşşâf ‘an hakâ’iki’t-tenzîl ve ‘uyûni’l-eķâvîl fî vücûhi’t-te’vîl*. Beyrut-Lübnan: Dârü’l-ma’rife, 2. Basım, 2005.

Zeylâî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed ez- - Şilbî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Yûnus b. İsmâîl b. Yûnus eş-. *Tebyînü’l-hakâik şerhu kenzi’d-dakâik ve hâşiyetü’s-şilbî*. 6 Cilt. Kahire: el-Matba‘atü’l-kübrâ el-emîriyye bûlâk, 1313–1895.

Ziraat Bankası, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. “Kredi Kartı ve Banka Kartı Sözleşmesi”. 05 Şubat 2024. <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/Contracts/kredi-karti-ve-banka-karti-sozlesmesi.pdf>

Ziraat Bankası, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası. “Mail Order/Tele Order yetkisi”. 26 Ekim 2023. <https://www.bankkartpos.com.tr/pos-cozumleri/pos-ozellikleri/mail-order-tele-order-yetkisi>

Ziraat Katılım, Ziraat Katılım Bankası A.Ş. “Kredi Kartı Sözleşmesi”. 05 Şubat 2024. <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/2020-08/Kredi%20Kart%C4%B1%20S%C3%B6zleşmesi.pdf>

Zuhaylî, Muhammed. “Bitâkâtü’l-i’timân ve eserü’d-darûrati ve’l-hâceti ve umûmi’l-belvâ fihâ ve mâ yehillu ve mâ yehrumu minhâ fî diyârî’l-İslâmî ve hâricihâ”. *Mecmau Fukahâi’s-Şerîa bi Emrîkâ* 5 (1428–2007), 1-28.

Zuhaylî, Vehbe ez-. “Bitâkâtü’l-i’timân”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 15/3 (1425–2004), 39-70.

Zuhaylî, Vehbe ez-. *el-Fıkhi’l-İslâmî ve edilletüh*. 11 Cilt. Dimaşk: Dârü’l-fikr, 1427–2006.

Zuhaylî, Vehbe ez-. “Finans ve Borsa”. *I. Uluslararası İslâm Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi*. ed. Mehmet Bayyigit. 1/272-290. Konya: Kombad Yayınları, 1996.

Zuhaylî, Vehbe Mustafa ez-. “el-Munâkaşa”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 7/1 (1412–1992), 668-670.

Zuhaylî, Vehbe Mustafa ez-. “et-Ta’kîb ve’l-munâkaşa”. *Mecelletü Mecma’i’l-Fıkhi’l-İslâmî* 12/3 (2000 1421), 639-642.

Zürkânî, Abdilbâkî b. Yûsuf b. Ahmed ez-. *Şerhü’z-Zürkânî ‘alâ muhtasari Halîl*. 8 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü’l-kütübi’l-ilmîyye, 1422–2002.

BKKKK, Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu (Kanun No. 5464). *Resmî Gazete* 26095 (23 Şubat 2006). Erişim 08 Şubat 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5464.pdf>

BaK, Bankacılık Kanunu (Kanun No. 5411). *Resmî Gazete* 25983 (19 Ekim 2005). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>

The Concise Oxford Dictionary. U.S.A, 1990.

Din işleri yüksek kurulu fetvalar. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

el-Fetâva'l-Hindiyye. 6 Cilt. Dârü'l-fikr, 1310–1893.

“Havâle”. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. 18/169-246. Kuveyt: Dârü's-selâsil, 1404–2006.

“İcâre”. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. 1/252-302. Kuveyt: Dârü's-selâsil, 1404–2006.

“İltizam”. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. 6/144-173. Kuveyt: Dârü's-selâsil, 1404–2006.

“Kabz”. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. 32/257-300. Mısır: Dârü's-safve, 1404–2006.

“Karz”. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. 33/111-136. Mısır: Dârü's-safve, 1404–2006.

“Kefâlet”. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. 34/287-320. Mısır: Dârü's-safve, 1404–2006.

Faydalı Bilgiler/Sözlük, 08 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/kolay-adresleme/faydali-bilgiler-2/>

Faydalı Bilgiler/Sözlük, 08 Şubat 2023. <https://bkm.com.tr/kolay-adresleme/faydali-bilgiler-2/>

Kur'an Yolu, 2024. <https://kuran.diyanet.gov.tr>

Ödeme Sistemi Faaliyet İzni Kararı, Ödeme Sistemi İşletmek Üzere Faaliyet İzni Verilmesine İlişkin Karar. *Resmî Gazete* 29391 (12 Haziran 2015). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150619.pdf>

6493 Sayılı Kanun, Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun. *Resmî Gazete* : 28690 (27 Haziran 2013). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/2f1f7375-31cb-4c3b-b5c6-72d8561140a7/%C3%96deme+Sistemleri+Kanunu.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROO-TWORKSPACE-2f1f7375-31cb-4c3b-b5c6-72d8561140a7-nbMvi47>

“Prepaid (Ön Ödemeli) Kart Nedir ve Avantajları Nelerdir?” 24 Mayıs 2024. <https://sipay.com.tr/blog/prepaid-on-odemeli-kart-nedir-ve-avantajlari-nelerdir>

“Sarf”. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. 26/348-374. Mısır: Dârü's-safve, 1404–2006.

“Vekâlet”. *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. 45/5-115. Kuveyt: Vizâretü'l-evkâf, 1404–2006.